Coperta : IULIA DINESCU
ISBN 973-36-0002-4
Redactor : ION ANGHEL Tehnoredactor : IOAN I. IANCU
Bun de tipar : 15.10.1988
Apărut : 1989 Coli tipar : 22,75
Tiparul executat la
întreprinderea Poligrafică „Banat"
Timişoara, Calea Aradului nr. 1
Comanda nr. 24/1988

CEZAr PETRESCU

CALEA VICTORIEI

Ediţie îngrijită, tabel cronologic
şi referinţe critice de
DOINA BABEU

EDITURA FACLA Timişoara, 1989

NOTA ASUPRA EDIŢIEI

Textul de faţă este reprodus după Calea Victoriei, ediţie şi reper» Istorico-literare de Andrei Rusu, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.

Au fost consultate, de asemenea, ediţiile : Calea Victoriei, Bucureşti, Editura Naţională Ciornei, 1929 (ediţie princeps) ; Calea Victoriei, Bucureşti, Editura-Cugetarea — Georgescu Delafras, 1943 (ediţie definitivă) j Calea Victoriei, Bucureşti, ESPLA, 1957 (ediţie revăzută de autor) ; Gala* Victoriei. Dumineca orbului, cu un cuvînt introductiv de Minai Gafiţa, Bucureşti, EPL, 1965 ; Calea Victoriei, ediţie de Corneliu Popescu, Bn»«-reşti, Editura Cartea Românească, 1985.

La întocmirea aparatului critic s-a ţinut seama, In general, de «o-rinţele programei de învăţămînt.

Notele de subsol ne aparţin.

TABEL CRONOLOGIC

■tn 1 tteaembrie i se naşte, la Hodora-Cotnari (judeţul Iaşi), Cezar Pe-tretcu, primul dintre cei şapte copii ai lui Dimitrie D. Pe-trescu — fiu de clăcaşi din periferia Caracalului, doctor Im ştiinţe agricole şi director la Şcoala de agricultură şi horticultura din apropierea Romanului — şi ai Olgăi (născută Como-niţă), descendentă a unei vechi familii de boieri moldoveni din ţinutul Neamţului. Nepotul clăcasilor se va mîndri cu înaintaşii lui :

«De la ereditatea mea oltenească am moştenit, crea, „încăpăţînarea şi îndîrjirea la muncă, atunci cînd mă pot închide în casă să lucrez două luni, cîte 14 ore pe zi"» (Cu d. Cezar Petrescu, despre el şi despre alţii, în
1 „Rampa", 25 februarie 1929 ; apud Mihai Gafiţa, Ce-
»> zar Petrescu, Bucureşti, EPL, 1963, p. 9).

Copilăria şi-o petrece pe valea Şiretului şi a Moldovei. 1899—1903 Cezar Petrescu face primii doi ani de şcoală acasă, iar următoarele clase primare la Roman, vădind predilecţie pentru lectură şi desen. După propriile mărturisiri, la terminarea ciclului elementar avea bogate cunoştinţe de literatură română şi universală :

„La finele claselor primare, absolvite cu dispensă de vîrstă, citisem cu hurta şi evident pe ascuns de tata şi întru disperarea principiilor sale educativ-pedagogice, tot ce-mi căzuse în mînă : Creangă, Alecsandri, Emi-nescu, Vlahuţă, Coşbuc, Delavrancea, Duiliu Zamfi-rescu, Jules Verne, Gustave Aimard, Fenimore Cooper, ii 'jr.ni4jn.1J Dickens, Sienkiewicz, Alexandre Dumas, Gogol, Tur-gheniev, Eugene Sue, ba chiar şi Zola, iar colac peste pupăză şi Crimă şi pedeapsă de Dostoievski... (Cum ara devenit scriitor, în Cezar Petrescu, Evocări şi aspecte literare. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Popa, Timişoara, Editura Facla, 1974, pp. 39—40). In acelaşi timp participă cu interes la experienţele de laborator ale tatălui său, citeşte tratate de biologie, botanică şl zoologie.

19W3—1904 Este elev la Liceul Internat din Iaşi. Sub impulsul lecturilor, copilul ce abia trecea pragul adolescenţei începe să scrie,

vădind uşurinţă a compoziţiei şi imaginaţiei îndrăzneaţă. Un
extemporal — parodie la poemul burles; al lui Homer
Batrahomiomahia, apreciat de profesorul Calistrat Hogaş,
constituie una dintre primele dovezi ale vocaţiei sale literare.
1904—1907 Frecventează cursurile gimnaziului din Roman. Profesor de
limba română îi este aici Nicolae Apostol, fost dascăl al Iul
M. Sadoveanu. Sub îndrumarea acestuia, scoate în ultimele
clase gimnaziale, împreună cu un coleg, o revistă centrigra-
: , ;ii fiată. Prozatorul Cezar Petrescu îi va dedica, în semn de re-
If : „liot cunoştinţă, romanul Apostol. In 1905 redactează schiţa Spre
an ftfoni cămin (aflată astăzi la Casa memorială „Cezar Petrescu" din
Buşteni). Din vara aceluiaşi an, ţine cu regularitate un jur-
,!>»*» Ji(, nai, în care notează impresii, schiţează descrieri, improvt-
fea hii'k) zează dialoguri sau recenzează cărţi. O scrisoare admirativă,
sxţ sno i- adresată lui N. Iorga, în decembrie 1906, este revelatoare
3 '■■■ţ'n i pentru maturitatea gîndirii, precocitatea opţiunilor şi a ju-
,,$<}■ decăţilor viitorului om de litere (cf. Romancierul Cezar Pe-
: '■ ,,) trescu la patrusprezece ani, în „Cuget clar", VII, nr. 5—8,
' martie—aprilie 1934, pp. 97—99).
1907 Este consemnat debutul literar al lui Cezar Petrescu, cu nuvela epistolară Scrisori, publicată în revista „Sămănătorul" (VT, nr. 35, 26 august 1907). Motivul oamenilor cu viaţa zdrobită, înşelaţi în aşteptările şi iluziile lor, care stă la baza acestei nuvele, va reveni, în diferite forme, în opera autorului. 1907—1911 Continuă studiile la Liceul Naţional din Iaşi, unde familia se mută în urma decesului prematur al lui Dimitrie Petrescu. Termină liceul în particular şi, în 1911, susţine examenul de bacalaureat. Prietenii adolescenţei sale şcolare îşi amintesc de camera elevului ieşean Cezar Petrescu, ticsită de cărţi şl desene (cf. Demostene Botez, Memorii, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, pp. 250—252). Cunoaşterea timpurie a clasi-

cilor ruşi Cehov, Turgheniev, Tolstoi, precum şi a realiştilor francezi Balzac şi Maupassant, a Iul Zola a avut un rol important In formaţia spirituală şi literară a scriitorului. 1911—1915 Urinează cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii ieşene. Obţine licenţa In anul 1915. Perioada studenţiei marchează începuturile activităţii publicistice a lui Cezar Petrescu, pri» trei articole de orientare democratică, antinaţionalistă şl a»-tişovină, apărute în „Facla" lui N. D. Cocea (După im Congres, 8 septembrie 1912 ; Pentru un scrib naţionalist, 8 noiembrie 1912 ; Răzbunarea lor, 1 decembrie 1912). Tot acum colaborează la ziarul politic „Opinia" şi la revistele literare „Versuri şi proză", „Cronica". Mai semnificativă este colaborarea la „Versuri şi proză", cu schiţa viitoarei nuvele Păianjenul negru (5 decembrie 1915) şi schiţa Sonata lunii (12 decembrie 1915, 2 iulie 1916). In „Cronica" lui Arghezi apare o meditaţie lirică în proză, Pămîntul uitării (20 decembrie 1915). 1916—1918 Anii războiului îl găsesc la Iaşi, reformat de boală (o tuberculoză ganglionară, contractată în timpul studenţiei). Este, pentru cîteva luni, administrator de plasă la Mălini (judeţul Suceava), sat din preajma frontului. Face gazetărie la „Depeşa" lui N. D. Cocea, „laşul" (unde secretar de redacţl» este pictorul N. Tonitza, cu care se împrieteneşte), „Arena". Articolele dovedesc căutarea unei poziţii în problemele so-cial-politice ale timpului, spirit polemic. In decembrie 1918, pleacă la Bucureşti, hotărît să se dedice gazetăriei.

„Viaţa lui Cezar Petrescu începe cu o febrilă căutare, cu o bejenie de la un oraş la altul, cu nenumăratele ziare şi reviste scoase şi dispărute într-o atmosferă de perpetuă incertitudine." (Demostene Botez, Memorii, p. 243).

■:

1919—1920 în ianuarie 1919 scoate „Hiena", publicaţie de frondă (subintitulată mai întîi „revistă săptămînală politico-literară" şl, după trei numere, „revistă de polemică politico-literară") care va adăposti principala activitate gazetărească a lui Cezar Petrescu pînă în primăvara anului 1921. Tot acum devin» redactor la ziarele „Adevărul" şi „Dimineaţa", chemat de Constantin Miile. După o scurtă şedere la Cernăuţi, ca director al ziarului

„Bucovina", se întoarce la Bucureşti, secretar de redacţie la „Ţară nouă". In perioada 1919—1928, munca de redacţie şi colaborarea permanentă la un ziar îi asigură existenţa de fiecare zi.
*iî4»;îf>y ' f. 13 t „Profesiunea gazetărească — mărturisea el în 1929 — hx% tas •
• * pe lîngă că m-a constrîns la o disciplină de muncă, j: j?î 1b zece ani m-a pus faţă în faţă cu atîta experienţă
.«• •(•MS) i'i* umană şi cu atîtea probleme sociale şi morale, încît,
âx«#rts î ^i| departe de a dăuna scriitorului [...] mi-a folosit deo-Jthq ,&' -T potrivă, situîndu-mă la un punct de observaţie cu deo--*» tţ, i sebire preţios pentru un romancier." (Felix Aderca,
-n;O i Mărturia unei generaţii, Bucureşti, Editura Naţională
-On '* Ciornei, 1929, p. 267).
mA'i Legarea nemijlocită de realitate, rădăcinile în actualitate,
*-" bogăţia de întîmplări şi destine, stilul alert, dar şi alune-
-od carea spre senzaţional, rămînerea la suprafaţa evenimente-
-ho!f>-\ lor, divagaţiile specifice şi ele pentru proza literară a lui Ce--tb £!) zar Petrescu se explică astfel şi prin formaţia acestuia de © 8i6q;: scriitor-gazetar.
.{tî în primăvara anului 1920 se stabileşte la Cluj.
J0tl La 1 mai fondează, cu Adrian Maniu şi Gib Mihăescu, revista „Gîn-
.âit direa". In primii trei ani de apariţie, Cezar Petrescu se ocupă
■*»r îndeaproape de redactarea revistei, publicînd în paginile ei
al articole, eseuri, comentarii literare, cronici şi note. Din mai
*lî 1924, încep să apară în „Gândirea" capitole din prima parte a
** romanului Întunecare. Participarea scriitorului la redactarea
■ee revistei scade treptat, pînă la întreruperea de la sfîrşitul
,3fSJI 'jîi'Ui anului 1925. „Gîndirea" promovează, tot mai mult, o literatură
' tradiţionalist-mistică şi devine o tribună a autohtonismului,
,9iBttfiH *>' a şovinismului, orientare reacţionară cu care fondatorul şi,
*î'- o vreme, conducătorul revistei, nu-şi găseşte afinităţi.
»fr Activitatea sa publicistică clujeană este legată şi de „Voinţa",
«*1": „Patria", „România", „înfrăţirea".
1922 Debutează editorial cu volumul de povestiri Scrisorile unui răzeş
-ft (publicate, mai întîi, parţial, ca rubrică distinctă, semnată
•*f C. Robul, în „Hiena" şi „Gîndirea"). Se deschide astfel prima
?*l': etapă din creaţia literară a lui Cezar Petrescu, dominată
>»*'ţ pînă în 1928 de nuvelistică. Scrisorile unui răzeş au luat
.**' naştere, după precizarea autorului, din necesitatea eliberării
„de un romantism şi un lirism rustic şi provincial" (F. Aderca, Mărturia unei generaţii, p. 261), deşi se încadrează în aria de influenţă a sămănătorismului. Volumul, care conţine, în germene, toate motivele, toate direcţiile morale si ideologice ale operei de mai tîrziu, se bucură de succes şi este distins. cu un premiu academic.
1023 După ce, timp de jumătate de an, o tuberculoză osoasă îl ţintuieşte la pat, scriitorul revine la Bucureşti şi intră în redacţia cotidianului „Neamul românesc" al lui N. Iorga.
1§24 Apare al doilea volum de nuvele, Drumul cu plopi, prin care Cezar Petrescu se înscrie printre prozatorii tineri consacraţi. Dezbate în „Neamul românesc" cîteva dintre problemele ce-l frămîntă •'' în procesul de elaborare a romanului întunecare. Exprimă în paginile ziarului „Cuvîntul" (din a cărui redacţie face parte, pînă în 1928) nemulţumirea profundă a majorităţii
. " " intelectualilor şi ostilitatea lor faţă de viaţa burgheză.
f ■ 1925 Volumul Omul din vis, ieşit de sub teascuri, cuprinde nuvelele : Omul din vis, Păianjenul negru, Poveste de iarnă şi aduce, ca element nou în proza scriitorului, explorarea vieţii lăuntrice, In reacţiile ei subconştiente, obsesive.
1927—1928 Cezar Petrescu se afirmă ca romancier prin Întunecare

v: (1—1927; I—II, 1928), roman-freşcă, de o apreciabilă forţă critică, ce deschide perspectiva întregii Cronici româneşti
« a veacului XX. Întunecare stîrneşte un ecou deosebit şi este
,.fj elogiat, printre alţii, de Liviu Rebreanu, care îl consideră
■:ţ- îi „o carte mare" (cf. „Adevărul literar şi artistic", 18 august
ijtotî'; 1929). In CLirînd, Al. Philippide va scrie :
„Este singurul mare roman al epocii războiului. E
j;,?*0j fresca cea mai completă şi mai cuprinzătoare a ani-
j-jjtji,: lor de frămîntare care au precedat şi au urmat răz-
„03 j. boiul." („Adevărul literar şi artistic", 4 ianuarie 1931).
Din acest moment, genul preferat de scriitor este romanul,
_{ţ) -,j oglindind conflicte sociale în desfăşurări vaste.
jj,,^-;*' Văd, totodată, lumina tiparului nuvela fantastică Omul care şi-a găsit umbra şi ciclul de foiletoane Carnet de vară (apă-
rJ, rute, mai întîi, în „Cuvîntul"). Din 1928 pînă în 1936 face
„ -; parte din redacţia ziarului „Curentul".
|£29 La finele anului este publicat romanul de observaţie realistă til Calea Victoriei, una din reuşitele literare ale lui Ceznr
k-mo Petrescu.
„In momentul de faţă — mărturisea prozatorul în
. j !V> 1929 — lucrez la un roman Calea Victoriei, în care voi
_sj<t2 cerca să zugrăvesc disoluţiunea psihologică a unei
.i familii provinciale instalate la Bucureşti, după răz-
1 (fv* >>' boi." (Felix Aderca, Mărturia unei generaţii, p. 266).
1930 Şirul apariţiilor editoriale continuă cu romanul Simfonia fantastică, volumul de nuvele Aranca, ştima lacurilor şi La Paradis general, „romanul comic" al lui Cezar Petrescu.
1931 Ies de sub tipar : volumul de nuvele Flori de gheaţă, romanele ,j Oro? patriarhal — tablou al vieţii de provincie, care adîn-
£, ceste dramele risipite in Drumul cu plopi, Comoara regelui
» Dromichet, Baletul mecanic şi cartea pentru copii Pif, Paf,
^ Scriitorul obţine Premiul Naţional pentru literatură.
i.93Z Cu Plecat fără adresă, 1900, Cezar Petrescu, creator de o prodigioasă fecunditate, ajunge la a douăzecea carte. In prefaţa • ' acestui roman el expune, pentru prima oară, motivările de
f concepţie, explică structura şi face cunoscute secţiunile Cronicii româneşti a veacului XX, vastă construcţie epică, alcătuită din şase cicluri. Ideea de ciclu domină, de aici îna-A,9 inte, opera prozatorului.
'"! Apare acum şi Aurul negru, romanul noii lumi, „necunoscute
!1 şi dramatice" a petrolului, care, urmărind consecinţele in-
*' dustrializării în mediul patriarhal, alcătuieşte o unitate cu
t» Comoara regelui Dromichet. Cunoscuta carte pentru copii
*' Fram, ursul polar (ilustrată, la apariţie, de pictorul N. Tonitza), este, de fapt, o transpunere alegorică a dramei •' inadaptabilităţii.
1933 Titluri mai puţin semnificative : Nepoata hatmanului Toma şi Floarea de agave, ce compun laolaltă Miss România, satiră : a concursurilor de frumuseţe. Gazetarul Cezar Petrescu colaborează la „Reporter".
1934 Este încredinţat tiparului romanul Dumineca orbului, care ne introduce în universul metropolei ce ucide vise, spulberă iluzii şi speranţe, cunoscut cititorilor din Calea Victoriei.
1935 Se editează Apostol, romanul datoriei intelectualului faţă de sat, năzuind să se constituie într-o monografie a satului romă-■'; nesc. Concomitent este publicat primul volum, Luceafărul,
, din trilogia Romanul lui Eminescu. Marele poet devine un

personaj obişnuit în opera lui Cezar Petrescu, adică omul
superior dotat, inadaptabil, înfrînt de împrejurări vitrege şi
de un mediu ostil.
1936 Scriitorul este, pentru scurt timp, secretar general al Ministerului
Artelor. Publică volumele următoare din Romanul lui Eminescu, intitulate Nirvana şi
Carmen Saeculare, precum şi Cheia visurilor, Cain şi Abel. Romanul lui Eminescu repre-
10
lata zintă primul ciclu al Rădăcinilor din celălalt veac, care
urma să cuprindă şi ciclul Neamul Vardarilor (proiectat In
ţi'-m şapte volume).
1991 Cezar Petrescu cumpără vila de la Buşteni (din 1967, Casă memo-
•<k- rială), care îi va asigura atmosfera necesară şi tihna scri-
sului. Scoate primul volum din trilogia 1907, roman cu ele-
<>V. .. mente autobiografice. Autorul nu are însă forţa dramatică
îs; . necesară pentru evocarea marii zguduiri istorice. Scrisă cu
! vădită simpatie pentru ţărănime, cartea reia diversiunea
sămănătoristă a unei posibile fraternizări dintre boierul patriarhal şi ţăranul clăcaş.
1938 De reţinut, volumul următor din trilogia 1907 şi romanul pentru copii Iliuţă copilul.
1939—1942 Se publică, în trei volume, Ochii strigoiului, roman prolix,
dar ilustrativ pentru problematica specifică a prozei lui
i ...... Cezar Petrescu. Personajul central al romanului, Bogdan
Cernegură, camarad de arme cu eroii din întunecare, trezit i:n:,s;:i i la viaţă după o
amnezie de două decenii, reface în doi ani '<■ • dramele străbătute de generaţia sa
în acest răstimp.
Din 1939 pînă în 1940, gazetarul scoate, ca revistă proprie, săptămînalul „România
literară", prin care intenţiona să reactualizeze primii ani ai „Gîndirii".
1943—1944 Se tipăresc : volumul de încheiere al trilogiei 1907 şi Carlton, ultimul roman
scris de autor înainte de Eliberare, prezentare simbolică a prăbuşirii blocului Carlton în
dezastrul cutremurului din 1940, pe tema imprevizibilităţii destinului omenesc.
1945 Romanele Adăpostul Sobolia — cronică din vremea bombardamentelor aeriene şi
Războiul lui Ion Săracu reprezintă primele opere ale lui Cezar Petrescu de după 23 August
1944. Scriitor r : atent la realitatea timpului său, preocupat să-şi ţină „cro-
i--'- nica" la zi, aspirînd să ofere un tablou imens, veridic şi
> documentat al societăţii româneşti, el devine o personali-
tate reprezentativă a vieţii noastre literare noi. Omul de zăpadă — o feerie melancolică,
amintind de Ander-sen, întregeşte seria cărţilor pentru copii.
1946—1947 Publică romanul Tapirul (1—1946, 11—1947), care relatează experienţa unui
profesor de geografie, participant la ambele războaie mondiale.
:*î In 1946, călătoreşte, în U.R.S.S., cu G. Călinescu şi alţii (călătorie repetată peste
zece ani).
11
1949—1950 Apar : romanul pentru copii Neghiniţă şi nuvela Doctorul Negrea. Scriitorul
traduce Eugenie Grandet de Balzac.
1953 Cezar Petrescu încredinţează tiparului nuvela Nepoata lui moş
Ursache, precum şi volumul de eseuri Despre scris şi scriitori, axat pe problemele schiţei,
nuvelei şi romanului, ale traducerilor şi memorialisticii etc.
1954 Sub impresia sărbătoririi centenarului revoluţiei, publică Ajun de
revoluţie, 1848, un episod din cel de al doilea roman al ciclului nerealizat Neamul
Vardarilor. Semnează volumul de nuvele Vino şi vezi! începe reeditarea unor opere mai
vechi, revăzute de autor.
1955 Cezar Petrescu este ales membru al Academiei. Face parte din
Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor, este o prezenţă activă în viaţa culturală şi
obştească a ţării. In presă, militează pentru pace şi pentru apărarea cuceririlor socia-
lismului. Scoate nuvela Ai noştri ca brazii şi traduce Moş Goriot de Balzac.
1956 Este editat volumul Scriitorul şi epoca sa, opţiune pentru litera-

tura de participare socială. Romanul Oavieni de ieri, oameni ■>'*• ! de azi, oameni de mline cuprinde, în prima parte, o con-
-s centrare a Războiului lui Ion Săracu.
• Prefaţează traducerea unor opere de Corneille şi stilizează o traducere din nuvelele lui H. Sienkiewicz.
1957 Apar Mărturiile unui scriitor, lămurire a sensului social-politic-moral al unora dintre scrierile prozatorului.
1958 Semnează izbutite note de drum din U.R.S.S., reunite sub titlul însemnări de călător, reflecţii de scriitor. Traduce, stilizează sau îngrijeşte traduceri din M. Şolohov, A. Tolstoi, M. Gorki şi alţii.
1961 In dimineaţa zilei de 9 martie, Cezar Petrescu se stinge din viaţă, în timp ce lucra la trilogia Vladim sau drumul pierdut, cronică a evenimentelor din prima jumătate a secolului nostru,
-■■■ ■ Ki rămasă în manuscris. Proiectat încă din 1949, romanul Vladim, al cărui epilog trebuia să se numească înseninare,
•■"< <sb '■ apare postum.

PARTEA INTII

:*?*

J'ai tout donne pour rien. • Thgophile Gauthier

BUCUREŞTI -GARA DE NORD

atno

Un întuneric dens, materializat, de pîslâ. Nici o constelaţie sus. Nici steaua polară. E de mirare din ce noapte cu duhuri vrăjmaşe a descins peste cîmpuri o beznă atît de opacă şi grea. E de mirare şi parcă de teamă.

Numai ferestrele trenului preling dintr-un capăt în altul un şir de lumini ; ireal şi fantast. Văzut de departe, arată ca pachebotul-fantomă cu pasa-gerii-strigoi. Ştiţi, vasul-nălucă din legendele matelofilor, navigînd cu lampioane de bal şi orgie spre naufragiul din fiecare miez de noapte, unde toţi vor pieri, ca toţi sâ învie în cealaltă seară, pînă la dezlegarea blestemului rău.

Dar teama e absurdă şi romantică înşelare. Locomotiva cu picuri roşii pe piept spintecă pîrtie în întunericul de smoală, pe-un drum străbătut de o mie de ori. Acolo, în fund, mijeşte o geană fosforică. Şi cînd a ajuns, nimeni nu mai priveşte înapoi.

Domnul străin din colţul compartimentului, lingă fereastră, aţipi cu ziarul despăturit pe genunchi, cu tîmpla rezemată în speteaza de pluş vişiniu. Surise îndată prin somn unui vis şăgalnic care-i descruntă figura osoasă şi fină, cu profil de medalie.

Sabina duse degetul la buze în semn de tăcere :

1 Am dat totul pentru nimic (fr.). . : et <■

— Ssst ! A adormit Caton Austerul. Şi pot să vă spun ce visează de-i atîta de fericit.. .

— Sabina ! Te rog linişteşte-te .. . Dacă domnul se deşteaptă ? se alarmă în şoaptă doamna Elena Lipan.

Sabina păru că nici n-a auzit admonestarea maternă. Continuă :

— Visează că în sfîrşit a căpătat autorizaţie să dărîme Car-tagena şi că a pornit cu preafaimosul regizor cinematografic Rex-Ingram să filmeze ruinele. Ascultaţi-l ce spune (declamînd, cu mîna întinsă) : „Ceterum censeo Cartaginem esse delen-dam !" ' Mania lui. Nu-l lasă nici prin somn . ..

într-adevăr, domnul străin, poreclit de scorniturile Sabinei cu numele bustului de pe biblioteca părintească, Caton Cenzorul, îşi întrerupse surîsul.

Dormind, şoptise cîteva cuvinte neînţelese. Se răsuci foşnind ziarul şi căută o poziţie mai comodă, apărîndu-se de lumina verticală a becului.

Sabina rămase cu gestul suspendat, prefăcîndu-se că-şi orînduieşte, în faţa oglinzii, părul zburlit şi obraznic.

— Sabina, încetează odată ! porunci cu asprime Constantin Lipan.

— Dar ce fac, papa ? se miră cu ipocrizie copila, dovedind încă o dată că nu-şi cîştigase

stînd cu braţele încrucişate reputaţia de marea tartoră a tuturor drăciilor închipuite şi neînchipuite. Ce fac ? Mai întîi nu scrie nicăieri că-i interzis să vorbim despre Caton. Citeşte şi mata toate afişele : „Scuipatul oprit. Fumatul oprit. Urcatul cu picioarele pe banchetă oprit !" Despre Caton, nimic ! Şi pe urmă, de unde să ştie că el e Gaton Austerul sau Caton Cenzorul ? . . . De altfel, e momentul să profităm de ocazie şi să aflăm cu cine am avut onoarea să călătorim . ..

Se înălţă, în vîrful pantofilor şi întoarse rama de piele în care se afla, agăţată de mînerul valizei din plasă, cartea de vizită.

Citi cu ochii măriţi de mirare : Dr. Mihail Pop-Spătaru. Profesor universitar. Fost ministru de Instrucţiune. Fost ministru al Sănătăţii publice.

1 Pe de altă parte, socot că trebuie distrusă Cartagina! (lat.). Este fraza cu care Cato cel Bătrîn, supranumit Cenzorul, îşi încheia toate discursurile In Senat. In sens larg, idee obsedantă.

Atîtea titluri o intimidară mai mult decît toate severele dojane de mai adineaori. Se aşeză cuminte la loc, tipărindu-şi fustele scurte de uniformă cu mutra cea mai spăsită de pe lume.

— Ei, ce e cu domnul Catone al tău ? întrebă Nellu Lipan, cu aerul lui insuportabil de frate cu un an mai mare, trecut de doi ani în cursul superior de liceu.

Sabina se plecă, şoptindu-i în ureche numele şi titlurile lui Caton Austerul. Ştirea trecu din ureche în ureche, transmisă la toţi membrii familiei Lipan. Şi toţi deveniră deodată de o servilă şi miloagă cucernicie, respectînd somnul înaltului personagiu.

Constantin Lipan îşi pipăi involuntar cravata. Elena Lipan îşi verifică în oglinda poşetei obrazul cu pleoapele ostenite de drum şi de fum. Copiii îşi rectificară ţinuta din ce în ce mai dezordonată după atîtea ceasuri de interminală şi plicticoasă călătorie.

Toţi îşi recapitulară în gînd cuvintele şi gesturile care ar fi putut să indispună cumva tovarăşul de compartiment.

Era o familie crescută în cultul mărimilor şi în respectul înaltelor titluri.

Un timp se auzi numai ţăcănitul monoton al roţilor în noapte. Vuietul trenului pe poduri sonore de fier.

Elena Lipan închise poşeta după ce orînduise conţinutul cu toată luarea-aminte de femeie meticuloasă şi terorizată de veşnicul spectru al economiei; apoi cuprinse cu o privire satisfăcută şi tutelară copiii, strînşi în juru-i ca puii de cloşcă în cuibar.

Aşa îi voia şi ea : cuminţi, ordonaţi şi cuviincioşi.

Pe figura pretimpuriu veştedă, cu ochii decoloraţi şi cu subţiri cute în jurul buzelor, trecu o lumină de destindere. Viaţa începea în sfîrşit să le surîdă.

După douăzeci de ani, tainica şi suprema lor dorinţă, pe care nici nu se mai încumetau s-o exprime, se afla brusc împlinită. Constantin Lipan, înaintat încă de îndelungată vreme pe loc, în somnoroasa şi săraca urbe provincială unde vegetau fără speranţă, era mutat la Curtea de apel din Bucureşti, prin bunăvoinţa şi capriciul ministrului de justiţie, fost trecător coleg de şcoală. Cariera lui de magistrat model, felicitată pînă acum platonic în toate memoriile şi rapoartele forurilor superioare, îşi găsea o încununare mai puţin vagă.

Douăzeci de ani, capitala le păruse un pisc inaccesibil, spre care aveau drept să năzuiască numai cutezătorii cu glezna tare şi cu plămînii largi : oamenii

''ii-'Ortr: tSfif i)

înălţimilor. In existenţa lor restrînsă şi mediocră, capturaţi de smîrcurile neînsemnatului tîrg de la marginea ţării, renunţaseră osteniţi să se mai măsoare cu asemenea privilegiaţi ai norocului. Cînd iată că mutarea neaşteptată, aproape inexplicabilă, le-a căzut ca o recompensă de natură divină.

Femeia aruncă o privire piezişă bărbatului.

îl găsi încărunţit prea devreme împuţinat şi slăbit, cu trăsăturile amare.

„încă doi ani, trei, şi îl dădea gata provincia !" gîndi, cu ură la tot ce lăsase înapoi : bîrfelile şi spionajul cucoanelor adunate la ceai şi la maus ; şicanele mărunţilor satrapi locali, iritaţi de rigorile acestui magistrat scrupulos pînă la manie ; necazurile de gospodină în care şi-a mistuit tinereţea, cu slugi toante ; grija copiilor crescuţi într-un tîrg cu şcoli puţine şi

sărăcăcioase. Toate sfîrşeau. Rămîneau un vis urît şi lung, de care şi amintirea ■ '■' va fugi mîine cutremurată.
— Cît e ceasul, Const ? . . . Nu mai ajungem oare în astă noapte ? întrebă, incapabilă să-şi mai biruie nerăbdarea, acum, la capătul drumului.
Constantin Lipan deschise capacul gravat al cronometrului de aur — cadou de logodnă datînd de peste două decenii — şterse cu ticăiala dintotdeauna sticla ochelarilor şi păru că descifrează oracolul cine ştie cărei controversate inscripţii hieroglifice, cu atenţia concentrată a unui egiptolog miop şi convins de imensitatea răspunderilor, înainte de a se pronunţa.
— încă o oră şi trei sferturi ! anunţă, închizînd delicat capacul şi introducînd ceasornicul în punguliţa de piele mată.
Amîndoi aveau mişcări încete, pline de precauţie, pîndiţi
parcă de nevăzute şi perfide ameninţări. Cum descoperise Sabina
în competinţa ei de jună pasionată a cinematografului, amîndoi
'"' îşi trăiau viaţa au ralenti'. O economiseau cu avariţie de bătrîni.
Şi păreau într-adevăr mult mai vîrstnici decît ar fi arătat actul
c de naştere, cu ochii lor uzaţi, ou mîinile lor pale şi uscăţive, cu
V* hainele lor îngrijit periate, dar păstrînd un iremediabil miros
de naftalină, de benzină şi de muced garderob întunecos.
— Numai de-am găsi camere la otel. Şi numai de-ar sosi mai repede vagonul cu mobile, să ne putem aranja casa ... îşi repetă Elena Lipan îngrijorarea care-o muncise tot timpul, cu 0 săptămînă încă înainte de plecare.
1 Lent (fr.). 16
— Eleno, iar începi să-ţi creezi panică din senin ? o dojeni bărbatul. De două ori şeful de staţie şi-a dat cuvîntul de onoare că vagonul porneşte chiar în astă seară. Iar la otel am telegra-fiat ieri să ne reţină camerele ...
— Dormim la otel ? se bucură Sabina, frămîntată din nou de neastîmpăr. N-am stat niciodată la otel. Pot spune aşa, că mi se împlineşte în astă seară unul din idealurile mele. Dacă are să fie mai ales o cameră cu fereastra la Calea Victoriei, n-am sâ dorm toată noaptea. Şi mîine dimineaţă ieşim toată trupa la plimbare, ca familia lui Enache Cocoloş, cu umbrelă şi galoşi.
Elena şi Constantin Lipan o fulgerară cu o dublă şi aspră privire. Sabina îşi încrucişa braţele pe piept, pocăită. Dar ochii negri, do luciul antracitului, sau, cum spunea ea, ochii de galoşi noi, Tretorn, clipeau de nerăbdarea atîtor indescriptibile desfătări, rîvnite fără speranţă şi ajunse la sorocul împlinirilor fără nici un semn vestitor. Căci pentru toţi patru copiii, cu toată deosebirea de vîrstă şi fire, capitala era necunoscutul miraculos, cetatea mirajiilor, vrăjita turbincă unde fiecare va afla tot ce-i pofteşte inima şi tot ce i-a urzit, himeric, închipuirea.
Pentru Ana, domnişoara Annie, care de un an terminase pensionul şi tînjise în mocneala oraşului de provincie, capitala însemna decorul în sfîrşit vrednic de făptura ei înaltă, rece, aristocratică şi ţîfnoasă. Loja la teatre şi la operă, relaţii cu altă lume decît aceea vulgară de unde venea şi de a cărei atingere sr ferise cu orgoliu, poate o prietenă de neam ales, poate un logodnic.
Pentru Costea — „rebelul tribului Lipan", cum îl numiso Sabina — absolvent cu elogii al liceului, dar adolescent încăpăţînat şi ursuz, capitala reprezenta facultatea, conferinţele şi Biblioteca Academiei, anticarii şi cursurile savante. Şi însemna, mai ales, camaradul necunoscut, care fără îndoială se află undeva, aşteptîndu-l şi căutîndu-l cu antenele fine în nevăzut pentru a-l consola de orizontul mărginit al familiei, unde se simţea străin, dispreţuindu-i pe toţi de-a valma, cu excepţia Sabinei, din pricina meschinelor prejudecăţi burgheze şi a egoisrnu-' lui lor orb, de soboli.
Nellu, al treilea frate în ordinea cronologică, închipuia capitala ca un fabulos garaj de unde nu lipseşte nici o marcă de automobil din cele mai rarisime şi ca o vastă arenă sportivă, unde în fiecare zi se dezlănţuie competiţia între două echipe, doi campioni, două celebrităţi măcar europene, dacă nu mondiale,

Iar pentru Sabina, capitala însemna larmă, prilej de înve-selire şi de înaintare a ochilor, forfota de bîlci a mulţimii, un necurmat film în care comedia irezistibilă şi drama patetică se alternează într-o reprezentaţie fără pauze, cu programul mereu schimbat şi cu actorii mereu întineriţi la izvorul nimfei Jouvenoe.
Tot ce auziseră, tot ce citiseră, tot ce ştiau pe nevăzute despre oraşul zugrăvit cînd ca un Babilon al tuturor pierzărilor, cînd ca un feeric Paris oriental, se transfigurase în fiecare imaginaţie, după chipul, dorinţa şi asemănarea fiecăruia.
Nici o mirare deci că acum toţi trepidau de nerăbdare.
In întunericul nepătruns, cîte-o haltă singuratică rămîneu în urmă cu lumini palide şi triste. Sabina îşi turti nasul de fereastră, să citească din treacăt inscripţia de pe banda unui felinar anemic. Nu izbuti şi se aşeză la loc mînioasă.
— Vintileanca ! informă cu un surîs binevoitor Caton Austerul.
Nimeni nu observase cînd s-a deşteptat şi de cînd cu ochii lui, albaştri şi reci, îi înfăşurase încă o dată pe toţi într-un examen atent, aplicîndu-le profesional diagnosticul.
Elena şi Constantin Lipan priviră apăsat la Sabina. Abia atunci copila îşi dădu seama că uitase să mulţumească.
— Mersi ! spuse şi izbucni în rîs, fără motiv, numai fiindcă irupea toată tinereţea voioasă din ea.
Doctorul Mihai Pop Spătaru, profesor universitar şi fost de două ori ministru, neştiind că a devenit prin somn Caton Austerul, zîmbi mai departe cu nevinovăţie. Scoase din buzunarul vestei o cutiuţă de email cu pastile parfumate şi, înainte de a se servi, o întinse Sabinei :
— îmi faci plăcerea, domnişoară ?
Sabina roşi pară, fiindcă întîia oară o trata cineva ca pe-o domnişoară în toată puterea cuvîntului. Ba încă un cineva atlt de important !
Părinţii o încurajară din ochi să primească.
— Mersi ! rosti, fără să mai aştepte de astă dată mustrarea privirilor care-o struneau cu hăţuri invizibile.
Şi cum era încă atît de copilă, în loc să savureze încet bomboana ca orice plăcere care trebuie să dureze cît mai îndelung, începu s-o crănţăne în dinţii ei mărunţi, albi, tari şi voraci.
18
— V-au cam deranjat copiii cu neastîmpărul lor. . . căută prilej de vorbă Constantin Lipan, gata să se prezinte, mînat de convingerea că o asemenea cunoştinţă ar putea fi cîndva pre-ţioasă, pentru el sau pentru copii.
— Defel ! reteză scuft Caton Austerul, şi privi de îndată pe fereastră, în noapte, arătînd astfel că el n-are nici o poftă să-şi recruteze relaţiuni într-un compartiment de tren.
Ii cîntărise pe toţi. li găsise insignifianţi şi de o jalnică platitudine. O familie de provinciali cu sîngele sleit. Numai mezina, vioaie şi impertinentă, cu sfîrcul obraznic al nasului şi cu ochi de cărbune, îl încîntase ca un pui de leopard născut pentru sprintene salturi în aer liber.
„Au s-o asfixieze cu mediocritatea lor, gîndi. Sînt o familie de pisici jigărite în care s-a ivit o felină nobilă şi ageră de junglă."
Asemuirea cu puiul de leopard îi revenea stăruitor, fiindcă în ţări depărtate, de unde se întorcea, în preziua plecării, admirase la grădina din Anvers o pereche de asemenea pui, hîrjo-nindu-se şi încercîndu-şi elastic puterile tinere, fără să sufere încă de marasmul captivităţii.
Sabina terminase de ronţăit. înţelese după mutra-i deznădăjduită că rebelul tribului Lipan se sfîrlogea pe banchetă, cău-tînd un pretext să evadeze pe culoar şi să fumeze a şasea ţigară clandestină. Ştia numărul exact, căci între dînşii exista o veche complicitate.
li făcu semn cu un imperceptibil tremur al genelor :
— Mergi cu mine, să ne dezmorţim puţin, Costea ? Costea se ridică şi o însoţi cu înfăţişare resignată do om
care se sacrifică tuturor capriciilor. Dar abia ajunse pe culoarul îngust şi pufni uşurat, prinzînd-o de umeri şi scuturînd-o cu recunoştinţă :
— Uff ! Bine că ţi-ai adus aminte . .. Credeam că mă înăbuş. Ai auzit ? „V-au deranjat poate

copiii cu neastîmpărul lor, preaînalt Stăpîne ?" Numai n-a milogit cunoştinţa. Era gata să ducă mîna la buzunar şi să scoată carta de vizită. Ştii tu, carta de vizită nou-nouţă, tipărită după gustul scumpei noastre mă-mucuţe şi afectatei noastre surioare, Annie, recte Ancuţa sau Anica : Const. Lippan, Consilier al Curţii de Apel din Bucureşti. Const. prescurtat fiindcă li se pare mai puţin banal decît un simplu Constantin sau Costică. Şi Lippan, cu doi p, fiindcă se cred aşa, dintr-o dată, înnobilaţi... Pe bunicul nostru îl
19
chema Costache Lipan; dascălul de strană Costache Lipan din Cîrligi. Şi nu văd în asta nici o ruşine.
— De ce vorbeşti aşa, dragă Costea ? îl întrerupse rugător Sabina. Cu tine nu poate avea nimeni nici o bucurie. Tuturora ne vine a zburda de fericire fiindcă am scăpat de „Hai la gază, gazăăă", de căţeluşa lui madam Ştiubei, care trecea cu codiţa bîrligată printre gard, şi de toate meschinăriile din tîrgul nostru, de care tu te plîngeai cel dintîi. Cînd colo, încă nici n-am ajuns bine să respirăm, şi iată că ai început din nou cu ale tale . . .
Glăsuind, Sabina imitase volubil pe jupîn Fişei cînd striga „Hai la gază, gazăăă !M şi aştepta cu bidoanele la portiţă : o imitase pe madam Ştiubei, care se tînguia cu glas piţigăiat, din cap, urcată pe zaplaz, cînd i-a scăpat Firfirica, plecată cu coada bîrlig în aventuri galante, şi ar fi fost gata să mimeze toate cucoanele din oraş cînd se adună la ceai să descoase pe cele care lipsesc, numai ca să descreţească aşa posomorala fratelui mai mare, întotdeauna în război cu familia, cu tîrgul natal şi cu tot universul.
Costea aprinse ţigara, coborî fereastra şi rămase rezemat ('o bara de alamă, cu părul aspru răscolit de vînt. Sabina păşi in vîrful picioarelor, lipită de perete, să facă de strajă şi să tuşească -— semnal de alarmă în clipa cînd vreunuia din părinţi i-ar fi venit să iasă din compartiment şi să surprindă fiul rebel \r\ flagrant delict de fumat.
Apoi, sătulă de imobilitatea de sentinelă, trecu la cealaltă uşă şi se iţi înlăuntru.
Veni repede, cu schime misterioase, anunţînd o senzaţională descoperire :
— Inchipuieşte-ţi ! Pinguinul şi Barbara Ubrieh s-au împrietenit. S-au întins la mare cislă şi taifas !
Costea dădu din umeri, cu ostilitate de plebeu pentru toată umanitatea din clasa întîi, în care se afla înregimentat numai prin tirania şi snobismul familiei : „Să le fie de bine ! Cisluiască şi tăifăsuiască în pace şi onor ! Ce-l interesează, pe ci ?u
Sabina îşi simţi stinsă toată veselia.
Cu un frate cum e Costea, n-avea niciodată chip să se des*-fâteze de tot ce-i oferea spectacolul vieţii amuzant şi pitoresc. El e întotdeauna posomorit şi revoltat pe cineva. Trăieşte numai împotriva cuiva.
20
Dacă ar fi fost altfel de om, ar recunoaşte şi el că nu există o scenă mai nostimă ca discuţia care s-a încins între Pinguin şi Barbara Ubrich. Pinguinul stă cu pîntecul revărsat, abia mişrind din mîinile scurte ca aripile ciunte ale păsării antarctice din pozele manualelor de geografie ; Barbara Ubrich îi vîră căn-gile degetelor în ochi, gesticulînd repede, şi, după aceea, căzînd în imobilitate letargică, probabil să mediteze la jalnica ei tragedie.
Aşa îi botezase Sabina mai devreme, cînd i-a întrevăzut în compartimentul vecin, făcîndu-şi vis-ă-vis : bărbatul — corpolent din cale-afară, cu haina de lustrin neagră şi cu vesta albă bombată pe pîntec, dormind cu obrazul lucios de sudoare, parco uns proaspăt cu untdelemn ; femeia — uscată ca o scîndură, tu profilul tăios, cu ochii sticloşi de sufragetă care a făcut greva foamei şi cu degete încovoiate de vrăjitoare.
Acum Pinguinul se deşteptase şi amîndoi vorbeau. Păreau că se cunosc de cînd lumea. Iar pentru Sabina dialogul dintre aceste exemplare reprezentînd două contraste extreme şi cari-caturice ale speţei umane e lucrul cel mai înveselitor cu putinţă. Păcat că nu-i rost să-i şi audă, ca să-i fie înveselirea deplină ! Căci ce pot să vorbească altceva decît ceea ce-şi spun hazliu doi croi de comedie americană înairite de a începe să spargă teancurile de farfurii, să se ridice cu plafonul vagonului în cap, să se fugărească pe scări înguste, unde Barbara Ubrich rămîne atârnată de coade şi unde Pinguinul nu mai încape de pîntec, barînd defileul ca un butoi de bere ?
Bietul Pinguin ! Biata Barbara Ubrich ! In ciuda aspectului comic cu care îi blagoslovise

natura şi viaţa pe amîndoi, conversaţia lor n-avea cu toate acestea nimic înveselitor. Şi poate chiar Sabina, ascultîndu-i, s-ar pomeni cu toată pofta ei de veselie deodată întunecată la presimţirea atîtor mîhnite în-tîlniri cîte sînt pe aGest pămînt !
Cînd Pinguinul se urcase în vagon, răsuflînd astmatic şi tamponîndu-şi broboanele de năduşală, nici nu aruncase o privire la tovarăşa de drum pe care i-o rezerva întîmplarea. Se trîntise între braţele jilţului, gemînd ca un om greoi ce era, îşi infăşurase o batistă în jurul gulerului înmuiat de sudoare şi aţipise la comandă. Călătoarea din ungherul opus făcuse o mişcare de surpriză, gata să-i vorbească, sub impresia că recunoaşte ceva dintr-un foarte îndepărtat trecut. Apoi renunţase. Şi au

mers aşa ceasuri întregi : bărbatul horăind, femeia cercetîndu-i cu fixitate obrazul invadat de grăsime, în care abia mai dura suvenirul unui altfel de chip : tînăr, vivace, agresiv.
De la Buzău, Pinguinul se deşteptase. Căscase, se frecase la ochi, îşi desfăşurase batista udă din jurul gîtului, şi cum i s-a părut că necunoscuta-i surîde prietenos, a zîmbit şi el, aşa, într-o părere, de bunăcuviinţă, întrebîndu-se cu cine-l confundă oare. Iar numai cu încetul s-a lămurit, din pîcla de ani, amintirea. Venea, vai ! acum de atît de departe !
Dacă s-ar fi întîlnit în mijlocul străzii, pieptiş, în plină lumină a zilei, ar fi trecut fără să se recunoască, foştii tovarăşi de bancă din anii universităţii, din care pentru el nu mai supravieţuia nici cenuşa.
Şi-au strîns mîinile cu înduioşare. Şi-au povestit. Şi-au amintit, scormonind unul pe faţa devastată a celuilalt, deşertul peste care a bîntuit vremea. . •
Ea se întorcea după şaptesprezece ani de lipsă cu o diplomă de "doctorat a Sorbonnei, docenţă, titluri, lucrări, o modestă dar consolidată reputaţie în specialitate. Nopţile de veghe, cărţile, laboratorul, lipsurile îndurate cu încăpăţînare şi bravură pe tărîmuri străine paingeniseră obrazul în creţuri mărunte şi multe, ca un fruct ce-a fost cules crud şi s-a uscat. In glas avea ceva neplăcut, de sticlă sfărîmată ; în toată făptura, ceva ucis pentru totdeauna de formule chimice şi de ariditatea tratatelor. Ochii bărbatului nu se puteau desprinde de la mîinile arse de acizi ; mîini fără feminitate, cu graţia devorată de lichidul fiolelor şi de fumegarea retortelor.
Fusese atît de vie, de nebunatică ; întindea spre cerul primăverilor de atunci mîini cu degetele atît de febrile şi ochi fragezi atît de însetaţi de toate nălucirile tinereţii, şi o regăsea atît de străină, cu glasul acela atît de strident, cu atît de urî te şi nestăpînite ticuri nervoase, cu ochii atît de sticloşi !
Privirea fixă cu deosebire îl neliniştea, silindu-l să plece pleoapele. O simţea măsurîndu-l cu neîndurare, descifrîndu-i fiecare tras, ca o confruntare intolerabilă cu un alt seamăn al lui, care a murit de mult şi a fost îngropat ; pe care l-a uzurpat ca să-i poarte numele, dar căruia nu i-a putut smulge şi tot ce celălalt luase cu el, proaspăt, generos şi pur.
— Am auzit că ai devenit scriitor mare ... Ziarele pe eare le primeam din cînd în cînd din ţară pomeneau despre duira-

neata ca despre cel mai mare ... li dai voie unei prietene vechi să te felicite ? . . .
— O ! se apără Pinguinul. Toate sînt exagerări. în cărţile mele se află atît de puţin din ceea ce crezusem odinioară că am într-adevăr de spus ! ...
— Erai ambiţios şi ai devenit modest. Erai pornit să cucereşti lumea şi te regăsesc dezgustat, tocmai poate fiindcă s-a lăsat cucerită atîta de uşor.
— Nu. Eram tînăr şi acum nn mai sînt. . . Uite la grăsimea aceasta . . . S-a hrănit dintr-un mort. Din celălalt eu, de atunci, pe care l-am asasinat.
Femeia rîse, clătinîndu-şi pălăria ei slută de sufragetă, cu un şuierat dezagreabil printre buzele vinete şi subţiri :
•— Eu văd, dimpotrivă, că ai rămas acelaşi. Literaturizezi viaţa.
Omul gras vru să adaoge ceva. Făcu un gest neisprăvit cu mîna scurtă ... De mult ştia că vorbele nu pot exprima ceea ce rămîne turbure şi pe vecie nespus în fiecare cuget.
Tăcură.
Priviră* amîndoi, ca să-şi ocolească ochii, în bezna unde despica tunel, gîfîind, expresul.
Cîmpuri negre fără conturul satelor. întinderi ascunse misterios în noaptea fără fund.

O singură luminiţă afară, dincolo de geam ; becul reflectat de sticlă, călătorind alături de dînşii, suspendat în aerul negru şi atît de aproape şi atît de clar, încît ar fi crezut amîn-doi că e destul să coboare fereastra şi să o atingă cu mîna. Dar dacă ar fi coborît geamul, luminiţa — părelnica amăgire a ochilor — ar fi dispărut şi ea ; iar dincolo n-ar fi rămas decît întunericul nepătruns şi ameninţător.

— Am parcurs viaţa întovărăşit de-o asemenea amăgire . . . spuse mai tîrziu omul, ridicînd mîna greoaie spre reflexul luminii ireale de-afară. Pentru alţii, pentru dumneata bunăoară, precît am înţeles din cele ce-mi vorbeai adineaori, sînt vrednic de invidiat. Tot ce doream atunci — îţi aduci aminte serile noastre, cînd ne întreceam construind proiecte ? — totul s-a împlinit... Nu ? S-ar zice, într-adevăr, că totul s-a împlinit şi că a depăşit cu mult cele mai cutezătoare veleităţi, proiecte, ambiţii. Faimă, un teanc de cărţi, Academie. Şi mai ales ceea ce socoteam în acea vreme că e suprema fericire. Putinţa să ne realizăm, cum spuneam cu termenul care ne obseda şi ne era scump. îţi aminteşti, prietenă ? . . ■ , ~

— Evident ! rîse femeia, arătând dantura cariată şi pe alocuri ştirbită cu desăvîrşire. Evident că-mi amintesc, fiindcă dumneata erai cel mai înverşunat duşman al celor care căutau fericirea „în afară" ...

— Tocmai. Cînd în jurul nostru toată tinereţea forfotea de ambiţii vulgare, unii pregătindu-se să cucerească situaţii politice, alţii avere, alţii mai ştiu eu ce satisfacţii terestre, noi singuri ne înţelegeam şi ne credeam plămădiţi dintr-un aluat ex^ cepţional. . . Găsisem cheia fericirii ! Cifrul secret ! Cum bine ţi-ai amintit, descoperisem că taina cea mare a fericirii era să ne bizuim pe chemările din noi, dinlăuntru, nu s-o căutăm în afară de noi. Dumneata te mulţumeai cu un laborator. Eu nu pretindeam decît o cameră cu o mesuţă de scris, undeva, într-un loc tihnit, apărat de toată gălăgia stupidă şi deşartă a camarazi-lor ... Ca să ne realizăm ! Mă temeam să nu înăbuş în mine, comprimînd, un întreg univers. Fiindcă văd că atît de bine îţi aminteşti totul, sînt sigur că n-ai uitat nici veşnica dumitakv tachinare, cu care mă întrerupeai de cîte ori spuneam cu em-fază pretenţioasă că nu-mi aparţin. Că am o singură datorie : să eliberez lumea aceea care crescuse în mine o dată'cu mine . . . In ziua cînd ne-am despărţit şi am pornit fiecare pe drumurile noastre, în ziua cînd am părăsit facultatea, laboratorul, experienţele şi formulele pentru care nu prea simţeam cine ştie ce vocaţie, îţi mai aminteşti, veche prietenă, ce mi-ai urat ?

Femeia închise o clipă pleoapele. Fără lucirea sticloasă a ochilor, faţa avu paliditate şi nemişcare de cadavru.

Pe urmă îl privi iarăşi cu luciditatea-i atroce şi vorbi :

— Ţi-am urat, dacă nu mă înşel, să-ţi clădeşti singur soclul statuiei. . . Un morman de cărţi. O movilă cît să nu încapă în Biblioteca Universităţii, secţia marilor autori clasici, pentru ge-neraţiile viitoare de studenţi...

Ca încheiere, clădi în spaţiu, cu căngile unghiilor cornoase, mormanul imaginar. Apoi se retrase în fundul banchetei şi micşoră privirea, părînd că măsoară de la distanţă un soclu înde-aievea şi că se întreabă dacă va suporta un asemenea om, mare şi gros.

Omul mare şi gros clătină din cap aprobînd şi ştergîndu-şi sudoarea din jurul gîtului :

— Ei bine, prietenă, cărţile acelea le-am scris. Nu chiar atîtea, dar mai mult decît ale altor contemporani. Mi-au adus

tot ceea ce nu le cerusem. Cum ai văzut : Academie, faimă, bani chiar. Ha-ha ! Mai ales bani, mie, care adesea n-aveam bănuţul unui covrig de dimineaţă. Mă întorc de la proprietatea mea — ai crezut că am să devin şi proprietar, eu, care mă zbăteam la sfîr-situl lunii să-mi împlinesc chiria camerei ? De la vila mea — ai crezut că am o vilă, eu, care locuiam într-o bojdeucă, perete în perete cu un coteţ de păsări, unde cocoşul ţinea loc ceasornicului amanetat la Muntele de pietate ? Mă întorc la editor cu un manuscris, colea, în acest geamantan. Un manuscris transcris curat la maşină ca un raport administrativ — ai crezut că voi avea şi o maşină de scris ? . . . Ştiu că mîine au să mă salute respectuos pe Calea Victoriei oameni de al căror nume nici nu-mi amintesc, dacă îi voi fi cunoscut cîndva . . . M-am deprins acum să simt în urma mea cîte un necunoscut întorcînd capul şi

şoptind cu evlavie : „Acesta e Teofil Steriu, scriitorul, romancierul, preşedintele Academiei !" M-am deprins şi mă lasă rece . . p'oate o singură imputare întemeiată îmi fac toţi : nu corespund imaginei convenţionale de om de litere . . . N-am chică. N-am port romantic. Sînt un domn oarecare, cu burtă şi cu chelie. Încolo, toţi au căzut de acord : sînt cel mai mare talent, cel mai puternic creator de viaţă, cel mai fin psiholog . . . Cel mai, cel mai ! Ţi-a căzut cumva în mînă vreunul din romanele mele ?,

—■ Nu, mărturisi femeia, care toată vremea nu-şi desprinsese privirea sticloasă de la el, urmărindu-l cu mare încordare, ca pe o foarte curioasă experienţă de laborator menită să dea la lumină încă şi mai curioase fenomene. Nu. Fiindcă, după cum spuneam, abia sosesc în ţară. De altfel, chiar să-mi fi căzut o carte de-a dumitale în mînă, n-aş fi avut răgaz să o citesc . . . Eram şi eu obligată să mă consacru numai şi numai „realizării mele".

— Cu atît mai bine. Şi pentru prietenia noastră veche, e încă mai bine să nu le citeşti niciodată. Sărmane prăvălii de păpuşi umplute cu tărîţe de lemn ! Sărmane parodii, sărmane surogate ale oamenilor vii, pe care, poate, într-adevăr, i-am purtat odată în mine ! Mi-e silă de ele, şi totuşi, la ele nu mai pot renunţa, cum nu pot renunţa pătimaşii la viciul lor. Nu mai trăiesc decît pentru ele. Viaţa dinafară nici nu mă interesează. Nici n-o văd. Nu există . . . Mă aşez dimineaţa la masă, ca un copist conştiincios, şi nu mă ridic de pe scaun pînă nu mi-am împlinit orele. Cînd s-a adunat numărul cuvenit de pagini, le

încredinţez secretarului să le ţăcănească la maşina de scris şi predau pachetul frumos şnuruit editorului, care-l înhaţă cîntă-rindu-l din ochi şi din mînă : atîtea pagini, atîtea coaie, atîtea ediţii ! ! ... Atîta sumă în contul drepturilor de autor, cu trei-patru zerouri în coadă. încasez onorarii de invidiat. Accept cu seninătate toate elogiile. Mă las fotografiat şi nu mă indignează cînd alţii descoperă viaţă acolo unde n-am pus decît sfori grosolane.

Făcu o pauză. Era vădit că nu mai vorbise aşa nimănui, niciodată. Se răsuci, iar bancheta gemu sub greutate. Urmă :

— Aşa „m-am realizat", veche prietenă. Pentru aceasta mi-am interzis orice pasiune în viaţă, orice sentiment, toate plăcerile, orice nebunie generoasă. N-am nevastă, n-am copii, n-am prieteni. N-am ştiut altceva decît să mă aşez atîtea ore la birou şi să scriu, să scriu, să scriu. .. Am evitat tot ce mi se părea că m-ar putea sustrage de la misiunea mea. De la misiunea de a popula lumea cu încă vreo cîteva duzini de fantoşe umplute cu tărîţe de lemn . . . Aşa îmi visam eu misiunea de scriitor, atunci, cînd nu mă gîndeam că poate deveni o profesie oarecare ? . . . Mai ţii minte ? Voiam să pun şi eu o lespede grea de mormînt pe-o lume care moare ; să pregătesc şi eu cu scrisul meu o lume care se naşte. Ce-a mai rămas din eroii pe care îi întrezăream atunci ? Uneori mă culc seara cu teama că au să vină prin vis să mă înşface de piept, să mă zgîlţîne, întrebîn-du-mă : „Ce-ai făcut din noi ?" Cînd şi cum s-a petrecut asemenea lunecare nu pot să-mi dau seamă .. . Iată un roman, singurul roman adevărat al lui Teofil Steriu, pe care nu voi fi capabil să-l scriu niciodată, veche prietenă !

Teofil Steriu îşi şterse cu o mişcare circulară sudoarea de pe chelia rotundă, grasă şi lucie. Se mişcă şi împinse geamul în jos.

Luminiţa din fereastră dispăru.

Rămase numai întunericul cutreierat de vînturile începutului de toamnă, unde nu se desluşeau nici cîmpurile deşarte, nici lăcaşuri omeneşti, numai la intervale scurte copacii de cărbune depărtîndu-se îndărăt, în pustietatea neagră şi tristă.

însufleţirea care-i încordase un răstimp liniile păstoase şi scînteiase un licăr de nelini-şte în ochii mici se topi ostenită. Omul privi cu indiferenţă afară, privi cu indiferenţă la tovarăşa din faţă, cu ochii dintotdeauna, care au văzut tot, cunosc tot şi

nu mai tresar la nimic. Ochi somnoroşi şi înceţoşaţi, în bulzul de grăsime.

Tîrziu, rosti mai mult pentru sine :

— Şi cînd te gîndeşti că se mai găsesc imbecili gate să re-înceapă aceeaşi poveste ! . . .

'-"'H

■ <**

■ ■ i ,4,-'. i.bo

•îfefc. ;j»-0

Teofil Steriu, spunînd, nu s-ar fi crezut un profet atît de apropiat realităţii în spaţiu şi în timp.
In acelaşi tren, cu trei vagoane mai spre coadă, pe banca de scîndură a unei încăperi de clasa III-a, în fum cătrănit de mahorcă, în duhoarea iute de botfori şi de sudoare, călătorea tocmai un asemenea tînăr purces să reînceapă tocmai aceeaşi poveste.
Era deşirat, pletos, şi nu aţipise o clipă.
Tot ce zărea în juru-i şi tot ce trăia într-acest ceas hotărî-tor i se părea lui Ion Ozun de un cumplit in/teres. Nu şi-ar fi iertat să-i scape ceva ... In şapte ore, de cînd se urcase cu lă-diţa de lemn acoperită cu tinichea şi cu legăturica lui de haine sărace, iscodise toate figurile tovarăşilor de vagon şi pentru fiecare durase un sumbru roman al existenţei.
Trăsese cu urechea la întărîtata discuţie a celor doi negustori de lingă uşă şi notase în memorie cu aviditate amănuntele vrednice de luare-aminte. Nu-şi luase ochii de la încăpăţî-nata perseverenţă cu care unul privea în fundul gambetei slinoase, ca şi cum de acolo scotea toate argumentele ca dintr-o pălărie de boscar. Nu slăbea din ochi nici mîna pistruiată a celuilalt, cînd, răsucind vîrful bărbiţei roşcate, se repezea deodată să întrerupă triumfător :
— Şi dacă Herş Goldenberg nu poate găsi parale ? Şi da-că-i pune sechestru şi-l vinde la darabană ?
— Herş are dreptatea de partea lui ! citi în fundul pălăriei negustorul cu barbă de patriarh şi cu pleoapele bombate, fără gene.
— Ce-i pasă băncii dacă Herş are ori n-are dreptate ? Băncii îi trebuie parale, nu dreptate ... Dacă Herş crede că în ziua de azi îşi poate hrăni cineva copiii cu dreptate, n-are decît să meargă el la tribunal, să capete dreptate, şi dreptatea aceea s-o aducă în pachet acasă şi s-o dea de mîncare la copii. Să văd dacă
27
poate el sătura nouă guri cu dreptate ... Eu am zis întotdeauna că Herş îi un mare prost.. .
Ion Ozun reconstituise vertiginos existenţa lui Herş, care are dreptate, dar n-are parale. îl scoase dintr-o dugheană scundă şi hîită, cu fitiluri de lampă şi bulgări vineţi de sare, şi îl plimba la tribunal să-şi caute dreptatea ; îl aducea apoi îndărăt într-o odaie fumegoasă, unde dormeau scufundaţi în perne roşii de cit o puzderie de odrasle de toate mărimile, care cer mîncare, nu dreptate.
îl aşeza pe un scaun zoios şi şchiop, fără spătar, ca să ră-mînă încă mai încovoiat sub apăsarea cumplitelor poveri. Ii sprijinea fruntea în palmă şi îl lăsa în neclintire de stană, sub ga-zorniţa cu lumina sleită.
— Herş, ţi-am oprit zupă şi o scrîmbie grasă . . . spune nevasta, punîndu-i înainte o farfurie şi tăind o felie de coilici. O adus Haia Idelovici scrîmbii proaspete de Dunăre, aşa de faine scrîmbii, că s-o făcut îndată o bătălie ceva grozav, care de care s-o apuce pe cea mai mare ! Şi Haie s-o răstit la mine faţă de toată lumea să-i plătim mîne numaidecât datoria. Zice că numai aşa un butoi mare de scrîmbie fainî cum o adus ie costă azi o avere, şi ei nu-i dă nimeni marfă pe credit.
Herş împinge farfuria neatinsă. N-a auzit nimic. Nu vede nimic. Un nod de iască i s-a oprit în gît. Haia cere datoria. Banca tot datoria cere. Şi copiii cer de mîncare.
— Herş, ce ai tu azi de nu mănînci, Herş ?
De la Herş Goldenberg şi de la cei doi negustori de lîngă uşă, Ion Ozun a trecut cu privirea lui vie de viezure la soldatul dormind cu gura căscată, rezemat cu ceafa în perete şi lăsînd să se vadă în gulerul prea larg nodul beregatei, ureîndu-se şi scoborînd spasmodic la fiecare sforăitură, ca o vietate închisă si zbătîndu-se deznădăjduit să scape de-acolo. Pe urmă îşi opri ochii la femeia care-şi alăptează pruncul cu gingii dezgustătoare de cauciuc roşu ; la jandarmul strîngînd carabina între genunchi şi scuipînd ţîşnit printre dinţi din cinci în cinci minute ; la ţăranii care-au desfăcut desaga ospătîndu-se cu pită neagră, brînză şi ceapă zdrobită cu pumnul, ca la un popas de cărăuşie ; la mahalagioaica sulemenită ca un ou roşu de Paşti sub pălăria de cel mai strepezit verde, ca un ceaunel de aramă coclită ; la ologul care şi-a descătărămat piciorul de lemn şi l-a aşezat alături, la îndemînă, ca să ameninţe cu el doi băieţi hliziţi, cu buzele şi cu degetele înnegrite de coaja nucilor bătute cu haragul

în livezile vecinilor ; la bucovineanca rumenă cu sîni tumul-tuoşi şi pieptarul strîns ; la tot norodul ticsit în vagon, muncin-du-şi ciolanele pe scîndura tare, căscînd şi scărpinîndu-se, fu-mîiad şi scuipînd, povestindu-şi necazuri amare întîmplătorului tovarăş de drum abia cunoscut, într-o atmosferă irespirabilă de submarin.

Tuturor le-a descifrat destinul, corectîndu-l şi rotunjindu-1, ca să urzească din fiecare un tip, un personagiu de roman, eroul unei povestiri ori victima unei drame sfîşietoare.

Simţea o ameţeală plăcută şi orgolioasă la gîndul eă a pornit să cucerească astfel capitala, necunoscut şi sărac, într-un ungher întunecos de vagon, confundat cu mulţimea netrebnică şi osîndită la veşnic anonimat.

Mai tîrziu, acest episod va fi o amintire vrednică de povestit şi, fără îndoială, plină de duioşie.

înadins nu şi-a ştirbit cele patru bancnote de cîte o mie de lei, neatinse în buzunar. Ar fi putut să-şi cumpere un bilet de clasa a doua. Socotise însă că e mai bine aşa ; să înfrunte de la început toate potrivniciile, cu tinereţe oţelită, ca să sfarme cit mai multe obstacole, şi biruinţa să-i fie cît mai întreagă, numai a lui. „La douăzeci şi doi de ani, în acea noapte de la începutul Junii septembrie 1925, a sosit în Bucureşti, într-un vagon de clasa III, cu singura avuţie, o lădiţă cu schimburi şi cîteva manuscrise la fund" . .. vor consemna biografii viitori.

Şi surîdea lăuntric la această certitudine, observînd că de pe acum a purces să măsluiască realitatea, potrivind-o cum îi sade mai bine, ca o femeie cochetă în faţa oglinzii.

De fapt, nu plecase atît de necugetat în aventură. Chibzuit, în şase luni îşi pregătise din leafa de copist la tribunal, economisită pînă la ultimul ban, un rînd de straie să-i ţină un an, o zestre de schimburi neatinse, un modest dar rezistent echipament do campanie, să nu apară pe cîmpul de bătălie zdrenţăros şi famelic. Trei adrese notate în fruntea carnetului cu scoarţă de muşama moale erau menite să-i îmblînzeasca asprimile începutului. O scrisoare de la fostul dascăl de limba şi literatura română îl înfăţişa lui Teofil Steriu ca o mare nădejde a viitorului. Iar celelalte două adrese urmau să-l introducă în tainele vieţii bucu-reştene încă din ceasul descălecării : Mirel Alcaz, jurnalist cu multe cunoştinţe, găzduit la dînşii acasă în timpul războiului, şi Bică Tomescu, fost camarad de liceu, pornit acum trei ani să

se iniţieze în meşteşugul actoricesc şi să-şi răsfeţe făptura de băiat chipeş la arzătoarea lumină a rampei.

Susţinut de aceste rezerve şi cu muniţiile celor patru mii de lei împăturiţi în portbilet, asaltul capitalei îi apărea ferit de surprize.

Bică Tomescu îl aşteaptă pe peronul Gării de Nord, cum au hotărît dinainte prin scrisori şi telegrame. Vor sta pînă tîrziu, după miezul nopţii, să-şi istorisească amintiri, să înjghebeze un plan metodic de ofensivă. Mîine va închiria o cameră strîmtâ cît să cuprindă un pat, o masă de scris, un scaun şi un raft de cărţi. Ar vrea-o la mansardă, ca să domine toate acoperişurile şi să aibă toată zbaterea oraşului la picioare, ca un spectacol mereu şfichiuitor. Se va aşterne fără întîrziere la lucru. Teofil Steriu îi va deschide uşa unei redacţii de revistă literară ; Mirel Alcaz, drum la o redacţie de ziar. In cîteva luni, toţi vor şti să-l preţuiască pentru ceea ce simte clocotind în el, cutezător şi proaspăt, puternic şi generos.

Ion Ozun aprinse o ţigară şi trecu mîna prin păr, cu un gest pe care îl ştia romantic şi—1 socotea potrivit momentului.

Pruncul cu gingii de gumă începu să zbiere la sînul femeii din faţă, învineţindu-se instantaneu ca un ficat, ca şi, cum în mişcarea inofensivă a tînărului pletos ar fi bănuit o teribilă intenţie agresivă. Femeia îl descotoşmă din boarfe şi descoperi în scutec că, pînă una-alta, omuleţul şi-a cam stricat stomacul.

Chiar acest amănunt, urît la vedere şi greu la miros, nu izbuti să zdruncine senina îneîntare a lui Ion Ozun, care aduna suveniruri ca să aibă ce povesti după mulţi ani, cu vervă îndră-cită şi cu pitoreşti înflorituri, tolănit într-un vagon de lux, unei admiratoare în extaz. Se şi închipuia istorisind.

„Atunci femeia mi-a cerut ruşinată :

— Mă rog, domnule, n-ai mata cumva o bucată de ziar, o hîrtie, ceva ?

M-am căutat în buzunar. N-aveam ziar . . . Singura hîrtie era manuscrisul unei schiţe, destinată să-mi asigure un debut glorios. L-am oferit cu generozitate.
A doua zi am descoperit că nu păstrasem nici o copie. Şi nici n-am mai putut reconstitui vreodată paginile acelea ! Era lucrul cel mai bun pe care l-am scris în viaţa mea" ...
Ion Ozun se vedea aievea, tolănit picior peste picior, scutu-rîni cu un deget neglijent scrumul ţigării cu vîrf aurit şi privind blazat pe fereastra vagonului, în gara unde s-a oprit trenul şi
30
unde vînzătorii de gazete flutură o revistă ilustrată, cu fotografia lui ocupînd prima foaie în întregime. E atît de sigur că asemenea scenă închipuită va trăi-o aidoma peste şapte, opt, zece ani, încît ar vrea să se dezrăsucească vertiginos mosorul vremii, ca în povestea copilului nerăbdător care-a sfîrşit ghemul ursitoarelor într-o singură zi.
Pe urmă, cu o îngrijorare de om neobişnuit să poarte asupra sa o sumă atît de fabuloasă — patru mii de lei ! — se pipăi cu latul palmei deasupra buzunarului. Portbiletul era la locul său . . . Savura anticipat clipa cînd, celebru şi plictisit, va repeta aceleiaşi admiratoare în extaz constatarea unui erou de roman pe care îl jefuise fără scrupul de cuvintele de duh :
„— Era, iubită doamnă, vremea cînd îmi pipăiam partea aceasta a hainei numai fiindcă acolo au obicei croitorii să pună buzunarul portbiletului. Acum am descoperit că natura a mai aşezat acolo şi ficatul.
— Suferiţi de ficat ? întreabă admiratoarea cu îngrijorare.
— Se răzbună viaţa, frumoasă doamnă ! Toate excesele şi nebuniile se plătesc. Există un ceas al scadenţelor.
— Şi n-aţi urmat nici o cură ?
' — Ba da ! răspunde el cu un distins scepticism. Două veri la Karlsbad . . . Dar mă stenahoriseşte regimul acela anost : piurea de cartofi, legume fără sare, compot fără zahăr, pîine prăjită. Pfui ! Cum să nu scrii cărţi pesimiste ? ! Anul acesta am ales Vichyul. Plec numai să fac pe placul medicilor.
— E regretabil că nu luaţi prescripţiile medicilor în serios. Viaţa dumneavoastră e preţioasă pentru noi toţi.
— Aş, preţioasă ! ... rosteşte el cu o schimă de sceptică şi modestă lepădare de sine şi de orice vanitate, deşi ştie el mai bine decît toţi cît de preţioasă îi este viaţa."
Femeia din faţă, străină cu totul de aceste episoade ale viitorului în care transfigurată va juca şi ea un rol cîndva, fără să ştie, întinse cu simplitate scutecul ud pe fereastra vagonului. Oftă stenahorisită şi ea de obida atîtor necazuri ceva mai reale şi astupă gura odraslei cu sfîrcul sînului, enorm şi lăptos ca un uger de capră.
Ion Ozun citi din mersul trenului inscripţia staţiei Chitila.
Cu înfrigurare îşi inspecta încă o dată bagajele, să le aibă la îndemînă, şi lungi gîtul pe geam, afară, să se îndestuleze de magia ameţitoare a luminilor care-l întîmpinau la orizont, or-
31
bitor şl fostiv, asemeni globurilor fosforescente cînd atrag hipnotic gîzele şi fluturii din depărtările nopţii.
Semnale roşii, galbene şi verzi presărau pămîntul întunecat cu necunoscute constelaţii descinse la macazuri din cerul golit, în fund, undeva, de la aeroport ori de la un cîmp de exerciţiu militar, un proiector tăia cu lama albastră înălţimile, se oprea nemişcat, cădea scurt, şi cerul părea încă şi mai enigmatic.
Atunci trenul se opri brusc, patinînd, cu toate frrnele încleştate.
Şi la toate ferestrele năvăliră capete, înghesuindu-se şi ccr-oetînd noaptea, întrebînd cu amestec de alarmare şi de curiozitate. Felinarele roşii începură să alerge de-a lungul liniilor, legănate suspendat de mîini invizibile. Locomotiva se văieta lung, şi ecoul răspunse ciudat, ca un ţipăt de la alt tren, de foarte departe.
I
Un glas răguşit vorbi din întuneric : \,
— A călcat o femeie ... Altul sosi gîfîind :
— Un doctor ! . . . întrebaţi dacă nu se află în tren an doctor !

Mihai Pop-Spătaru îşi făcu loc din compartiment, cu buzele strînse.
In urmă, de pe scările înalte, cu salturi de acrobaţi, se revărsă toată mulţimea lacomă de privelişti crude, uitînd nerăbdarea cu care'se plîngeau o clipă înainte că nu mai ajung.
Alergau toţi, păşind peste sîrme şi lunecînd pe traversele unse cu catran, sferigîndu-se pe nume şi îndemnîndu-se unul pe altul, grăbiţi să prindă rîndul dintîi. Dar la locul întîmplării se si adunase o roată neagră de privitori, încît s-ar fi spus că de mult aşteptau ascunşi în cîmpul numai înşelător deşert, ca sâ dea goană la primul semnal.
Cei sosiţi mai tîrziu se înălţau în vîrful picioarelor, se că-ţărau pe umeri, să vadă peste capete.
— S-a aruncat singură. Spune mecanicul că a văzut cum s-a aruncat singură sub roţi ! rosti un lucrător cu felinar, rămas în urmă şi lărgind paşii, să calce din traversă în traversă.
— Ea cincea în toamna asta. Ar trebui să se pună pază. domnule ! . . . Aci vin toate nebunele să-şi facă seamă.
— Loc ! faceţi loc ! . .. A sosit un domn doctor. Poftiţi pe ;".c-i, domnule profesor .., • Hei, domnule, n-auzi ? Dă-te la o

parte, să treacă domnu doctor. Ce lume, domnule, ce lume ! »r<. Poftiţi, domnule profesor.
;
Mihai Pop-Spătaru pătrunse printre rîndurile deschise, condus de felinarul omului în uniformă, balansat la înălţimea capetelor. Alte felinare, ieşite ca din pămînt, plimbau peste trupui zdrobit lumina lor murdară şi sinistră. Amîndouă braţele, retezate pe deasupra cotului, ca două piese anatomice, zăceau azvîr-îite în sînge şi în prund negru, de o parte şi de alta.
Cineva atinse una cu vîrful bastonului.
Cadavrul, dezvelit de îmbrăcămintea sfîşiată, arăta o goliciune impudică şi de un alb ireal, cu tot sîngele scurs, cu intima ■ feminitate expusă tuturor privirilor şi cu sînii globuloşi, intacţi, scăpaţi afară prin spintecătura bluzei. Balta de sînge lucea întunecată ca păcura sub luminile tremurătoare.
— E de mirare, domnule, cum nu i-a sfărîmat capul ! vorbi un domn scund şi cu mustaţa stufoasă, care luptase cu coatele să-şi facă loc mai în faţă.
Capul, răstignit între braţele ciunge, căsca ochii dilataţi de spaimă. sUn cap blond, mic, să nu fi încăput un sîmbure de cuget grav în el ; aproape un cap de copilă.
—, S-a aruncat singură ! întări cel care ştia. Mecanicul spune că a văzut-o mergînd liniştită pe marginea liniei. Deodată, eînd a ajuns locomotiva în faţa ei, s-a repezit, şi gata ! . . .
Picioarele mai păstrau încă pantofii negri şi săracăcioşi. Minusculi pantofi, prăfuiţi de drumul străbătut pînă aci, la locul a!es morţii !
— E una de-alea . . . Uitaţi-vă acilea poşeta ! Domnule jandarm, poţi constata dumneata. Sînt martori toţi că nu mă ating de nimic din pungă . . . Un roş de buze. O cutioară de pudră . . . Trei poli. O batistă. Mai este o scrisoare, o fotografie de marinar şi carnetul. Acea condicuţă. .. Dumneata trebuie să faci proces-verbal. Mai au gazetele ce scrie mîine ...
Omul cu atît de energică iniţiativă poliţistă predă jandarmului punga şi se uită la degete, să vadă dacă n-au rămas cumva urme de sînge. Jandarmul, încurcat şi străin, coborît şi el din tren ca toată lumea, nu ştia ce să facă. Nu era circumscripţia lui. Scuipă şi se şterse de sudoare.
Doctorul Mihai Pop-Spătaru îşi deschise drum afară din cercul privitorilor. îl chemaseră de prisos. Aici era nevoie numai de medicul-legist.

I
■*<*Y'
Printre privitori recunoscu şcolăriţa din vagon, strîns încleştată la braţul lui Costea Lipan.
— Tinere ! îl mustră. De ce tolerezi să privească aceasta ? Nu e un spectacol pentru o copilă.
Sabina se acăţase cu amîndouă, mîinile, tremurînd, cu ochii în lacrimi.
— E îngrozitor, Costea ! . . . Cum poate să facă cineva aceasta ?
Costea Lipan se întoarse, tîrînd-o, cu dinţii clănţănind de emoţie, dar silindu-se să-şi pară

tare şi nepăsător :
— Tu ai vrut. Ţi-am spus că ...
— Domnilor ! Domnilor ! Păziţi, soseşte expresul !
Două braţe puternice îi smuci pe amîndoi de pe linia vecină, trăgîndu-i îndărăt.
Expresul dinspre Bucureşti, cu ferestrele luminate, trecu furtunos în zăngăt de fiare.
Aproape îi atinse. Aburul locomotivei îi stropi ; vîntul le fîlfîi hainele. Din vîrtej se desluşiră umbre plecate la geamuri. Vagonul de dormit cu paturi desfăcute. Arătare rapidă, de bunăvoie şi confort.
Fiindcă un cadavru zăcea îmbucătăţit pe pietre, întorcînd spre cerul negru cinica şi oribila lui goliciune, aceasta nu însemna că viaţa nu trebuie să colcăie mai departe, spre toate ne-săţioasele chemări.
— Era să vă calce . . . vorbi tînărul înalt care-i smulsese de pe linie, păşind alături de dînşii şi aprinzîndu-şi din mers ţigara.
— Mulţumesc, domnule . . . Dacă pentru aceasta poate exista mulţumire. Nu-mi dădeam seama ce se întîmplă cu noi. . . Surorii mele îi venise rău şi...
— îmi daţi voie să mă prezint : Ion Ozun. Şi îndată tînărul înalt adăugă, anticipînd : Ziarist şi scriitor.
— Costea Lipan, student, anticipă la rîndul său rebelul tribului Lipan. Sora mea, Sabina.
Se apropiară de trenul lor, tăcuţi, cu toată atenţia concentrată la prundul negru pe care călcau şi cu inimile strînse de obsesia priveliştii neştearsă şi cruntă.
— E teribil acest Bucureşti ! declară cu autoritate de adînc cunoscător Ion Ozun. In fiecare zi două-trei sinucideri. . . Un Moloh care nu se mai satură ...
— Ca ziarist trebuie să vedeţi atîtea, rosti cu admiraţie Costea Lipan.
Ion Ozun n-avu cînd să replice.

— Urcaţi în vagoajiş, domnilor lijdăduj^gjfialul :jşeful
de tren. mî, u-., u &mî q ,
Îşi strînseră mîinile. ? f ■ ■'?■*, «n >>_f >. ,^ţ> -
— Mi-a părut bine !
— Sper să no cunoaştem mai de aproape, domnule salvator. Ion Ozun schiţă un gest modest de apărare, ca un salvator
de profesie, care nu tace caz de asemenea întîmplări, pentru et foarte fireşti. Salută înălţînd de pe plete pălăria cu boruri imense ca o pistă de velodrom.
Toţi se urcară la locurile lor. Salvatorul, în vagonul de clasa IlI-a ; Sabina şi Costea, în compartimentul unde-i aştepta o aspră dojana, fiindcă s-au amestecat în mulţimea de gură-cască.
— Se pare că a fost un accident. E o nenorocită care s-a aruncat înaintea trenului, spuse Barbara Ubrich, potrivindu-şi pălăria urîtă şi încercînd să culeagă pachetele din plasă.
— In ziua de astăzi sinuciderile au ajuns fapte curente ... încuviinţă cu indiferenţă Teofil Steriu, care nu se mişcase de la locul lui şi nici nu arătase vreo curiozitate să afle ce s-a întîmplat.
Pe urmă trenul porni. Şi toţi uitară să vorbească, apăsaţi de imaginea moartei rămasă cu trupul sfărmat, în noapte, printre felinarele murdare, ca un umil, dar înfricoşat avertisment.
In Gara de Nord, Ion Ozun îşi căută în zadar cu ochii de viezure prietenul. Nu se afla nici pe peron. Nu-l aştepta nici la ieşire, cum fusese înţelegerea. Cu toate proiectele sale răstur-nate atît de neprevăzut chiar de la primii paşi, nu se hotărî să plece pînă ce nu colindă amănunţit, de două ori, toate ieşirile, restaurantul, sălile de aşteptare, mereu pipăindu-şi cu palma portbiletul din buzunarul de la piept : fondul de subzistenţă şi de rezistenţă. Depuse lădiţa de lemn şi legătura la casa de bagaje. Se aventură cu mare prudenţă pe Calea Griviţei, simţin-du-se dintr-o dată demoralizant de singur şi neînsemnat, cuprins, înghiţit, tîrît de torentul norodului fără număr.
Mîncă într-un birt cu miros sfîrîit de mititei, printre golani şi pungaşi dezmăţaţi, cu şapca pe ochi şi cu mucul ţigării lipit la colţul buzei de jos.

"'-' (Su stomahul pus la cale, sătul şi încălzit cu o jumătate de vin, prinse însă din nou curaj, li păru iarăşi că o voinţă mal tare decît el i-a pregătit înadins ceasul acesta dintîi, să-l trăiască singur, într-o asemenea circiumă, printre asemenea tovarăşi.

Citi numele birtului pe sticla vitrinei, cu literele întoarse, de-a-ndăratelea :

i CTMONOCE TRIB

NALAB LULAC AL '

li repetă de mai multe ori, să-i rămînă bine fixat în amin- -tire, pentru memoriile de mai tîrziu : ,

— Birt economic. La Calul Bălan. , Pe urmă intră la un otel ieftin. Cum n-avea bagaje, portarul

H ceru plata camerei înainte,

iun*;
tq
iv."
'Vi
nu :u -|ttn
«1
i
(i
-q
f, UJ.) .
fini.»

BURSUCĂRIA LUI CHIR PANAfOTI

■«fer
■UIN

Dimineaţa, înainte de a porni la crîncen război, tînărul îşi reazemă pieptul de pervazul ferestrei, să urmărească jos furnicarea mulţimii şi să-şi caleaşca oţelite puteri. Acolo, în puhoirea strâzH, privirea sa descoperă de fiecare dată alţi fraţi necunoscuţi ; de fiecare data tot alţi şi alţi fraţi nenumăraţi. Sînt ca şi dînsul de înfriguraţi şi famelici, cum au evadat din cărţile lui Balzac.

Capitala i-a chemat ca şi pe el, ispitiţi tot de pilda lui Rastignac, Rubernbre ori Rafael de Valentin. Ti recunoaşte după paşii grăbiţi. După nepăsarea cu care, singuratici în mijlocul mulţimilor, îşi poartă glorios, ca vitele trofee de bătălie, vestimentele lor roase şi de mult înfruntînd vremelnicia modelor.

Spre dînşii înduioşarea lui coboară ca o dezmierdare. Ti regăseşte tn fiecare dimineaţă. Sînt alţii şi sînt aceiaşi. Sînt legiune. Ei alcătuiesc o lume a lor în cealaltă lume. Sînt legaţi printr-o ascunsă francmasonerie. Se caută şi se urăsc. Se aşteaptă şi se vor extermina. Merg cot la cot, şl vai de cel care va rămîne în urmă !

De acolo, de sus, tînărul le flutură un semn cu mîna, în fiecare dimineaţă :

- Aşteptaţi. Vă ajung I... Aşteptaţi. Am sosit!

95, 96, 97, 97 ... Aici se împiedică prin întuneric de o treaptă, mormăi de unul singur oarecare aluzii la sfinţi părinţi ai bisericii ortodoxe, române şi autocefale, şi ca întotdeauna pierdu numărul.

De trei săptămîni de cînd se mutase în mansarda visurilor sale din tren, Ion Ozun îşi propusese dintr-o curiozitate, Ia început dezinteresată, să afle exact cîte trepte are de urcat şt de coborît de cinci-şase ori pe zi, iar pînă acum încă nu izbutise, întotdeauna i se împotrivea un obstacol neprevăzut. Uneori întîlnea un locatar de la alt etaj şi, ferindu-se din cale, întrerupea şirul. Alteori îşi amintea abia după ce trecuse de jumătatea urcuşului. Noaptea se poticnea bîjbîind ca acum ... Şi niciodată nu ajunsese la sfîrşit.

Pe urmă, numărătoarea căpătă pentru el alt interes. însu-şindu-şi fără voie superstiţiile unchiaşilor şi babelor bisericoase de care îşi rîdea în tîrgul său, acum, în măreaţa, în strălucita şi civilizata capitală a aspiraţiilor ce-l minaseră să alerge de acolo, ajunsese şi el să-şi spună că în clipa cînd va izbîndi, reuşita va fi semnul cel mai sigur, providenţial, că s-a

încheiat cu toate peregrinările deşarte care-l descurajau şi că toate îi vor merge în plin. însă pentru aceasta era neapărat nevoie să nu trişeze. Să nu pornească bunăoară din cameră înadins numai pentru asemenea operaţiune, sau cînd a greşit, să nu coboare şi să nu înceapă din nou. O '. astfel de măsluire a oracolului n-ar rezolva nimic.
în antretul îngust şi lung, becul împrăştia o lumină muribundă.
Era fără îndoială becul cel mai ofticos care-a fost fabricat vreodată, cu cele mai puţine lumini; iar dom' Panaioti, proprietarul, mai zgîrcit ca Hagi-Tudose, ca părintele Eugeniei Grandet şi ca avarul lui Moliere laolaltă, nu l-a descoperit poate decît după îndelungi şi îndărătnice investigaţiuni la magazinele de lămpi şi accesorii electrice, dacă nu cumva la unul de curiozităţi. Dar tenacitatea-i fusese recompensată cu prisosinţă şi cu suplimentul unor sadice efecte. Înregistra cîţiva lei economie pe lună la comptuoar, şi chiriaşii înaintau cu mîinile întinse în tenebre, ca orbii, izbindu-se în praguri şi ornîndu-şi frunţile cu vînătăi cît pruna şi cucuie cît nuca. Astfel, adversităţile existenţei aveau pentru toţi un caracter tangibil. Fiecare se introducea în aşternut, pipăindu-şi cu duioşie o contuziune şi conso-lîndu-se cu balsamul satisfacţiei că totuşi s-a întors viu şi aproximativ intact de la crîncena încăierare a zilei, plină de mult mai crîncene riscuri şi cumpene la pîndă.
Ion Ozun se lovi de astă dată numai la gleznă. Căci culoarul sepulcral prezintă paşilor un teren accidentat, capricios şi presărat de căpcăni perfide, întrerupt de trepte, urcînd o scară şi coborînd o pantă, trecînd un prag şi căscînd o trapă, încît din cele douăsprezece camere cu uşile înşirate de o parte şi de alta nu se aflau decît perechi-perechi, cîte două la acelaşi nivel.
Se lovi, invocă mai insistent aceiaşi sfinţi părinţi ai calendarului ortodox, îşi frecă osul secat de durere şi înainta precaut, ca un spărgător fantomatic în exerciţiul funcţiunii. J:
Camera lui era cea mai din fund. rţ

Parcurgînd distanţa într-acolo, constată că la uşa lui Bică Tomescu lacătul era pus la amîndouă verigile ; deci nu se întorsese încă. La vecina din faţă, Sonia Viişoreanu, „absolventă a Conservatorului de artă dramatică", după cum afirmă cartonul prins cu pioneză, lumina filtra pe sub prag. Se auzea un sfîrîit de primus. „îşi spală ciorapii, gîndi Ion Ozun. Sau îşi fierbe ouă."
Pereţii erau atît de subţiri şi acustica atît de perfectă, încît toţi trăiau sub un regim de control reciproc. Fiecare ştia despre vecin cînd a plecat şi cînd soseşte, de cîte ori s-a spălat pe zi, dacă a răcit şi tuşeşte, cîtă vreme îi trebuie să citească ziarul desfăşurat cu foşnetul enervant al hîrtiei şi mai ales cînd se descălţă şi dă drumul ghetelor să cadă de la înălţime pe duşumeaua goală : pac ! şi după un răstimp, alt pac ! care se transmite prin nevăzutele vibraţii sonore pînă într-a şasea încăpere.
Ajuns la destinaţie, Ion Ozun deschise lacătul.
Toate uşile aveau lacăt, fiindcă altfel toate cheile broaş-telor se potriveau. Din aspectul acestor lacăte, încă din prima zi noul chiriaş şi viitoarea glorie a literelor române, cu ascu-ţitul său ochi de observator, citise ca într-o carte de zodii firea tăinuită a tuturor vecinilor. Erau lacăte uriaşe şi grosolane, indiciu al unor firi simpliste, care au prejudecata forţei. Erau lacăte complicate cu secret, trădînd firi bănuitoare şi ascunse. Erau lacăte minuscule şi frivole, cum sînt acele de la zgarda cîinilor, dovedind o lipsă totală de seriozitate.
La uşa domnului rotofei ca un godac şi chel ca în palmă, care sosea întotdeauna chefliu, spre ziuă, să sforăie ca o locomotivă sub presiune pînă după amiază, un lacăt gigant, de temniţă, ar fi înşelat numai indivizii cu judecata superficială, încrezători aparenţelor mincinoase. De fapt, domnul cel chefliu pierduse de mult cheia, sau poate o aruncase dinadins într-un fund de sertar, din ceasul cînd se mutase, ca să scape de o grijă ; iar lacătul se afla prins numai de formă în belciuge, îndepli-nindu-şi misiunea prin intimidare. De cele mai multe ori, uitat într-un singur cîrlig, atîrna ca un monstruos cercel de dihanie preistorică. Lacătul de la uşa Soniei Viişoreanu era de alamă şi-i lipsea numai funda roz. Lacătul lui Bică Tomescu se deschidea cu un cifru, şi cifrul „Jorick" nu mai însemna un secret pentru nimeni. Bică Tomescu îşi alesese cu prevedere un lacăt care să-l dispenseze de grija cheiţei, însă precauţia aceasta lău-

dabilă şi dovedind o justă cunoaştere de sine nu-l împiedica sâ sosească adeseori noaptea tîrziu fără un singur chibrit. Atunci bătea la vecini, rugîndu-i să-i dea o cutie de chibrituri ca să poată potrivi cifrul şi să-şi poată deschide lacătul. în afară de aceasta, în ziua cînd descoperise un lacăt atît de ingenios, cu im cifru atît de discret adecvat carierei sale dramatice, nu-l răbdase inima şi nu-şi găsise astîmpăr pînă ce nu trecu pe la toţi vecinii (îi cunoştea pe toţi, fiindcă tuturor le datora o sumă potrivită capacităţilor financiare), punîndu-i la probă, să dezlege secretul ca o şaradă de concurs cu premii. Celor nevrednici să ajungă la un rezultat cu propriile puteri le demonstrase ■triumfător cît era de simplu şi cît e de practic. Ţac-ţac ! de cdnci ori, şi gata! Nici o cheie, nimic. Simplu ca lumina zilei. •Numai că în lipsă de lumina zilei chibriturile se dovedeau absolut indispensabile.
>
Ion Ozun îşi cumpărase un lacăt solid şi discret, cu o cheie de rezervă, încît dacă ar fi pierdut-o pe aceea din lanţ îi rămînea cealaltă, prinsă cu un ac de siguranţă în buzunarul interior al vestei.

Deschise, aşadar, lacătul său patent. Răsuci butonul, şi la ' izbucnirea luminii asistă la aceeaşi panică a gîndacilor mari, negri şi dezgustători, care ţîşniră în găuri cu o uimitoare velo-citate de gîngănii mecanice cu resort.

Ion Ozun şi-i închipui îndată, retranşaţi în cotloane, pînr dindu-l ca tot atîţia spioni. Făcuse experienţă de cîteva ori. Stinsese becul şi aşteptase nemişcat, cu mîna pe comutator. După cinci minute aprinsese brusc. Toţi înaintaseră în mijlocul camerei şi toţi o rupseră la goană, îmbulzindu-se la gurile negre. Ce puteau găsi într-o încăpere atît de deşartă ? Cu ce se hrăneau oare de erau atît de graşi ? Aceasta nu şi-o explica Ion Ozun şi categorisise întrebă-;, rile fără răspuns printre misterele impenetrabile ale naturii. ,

S-ar fi resemnat în definitiv să însumeze şi această pro—: blemă la noianul celorlalte fără număr şi dezlegare, cîte i-au contrariat romanţioasele iluzii chiar din clipa cînd se mutase aici. Toate se vădeau departe, foarte departe de tot ce-şi închipuise el ! ... Fereastra răspundea într-un zid grunzuros şi coşcovit, acoperindu-i toată priveliştea. Nici vorbă nu mai putea fi de oraşul întins la picioare, cum îl voise, cu forfota-i multiplă şi tentaculară, ca o fiară pe care avea s-o domesticească subju-gînd-o. Zgomotele necunoscute din fiecare încăpere, tusetele,

^H(IW*

rîsetele, glasurile şi paşii, ciocnetul lighenelor şi scrîşnitul scaunelor urnite din loc, nu-i mai îngăduiau singurătatea în care-şi hotărîse emfatic să se izoleze, cu pieptul rezemat pe o masă de brad, creînd în solitudinea înaltă a nopţii opera nepieritoare şi vastă, destinată să zguduie indiferenţa bestială a plebei de jos.

La toate ar fi renunţat măcar pentru un timp. Numai cu prezenţa aceasta, a gîndacilor hidoşi şi fără hodină, nu se putea deprinde în ruptul capului.

Noaptea tresărea din somn cu impresia că-i aleargă pe faţă. Se temea atvuici să păşească pînă la butonul luminii, ca să nu strivească vreunul sub talpă cumva, oribil, cu o pocnitură îm-proşcînd de sub teasc vîscozitatea albă.

în mişuneala lor greţoasă, vedea prinzînd corp toate mizeriile mărunte şi toată ostilitatea subterană, perfidă şi trivială a vieţii, care nu te invită la luptă loială şi bravă, pe un cîmp vast de bătaie, de unde să te întorci pe scut ori sub scut, ci îţi sie--ieste îndărătnicia în hărţuiala istovitoare de fiecare ceas.

După trei săptămîni de adăstat la uşi închise şi de făgăduieli amînate, Ion Ozun îşi înfăţişează universul ca o armată invizibilă de şvabi, libărci de mansardă şi gîndaci de pivniţă, pîndindu-l din unghere ascunse să-i dea asalt şi să-l asfixieze, îndată ce va capitula, sub milioanele lor de picioare agile şi sub pîntecul lor gras şi respingător.

Îşi aruncă pălăria pe masă. Pălăria nouă, verzuie, cti boruri mici, aşa cum o cumpărase chiar astăzi în locul vastei borsaline calabreze, fiindcă recunoscuse toată dreptatea lui Bică Tomescu atunci cînd îl sfătuise să se lepede de această insignă corporativă a poeţilor de provincie.

înainta pînă la oglinda camerei şi-şi contemplă cu o legitimă curiozitate şi cu o lăudabilă autocritică, din faţă şi din profil, chipul renovat şi amenajat ca un parc englezesc. Tot după

îndemnul prietenului mai vechi adaptat la spiritul capitalei, îşi sacrificase chica pletoasă, care îl singulariza ostentativ printre ceilalţi muritori.
Aproape nu se recunoscu. Din oglinda spectrală şi învă-lurată îl privea cu ochi de viezure o figură lunguiaţă, străină, cu tîmplele indecent goale şi cu părul scurt, lipit pe scăfMie ca o caschetă de jocheu fără cozoroc.
Schimbarea la faţă nu-l încîntă defel, dar defel. „Pfui !'* făcu de unul singur. Golaş ca un pui de curca, de ţareâ. «Ie „yultur pleşuv.
41
Se retrase doi paşi îndărăt, să se examineze în întregime. Insă sticla poleită îl reflectă amputat de deasupra genunchilor. Oglinda fusese spartă în cine ştie ce accident din epoci imemoriale. Jumătatea absentă era înlocuită cu o coală de hîrtie verde, decolorată, pe care chiriaşii predecesori o transformaseră în agendă, în blocnotes şi tabel de calcule.
Astfel, se putea ceti cu litere mari, trase cu creion roşu, dominînd restul textului : „Sîmbătă, ora 5, Ghisela". Apoi, de aceeaşi mînă, altă dată, de o importanţă mai modestă, după di-mensiunea redusă a literelor : „La 15 ian. rata croitor". Pe urmă o listă de rufe date la spălat, un calcul enigmatic şi o indicaţie de laconism telegrafic : „Poliţa Gogu".
La început, Ion Ozun, cu promptitudinea unui vechi obicei, reconstituise după procedeul lui Cuvier, din cîteva oase fosile, existenţa necunoscutului predecesor în această cavernă a gîn-dacilor burduhoşi. Imaginase un mic roman. Se gîndea chiar să-l scrie.
Acum s-ar fi mulţumit în locul inscripţiilor de pe coala colorată cu o oglindă întreagă. Nu-l mai pasionau peripeţiile altora. îl acaparaseră total propriile sale peripeţii. Erau îndestule şi deveneau ameninţătoare.
Răsturnă pe masă mărunţişul din buzunar şi scoase restul bancnotelor din portbilet, să dreseze un bilanţ exact al situaţiei. Nu se arăta nevoie de un casier-contabil, specialist în bilanţuri de cifre cu cîte opt-nouă nule în coadă. Numărătoarea dură scurt şi suma se dovedi catastrofală : 377 lei, între care un pol rupt şi restaurat din două jumătăţi, de emisiuni deosebite. Cu cei două sute de lei împrumutaţi lui Bică Tomescu din prima zi a întîlnirii, reprezentau o săptămînă, maximum zece zile de existenţă, evaluate în perechi de crenvurşti cu hrean, salate de boeuf, regale şi ridichi cu pîine, cu pîine cît mai multă.
Iar după aceea ?
Ion Ozun îşi şterse sudoarea rece de pe tîmplele deposedate de plete.
Proiectele grandioase şi cutezanţa provocatoare se surpaseră o dată cu inelata-i coamă de leu. S-ar fi spus că, asemeni unui Samson de proporţii mai puţin epice, ca pentru astfel de prozaice vremi, o dată cu părul retezat de foarfecul frizerului, ce nu aducea de altfel nici el întru nimic cu biblica Dalila, pierduse toată semeţia cu care sosise să înfrunte vrăjmăşiile capitalei. Se văzuse odinioară sfărîmînd obstacole tari, pietroase,
42
care zdrelesc pumnul şi scapără scîntei în izbituri. Se simţea acum încleindu-se într-o rezistenţă vicleană, sorbit de un mîl alifios, unde piciorul se înfundă atrăgîndu-l mai adînc, cum a citit că există pe-aiurea smîrcuri ocolite cu groază de drumeţi, ca un cimitir blestemat.
A doua zi după sosire îşi căutase prietenul, li găsise dormind.
Bică Tomescu se scuzase că nu s-a ţinut de cuvînt să-l întîmpine la gară. Un angajament neaşteptat, cel dintîi — un rol cu două duzini de replici — îl ţinuse prizonier la teatru toată seara. Pe urmă se încurcase să sărbătorească debutul. Ajunsese acasă la ziuă. Era încă mahmur, cu gura coclită.
Dar nu-l uitase. Ii reţinuse cameră. îl tîrî pe toate străzile şi bulevardele principale, să-i fixeze cîteva puncte de reper în oraşul necunoscut. îi smulsese cu o graţie irezistibilă două sute de lei pentru 24 ore, care au trecut de douăzeci de ori.
Şi de atunci Ion Ozun bate la uşi închise . . .
Nu aşa îşi închipuise cucerirea capitalei. El îi ceruse să-l pună la încercare şi să-i cîntărească puterile. însă nimeni nu-l punea la încercare şi puterile lui nu se arătau nimănui de vreun folos.
Se trînti îmbrăcat în pat, cu faţa în sus, cu mîinile împreunate sub ceafă.
Oricît se silea să-şi lămurească un gînd întreg şi statornic, de îndată slabele mijiri se

risipeau fără sens în absurde asociaţii. Toată fiinţa lui se concentra bolnăvicios în auz. Urechea înregistra cu o acuitate tiranică viaţa încăperilor vecine în cele mai mărunte amănunte, cu cele mai obsedante amplificări. Sfîrîiala primusului amuţise. Sonia Viişoreanu ieşi din cameră în pantofi cu talpa moale. Ion Ozun ştia că merge la robinetul din capătul sălii să-şi care singură apă. Ascultă şuroitul canelei. Apoi uşa trîntită la loc, cu piciorul. Pe frontul acesta se făcu tăcere. Acum duruia surd, în încăperea extremă, maşina de cusut. Croitoreasa cu lucru suplimentar de noapte. Pe urmă, întrerupt, în răstimpuri, în a treia cameră, studentul gîngav şi cu fruntea îngustă, care monologa recitîndu-şi cursurile în ajun de examen. Foxul impiegatului de la Finanţe, închis în casă, în odaia de lîngă scări, începu să zgrepţene.
Acestea erau rumorile nocturne.
Ziua se adăugau trilurile de flaut, răbufneala ţoalelor scu-furate, patefonul domnişoarei Sonia, bătăile factorului poştal,

'zăngănitul cănilor de tablă şi comisionarii căutînd o adresă indescifrabilă.
Niciodată Ion Ozun n-ar fi crezut că într-un spaţiu atît de strimt poate vieţui, atît de sonor, o atît de diversă şi trista umanitate.
— Mai sosesco ca ţe vedemo ţe mai faţe bursucaria me 1 anunţa chir Panaioti Caţafanis, proprietarul, inspectînd măcar o dată pe săptămînă odăile, ca să constate dacă nimeni n-a deteriorat paturile, n-a şchiopătat scaunele şi n-a înstrăinat ceva din inventar.
O mai potrivită denumire nici c-ar fi meritat această adevărată bursucărie.
Ion Ozun nu mai putea vedea altfel locatarii decît strecu-rîndu-se din vizuini, ca bursucii, dimineaţa, prelingîndu-se pe lîngă ziduri, risipindu-se la îndeletnicirile lor misterioase, de tinde noaptea se întorceau furiş, să-şi ocupe culcuşurile în aceleaşi vizuini, ca să înceapă a doua zi iarăşi şi iarăşi.
Urechea, deprinsă acum să izoleze fiecare sunet, lămuri paşi alegîndu-se din vuietul surd al oraşului, urcînd treptele, poposind la al doilea etaj, pe urmă continuînd pînă sus şi înaintînd dibuit pe culoar.
îi recunoştea, cum identifica fără greş mersul tuturor celor unsprezece tovarăşi de bursucărie. Erau paşii lui Bică. Se opriră în faţa lacătului cu cifru.
Pauză.
Apoi un ţistuit de surpriză consternată.
Oricît devenise de prudent în administrarea ultimului capitol bugetar, Ion Ozun ar fi pus la bătaie toţi cei 377 lei într-un pariu la egal că prietenul s-a scormonit în buzunare şi a descoperit că-i lipseşte cutia de chibrituri.
Două ciocănituri scurte în uşa lui îi dovediră că n-ar fi pierdut pariul.
— Eşti acasă, Jane ?
— Intră ! îl invită Ion Ozun, ridicîndu-se în capul oaselor pe marginea patului.
— Iar nu găsesc chibriturile, fir-ar ale dracului de chibrituri şi plesni-i-ar rînza zgîrciobului de chir Panaioti cu economiile de la lumină ! Să-l pui în romanele tale, bă Jane, bă, ca să ne răzbuni, se lamenta Bică Tomescu intrînd. Şi îndată observă transformarea radicală din fizionomia viitorului roman-

I
cier, aprobînd-o şi bucurîndu-se ca de-o importantă victorie personală : Ei, bravos ! Aşa mai vii de-acasă ! Ţi-am spus eu ... Ce era claia aia ? Plete, pălărie de bandit mexican şi lavalieră poartă azi numai poeţii, pictorii şi actorii rataţi. . . E uniforma lor. Vorbind, înainta în cameră şi descoperi pălăria de castor cu boruri înguste. O examina cu expertă competinţă, citi marca din fund, o răsuci pe o parte şi pe alta, o încercă pe cap, în faţa oglinzii, ridicînd din sprîncene admirativ : Şic ! Ştii că începi să te civilizezi, Jane ? ! Progresezi în pas gimnastic, în pas alergător, în galop de curse ! Bravo şi supra-bravo !
Ion Ozun surîse amar.
In sinea sa ascunsă recunoscu pizmăreţ că pălăria nouă îl prindea mai bine pe prieten decît îi venea lui, care o alesese răscolind o jumătate de ceas în toate rafturile prăvăliei.
Bică Tomescu era ceea ce se numeşte un băiat frumos. Vulgar şi cu mutră de secătură, dar

frumos ! In trei ani de cînd nu se văzuseră, capitala îl transformase după un tip standardizat, spilcuit şi cu haine după ultima tăietură, cum apăreau pe Calea Victoriei şi pe bulevarde, la oră fixă, vreo cîteva sute de exemplare identice.
Se răsuci pe călcîie :
— Am să cumpăr şi eu una la fel. Asta-i boala mea, dragă Jane ! Pălăriile şi crăvăţile au să mă dea gata. La crăvăţi să mergi cu mine . . . Am un fler ! . . . Uite la asta. Pipăie. îi întinse capătul, plecîndu-se şi fluturîndu-i sub nas fîşia de mătase zmeurie cu buline albastre.
Ion Ozun se supuse şi pipăi, deşi din toate lucrurile de pe lume, calitatea unei crăvăţi era poate problema care îl pasiona în ceasul acela cel mai puţin.
— Ce zici ? Mătase curată ... Şi observă, te rog, lungimea. Aş vrea să văd unde ai să găseşti tu o cravată ca asta, şi cu preţul pe care-l plătesc eu ...
Ion Ozun se declară incapabil să găsească o asemenea cravată, şi cu atît mai puţin una cu preţul pe care îl plătise Bică Tomescu.
Prietenul fu sincer înduioşat de atîta lipsă de vanitate :
— Asta-mi place la tine, Jane. Dai fiecăruia ce e al lui... Te-i fi pricepînd tu la literatură . .. Dar în trei chestii să te laşi pilotat de mine. în materie de teatru, de crăvăţi şi de Bucureşti. N-ai să regreţi niciodată. A propos ! Ar trebui să încerci şi tu o piesă. Gum ai dialog, reuşita e asigurată . .. Formulezi

apoi pretenţia să creez eu neapărat rolul principal, şi dacă nu ţi-o plăcea ce-am să scot din el, să nu-mi spui mie Bică !
Ion Ozun clătină din cap, strîmbînd buzele cu o desăvîrşită lipsă de entuziasm.
— Ce ai, bre ? Ce naiba, parcă tot îţi ninge şi-ţi plouă ! ... se minună prietenul de mutra-i posomorită. Toate au să se rezolve . . . Ţi-o garantez eu.
— Garanţiile tale . . .
— Ce garanţiile mele ? Ţi-o spun, fiindcă eu cunosc Bucureştii cum îmi cunosc buzunarele. La început scîrţîie. O săptă-mînâ, o lună, un an... Pe urmă, deodată începe să-ţi bată vîn-tul în pupă, şi atunci, fşiut ! te duce de nu te mai ajunge nimeni din urmă . . . Uite la mine. Eu nu m-am descurajat niciodată . . . Şi bagă de seamă ; tîrîi sania pe uscat aici de trei ani. Am răbdat, am tăcut, am înghiţit şi-am dat din mîini. însemnează-ţi ziua asta în calendar, şi peste un an, să ne aducem aminte şi să vorbim .. .
— Pînă la anul sînt altele mai aproape. Peste o săptămînă se împlineşte termenul camerei şi trebuie să scot din pămînt chiria. Iar banii au ajuns la fund ... în zece zile n-am să am ce mînca . . .
— Nu moare nimeni de foame în ţara românească ! îl asigură Bică Tomescu, plin de convingere şi de experienţă. Dă-o dracului de chirie ! Găsim noi. Eu de trei ani, la fiecare sfîrşit de lună, tot cred că am buclarisit-o şi că are să-mi scoată dom' Panaioti calabalîcul afară. Şi în ajun, cînd am epuizat toate resursele, îmi cade de unde nici nu gîndesc . .. Principalul e să dai din mîini, nu să stai.. .
Bică Tomescu, el, nu stătea. Cuvîntînd, dădea din mîini cu o elocventă artă a gestului.
Se opri cu picioarele răşchirate în faţa lui Ion Ozun, cu mîi-nile în şolduri, privindu-l în creştet cum stătea pe marginea patului şi examinîndu-l cu autoritate de dascăl care-şi supune elevul la interogator.
— Ce ţi-a spus Teofil Steriu ?
— N-a venit încă. Sosise să stea numai două zile, şi tot dusu-s-a dus ! Iar de-atunci eu tot trec şi-l tot aştept. . . Servitoarea crede că nu se întoarce pînă săptămînă viitoare.
— Scrie-i !
— M-am gîndit. Dar ce fac cu o scrisoare ? Ca să-i povestesc tot, se înşiră o poliloghie mai lungă decît romanele lui. Nici

n-are s-o citească . . . Îmi imaginez că-i sătul de asemenea epistole cu care-l vor fi bombardînd şi alţi Ioni Ozuni din România mare. Că or fi destui.
— Ce-ţi pasă ? ! Parcă Bică Tomeşti n-or fi destui ? Urma alege ! Viitorul e al celor care ştiu să lupte şi nu se predau . . .

— Viitorul ! răbufni Ion Ozun cu năduf. Pînă la viitor, mai urgentă e chestia cu prezentul.
Bică Tomescu îi făcu un gest elocvent cu palma să se liniştească din partea asta. Viitorul era al lor ; prezentul nu mai puţin. Întrebă :
— Şi Alcaz ? De ce te poartă cu vorba Alcaz ?
— De ... De unde să ştiu de ce mă poartă cu vorba Alcaz ? Cum văd, parcă tot eu sînt vinovat. . .
— Să ştii că eşti vinovat. . . Eşti vinovat fiindcă nu te ţii de el destul de stăruitor. Alcaz are relaţii... îi învîrte pe toţi pe degete. Numai să vrea. Eu, în locul tău, m-aş instala pe scaun, să-i spun neted : „Uite, nu mă mişc de aici, pînă nu-mi rezolvi chestia !" Dacă vrea, poate. Ţi-o garantez eu !
— M~a invitat să iau dejunul cu el, mîine. Zice că altfel n-are timp să stea mai pe îndelete de vorbă.
— Ce nu spui asta, dragă Jan ? se bucură Bică din cale-a-fară. Dacă te-a invitat la masă, se schimbă chestia. E ca şi făcut. Ţi-o garantez eu.
Ion Ozun nu arăta prea mare încredere în garanţia prietenului. Oftă din adînc . . . Scoase un pachet albastru de tutun şi începu să-şi răsucească o ţigară, fiindcă, în proiectele sale de economie, renunţase la ţigările gata fabricate ale Regiei.
— Fumezi acum tutun de pachet, ca măturătorii de stradă ? . . . se miră cu dispreţ Bică Tomescu. Dă-l dracului de tutun şi ia o ţigară de la bădia. Specialitate ! . . . Eu nu fumez decît Specialitate. Şi să te învăţ eu : cumpără întotdeauna de la debitul special, Calea Victoriei, în faţa Palatului. Marfă extra, proaspătă, dever mare, reclamă pentru străini. . .
Învaţă de la Bică, sireacul, tainele Bucureştilor şi ale artei de a se învîrti-învîrtire !
li întinse portţigaretul plin.
Aprinse şi îşi opri cutia de chibrituri.
— De-acum la culcare ! . . . spuse. Şi mîine pune-i o pilă lui Alcaz. Ascultă-mă pe mine, că-s cîine mai bătrîn. După masă, după ce-ai aranjat tot cu el, pune-i pe deasupra şi-o pilă de o mie de iei. Nu lăsa pila de azi pe mîine. Nu poate să te refuze.
Plecînd, Bică Tomescu văzu pe masă, întinsă, toată averea lui Ion Ozun : cei 377 lei, din care un pol rupt şi cîrpit din jumătăţi străine. Se miră cu sinceritate şi entuziasm ;
— Păi ai parale, dragă Jan ! Ce te plîngi ? . . . Poţi să-mi pasezi şi mie o hirtie de-o sută, pînă iau chenzina de la teatru. Fac în total trei sute . . . N-avea nici o grijă ! Eu ţin socoteală exactă cît şi cui datoresc . . . Cu delicateţă de prestidigitator, apucă de un colţ o hîrtie de o sută, o scutură şi o escamota în buzunar, fără să mai aştepte încuviinţarea proprietarului.
Duse degetul la buze : Pa ! Şi noapte bună ! Nu uita mîine pila de o mie. Gîndeşte că e chiria. Ba îţi rămîne şi rest. Mergi apoi cu mine, şi cu restul îţi aleg o cravată pre cinste ! ...
A se învîrti-Snvîrtire !
Se învîrtî pe călcîie, închise uşa şi se mistui în cotlonul său din bursucăria lui chir Panaioti.
' te.
,f-b
\
m
■■■in\
-it
lua
iui
.-,', <&Vi
••««toi
ilst Ju.
w 1?
-*>
cnq îynl
itfi
r
un al-:
60 M'if:

STRADA
ieî
Altul. Şi oltul. E neînchipuit cit de mulţi trec, ou sosit, se întorc şi iar vor sosi.
Uneori trotuarele negre par negre omizi cu mii de picioare articulate. De unde vin tofi şi ce îi goneşte pe toţi ?
E greu să admiţi că în fiecare palpită o altă durere, alt sînge, alte ambiţii şi poate o scînteie din focul divin. E greu să admiţi că dintr-o mie de mii, cu feţe la fel, cu ochi la fel, cu haine la fel, doar unul ales între toţi va supravieţui peste toţi. E greu să admiţi că domnul ghiontit - vezi colo ! - domnul acela ghiontit şi timid, cînd toţi vor fi morţi şi toţi dispăruţi fără de urme, el singur încă va mai trăi peste veac, într-o carte, într-o pînzâ, într-un muzeu.
Ei astăzi e număr. E cel mai neînsemnat şi sfios trecător. Strada îl înghite îl varsă ca pe cel mai netrebnic şi anonim trecător.
I
In sbarele palid şi blînd de octombrie, toată capitala se re-văvsase pe străzi şi pe bulevarde, să se resfeţe, ca la o ultimă sărbătoare a toamnei, înainte de ploile urî te şi lungi.
Femeile treceau felin, în proaspete toalete de sezon. Din mers, se confruntau cu priviri aparent nepăsătoare,' cercetîn-du-şi reciproc, modelul pălăriilor de fetru, blănile moi, un amănunt imperceptibil, dar numai Dumnezeu şi ele ştiau cît de ho-tărîtor. Rochiile se mai scurtaseră încă de un deget şi pălăriile îşi mai expropriaseră încă trei degete din perimetru. Minuscule şi mirobolante coşuleţe, înfipte cu gura în jos pe frunte, pînă poşte nas, peste urechi, peste sprîncene.
Ion Ozun observă acest lucru ciudat : trecătoarele care păşeau adineaori elastic, cu rîsul voios şi cu o fără de grijă copilărească în ochi, cum întîlneau venind potrivnic o altă femeie într-o mai încîntătoare haină de toamnă, şi cu o asemenea pală-rioară-coşuleţ mai dată dracului, la clipeală strîngeau buzele, întrerupeau fraza începută şi defilau pe lîngă inamic, cu obra-

zul brusc concentrat şi sever. Astfel, află că femeile nu se îmbracă pentru a cuceri admiraţia şi a asmuţi instinctul genezic al bărbaţilor, precum pretind legile biologilor şi cum naiv se în-cîntă vanitatea de mascul. E un război numai al lor, între ele — şi nu e defel un război frivol.
Pe urmă, Ion Ozun recunoscu, dezmierdat de razele bune, că viaţa e îndestul de plăcută şi că spectacolul Bucureştilor o cîteodată fermecător.
De pe Bulevardul Academiei înainta în Calea Victoriei şi fu înghiţit de cele două puhoaie, pentru care trotuarul era pro a strimt. S-ar fi oprit la „Capsa", unde a dat de atîtea ori tîrcoale, dar nu cunoştea pe nimeni şi nu avea atîta curaj să intre, să bată în masă şi să comande indispensabilul şvarţ. Trecu deci mai departe, strîns încleştat în coloana de marş a necunoscuţilor, eu bucuria soarelui molatic răcită deodată. Se simţea din cale-afaiă străin într-o lume străină şi fără nume, la fiecare pas încruci-şîndu-se cu un trecător pe care nu l-a mai văzut niciodată şi n-are să-l mai vadă vreodată — o mie şi o mic de feţe ale aceluiaşi necunoscut.
în tîrgul lui îl ştiau toţi şi pe toţi îi ştia. Aşa neînsemnat şi pirpiriu cum era, îl saluta birjarul, îl întreba din prag băcanul, foştii profesori traversau strada, să se intereseze cînd pleacă, îngrijoraţi şi ei să nu se prăpădească într-o asemenea urbe ticăloasă ; la cofetăria cu mesele de table şi de şah era pe cale sâ devină un personagiu ; fiindcă se dovedea cu rare însuşiri tactice şi strategice de tablagiu şi şahist; trecuse de a treia idilă. Aici l-a sorbit tumultul mulţimii, anonim redat marelui anonimat Iar singurătatea şi nimicnicia lui îi păreau mai insuportabile decît într-o pustietate de nisipuri, Sahara, deşertul Gobi sau Kalahari, fiindcă nu există o singurătate mai cruntă decît cea din mijlocul mulţimilor.
In faţa Palatului, puhoiul compact îşi descleştă strînsoarea Toţi respirau mai larg. Automobilele soseau rapid, încetinin du-şi mersul suplu într-o procesiune de necunoscuţi răsturnau pe pernele moi, de necunoscute privind absent înainte, alături de superbi cîini, imobili şi aroganţi.
„Cine sînt toţi ? se întreba Ion Ozun. De unde vin ? Ce însuşiri, multe şi tari, îi îndreptăţesc

să se bucure de toate bunurile, sâtui şi fără de grijă, surîzători şi victorioşi, aşa cum trec: toţi în soarele auriu ?"
<   1*

Nici unul nu părea că aleargă spre o ţintă precisă. P& nici unul nu părea că-l aşteaptă o îngrijorare ori un chin. îşi lăsaseră îndeletnicirile şi necazurile undeva, închise acasă şi în birouri, ca tot atîtea jivine stricătoare şi plicticoase, în sfîrşit prizoniere între gratii, de unde nu vor mai scăpa să-i urmărească , iar toţi trăiau acum numai pentru ceasul acesta de plimbare fără grijă, în lumina pentru toţi blîndă, poposind la vitrinele încărcate, tărăgănîndu-şi paşii fără nici o direcţie, lenevoşi şi hoinari. Numai în fabrici, în uzine, în ateliere, rămăseseră să tru -(iească la întuneric, în fum, în praf, în duhoare înecăcioasă de uleiuri arse, de clor, de zgură, de acizi — veşnicii iloţi ai acestei lumi. Dar cine avea timp să se gîndească la dînşii ? Pentru ci-i rnai mulţi existenţa lor era mai vagă şi mai îndepărtată decît u sclavilor care-au construit piramidele Egiptului. ..
l«i „Tripcovici", dintr-un taximetru hîrbuit coborî cu pâlâr ria pe ceafă şi cu privirea împăinjenită un om în sfîrşit cunoscut şi de Ion Ozun ...
Cunoscut din fotografii şi din caricaturi : Leon Mătăsaru, poetul suavelor idile şi al etericelor nostalgii.
Era cu o bandă întreagă şi se vedea lămurit că o duc într~<> Sntinsoare de astă-noapte. Un prieten îl trăgea îndărăt de pulpana hainei. O femeie cu pălăria tuflită şi cu sulimanurile prelinse pe obrazul veşted chicotea răguşit şi vulgar.
— Numai un rînd de pelinaşe, să ne dregem, şi cîte-o pîr-jonlă ... Eu mor după pîrjoalele iui Tripcovici ! se zbătea încăpăţînat să scape din cleştele prietenului poetul suav şi nostalgic, ru o barbă ţepoasă de trei nopţi.
Ion Ozun şi-l închipuise nepămîntean şi devorat de o ire-modiabilă melancolie. Poetul tristeţelor transcendentale. Leon Mâtăsaru se smuci şi izbuti să scape din laţ. Se arătă foarte vesel de acest succes. Se întoarse şi-şi înjură tovarăşii :
— Ai sictir !
Apoi se izbi peste o doamnă cu un copil de mînă. SalutA, exagerat :
— Pardon !
Se prăbuşi pe uşa localului de aperitive, iar ceata de amici cu femeia văpsită, după un scurt conciliabul, descinse din automobil şi îl urmă.
Adînc scîrbit, Ion Ozun îşi şterse idolul adolescenţei din tabelul secret al adoraţiilor sale, unde alături de Teofil Steriu,
încă de pe băncile şcolii poetul atavicelor suspine era gravat cu litere adinei, aurite, ca pe frontispiciul Panteonului.
Pîrjoalele lui Tripcovici, atît de apreciate de idolul proaspăt detronat, îi amintiră însă că se apropie ora dejunului.
— La unu, unu şi un sfert ! îi spusese Mirel Alcaz. întrebi de masa mea ... Şi dacă eu întîrzii cumva, aştepţi !
Mai bine să aştepte şi între timp să-şi recapituleze vorbă cu vorbă tot ce avea să-i ceară. Grăbi pasul, făcînd drumul îndărăt ; şi cu cît se apropia, cu atît i se părea mai complicat şi irealizabil tot ceea ce astăzi dimineaţă, în hotărîrea lui, se arătase atît de simplu şi atît de uşor.
La restaurant îşi încredinţa pardesiul şi pălăria persoanei rotunde şi afabile de la garderobă. îşi pipăi în faţa oglinzii păru! scăpat rebel din lăcuita cască de pomadă, îşi încheie nasturii şi înainta pipăindu-şi în buzunar cartonul cu numărul vestiarului.
Niciodată nu intrase într-un restaurant atît de luxos. Cu atît mai mult se sili să treacă printre mese cu un aer degajat, refuzînd cu o superbie de senior plictisit invitaţia chelnerilor să ocupe una din mesele libere.
— Masa domnului Alcaz ? întrebă autoritar, ca un foarte intim prieten al preacunoscutului ziarist.
— Poftiţi p-acilea .. . Mitache, condu pe domnu la masa lui conu Mirel.

Masa era în fund.
Aşezîndu-se. Ion Ozun abia atunci îşi dădu seamă că a uitat să depună şi bastonul la garderobă. Bastonul moştenit de la un unchi, grefierul Tăsică Ozun : exemplar rar, din lemn de mahon, cu un cap de raţă sculptat în fildeş, patinat de palma defunctului după o carieră inseparabilă şi atît de fidelă vreme de treizeci de ani, îneît contemporanii grefierului nici nu şi-l puteau imagina fără acest sceptru al bătrîneţii şi al unei statornicii exemplare.
Ion Ozun nu ştia unde să rezeme sceptrul.
îl puse între genunchi şi începu să privească împrejur, su-praveghindu-se să pară cît mai la el acasă într-un asemenea restaurant, printre asemenea lume.
Un picolo îi prezentă lista. O respinse.
— Aşteptaţi atunci pe conu Mirel ? îl înţelese aprobînd băiatul sufocat în gulerul prea înalt. Dumnealui vine întotdeauna
52 V
după unu jumătate .. . L-au întrebat doi domni pînă acum. sunat şi la telefon . . . Vă servim o ţuică ? w»
Şi alergă să aducă ţuica, fără să mai aştepte răspuns.
Proprietarul prin succesiune al sceptrului cu bot de raţă se întreba, cuprins de o îngrijorare bruscă, ce se va face dacă Mi-rel Alcaz, prin cine ştie ce conspiraţie de împrejurări, va ti îm-piedicat să se ţină de cuvînt ? Va mînca singur, de ruşinea chelnerilor, dar îşi va dezechilibra ireparabil rămăşiţele bugetului, suprimîndu-şi cu o singură masă subsistenţa pe trei zile. Trase cu coada ochiului la lista de preţuri. Cifrele erau astronomice. Se simţi cel mai focos partizan al preţurilor maximale.
Sorbi ţuica şi se pomeni cugetînd lucruri displăcute :şi crunte pe socoteala lui Mirel Alcaz. Era elev la liceu, în timpul războiului, cînd biroul de în-cartiruire îl izgonise din camera lui în casa bătrînească şi săracă, să facă loc acestui locotenent de rezervă, vorbăreţ şi spilcuit, în uniforma albastră de stofă franceză şi cu un chipiu fantezist, cu cozorocul de lac îngust de un deget.
Mosafirul forţat, scuzîndu-se şi surîzînd foarte prietenos, anunţase că vor scăpa de el într-o săptămînă.
Se instala şi rămase şapte luni.
Dar mătuşă-sa se bucură de un asemenea oaspe, fiindcă, în. sărăcia ei de văduvă bătrînă şi bolnavă, ofiţerul adusese belşug, bonuri de aprovizionare, zahăr şi ordonanţă. Era prieten cu toată lumea. Lui Ion Ozun i se păruse că pune oarecare fanfaronadă în graba de a servi pe oricine, poate mai mult pentru a arăta vanitos cît îi preţuiesc puterile.
Aflase mai apoi că a devenit jurnalist cu mare trecere, deşi semnătura îi apărea rar, şi atunci numai în josul unor articole de culise politice, declaraţii ale miniştrilor, foştilor ori viitorilor miniştri, intrigi şi misterioase combinaţii. Că a ajuns acum să apeleze la bunăvoinţa unui asemenea flecar, pe care îl socotea fără talent şi cu spinarea cartilaginoasă faţă de toţi stăpînii zilei, i se păru lui Ion Ozun primul simptom al capitulării.
Semn rău şi semn trist !
Mai apoi se gîndi că şi el face în clipa aceasta chiar dovada unui asemenea caracter dezgustător şi amfibiu, ca fostul coleg de bancă, Bică Tomescu. Milogea sprijinul unui om, şi pe omul acela nu-l socotea vrednic de stimă. Mîine ce-l va împiedica, oare, cînd înjosirea va fi desăvîrşită, să-i ceară şi o mie de lei,
53
cum îl sfătuise prietenul să-i pună „o pilă" — şi cum nu s-ar fi umilit deocamdată, chiar dacă s-ar tîrî pe stradă, izgonit din bursucăria lui chir Panaioti, zdrenţăros şi lihnit.
Descoperirea îl mîhni. Se simţi împresurat de tot mai multe şi mai felurite ameninţări invizibile, de tot mai neprevăzute bestii vîscoase şi tîrîteare după chipul şi asemănarea celor din bursucăria lui chir Panaioti, pe care nici nu le bănuise în ceasul cînd s-a urcat în tren.
Cîţi din sala aceasta, cu albul de zăpadă al feţelor de masă, cu tacîmuri grele de argint şi cu mîncări scumpe, cîţi nu-şi plătesc oare fiecare înghiţitură şi respectul slugarnic al chelnerilor cu astfel de capitulări ?
El rîvnea la altfel de victorie, cu altfel de preţ.
Ridică ochii, să-i măsoare cu dispreţul tinereţii virtuoase şt cu superioritatea sărăciei care

nu are de ce roşi.. . Dar din celălalt capăt al sălii, de la uşă, îl întîmpină privirea lui Mirel Alcaz, căutîndu-l şi făcîndu-i semn că l-a văzut.
Fu ca o privire fascinatoare de dresor, încovoindu-i moale, de gumă, toată cerbicia.
Mirel Alcaz se oprise să arunce în braţele unui picolo pălăria şi pardesiul. Distribui la cîteva mese o jerbă de surîsuri ou o subtilă şi savantă ştiinţă a nuanţei, pe rînd cordial, indiferent, amical, vag, distant, familiar, proteguitor ori distrat.
Toate acestea în cîteva piruete, care au durat o singură clipă. In cealaltă clipă a trimis un semn francmasonic perechii de la o masă din ungherul extrem : domnul — ras şi cu ochelari americani, prinşi după ureche în cîrlige ; doamna — cu părul roşu şi cu pieptul opulent. în a treia ciipă a fost lîngă Ion Ozun. I-a scuturat mîna cu o cordialitate exagerată şi ocrotelnică :
— Mă ierţi ? .. . Am întîrziat la Externe. Tocmai îmi aranjam plecarea la Geneva şi ne-a tras Jean o şuetă de nu mai puteam scăpa. Teribil pisălog ! Încolo, băiat admirabil, Jan .. .
îon Ozun află astfel că mai există şi alţi Ioni pe lume, mai importanţi fără îndoială decît el, dar nu cuteză să întrebe ce Jan anume a dat o şuetă la Externe pînă după ora unu şi jumătate.
Mirel Alcaz abia s-a aşezat pe scaun şi abia a despăturit şervetul, că a doua listă a şi apărut generaţie spontană pe masă, ca şi sticlele din baterie, ca şi mastica fără comandă, ca şi măslinele înfipte în scobitoare, ca şi panerul schimbat, cu franzeluţele dolofane şi aurii. El le priveşte sosind, cu o vădită satisfacţieR'de om căruia îi place să-şi vadă gusturile ştiute şi respectate. E
r.A ' "ii« i'ifgtl iiuill.
* .'>■■■.....•................""......
proaspăt bărbierit, cu o uşoară umbră de pudră, cu părul dat peste cap şi străbătut de cîteva şuviţe argintii, care păreau mal mult o cochetărie, un artificiu decît o jalonare a sistemului capilar pe curba anilor, a vîrstei, a declinului ce va să vină. Nici gînd ^i-i pese de asta ! Deocamdată în ochii verzi, limpezi, surîză-tori sclipeşte numai o mare încîntare de sine şi aceeaşi generoasă incîntare de alţii, de tot ce vede împrejur, de tot ce i s-a întîm-plat ieri, ce i se întîmplă azi şi i se va întîmpla jmîine. Chelnerul pare fericit (că serveşte un asemenea client, şi el pare fericit că e servit de asemenea chelner, i
— Nu te-ai fixat încă ? observă cu dezaprobare că Ion Ozun a început a citi lista de la capăt. în acest caz, dă-mi voie să fac un menu pentru amîndoi. Cunosc toate specialităţile casei . .. De exemplu : o cegă rasol. Preferi cu maioneză ? Văd aci nişte ciuperci cu smîntînă. Iar ca să încheiem, ne prepară Iancu după toate regulele artei o pereche de sitari. Nu-i văd pe listă, dar m-a anunţat ieri că-mi rezervă. De acord ?
Ion Ozun căzu de acord, descoperindu-şi o jalnică lipsă de personalitate. Alcaz văzu că mută incomodat sceptrul cu bot de raţă, căutîndu-i un loc. Făcu semn picolului.
— Ia bastonul domnului !
Picolul se execută. Ion Ozun se uită după suvenirul de familie cu sincer regret, îndoindu-se că are să-l mai revadă vreodată.
Pînă acum mîinile erau ocupate. Dezmierdau botul păsării palmipede şi lameliroste tot aşa cum treizeci de ani palma defunctului unchi grefier patinase fildeşul gălbui cu neclintită fidelitate. Eliberate de această calmantă şi tonică îndeletnicire, mîinile nu mai ştiau acum ce altă treabă să-şi afle. Frămîntară între degete mici cocoloaşe de pîine. Le clădi în efemere piramide, care nu vor dura cît a lui Keops.
— îmi pare rău că te-am făcut să aştepţi. . . vorbi Mirel, Alcaz, turnînd maioneză peste cegă. Din principiu vin la toate întîlnirile cel dintîi şi plec cel de pe urmă. E singurul sistem să nu laşi prietenilor timp nici să gîndească, nici să vorbească rău despre tine. Să te foarfece, cum numai bunii şi dragii mei prieteni ştiu s-o facă ... E tocmai ceea ce-i spuneam ieri lui Minu. Se opri cuprins de îndoială. îl cunoşti pe Minu ?
— Nu ! mărturisi Ion Ozun, privind la sosiera cu maioneză din celălalt capăt al mesei, ca la un astru inaccesibil.

1 Mirel Alcaz ii înţelesese privirea şi-i trecu sosiera. t&-: Explică apoi în continuare :
— Minu ... Minulescu, mon cher ami l ' Trebuie să-i faci neapărat cunoştinţa. Lui şi

tuturor, de la „Capsa", de aci, din foaierul teatrului şi de pretutindeni. Ca să răzbeşti în Bucureşti, dragul meu, prima condiţie e să-ţi cultivi relaţiile. Ajunge la început o jumătate de duzină. Pe urmă se iau unul de la altul, ca scarlatina, gripa spaniolă, guturaiul, rîia.. . Picolo, toarnă vin şi Apolinaris ! Nu amesteca ! In pahare separate, mizerabile !
— Tocmai fiindcă e vorba de relaţii, aşa singur, cum am căzut aici din lună . . . crezu că a găsit o introducere potrivită Ion Ozun.
Celălalt nu-l lăsă să isprăvească.
— A propos de relaţii. . . îmi spuse una bună Puiu. Pe Puiu cred că-l cunoşti.
Ion Ozun declară că nu-l cunoaşte nici pe Puiu. Mirel Alcaz se scandaliza cu desăvîrşire.
— Puiu . .. Puiu Iancovescu ! Cum văd, ai pierdut trei săptămîni degeaba dacă n-ai parvenit să cunoşti pe nimeni In ce lume te-ai învîrtit, dragul rneu, pînă acum ? . . . Neapărat trebuie să-ţi schimbi tactica . . . Dar să-ţi spun istoria cu Puiu, fiindcă e nostimă de tot . .. Povesti istoria cu Puiu (Iancovescu). Apoi alta cu Istrati (Micescu), cu Mărioara (Voiculescu), cu Gică (Elefterescu), cu Lucia (Sturdza-Bulandra), cu Mişu (Pop-Spătaru), cu Păstorel (Teodoreanu), cu Ionel (Vulturescu), cu Teofil (Steriu), şi alţii, şi altele, defi-lînd rapid, apărînd şi dispărînd ca figurile din pragul ornicelor cu cuc. O jumătate din capitală. E prieten cu toţi; i-a văzut adineaori, ieri ori alaltăieri, cel mult acum trei zile ; îi tutuieşte pe toţi şi toţi îl tutuiesc : tuturor le-a spus ceva, toţi i-au spus ceva.
Ion Ozun nu poate plasa un cuvînt. Cu o sumbră deznădejde gîndeşte la bursucăria lui chir Panaioti, de unde a plecat astăzi dimineaţă şi unde se va întoarce diseară, condamnat să nu evadeze niciodată din irevocabila mediocritate a celor unsprezece colocatari. A deşertat înadins paharele de vin, unul după altul, să prindă curaj.
1 Scumpul meu prieten! (fr.). ;;: ■■'■' -! . i.r.sui u J«i... .., ,-,.:
56
Cînd au ajuns la cafea şi cînd Mirel Alcaz a aprins ţiga-rea de foi, îndepărtînd scaunul şi rezemîndu-se cu şira spinării în spătar, crezu că a găsit în sfîrşit momentul potrivit. Dar în aceeaşi clipă, un domn bătrîn, cu ghetre albe şi cu monoclul atîrnat în panglică lată şi neagră pe jiletca gri, apăru adus de o divinitate nefastă, şi fără introducere se aşeză la masa lor.
— Mirel, Mirel! ameninţă cu degetul lung şi uscat, de mumie. Toujours le meme ! ' Te conservi. .. M-ai placat alaltă-seară şi te-am aşteptat pînă la două jumătate . . .
— Am spus, mon Prince 2, că nu ştiu precis . . . Poate vin, poate nu. Altfel, ştii că sînt cel mai exact om din lume. Dă-mi voie să-ţi prezint un prieten : Ion Ozun, tînăr publicist şi scriitor, despre care are să se audă în curînd vorbindu-se. Principele Antoine Muşat.
Principele Anton Muşat întinse mîna scheletică, si dintr-o lîncedă privire a ochilor cenuşii şi mici, ascunşi în văgăunelc orbitelor, evalua individul din faţă ca pe-un obiect neînsufleţit şi lipsit de orice interes. Ion Ozun îşi aminti fără de voie fotografiile ziarelor de la rubrica fenomenelor curioase, sub titlul : „un caz excepţional de longevitate" ; un şef de trib al pieilor-roşii, Rockefeller, entomologistul Emile Fabre sau decanul monahilor centenari din Tibet.
Atît de uscat, ca pergamentul, era acest supravieţuitor autentic sau pretins din neamul Muşatinilor şi atît de moartă îi era privirea cînd tăcea !
— Şi cu cine ai stat pînă la orele două jumătate, mon Prince ? întrebă Mirel Alcaz, pregătindu-se să asculte cu mare interes.
— Oribil ! O companie oribilă ! Toto, Iordan Hagi-Iordan, Săvel Gregoriady, un gigolo — nici nu-mi amintesc cum se numeşte. Şi antilopele dintotdeauna ... O dansatoare nouă, o unguroaică, Ilona. Un animal admirabil, mais d'une betise ! .. .3 De mult nu m-am ambetat în aşa hal ! S-a ridicat o lume foarte vulgară. Nu ştiu nici să se amuze. Nopţile au devenit sinistre . . . sinistre .. . sinistre ... "

acelaşi ! (fr.) ' "° 3m&m 9* fci
Prinţul meu (fr.). ,!■■ * nofnA Ştim 98- \
2 de ° Prostie •' • • ■ (fr.).Eî i . fj'ioq ite! 3 ... ■uinş. 'ni

Introduse sticla rotundă în caverna orbitei şi consulta lista. O aruncă dezgustat :
>'
— Nici nu se mai poato mînca în acest Bucureşti ! . . .
— Sînt sitari. Au fost minunaţi, nu ? se adresă Mirel Alcaz către Ion Ozun, invocîndu-i mărturia.
— Da, destul de buni, aprobă moale Ion Ozun, silindu-se să nu pară prea entuziasmat, ca un june în scurta-i viaţă ri-a mîncat altceva decît sitari preparaţi după toate regulele artei şi ale lui Brillat-Savarin, părintele şi idolul gastronomilor.
Principele Anton Muşat nu dădu nici o importanţă acestor aprecieri. Bătu în masă :
— Două ouă moi, de raţă. Un lapte covăsit. O pară şi un marghiloman. Bine fiert, fără zahăr.
Ion Ozun îşi spuse că n-ar fi cutezat niciodată, într-un asemenea restaurant, să comande un dejun atît de frugal. Dar ceea ce era îngăduit unui prinţ de autentic ori de pretins sînge domnesc nu era permis unui muritor de rînd oploşit în bursucă-ria lui chir Panaioti, cu toată averea 277 lei, număraţi.
Mirel Alcaz se ridică.
— Mă scuzaţi o clipă. .. Numai două cuvinte. Un răspuns unui prieten ! arătă spre perechea care de două ori îi făcuse semne nerăbdătoare : domnul cu ochelarii prinşi în ramă neagră, doamna cu părul roşu şi sînii opulenţi.
— Cine sînt ? întrebă principele Muşat, împingîndu-şi mai profund monoclul să-i examineze.
— Fredy. Alfred Goldamm, bancherul. ..
— Acesta e faimosul Alfred Goldamm ? se întoarse Anton Muşat să-l măsoare peste umăr din tălpi pînă-n creştet. Bătrînul Aron Goldamm avea o cîrciumioară pe una din moşiile tatei. Şi Fredy al dumitale, după cît îmi aduc aminte, acum vreo treizeci-patruzeci şi cinci de ani, umbla desculţ şi cu cămaşa de cit ieşită prin despicătura pantalonilor.. . L-am bătut odată cu cravaşa fiindcă se acăţase de coada docarului meu de vînătoare ... Nu s-ar fi spus că avea să devină acest american de Darabani... în orice caz, femeia e epatantă ! îmi pare de undeva cunoscută ...
— Te cred, mon Prince. .. e o Ghiculească. Marie-Jeanne Ghica. E vorba să se mărite cu el...
— Non! Se miră Anton Muşat, lăsînd să-i cadă sticla atîrnată în şnur... E leit portretul maică-si, Zoe... Minus

sînii aceştia de Sviţera. Mă miram de unde-i cunosc cu ochii Zoei Ghica . ..
Mirel Alcaz se depărtase. Principele, fiindcă nu avea altcui să-şi împărtăşească scandalizarea, continuă, adresîn-du-se lui Ion Ozun :
— Cest inou'i ! ' O Ghiculeasă să ia un asemenea sale type.' . .. 2 E drept, sînt o ramună colaterală şi degenerată a Ghiculeştilor. Născută tot dintr-o mezalianţă. .. Dar Zoe ? i Zoe Ghica era una din femeile cele mai stilate din Ţara Românească, prin optzeci şi nouă-nouăzeci ! Frumuseţe, inteligenţă, spirit, cultură. N-aş fi dat-o pe marchiza de Sevigne, pe madame de Rambouillet, pe ducesa de Berry ... Să-şi vadă la ce i-ajuns fata ! ... Pauvre Zoe !... 3
Ion Ozun aprobă stupid, cu un surîs onctuos pe buze, făcînd toate sforţările să pară foarte interesat de aceste peripeţii, şi înlăuntrul său, foarte flatat că din bursucăria lui chir Panaioti, se află aici, la masă cu un prinţ de viţă domnitoare, confident şi arbitru. Asemenea minuni numai în Bucureşti se pot întîmpla ! Dacă e vorba să-şi creeze relaţii, cum l-a sfătuit Mirel Alcaz, a început călcînd cu dreptul. Şi aprobă mai energic, turtind cu vîrful cuţitului cocoloaşele de pîine şi chiar plasîndu-şi o opinie:
— E trist că nobleţea noastră ...
Prinţul Muşat îl privi sever. El nu tolera să audă părerile sale confirmate de un oricine neîntrebat; de un Ion Ozun oarecare.
— Ce e trist că nobleţea noastră ? . . .
— E trist că nu mai păstrează ... că în sfîrşit a părăsit o tradiţie... care oricît... se fîstîci Ion Ozun, pierzîndu-şi firea sub privirea cenuşie şi aspră.

— Ce ştii dumneata ? rosti Anton Muşat, făcînd semn chelnerului să-i pună înainte farfuria cu lapte covăsit şi pre-sărînd zahăr.
Ion Ozun, într-o subită inspiraţie, apelă la un argument disperat, inventînd o poveste neadevărată de la început pînă la sfîrşit :
1 E nemaipomenit! (fr.).
3 Tip murdar !... (fr). . < *»
1 Biata Zoe!... (fr.). n . JU

i — Ştiu, fiindcă m-am ocupat foarte de aproape. Lucrez la un studiu. La un eseu asupra boierimii noastre în ultima jumătate a veacului trecut. Am studiat documente. Acte şi scrisori. Testamente şi hîrtii de afaceri... Mi-am făcut convingerea că e o clasă calomniată prea cu hutra de demagogia electorală a partidelor aşa-zis democratice. Va fi un eseu care să irite multă lume. Goleştii n-au fost boieri ? Kogălniceanu n-a fost boier ? Alecsandri, Costache Negri n-au fost boieri patrioţi şi democraţi ? ... Făcu o pauză, şi în vreme ce o pîlpîire a mustrării de cuget îl întreba unde-a pornit şi unde-are s-ajungă, perora cu o mai sfruntată energie : Şi Bălcescu n-a fost boier patriot şi democrat, progresist ?
— Boiernaşi! . .. rectifică principele Muşat. In afară de Goleşti, ceilalţi, boiernaşi de-a doua şi de-a treia mînă . . .
— Ce importanţă ? .. . stărui Ion Ozun, deşertînd paharul de vin pe care şi-l umpluse singur, să-şi întreţină curajul şi verva. în studiul meu voi reabilita cu documente o clasă nedreptăţită brutal şi odios de oportuniştii politicei de azi !
Anton Muşat îl cercetă mai atent, ezitînd între bunăvoie şi neîncredere.
— în acest caz se schimbă lucrurile. Dumneata eşti o pasăre rară . . . Zici că te numeşti Ion Ozun ? N-am auzit de numele acesta.
— Am publicat numai prin reviste. Numai fragmente fără importanţă. Nu sînt grăbit... anunţă cu făţarnică modestie Ion Ozun.
— E foarte frumos pentru un tînăr şi foarte rar pentru vremurile acestea de oameni grăbiţi. îţi mărturisesc că-mi face plăcere. La cea dintîi ocazie, îţi stau la dispoziţie cu tuieuri foarte interesante. Am acasă un sertar cu scrisori de familie în strînsâ legătură cu evenimentele politice dintre 1870—1900 . . . Exact în domeniul dumitale. De douăzeci de ani îmi tot propun să Ir clasific şi nu găsesc timp. Dacă eşti curios să le cercetezi, ne-am face un serviciu reciproc. Dumneata ai afla lucruri necunoscute de nimeni şi eu m-aş alege cu hîrtiile cartate.
— Oricînd ... cu mare plăcere ! se grăbi Ion Ozun, spu-nîndu-şi că la urmă n-ar fi o idee atît de proastă să debuteze în cariera literelor nu cu un eseu, dar cu un roman al clasei boiereşti, care se duce ca apa la vale, cum spunea unchiul său, Tăsică grefierul.

Dar în aceeaşi clipă se mustră cu dezgust de el însuşi, dîn-du-şi seamă cît de uşor şi fără să roşească a minţit abandonînd atît de slugarnic şi de laş convingerile sale şi căutînd să cîştige atît de ieftin simpatia unui bătrîn decrepit, fălos şi desigur inutil. Ce diferenţă mai era între el şi între un cabotin ca Bică To-mescu ? între el şi un flecar, un om de nimic ca Mirel Alcaz ?
Mirel Alcaz tocmai se întorcea. în drum poposea la ultimele mese, să împartă strîngeri de mînă, bileţele de recomandaţii, bilete de teatru, o taină şoptită la ureche, o glumă auzită de la Minu, Puiu, Jan, Ionel, Istrati ori Simona.
Se aşeză frecîndu-şi mîinile :
— Am aflat o noutate senzaţională, împrumutul nu se mai face ! ... M-a asigurat Fredy, care a avut ieri invitat la masă dezlegatul consorţiului american. Ceea ce înseamnă că zilele guvernului sînt numărate. Intrăm în criză.. . Vodă l-a chemat pe Titu-lescu, telegrafic, de la Londra. începe iar să fiarbă cazanul lui Satan. Plata !
Plăti şi dejunul frugal al prinţului Anton Muşat, care o luase înainte, aşteptîndu-i la uşă.
— Atunci cînd vorbim ? întrebă rugător Ion Ozun.
— Ah ! uitasem ! Treci mîine pe la redacţie. Acum trebuie să mă duc neapărat la tipografie, să intre ştirea în ediţie. Aranjăm mîine, poimîine. Nu e nici o grabă ! Şi-ascultă-mă ce ţi-am spus. Cultivă relaţiile ! . .. De exemplu principele Anton Muşat. în două cuvinte

te previn : e curăţat complet. Trăieşte din expediente. Toată averea tocată pe Riviera, şi aici, la faţa Socului, în cabarete, la club et eţetera. Dar înrudit cu toată lumea bună a Bucureştilor... Mi se pare că se cam înţeapă de o bucată de timp.

— Cum adică ? întrebă naiv Ion Ozun.

— Ei cum ? ! Siringa. . . Morfină ! Ai să-i vezi ochii. Su-praveghează-i mai atent privirea. La vîrsta lui, ce pasiune viei să mai aibă ?

La vestiar, Ion Ozun reintră cu bucurie în posesiunea sceptrului cu bot de raţă. Mirel Alcaz porni spre Sărindar, să arunce vestea proaspătă şi senzaţională rotativelor.

Principele Anton Muşat apucă braţul tînărului deşirat şi stîngaci, cuprins de o bruscă simpatie pentru prepusul istoriograf al clasei boiereşti, sau poate cuprins numai de groaza singurătăţii.

61

— Mă aşteaptă ia colţ maşina lui văru-meu, Barbu. Din dud in cînd rni-o trimite pentru plimbare, deşi nu sîntem în relaţii prea călduroase.   Dacă nu ai altceva de   făcut,   trecem pe-acasă. Afli astfel unde stau. Fumăm o ţigară, bem o cafea şi un lichior. Pe urmă mergem să ne bucurăm de ultimele raze de soare la Şosea .. .

Automobilul era imens ca o vitrină. Şoferul, cu manta albastră şi cu nasturi de metal, salută, solemn ca un diplomat, deschizînd portiera.

— Şi Barbu are documente foarte interesante, extrem de interesante .. .   spuse principele Anton.   Dar cred că nu prea face caz de ele. Un om nou, Barbu, ca pentru aceste vremi. - Dacă nu l-aş şti din ce os se trage, aş spune că e un parvenit. Un arivist... Face politică .. . Bineînţeles, democrată. Direo-tor de bancă. Terenuri petrolifere în Dîmboviţa ; vicepreşedintele   consiliului de administraţie al filialei româno-americane pentru exploatarea şi valorificarea petrolului din scumpa noastră patrie. A găsit sistemul să se îmbogăţească, în timp ce noi, •eilalţi, sărăcim .. . Nici o mirare că relaţiile noastre nu sînt prea afectuoase.

Ion Ozun era preocupat să pară cît mai natural tolănit intr-o maşină de-un milion jumătate, cu şoferul purtînd blazon princiar gravat pe nasturi.

Locuinţa lui Anton Muşat nu-l surprinse. Era prevenit câ intră în casă de om ruinat. O sală şi două încăperi laterale. Zestrea unui muzeu, înghesuită haotic, prăfuită, coclită, mu-eezită, ruginită.

Un valet contemporan cu stăpînul servi cafeaua. Principele Anton deschise o casă de fier, din care scoase sticla de be-nedictină, probabil singura valoare vrednică să fie zăvorită într-un adăpost blindat.

— Te las numai o clipă... Răsfoieşte aceste albume ... se scuză după ce sfîrşiră cafeaua, ţigarea şi lichiorul.

Rămas singur, Ion Ozun se plimbă cu mîinile la spate, răsucind gîtul la fotografiile şi tablourile de pe pereţi. Se afla în faţa unui grup de la curse, în costume din preajma anului 1912. Rocnii lungi, pălării minuscule, cocoţate pe coafuri imense. în mijloc, principele Anton Muşat, în jacheta, cu ţilindru şi tocul blnoclulul atîrnat de curea. Niciodată lumea de acum doispre-/.ece-treisprezece ani in urmă nu i s-a părut mai bătrînă, ca

62

din alt veac şi din altă planetă. Fotografia arăta ca o caricatiiră a timpurilor dispărute.

— Iată ceea ce nu se mai   poate   vedea astăzi, în epoca aceasta grotescă   şi   fără stil! ...   exclamă   principele   Anton, intrînd şi apropiindu-se să privească şi el vestigiul trecutului artît de apropiat. Fotografia datează din 1912. Cînd pursîngelc meu Ienuper a luat premiul cel mai mare. S-ar crede că e un grup de acum o jumătate de veac. Mergem repede de tot Ca Rollsul lui Barbu : cent trente ă l'heure ".

Ochii îi scînteiau înviaţi ca două licăre sub spuză. Ion Ozun se gîndi la informaţiile laconice ale lui Mirel Alcaz : seringă, morfină. Desigur, a trecut în cealaltă cameră numai pentru aceasta. Să ceară seringii şi fiolei viaţă încă pentru un ceas

— Acum putem merge . .. Ştii unde stau .. . Mă găseşti acasă   întotdeauna   dimineaţa. Eu,   înainte de ora   unu după-amiazâ, n-am văzut de douăzeci de ani capitala. Nici nu cu-nosc aspectul străzilor, la ore atît de absurde. Allons '■ ~

Astfel, Ion Ozun parcurse toată Calea Victoriei de-a lungul, pînă la Şosea, într-o superbă

limuzină, asemeni sutelor şi sutelor de necunoscuţi pe care îi învidiase astăzi dimineaţa-
Răspundea şi el la saluturile adresate principelui Anton. Purtat pe perne elastice, avu iluzia că se numără şi dînsul printre cei tari şi invidiaţi.
La şosea, automobilele şi trăsurile se ţineau lanţ. Alergau intrecîndu-se să prindă ultimele zile frumoase ale toamnei.
Cerul era decolorat. Aerul, molatic. Adierea legăna ce!o din urmă frunze ; dezmierda obrazul, prefirîndu-se cu c înviorare voluptoasă.
Femeile priveau spre crepusculul palid cu surîsuri melancolice şi absente. De pe toate chipurile dispăruse brutalitatea şi graba. Era un amurg grandios şi trist.
;
Trecu un echipaj demodat, prea mare şi prea înalt, cu .vale} în livrea şi cu o doamnă bătrînă în costum anacronic. j
Principele Anton Muşat salută pînă la pămînt. \ *
— Principesa Agata, spuse. Agata Bogdănişteanu. Şi mai tîrziu :
— Ai observat cit de străină trece prin această lume nouă ? . . . Poate nici nu vede pe nimeni. Ea se plimbă pe Şo-
' Cu o sută treizeci pe oră <fr.). -i ' ,< '6 ' * -t
' Sfi mergem ! (fr.). .|■-■■■,-, ,. . j (<J . *
«,t>. - , f
şeaua de acum patruzeci de ani, printre fantomele celor de acum patruzeci de ani.. . Rudele susţin că i s-a cam slăbit mintea. Eu cred dimpotrivă, că e mai cuminte decît noi toţi, fiindcă a ştiut să oprească vremea şi să trăiască numai în cea în care s-a simţit bine . .. Tinere, orice documente vei căuta şi vei răscoli, aceasta nu ai s-o poţi înţelege deplin. . . Ca să ne înţelegi, trebuie să înţelegi farmecul acestui Bucureşti, aşa cum se afla înainte de pospăiala lui de modernizare şi de occidenta-lizare. Bucureştii cei mai apropiaţi de Orient decît de Apus. Acel din gravurile lui Raffet şi Bouquet, cu cişmelele de la Filaret, unde Dinu Păturică, eroul lui Nicolae Filimon, ciocoiul cel nou, cumpăra pentru postelnicul Andronache Tuzluc, ciocoiul cel vechi, apă boierească de un taler pe zi, încărcată la so-coteală cu doi ... Ca să înţelegi oamenii şi stările de acum trebuie să te întorci la vremea lui Caragea şi a lui Alexandru Constantin Moruz — acolo se află rădăcinile stărilor de azi, acolo năravurile şi tradiţia, tot ce-i bun şi ce-i rău, ce ne-a dat viaţă şi ce ne-a pierdut. Occidentalizarca e numai lustru ; a schimbat doar Podul Mogoşoaiei în Calea Victoriei . . . Încolo ? Fă o asemănare între ce-a fost şi ce este ! . . . Atunci cînta un calemgiu serenade cherei Duduca. Chera Duduca există încă, numai serenada sună altfel şi nu mai este cîntată de un taraf sub geam. Există şi kiramelele Arghira, Ro/alina, Kalmuca. numai că se numesc Dolly, Renee, Mary sau Nina. Şi bucatele cu cheltuială : chiabapurile, iahniile şi plachiile, crapii umpluţi cu stafide şi coconari, papornița cu anason de Chio, chiar tâ-mîiosul e tot de Drăgăşani . . . Iar tarafurile de ţigani, după care aleargă la hale şi la Băneasa cheflii snobi în zori de zi, tarafurile acelea nu atrag oare juneţea ostenită de jazz-band-uri, de banjo şi de havaiane, tocmai fiindcă în larma ţambala-giilor se prelungesc metarhanelele şi tumbelehelurile în jurul cărora se aduna toată cască-gura mahalalei, în ziua cînd se îmbrăca un nou boier şi în poarta curţii domneşti başi-bulucbaşa striga numele şi rangul boieriei ?
John, opreşte un moment! . . . Automobilul vira curb în faţa vilei „Minovici", făcînd front ou alte maşini aşezate pe două rînduri, toate lucioase şi noi, toate uriaşe şi scumpe, ca o expoziţie de modele şi ca o întrecere a vanităţilor. Altele treceau spre Băneasa, altele se întorceau dinspre Băneasa. Clopoţeii de cleştar din turnul vilei sunau limpede în aerul sonor al toamnei.
04
Prjncipele Muşat, cu ochii scînteietori, aprinşi din răcită a privirii dintotdeauna, se răsuci şi urmă : %
— Numai aşa, tinere, ai să înţelegi de ce iubesc ŞÎ urăsa acest Bucureşti. în el nimic nu e nou.. . Totul a mai fost. Numai faţa oamenilor e mai vulgară şi plăcerile lor mai lacome. Încolo ? In sala de bal a domniţei Ralu, la Cişmeaua Roşie, protipendada juca menuet, cracoviană, cotilonul, valsul şl ecoseul; la mahala gloata se mulţumea cu pristoleanca, chin-dia şi zoralia. La ceaiurile dansante şi la balurile de binefacere, nepoţii şi strănepoţii celor

de atunci, şi mai ales nepoţii şi strănepoţii slugilor lor de atunci dansează foxtrot, shimmy, tango ■;.i nu mai ştiu eu ce... Muzica de pe estradă e africană, americană, englezească, argentiniană, cubană ; danţul şi-a schimbat ritmul; dar numai un lucru n-a putut fi schimbat: cei care dansează acum sînt nepoţii şi strănepoţii celor care dansau atunci, sau nepoţii şi strănepoţii argaţilor care atunci dănţuiau chindia şi pristoleanca . .. Ne învîrtim în aceeaşi lume ; doar că unii coboară şi alţii se înalţă ; doar că şi unii şi ceilalţi şi-au schimbat chipul şi portul. .. Mahalaua popei Darvaş se numeşte altfel. In locul Marghioalei, nevasta serdarului Dumi-trache Bogdănescu de la teatrul de scînduri înălţat la curtea banului Manolache Brîncoveanu, joacă la Naţional, ori Teatrul Mic sau la Regina Măria actriţe rare au poate mai mult talent, dar au mai puţin stil. In locul spectatorilor, veliţi boieri cu bărbile albe, îmbrăcaţi în antereu de suvai alb cu vărguliţe de fir, cu fermenea cu buhur ca paiul griului şi cu giubea de zuf albastru, vremea a adus în fotoliile de orchestră şi in loji spectatori mai puţin, veliţi, în smoching şi în jachetă, cu mustăţile rase şi cu chelie, iar la scară, în loc să aştepte butcile şi carîtele, aşteaptă Rollsurile, Buickurile şi Packar-durile. Aceştia sînt însă strănepoţii acelora. Ciocoi vechi sau ciocoi noi. Ceva din sîngele morţilor a trecut în arterele viilor... Oamenii trec, rasa rămîne. Chiar nesaţiul acesta de lux al capitalei îl găseşti moştenire veche în năravurile epocei, aspru mustrate în pitacul domnesc din leatul 1794 al lui Ion Alexandru Constantin Moruz, voievod şi domn al Ţării Româneşti, poprind vînzarea de fiude şi limaş, zade-tică în cusături şi basmale, „lucruri ce pricinuiesc cheltuială zadarnică şi stingere de obşte", făcute zapt la cămara domnească şi scoase din ţară afară. In loc de hataia de Veneţia, camohaş, sadea, sandal cianfes, narez pungiuc, tulpan

Mosc, şal de India ciceacliu, cetari şi gazii de Bruşa, de ghiordane de diamant, rubin şi matostat, de caofiţe de aur, chera Duduca şi kiramelele contimporane se aprovizionează tot de pe Lipscani şi de pe Podul Mogoşoaiei, cu alte podoabe purtînd alte etichete, din Rue de la Paix, Faubouig St.-Honore sau Avenue de l'Opera; dar deosebirea rămjtno fără însemnătate. Năravurile poartă alt nume, ca şi eticheta mătăsurilor, ca şi oamenii. Dar năravurile sînt toi acele şi sub numele nou, oamenii tot aceiaşi... Pe domnii care vorbesc despre occidentalizarea capitalei îi poftesc într-o zi de paradă pe Calea Victoriei. Atunci cînd măhălăliU' desfundate revarsă gloata să caşte gura la defilările filmate de Serviciul geografic al armatei. In norodul asudat şi ghiontindu-se, ca şi în soldaţii bătînd talpa în asfalt recunoşti strănepoţii norodului care se îmbulzea în jurul peila-tului domnesc cu pridvoare largi, unde voievodul se întindea pe divan să-şi bea cafeaua şi să-şi sugă ciubucul. Şi recunoşti strănepoţii catanelor spătăreşti cu rnintene, porturi şi ghebe cu găetane, strănepoţii călăreţilor polcovniceşti, ai tălpaşilor dorobăneşti cu chivere şi cimpoaie, ai scutelnicilor şi ai seimenilor cu haine roşii şi moţuri galbene, aşa cum defila.u pe Podul Mogoşoaiei în ziua de Sfîntul Gheorghe, patronul de atunci al Ţării Româneşti. . . Nume schimbate, porturi schimbate, dar viaţa prelungindu-se aceeaşi, fiindcă sîngele a rămas acelaşi ... De aceasta mi-s dragi Bucureştii şi de aceasta îi urăsc, arză-i focul. Aici mi-am mîncat tinereţea şi viaţa şi averea. > Cîteodată găsesc totul hidos şi netrebnic, ca o mahala a Fanarului abia mai pospăită cu o minciună de civilizare. Capitală ? Cetatea. Dîmboviţei, cetatea Bucureştilor ? Ce fel de cetate ? . . . O cetate rezistă inamicului, suportă asedii, îşi căleşte sufletul în suferinţă şi abnegaţie. Ce suflet să aibă acest Bucureşti şi de unde să-l aibă ? Bătăliile se desfăşurau aiurea ; voievodul şi curtea o tuleau în văgăunile munţilor ; năvălitorii dădeau foc caselor părăsite, case şi curţi de bîrne, de butuci, de lut... Pe urmă, cînd pojarul se potolea, cînd se răcea cenuşa peste ruini, cînd se îndepărta ropotul cailor, totul, era cum a mai fost... Curtea voievodului se întorcea cu alai de bejenie, coconii şi domniţele, slugile şi arnăuţii, carăle cu scoarţe şi tacimuri de argint, lăzile vistieriei îşi făceau intrarea cel mai adesea pe furiş, noaptea. Cu alt scîrţîit de roţi purcedeau îndărăt chervanele şi caleştele boiereşti din ascunzătorile mănăstirilor sau din tîr-^

* gurile Ardealului, acelea da, adevărate cetăţi, cu ziduri şi metereze. Căsoaiele bucureştene de bîrne şi tizic, mistuite de flăcări şi de fum, intrau pe mina meşterilor să capete o făţuială nouă. Şi tot aşa înviau din cenuşă morile de pe apa Dîmboviţei şi hanurile

de cale domnească. Neguţătorii gabroveni şi lipscani scoteau la iveală iarăşi mărfurile lor ; cîrciumarii desfundau alte nntaluri de vin ; scripcarii zdrăngăneau alte cîntece proaspete de jale unele, cele mai multe însă de veselie şi de petrecere ; în cerdacurile largi, boierii cu perne sub şale se întindeau iarăşi la nesfîrşite taifasuri, pufăind din ciubuce şi sorbind din fele-yeanul de cafea. Ţigăncile roabe legănau în scutece s-adoarmă alte generaţii de odrasle, a căror viaţă nu putea fi alta decît asemeni celei trăite de părinţii lor — trăită în prezent, nesăţioasă de prezent, cu prea puţine amintiri reconfortante din trecut şi fără grija zilei de mîine. Mai ales fără această lipsă de grijă a zilei de mîine. . . Aşa ai să-ţi explici ciudata indiferenţă faţă de viitor a lumei pe care o vezi de jur împrejur. Această aşa-zisâ capitală, această aşa-zisă cetate fără nimic de cetate în ea a trăit şi trăieşte într-un veşnic azi, fără un ieri. fără un mîine. Nu ştie ce înseamnă „strînge bani albi pentru zile negre !" E un oraş de „ce-am avut şi ce-am pierdut !" Care cum izbuteşte a împrumuta cîteva sute de lei se aruncă într-o birjă ori într-un taxiu şi strigă şoferului sau birjarului : „înainte ! . . . Dă-i drumul înainte, oriunde !" Ce suflet să aibă un asemenea tîrg şi cetăţenii unui asemenea tîrg ? Urbanism, arhitectură, monumente, muzee ?. .. Simbolul nu e Calea Victoriei, tenia aceasta de stradă lungă-prelungă şi strîmbă, cotită, sucită, corcită, unde toţi îşi vîntură o viaţă tot aşa de strîmbă, colită, sucită, corcită ? ... Cînd trec şi îi văd pe toţi, şi mă văd printre dînşii la fel cu dînşii, atunci nu pot suporta oamenii, portul lor, vorba lor, năravurile lor, căci mă recunosc în ei. îmi stă în gîtlej mîncarea, mi-e coclită gura si mi-s strepeziţi ochii. Atunci îi urăsc şi-i osîndesc şi mi se pare că nu găsesc cuvinte îndestul de grele ... Pe urmă mă trezesc iubin-du-i cu înduioşare, cum îmi iubesc şi tîrgul acesta în care am să in or fără a fi trăit ceea ce se cheamă o adevărată viaţă : viaţa ! De cîte ori am plecat, după o lipsă de un an ori doi, tot aici m -am întors. .. Probabil că tot aşa îşi iubeşte viermele putre-ziciunea în care s-a născut şi trăieşte .. . John, putem pleca ! După un timp, rîzînd :

67

— Şoferul lui Barbu e englez, fiindcă aşa cere moda. Vizitiul lui buniou-meu, care a fost şi bunicul lui Barbu, era arnăut, fiindcă aşa cerea moda. Cum vezi, nimic schimbat. Totul e cum a mai fost...

Principele Muşat se înghemui în fundul maşinii, pe pernele elastice.

Ochii se stinseră.

Obrazul deveni deodată foarte bătrîn şi trist, ruinat şi scheletic.

Flacăra artificială de viaţă se sleise. întoarcerea fu posomorită, printre automobilele şi echipagiile gonind să prindă ultimul amurg al toamnei, blînd şi de-o vastă întristare.

— E o seară dinainte de război ! suspină uşor ca o şoapta principele Anton Muşat.

Ion Ozun nu auzi ori nu înţelese.

■ţsh»

•■%

im '

f17 BIS. ETAJ III

f ■■*&

- Cine locuieşte aci ? Şi aci ? Şi aci ? întrebă necunoscutul din întuneric, ridicînd bastonul şi punctînd noaptea, spre toate ferestrele misterioare şi stinse.

- Nu ştiu I răspunse poetul, strîngînd din umeri. Ce mă priveşte pe mine cine locuieşte aci ori dincolo ? Oameni... Necunoscuţi ... Eu vreau să cînt o lagună albastră din mările Sudului, cu zvelţi cocotieri aplecaţi spre oglinda apei, neclintită etern.

- Haha ! rîse necunoscutul, şi rîsul sfredeli noaptea ca un unghi răsuci» Intr-o rană. Haha ! Cauţi poezia, şi drama, şi pateticul, în mările Sudului, pe care nu le-ai văzut niciodată ? Deschide fereastra de aci, şi de dincolo, de oriunde. Acolo e poezia şi drama, fiindcă acolo sînt oamenii. Cîteodofo o fereastră se deschide singură şi lasă să scape în noapte un vaier, ori un suspin, ori un chiot de bucurie. Dar numai cîteodată... Şi dacă fereastra romîne închisă, aceasta nu însemnează că acolo nu se întîmplă nimic. Eu nu ştiu ce fel de poet eşti dumneata ! Haha ! Ce fel de poet te crezi dumneata !

Apoi necunoscutul întoarse spatele, şi negru se cufundă cu întunericul negru. Era o

stradă tăcută, şi toate ferestrele erau închise şi negre.

Cu urechile astupate, ca să se izoleze de tot zgomotul din sufragerie, Sabina recita lecţia pe de rost, cît o ţinea gura :

— ... „In era secundară se dezvoltă foarte mult faneroga-tnele gimnosperme, se împuţinează criptogamele vasculare, apar fane,rogamele angiosperme. Mai întîi monocotiledoane, apoi di-cotiledoane. Dintre acestea mai întîi cele fără petale. Pe urniă cele cu petale. Era secundară este aşadar era gimnosper-raelor" . . .

— Duduie Sabina, faceţi-mi loc să aşez masa ! Sabina nu auzea nimic. îi dădea înainte :

— „In era terţiară fanarogamele gimnosperme" .. .

— Duduie Sabina, mă rog matale ! imploră Gatinca, ţinînd . în braţe un vraf imens de farfurii, care părea piedestalul unei coloane atmosferice prelungite prin plafon pînă la stele.

— ... „rogamele gimnosperme se reduc ia formele pe care le cunoaştem astăzi, iar angiospermele" ...

Catinca interveni mai energic, punîndu-i mîna pe umăr, cu familiaritatea unei slugi bătrîne care a ţinut toţi copiii casei pe genunchi.

— Duduie Sabinăăă !

— Ce vrei, criptogamă vasculară ? ridică ochii Sabina, desfăcîndu-şi capacul palmelor de la urechi.

— Mai întîi, te-aş ruga, duduie, să nu mă faci mata pe mine criptomagă vasculacă, adicătelea, pe româneşte, vacă, fiindcâ-s femeie bătrînă şi ţi-ain şters năsucul de cînd erai atîtica. Pe urmă, te-aş ruga, duduie Sabină, să-mi faci loc să pun masa ! Acuşica vino boierul şi ne face cu ou şi cu oţet dacă o serîntim cu programul.

— Uff ! suspină Sabina, strîngîndu-şi vraful de cărţi şi caiete. Acum unde mă mai mut cu şatra ?

— Treci în odaie la băieţi ! spuse Elena Lipan, întrerupînd o numărătoare complicată a şervetelor aduse de ia spălătorească şi aşezate pe categorii.

— Acolo nu mă lasă Nellu. Mîine are teză. Toceşte şi el.

— Du-te la Ana . . .

— Annie are migrenă. De altfel, mi-a spus să nu-i mai calc prin odaie de cînd i-am răsturnat flaconul de parfum. Zice că-i cotrobăiesc în lucruri...

— Zice ? întrebă apăsînd semnificativ Elena Lipan. Zice aşa ... din senin ?

Sabina crezu prudent să nu mai stăruie asupra acestei chestiuni. Vira brusc discuţia în altă direcţie :

— M-aş duce în birou la papa ...

— Asta nu ! ... Ştii că a interzis să intre altcineva, în afară de mine.

— Atunci să spunem la revedere fanerogamelor angio-sperme şi să-l mai muştruluim pe Boţocan ! anunţă Sabina, aruneînd cărţile şi pleeîndu-se în genunchi, să scoată de sub canapea pisoiul.

Boţocan era un cotoi adolescent, adus de Catinca de la gospodăria veche şi provincială. Îşi merita numele fiindcă avea un cap mare şi era botos foarte. Nu-i pria aerul capitalei, nici noul domiciliu, cocoţat la al doilea etaj, fără curte şi fără grădină. Venea dintr-un adevărat paradis, populat cu tot soiul de vietăţi . domestice, cu pene şi cu ,păr,:şi* se simţea surghinuit pe ne-

drept — cum spunea Sabina, citind pe Grigorc Alexandrescu — „departe de muma care îl crescuse şi care-l iubi". Iar ca să arate că dezaprobă întru totul această alegere a stăpînilor, stătea toată ziua mocnit şi mornăind ostil în ungherul cel mai întunecos de sub canapea. Sabina îl remorcă de coadă. Boţocan constată că nu şi-a ascuţit îndestul ghearele, fiindcă încercarea de rezistenţă dădu j-îreş. Unghiile lunecau pe parchetul lucios. Apăru la lumină zburlit de mînie şi pufnind indignat pe nări ca un motor cu explozii. De o săptămînă se simţea încă mai ofensat de tratamentul stăpînilor. Sabina îi retezase cu foarfecul mustăţile de la rădăcină, ca să-l pună în curent cu moda capitalei. Fără podoaba bărbăţiei, încreţea mereu buzele ghimpoase, parcă s-ar fi strîtribut furibund la tot universul.

— Lasă-1, duduie Sabina, că are să-şi ieie lumea în cap ! încercă să-l scape de supliciu

Catinca. Vai de mama lui, că-l înţăleg, săracul ! în casa asta, nici o mîţă n-are unde s-aciui . . .
Astfel Catinca dădea exclusiv pe socoteala pisoiului o doleanţă a ei, personală, împărtăşită şi de toţi copiii. Casa era strimtă. încăperile, mici. Sabina dormea în sufragerie. Costea se plîngea că nu poate lucra în aceeaşi cameră cu fratele mai mic. La fiecare pas cu elanul poticnit între pereţii prea strimţi, toţi îşi aminteau nostalgic odăile largi şi multe, antretele încăpătoare şi livada casei unde-au crescut. Catinca mai avea altele de spus şi nu pierdea prilej să le spună. Bucătăreasa de la primul etaj s-a luat la harţag pentru cheile de la pivniţă. Nemţoaica de la al treilea a scuturat covoarele peste laptele pus la fereastră să se răcorească. Ordonanţa maiorului i-a vorbit, măscări neruşinate şi olteanul i-a vîndut a treia oară ouă clocite,
— Duducă, mare păcat ispăşim noi, de ne-a pedepsit Dumnezeu să ne canonim în strîmtoarea asta ! Dacă asta-i un tîrg de tîlhari, batîr se cheamă că şi-au făcut singuri temniţe, ca pentru dînşii. Dar ce. sîntem noi vinovaţi să îndurăm alături cu ei ? Pe cine-am ucis şi-am prădat noi, Doamne iartă-mă ?
— Lasă poveştile, Catincă, şi vezi c-a sunat cineva.
— Aista-i conaşul Costea. Nu-i boieru. Numa conaşu Costea sună apăsat să spargă soneria.
Costea intră, după ce-şi agăţase în cuierul antretului paltonul ud de ploaie. Sabina îi sări înainte :
— Costea, am aflat ceva extraordinar. Ghici !
71
,'f/Ft,
- Pentru tine toate-s extraordinare, bombăni nepăsător ©ostea Lipan aşezîndu-se pe marginea canapelei şi începind sa
lBie ^dS?* tf^^^-eninţă Sabina bosumflată. VâSnd Snsă S Satele cLinuâ să taie foile ^ră a se ^ alarmat de ameninţare, capitulă singura : lot am sa-ţi spun. A. să vezi şi tu că e extraordinar.
— Ei, spune odată ! Parcă eşti maman cind viea sa-i ceai a
bani lui papa pentru pălăria Anei. , m„cfrarp Elena
— Costea ! îl chemă la ordine, cu ton de mustrare, Igiena
LiPa- Ce-am greşit, maman ? Fac o constatare ! Ma mir numai că întotdeauna mata ceri pentru dînsa, nu Ana. Dumneaei e contesă ... Aşteaptă toate la picioare, de-a gata _
- Costea, Costea ! Cînd ai să încetezi odată ?
^oiufr SUOsSSe se agravaseră de cînd Ana. privilegtS avea camera ei aci/iar Costea rămăsese să suporte SS^fraSK mai mic, amîndoi despărţiţi de c. ura^x de un dispreţ reciproc. Nellu n-avea ce vorbi cu un om care nu pStea deosebTun Ford de un Nash, şi umbla cu genunchi de hama\ Ia pankîoni. Costea era scîrbit de un frate, c^.^^gea prieteniikdupă rangul şi numele P8™^"",^*^6 le rt' d la rjasina sportivă a ziarelor şi revistelor ilustrate.
ttSS risipiţi, adunîndu-se numai la ora mese.
!Zr^t™U la ta»!-*- ei extraordinar*. Von, iîngă Costea şi-l rugă să lase cartea la o parte.
? sas i
ţulescu, doctoră în ştiinţe fizico-chimice de la Pans,
Alighieri, în carne şi-n oase. Mai ales în oase ... în fine ! . . . Ge să-ţi spun ? Ne-a convertit pe toate la emanciparea femeii, de căscau fetele din clasa a şaptea şi a opta, pînă ce s-a încruntat doamna directoare să se facă linişte. Scăpăm de sufragetă. Se lasă cortina şi aplaudăm de ni s-au înroşit palmele şi ardeau de numai nu scoteau flăcări. Cînd se ridică din nou cortina : altă surpriză. Pinguinul nostru ! Inchipuieşte-ţi, dragă Costel, că Pinguinul nostru era Teofil Steriu ! Dar ştii ce frumos a citit ! O bucată cu moartea unui cîine ... Fetele au izbucnit în plîns. îmi era ruşine şi mi-ascundeam ochii, să nu mă vadă nimeni că mă sclifosesc ca o proastă ... N-aş fi crezut niciodată că un om aşa de gras, şi care dormea ca o plăcintă, are atîta simţire. Am să te rog pe tine, Costea, să-mi dai riteva cărţi de-ale lui. Ai ceva ?
— Se înţelege că am, vorbi Costea cu însufleţire, fiindcă lectura şi cărţile erau singura lui pasiune. Am aproape toate volumele . . . Dar să ştii că nu e o literatură de fleacuri, cuj

dansatori, palasuri şi toate mofturile lui Maurice Dekobra, autorul favorit al Anei. Teofil Steriu a văzut tot tragismul vieţii. Trebuie să fi trăit intens şi să fi suferit mult, ca să presimtă lucruri atît de ascunse din sufletul omenesc. îmi pare rău că nu ne-am uitat mai atent atunci în tren. Eu am crezut că-i un îmbogăţit de război. Un burtă-verde.
— Fetele i-au dat un buchet de flori. Şi el s-a dus galant la Dante Alighieri şi i l-a oferit, ca un paj ... Păcat că-l strică fizicul.
— Ai fi vrut să fie ca Rudolf Valentino şi Ramon Novaro al vostru ? îi luă apărarea Costea Lipan, duşman hotărît al eroilor fotogenici de film. Cine are să mai vorbească despre dînşii peste douăzeci de ani ? Şi ce-au să lese după dînşii ? ... Crezi tu că Teofil Steriu ar cîştiga ceva în preţuirea lectorilor să mai aibă în plus şi mutra leşinată a acestor glorii fotogenice de mucava ?
— De ce nu ? Chateaubriand, Lamartine, Byron n-au fost şi ei curăţei şi spălatei ? Nu ca Pinguinul nostru ! ... Se repezi Sabina să-şi ocrotească la rîndul ei fotogenicele simpatii atît de barbar ultragiate.
Dar imediat îţi dădu seama că nu e momentul să deschidă o veche şi întărîtată discuţie, ca să nu piardă „dădaca" de duminică după amiază, pe a cărei răspundere numai capătă ea învoire să meargă la cinematograf. Costea se sacrifica să o întovără-
73
şcască luîndu-şi angajament solemn faţă de părinţi că nu o duce decît la filmele morale şi decente, cum se cuvine pentru o elevă de şcoală. Angajamentul ţinea pînă în stradă. De acolo pînă la uşa cinematografului Sabina găsea îndestule argumente sâ-l " torupă, cu toată viclenia şi linguşirea unei viitoare Eve, încer-«!eîndu-şi armele din frageda vîrstă, instinctiv şi nevinovat. tfc Anunţă :
— Duminică este un film splendid la Select. Cu Bebe Da-Uti iels şi Jean Angelo . . . Tu ce zici de Bebe Daniels ?
* Costea n-avu cînd să dea părerea, în orice caz lipsită de Entuziasm. Intră Constantin Lipan, confruntîndu-şi ceasul cu jpendulul din perete. Privirea avea o semnificaţie de toţi înţeleasă. Ea dovedea respectul exactitudinii. De cînd dura amin-° tirea copiilor, Constantin Lipan nu întîrziase niciodată la masă, 'după cum niciodată nu depăşise ora culcării şi după cum întotdeauna, la aceleaşi minute, rostea aceleaşi cuvinte şi repeta aceleaşi gesturi, ca un ritual imuabil.
f" — Bună seara, Eleno ! Ce s-a mai întîmplat nou, copii ? j, — Bună seara, Const ! :ţ,
— Nu s-a întîmplat nimic nou, papa.
'(!;■■ — Foarte bine. Poate să aducă supa. Chemaţi pe Nellu şi p pe Annie.
'3 Locurile la masă erau aceleaşi, deşi gospodăria fusese strămutată de la patru sute de kilometri. Sufrageria era reeonsti-I tuită cit fidelitatea unei restaurări de monument istoric, doar pe ^ un spaţiu mai restrîns. Chiar cele două tablouri odioase, operele % -de pension ale unei mătuşi decedată de lingoare în floarea vîrstei, îşi reluaseră locul. Erau două naturi moarte de o absurdă împ;.v • rechere : un pepene verde tăiat, alături de o mănuşe şi o pereche de ochelari ; trei mere lîngă o pălărie de pai şi o sticlă de !v doctorii.
Copiii cutezaseră să ceară expulzarea lor o dată cu mutatul si înlocuirea cu două tablouri mai apropiate de moda artistică a timpului. Ideea fusese însă respinsă de Elena şi Constantin Lipan cu indignare, ca un necugetat sacrilegiu. De atunci Sabina ';e îndeletnicea în orele libere cu zugrăvirea unor foarte pitoreşti naturi moarte în maniera tantei Aristizzia : o pereche de galoşi şi un mănunchi de flori într-un borcan de muştar ; o conopidă cocoţată pe un dicţionar Larousse. Toate acestea, bineînţeles, în absenţa şi fără ştiinţa lui Constantin Lipan. >
74
Nici unu! din copii nu şi-ar fi îngăduit o glumă ireverenţioasă în prezenţa şefului de familie, întotdeauna pătruns de ^ gravă demnitate.
Acum toţi erau adunaţi şi toţi tăceau.
Constantin Lipan îşi desfăcuse cu aceleaşi mişcări încete şervetul, mutase felia de pîine la aceeaşi distanţă, golea farfuria de supă, desigur cu acelaşi număr de înghiţituri. Peste ochelari, privi cu mustrare mută la Sabina, care încercase să strecoare Catincăi farfuria

numai pe jumătate. Mustrarea îşi făcu prompt efectul. Sabina, resemnată, consumă toată supa.
Pe sub sprîncene, Costea îşi măsura părinţii şi fraţii, cu o surdă duşmănie. Toţi, în afară de Sabina, îi apăreau de aceeaşi • şi aceeaşi insuportabilă meschinărie, adusă cu dînşii din tîrgul natal; toate de aceeaşi şi aceeaşi monotonie vrednică de milă. Ticăiala lui Constantin Lipan, măsurîndu-şi zgîrcit fiecare mişcare ; Elena Lipan, împărţind bucăţile cu o chibzuială prea vizibilă să ajungă la toţi şi să distribuie pe cele bune într-o ordine ierarhică ; întîi bărbatului, pe urmă Anei, pe urmă Sabinei, şi ea pretextînd că este indispusă şi că nu poate mînca, atunci iînd bucăţile n-ajung ; Ana ciugulind felurile cu gesturi afectate ; Nollu preocupat de frizura proaspătă, cu părul în sus, si îneîntat foarte de uniforma nouă. Pe toţi îi ura, fiindcă toţi pentru el personificau o umanitate uscată, ipocrită, lipsită de generozitate : „burghezie îndobitocită, egoistă şi parazitară", cum scria în cărţile cu scoarţe revoluţionare.
— Am să vă spun o veste bună, copii ! anunţă Constantin Lipan, strîngînd şervetul minuţios, ca un pachet ambalat de farmacie. M-a chemat mîine ministrul în audienţă. Mi-a comunicat la telefon că e vorba să-mi dea delegaţie de procuror general.
— Ce înseamnă asta, papa ? întrebă inocent Sabina. Constantin Lipan o privi indignat peste ochelari.
— înseamnă cel mai înalt post de încredere în justiţie. Tot Parchetul la dispoziţia mea.
— Sînt bucuroasă, Const ! vorbi Elena, prinzîndu-i mîna cu un gest timid, de femeie care a uitat de mult ee e aceea o dezmierdare. îţi tot spuneam eu, Const ! Dreptatea vine tîrziu, dar tot vine ! ... Apoi, mărturisindu-şi gîndul ascuns, în jurul căruia roiau toate îngrijorările ei : Postul acesta nu e aşa că are un adaos de diurnă ?(,
75
-w Constantin Lipan respinse întrebarea cu o mişcate dispreţuitoare a palmei :
— Nu e vorba de asta ! Importă funcţia în sine . . . Misiunea cea mai delicată şi cea mai plină de răspundere. Tu, Costea, în calitate de viitor jurist, eşti cel mai în măsură s-o ştii.
— Eu, papa, urăsc dreptul şi nu pot respecta aparatul justiţiei. >
Toţi întoarseră capul, pe rînd, la Costea întîi şi pe urmă -la Constantin Lipan, aşteptînd un eveniment extraordinar : 6 explozie, o catastrofă fără precedent. ,
Constantin Lipan, împotriva tuturor aşteptărilor, aşeeă şervetul împăturit alături de farfurie şi întrebă cu blîndeţe stâpînită :
— Ce fel de vorbă e aceasta, Costea ?
— Papa, am deschis astăzi şi am citit un dicţionar juridic Ia capitolul procedură . .. Nu e nevoie să citeşti mai mult ca să înţelegi ce e justiţia... Ce a ajuns justiţia în mîinile oamenilor !
— Eu tot n-am priceput ce vrei să spui, Costea . . . întrebă mai departe Constantin Lipan, cu un surîs îngăduitor, fiindcă ştirile bune îl făceau mai clement cu slăbiciunea altora.
— In dicţionarul acesta, papa, am găsit toată enumeraUa termenilor întrebuinţaţi în procedură. Mata îi cunoşti mai bine ca mine : asignaţie, citaţie, rechiziţie, opoziţie, notificaţie, sig-nificaţie, execuţie, confirmaţie, infirmaţie, conversiune, casa-ţiune, disjuncţiune, omologare, expediţie, prescripţie, jurisdio-
, ţie ... Tot aşa mai departe, pînă la trei sute cincizeci de cuvin to sau de locuţiuni, care toate înseamnă o formalitate de îndeplinit Bau, mai exact, un truc, o stratagemă, un vicleşug menit să în-tîrzie ceasul hotărîrii. . . Asta-i justiţia. Un mecanism complicat înadins, cu ajutorul căruia fiecare din adversari luptă să ajungă cît mai tîrziu la numărul 350 — adică la judecata definitivă La dreptate — eînd se întîmplă ca o hotărîre să fie într-adevăr jşi dreaptă .. .
— Acestea sînt copilării, Costea ! Paradoxe ieftine, pentru băieţaşi din anul întîi din facultate. Cînd te vei pătrunde adînc de ştiinţa dreptului, numai atunci ai să înţelegi. Am trecut şi eu pe aici.
— Eu am să rămîn, papa !
— Haide-haide ! Nu vorbi copilării. Ignoranţa e întotdeauna sigură de sine. Deocamdată citeşte pandectele.
re

— Dar nu e ignoranţă, papa ! se înverşuna Costea. Amin-teşte-ţi mata ce spune şi mai ales ce simte prinţul Nehliudov, din învierea lui Tolstoi.
— Ştiinţa dreptului nu se conduce după romane, copile ! Tolstoi a fost un nihilist primejdios societăţii. El a dus Kusia unde se află astăzi. Lasă-l pe Tolstoi şi deocamdată citeşte pandectele ... Să vă fie de bine, copii !
Constantin Lipan se ridică de la masă şi trecu In birou. Costea gîndi cu milă : „Nu are curaj să discute. Sau, mai grav, mai trist, nici nu mai poate pricepe. E abrutizat de codurile lui."
Sabina se îndreptă pînă la uşă, privind peste ochelarii invizibili şi imitînd intonaţiile glasului patern :
— „Lasă-l pe Tolstoi, Costel, şi deocamdată citeşte pandectele. Citeşte pandectele !"
— Sabina, încetează odată ! o mustră sever Elena Lipan, ajutînd pe Catinca la strînsul tacâmurilor.
— Eu nu ştiu ce maniere învaţă copila aceasta la şcoala ci ! se dădu cu părerea Ana. Şi tu o încurajezi, Costea ? Âmîn-doi vă completaţi...
— Exact, Annie- ! sacul şi petecul, oala şi capacul ! Dumnezeu şi domnul viitor procuror general ne-au creat perechi-pe-rechi. Tu cu Nellu. Eu cu Sabina. Voi reprezentaţi respectul filial şi cultul ipocriziei, iar noi...
— Costea, te-am rugat să nu te exprimi niciodată atît de impertinent în faţa copiilor. Ce pot să mă mai aştept atunci de la Sabina sau de la Ncllu ?
— Şi asta se repetă în fiecare zi ! sublinie cu dezaprobare Ana.
— Desigur, eu nu mă schimb de la lună la săptăminn, cu moda pălăriilor ! rîs>.; Costea ou răutăcios înţeles.
Ana strînse din umeri, contemplîndu-şi vîrful unghiilor Numai buzele subţiri tremurau de indignare înăbuşită. Cînd ridică ochii, erau înlăcrimaţi. Se simţea şi ea străină, împresurată de ostilităţi, piatră în casă. înainte de a sosi aci, îşi imaginase o viaţă mai puţin săracă şi sufocantă ; prietenii legate prin cine ştie ce voinţă ascunsă a hazardului, teatru, ceaiuri, plimbări şi o confidentă do aceeaşi vîrstă şi cu aceleaşi gînduri. Existenţa lor se arăta însă şi mai avară ca în orăşelul de provincie de unde au plecat. Cheltuielile erau şi mai mari, şi mai neprevăzute, şi mai imperioase ; Elena Lipan se plîngea în fiecare dimineaţă că nu poate împlini bugetul de la o lună la alta.

O singură dată au fost cu toţii la teatru, şi atunci s-a simţit umilită în acel grup numeros, do familie, fără distincţie şi în vestminte de o demodare ridicolă, ea o lojă din caricaturile re-vistelor satirice. Iar acum fratele îi făcea procesul unei pălării, care nici măcar nu era un model, fiindcă a văzut pe Calea Victoriei vreo zece, cu toate asigurările modistei că e un exemplar unic, adus direct de la Paris.
Costea îi văzu lacrimile şi avu o bucurie rea. Le văzu si Elena Lipan — ea cu o strîngere de inimă. Ca să risipească at mosfera încărcată, vorbi :
— Annie dragă, n-ai răspuns Matildci ? Te rog scrie-i şi invit-o la noi, dacă s-a făcut bine . . . Sper că nu o să ne refuze.
Apoi plecă ochii în jos, neputînd suporta privirea stăruitoare şi grea de intenţii a lui Costea. „Extraordinar cum simte tot copilul acesta ! gîndi, şi cum simte totul cu o satisfacţie răutăcioasă. Parcă n-ar fi carne din carnea mea."
în adevăr, tanti Matilda era o mătuşă de la Iaşi, cu oarecare stare şi bolnavă de cancer. Toţi o cultivau, fiindcă lăsase să se înţeleagă că în lipsă de alte rude mai apropiate va lăsa un loc în testament familiei Lipan. Elena o invita, dar ştia bine că nu poate veni. Iar invitaţia avea un rost nemărturisit ; scrisoarea de răspuns era să aducă date amănunţite asupra stadiului în care se afla boala. Acestea le ştia Elena Lipan cînd vorbise, şi le înţelegea Costea cînd ridicase ochii să-i poarte apăsat de la dînsa la Annie, şi îndărăt, de la Annie la dînsa.
„De ce mă priveşte aşa ? gîndi cu durere Elena Lipan. Ştie doar că numai pentru dînşii o fac. Eu nu mai am nici o bucurie, decît bucuria lor. Robesc aci toată ziua. Nici nu ies din casă. Mă trezesc dimineaţa o dată cu sluga, înaintea tuturor, şi mă culc cea din urmă. Mi-am prefăcut a treia oară rochiile. Ce vor să mai fac ?"
Costea spuse cu un aer foarte nevinovat :
— Am citit o comunicare de la Academia de medicină din Paris ... Un specialist pretinde că,

după toate probabilităţile, ştiinţa e pe cale să descopere leacul cancerului. în acest caz, tanti Matilda o mai duce fără grijă măcar douăzeci de ani.
— Să dea Domnul ! se grăbi Elena Lipan, ghicind gîndul lui Costea şi vrînd să arate cît e de străină de orice calcul
josnic. • -;: .:..■.-..,.. . ... • , .
78
Ana însă, mai puţin subtilă, căzu în cursă. Interveni cu o grabă care dovedea că îşi apără o cauză personală, ştiind că dintre toţi copiii ea era preferata tantei Matilda şi deci că ea va fi privilegiată în dispoziţiunile testamentului :
— Aş ! Un bolnav de cancer e un bolnav condamnat. Amintiţi-vă ce ne-a spus medicul astă-iarnă, după prima operaţie : nu mai durează decît doi ani cel mult. Şi aceasta numai dacă boala are evoluţie normală . . .
— Nimeni nu scapă dă cancer ! se amestecă şi Nellu, exa-gerînd accentul muntenesc, fiindcă îl considera un semn evident de distincţie. Eu am un prieten, Nicki Hagi-Iordan. Un coleg. Băiatul domnului Iordan Hagi-Iordan, milionarul şi directorul societăţii „Petrolul". Mama lui a murit anul trecut dă cancer. Ce n-a făcut domnul Hagi-Iordan? îmi povestea Nicki. Posibilul şi imposibilul. Au fost pă la toate sanatoriile. Au consultat medicii cei mai mari dă la Paris şi dă la Berlin . . . Tocmai, ma-man, vroiam să te rog ! Mîine o să-l invit pe Nicki la mine. Joia după-amiază avem liber. Am fost dă două ori la dînsul şi trebuie să-l invit şi eu la ceai. .. m-a plimbat dă o mulţime dă ori la Şosea cu Packardul. Domnul Hagi-Iordan are două automobile : un Packard şi un Austro-Daimler. Pot să-l invit, maman ?
— Ţi-am spus, Nellule, că n-am nimic împotriva prieteniilor tale. Numai ia aminte şi învaţă a şti cum şi din ce lume să-ţi alegi prietenii. Omul se judecă după prieteni.
— O ! maman, dacă e un fiu dă milionar şi coboară dă-n Austro-Daimler să se urce în Packard, nu e unul d-ăia ! interveni Sabina, parodiind accentul lui Neliu, atît de subit mun-tenizat.
— Cred şi eu că aista n-a fi un jîgos, cum era Chirilovici ! adaogă înăcrit Costea.
Elena Lipan se uită la băiatul mai mare şi oftă, clătinînd din cap.
Povestea cu acest Chirilovici fusese cel dinţii semnal de vrajbă între copii. Era veche de doi ani. Sandu Chirilovici, băiatul portarului de la grajdurile primăriei din oraşul lor, coleg şi prieten cu Costea, concurentul la premiul întîi, fusese invitat la masă de Sfîntul Constantin. Timid şi neînvăţat să se poarte în liime, băga cuţitul în gură, tăia pîinea în pătrăţele, comisese o sumă de erori. Costea se simţise jenat sub privirile batjoco-
-' "■■'■■ •■■■■■
> 79
ritoare ale Anei şi ale părinţilor. După plecarea prietenului se iscase o discuţie aprigă.
— Dar e premiantul întîi, alături de mine ! îl apărase Costea. Şi recunosc că e mai inteligent decît mine, fiindcă el n-are atîta timp să-şi înveţe lecţiile. Prepară pe alţii. E sărac şi îşi ajută fraţii mai mici.
— O fi ! îl condamnase Constantin Lipan. Aceasta nu-l obligă însă să mănînce ca un om al cavernelor. Creşterea şi-o face omul singur, dacă n-are cine să i-o dea.
— în orice caz, ai fi putut să-l inviţi în altă zi, nu cînd aveam musafiri. .. adăogase Ana. Ce-are să creadă lumea ? . . . Desigur că e vreun neam de-al nostru, pe care îl ţinem ascuns. Un neam de la pădure . . .
— Lasă, că ştie toată lumea că bunicul nostru, dascălul Costache Lipan din Cîrligi, n-avea nici un domeniu forestier, cum ştie şi că nici n-a fost cardinal, ca Richelieu ori ca Maza-rin, ci un biet cîntăreţ de strană, om de inimă şi de ispravă, care şi-a rupt bucăţica de la gură să-şi trimeată feciorul la carte. Poate pretinde Annie că bunicul învăţase din codul manierelor elegante cum să manevreze cuţitul la masă ? replicase hărţăgos Cos tea.
Cu aceasta conflictul se încheiase în seara de atunci. Dar dura surd şi se înăsprea de doi ani cu fiecare prilej nou.
, Pendulul bătu unsprezece. Elena Lipan pirotea. ţesind găurile unui ciorap întins pe un ou de lemn. Ciorapii Anef, rare la pensionul ei aristocratic nu învăţase îndeletniciri atît <U> vulgare. Costea avu o clipă un început de remuşcare, văzînd-o imbătrînită înainte âey vreme şi încovoiată deasupra lucrului, cu ochii ei uzaţi, cu degetele ei slabe şi înăsprite de munci

grosolane.
îşi luă bună seara şi trecu în odaia lor. Nellu se aşezase la masă şi începuse să buchirească lecţiile cu fruntea încreţită de atenţie. Nu era inteligent, pricepea greu şi uita repede. Era vanitos şi pedant. Dar era silitor, ordonat, cuminte : un elev model, cum îl lăudau profesorii. „Un papa în embrion", gîndi Costea dezbrăcîndu-se.
Şi în aşternut, cu faţa întoarsă la perete, unde se vedeau pe zugrăveala roşie urmele mai întunecate ale mobilelor şi tablourilor scoase de foştii chiriaşi, Costea se întrebă dacă nu cumva a. devenit un monstru. Pe toţi îi ura. Pentru nici unul nu pierdea prilejul să le arunce o ofensă. „Ce vină au ei ? Aşa ia

făcut viaţa. Aşa are să mă facă şi pe mine viaţa mîine ..." „Am trecut şi eu pe acolo !" spusese Constantin Lipan. Toţi trec, se zbat puţin, încearcă să se agate, pe urmă se lasă tîrîţi. . .
Simţi o înduioşare pentru toţi, ca pentru bolnavii mistuiţi de un rău fără iertare. în ceasul acela, dacă ar fi în mijlocul lor, ar găsi cuvintele bune care să aducă o împăcare, o înţelegere mai adîncă şi dureroasă ; iertarea pornind de la unul la altul.
Dar fiecare era în camera lui zăvorită, singur şi duşmănos. Şi pe fiecare îl despărţea de celălalt un zid mai gros decît peretele de cărămidă şi de var.
— Nellule, vorbi prietenos, întorcîndu-se pe o coastă. Dă-mi cartea, să-ţi explic eu ... Aşa ai să termini "mai repede.
— Lasă-mă ! ştiu cum îmi explici tu ... După cinci minute te enervezi şi-mi spui că-s tare de cap. N-am nevoie de ajutorul tău ! N-am nevoie de ajutorul nimănui !
Costea rămase îndelung cu privirea înfiptă în tavan.
Afară ploaia se auzea şuroind nesfîrşit şi monoton, ca o putere rea şi tenace, care n-are nevoie de nici o grabă ca să potopească tot, să putrezească tot, să extermine tot.

'. I, ,fjjl
,'t
. "f
') ., JF
ni
0/ C\ j,
s>b «ni
• b. <> .m
■ .UI'.
< — Cale* Victoriei (g«r. T)

• j^.f, ' v- r
îfj.

UN MîNîSTRU - BĂIAT BUN !

vii ■■wis ■
- Eu înţeleg sâ va apăr viaţa, onoarea şi averea ! sfîrşi oratorul. Eu înţeleg să-mi pun slabele mele puteri în serviciul unei opere mai presus de mine şi mai presus de partid ! Ce importă un om, oe importă un partid, cînd în faţa noastră stă ţara şi cînd ne priveşte viitorul ? Eu nu mă îmbăt de vorbe umflate şi nu vă arunc în ochi fraze umplute cu vînt. Eu nu vă cer decît să mă urmaţi la fapte. Vonba e trecătoare. Omul e trecător. Fapta râmîne. Am zis !
- Bravooo ! Trăiască ! Sus cu el ! se dezlânţuiră în urlet o sută de glasuri, şi toţi din sală începură să tropăie din picioare, cu obrajii scăldaţi de sudoare şi cu ochii injectaţi de fum.
- încă un mehenghiu ! vorbi un moşneguţ cu cioc către vecin.
- Mai zi o dată, stimabile, că te-am mardit! îl ameninţă de la spate un glas de bas profund. Moşneguţul se întoarse să răspundă. Dar omul care vorbise era un zdrahon cu bărbia sprijinită într-o coşcogea bîtă, să despice o ţeastă de taur. De aceea moşneguţul îşi înghiţi răspunsul şi tăcu, aplaudînd cu ■ entuziasm.

Pe ministrul justiţiei îl chema Elefterescu, şi toată lumea îi spunea Gică.
întreaga sa carieră politică de douăzeci de ani, de la primele trepte, se rezuma în abilitatea cu care îşi cultivase acest diminutiv familiar, semn evident al popularităţii.
Pentru toţi era Gică. Iar Gică pentru toţi era un băiat bun, fără morgă şi gata în fieştece clipă să sară în ajutorul oricui : prieteni, cunoscuţi şi necunoscuţi ajunşi la strîmtoare, alegători şi contribuabili, gazetari, partizani şi chiar adversari politici, fără să-şi precupeţească serviciile cu vreo ipotecă ori vreo poliţă de recunoştinţă asupra viitorului.
Dimpotrivă ! Le respingea cu o dezarmantă indignare, rîzînd şi ameninţînd cu degetul :
— îmi pare rău ! Nici nu vreau să aud despre recunoştinţă. Slăbeşte-mă cu mulţumirile şi toate mofturile acestea. S-a făcut ! Gata ! Uităm amîndoi !

Băiat bun în cel mai deplin şi mai dezinteresat înţeles al ruvîntului. Adevărat corb alb. Corb alb între cei negri ! Partidul îi era de trei ori îndatorat : pentru campaniile duse în parlament ca opozant şi întotdeauna încununate cu mari succese oratorice ; pentru îndemînarea dovedită în toate alegerile, izbutind în ultimul moment să atragă voturile nehotărîte, şi cu deosebire pentru tactul depus în aplanarea tuturor conflictelor lăuntrice, unde cuvîntul lui ştia să îmblînzească ambiţiile prea grăbite şi să calmeze spiritele prea iritate. Devenise astfel indispensabil şi fiindcă era întotdeauna voios, părea inofensiv.
De fapt, surîsul amical de pe buze, cu care întîmpina într-o egală bunăvoie tartorii cei mai îmbătrîniţi în rele ai partidului, ca şi solicitanţii timizi şi necunoscuţi de la periferia ţării, ascundea o cruntă şi lucidă cunoaştere a slăbiciunilor omeneşti. îşi ascunsese unghiile, ştiind să aştepte.
Acum se pregătea să le scoată la iveală.
Pentru socotelile sale, Constantin Lipan era omul cel mai potrivit. Onest, străin de politică, sărac şi fără legături în capitală, înfăţişa pentru el mîna neînduplecată şi inconştientă de fier de care avea nevoie. în lupta subterană şi surdă pentru şefia partidului, cele două tabere tîrau după ele păcate grele. Un îndoit scandal, izbucnit pe neaşteptate, după scandalul abia potolit al paşapoartelor care expediaseră peste ocean, în Antile şi în statele Americii de Sud, mii de ţărani proletarizaţi ca mînă ieftină de lucru, în locul sclavilor negri de odinioară, le-ar fi retezat şi firul intrigilor, şi pofta de şefie. Astfel, deasupra tuturor, Gică Elefterescu ar fi apărut deodată tare, temut şi cu voinţa hotărîtoare. Omul provindenţial !
Iar o dată cu influenţa din guvern şi-ar fi săltat brusc şi acţiunile opiniei publice : devenea ultimul factor de curaj, loaial şi ferm, care pune dreptatea şi avutul tării mai presus de prietenii şi de josnicele calcule de partid. Pe urmă şefia avea să-i cadă de la sine, ca un fruct copt.
De aceea, cînd şeful de cabinet îi aduse carta de vizită a lui Constantin Lipan, îşi frecă mîinile cu satisfacţie, clipindu-şi singur pehlivan din coada ochiului.
— Cheamă-l aci şi te rog să nu ne deranjeze nimeni. Nu mai exist absolut pentru nimeni.
Magistratul miop şi timid, sărmanul Constantin Lipan, încă mai miop şi mai împleticit de emoţie, intră împiedicîndu-se în covor şi abia învrednicindu-se să îngăimeze cu interminabile temenele şi plecăciuni :
ii — Domnule ministru . .. Am onoarea să vă . .'." ' '' ■■•'■ Gică Elefterescu îi ieşi înainte de după birou şi-i întinse mîna, tîrîndu-l spre fereastră :
— Ce-s mofturile astea ? . . . Dragă Costică, de cînd am devenit pentru tine „domnule ministru" ? . . . Trebuie să ştii că am rămas Gică, fostul tău coleg de clasă. Gică, şi nimic mai mult ! Dă-mi voie să te privesc puţin în lumină. Hm ! Puţin păr alb la tîmple, puţină chelie în creştet şi ochelarii ăştia . . . încolo, nu prea muitâ schimbare. Să stăm şi să vorbim, la loc ! îl apăsă de umeri.
— Fumezi ? întinse cutia de ţigări.
Constantin Lipan nu fuma. Dar luă o ţigară şi acceptă foc de la ministru, ca să nu refuze o primire atît de amabilă.
— Eu fumez ca un şarpe ! declară Gică Elefterescu. De altfel, ştii că fumam şi în şcoală. Pe ascuns, la closet. Acelea erau cele mai delicioase ţigări. Ia să ne instalăm aci şi să stăm aiţel de vorbă, ca pe vremuri ! . . .

îl remorcă de braţ şi îl pilotă la un colţ mai retras şi mai intim al vastului cabinet ministerial, cu o mesuţă rotundă şi cu adînci fotolii îmbrăcate în marochin roşu, sub o copie a celebrului tablou de Prud'hon : Justiţia urmărind crima.
Constantin Lipan se aşeză cu sfială pe marginea unui fotoliu, tuşind din pricina fumului. Ar fi vrut să privească în toată voia şi cu toată veneraţia la pereţii înalţi, la tablourile cu late rame aurite şi la toată măreţia solemnă a încăperii, ca unul care păşea pentru întîia oară în viaţă pragul unui asemenea sanctuar al divinităţii sale simbolic legate la ochi. Dar n-avea răgaz. îl frărnîntau alte simţiminte şi gînduri. îl frămîntau şi—L tulburau peste seamă.
Nu-i venea să creadă că fostul coleg a rămas atît de tînăr şi că e atît de prietenos. El se îmbrăcase în haine oficiale, ja-ehetă, guler tare şi pantaloni în dungi, ca pentru o gravă audienţă, şi descoperea un simplu camarad, tutuindu-l ca acum treizeci şi ceva de ani, de cînd nu s^au mai văzut.
Ministrul se înfundă în jîlţ, picior peste picior, aruncînd colaci de fum în tavan.
îl privi printre gene. îl cîntări şi fu mulţumit de examen. Rămăsese aşa cum se aştepta : modest, stîngaci, minuţios în fiecare mişcare. Fostul premiant întîi, poreclit „Incoruptibilul" — şi în plus metamorfoza celor treizeci şi ceva de ani : păr sur, început de chelie şi ochelari de miop. •

, -', • ••:•■■■:,'

Ii puse mîna pe genunchi cu o familiaritate care îşi
Întotdeauna efectul, fiindcă întotdeauna cucerea omul : , tfj
—• Ce-ai zis de mutarea ta aci ? Te-a surprins, ai ? _•>,•-.
— Tocmai, dacă n-am venit să-ţi mulţumesc, dragă dom . . . dragă Gicule, e numai fiindcă nu ştiam cărei întâmplări. . .
—- Ei, lasă astea, Costică ! Ai să vezi că lucrurile s-au petrecut mult mai simplu . .. Gîţi ani am fost colegi ? Doi sau trei ?
— Doi... în clasa a şasea ai plecat la Iaşi.
— Exact ! Din pricina lui Statachiu. Mă persecuta la matematică. Adică, la drept vorbind, nu mă prea persecuta el, cît nu mă pierdeam eu cu firea să buchiresc misterele ecuaţiilor algebrice. Nu de alta, da' să nu-ţi rup cumva ţie pîinea de la gură, Costică Lipan, premiul întîi cu cunună, Costică Incoruptibilul ! . ..
Ministrul rîse foarte voios, aruncînd mereu rotocoale de fum din ţigară şi înveselindu-le foarte de aceste plăcute şi îndepărtate amintiri. Constantin Lipan, Costică Incoruptibilul, încercă şi el să surîdă, stingherit şi mereu tuşind din pricina fumului.
Gică îl mai plesni o dată cu palma peste genunchi :
— Ce vremuri ferice, bre Costică, bre ! Ai, ce zici ? La drept vorbind, cu matematica n-am dus niciodată casă prea bună în şcoală ! De altfel, nici cu altele ! . . . Să fi avut eu ştofa ta, ehei ! . . . Apropo ! Ştii că Statachiu n-a murit ? Se ţine încă bine moşneagul ! A venit la mine să-mi ceară să-i numesc un ginere supleant... Se jena. Credea că mai ţin minte şi că-i port rîcă . . . I-am numit ginerele cum a vrut şi unde a vrut — de altfel un băiat bun ! — şi nu ştia cum să-mi mulţumească . . . Prostii ! Un bine nu e niciodată o piatră aruncată în baltă. Dar să venim la vorba noastră. întrebatu-te-ai cumva de unde mi-a venit ideea să te aduc aci ? . .. Telegrama ! Telegrama ta de felicitare, cînd am depus jurămîntul. Ce te-a făcut să dai telegramă ?. . .
— M^am bucurat sincer cînd am citit în ziare solemnitatea instalării dumnea .. . tale la minister . . . îngăimă Constantin Lipan, care dăduse telegrama nu din proprie iniţiativă, ci după sfatul Elenei.
— în fine ! . . . Nu importă cum ţi-a venit inspiraţia. Fapt este că numai aşa mi-am adus aminte că intraseşi cîndva în magistratură. Am pus să-mi aducă anuarul, am consultat cazierul tău. Nu-i greu să-ţi dai seama cît m-am scandalizat şi ce tămbălău am făcut cînd văzui cum te-au lăsat toţi să munceşti într-o asemenea puturoşenie de tîrg ... Şi pe urmă mi-am mai adus aminte ceva. Ceva care nu se uită, dragă Costică. întîm-plarea cu mine şi cu Naum ... îţi mai aminteşti ? ...
— Puţin .. . Foarte vag ... încercă Lipan să-şi scormonească amintirile.
— Văd c-ai uitat. Eu n-am uitat, fiindcă era soarta mea în joc. Astfel de lucruri nu se uită,

dragă Gostică. Tu ai dovedit atunci că pui dreptatea mai presus de orice. De prietenie şi de orice. Cînd cercetarea n-a putut stabili dacă «eram eu vinovat sau Naum, tu singur aveai în mînă soarta noastră. îţi spun drept că m-am temut. Mai întîi, Naum era băiat bun şi bine notat de profesori. Pe urmă, era şi cel mai bun prieten al tău. Eu aveam toate aparenţele împotriva mea. Destul să fi spus că nu ştii, şi zburam din şcoală. De aceasta m-am temut. Dar tu, nedezminţitul Incoruptibil, te-ai ridicat şi ai spus adevărul. Ţin minte chiar că ai insistat, spunînd că pui dreptatea şi adevărul mai presus de prietenie. . . Aceasta nu se uită, dragă Costică ! M-ai salvat atunci, măcar că nu-mi erai cine ştie ce prieten. Şi nu m-ai salvat de dragul meu, ci fiindcă ştiai că nu sînt vinovat. Ai făcut-o, cum spuneai, pentru adevăr şi dreptate . .. Fiindcă aşa îţi dicta conştiinţa! Bietul Naum ! . .. Niciodată n-am să uit cu ce ochi te-a privit... De altfel, i-ai făcut un serviciu. S-a dus la şcoala militară, şi acum e general de corp de armată. S-a purtat minunat în război. Astfel, l-ai ajutat indirect să-şi facă o carieră de o mie de ori mai bună decît aceea de profesor, cum intenţiona el. Chiar îmi spunea ultima oară cînd l-am întîlnit. .. Tu l-ai mai văzut vreodată ?

— Nu ! .. . mărturisi Constantin Lipan, muncindu-şi zadarnic mintea să reconstituie cum s-au petrecut atunci lucrurile.

Vag îşi amintea că într-adevăr, în calitate de elevul cel mai bun din clasă, fusese chemat să dezlege o întîmplare turbure şi că în spiritul său drept şi-a sacrificat prietenul pentru adevăr. Dar ce anume a fost şi cum s-a terminat povestea nu mai ştia şi nici n-ar fi crezut vreodată că există cineva care să mai păstreze o atît de fidelă amintire.

Fostul camarad îi apăru cu totul altfel de cum îl socotise pînă acum.

In şcoală era o puşlama zgomotoasă şi leneşă, întotdeauna prin coada clasei. Gicu, cel care-şi vindea cărţile încă de la începutul anului, cel care copia cu mai neîntrecută dibăcie la teză,

-\

cel care răspundea mai obraznic profesorilor ... In politică, îi urmărise cariera cu oarecare dispreţ şi uimire, fiindcă îl vedea utilizînd cu aceeaşi neîntrecută dibăcie toate apucăturile de şcolar leneş şi chiulangiu, turbulent şi palavragiu.

Acum îl regăsea în această excelenţă lipsită de mofturi, prietenoasă şi sub aparenţa uşuratică păstrînd o seriozitate solidă, ca, de pildă, amintirea acelei întîmplări din care a tras o atît de dreaptă judecată asupra unui om.

Ministrul aprinse altă ţigară de la cea sfîrşită şi surise în-eîntat de rezultatul primei părţi din audienţă. Cîştigase nătâ-fleţul definitiv ! De aci înainte ştia că fostul camarad avea să-i fie credincios ca un cîine, mai ales că nu era să-i ceară nimic ciecît să dezlănţuie justiţia şi s-o lase să-şi urmeze drumul neturburat.

Spuse :

— Aceasta e toată povestea, dragă Costică. Aşa am văzut eu lucrurile, şi cred că am văzut bine. Dacă am făcut să fii mutat aci, tu ştii mai bine decît orişicine că am făcut-o fără nici un interes. Nu ne-am mai văzut de treizeci de ani. N-a stăruit nimeni. Ştiu că nu faci politică. Ştiu că te-ai însurat fără nici un calcul — nici de protecţie, nici de zestre. Ştiu că ai patru copii şi că pentru toţi cheltuielile sînt mari, fiindcă toţi, sau aproape toţi sînt încă în şcoală . . . Toate acestea le ştiu, şi a fost uşor să le aflu, căci viaţa ta e limpede ca sticla. Şi o dată ce te-am adus aci, m-am gîndit mai departe. Trebuie să cunoşti că m-am hotărît să inaugurez o eră nouă în justiţie. Tu să nu mă judeci după aparenţă. Aparenţa poate e uneori în defavoarea mea. Ce-ţi spui ? „Asta e un om mîncat de politică. Stricat de politică" ...

— Cum mi-aş permite să spun asta ? ripostă Constantin Lipan cu mare grabă, turtind ţigara în scrumieră şi bucu-rîndu-se de cazna ei.

— Nu ! Nu ! Nu e nevoie să negi. Aşa gîndeşti fiindcă aşa gîndeşte toată lumea. Dar, dragul meu, aparenţa e înşelătoare ! . . . Pentru mine politica a fost un mijloc, nu un scop. Cînd eşti în haita lupilor, trebuie să urli ca lupii. Are să te surprindă însă cînd ţi-oi spune că detest politica. Prin politică, vreau să fac ceva bun şi durabil. Zic prin politică, fiindcă atît în ţara românească de ieri, cît şi în cea de azi, de după război, mai ales în cea de azi, nu se poate altfel. Nu se poate pe altă cale. Vreau să-mi leg nu-

mele de o operă de purificare. Vreau să le dau la cap tîlhari-lor. Tîlharilor de oriunde. . . Mie îmi este indiferent dacă sînt din partidul nostru sau din opoziţie, dacă fac ori nu politică. Exact cum tu, acum treizeci de ani, n-ai şovăit să-ţi sacrifici prietenul cel mai bun fiindcă aşa îţi dicta conştiinţa, tot aşa îmi dictează conştiinţa şi mie să fac . . . Numai tu poţi să mă înţelegi ! Şi numai în tine pot să am încredere deplină. De asta te-am chemat.. . Eşti proaspăt sosit aci, nu-ţi dai poate încă deplin seama de cîte intrigi şi de cîte presiuni uzează politicianismul chiar în justiţie . .. Cu oamenii de aci nu mai puteam să încerc nimic nou. De aceea m-am gîndit să apelez la tine. Există cîteva chestiuni urîte şi grave, de care n-a cutezat nimeni să se atingă. Eu îndrăznesc. Ştiu că aceasta poate să mă coste cariera politică. . . Nu-mi pasă ! Ai să primeşti peste cîteva zile delegaţia de procuror general. Te rog s-o primeşti şi te rog fiindcă şi tu, dacă-ţi cercetezi conştiinţa, nu se poate să nu mă Înţelegi. Eu nu-ţi cer decît să-ţi îndeplineşti misiunea. Fără nici o rezervă ! Fără de nici o restricţie ! „Justiţia urmărind crima !" arătă el cu ţigara spre tabloul de deasupra lor. In sfîrşit, traducerea acestei alegorii în fapte concrete, în realităţi ; nu o făţarnică mistificare a justiţiei, ca pînă acum. Să sfîrşim o dată cu toate minciunile ! Să începem o eră nouă, ca într-o ţară nouă, cum ar fi trebuit de acum cinci-şase ani. . . : îmi iau angajamentul să nu intervin niciodată, în nici un fel şi pentru nimeni. Pentru mine nu există nici prieteni, nici legături politice, cînd e vorba de justiţie. Aceasta e tot ce aveam să-ţi spun, şi nu mai adaog nimic, fiindcă ştiu cărui om m-am adresat. Pot considera lucrul încheiat. Nu ?

— Mă tem că nu voi corespunde aşteptărilor tale . . . E o misiune atît de delicată ! mărturisi Constantin Lipan cu vorbele înecate în gîtlej de emoţie.

— Lasă modestia, dragă Costică ! Te ştiu. Toată cariera ta vorbeşte pentru tine. Nici nu vreau să mai discutăm despre aceasta . . . Mai bine spune-mi acum, ce-ţi fac copiii ? Ai văzut că prin mijloacele mele am aflat şi cîţi copii ai. Patru ! Desigur, toţi în şcoală . . .

— Trei sînt în şcoală . .. dădu informaţii Constantin Lipan, bucuros că există cineva să se intereseze de grijile lui multe şi grele. Un băiat şi o fată, în liceu. . . Un băiat student la Drept. . . Iar fata cea mai mare a terminat pensionul şi stă

acasă. Viaţa e îndestul de aspră pentru o familie constrînsă să trăiască numai din salariu . . .

— O ştiu ! suspină ministrul, dovedind că participă la aceste necazuri. Dar acum, o dată ce eşti mutat la Bucureşti, lucrurile au să se mai simplifice ! Băiatul de la Drept te rog să-l trimiţi la mine . . . îmi dai un telefon şi—1 primesc zilele acestea. îi putem aranja o sinecură, ceva, o slujbă uşoară de o oră-două, undeva. Fie aici la minister, fie la Consiliul legislativ... Iar fata procurorului general n-are să aştepte mult pînă să se mărite. îi găsim noi un băiat bun şi cu viitor ... Te rog să nu iei în nume de rău faptul că mă amestec cu atîta lipsă de delicateţă în lucruri care nu mă privesc. Aş vrea să mă consideri prieten înainte de toate ; iar eu aşa înţeleg prietenia .. . Te-a supărat francheţa mea ?

— Nu domn . .. Nu, dragă Gicule ! Dar îţi spun drept •& m-am simţit atît de izolat şi de străin în acest Bucureşti! .. . Viaţa e mult, mult mai scumpă de cum mă aşteptam . . .

— Şi aci trebuie o mînă de fier ! aprobă ministrul. O mînă de fier, care să stîrpească specula. Am un întreg proiect, care ar da roade frumoase şi imediate dacă nu m-aş lovi de interesele colegului de la Industrie şi Comerţ şi de supărarea colegului de la Interne. Politica, dragă Costică, e moartea noastră.

Gică Elefterescu se uită la ceas, cu figura deodată foarte preocupată. Constantin Lipan pricepu şi se ridică.

— Ne-am înţeles, aşadar, dragă Costică ! Va fi o surpriză numirea ta. O nedumerire generală. Dar au să vadă ! . .. Săptă-mîna viitoare apare decretul.

— Numai să nu ai o dezamăgire .. .

— Atîta grijă să nu mă lase pe mine să dorm, dragă Costică ! Să găsesc cinci, numai cinci oameni ca tine, şi în doi ani schimbăm faţa ţării ! Nu uita, dă-mi un telefon şi trimite-mi băiatul. .. Pot spune că i-am şi găsit locul lui.

Constantin Lipan ieşi de-a-ndaratele, condus pînă la uşă* de ministru. Apoi Gică Elefterescu se duse la geam şi privi afară, frecîndu-şi îr.cîntat mîinile. Totul era în regulă. Nici n-ar fi visat un om mai potrivit planurilor sale de mult şi răbduriu pregătite.

„Cum de i-a dat în cap imbecilului să-mi trimită telegrama ? . . . se întreba, schimbîndu-şi inelul de pe un deget pe altul. Te gîndeşti că dacă nu era telegrama, uitam cu desăvîrşire de existenţa lui şi dădeam peste cine ştie ce canalie" . ..

De la fereastră păşi la birou şi deschise sertarul, bătînd cu palma drăgăstos cele două dosare pe încetul şi perseverent ticluite, încă înainte de a manevra strămutarea sa de la Ministerul Domeniilor la Justiţie. „De aci va exploda surpriza şi aiei îşi vor frînge oasele tocmai cei care se ţin mai ţanţoşi şi se socot mai la adăpost ! întîi afacerea Osias-Mladoveanu—Banca Continentală. Pe urmă, celorlalţi, cînd se vor bucura mai zdravăn, recunoscători că i-am servit, le servesc şi lor afacerea Petrolul—Iordan Hagi-Iordan. Grecul e prea inteligent ca să nu se dea în lături la primul avertisment. Se leapădă de tovarăşi, să-şi salveze interesele lui. Şi mi-i trimite pe toţi la năvodul lui Costică Lipan . . . Asta, cu dreptatea şi conştiinţa lui, e în stare să-şi vîre pe tată-său şi pe mamă-sa la puşcărie ! . .. Dacă nu exista, trebuia inventat !"

Iar Gică Elefterescu, ministrul cel serviabil şi atoateîmpă-ciuitor, eternul Gică, indispensabilul Gică şi inofensivul Gică, avu un rînjet pe care nimeni nu i l-a văzut niciodată, ridicînd ochii la copia tabloului alegoric din perete : Justiţia urmărind crima.

In stradă, Constantin Lipan, Incoruptibilul, roti ochii, încă buimaci de emoţie. Apoi intră la o cofetărie să cumpere prăjituri şi o modestă butelie de lichior, pentru a sărbători în familie cu tot fastul această primă şi neaşteptată victorie a dreptăţii, in ţara atîtor nedreptăţi.

t.l; ,1,1
f
Im U
l'.V-
fui
<1 A*
'! "U
* x \,   'mir' >-"
*>•«
90
*' JB,9iiţ1>h-<'«M PARTEA A DOUA
•jart .
»*4 («, * ' J

FOAMEA

- Vreau o bucata grasă şi bine friptă. Ai înfeles, mă urîtule ? întreabă domnul care awea totdeauna aceeaşi masă rezervată în fundul restaurantului, lîngă orchestră.

- Ştiu eu ce vă place dumneavoastră ! făcu chelnerul, şi alergă, purtînd farfuriile deşarte cu o supleţe de acrobat.

Domnul răspunse unui salut din dreapta şi mai salută pe cineva din stingă. Căci era un domn foarte important. De aceea, şi din alte pricini, surîdea fericit şi voios.

Deodată, bunăvoia se întunecă. Cu glas înecat de mînie, se răsti la un bătrîn care cutezase să-i întindă un pachet de cărţi poştale ilustrate, cu vederi :

- Ce e cerşetoria aceasta ? Nici aci nu putem scăpa de cerşetori ? La muncă, domnule, la muncă !

- Adevărat ! încuviinţă vecinul din dreapta, vorbind peste masă. Ar trebui să se ia măsuri, domnule senator. A devenit un scandal cu cerşetorii aceştia în haine negre.

- Băiete, n-am să aştept un ceas friptura ! Am spus grasă şi bine friptă ! Şi daţi individul acesta afară !

Bătrînul se strecură ruşinat printre mese, cu micul lui pachet sărac şi inofensiv. Era un bătrîn încovoiat de spate, cu straiele roase dar periate, cu ochii trişti şi cu mîini tremurătoare - şi nu părea un cerşetor de profesie. Ochii cerşetorilor de profesie nu sînt niciodată atît de trişti.

La colţul bulevardului, un pui de ţigan, cinchit într-un palton prea larg, bătea frenetic cu cleştele în tava fierbinte :

— Castanele ! Poftiţi castanele ! Faine castanele !

Sabina se opri să-i facă alişveriş. Mută de pe un braţ pe celălalt cureaua patinelor şi aşteptă

restul. Ana Lipan, care nu observase, mergea înainte şi, crezînd-o alături, vorbea rnai de-

parte, gesticulînd cu mîna înmănuşată. Cînd se uita, mirm- J du-se că nu obţine răspuns, descoperi cu surpriza ca se adresa ?, . unui domn cu ochelari şi căciulă brumărie. Domnul calea m-r tr-un pas, ascultase fără voie si salută, rîzînd sub mustăţile cu ■
• chiciuri de ger.
s — Pardon ! îi întoarse spatele Ana Lipan, ofensata. • i Domnul trecu mai departe fără să se supere. Ana îşi des-' cărcă toată indignarea pe Sabina, care sosea cu punga de cas-% tane purtată în sus ca un trofeu. _ „
— Ce însemnează aceasta, Sabino ?   Ma   faci   sa   vorbesc '? singură cu toţi indivizii.. . N-am să mai merg niciodată cu tine . ; Qe ai acolo ?
— Castane ! răspunse triumfal Sabina. .
— Poftim ! Ai devenit imposibilă ! Ce apucaturi mai sin şi acestea, să cumperi pe stradă castane, ca băieţii de prăvălie
,' - Sînt delicioase, Annie. Nu iei şi tu ? o invita cu intenţie
pacifică Sabina. _ ,·„„
Annie strîmbă din nas. Cine a mai vazut-o oare pe dinsa
vreodată mîncînd castane pe stradă ?
Sabina strînse din umeri la acest refuz : _
— N-ai decît ! Cînd strîmbi aşa din buze, parca eşti Boţo-can cînd musteceşte . ..
— Am să te spun lui maman. Nu te mai iau niciodată cu mine. Mă compromiţi...
— Şi eu am să te spun lui maman că acostezi pe strada domni cu căciulă brumărie ... Să văd, cum ai se te explici ? . . . Mai bine ia o castană şi hai să ne împăcăm, Annie.
— Lasă, că ajungem acasă şi mai vorbim noi, domnişoara ! ameninţă Ana.
— Sigur că o să ajungem. Şi sigur că o să rnai vorbim . Eu nu-s ca tine, să stau înţepată toată ziua, fiindcă m-a respins aşa de brutal un domn cu atît de superbă căciula brumărie.
Ana o fulgeră cu privirea. Sabina, nepăsătoare începu sa dezgheoace coaja unei castane, muscînd din fructul fainos, parfumat şi cald.
In aerul aspru al iernei, mirosul era încă aţîţător. Ion Ozun, care asistase la scenă rezemat de vitrina Librăriei Alcalay simţi o năvalnică ameţeală împăinjenindu-i privirea, fara nici o drojdie de energie şi nici un disponibil de tinereasca voie buna, ca să se bucure de pitorescul episodului. ; ;i, > :«'- . -<-~ao

Se împliniseră de aseară patruzeci şi opt de ore de cînd nu mîncase. Devenise aerian. Iar cînd mulţumea cerului şi misterioaselor legi ale sucurilor gastrice că stomacul, descurajat de atîta aşteptare, se îndurase să-şi descleşteze gheara dureroasă a foamei, mirosul acesta cald şi pofticios îi stîrnise din nou lih-neala aţipită. Se uită cu ciudă la copila în sveterul alb de lînă, cu patinile atîrnate pe braţ şi cu obrazul îmbujorat de frig. Nu recunoştea sora studentului din noaptea cînd a sosit în Bucureşti şi cînd trenul se oprise aproape de intrare în Gara de Nord, fiindcă strivise sub roţi o necunoscută. Vedea numai o odraslă alintată de oameni sătui şi o îngloba în aversiunea lui de flămînd.
— Castanele ! Faine castanele !
Măcar cinci lei de-ar găsi într-un fund de buzunar, o hîr-tie ruptă, preţul unei jumătăţi de pîini !
— Calde castanele ! Faine castanele !
Stăruitor, mirosul fructelor coapte se înălţa din cuptorul improvizat. Alţi trecători se opreau, aşteptau rest, porneau ţi-nînd cornetul între degete şi schimbau mîna cînd se frigeau prin hîrtia subţire.
Ţigănuşul îşi dogorea la jăratic palmele roze, ca palmele de maimuţă ori de senegambez. Cu o ascuţime precoce, ştia cărui trecător să-i reteze mersul grăbit.
— Coapte castanele ! Faine castanele !
Ion Ozun se mută de lîngă acest loc al supliciului. Porni în sus, pe Calea Victoriei. Bătu talpa mai apăsat, să-şi dezmorţească vîrful degetelor în pantofii pirpirii.
Nu avea ochi pentru frumuseţea acestei dimineţi senine de iarnă, cu cerul sticlos şi cu văzduhul deodată purificat. Nici pentru trecătorii curgînd împotrivă-i : bărbaţi înfăşuraţi în

blănuri, femei rîzînd şi vorbind sonor. în privirea dilatată de tortura foamei, ca într-un început de delir, se perindau ciudat şi spasmodic numai oameni sătui, sătui, sătui. . .

Prin uşa băcăniilor cu aperitive, cînd se căsca să primească înlăuntru un client vînăt de ger, năvălea miros de peşte şi de cafea, de şuncă şi de măsline, de costiţă afumată şi de portocale ; mirosul băcăniilor din belşug îndopate cu toate trufandalele culese din toate unghiurile lumii. La „Dragomir" atîrnau iepuri şi fazani cu picuri de sînge îngheţat în nări. Un coş de crevete. Un snop de banane. Castraveţi verzi şi struguri de Constantinopol. O langustă vie, ca o reclamă de văpsea lăcuită, mişcîndu-şi mus-

tăţile uriaşe. Şi fructe bizare şi aurii de tropice, culcate delicat în sicriuşe fine de papură, pe căpătîi capitonat.

Ion Ozun vedea cu stranie limpezime bărci fugărind pe oceanul brumos bancurile de sardele, plantatori cu pălării conice supraveghind negri cu încărcate coşuri pe umeri, un vînă-tor cu puşca la ochi în codru nins de brad, vapoare şi gări, fabrici şi orezarii inundate, tot tumultul planetei, cu porturi şi hamali, cu hale imense şi cu abatorii, cu uscătorii de fructe şi acvarii de păstrăvi, cu minusculi arbuşti de mirodenii şi cu moruni giganţi atîrnaţi în cîrlige ; tot ce fauna şi flora celor cinci continente oferă în pămînt, pe pămînt, în apă şi în văzduh, tot ce oamenii celor cinci rase cară de sub toate latitudinile, încarcă, vînează, pescuiesc, cultivă cu savante rafinamente şi adună pentru belşugul acesta al rafturilor de băcănii. Fiecare cutie, fiecare ladă, fiecare sac a călătorit din alt capăt de lume ca să ajungă aici şi să-i aţîţe nările şi privirea flămîndă. Niciodată n-a cugetat ce univers variat şi pitoresc poate încăpea într-un raft de prăvălie. Şi mai ales ce univers savuros !

Există fericiţi care găsesc o pungă în zăpadă. Alţii, pe care îi caută cu telegramele o moştenire. Există şi acei care-au învăţat curajul să ceară.

Un băiat cu şorţ alb aleargă cu două franzele rumene si calde în braţe. Este oare un parfum mai ameţitor ca mirosul de pîine caldă ? Cînd o frîngi în două, se înalţă un abur copt si bun, cum n-a urzit încă divinitatea nicăiri un fruct cu aromă mai dulce. In cîte case, în cîte mii de case din acest Bucureşti nu se află astăzi bucăţi de pîine aruncate la gunoi ? Bucăţi mari de pîine, felii abia atinse. Ei mîncau acasă, la mătuşa lui care l-a crescut, numai pîine neagră. Poate fi ceva mai bun ca o felie de pîine neagră cu unt ? Felia de dimineaţă, înainte de a pleca la şcoală . . . Bătrîna îl învăţa întotdeauna să nu arunce fărî-miturile în foc, fiindcă e păcat. Le semăna în prag, pentru păsările cerului. Odată a înşelat-o. îl trimisese să arunce rămăşiţele afară. Era ger ca acum şi era noapte. îi era frică şi-i era frig. A ieşit în antreu cu pumnul de fărîmituri, s-a prefăcut că deschide uşa de-afară, dar le-a zvîrlit în gura sobei din săliţă. îndată s-a împrăştiat un miros de pîine arsă, parcă pentru a dovedi fără întârziere că nici un păcat nu poate rămîne ascuns. A închis repede uşa şi i a început să vorbească vrute şi nevrute, ca să abată atenţia bătrînei în altă parte,, , .,..,, ..., „ „,,

Bătrîna a ridicat ochii de pe împletitură şi o clipă igliţile au stat.

- :;.

— Nu-ţi pare ţie, Ionel, că miroase a pîine arsă ?

— Da' de unde ! a minţit fără să roşească, adulmecînd cu nările ca un căpău. Ţi se pare matale . . .

I-a spus Ionel. îi spunea Ionel.

Acum nicăiri nu mai e nimeni să-i rostească numele cu o dezmierdare, chiar cînd îl mustra. Acum e cel mai singur om din acest oraş. Cel mai singur şi cel mai flămînd, cum nici cer-şetorii în zdrenţe nu sînt. Niciodată n-a crezut că într-adevăr se poate muri de foame. Unchiu-său, Tăsică, grefierul, îl povă-ţuia amărît : „Lasă, măi băiete, prostiile acestea cu scrisul şi cu alte năzbîtii, că aijsă mori de foame cu ele. Mai degrabă învaţă un meşteşug sau oploşeşte-te într-o slujbă" . . . Atunci zîmbea cu dispreţ de asemenea idei nătîngi ale unui biet moşneag înapoiat. Acum i-a pus şi bastonul lui amanet ; bastonul cu cap de raţă sculptat în fildeş. A vîndut tot, a amanetat tot : ceasul, rîndul celălalt de haine, cărţile ; tot pe ce a putut căpăta un ban. Iar de două zile rabdă de foame, alungat de foame din bursucă-ria lui chir Panaioti pe gerul care i-a îngheţat şi cerneala în călimară şi în nădejdea că printr-o minune cineva ar mai putea avea nevoie de manuscrisele lui, de braţele lui, de

puţina lui învăţătură. Gîndeşte : „Printr-o minune" ... Şi într-adevăr a început să-i pară că numai o minune mai poate curma vraja aceasta rea . . . Cît a avut lemne, cel puţin se aşeza la scris pînă în miezul nopţii. Cînd s-au terminat, zăcea zgribulit în aşternut .... Crăciunul l-a făcut cu banii de pe hainele vîndute. Anul nou, cu un singur pol căpătat pe baston — atît i-a dat, i şi poate i-a dat cămătarul şi-atîta numai fiindcă îi citise în ochi implorarea deznădăjduită. Au şi cămătarii uneori inimă ! Sau poate că bastonul preţuia înzecit, ca o autentică piesă de muzeu pentru colecţionari. Măcar de n-ar fi dăruit în mod stupid colecţia lui de timbre poştale, împărţind-o tuturor plodurilor din mahalaua lui înainte de plecare, ca să nu-l uite . ..

Bică Tomescu e în turneu ; de acolo-i trimite cărţi poştale ilustrate cu voioase salutări de la chefuri şi cu semnăturile necunoscute ale altor voioşi comeseni. Mirel Alcaz, abia întors de la congrese şi conferinţe peste hotare, l-a amînat din nou. Toate revistele i-au primit cu indiferenţă manuscrisele, poftindu-l să-treacă peste o săptămînă ori două. Mai sînt cinci zile şi expiră chiria. Atunci chir Panaioti îi va scoate lădiţa cu restul de rufe

in stradă şi nu-i mai rămîne decît să degere culcat într-un vagon la triaj ori pe o bancă în Cişmigiu, cum mor vagabonzii.

Un claxon de automobil îl alungă pe trotuar. în maşina închisă recunoscu pe bancherul Alfred Goldamm, Fredy, alături de soaţa cu părul roşcat, cuibărită în blană scumpă şi caldă. Rî-deau de ceva şi amîndoi erau bucălaţi, rotunzi, albi şi graşi ; de o grăsime respingătoare. De o prosperitate animalică şi nesimţită. Aşa cum sînt acum toţi trecătorii care-l împing, îl ghiontesc, îi aruncă priviri duşmănoase ori nepăsătoare, în goana lor biciuită de ger.

Cînd a sosit aci, în hotărîrile lui naive şi tinere, voia să-i cucerească pe toţi, uimindu-i. Să le zguduie nepăsarea cu scrisul lui, cu lumea adusă de el, care avea să le îmblînzească omenia, învăţîndu-i să vadă tot ce poartă viaţa cu ea, nedrept, dureros, monstruos ... El nu ura atunci pe nimeni, fiindcă în fiecare seamăn descifra o suferinţă secretă. Scrisul lui şi-l voia ca un fealsam vindecător. Şi dacă avea să cucerească tot ce-l minase aci : nume, glorie şi bani, cucerirea şi-o imaginase cu o luptă vitează şi graţioasă, după care se va întoarce surîzînd ca un şam-pion de scrimă, să mulţumească aplauzelor de sus şi de jos.

Acum ar fi vrut o biruinţă sălbatecă, numai ca să-i înge-nunche pe toţi, să le arunce în faţă tot dezgustul şi să-i biciu-îască şuierător pentru nesimţirea lor de sătui. Cu dureroasă sur-priză învăţa să dispreţuiască şi să urască. Foamea îi încleşta .pumnii în adîhcul rece al buzunărilor.

La Palat ceasul arăta unsprezece. Se întoarse grăbit, ca un ■om care şi-a amintit ceva, ca să nu pară că hoinăreşte fără nici -o ţintă precisă după ce străbătuse de şase ori acelaşi drum. în faţa hotelului „Continental" se hotărîse să intre şi să se încălzească în hol. întrebă portarul la întîmplare :

— Domnul Constantinescu, de la Botoşani, e în cameră ? Portarul nu mai cercetă tabloul cu chei :

— Nu trage la noi nici un domn Constantinescu de la Botoşani . . . Poate vreţi să spuneţi Dimitrie Constantinescu de la •Oraiova, un domn înalt cu barbă ? Sau poate domnu deputat Armând Constantinescu de la Giurgiu . . .

— Nu, nu ! stărui cu toată convingerea Ion Ozun. Constantinescu de la Botoşani. . . Mă mir că n-a sosit. Uite, mi-a scris aci şi mi-a dat întîlnire.

Spre mai deplină argumentare, pipăi un plic din buzunar şi păru foarte contrariat de această inexactitate a domnului Constantinescu de la Botoşani.

— Poate soseşte acum, se dădu cu părerea portarul,binevoitor. Este un tren de Moldova la douăsprezece. Treceţi mai tîrziu ...

Ion Ozun se arătă foarte încurcat şi, ca după o complicată chibzuială lăuntrică, decise :

— Mai bine aştept ! N-aş vrea să-l scap. i 'i;

— Poftiţi ! arătă portarul jilţurile de pai, şi se întoarse raf condicile sale.

V'

— Uf ! răsuflă Ion Ozun, alegînd scaunul cel mai aproape de calorifer şi instalîndu-se picior peste picior.

Căldura îl cuprinse îndată şi îndată văzu existenţa mal trandafiriu.
;
Coborau şi urcau, intrînd şi ieşind, pasageri grăbiţi. Alţii se strîngeau într-un colţ să şoptească :
— Ia-l pe Horoviţ şi mergi numaidecît la minister . . . Vezi, urmăreşte hîrtia pînă la ieşire. Şi nu dai banii decît cînd ai ordinul la mînă. Altfel, te-ai ars !
O doamnă intră încărcată de pachete şi, după ce le lăsă portarului, se aşeză pe jilţul din faţă, începînd să ronţăie pastile de ciocolată dintr-o cutie rotundă. Ion Ozun o privi cu un început de sfîrşeală. Doamna surise cochet, socotind privirea un omagiu adus frumuseţii sale planturoase.
„Are un cap de cafea cu lapte", gîndi Ion Ozun cu dezgust. Nu ştia unde a citit aceasta foarte de curînd. Dar recunoscu că autorul observaţiei avea toată dreptatea. Există într-adevăr o mutră specială a femeilor care se hrănesc cu cafea cu lapte. Mo-lîie şi fără caracter. Lui nu i-a plăcut niciodată cafeaua cu lapte. Dar, ca niciodată, imaginea unei ceşti de cafea cu lapte, răcită şi cu pieliţa creaţă deasupra, în loc să-i apară respingătoare, îi scurmă stomacul cu unghii de fier.
Doamna cu pastile de ciocolată surîdea suav. îşi scosese oglinda, roşul şi pudra, renovîndu-şi faţada. 'J; Ion Ozun o privi asasin. ^ — Ce faci aici, bre Ozun, bre ?
înainte-i se propti bucuros Ţîlică Anastasiu, avocat din urbea lui, numit de cetăţeni „Ţîlică Găliganul" din pricina staturii şi „Ţîlică Incident" din pricina măiestriei de chiţibuşar al procedurei. Era voios şi purta subsoară un ghiozdan doldora.

■xi Ion Ozun rosti cu glas de agonie : " >
fi — Ce să fac, coane Ţîlică ?... Aştept pe cineva. >
— Ei bravo ! Te-nvîrţi, ai ? *} Economisind vorba, Ion Ozun făcu un gest modest, adică.:
„aşa şi aşa". ..£
— Ei bravo ! Bravo ţie ! Ţi-am spus eu că nu făcea pentru tine să te pierzi în porcăria noastră de tîrg... Va să zică îi tragi la gazetă zdravăn... făcu dintr-un ochi complice, fiindcă ştia că Ion Ozun a plecat din urbea natală să-şi facă o strălucită carieră în presă.
— Mnde! repetă Ion Ozun gestul care însemna „aşa şi-aşa".
— Ei, ca la început, înţeleg perfect ! .. . înţelesese şi asta Ţîlică Incident. Dacă nu curge, pică ! Pînă ce prinzi cheag ... Astăzi cu gazetăria se cîştigă bune parale ,.. Nu mai fă pe modestul ! Parcă te văd mîine-poimîine că nu-ţi mai ajunge nimeni nici cu prăjina la nas ... Şi pe cine aştepţi ?
— Un prieten, care trebuie să vie din moment în moment ... afirmă cu toată convingerea Ion Ozun, mai mult la adresa portarului decît pentru cel care întrebase.
— Ei bravo ! La revedere atunci... Şi de la uşă, întorcîn-du-se pe jumătate : Păcat că nu eşti liber ... Te-aş fi invitat să iei dejunul cu mine, să-ţi mai spun cîte ceva din tîrgul nostru, să le pui la gazetă. Trebuie dat la cap briganzilor !
Spuse şi trînti uşa.
Ion Ozun rămase în jilţ, neclintit, ca un condamnat la electrocutare pe scaunul de execuţie. Aceasta nu şi-o mai imaginase, li venea să alerge după celălalt, să-i mărturisească fără înconjur că nu aşteaptă pe nimeni, că n-a aşteptat niciodată pe nimeni sau că renunţă la întîlnirea cu prietenul închipuit, numai ca să afle ştirile senzaţionale din urbea natală şi mai ales să nu refuze invitaţia la masă.
Dar Ţîlică Găliganul, zis şi Incident, era departe, şi Ion Ozun nici nu ştia măcar la ce restaurant ia dejunul, ca să dea peste dînsul ca din întîmplare.
„Sînt un idiot! se mustră de unul singur. Un imbecil... Niciodată n-am să fac vreo ispravă în viaţă. Idiot! Triplu, cva-dnîjpdu idiot !a ... 'fiii t:Bo-'in;i: ;.,r,\-: a. bi*- >n±. .wium: >, ,2;

f Apoi, ca să se răcorească autoritar ca la dînsul acasă, strigă la un domn care intrase împingînd uşa cu piciorul şi lăsînd-o întredeschisă :
— Uşa, domnule, uşa !
Domnul, docil, se întoarse şi închise uşa. Ion Ozun văzu în acest simplu fapt dovada că

pentru a fi ascultat e nevoie numai să ceri sau să porunceşti cu îndestulă autoritate. Descoperirea îi dădu curaj. Va merge la Mirel Alcaz, va merge la Teofil Ste-riu şi va pretinde ceea ce pînă acum ceruse modest şi timid.
Căldura caloriferului îl dezmorţise. Se dădu mai aproape, să înmagazineze o ultimă provizie de calorii; iar cînd îşi simţi spatele destul de dogorit, se ridică.
— Nu mai aşteptaţi ? ghici portarul. Dacă soseşte domnul Constantinescu îi spun că l-aţi aşteptat. Numele dumneavoastră ?
— Nu importă ! vorbi cu siguranţă Ion Ozun. Destul să ştie că l-am aşteptat. .. are să-şi închipuie el cine !
Ion Ozun trecu pe lîngă doamna cu pastilele de ciocolată fără să-i arunce nici o privire. Ieşi, lăsînd în urmă uşa deschisă.
Gerul îl întîmpină cu un asalt de înţepături acide. Înteţi paşii. Mergînd în acelaşi ritm repede şi bătăios, recapitula anticipat conversaţia dintre el şi Mirel Alcaz, dintre el şi Teofil Steriu. Totul îi păru din nou simplu şi realizabil. Secretul era acesta : să pretindă, nu să ceară milog.
La ziarul unde lucra Mirel Alcaz, unul din oamenii de serviciu îi deschise uşa de la sala de aşteptare. îl cunoştea şi ştia pe cine caută. îl cunoşteau acum toţi, de cînd tot stîr-cea pe la uşi.
— Domnul Alcaz e în conferinţă cu domnul director. Cînd termină, vă anunţ.
Sala de aşteptare era ticsită ca o anticameră de minister. Ion Ozun se aşeză lîngă un omuleţ bărbos ca un gnom şi gînditor ca un inventator nefericit ce era. îl cunoştea şi pe acesta. îl întîlnea întotdeauna prezent la aceleaşi ore. Se recomandase odată şi—i povestise necazul. De treizeci de ani născocea tot soiul de lucrări importante şi simple ; de treizeci de ani colecţiona brevete, şi nimeni nu voia să i le ia în seamă. Frîne de tren, îngrăşăminte chimice, substanţe care fac pînza incombustibilă, aparate de ras automat, tocuri de scris cu două cerneli — apeşi butonul aici, scrie cu roşu ; apeşi dincoace, curge din rezervor cerneală albăstrie — mingi care

nu se pot sparge, secerătoâre-plug şi elicopterul care n-are nevoie de teren pentru aterizaj ; treizeci de brevete în treizeci de ani nu împiedicau mulţimea obtuză şi oarbă să are tot cu plugurile vechi, să scrie tot cu tocurile lor imperfecte, să se urce în trenurile care se sfarmă în accidente cum se turtesc cutiile de chibrituri sub talpă. De un an descoperise că o fabrică de arme germană i-a „furat" invenţiunea lui de puşcă automată, şi de atunci nu se găsea un singur om de curaj să protesteze şi să dea pe faţă tîlhăria.
. — Toţi sînt vînduţi, domnule ! Pe toţi i-a cumpărat ! îl încredinţase maniacul pe Ion Ozun, în şoaptă, privind pe furiş, să vadă dacă nu-l ascultă vreun spion cumpărat de duşmanii coalizaţi împotriva lui.
Acum inventatorul nenorocos şi bărbos era cufundat în gînduri, sugînd un capăt de havană stins, iar Ion Ozun se bucură că nu va fi silit să-i asculte descripţia unei alte născociri, care-ar schimba într-un singur an faţa lumii. ■ Se aşeză şi privi tovarăşii de aşteptare. Erau înalţi şi scunzi, bătrîni şi tineri, zdrenţăroşi şi eleganţi ; unii fumînd, alţii citind ziare, unii însemnînd o notă pe foaie de hîrtie . îndoită pe genunchi, alţii puricînd cu mare atenţie plahi-sfera cu direcţia alizeelor şi musonilor, agăţată, nu se ştie de ce, în perete, ca în sala de aşteptare a unei companii de navigaţie ; toţi respirau un aer greu, în care îşi dăduseră întîlnire toate miasmele, de naftalină şi de violete, de blană şi de pudră Coty, de sudoare şi de lac de unghii, de stofă plouată şi de trabuc, de cerneală de tipar şi de pastile de mintă.
Leşinul de la stomac îi împăinjeni din nou privirea. Se %emu să nu cadă şi cu o încordare se ridică. Nu mîncase de două zile pe a treia, şi totuşi îi venea să verse ... 11 înspăi-mîntă gîndul unei scene absurde : el lungit la pămînt, toţi agitîndu-se în jurul lui, dînd sfaturi, deschizîndu-l la gît şi frecţionîndu-1, chemînd Salvarea.. . Dacă l-ar descheia, i-ar găsi cămaşa murdară. După asemenea spectacol n-ar mai putea intra niciodată aci. L-ar crede epileptic, sinucigaş, simulator, cine ştie ce ... Nimeni nu şi-ar închipui că e singurul om din Bucureşti care n-a mîncat de aproape trei zile şi care nu are un singur leu în fundul unui buzunar, măcar o monedă turtită, ciocănită şi scoasă din uz.
Silindu-se să calce drept, ieşi în antret. Ceru servitorului un pahar cu apă. Apa îi căzu

bulgăr de gheaţă în stomacul
gol. Dar îl învioră. Servitorul aştepta poate bacşiş, căci nu se mişca, ţinînd paharul deşert pe tavă.
Ion Ozun îşi hotărî să-l copleşească în fiecare zi cu bacşişuri princiare, cînd va intra şi el în angrenajul acestei uzine în care se fabrică opinia publică; atunci cînd va avea şi el un birou separat, cu telefon de masă, cînd îl vor aştepta şi pe el inventatori nenorocoşi cu fruntea genială sau femei cu unghiile lăcuite cu oja care miroasă a sirop de zmeură. Se căută în buzunar şi făcu foarte surprins : isxBg>'î$nUB"*tt
, — N-am mărunte acum . . . cum te cheamă ? jj. —• Neculai... um o •■
i ..
— N-am mărunte, Neculai! i:î|do* sj'î — Lăsaţi, spuse omul cu tava. pq u§
Pe urmă, tot el, binevoitor : > -jbMo .. ■— Poate mai bine vrei să aşjfg{|slîn birou la domnul Alcaz. Nu-i nimeni la dumnealui, vj'ftiifn <\u'$f&'-~
— Tocmai asta voiam să... 't T* . — Poftiţi după mine.
: .Cel dinţii lucru care-i atrase privirea în biroul lui Mirel Alcaz fu un serviciu de oeai cu paharul golit. Cînd rămase singur, pipăi ceanicul. E cald încă. îl clătină. Mai clincheti; ceva pe fund. Se mai afla şi un pătrat de zahăr. îl pase în gură ; dădu restul de ceai călduţ pe gît. Şi numai după aceea se aşeză să aştepte, sugînd bucata de zahăr, fără grabă, ca să dureze cît mai mult. :<
O înghiţi în silă, înecîndu-se cu o mişcare din gît ca struţul, cîn,d uşa se deschise. Dar glasul dinlăuntru chemă : ri1!
— încă ceva, Alcaz... . 4s
— ... ordin, patroane ! . Uşa rămase întredeschisă. Ion Ozun ascultă fără să vrea
diolagul dintre „patron" şi Mirel Alcaz.
— Urmăreşte chestia Osias-Mladoveanu — Banca Continentală. E vorba să-i aresteze ... Ai aflat ceva nou ?
— L-am sondat pe Gică Elefterescu. Imposibil să scot ceva de la el, patroane.
— Hm ! mormăi contrariat glasul directorului. Nu pii-' cep jocul lui Elefterescu. Ce interes are să provoace un scandal acum, după ce abia a scăpat guvernul atît de ieftin pe chestia împrumutului ?
— Interesele pot fi multe, patroane ... Gică Elefterescu arată prea vesel ca să nu pregătească vreo farsă urîtă. Gînd;
101'
l-am întrebat, a strîns din umeri. „Dragă Mirel, îmi spunea, eu las parchetul să-şi facă datoria. Nici nu vreau să mă amestec. Şi voi la ziar puteţi tipări tot ce ştiţi, ce aflaţi, ce adulmecaţi, ce presupuneţi. Nu mă supăr" ... Prea insista să dâra publicitate scandalului ca să nu intre şi aceasta în calculele lui...
— Aceasta-i mai prost, rosti tot atît de contrariată vocea patronului. @u Osias sînt prieten. Mladoveanu a servit întotdeauna gazeta. Iar de Banca Continentală ne leagă interese. Nu-i putem arunca peste bord pînă ce nu aflăm ce urmăreşte Elefterescu... Poate e numai o manevră de intimidare. îl strînge în chingi ca să obţină cine ştie ce ...
— In orice caz, cu procurorul acesta general are să-i fie greu să dea îndărăt, chiar cînd o vrea. Lucrează turceşte.
— Cine e, în definitiv, acest Lipan ?... Eu nu pricep de unde l-<a scos 1 se miră glasul directorului.
— Un ciufut. Un tip de provincie. Trebuie să fie un ambiţios care vrea să-şi facă rapid cariera. N-ar fi de mirare să-l vedem deschizînd două-trei afaceri scandaloase ca să-şi facă atmosferă şi pe urmă să-şi dea demisia, să se înscrie la ţărănişti ori la averescani şi să se apuce de politică la toartă. Am mai văzut noi virtuoşi d-ăştiia. '
— Ga Bancea ... l-
— Ca Bancea, şi ca Ionescu-Ialomiţa, şi ca Drugan..'■„• Sînt, slavă Domnului destui.
— Oricum ar fi, un lucru te rog, Alcaz. Gea mai mare prudenţă... Nu trebuie să facem nici jocul lui Elefterescu, dar nici să ne angajăm prea mult pentru Osias-Mladoveanu — Banca Continentală. Navigam între două ape, pînă vedem care barcă trage la fund. Iar

despre acest Lipan, nici un cu-vînt.   N-avem nici un interes să-i servim publicitate gratuită.
— Zis şi făcut, patroane !
Paşii lui Alcaz se apropiară de uşă. Dar glasul directorului îl chemă din nou înapoi. De astă dată ridicat şi mai sever: s«yro#n   iti;r-r-,, >.,
— Alcaz ! . . .   ?T!Ş«!*£î   lumi
— Voiam să evit o chestiune penibilă. însă mă sileşti a treia oară să-ţi spun, fiindcă văd că se repetă a treia oară. Tu ai dat reportajul cu remanierea lui Goancea de la Domenii ?
102
<-■#<•"— Eu ...   adică...   în   sfîrşit,   eu ... sună, imperceptibil şovăind, glasul lui Alcaz.
— Adică ?... Adică l-ai adus la gazetă confecţionat gata de Tomulescu,   care-i vînează portofoliul.   La mine nu merg astea.   Tot reportajul e inventat.   Şi e inventat idiot.   Intîi, ai făcut un tort' gazetei. Pe urmă, altul mie, personal. Ştii bine că Goancea e văr cu nevastă-mea şi nu mai era nevoie să ţi-o spun că trebuieşte menajat.   Nu te întreb cît ai încasat de la Tomulescu.   Înţeleg afacerile voastre,   dar totul are o limită.   E   a treia oară cînd se întîmplă. A patra   oară să ştii că...
— Dar, patroane... protestă glasul lui Alcaz cu un ae-eent vinovat şi umil, pe care Ion Ozun nu şi l-ar fi închipuit de la un om cunoscînd atîta lume,   tutuind atîtea celebrităţi şi împărţind cu atîta graţie atîtea zîmbete şi saluturi.
— Nici un patron !   Eu nu permit să vă faceţi în casa mea toate mendrele.   Eu sînt stăpîn, şi dorinţa mea trebuie să fie ordin.   Aceasta e   !   tună glasul directorului,   punctînd încheierea cu un pumn în birou.
Spre surpriza lui Ion Ozun, Alcaz rămase mut, dincolo de uşă.
— Ce mai aştepţi ? Am terminat... Şi a patra oară, sistemul meu : Pălăria şi bastonul, adio şi n-am cuvinte ! Eu n-am nevoie aci de intriganţi.   Vezi acum de-mi fă una la fel cu Osias-Mladoveanu...
Intrînd, Mirel Alcaz făcu o mişcare de surprindere neplăcută cînd dădu cu ochii de Ion Ozun. Începea să-l plictisească prezenţa aceasta stăruitoare. Se întreba dacă va fi auzit ori nu, prin uşa întredeschisă,   cuvintele răstite ale directorului.
— Tot pe aci ? interogă cu răceală.
— Tot... Crede că m-am săturat şi eu ...
— Ge pot să-ţi fac, mon cher ami ? N-ai noroc şi pace ! Prăvălia noastră e complectată. Chiar azi am vorbit cu patronul.   Ai auzit cum zbiera ?   El vrea să suprime locuri, nu să mai   facem   angajamente...   Ţi-am spus   singura soluţie, dacă-ţi convine.   Lucrezi trei-patru luni fără salar, de încercare.   Mai pe lîngă secretariat,   mai pe lîngă reporterii cei-lalţi. Dacă te afirmi şi te impui, au să te tragă ei de mînecă.
■*Ti   ■■£[:
1 Necaz (fr.). --Kţ   ...   ::&'' -   - .   -   ....
103
— Puteai să mă previi de aceasta de l&jî#ceput. Am pierdut timpul l se plînse Ion Ozun.
/, ;
— Puteam... Multe puteam. Uite ce e, şi să ne lămurim, întreabă pe toată lumea. Eu sînt omul cel mai serviabil cu putinţă. Nu mi s-a adresat nimeni să plece nesatisfăcut... Ai văzut cum te-am primit. Dar nu mai înţeleg ce vrei dumneata. Gazetar din pămînt nu te pot face. E un meşteşug care trebuie învăţat. Te-am rugat să aştepţi. Pînă una-alta, ţi-am spus să mergi cu mine la Interne. îţi făceam rost de cîteva mii de lei de la O.P„ ca să ai un fond de rezistenţă. Ai refuzat.
— Nu ceream pomană.   :
, tt- Aceasta nu-i   pomană... Toată   lumea ia de la O.P.
— Vreau să muncesc cinstit, domnule Alcaz. Eu am apelat la dumneata numai ca să-mi dai ocazie să muncesc şi să arăt la ce sînt bun.
.   — Foarte frumos. Foarte onorabil. Foarte lăudabil. Cu singura rezervă, că eu nu sînt.un oficiu de plasare.
Mirel Alcaz trase înainte blocul de hîrtie şi începu să scrie, arătînd astfel că a încheiat discuţia. Scriind şi ştergînd, nu-şi putea alunga întrebarea, iritantă ca un bîzîit de viespe cînd dă tîrcoale : „Gine i-o fi suflat patronului povestea cu Tomulescu ?, Există, desigur, în

redacţie, o canalie care mă lucrează." Ion Ozun simţi lacrămi în ochi şi întoarse capul spre fereastră, ca să le ascundă. Cînd privirea îi fu uscată, îşi luă ziua bună.
— In orice caz, te rog să mă ierţi că te-am deranjat de atîtea ori ...
— Fără supărare ! rosti Mirel Alcaz, scriind înainte, cu fruntea plecată.
:.
Iar cînd uşa se închise, sună. Porunci servitorului : ■
— Neculai, de cîte ori mai vine domnul acesta care a ple-cat, spui că nu sînt aici. A început să mă plictisească individul. Ai înţeles ? Ziua, noaptea, seara, oricând — sînt plecat. Ai în-ţeles ? ,
— Am înţeles.
Ion Ozun se opri în stradă, nehotărît încotro să apuce. Un vînt subţire şi tăios începuse să spulbere zăpada fină. Era ora mesei. Trecătorii se răsuceau în călcîiul şoşonilor, întorcînd spatele vîntului, purtînd pachete, făcînd semne automobilelor să oprească. Din uşa unui restaurant potopi miros de mîncări calde. Mai aţîţător decît toate, miros de varză prăjită. Se re-
zetnă de perete. O ţigancă, încotoşEpată în trei rînduri de boarfe, întinse ghearele vinete : ;i|is
;— Fă-ţi pomană, boiarule . AjcNumai doi lei, boiarule, că mi-a murit hun cophil... .■■■>« i,. .'
— Lasă-mă. N-am. !;<.■■■;■
— Auoleo, zgîrcit mai heşti, urîtule ...
Ion Ozun porni împleticindu-se, cu senzaţia că nici oamenii, nici clădirile n-au relief înainte-i. în ultimele două luni mai răbdase de foame cîte o jumătate de zi, cîte o zi chiar ; niciodată atît ca acum. Diseară se împlinesc trei zile de cînd a băut ultimul ceai cu patru, nu, cu şase chifle. Se uita şi chelnerul curios. Restul de apă caldă golit adineauri din paharul lui Alcaz şi pătratul de zahăr i-au aţîţat foamea mai crunt. îl îndeamnă gînduri absurde : să intre într-un restaurant, să se aşeze la masă, să mă-nînce zdravăn şi pe urmă să spună că a uitat punga acasă . .. Patronii de restaurant au tot interesul să evite un scandal. Dar pentru aceasta e nevoie de curaj, şi el şi-a sleit tot curajul.
Se tîrî de la un hotel la altul, căutînd domnul imaginar, Constantinescu, de la Botoşani. Se încălzi astfel la toate hotelurile care aveau hol cu jilţuri confortabile şi calorifer. Cu o ame-ţeală care-l făcea să calce împleticindu-se şi să se bîlbîie ca după o noapte de băutură, inventă alţi prieteni iluştri şi inexacţi la întîlnire : Grigore Alexandrescu, Vasile Cîrlova, Veniamin Cbstachi, St. O. Iosif. în unele holuri aţipea de-a binelea, toropit de căldura uscată.
Aşa îl cuprinse noaptea, şi noaptea îl înfricoşa. Avea groază de încăperea lui îngheţată, unde se va întinde flămînd şi zgribulit, sub plapoma glacială, ca îndată ce-a închis ochii să-i apară vedenii de delir. Gerul polar amorţise gîndacii dezgustători în cotloanele lor. Dar altă tortură îi rezerva acum întunericul. Aflase că în camera aceea, în iarna trecută, îşi făcuse seamă o femeie săracă şi străină. Era, după spusele lui chir Panaioti, o femeie fără vîrstă şi fără frumuseţe, îmbrăcată în vestminte fumurii. Nu ştia bine de unde venise, nici ce suferinţă curmase cu ceaşca de otravă. Iar acum, noaptea, umbra necunoscutei se desfăcea din unghere. Prin somn, Ion Ozun o vedea plecîndu-se asupra pernelor, cercetîndu-i faţa, atingîndu-l cu un deget rece de os. Şi visurile lui erau chinuite de această prezenţă impalpa-bilă şi năbuşitoare.
O dată cu noaptea, viscolul se îndîrjise. Vîntul subţire adusese nori plini, se înverşuna, rostogolind uriaşe talazuri de nin-

soare. Trecătorii goneau împuţinaţi pe străzile deşertate. Tot oraşul fu cutreierat de stihiile duşmănoase ale viforului, dez-lănţuindu-se cu prelungi chiote deasupra uliţelor, înfundîndu-se în ganguri, zgîlţîind uşile şi smulgînd tinichelele firmelor. Ion Ozun trecu pe lîngă ferestrele cafenelelor luminate, unde se
" vedeau dincolo de geamul cu ferigi de gheaţă umbre gesticulînd
ţ şi golind băuturi fierbinţi.

Trecu pe lîngă sute şi sute de alte ferestre, cu perdelele ' trase şi cu lumini bune, unde oamenii se refugiaseră de urgia de afară, în încăperi calde, în scaune trase la gura sobei, în culcuşuri moi, mirosind a olandă proaspăt călcată.
Pe alocuri, surd, străbătea cîntul unui clavir. Se profila, pe perdea, silueta unei femei, depărtîndu-se şi apărînd. Gestul unei ţigări duse la buze. Şi totul din nou era suprimat de cortina unui alt val de ninsoare, smuls de pe acoperişuri, tîrît din pieţe, măturat dintr-un capăt în altul de stradă. Becurile se balansau, clipind, gata să se stingă sau poate gata să cadă. Tramvaiele du-ruiau goale, cu scrîşnet sinistru de fier.
Aproape de casă, Ion Ozun se opri gîfîind. Nu-şi mai simţea picioarele, nu-şi mai simţea mîinile ; avea senzaţia că vîrful urechilor a devenit sfărmicios ca porţelanul şi că o singură atingere ar sparge sfîrcul în zeci de bucăţi. Se opri să se încălzească. In mijlocul străzii, după un paravan de scînduri, ardea o floare electrică.
O floare stranie. Flacăra unui aparat de lipit ţevi, fier, ori altceva. Pămîntul era săpat; cuburile de granit, desfundate. Un om ghemuit, cu genunchii la bărbie, mînca o bucată de pîine şi de slănină, ferit de viscol în dosul peretelui de scînduri.
Ion Ozun întinse pe rînd, spre dogoarea flăcării, talpa ghetelor, latul palmelor, obrazul cu ochii înlăcrimaţi de ger.
— Grozavă mînia lui Dumnezeu ! vorbi omul, cu bucata în gură, trăgîndu-se într-o parte, să-i facă loc. Dă-te mai încoace, domnule, şi nu te apropia prea tare . . . Nici nu simţi cînd arde . . . Aşa !
Ion Ozun se tupilă alături de lucrător. Mirosul de slănină afumată îl lovea drept în faţă. Omul tăia felii subţiri cu un briceag, le tăvălea în sare şi muşca din ele cu mare economie. Pe degetele înnegrite de cărbune şi de pilitura fierului unsoarea pusese reflexe metalice.
c , .. .

**V— Şi dumneata stai toată noaptea aici ? se simţi dator să întrebe ceva Ion Ozun, întorcînd ochii leşinaţi de la dărăbul de pîine şi de la capătul de slănină.
— Pînă vine cealaltă echipă... Ne schimbăm două echipe pe noapte. Mîine dimineaţă e ordin să fie lucrarea gata.
— Greu de lucrat pe asemenea ger ...
— Greu, domnule. Dar înlăuntru e mai adăpostit. Vezi şi dumneata : patru metri adîncime, nu-i glumă.
Groapa era adîncă. Rămăseseră încrucişate, unele sus, altele mai jos, numai ţevile de beton şi de plumb : măruntaiele subterane ale oraşului.
— De-acum mă cobor... vorbi omul, strîngînd restul de pîine şi de slănină într-o bucată de ziar.
Şterse limba briceagului întîi cu degetele, pe urmă pe genunchiul unsuros al pantalonilor. Aşeză pachetul sub un sac împăturit, puse deasupra o piatră, ca să nu-l sufle viscolul.
— Acum, o gură de rachiu ar face multe parale, adaogă, curăţindu-şi mustăţile cu dosul mînei. I-ar pune capac... Iac-aşa mîncăm noi, domnule, cum apucăm şi unde ne prinde vre-mea. Viaţă de dine, nu alta.
Ion Ozun dădu din cap, în semn de înţelegere şi de compătimire. Omul luă felinarul şi începu să coboare scara. ,
— Apoi, noapte bună ! Nu te apropia prea tare, domnule. Crezi că nu arde şi, cînd colo, acasă găseşti talpa că se desface ca hîrtia.
Ion Ozun rămase singur lîngă flacăra albă şi orbitoare. Se plecă să privească în groapă. Omul, vîrît între două rînduri de ţevi, începuse să taie ceva, să lipească şi să înşurubeze ceva.
Atunci Ion Ozun se ridică.
Privi împrejur. Nu era nimeni. Numai chiotul viscolului hălăduind în piaţa deşartă.
întinse mîna sub sac, apucă pachetul cu rămăşiţa de pîine şi de slănină înfăşurată în ziar şi fugi în întuneric, strîngîndu-le, pradă, la piept.
,tsq
?fa-3îq d mo 9â sţ&te^m aq ti&r

II-l laituj ii ram •« '. pus r/»tqeon "iiwii iiii? Gtgwmî;
i»iv*V. J
DEZLEAGĂ'
$q :
r ; ffi v»

- Eu m-aş muljumi cu bani. Cu bani din plin, nu gtumâ. Măcar un SferV din vemliil unui miîiardar american. Cu bani cumperi totul. Daca vrei glorie, dacă vrei femeie, dacă vrei puterea! spuse.cel dintîi, un tînâr mârunt şi; zgribulit într-un inseparabil.palton, fără căptuşeală. Şi adaogă : Mi-aş vinde umbra, viafa, sufletul, ca Peter Schlemi) penr'ru'p punga fârâ fund, sau ca eroul lui Balzac din ia Peau de chagrin.

- Eu aş vrea o femeie care să mă iubească. Ea ar compensa totul, spuse al doilea, cel cu pleoapele roşii şi fărâ gene, cu pârul rar de culoarea cînepii şi coşuri cu vîrf alb pe obraz.

- Pe mine m-ar mulţumi numai puterea. Dar o putere totală, de viaţă şi de moarte, să-i văd pe toţi tremurînd înainte-mi şi tîrîndu-se ca viermii. Cum erau tiranii absoluţi ai antichităţii, cum erau şefii hoardelor asiotice de năvălitori : Atila, biciul lui Dumnezeu, Gingis-Han, cel cu piramidele de-o sută de mii de cranii. Cum sînt regii triburilor africane. Cum erau seniorii feudali care spintecau pruncii servilor sâ-şi încălzească picioarele înlăuntru cînd se întorceau de la vînătoare ...

Toţi se răsuciră uitîndu-se cu mirare la camaradul lor cu dorinţi atît-de crude şi neaşteptate. Căci de felul lui era un camarad timid şi milos,, care nu putea trece pe Itngă un cerşetor fără să nu se oprească şi să scotocească ultimul ban din pungă.

Al patrulea, cel căruia toţi îi sfpuneau în derîdere Filozoful, rosfi :

- Nu vedefi, prieteni, ce dorim tofi ? Ceea ce ne lipseşte mai mult. Ni se pare că fericirea e acolo unde pentru fiecare e mai inaccesibilă. Ah ! prieteni, prieteni! Dacă am desface mumiile din faşele lor şi dacă le-am stoarce în pumn inima lor de iască, tot ar mai Jîşni un strop de vanitate din. iasca uscată de trei-patru mii de ani !...

Teofil Steriu îşi începea dimineaţa cu o cafea cu lapte dublă, două chifle cu unt şi o farfurioară de "caimac ; toate servite dimineaţa, în pat, la ora 6 precis.

Toate îl aşteptau pe mesuţa de noapte.

Deschidea ochii, poate nu la zgomotul imperceptibil al paşi-lor pe covorul persian, ci la mirosul aburind de lapte şi de cafea. îndată se înălţa în capul oaselor, gemea satisfăcut ca un pisoi

gî dilat sub guşă şi începea operaţiunea care era complicată şi însemna pentru el una din puţinele plăceri ale existenţei, savurată pe îndelete, departe de graba veacului şi de tirania meşteşugului scriitoricesc.

Chipul cum drămăluia laptele şi cafeaua din serviciul de porţelan în doze savante, cum întindea delicat caimacul gros de pe farfurioara cu linguriţa de argint dovedea o cucernicie de om care ştie să respecte tabietul stomacului. Pe urmă, îşi împreuna palmele pe pîntec, şi o jumătate de ceas mistuia cu ochii întredeschis!, cufundat în braţele jilţului, în halat, cu picioarele butucănoase îngropate în papucii de pîslă şi cu papucii îngropaţi în blana de urs alb.

Pe mesuţă se aflau adunate scrisori şi ziare de două-trei 'zile în urmă. Banda ziarelor rămînea nedesfăcută. Scrisorile se înălţau vraf.

Teofil Steriu nu simţea nici o curiozitate să afle ce se petrece pe lume şi cu atît mai puţin ce-i poate scrie un necunoscut. • : De aceea nu deschidea decît plicurile cu scrisul dinainte cu* •noscut şi nu le deschidea pînă într-o săptămînă ori două de la primire, cînd orice ştire avea vreme să se răcească şi să nu mai aştepte răspuns.

; într-o vreme cercase să lupte împotriva navalei de grăsime. Suprimase cafeaua cu lapte, chiflele cu unt, dejunul copios, iar dimineaţa o inaugura cu un sfert de oră de gimnastică, după metoda căpitanului J. P. Miiller. Sistemul profesorului suedez dădu însă greş. Teofil Steriu, pierduse într-o lună un •kilogram la cîntar, dar pierduse şi pofta de lucru. Perspectiva (îl înspăimîntă. îi ameninţa însăşi raţiunea lui de existenţă. Ca atare, se resemna tabieturilor vechi, şi în fiecare an cîntarul îi arăta un adaos de două oii trei kilograme, iar raftul librăriilor, un plus de două ori trei volume. Aceasta se întîmplase cu

vreo zece ani în urmă. De atunci omul şi opera crescuseră în pas egal.
în jumătatea de oră de. somnolenţă cărnurile se revărsau trîndav în jilţul cu arcuri moi, dar cugetul lucra ager, dincolo de ceaţa torpoarei.
,.; Atunci Teofil Steriu hotăra cu o extraordinară luciditate destinul eroilor din acea zi. îi logodea sau îi omora, îi plimba prin alt veac sau îi tortura în teribile cazne sufleteşti, pe lîngă care cele ale Inchiziţiei rămîneau o jucărie nevinovată, îi pe-

depsea neîndurat pentru nevrednicele lor păcate sau îi răsplătea generos pentru faptele lor bune şi mari.
Cînd minutarul arăta jumătatea de oră împlinită, soarta personagiilor era irevocabil încheiată. încheiată era şi trîndă-via pe acea zi.
Intra în cabina de baie, îşi biciuia căptuşeala adipoasă a trupului sub asprele şfichiuiri de duş ; proaspăt primenit şi îmbrăcat corect, ca un şef de birou luni dimineaţa, se aşeza la inasa de scris, unde migălea cu necurmare pînă la douăsprezece, umplînd foile pătrate de hîrtie cu rînduri mărunte, fără adaosuri şi fără ştersături.
Servitoarea avea poruncă să nu primească pe nimeni. Pentru toată lumea, Teofil Steriu era absent. Iar telefonul ridicat din cumpănă nu răspundea chemărilor niciodată. Teofil Steriu se izola de existenţa universului fiindcă nimic din toată viaţa altora nu-i părea vrednic de cel mai mic interes.
El scria.
Puţinii prieteni care izbuteau să calce consemnul şi să pătrundă în biroul de lucru erau uimiţi de goliciunea pereţilor şi scandalizaţi de lipsa unei biblioteci. Teofil Steriu nu mai tăiase .! o carte de douăzeci de ani. Ce putea să afle din scrisul altora ? Nimic nu există pe lume nou. Dacă oamenii au început să zboare, el era încredinţat că n-au să se înalţe prea sus. Dacă oamenii erau frămîntaţi de o îndrăzneaţă cugetare a unui savant, el ştia că tot ce poate gîndi un om a mai fost gîndit de alt om.
Iar ochii, cînd se ridicau de pe foile de hîrtie cu scrisul mărunt, îşi stingeau îndată viaţa, înecaţi în bulzul opac de grăsime, prin care nu străbătea nimic din arzătoarea zbatere de afară.
La ceasul douăsprezece, aşeza tocul pe suportul unde mai aşteptau o jumătate de duzină, cu peniţele proaspăt schimbate, pagina foile, le adăoga la cele de ieri şi de alaltăieri. Suna servitoarea :
— Ce ne dai astăzi, Hanţi, la masă ?
Întrebarea îşi avea rost, deoarece,* în orînduiala de om resemnat la singura îndestulare a stomacului, Teofil Steriu ţinea întotdeauna să anunţe din vreme stomacul de ceea ce-l poate înveseli ori mîhni. Neplăcerile erau puţine, fiindcă Hanţi era veche şi neîntrecută bucătăreasă. De altfel, măcar că era bur-duhoasă şi slută ca Mama-pădurii, el o şi botezase din vremuri

imemoriale „la belle Aurore"', după numele celebrei mame gastronome a celebrului gastronom Brillat-Savarin.
Ea nu se supăra nici de asta, nici de nimic, căci avea o inimă de aur.
De astă dată „Za belle Aurore", după ce isprăvi lista mîn-cărurilor propuse pentru aee2 zi, nu se dădu dusă : '
— Este un domn care nu vrea să plece. Domnul acela care a fost de vreo douăzeci de ori Şi v-a lăsat săptămîna trecută un pachet. Zice că aşteaptă afară, şi dacă nu-l primiţi, se culcă pe scări.
— Ei, asta e nostim ! se miră placid Teofil Steriu. Ce fel de domn e acela care se culcă pe scările oamenilor ?
i— 11 cheamă Ion Ozun Şi spune că trebuie să-l primiţi numaidecît.
— Din ce în ce mai nostim... Cum adică, trebuie să-l primesc ? se înveseli Teofil Steriu, cu o scurtă lucire în ochi-
0 fi un nebun ?

— Nebun nu-i ! Dar după cum mi-a vorbit, cred că nici n-are mult.
— Uite ce e ... Ia pachetul şi dă-i-l îndărăt... Vezi care pachet, că sînt mai multe ... Tu le cunoşti.
Servitoarea căută pe măsuţa dintre ferestre, unde se afla un teanc de reviste, cu banda neatinsă, plicuri galbene cu manuscrise, pachete în ambalajul librăriilor.
— Aista-i. îl cunosc după sfoara roşie.
— Foarte bine. Dă-l îndărăt şi spune că nu-i nici un răspuns. Eu n-am vreme de răspunsuri.
Servitoarea ieşi cu pachetul. Teofil Steriu bătu toba în postavul biroului cu vîrful degetelor.
„Ce ciudaţi sînt oamenii î gîndi. Ce are de spus un om altui om ? Acesta trebuie să fie un maniac ori un copilandru, ca să se adreseze cu atîta stăruinţă unui străin."
Afară sluga întîrzia. Pe urmă se auzi zgomot, uşa de la antreu trîntită şi în prag apăru Ion Ozun.
Era cu paltonul nins, cu ochii de viezure într-adevăr strălucind într-un nebunesc acces de disperare. Din nou nu mîncase de o zi. Într-o lună bătuse la alte uşi, vînduse traducerea unui roman-foileton, Fiul milionarului, pentru trei sute de lei, căpătase îndărăt banii împrumutaţi prietenului în turneu, îm-
1 Frumoasa Aurora (fr.). -,.,......... .... âfl
llî
iprumutase alţii de la el, se hrănise numai cu pîine şi ceaii
l Sfîrşise tot şi nu vedea nici o scăpare. O revistă de avangardă îi publicase o nuvelă. Dar revista nu plătea colaborarea ; dimpotrivă, se tipărea din colecta colaboratorilor. De altminteri^ parcă molipsită mortal de iremediabila lipsă de noroc a junelui şi noului colaborator, îşi încetase apariţia, tocmai cînd anunţa
*>. importante transformări. Singura nădejde îi rămăsese deci nu-
! mai la Teofil Steriu.
Dar acum, după ce împinsese servitoarea în uşă să intreţ
, cu sila, omul gros din jîHul biroului îl intimida.
i, — Domnule Teofil Steriu, gîngăvi pierzîndu-şi şirul pateticei peroraţii de-o sută şi d?-o sută de ori pregătită, vă rog să
1 mă iertaţi... Recunosc că nu e un fel civilizat de a forţa uşa cuiva, însă ...
— într-adevăr, sînt de acere! cu dumneata, fu de aceeaşi părere Teofil Steriu, ridicînd sprîn.'-enele şi continuînd să bată toba cu degetele în postavul biroului.
Ochii înecaţi în grăsime fixau cu dezaprobare picioarele lui Ion Ozun, pline de zăpadă şi lăsînd viermişorii de gheaţă topită pe covor. Ion Ozun înţelese privirea. Se zăpăci şi mai grozav.
— Cum aş putea să vă spun în zece cuvinte ce m-a mînat la dumneata, domnule Steriu ? ...
— De ce ţii numaidecît să mă informezi în zece ori în o sută de cuvinte despre un lucru care nu mă interesează, te asigur ? De ce ţii să pierdem timp amîndoi ? spuse cu indiferenţă Teofil Steriu. Timpul meu e măsurat.
Privirea fixa acum dîra de apă care şuroia de pe pălărie Ion Ozun căta împrejur, neştiind unde s-o aşeze. Ochi un scaun, îl trase cu hotărîre în faţa biroului şi se instala nepoftit. Încercă să rîdă, dar rîsul fu ca un rînjet de cîine bătut. Cum plănuise el de ani şi de ani întîlnirea aceasta, şi cum se petrecea !
— Înţeleg tot ce gîndeşti dumneata, domnule Sterîu . . .
— Nimeni nu poate să înţeleagă ce gîndeşte alt om, strînse din umeri Teofil Steriu, continuînd să bată toba în birou cu degetele grase ca nişte oribili cîrnăciori sleiţi, decoloraţi, descompuşi, într-o vitrină de birt falimentar.
— Te rog totuşi să mă asculţi . . . imploră Ion Ozun. Numai zece minute. Pe urmă mă poţi da afară.
— Nu dau pe nimeni afară. îi aştept să iasă singuri, anunţă Teofil Steriu, încetînd să bată toba. Poftim ! Aşeză cea-

¥
sul din vestă pe birou. Sînt douăsprezece şi douăsprezece minute ; la douăsprezece şi douăzeci şi două minute, întrevederea pe care ţi-ai acordat-o singur forţîndu-mi uşa a luat

capăt. Aştept. Urmează.
„Nu este un om care să poată înţelege ! gîndea cu spaimă Ion Ozun. Inima lui e o bucată de osînză. Şi dacă plec de la el, nu-mi mai rămîne nimic ... E un om mort. Pentru el nimic nu există : nici înduioşare, nici curiozitate. Mort ! Mort ! Cum de-a scris atîtea cărţi simţite ? A fost un înşelător. Cum de-am putut crede în el vreodată ?" . . .
„Nebunul acesta are de gînd să-mi strice masa ! gîndea în acelaşi timp, scos din răbdări, Teofil Steriu. Se răceşte ciorba de perişoare, se dezumflă sufleul şi se arde friptura ! Şi-mi pătează covorul cu toată apa care curge din el ca dintr-un robinet."
Tuşi şi rosti cu ochii la ceas :
— Am spus : poftim ! Aştept. Au trecut două minute . . . Ion Ozun întinse amîndouă mîinile a rugăciune. Pălăria
căzu jos de pe genunchi. O lăsă la picioare şi vorbi :
— Am încercat să pătrund la dumneata de nenumărate ori. Din octombrie pînă acum, vreme de cinci luni, în fiecare săptămînă am trecut măcar o dată să bat la uşa dumitale . . . Mi s-a spus întotdeauna că eşti plecat. Acum am înţeles că era un sistem. Nu voiai să mă primeşti şi să mă asculţi.
— Nimic nu mă poate obliga să ascult pe nimeni, grăi moale Teofil Steriu.
— Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu e vorba de obligaţiune ! Eu am învăţat să simt din cărţile dumitale. Mi-am spus că într-un ceas cînd nu voi avea cui mă adresa să-mi îndrume paşii, ani să găsesc un prieten mai mare. Un părinte, un frate mai în vîrstă şi ocrotitor. Eu am crezut în cărţile dumitale .. .
— N-am obligat niciodată pe nimeni să creadă în cărţile mele, strînse din umerii laţi Teofil Steriu, apucînd un creion colorat şi începînd să deseneze pe sugativa mapei de scris.
— Cum să vorbesc, domnule Steriu, domnule Teofil Steriu ? La fiecare cuvînt mă lovesc de indiferenţa aceasta sceptică şi ironică, impermeabilă. Gîndeşte că un om care de cinci luni bate cu atîta stăruinţă la uşa dumitale are ceva de spus. Nu te poate interesa, nu te poate mişca aceasta ?
— Să presupunem că da, dacă vrei dumneata, căzu de acord Teofil Steriu, desenînd o rotocoală şi ştergînd-o nemulţumit, fiindcă nu era perfect rotundă.

— V-am lăsat un manuscris. Trei povestiri. Ceream o părere. O încurajare sau o condamnare. Dacă merită, un cuvînt pentru editor sau pentru o revistă. In scrisoarea mea spuneam că sînt singur, că vin dintr-un oraş de provincie, că sînt sărac şi câ m-am adresat dumitale fiindcă prin dumneata am căpătat îndemnul scrisului. Ceream mult ? . . . O jumătate de ceas pierdut cu lectura. Dacă te convingea vreo însuşire cît de mică, speram că aveai să faci d-ta ceea ce face un frate mai mare pentru unul mai mic. îmi spuneam că nu se poate să nu bănuieşti în ce singurătate şi deznădejde se află un om tînăr într-un oraş unde totul îi e duşmănos. Pentru aceasta am lăsat manuscrisul să pledeze în numele meu. Servitoarea mi l-a restituit neatins. N-a stîrnit nici măcar curiozitatea unei răsfoieli de cinci minute.
— De unde ştii dumneata ? M-am uitat prin el. Nici mai bun, nici mai rău decît altele . . . Ion Ozun rîse subţire, ca un schelălăit. Scoase pachetul cit manuscrisul din buzunarul paltonului şi îl puse pe birou, bătîn-du-l cu latul palmei.
— Te-ai uitat dumneata prin el, domnule Steriu ? Nu e adevărat. . . Şnurul acesta şi nodul acesta îmi fac dovada. Nici n-au fost atinse. L-am legat cu trei noduri, din superstiţie, ca să-mi fie cu noroc. Uite, nodurile sînt cum erau . . .
Teofil Steriu avu o scurtă scăpărare de surpriză în ochi, pe care Ion Ozun n-o observă. Surise, încetînd să deseneze şi pu-nînd creionul colorat alături.
— Ai dreptate. N-am citit manuscrisul dumitale, cum nu citesc nici un manuscris. Ţi-am spus că mi-e timpul măsurat . . . La ce-aş citi ? Cine are talent îşi face singur drum. Cu cît se loveşte de piedici mai multe, cu atît se înverşunează şi se căleşte mai dîrz. Iar dacă sucombă pe drum, înseamnă că nu era făcut pentru aceasta. Să-ţi dau un sfat ? Scrisul nu se învaţă şi talentul nu poate fi stimulat... Te naşti cu acest demon, şi atît. . . Teofil Steriu căscă, ducînd mîna grasă si pistruiată la gură. Apoi repetă, cu ochii la ceas : Te naşti cu acest demon, şi atît... La ce mai poate fi bun un sfat ?

—- Dar n-am cerut sfat, domnule Steriu, cum să scriu şi cum să nu scriu. Am cerut un cuvînt bun dacă scrisul meu merită, un cuvînt bun, undeva, ca să-mi găsesc o posibilitate de existenţă prin scris şi să mă realizez.
— A ! Şi dumneata vrei să te realizezi ? Se vede că e o incurabilă boală a vîrstei. . . Te-ai gîndit dumneata cîte alte
114
satisfacţii îţi oferă tinereţea dumitale şi cît de absurd e să fugi de ele ? Scrisul înseamnă muncă, luptă încăpăţînată cu materia. Iar munca e o tristă necesitate, nu o sacră necesitate ! E cloroformul vieţii . . . Ne privează de tot ce viaţa are mai bun. Peste o lună dă primăvara. în loc să te bucuri de primăvară, dumneata crezi că e o fericire să te închizi între patru pereţi afumaţi şi să-ţi ucizi tinereţea torturîndu-te să zugrăveşti o primăvară, altă primăvară, la care nu participi ? . . . Acum nu-ţi dai seamă. Cînd îţi dai seamă e întotdeauna prea tîrziu. De ce vrei numaidecît să scrii ?
— Dumneata singur ai spus, domnule Teofil Steriu : Te naşti cu acest demon, şi atît ! Există ceva în mine care se cere spus.
Teofil Steriu îl măsură din ochi cu o mare compătimire :
— Nimic nu merită să fie spus. Şi nimeni nu poate spune într-adevăr ce-a avut de spus. Noi vindem tinichea drept aur . . . Să-ţi declar eu care e adevărul. Cînd începi să scrii, la douăzeci de ani, vrei să faci o cititoare să plîngă. Dar după ce plînge, cititoarea îşi şterge nasul, ceea ce ştii că nu are nimic graţios . . . Toţi minţim : aceasta e ! Toţi mistificăm realitatea. Iar pedeapsa cea mare a mincinosului nu e că nu-l mai crede nimeni, ca în feluritele istorioare cu morală din cartea de citire pentru clasa a doua primară. Pedeapsa cea mare e că nu mai crede nici el în nimeni şi în nimic ! . . . Cînd dumneta te-ai hotărît să scrii, de fapt te-ai hotărît să te sinucizi lent. Să te lipseşti de viaţă. Să nu mai crezi în simplitatea ei. Să nu-ţi mai însemne viaţa decît obiect, pretext, subiect de literatură . . . Pentru cel care scrie, rîndul tipărit e un punct de sosire. E un sfîrşit. Singura raţiune de existenţă ! Pentru cititor e un punct de plecare ... Pe palavrele dumitale, lectorul şi mai ales lectoarele, diversele Ma- ■ dame Bovary, construiesc o lume şi sentimente himerice . . . Aşadar, după ce te lipseşti din buna dumitale voie de savoarea vieţii, mai păcătuieşti şi altfel faţă de viaţă. Devii dăunător, înveninînd existenţa cititorilor, introducînd în viaţa altora un element de turburare : minciuni, sentimente falşe, idei absurde, senzualitate, desfigurare. Literatura e duşmana şi corupătoarea vieţii fiindcă îndepărtează pe om de la simplitate.
— Atunci dumneata de ce scrii ? întrebă triumfător Ion Ozun.
— De ce ? Fiindcă atunci cînd eram de vîrsta dumitale nu s-a găsit nimeni să-mi spună cele ce-ţi spun eu acum. Dim-
115
potrivă, m-au încurajat pe această cale a pierzării. Pe urmă era prea tîrziu. Eu am socotit întotdeauna că şoarecii, despre care zoologii spun că ar fi animale excepţional de inteligente, în fond sînt nişte idioţi. O dată ce-au căzut în capcană, ce le foloseşte să se mai zbată ? Cel puţin să mănînce toată slănina . . . Aceasta e tot ! Dumneata ai vrut un sfat.. . L-am dat. Mă îndoiesc că ai să-l urmezi. Am mai încercat-o odinioară cu alţii şi mi-am făcut duşmani. De aceea nu vreau să ascult pe nimeni, să citesc pe nimeni şi să sfătuiesc pe nimeni... Dar văd că cele zece minute au trecut de mult, tinere confrate, şi eu nu mai am nimic de spus, anunţă Teofil Steriu, bâgînd ceasornicul în buzunarul vestei.
Ion Ozun nu se mişcă de pe scaun. Spuse deodată :
— Dumneata ştii că am furat ca să mănînc ?
— Foarte rău ai făcut că ai furat ca să mănînci . . . strînse din umeri cu nepăsare Teofil Steriu. Mîncarea se poate cîştiga prin muncă la vîrsta dumitale şi cu braţele dumitale.
— Nu numai atît. Am furat ultima bucată de pîine de la un lucrător. De la un om sărac. Mi-a spus vorbe prietenoase, mi-a făcut loc alături să mă încălzesc... Şi cînd am ştiut că nu mă poate vedea, am furat pîinea lui şi am fugit. Nu mîn-casem de trei zile. Aceasta s-a întîmplat acum o lună.
— Şi de ce mi le spui mie toate acestea ? ... Eu nu sînt duhovnic . . . începu Teofil Steriu să bată din nou toba cu vîrful degetelor. Dar privirea nu mai era placidă. Se lumină de un

început de înţelegere şi de simpatie. De ce mi Ic spui ? repetă întrebarea cu prefăcută asprime.
— O spun fiindcă am nevoie să mărturisesc cuiva. Mă apasă. De cinci luni de zile caut în acest Bucureşti de un milion de locuitori un om să mă asculte, şi nu-l găsesc. Caut pe cineva să mă folosească, iar munca mea nu-i trebuieşte nimănui . . . N-am ştiut niciodată că sărăcia poate fi o suferinţă atît de înfricoşată.
Teofil Steriu întinse mina grasă şi păroasă peste birou, apăsînd-o peste mîna slabă şi încă rece a lui Ion Ozun :
— Aceasta o ştiu, copile ! De foame şi de sărăcie am suferit şi eu ... Am învăţat atunci că sărăcia nu e o stare de care trebuie să fii mîndru, orice ar spune moraliştii. Ca dovadă că prima grijă a săracului e să scape de sărăcia lui. Dar tot atunci am învăţat că suferinţa e necesară. Ea ne adînceşte şi ne fră-mîntă şi ne deosebeşte de dobitoc. Drama e atunci cînd nu mal

suferim de nimic. Suferinţa presupune speranţă de eliberare. Ea îţi dă un scop vieţii. Şi important în viaţă e să urmăreşti un scop, nu să-l atingi. Cînd l-ai atins, eşti un om mort. Vezi dumneata ciudăţenia ? Orice debutant are drept să creadă că va silui soarta, că-şi va croi singur norocul. El pleacă la război, hotărât să biruie cu orice preţ. Şi aceasta îl întreţine. Vai lui, însă, dacă într-adevăr biruie ! ... Un biruitor nu mai are nici o speranţă ! Dumneata socoti o mare nefericire că ai fost împins de soartă să furi o bucată de pîine. Te asigur eu că peste douăzeci de ani, dacă vei avea nefericirea să „te realizezi", cum zici, ai să suspini după gustul cîrmojului aceluia de pîine furată .. . N-ai să-l mai întîlneşti niciodată.
Ion Ozun scutură din cap :
— Aceasta o spui dumneata ca o mîngîiere, domnule Teofil Steriu. O spui, fiindcă orice om se răzbună pe suferinţele trecute, ironizîndu-le. Cînd un om îşi ironizează o durere veche crede că a devenit tare. Nu crede, numai. E semnul ceî mai sigur că a devenit tare.
— Dar nu ironizez nimic, spuse cu bunătate Teofil Steriu. Nu ironizez şi nici nu cred că am devenit tare. Ce e aceea „tare" ? Vezi că nu ne putem înţelege ? Omul e astfel con-struit, îneît nu crede decît în virtutea şi în sinceritatea nevolnicilor, a disperaţilor, a învinşilor. Ce-ţi spui dumneata ? E un om ajuns. Sinceritatea unui asemenea om nu poate fi deeît calcul şi ipocrizie . . . Acum să lăsăm aceasta şi să te întreb un lucru, la care am să te rog să-mi răspunzi fără înconjur. De cînd n-ai stat la masă ?
Ion Ozun plecă ochii în pămînt.
— Ieri dimineaţă am băut un ceai cu patru cornuri. Doisprezece lei. Dar pot spune că de o lună jumătate n-am stat la o masă adevărată.
— Uitaţi-vă la acest copil ! ridică Teofil Steriu mîinile grase şi scurte spre tavan, adresîndu-se unui auditoriu invizibil. N-a mîncat omeneşte de o lună jumătate şi lui nu-i tre-buie masă. El vrea glorie. E teribilă vîrsta aceasta, domnilor ! Sînt sigur că nici foc n-ai în camera dumitale. De cînd, haide, spune!
— De două luni... mărturisi Ion Ozun.
— Ei poftim ! Şi prietenii dumitale cum au tolerat aceasta ?
'— N-am prieteni. Nu cunosc pe nimeni.
'$•'■' .. .
.

(— Sigur. Puricii n-au purici. . . Uupă ce-ai îndurat aceasta, nu găseşti că e mai bine să-ţi cauţi altă îndeletnicire ? Eşti tînăr. Ai încă vreme. Persişti în ideea dumitale de sinucigaş ?
■— Persist ! încercă Ion Ozun să-şi sumeţească glasul, privirea şi capul ; dar glasul, privirea şi scuturarea frunţii fură fără vlagă, de om sfîrşit.
— Am ştiut eu. Boală fără leac ! rîse Teofil Steriu. In faţa lui Dumnezeu am conştiinţa împăcată. Am făcut tot ce e omeneşte posibil să te vindec. Dacă nu se poate, nu se poate !' Acum dezbracă acest palton şi vino să împărtăşeşti dejunul cu mine. Ciorba are să fie rece, sufleul plăcintă şi friptura arsă. Dar vom trece peste aceasta. La vîrsta dumitale n-au nici o importanţă şi la vîrsta mea înseamnă o variaţie. Nu te aştepta de multe ori poftit.
Ion Ozun se ridică de pe scaun. In urmă-i, şiroaiele de zăpadă topită împletiseră pe covor

ciudate exerciţii de cartografie : lacuri şi estuare, fluvii şi mărunte arhipelaguri.
— Nu face nimic, îl bătu pe umeri cu palma grasă şi grea Teofil Steriu. Dumneata ai introdus oarecare dezordine în tabieturile mele. Poate aveam nevoie de puţină dezordine.
, Sună şi porunci servitoarei să mai pună la masă un tacîm.
uit
; Tîrziu, după a doua cafea neagră, depunînd pe faţa albă de masă paharul de coniac, Teofil Steriu micşoră ochii şi îşi cercetă îndelung junele oaspe, cu o sclipire în acelaşi timp veselă şi melancolică în pupilele înviate din veşnica lui indiferenţă, lipsită de orice expresie. întrebă deodată, zîmbind :
— Şi zici că ai luat pe ascuns o bucată de pîine ?
— Am furat, nu am luat... rectifică Ion Ozun fără să roşească. Am furat bucata de pîine, ultima bucată de pîine a unui lucrător. Am furat-o şi am fugit. . . Aşa că staţi la masă cu un hoţ . . .
— Nu face nimic, replică Teofil Steriu continuînd a zîmbi. Ai fost onest, m-ai prevenit. Te-am invitat la dejun în cunoştinţă de cauză . . . Ştiam cu ce odios specimen de hoţoman împart astăzi pîinea cîştigată cu sudoarea frunţii mele, la propriu şi la
fi

Pentru a ilustra la propriu şi la figurat adevărul spuselor sale, îşi şterse fruntea şi chelia brobonită de sudoare cu şervetul de masă, transformat în prosop.
Ion Ozun se bucură cu însufleţire de tonul glumeţ şi indulgent pe care-l lua discuţia.
— Aşadar, m-aţi înţeles. ,
— Poate ...
— Şi m-aţi iertat ? [: „"y1 1'
— Precum pare ... ' t"\ % , Ochii lui Ion Ozun se umeziră.
— Şi eu, care ca un netrebnic am îndrăznit să vă spun cuvinte atî't de urîte, atît de nedrepte, atît de ... Cum să le şterg ?
Teofil Steriu îi făcu semn să se liniştească, ridicînd braţul scurt, cu palma grasă şi lată.
— Fii pe pace. Te-am înţeles şi te-am iertat, fiindcă nici nu găseam nimic de neiertat. Nu era ceva prea nou şi străin pentru mine. Căci şi eu ... Da, şi eu la vîrsta dumitale şi aproape în aceleaşi împrejurări eram să fur o pîine . . .
— Eraţi să furaţi, dar n-aţi trecut la faptă ? ... se repezi cu vorba Ion Ozun, parcă într-un fel de regret că Teofil Steriu se mărginise la o simplă intenţie. E o mare deosebire . ..
— Nici o deosebire. N-am trecut la faptă numai fiindcă pe mine nu m-au servit împrejurările tot aşa de favorabil ca pe dumneata.
— Sînteţi prea crud. Vă bateţi joc acum de fapta mea ? . . . oftă Ion Ozun. Păcat. Vă jur că nu merit.. .
Ducînd din nou paharul de coniac la buze şi sorbind numai cîteva picături, Teofil Steriu vorbi încet, privind peste capul lui Ion Ozun, dincolo de dînsul, departe, în timp :
— Nu este nevoie să juri. Te cred . .. Nu ţi-am spus că înţeleg ? Nu ţi-am spus că am trăit şi eu asta ? Nici eu nu mînca-sem de două zile ...
— Eu de trei. . . invocă Ion Ozun surplusul de douăzeci şi patru de ore ale circumstanţelor sale atenuante. De trei zile ! . ..
— Cu atîta mai mult... — înţelese Teofil Steriu. Scuzele mele, pe care le pot invoca în faţa posterităţii, a viitorilor biografi şi a justiţiei, păcătuiesc cu un deficit de douăzeci şi patru de ore, faţă de cazul dumitale. Mă aflu în inferioritate.
— Dar legea şi justiţia nu condamnă intenţiile ... se înver-şwnă Ion Ozun. Altfel n-ar mai exista oameni fără cazier judi-

ciar. în ce om cît de ispravă nu mijesc măcar o dată în viaţă cele mai criminale şi abjecte intenţii ? ...
— Exact, încuviinţă Teofil Steriu. Ai perfectă dreptate. Fiecare om este un cimitir de intenţii nerealizate. De intenţii bune ori de mizerabile intenţii nerealizate. Din fericire, ai perfectă dreptate...
Făcu o pauză, îndreptîndu-şi privirea ochilor mici din depărtările în timp unde cercetase

spre tînărul din faţa lui.

Zîmbind, îi arătă cu degetul scurt şi gras către paharul ba-lonat, pe care junele său oaspe îl neglija poate din neobişnuinţă, poate din timiditate ; apoi reluă :

— Ai perfectă dreptate, dar n-ai răbdare. Ascultă-mă şi aşteaptă-mă să sfîrşesc .. . N-am trecut la faptă, cum spui dumneata, numai fiindcă m-au împiedicat împrejurările ... Flămînd de două zile, intrasem la o băcănie vecină cu casa unde locuiam într-o mansardă cu chirie, să cer o pîine pe credit de la negustorul care mă cunoştea mai mult sau mai puţin. în prăvălie, nimeni ... O pîine mare, rotundă, neagră, proaspătă, pe tejghea . . . Tuşesc, nimeni. Privesc de jur împrejur : nimeni. . . întind mîna spre pîine s-o pipăi. Era caldă încă, abia scoasă din cuptor. Şi împrăştia un miros, un miros, de m-a apucat un fel de ameţeală . . .

— Cunosc ! întrerupse Ion Ozun, fără să-şi dea seama. Placidul şi voluminosul amfitrion, care nu mai era placid defel, nici nu luă aminte la întrerupere, stăpînit de amintirile sale :

— Cuprins de ameţeală, nu mai ştiam bine ce fac. încolo cu legile lor, cu morala, cu cele zece porunci ! Fie ce-o fi, o fur„ şi a doua zi am să-i mărturisesc şi am s-o plătesc. Chiar am şi ridicat pîinea de pe tejghea, s-o ascund subţioară. Deci faptul era ca şi consumat... Cling-cling ! sună clopoţelul de la uşa din stradă. Intră o femeie, cu broboada pe ochi, o gospodină, cu o fetiţă de mînă. Lăptareasa care-mi aducea o jumătate de litru de lapte în fieştece dimineaţă pînă la sfîrşitul lunii precedente, cînd neprevăzutele catastrofe bugetare mă siliseră să renunţ la acest răsfăţ, căci şi mama a fost lăptăreasă şi mă nărăvise cu tainul matinal de lapte. „Bine că vă văd, domnişorule Teofil, zice ea, şi începe a se scormoni de zor în pungă. N-am avut atunci mărunţiş pentru rest cînd m-aţi achitat şi mi-a luat Dumnezeu minţile, de uitasem. Poftim băncuţa pe care v-o datorez, cinşi dă bani... Băncuţă nouă-nouţă !" Pe atunci cu o băncuţă de

argint, nou-nouţă ori veche, cu cincizeci de bani, ce nu se putea cumpăra în România mică ? . . . O pîine şi măcar un sfert de kilogram de măsline. Ceea ce am şi făcut pe loc, la moment, de îndată ce a intrat băcanul pe uşa din fundul prăvăliei, înfulicînd şi marfa, tot pe loc, la moment, din picioare, cu un ţoi de ţuică supliment. Cinci parale ţoiul. .. Am mai rămas şi cu cinci parale, fond de rezistenţă . .. Mă uit la dumneata şi parcă mă văd. Eram tot aşa, deşirat, pirpiriu ; şi tot ca dumneata, aspiram să cuceresc gloria, lumea, mii şi mii de cititori... Şi, pînă una-alta, nici un considerent moral nu mă oprise de la intenţia să fur o pîine . . .

— Dar n-aţi furat-o ... se îndîrji iarăşi Ion Ozun. Teofil Steriu îşi pierdu puţintel binevoitoarea răbdare. Increţindu-şi fruntea, îl dojeni :

— Atîta ai înţeles dumneata ? . . . Nu-ţi spun că faptul a fost ca şi consumat ? Ce mai vrei ? Ce deosebire găseşti ? Destul să fi intrat lăptăreasa cu două-trei minute mai tîrziu, cu un singur minut mai tîrziu.

Răsucindu-se cu neastîmpăr pe scaun, Ion Ozun îşi ceru vinovat iertare că nu-l poate înregimenta retrospectiv şi pe marele, pe ilustrul Teofil Steriu în categoria hoţilor de pîine, unde el rămînea pe vecie încorporat din oficiu, de drept şi de fapt.

— Scuzaţi-mă .. . spuse. îmi pare aşa de absurd. Aşa de greu să cred ...

— Crede atunci ce pofteşti !

— V-aţi supărat ?

— Nu-i vorba de supărare. Constat însă în acest caz că urzeala dumitale de viitor romancier e foarte şubredă, dacă nu poţi sesiza asemenea nuanţe. Romanele, cu asta şi din asta se zămislesc.. . Asimilezi şi triezi, selecţionezi elementul caracteristic din faptul divers din toată ziua... O întîmplare, consumată ori nu, poate deveni nucleul unui roman de două volume.

Speriat că şi-a dezamăgit, că şi-a contrariat idolul şi maestrul tocmai cînd îl cîştigase definitiv, Ion Ozun se precipită cu ochii închişi în oceanul consideraţiilor generale :

— Pentru un adevărat scriitor, într-adevăr ce subiect !

— Cum ? ... îl întrebă sever Teofil Steriu.

— Ce admirabil, ce incomparabil, ce inepuizabil subiect ! . .. Un om care fură o pîine . . .

Teofil Steriu micşoră din nou ochii, măsurîndu-l şi drămă-luindu-l peste masa cu fructiera

încărcată de mere şi struguri.
121
Ciuguli cîteva boabe dintr-un strugure negru, puţin cam stafidit, de iarnă.
Cu un zîmbet ciudat, parcă ironic, parcă străbătut de-o tristeţe, vru să afle :
— Te tentează subiectul ?
— Se poate născoci unul mai simplu şi mai permanent omenesc ? .. . Omenesc, moral, social : toate condensate în cel mai banal fapt divers ! Greşesc, exagerez ? .. .
— Nu greşeşti şi nu exagerezi. Numai că asemenea subiecte nu-s în puterile noastre, ale romancierilor, să le ... exploatăm, ca să spun aşa. Ne depăşesc ! Le epuizează realitatea, le stoarce pînă la ultima limită şi la ultima concluzie, dincolo de tot ce e capabilă a plăsmui imaginaţia noastră.
Fiindcă Teofil Steriu surîdea cu zîmbetul lui ciudat, parcă ironic, parcă străbătut de-o tristeţe, îşi dădu şi Ion Ozun toate silinţele să-i ţină hangul, zîmbind şi dînsul în aceeaşi notă. însă el fără nici o convingere întemeiată.
— Ei bine ! ... exclamă într-un tîrziu animîndu-se iarăşi, idolul său gras şi placid, care nu izbutise cîndva să fure o pîine. Ei bine, află că acest subiect, simplu, omenesc, moral, social, m-a ispitit şi pe mine, ca unul care-l trăisem cu experienţă proprie şi fără nici o intenţie de documentare literară, după reţetele romanului experimental încă foarte la modă în aceai vreme. Şi află nu numai că m-a ispitit, ci că l-am şi aşternut pe hîrtie după cîţiva ani de la întîmplarea cu pricina, care n-s fost să se întîmple pînă la capăt. După cîţiva ani, cînd trecusem de impasurile debutului şi începusem să-mi fac oarecare reputaţie de scriitor . .. L-am aşternut pe hîrtie în memoria acelei întîmplări neconsumate, cum pretinzi dumneata, dar de mine trăite cu toată intensitatea, oricît te încăpăţînezi s-o tăgăduieşti, pentru a-ţi păstra nu ştiu ce privilegiu de exclusivitate. Fii pe pace ! Oameni cinstiţi care au furat ori au vrut să fure o pîine nu sîntem numai noi doi pe lume. Sînt zeci şi sute de mii ; fără îndoială zeci şi sute de mii. . . Aceasta mi-am şi spus-o ! Şi ca atare, ca niciodată, mi-am migălit povestirea în vreo cinci-şase versiuni succesive, în vreo cinci-şase variante care de care mai dramatice şi mai împinse pînă la ultima concluzie ; am rotunjit-o, am şlefuit-o, am simplificat-o, să-i dau cît mai deplină veracitate, s-o fac cît mai credibilă, iar cînd am socotit că atinsese limita perfecţiunii scriitoriceşti, cînd mi se părea că am izbutit să creez în sfîrşit o pagină vrednică de antologie, atunci
im
viaţa, realitatea s-au grăbit să-mi administreze ele cea mai usturătoare şi mai deprimantă lecţie. M-au tămăduit pe vecie de orice vanitate scribăreaţă ... A fost ca o adevărată conspiraţie, ca o punere la cale : un complot în faţa căruia te pomeneşti deodată dezarmat, neputincios, mic şi umil : o biată larvă . . . Tot ce ştie să acumuleze viaţa ca argumente zdrobitoare şi autentice ; tot ce ştie să organizeze de la sine realitatea teribilă şi infinită, cu infinitele sale resurse ; toate au fost parcă dinadins mobilizate ca să-mi amintească o dată pentru totdeauna cît de deşartă este iluzia în aşa-zisa măiestrie a plăsmuirilor clocite la masa de scris, chiar dacă pornesc de la un episod trăit. E o lecţie care mi-a servit şi m-a lecuit de multe. O lecţie care poate să-ţi fie de folos şi dumitale cîndva . . . Sper.
T1 .
— Eşti sigur, se grăbi să-l încredinţeze Ion Ozun. "',;',''-
. — Ai răbdare să aştepţi un moment ? , C T'.5
■;j — Vă rog... ' '""
— Vei avea sub ochi dovada spuselor mele, negru pe alb. Teofil Sicriu se ridică de la masă împingînd scaunul şi
lepădînd şervetul jilăvit de năduşeală pe spătar.
Păşi greoi, lat, legănat, în altă încăpere.
Rămas singur, în răstimpul aşteptării, Ion Ozun cutreieră cu ochii mai în tihnă mobilierul masiv de stejar afumat al sălii de mîncare, exemplarele vechi de ceramică, naturile moarte din pereţi. Se ridică şi el tiptil de pe scaun, să descifreze semnăturile tablourilor.
— Psss ! ţiştui printre dinţi, cu cea mai spontană şi naivă minunare.
Avea şi de ce să se minuneze. Grigorescu, Arnan, Andreescu, Mirea, Luchian, Palady, Tonitza, Petraşcu ... Ce mai galerie de tablouri şi de semnături ilustre într-o singură cameră

din casa unui om care voise să fure o pîine şi nu izbutise !
Cu superioritatea celui care izbîndise cu mai mult succes, îşi făgădui să-şi întocmească şi el o galerie măcar pe aceeaşi măsură, cînd va veni vremea.
Deocamdată se întoarse repede să-şi reia locul. înghiţi în sec, măcar că mîncase şi se îndopase de-l strîngea betelia pantalonilor. Ar fi vrut să fumeze, li crăpa buza după o ţigară : numai una s-aprindă şi să tragă numai cîteva fumuri, ca să se simtă deplin fericit. Dar apucase să mintă, destăinuind că regimul prelungit de foame şi de abstinenţă îl silise de mult să
123
renunţe la asemenea viciu risipelnic. Acum, pedepsit, răbda şi se perpelea.
— Ţi-am adus şi două-trei ţigări pe-un fund de cutie uitată de unul din puţinii mei prieteni. . . vesti Teofil Steriu, întor-cîndu-se. Hai ! Aprinde, nu mai face nazuri ! Dacă m-ar fi bla-goslovit Dumnezeu şi maică-mea cu harul inspiraţiei, putea să-mi dea prin minte mai devreme, de la prima cafea, cînd ai început, să te pipăi în buzunar destul de demonstrativ. Puteam s-o trimit pe Hanţi, „la belle Aurore", să cumpere un pachet. Hai, aprinde, priveşte şi ascultă.
Supus, Ion Ozun aprinse şi se pregăti să asculte. Ţigara era uscată, scuturată, cu fumul iute ; fiindcă, deşi de-o marcă străină, necunoscută de Ion Ozun, zăcuse în cine ştie ce sertar cine ştie de cînd. Dar ce fum delicios ! Sînt zile cînd toate se îndeplinesc magic, ca în vis.
Teofil Steriu aşeză pe masă un volum gros, legat în piele, îl deschise şi extrase dintre foi un manuscript îngălbenit, cu slova lui măruntă, subţire, regulată şi egală, fără ştersături.
îl puse alături şi vorbi :
— Acesta e corpul delict. Adică searbădă şi anemica mea versiune a realităţii. Povestirea pe care o socoteam şi eu suma, sinteza literară a unui subiect de cea mai simplă şi mai perma-nentă actualitate umană, socială, morală şi aşa mai departe . . . Vezi titlul ? Furtul unei pîini. Dinadins, cu premeditare, lipsit de orice patos literar ... Şi acum, uite şi cealaltă versiune. Versiunea teribilă, incomparabilă a realităţii, pe care o plagiasem fără să ştiu, într-un hal atît de jalnic, îneît trei luni nu mi-a mai venit să pun mîna pe condei. Vezi titlul ? Exact   acelaşi : Voi d'un pain. Numai că nu e o plăsmuire   scriitoricească. E darea de seamă a unui proces ca oricare altul, afacerea Louise-Menard, proces judecat la 22 april 1898 de către Curtea de apel din Amiens, Franţa. Priveşte revista, ca să ai o impresie mai directă, precisă ...
Ion Ozun răsuci pe-o parte şi pe alta volumul legat în piele j roşie. Citi inscripţia cu litere aurite pe cotor : Revue des Grands: Proces Contemporains. Tome XVI. Annee 1898 '.
— Deschide acum la colţul îndoit al foilor ... îl îndemnă Teofil Steriu. Aşa ! Te-ai convins ? Voi d'un pain. Exact treizeci pagini de tipar, corp   8. Autentica   şi   incomparabila,   zdrobi-
1 Revista marilor procese contemporane. Tomul XVI. Anul 1898 (fr.)......
124
toarea versiune a realităţii, cu toate concluziile sociale şi morale pe care nici pe departe n-am fost în stare să le organizez, să le întrezăresc măcar. Nici eu, şi fii sigur nici nimeni altul dintre noi toţi, care aspirăm să concurăm starea civilă, după pilda lui Balzac, ori a lui Tolstoi ... Ce capriciu sau ce voinţă a hazardului m-a îndemnat să trec pe la anticar tocmai cînd mă pregăteam să predau în sfîrşit netrebnica mea povestire unei reviste, care o aştepta de două luni, cît mă tot trudisem s-o migălesc şi s-o lustruiesc ? Ce capriciu sau ce voinţă a hazardului a făcut să scotocesc aşa, într-o doară, prin rafturi, şi să dau cu ochii de acest tom, să-l răsfoiesc şi să descopăr relatările amănunţite ale unui alt proces, cu totul altul, care ca scriitor mi-a atras de îndată atenţia ? Constată ! M. Emile Zola et l'Affaire Dreyfus. Cour d'Assises de la Seine, jevrier 1898 '. Exact ?
— Exact ! recunoscu Ion Ozun, citind titlul respectiv din volum.
^
— Dacă nu mă înşel, peste două sute de pagini. Exact ?
— Exact...   v<fi
— Un document cum nici nu se poate mai preţios pentru un scriitor, îmi spuneam, cum ţi-ai fi spus şi dumneata. Şi imediat, în continuare, altul atît de preţios, precum poţi constata j Le Roman et la Realite 2, dezbaterile unui proces în legătură cu dreptul scriitorului de a

folosi şi de a exploata pentru creaţia lui literară peripeţiile unui caz concret, public, dar cu obligaţia de a schimba numele personajelor. Alte o sută de pagini, cu referinţe la Discipolul şi la Andre Corfrielis, romanele lui Paul Bourget, foarte apreciate în acea vreme, la Roşul şi negrul, celebrul roman al lui Stendhal, la nu mai ştiu ce roman al lui Jules Verne şi la o sumedenie de piese teatrale. Un veritabil tezaur ! . .. Ajung acasă cu trofeul : răsfoiesc paginile mai amănunţit, şi abia atunci descopăr tezaurul cel adevărat, care mă privea în special pe mine. Nefastul, demoralizantul tezaur ; cutia Pandorei ! . . . Abia atunci dau peste procesul numitei Louise Menard, pe care l-am citit dintr-o suflare, de-mi picau broboanele de sudoare pe fieştece pagină pe măsură ce înaintam, cu toate că în acea vreme năduşeam ceva mai puţin şi mai anevoie, fiindcă nu atinsesem dimensiunile hipopotamice de acum . ..

1 Domnul Emile Zola şi afacerea Dreyfus. Curtea cu juri a Senei, februarie 1898 (fr.).

2 Romanul şi Realitatea (fr.).

Ce săvîrşise nenorocita Louise Menard ? Furase o pîine, exact ca eroina povestirii mele ! Dar în condiţii cu cit mai veridice, si totuşi cu cit mai dramatice, cu cît mai tragice decît le pănuisem eu ! Şi cu ce înlănţuiri de consecinţe, de tot felul de consecinţe, încă mai acuzatoare şi încă mai stigmatizante pentru societate şi pentru ipocrizia moravurilor decît mă încumetasem eu să le imaginez şi să le organizez în vederea efectului literar. . . Cum să nu te treacă sudorile ? Cred că de atunci am rămas cu meteahna asta, pe care au popularizat-o caricaturiştii şi epigra-miştii noştri cu mai mult ori mai puţin haz. Şi cred că urmele se mai pot desluşi şi astăzi pe foile tomului. Nu ? Ia vezi ! . . .

Teofil Steriu, rezemat cu ceafa triplă în spătarul înalt al scaunului, izbucni în rîs, săltîndu-şi valurile triple ale pînte-cului. Ion Ozun constată că în adevăr pe paginile revistei juridice se mai lămureau încă pe alocuri contururile decolorate ale stropilor de năduşeală, pe care, neprevenit, le-ar fi crezut poate mai degrabă urmele unor picături de lacrimi.

— Altfel, ai fi zis că-s urme de lacrimi ?... îi ghici gîndul Teofil Steriu, oprindu-se din rîs şi privindu-l din nou cu ochii micşoraţi printre pleoape, .cu o neaşteptată şi pătrunzătoare agerime. Din păcate, nu ! Nu-s urme de lacrimi.. . Numai mărturia sudorilor care m-au trecut atunci, deşi soarta nefericitei Louise Menard ar fi meritat să stoarcă multor cititoare de romane sentimentale şuroaie, gîrle, fluvii de lacrimi. Ascultă, şi ia aminte îndeosebi că tot ce cuprinde darea de seamă e numai şi numai înregistrarea cea mai strictă a unor dezbateri de proces, fără absolut nici un comentariu : act de acuzaţie, rechizitoriu, declaraţiile acuzatei, declaraţiile martorilor, pledoariile avocaţilor, sentinţa definitivă. Conţinutul unui dosar. Nici un rînd de literatură ! Viaţa, realitatea, nemăsluită cu floricelele noastre de stil.. . Atît ajunge ! . . . Iată ! .. . Numita Louise Menard, spălătoreasă de profesie, fată harnică, vrednică, liniştită, dintr-un tîrguşor francez, ca şi tîrgurile româneşti de unde am descins noi, îşi cîştiga pîinea cea de toate zilele muncind şi bucurîndu-se de cuvenita consideraţie a micului său univers în care evolua. Nimeni nu găsise vreodată vreun motiv cît de mic să-i pună! cinstea la îndoială .. . Dar fata nu era numai harnică şi liniştită. Mai era şi drăguţă. într-o zi a căzut deci în ceea ce numim noi păcat. Şi a născut un copil, cum numim noi, din flori. Şi unţ copil din flori pe care îl aşteaptă mai apoi o viaţă amară, ce s-ar numi, mai pe drept cuvînt, din spini şi din mărăcini... Pă-

rerile s-au împărţit de îndată, cum e datina opiniei publice de oricînd şi de oriunde : pro şi contra. Cea mai mare parte a universului din tîrguşorul său n-a găsit motiv s-o osîndească în nici un fel. Mai ales că tatăl copilului, lucrător încorporat la oaste, se socotea logodnic, viitor soţ, aşteptînd numai termenul de eliberare ca să se cunune în faţa ofiţerului stării civile şi să-şi recunoască fiul. Acest univers însă era alcătuit din oameni simpli, necăjiţi, nevoiaşi, din tagma ei, care n-aveau obiceiul să apeleze la serviciile unei spălătorese şi călcătorese cu ziua. Toţi îşi spălau şi-şi călcau rufele singuri, acasă, memu propria .. . '. Rămînea cealaltă fracţiune a universului, din sferele mai înalte, cu o morală mai pretenţioasă. Foştii clienţi şi fostele cliente : lumea bisericoasă sau laică — indiferent de categorisire — lumea în fond atît de sectară, de bigotă şi de intransigentă, cînd ajunge vorba la morală, la virtute, la respectul aparenţelor şi formelor, la toată infailibila armătură

a societăţii şi ipocriziei mic-bur-gheze. Cu această lume s-a schimbat treaba. Nu iartă atît de uşor ! Copil din flori : mamă de copil din flori ?
Hm ! Copil adulterin mai merge ; mamă de copil adulterin treacâ-mcargă ! Ba chiar merge foarte uşor, ca o lingură de unt-de-ricină. Pe cînd aşa ? . . . Clientela s-a rărit ca la un consemn unanim tacit, cum scrie în codul moralei burgheze. în cocioaba păcătoasei a intrat foamea şi s-a instalat să dureze vreo doi ani la şir. O bunică bolnavă, neputincioasă : un băieţaş care se tîra de-a buşiloa pe jos, sclifosindu-se, plîngînd şi strigînd : „mămică, pîinieă, fomică !" . . . între aceste două generaţii, nefericita mamă a copilului din flori se zbătea fără crîcnire să agonisească pîin^a pentru trei guri. Eroism, nu ?
— Subiect de roman ! . . . recunoscu Ion Ozun, adăugind de îndată : Subiect de roman cam banal, prea curent, melodramatic.
—■ Eu am spus eroism ! repetă Teofil Steriu. M-am menţinut la atît, lăsînd romanele la o parte. Eroism, fără nici o exagerare. Dar eroismul nu ţine de foame, precum sîntem în măsură s-o ştim amîndoi, pare-mi-se ! într-o zi, aşadar, după patruzeci şi opt de ore de nemîncare, cum sîntem în măsură s-o cunoaştem şi asta atît eu, cît şi dumneata, cu diferenţa că pentru dînsa era vorba de trei guri flămînde, nu numai de una, Louise Menard intră în prăvălia unui brutar, aşa cum am intrat şi eu
1 Cu propria mînă (lat.). • '" ' -' ; s r ■•,:■ • "-s?.:}■?■
127
în prăvălia băcanului, cu gândul să capete o pîine pe datorie. O pîint dublă, ca pentru trei guri . . . Tot aşa, înlăuntru, nimeni. Tot aşa, aşteaptă, nimeni. Tot aşa, pîini pe tejghea cîte poftea. Pîini proaspete, calde, abia scoase din cuptor, aburind mirosul acela care se preface într-o tortură .... Sîntem destul de iniţiaţi prin experienţă proprie s-o înţelegem mai bine decît, oricine alţii. Ce zici ? . . . O apucă şi pe dînsa o ameţeală, întinde mîna, ia o pîine — n-o fură — ia o pîine, mai aşteaptă o clipă, apoi iese în stradă, îndreptîndu-se spre casă, în văzul tuturor, rupînd dărăburi una după alta şi mestecînd din mers, căci între băieţaş şi bunică ea fusese cea care se sacrificase în cele patruzeci şi opt de ore, lăsîndu-le lor ultimele fărîmituri . . . între timp, brutarul observă lipsa la număr, tămbălău, gălăgie. Doi copii de pe stradă se grăbesc cu pîra. Văzuseră cu ochii lor o femeie aşa şi aşa, care o ieşit din prăvălie cu o pîine mare în mînă, mestecînd şi mergînd repede în direcţia cutare. Survin jandarmii. întreabă şi cercetează din om în om. Adulmecă dîra hoaţei . . . Intră în cocioabă ... Pe masă, la vedere, un sfert din pîinea dublă ; celelalte trei sferturi mai puţin vizibile, în cele trei stomacuri, al copilului, al bunicii şi al hoaţei . .. De unde pîinea ? De la brutarul cutare, din colţul străzii cutare. Va să zică, recunoşti ? Recunosc ! . . . Proces-verbal. Şi după un timp, celălalt proces, penal, în prima instanţă : furtul unei pîini. Caz limpede, indubitabil, clasic. în instanţă, hoaţa mărturiseşte faptul, cum mărturisise şi în faţa jandarmilor. Brutarul declară că n-are nici o pretenţie, fiindcă e sigur că acuzata îşi va plăti datoria, cum mai plătise şi altă dată pîinile căpătate pe credit. De altfel, să fi ştiut pe cine cade ponosul nici n-ar fi făcut atîta gălăgie ! Martorii ■— printre care însuşi primarul orăşelului — declară şi dînşii că n-au pus niciodată la îndoială cinstea acuzatei. Era o mamă model. Concluzie : achitarea ! . . . Bravo ! S-ar spune că totul s-a sfîrşit cu bine, întru onoarea justiţiei şi a preşedintelui de tribunal, care a redactat şi a semnat hotărîrea de achitare în patria lui Voltaire şi a optimistului Candide ; ţii minte ? „Tous Ies evenements sont enchaînes dans le meilleur des mondes possibles" ', ca să respect stilul lui Voltaire şi al epocii, cu langajul respectiv.
1 Toate evenimentele sînt înlănţuite în cea mai bună dintre lumile p»-sibile (fr.).
128
V.— Atunci ? . . .întrebă nedumerit Ion Ozun. "",: ■'",.', • /;■»!$
— Ce atunci ?
—■ Unde-i drama, subiectul ? Achitarea a rezolvat totul ! : — Adică a stricat totul, vrei să zici ? îl iscodi Teofil Ste-riu, micşorînd iarăşi ochii să-l cerceteze. Ţi-a răsturnat subiectul la pămînt, ca un palat din cărţi de joc ? Scriitoriceşte, ai fi preferat o condamnare, ca să-ţi salveze subiectul ? . . .
— Nu, dar . . .
— Dacă n-ai răbdare ! ... Fii pe pace. Totul nu s-a isprăvit. Ar fi fost ceva prea simplu şi

prea omenesc ca să rămînă aşa. Dimpotrivă ! Povestea nefericitei care a furat o pîine şi scăpare atît do ieftin abia începea. Iată ceea ce nici eu nu ştiusem să întrevăd şi să prevăd în mălăiaţa mea plăsmuire literară. Cum îţi închipui dumneata, că totul se reduce în viată, în realitate, la soluţii aşa de schematice ? O achitare ori o condamnare ? ... Fii pe pace, repet ! Viaţa, realitatea îşi rezervă şi alte alternative mai subtile, de-o cruzime mai rafinată. Achitări, cu efecte mai dureroase şi mai mizerabile decît o condamnare. Cam greu de priceput şi de admis, nu ?

— Greu . . . mărturisi Ion Ozun.

Teofil Steriu mai ciuguli cîteva boabe din strugure. Mai sorbi cîteva picături din paharul de coniac. îl privi apoi zîm-bind tot aşa de ciudat ca la început, parcă ironic, parcă străbătut dc-o veche şi îndepărtată tristeţe.

— - Greu ! . . . recunoscu şi el. Greu, fiindcă grea e meseria asta a noastră, la care nu ne-a silit nimeni. Cum să ţii piept realităţii, cum s-o concurezi, cum să înveţi măcar a o descifra ? . . . Dar să lăsăm consideraţiunile generale ! ... Să revenim la această realitate a cazului de faţă : la achitarea numitei Louise Me-nard. Putea să fie ea absolvită de nelegiuita-i faptă ? Nici societatea, nici justiţia nu permit nesancţionate asemenea atacuri directe la drepturile sacrosanctei proprietăţi. Odată precedentul creat, cine mai apără mîine sfînta proprietate, toate garanţiile înscrise în legi, în constituţii, în contractele sociale ? Azi o pîine, mîine brutăria, poimîine pămîntul care produce griul, morile care-l macină, băncile care finanţează toate aceste operaţii. Cel mai primejdios şi intolerabil scandal ! Revoluţie în toată puterea cuvîntului. Începutul sfîrşitului ! Drept care aceeaşi justiţie care o achitase pe hoaţa de pîine printr-o uşuratică inadvertenţă şi printr-o regretabilă clemenţă a judecătorilor îşi revine în fire. Se aşterne pe treabă să reintroducă ordinea.

Anulează sentinţa de achitare şi trimite Loaţa în judecata unui for superior, pentru a salva, înainte de toate, principiul . . . Alt proces, alt act de acuzaţie, perspectiva altor pledoarii. . . Toate cu atîta vîlvă, încît nefericitul trio al familiei, pînă la rejude-care, îşi strînge boarfele şi purcede la Paris, cu bunică, cu mamă şi copil, să se oploşească undeva acolo. Să se piardă în marele anonimat al unui mare oraş, ca să scape de privirile piezişe şi de comentariile pro şi contra ale concetăţenilor şi mai ales ale concetăţenelor printre care se născuseră, trăiseră şi în mijlocul cărora nădăjduiau să moară. Acuzata îşi găseşte de lucru şi ...

Teofil Steriu s-a întrerupt.

Intrase pe uşă slujnica, „la belle Aurore", cu un maldăr de hîrtii şi cu teancul corespondenţei din acea zi.

— Ce-i, Hanţi ? întrebă stăpînul cu o încruntare de impacienţă între sprîncene. N-am şi eu dreptul la linişte ?

— Aveţi, dar aşteaptă curierul de la tipografie. rî: — Să aştepte sănătos !

— Zice că-i urgent, extraurgent, şi zice că nu pleacă pînă ce nu semnaţi bonul. Altfel cică întîrzie cartea. Stau maşinile gata. De-o jumătate de ceas mă tot toacă la cap, de m-a năucit ! A dat fuga şi la debitul de tutun să telefoneze de-acolo. S-a întors şi zice că are ordin, nici mort să nu plece fără semnătură !

înălţînd ochi de martir spre tavan şi suspinînd din toate ': adîncurile voluminoasei sale făpturi, Teofil Steriu făcu un semn

* de neputinţă cu braţele scurte şi grase, adresîndu-se unui auditor invizibil, pe lîngă cel prezent, probabil conform unui vechi obicei.

— Poftiţi, domnilor ! se văicări el. Dacă asta se cheamă viaţă ! O dată la doi ani îmi permit şi eu să calc programul,

* şi nici atunci nu mi se acordă o graţie. Urgent, extraurgent ! Iar

* tu, tu te dai de partea celor care mă execută şi mă omoară cu zile, infamă creatură ?

— Nu mă dau de partea nimănui. Aştept.

Slujnica aştepta, înfiptă pe butucii picioarelor în prag.

'Teofil Steriu oftă, gemu, se resemna.

f — Bine ! N-am încotro . . . Prezintă-te cu toată maculatura

aici . .. Mai fă-ne un rînd de cafele. Cînd isprăvesc, te sun ! . . . Hanţi, „la belle Aurore", tot atît de voluminoasă ca stăpînul, ceva mai scundă, dar încă mai dezvoltată în lăţime, se puse în mişcare. înainta cu paşi tot aşa de apăsaţi şi de legănaţi în
13©
papucii cu talpa de pîslă. Depuse pe marginea mesei maldărul de corecturi tipografice ; alături, teancul corespondenţei, ziare, reviste, scrisori, prospecte.
— Ce curier e ? Niţă sau Chirică ? . . .
— Niţă, cel care trăncăneşte de mă năuceşte, bată-l mînia lui Dumnezeu !
— Astupă-i şi tu gura cu o cafea, cu un pahar de vin, cu o gustare, ceva. Spune-i că în zece minute, cel mult un sfert de oră, am terminat. . .
Ion Ozun se răsuci pe scaun, frămîntîndu-se stingherit la culme.
— V-am turburat tot programul de lucru. Daţi-mi voie să plec şi iertaţi-mă că m-am eternizat, să vă răpesc timpul atît de preţios. Puteam să mă simt şi să mă cărăbănesc mai din vreme . . . Dar vedeţi, cei şapte ani ai mei de-acasă au fost, ştiţi, cam . . . cam . . .
— Parcă ai mei au fost mai breji ? M-a crescut mama cu guvernantă . . . rîse Teofil Steriu, fără a slăbi însă din ochi maldărul corecturilor tipografice de pe col'ui mesei. Şezi binişor pe scaunul dumitale, că nu te-alungă nimeni.
— Sînteţi prea . . . prea . . .
— Nu-s nici prea-prea, nici foarte-foarte ! Sînt şi eu om din cînd în cînd . . . Crezi că de hatîrul dumitale am prelungit acest dejun, aşa cum mi se întîmplă numai o dată la doi ani ? Din egoismul meu . . .
-— Aşa egoism ! . . . clătină Ion Ozun din cap. Atunci ce s-ar mai chema altruism, omenie, ospitalitate, dragoste părintească ?
Teofil Steriu îl dojeni :
— învaţă-te să te dezberi de boala vorbelor umflate şi măreţe. Am oroare de ele. Da, da ! Ce are de-a face aici altruismul, omenia, ospitalitatea, dragostea părintească ? La mijloc a fost numai egoismul cel mai abject. Stînd împreună de vorbă, m-am regăsit pe mine la vîrsta dumitale, cu toate naivităţile sale emfatice ; am stat de vorbă cu mine cel de la vîrsta dumi-tale. Mai ales că pe atunci eu nu m-am putut bucura de şansa pe care o ai dumneata acum, să dezbat controversa juridică, socială, morală şi literară a furturilor de pîine cu un conviv în deplină cunoştinţă de cauză, tot atît de iniţiat şi versat, de la egal ia egal. Dezbaterea mai are nevoie şi de-o concluzie. O vom
131
lămuri. Pînă atunci, dumneata frunzăreşte darea de seamă a procesului din revistă. Pasajele mai caracteristice le-am subliniat atunci cu creion roşu. Eu îmi arunc ochii numai din fugă pe revizia corecturilor, să văd dacă amicii mei linotipiştii mi-au respectat modificările. îndeobşte, nu prea am a mă plînge . .. Mai mult o formalitate : apostila finală a bunului de imprimat. . . Hai, la lucru amîndoi ! Te asigur că nici pentru dumneata nu va fi timp pierdut.
Cînd Teofil Steriu întinse mîna să tragă înaintea lui maldărul corecturilor, degetele scurte şi groase se însufleţiră deodată. Parcă trăiau o viaţă proprie, agilă şi febrilă, plină de nerăbdare.
Astfel se vădea că scepticul şi placidul romancier minţise şi el întru cîtva ca Ion Ozun, ascunzîndu-şi gîndurile şi sentimentele cele adevărate. Cu un fel de stînjenire a pasiunii care-l mistuia şi se confunda cu toată raţiunea de existenţă a fiinţei sale, ţinea să afirme întotdeauna şi oricui că literatura e pentru dînsul doar o simplă profesie, ca oricare alta. Acum toate gesturile, toate mişcările îl dezminţeau ; toată înfăţişarea îl trăda. Nările aspirau cu voluptate mirosul proaspăt al cernelii tipografice. Degetele lunecau uşoare, gingaşe, fluide ca o dezmierdare întorcînd foile. în cîteva clipe, n-a mai fost în sala de mîncare cu fructiera şi paharele-balon de coniac pe masă ; a uitat existenţa lui Ion Ozun ; literele de tipar îl transportară într-o altă lume, făurită de el pentru alţii.
Ion Ozun deschise fără entuziasm revista juridică, să citească pasajele subliniate cu roşu. Fără entuziasm, fiindcă o dorinţă mult mai tiranică îi dădea ghes să nu scape prilejul şi să-l urmărească pe Teofil Steriu revizuindu-şi ultimele corecturi ale ultimului roman sub ochii săi. Cum să piardă un asemenea moment unic, istoric, să aibă ce povesti toată viaţa ?
Se şi vedea. Se şi auzea povestind.

Dar nu-şi îngădui o indiscreţie atît de grosolană.
îşi înăbuşi oful şi se resemna şi el textului pe care şi-l închipuia arid, rece, juridic. După cîteva clipe însă, celălalt, roman, trăit, al nefericitei care furase o pîine, îl absorbi şi pe dînsul cu desăvîrşire. Dezbaterile banalului şi umilului proces nu rămîneau cu nimic mai prejos de toate plăsmuirile celor mai încercaţi şi iscusiţi romancieri : Crimă şi pedeapsă, celebrul roman al lui Dostoievski; învierea, celebrul roman al lui Lev
132
Tolstoi. Ba dimpotrivă chiar ! Tocmai prin banalitatea cazului umil şi frecvent, de toată ziua, prin stricta expunere a faptelor şi a efectelor înlănţuite de la sine, fără intervenţia nici unui element străin al imaginaţiei scriitoriceşti, constituia un act încă şi mai teribil de acuzaţie a lumii cu strâmbele şi hîdele ei întocmiri. Rechizitoriul procurorului de la a doua judecată a procesului se dovedea o adevărată capodoperă. Un scriitor de literatură nu l-ar fi putut născoci. I s-ar fi părut prea deocheat. Cum ? se întreba procurorul Curţii de apel din Amiens. O astfel de achitare a unei hoaţe de pîine implică ideea că vina ei nu era individuală, ci de natură socială. Deci justiţia, al cărei rol este să apere societatea, recunoaşte că ordinea socială nu-i bună şi nu-i dreaptă ! Este admisibil aşa ceva ? NU, de trei ori nu ! ... Basmul lui Jean Valjean, ocnaşul virtuos, a turburat prea multe minţi ! A pătruns să altereze pînă şi limpedea judecată a magistraţilor, care, din motive de ordin sentimental, vor să reformeze societatea prin jurisprudenţe. A achita un delicvent care-a furat o pîine nu înseamnă a condamna societatea ? Nu înseamnă a încuraja pe cei care întreţin ura împotriva societăţii ? Dovadă că de îndată faimosul gazetar, pamfletar şi parlamentar veşnic insurect, Henri Rochefort, a şi scris un articol fulminant, ridi-cînd în slavă pe preşedintele de tribunal care a întocmit, a motivat şi a semnat hotărîrea de achitare, invitîndu-l să-şi dea demisia din magistratură şi asigurîndu-l că la cea dintîi alegere, lucrătorii circumscripţiilor mereu agitate şi revoluţionare din Paris — „mizerabilii" lui Victor Hugo — asigurîndu-l că aceşti „mizerabili" îl vor alege deputat cu o majoritate zdrobitoare. Dovadă că în continuare alte gazete au luat şi ele în antrepriză cazul acuzatei, al „mizerabilei" care a furat o pîine, creîndu-i o tristă celebritate, ca şi preşedintelui de tribunal care şi-a permis s-o achite ... Şi tot aşa înainte, cu citate din coduri, din jurispru-denţe, din Buda şi Confucius, din decretele papilor, din Cicero, Justinian, dreptul medieval şi canon. Vor judecătorii să se arate milostivi cu hoaţa de pîine ? Poftească ! Dar nu în afară de lege, ci motivîndu-şi clemenţa în cadrul legilor. „Cît despre mine, nu mă opun în acest caz, întotdeauna bucuros cînd datoria îmi permite, să nu arăt numaidecît un visage glace, impassible, impi-toyable, tourne du cote des miserables .'" l
1 O figură rece, indiferentă, neîndurătoare, întoarsă spre cei „mizerabili" (fr.)..sy „ .
■'•<..... ..'. . , ■..,. ■• . '■> -.-. •■•;.-. . :.;.../.....• . .-
133
Patetic şi zdrobitor rechizitoriu ! împănat şi cu citate literare, pe iingă cele strict şi profesional juridice, tocmai ca să combată efectul dizolvant şi pernicios al literaturii subversive, cu vădită intenţie ori nu.
Şi imediat, în continuare, fără nici un comentai*, pledoaria avocatului, nu mai puţin patetică şi zdrobitoare. Zdrobitoare pentru lipsa de umanitate a societăţii şi pentru obtuza înverşunare a justiţiei ; nu pentru acuzata care furase o pîine ca să hrănească trei guri flămînde.
Dar, mai prudent şi mai dibaci, avocatul se ferise de literatură. O ignorase cu totul. Se mărginea numai la texte de legi, la jurisprudenţe, la fapte, la realitate, la autoritatea spe-pecialiştilor recunoscuţi şi tot la dreptul roman, medieval, canonic, modern, dînd aceloraşi articole de legi şi aceloraşi texte alte tălmăciri. Ca fapte, invocase numai două, cu toate concluziile lor. Mai întîi, arăta cu martori şi dovezi că vîlva din jurul procesului în care acuzata nu mai avea nici o răspundere o transformase fără voia sa într-o eroină. Jalnică si nefericită eroină ! Cîţiva cititori de gazete, din cele mai depărtate unghere ale Franţei şi mai de departe, ale lumii, din Europa şi chiar din America, în loc să se limiteze la comentarii şi la compătimiri de la distanţă, avuseseră omenoasa inspiraţie să trimită hoaţei care furase o pîine mici ajutoare prin mandat poştal. Lucrători, văduve, mame de copii din flori mai puţin bîntuite de sărăcie şi lipsuri. . . Omenoasa inspiraţie, cu cel mai ne omenos

efect ! Căci iată că de îndată, în orăşelul de unde hoaţa de pîine fugise în lumea ei cu pruncul şi cu bunica paralizată ca să scape de ocară şi de ruşinea nelegiutei sale fapte, s-a petrecut un neaşteptat reviriment de opinie. Acum n-o mai ierta nimeni în acest tîrg al ei. Aha ! Bună treabă să furi pîini din prăvălii! Ţi se duce faima de martiră şi de eroină pînă la marginea lumii, şi, pe lîngă vîlvă, te mai alegi şi cu ceva bănuţi la teşcherea din milosîrdia celor care s-au înduioşat ca nişte nerozi slabi cu duhul şi cu firea, de la mii de kilometri distanţă. Asta chiar că întrecea orice măsură! ... încît chiar şi cei care luaseră apărarea hoaţei de pîine în prima instanţă a procesului, chiar şi cei care depuseseră ca martori cu mîna pe cruce în favoarea ei, acum, cînd au ştiut că soseşte pentru a doua judecare, au întîmpinat-o de la gară şi din uşi ou priviri duşmănoase şi cu vorbe de ură, de scîrbă, de indig-

134

nare ... Merita nefericita care furase o pîine această ultimă şi mai odioasă, mai crudă pedeapsă ? Judece judecătorii 1

Al doilea fapt invocat în pledoaria apărătorului întrecea de asemeni plăsmuirile scriitorilor de romane.

Citit într-un roman, ar fi silit lectorul să clatine din cap cu neîncredere şi să zvîrle cartea cît colo !

Prea încornorată poveste ! ...

Apărătorul a citat însă şi această prea încornorată poveste tot din dosarul unui proces, al altui om care furase şi el o pîine. De astă dată, în Anglia, la Londra. Cu cîţiva ani în urmă, judecătorul Hawkins din Londra, unul din cei mai severi şi cunoscuţi ca atare judecători din tot Imperiul Britanic, s-a încumetat şi el să achite un hoţ de pîine adus la judecată intre baionete, fără a se opri însă numai la atît. Tot aşa, hoţul de pîine, lucrător şomer, cu o droaie de copii acasă, mamă, bunica, nepoată, răbdase de foame cu toată droaia de copii vreme de vreo două zile. Tot aşa, dăduse tîrcoale brutăriilor, jinduind la pîinile din vitrine. Tot aşa, intrase într-o prăvălie. Tot aşa, o găsise goală. Tot aşa, furase o pîine şi alergase cu ea la copii. Tot aşa, prins, a mărturisit fără înconjur, luîndu-şi angajamentul s-o plătească din cei dintîi bani cîştigaţi, cînd va găsi de lucru. Şi tot aşa, martorii, pînă şi poliţistul care îl arestase, declaraseră că făptaşul era cunoscut în tot cartierul său ca un model de hărnicie, de sobrietate, de cinste.

— Vă întreb încă o dată, aşa este ? întrebase judecătorul Hawkins. Aşa este ? .. .

— Aşa!

— In acest caz, arestatul e achitat. Apoi, adresîndu-se acuzatului, Adams Smith : Ai furat ! Furtul în faţa legii tot furt rămîne, fie că-i vorba de-o pîine sau de-un lingou de aur. Dar dacă legea nu prevede această deosebire, conştiinţa mea de interpret al legii mă obligă s-o aplic aşa cum îmi dictează cugetul. Şi după ce te-am achitat, iată ce-mi mai dictează mie cugetul! . . .

Spunînd, şi-a scos de pe cap toca de judecător, a depus în ea o jumătate de liră sterlină, a trecut toca din mînă în mînă tuturor celor din sală, iar obolul adunat l-a răsturnat în şapca acuzatului absolvit de pedeapsă.

— Nu cerеam milă şi îndurare ! .. . îngăimase hoţul de pîine. Cerеam ceva de muncă şi cerеam dreptate ...

135

— Dreptatea ţi-am dat-o. Muncă ? Asta nu scrie în legile pe care le aplic. Aşa că nu-i vorba de milă şi de îndurare . . . E tot ce pot face, iară să calc legea .. .

Dar judecătorul nu s-a oprit aici.

Băgînd de seamă că singurul din toată sala care nu se sco-ciorîse în pungă să scoată micul său obol fusese tocmai brutarul care inaintase reclamaţia că i s-a fost furat o pîine, îl întrebă :

■— Şi dumneata fii bun acum de-mi spune, pentru ce lipseai din prăvălie ? Pe unde umblai ?

—- M-am repezit cu un prieten.la cîrciumioara de alături, să cinstim împreună un pahar de whisky. .. — Rău!

— Numai un pahar. .. ,:H ..;;■.,

— Tot rău ! ,., ,f«s —■ De ce rău ?
— Rău, ţi-o spua eu ... Ca om al legii ţi-o spun !
v — Dar ce, domnule judecător, legea nu-mi dă drept să beau un pahar de whisky cu un prieten, din banii ;nei ? —-Nu asta te opreşte !
— Atunci, ce ?
— Să-ţi arăt eu ce te opreşte legea ! rosti judecătorul răsfoind un cod. Iată ce spune ! Ordonanţa reginei Elisabeta, de prin anii 1592, cu putere de lege neabrogată pînâ în ziua de azi, pedepseşte cu închisoare şi cu amendă pe negustorul care-şi părăseşte prăvălia şi o lasă cu uşile vraişte, fie că s-a dus să cinstească un pahar de whisky din banii săi cu un prieten, fie pentru oricare alte motive mult mai întemeiate, în afară de foc sau de inundaţie. Era foc şi te-ai dus să-i stingi ?
— Nu.
— Recunoşti?
— Recunosc. ,,
— Semnezi declaraţia ? \
— Am să întreb mai întîi un apărător, să nu mtrut la apă.
■— De prisos ! La apă ai şi intrat. Semnezi, nu semnezi; întrebi un apărător ori nu ; declaraţia n-o mai poţi retrage. Şi avînd în vedere această declaraţie, eu aplic legea ! îneît fă-mi plăcerea şi prezintă-te la închisoare să execuţi pedeapsa de trei zile cu care te-am onorat în numele legii — e minimum prescris, şi te asigur că am fost foarte indulgent. IVIai cunoaşte

că amenda respectivă îţi va fi comunicată ulterior şi că nu va mai fi şi ea tot atît de indulgentă ! Poţi să te adresezi şi să consulţi toţi apărătorii din Londra şi din imperiul Marei Britanii ; hotărîrile mele nu le-a sfărîmat încă nimeni. Am terminat !
Avocatul femeii care furase o pîine, el nu terminase încă. Dar pledoaria în continuare era lipsită de interes pentru Ion Ozun. Gitate de legi, de jurisprudenţe, coduri, celebre auto-rităţi în dreptul penal : De furtis; Decretales; De regulis iuris ' ; din nou decretele papilor, Cicero, Justinian, dreptul canonic şi medieval; Daloz, Garaud, Faustin-Helie, brrr !
■ -;m
— Ei ? întreabă Teofil Steriu după ce-a sunat şi a predat slujnicei maldărul corecturilor sale. Mai ai curaj să mai scrii romane după lecţia pe care ne-o dă realitatea şi viaţa ?
Ion Ozun a închis tomul şi l-a împins la o parte. Acum regreta că n-a avut răgaz să-şi arunce ochii măcar în fugă şi la versiunea inedită şi cu foile pale pe care o scrisese cîndva cu slova lui măruntă Teofil Steriu, ca să n-o mai dea tiparului niciodată. Numai aşa lecţia ar fi fost deplină.
— Adevărat ! ... mărturisi el, mai pîndind încă cu ochii la manuscriul lui Teofil Steriu, ca atunci cînd furase bucata de pîine a lucrătorului şi se mistuise în noapte, în viscol. Nici nu mi-aş fi închipuit în ce măsură realitatea depăşeşte imaginaţia scriitorilor.
— Fiecare fapt divers ascunde sub banalitatea lui adesea cel mai fantastic roman. Lupta scriitorului nu-i să mai adaoge ceva ! Ci să simplifice şi să facă faptul divers credibil. Pe urmă să-i caute şi să-i descopere iţele omeneşti mai puţin vizibile de cum se prezintă în faptul divers. Cauzele şi efectele subterane. . . Căci tot ce-ai citit dumneata, cît mi-am pospăit eu corecturile mele, încă nu înseamnă nimic ! Să-ţi mai adaog şi concluzia ultimă, care nu figurează nici în dezbaterile procesului, nici în searbădă mea versiune, la care te văd ră tot tragi mereu cu ochii.. . Dă-o încolo ! Am s-o şi rup, ca să n-o publice cumva la postume, după moartea mea, cine ştie ce necrofor literar ! Concluzia pe care ai s-o auzi e tot

1 Despre futuri ; Decretele (papale) ; Despre normele de drept (lat.) , ,

din viaţă culeasă . . . Gît golim ceştile acestea de cafea, ţi-o rezum la cîteva cuvinte. Cum ai constatat, exclusivitatea dumi-tale în furtul de pîine a fost numai o iluzie. Fructul vanităţii ! Mai erau şi alţii. . . Ea, hai să zic, numai candidat. înainte de mine şi de dumneata, numita Louise Menard din Franţa ; numitul Smith Adams din Londra. Deocamdată, patru . . .
Teofil Steriu ridică în aer mîna dreaptă şi răşchira patru degete. Atît cit îi îngăduia

rotunzimea lor de scurţi şi graşi cîrnăciori.
— Mai există şi al cincilea ! . .. anunţă răşchirînd şi al cincilea deget. Al cincilea caz, cel cu concluzia încă mai neprevăzută, pe care o rezerva realitatea, viaţa, ca să mă mai treacă un rînd de sudori. . . S-a mai găsit acum vreo douăzeci de ani alt om în România noastră, să fure şi el o pîine. în condiţii identice ca ceilalţi şi ca noi... Numai că el a avut mai puţin noroc decît noi doi. A fost prins şi dat în judecată, ca femeia din Franţa, ca lucrătorul şomer din Londra .. . Norocul era pentru altul ! . .. Pentru un june avocat din Bucureşti, în goană după pledoarii cu efect... Pe atunci era june şi aproape necunoscut. Pledează şi el tot atît de patetic şi de zdrobitor ca avocatul numitei Louise Menard. Obţine şi el achitarea... îmi cad sub ochi, într-un ziar, amănuntele procesului. Pe atunci mai citeam ziare şi fapte diverse, cronici judiciare. Iar sub impresia povestirii mele ratate de colea — apăsă ou degetul arătător pe foile pale ale manuscrisului — mă împinge nu ştiu ce geniu rău să pun mîna pe condei şi să scriu un articol în care am ridicat în slavă pe junele şi inimosul apărător. Singurul articol străin de literatură pe care l-^am scris în viaţa mea. Dar, din nefericire, tot literatură ! Ba încă ce proastă şi nefastă literatură ! . . .
— Nu-mi vine să cred, a întrerupt cu sinceritate Ion Ozun.
— Dacă n-ai răbdare ! Aşteaptă ... Scriu deci articolul, îl reproduc şi alte gazete. îl comentează. . . Publicitatea gratuită pe care o aştepta junele avocat ca mana cerească. Atîta i-a trebuit! .. . Ceea ce n-a făcut preşedintele de tribunal din Franţa, cînd îl invitase Henri Rochefort să ia în antrepriză un sector electoral şi să se aleagă deputat, cu surle şi cu tobe, a făcut el. Şi cu ce surle şi ce tobe ! Cu ce discursuri şi ce tirade la adunări ! . .. In trei ani a fost deputat. In şase, o persona-
t

litate a partidului... Pe urmă ministru de cîteva ori, bineînţeles şi al justiţiei. Unul din cei mai odioşi şlehtani ai politieii din*România mică şi din România mare de acum. Unul din cei mai neruşinaţi şi mai cinici demagogi, căruia eu, fără să-l cunosc, i-am servit prima trambulină să se avînte în sferele marilor noştri oblăduitori. .. Iată deci o concluzie a realităţii, a vieţii, pe care eu n-am ştiut s-o întrevăd. Dar pe eare, cu miopia mea de literator, de scrib, am ajutat-o ca un imbecil să se realizeze în numele literaturii ! . . . Ţi-ar fi trecut prin minte s-o seri} asta ?
Ion Ozun clătina muteşte din cap, semn că nu.
Pe dînsul îl rodea nerăbdarea să afle despre ce mare şi cinic oblăduitor era vorba.
;
întrebă :
— Şi individul?
— Indivizii, poate că vrei să întrebi ? Căci erau doi. Cel eare furase o pîine şi cel care-l apărase . . . Cel care furase o pîine s-a topit în marele anonimat. Salahor pe undeva, sau poate mort de foame în cine ştie ce cocioabă, pe cine ştie ce gunoaie de pe cine ştie ce loc viran ! El îşi îndeplinise misiunea. Cine s-a mai întrebat de soarta lui ? Nici eu, fiindcă în neghioaba mea miopie nu asupra lui stăruisem, ci asupra tînă-rului apărător, care mi se părea că îneamează un semn nou al vremilor. Ca să vezi unde duce literatura ! . . . Celălalt, apărătorul, nu ţi-am spus ? Astăzi încarnează într-adevăr semnul cel nou al timpurilor, într-un chip care a depăşit cu totul şi cu totul sărmana mea imaginaţie de aşa-zis romancier ! încheie Teofil Steriu, zîmbind cu o ironică amărăciune.
Ion Ozun, urmărindu-i privirea, dădu cu ochii de ziarele împăturite în teancul neatins al corespondenţei din acea zi. Acolo, pe prima foaie a gazetei de deasupra, cu litere mari pe trei coloane şi cu o fotografie lată şi lungă şi lăbărţată şi surî-zătoare, figura un titlu care-i sări în ochi : Declaraţiile domnului G. Elefterescu, ministrul justiţiei.
— Aş pune capul că ăsta e ! exclamă, arătînd cu degetul.
— Păstrează capul, fiindcă ţi-o fi de folos pentru altceva mai bun ! . . . îl povăţui cu zîmbet din nou placid Teofil Steriu. Ţi-am spus eu că e ăsta ? . .. Sînt alţii, îndestui, vreo duzină măcar.
— Asta e ! se încăpăţînă Ion Ozun.

Teofil Steriu n-a răspuns nici da, nici ba. A strîns numai din umerii imenşi. Şi, câscînd, a spus :

— Să ne întoarcem la cele ce te-au adus la mine. Cred că te interesează mai mult şi mai de aproape .

: i iu

'■•}" La ceasurile patru, cînd Ion Ozun ieşi în stradă, ninsoarea îi păru un joc feeric. Asprimea iernii, o amăgire.

întinse braţele să cuprindă fulgii. în văzduhul molatic, cu ninsoarea molatică, strînse la piept un prieten nevăzut, să-i spună bucuria. Ştia el că toate aveau să si'îrşească. Şi toate sfîrşiseră cum a ştiut.

Teofil Steriu i-a oprit manuscrisele. A citit cîteva pagini şi le-a oprit, să le trimită, întărite de un cuvînt al lui, la cele trei reviste care sînt mai bănuitoare şi închise numelor încă necunoscute. în buzunar are preţul lor: preţul vieţii pe o lună. Teofil Steriu l-a silit să primească acest împrumut :

— Ca să nu te ofenseze ceea ce numeşti dumneata o pomană, propun o soluţie mai simplă. Administraţia revistelor îmi va trimite mie banii cuveniţi. Astfel nu-mi datoreşti nimic, nu vei avea de ce să mă ocoleşti ca pe-un odios creditor.

Trei hîrtii noi de cîte o mie de lei ; atît de noi şi ceruite şi foşnitoare, încît par trei hîrtii falşe.

Intră la o regie, să cumpere o cutie de ţigări. E singurul lux pe care şi-l permite, şi numai pentru o singură dată. încolo, totul va fi calculat pînă la ultimul gologan : chiria, lemnele, 0 maşină de spirt şi un pachet de ceai ; rezerve pentru zile de lipsuri.

Iar de mîine dimineaţă se aşterne la lucru. Acum nu se mai teme că nu va găsi un editor. . .

Aprinse ţigara şi aspiră pînă în fundul plămânilor fvmiul delicios, după cele trei ţigări scuturate şi cu fumul iute pe oare

1 le oferise ocrotitorul său pe-un fund de cutie. îşi pipăi peste palton banii clin buzunarul de la piept. îşi zurui în buzunar mărunţişul metalic ; restul de la debitul de tutun. La naiba ! Ar fi putut să cumpere încaltea nişte ţigări şi mai şi, specialitate, extra, după recomandaţiile lui Bică Tomescu ! Cine spunea că viaţa e atît de cruntă şi că deznădejdea de ieri lasă urme pe miine, pe poimîine, pe o viaţă ? h

în jurul becurilor aprinse, fulgii dansau o horă voioasă. Nici un spectacol nu e mai încîntător ca fluturarea lor albă intr-o lumină albă, în ceasul indecis cînd noaptea nu e încă noapte.

La colţul bulevardului, acelaşi ţigănuş îl întâmpină bătînd cu cleştele în tava fierbinte :

— Castanele ! Faine castanele ! Coapte castanele !

E o poftă pe care şi-o poate acum îndeplini, chiar dacă e sătul ca după asemenea copios şi prelungit dejun cu trei cafele şi trei pahare de coniac. Ce fel de coniac să fi fost acela ? Şi de ce bea în pahare mari şi pîntecoase, numai pe fund, încălzite în cupa palmelor ? . ..

Hm ! . . . Odată şi odată, mai tîrziu, tot aşa va trata şi el, mărinimos, cine ştie ce alt june naufragiat din provincie, cînd îi va bate la uşe să-i ceară o mînă de ajutor.

Numără banii de nichel şi, ţinînd cornetul de-o ureche, aşteptă să termine ţigara, înainte de a gusta din castane.

Dintr-un automobil luminat înăuntru, Mirel A]caz, cocolit în blană, îi făcu semn amical cu mîna. Ion Ozun s-a prefăcut că nu-l vede. De o lună, de cîte ori îl întîlneşte, întoarce privirea ?ă nu-l salute. Dar Mirel Alcaz nu e om să ia aminte la asemenea mofturi. Dovadă că a oprit automobilul la bordura trotuarului şi a sărit afară, să vină spre el cu mari semne de bucurie.

— De cînd te caut, mon cher arai ! Parcă ai intrat în pă-mînt. Dezesperasem . . .

Ion Ozun e mulţumit că-şi poate ocupa amîndouă mîinile. In vuia ţinea ţigarea, în cealaltă — cornetul de castane. Astfel, n-are cum să-şi lase mîna strînsă de javra aceasta aferată şi ipocrit afabilă, care se lepădase atît de lesne de dînsul — şi nici nu pare că o face înadins.

Mirel Alcaz nu băgă de seamă, sau numai s-a prefăcut că nu bagă în seamă, li prinse braţul cu autoritate. Lăsă în jos gulerul blănii, ca să poată vorbi mai liber.

— Văd că mă budezi, mon cher arai, şi n-ai dreptate ! Să facem cîţiva paşi ... Am spus că te căutam. Parol! De-o săptă-mînă, se împlineşte mîine. Am pentru dumneata o noutate senzaţională, o surpriză a surprizelor, parol ! şi nu ştiam unde să te descopăr. Ai aflat poate

că am sfîrşit-o cu patronul. Lichidare generală ! Ufff ! Bine că avui energia să isprăvesc în fine ! ... Un bandit fără pereche ! Am plecat de la ziar pe chestii de principii. Am o combinaţie mai bună. Facem un ziar
141
nou, numai cu elemente tinere şi independente. Un ziar de atac şi de energie. Se numeşte Voinţa. Ce zici de titlu ! Titlu tare ! Parcă vezi un pumn lovind, care afirmă şi bagă fiori în oasele pezevenchilor, ale profitorilor, ale îmbuibaţilor ! Hai să-ţi arăt afişul. Ce zici ?
Ion Ozun se uită la afişul înflăcărat de pe perete cu o nepăsare voită, muşcînd din castana făinoasă şi cereînd să se desprindă din strînsoarea lui Mirel Alcaz.
— Ei, ce zici ? ■&•»
— Mda ! Frumos afiş ... ^
— Ce frumos, mon cher ami ? Admirabil ! Genial ! Parol! Mina aceasta care exprimă voinţa e o capodoperă. E simbolul unei generaţii. Generaţia care-a făcut războiul. I-a plăcut teribil lui Nicu. Şi lui George. Şi tuturor. Uită-te mai bine la afiş. Nu ai nimic de obiectat ?
Ion Ozun se uită şi nu văzu nimic .. .
— Uită-te la colaboratori ! .. . stărui cu tîlc Mirel Alcaz. Lista colaboratorilor .. .
Ion Ozun citi lista colaboratorilor. Cu o zvîcnire de inimă, se opri la ultimele rînduri, unde se afla şi numele lui.
— Te-am trecut fără să te consult, fiindcă nu mai ştiam unde să te descopăr. Dar vezi în ce companie ! Toată floarea unei generaţii, mon cher ami! Se mira Jan cum de i-am putut re-cruta pe toţi. Secretul, cum ţi-am repetat de atîtea ori, era simplu. Relaţiile, mon cher ami; cine îşi cultivă relaţiile nu rămîne în pustiu ! La noi o să ai toată libertatea de mişcare. Scrii cum vrei, despre cine vrei, ce vrei... Ai ocazie să te afirmi din prima lună. Cred că n-am făcut rău dacă te-am socotit al nostru, fără să mai aştept răspuns.
— Vezi că aranjasem altceva ... crezu de cuviinţă să se lase greu Ion Ozun, căutînd să-şi gîtuie tresăltările bucuriei, care-i tremurau glasul.
— Ce altceva ? se scandaliza Mirel Alcaz. Unde ai putut să aranjezi altceva cu bandiţii ăştia de patroni, care te exploatează şi te storc ca pe o lămîie ? Tu rabzi şi ei se înţolesc ! Nimic nu poate să fie mai binevenit pentru un debutant ca această ocazie rară. N-o iei de la reportaj şi de la bucătăria redacţiei, din subsolul presei. Din prima zi, prima pagină. Şi toată libertatea, mon cher ami... Scapi de toată filiera. îţi mărturisesc că mi-a trebuit mare abilitate să te impun celorlalţi, fiindcă ai făcut greşeala să neglijezi relaţiile. Dar ce vorbim în stradă ? Ne urcăm
142
mai bine în maşină şi mergem la redacţie. Semnezi un bon şi primeşti un aconto ... La noi se plătesc lefuri foarte bune. Independenţa se plăteşte scump ! Parol !
Ion Ozun nu înţelese deplin sensul acestui aforism enigmatic. Puse în buzunar cornetul cu restul castanelor şi se lăsă tîrît.
— Veneam de la maestrul, de la Teofil Steriu ... se simţi dator să anunţe. Am luat dejunul la el.
— Ai luat dejunul la el ? se bucură Mirel Alcaz. Ei bravo ! . . . Ce-ţi spuneam eu, mon cher ami ? Relaţiile, cultivă relaţiile. Amiciţia lui Teofil Steriu e un capital, şi numele lui, un gir. Nu te faci forte să obţii de la el o colaborare şi pentru gazeta noastră ?
— De ... Să vedem . . . poate . . .
In automobil, Mirel Alcaz îi explică mai amănunţit de ce s-a certat cu fostul patron şi cum noua gazetă, „deocamdată", apare în tipografia ziarului de tiraj Universul, care i-a închiriat provizor şi cîteva camere în palatul său, pentru redacţie. Evită să adaoge şi adevăratele pricini ale acestei mărinimii.
De fapt, directorul Universului îşi anexa o gazetă de mîna stingă, unde, fără prea mare cheltuială şi fără să-şi angajeze vechea firmă populară în universul moaşelor, pensionarilor şi acarilor de cale ferată, pregătea armele de asalt pentru un portofoliu ministerial rîvnit de douăzeci de ani. Universul păcătuia prin litera cenuşie, prin ilustraţiile cenuşii, articolele cenuşii, semnăturile cenuşii. Era un ziar tern, în care nimeni nu ţinea minte să fi citit vreodată un articol de duh ori de curaj, decît demult, la începutul veacului, sub altă direcţie, care făcuse apel la Caragiale, Vlahuţă, alţi scriitori. Directorul actual ajunsese la

conducere numai în calitate de ginere şi cultiva o pepinieră de alţi gineri — ai lui. Dar tocmai această egală mediocritate lăţise numărul cititorilor pînă în cel mai depărtat cătun, unde copiii începuseră să silabisească pe rîndurile cenuşii ale Universului şi moşnegii presbiţi adormeau seara cu ochelarii pe nas şi cu Universul în mînă. Noul ziar era destinat să întregească prin contrast lipsurile celui vechi. Voinţa se anunţa voinţa dîrză a unei generaţii, dar reprezenta mai cu seamă voinţa unui om mediocru, inodor şi incolor, de a pune mîna pe un portofoliu ministerial. Omul mediocru, inodor şi incolor, devenit proprietarul şi directorul Universului prin succesiune şi prin zestrea nevestei, nu mai putea aştepta. Acum, ori niciodată ! Din această pricină se arătase atît de generos cu aspiraţiile combative ale tinerei ge-
'   143
neraţii. Iţi dau, să-mi dai ! Aceasta o ştia prea bine Mirel Alcaz. Avea să o priceapă abia mai tîrziu şi Ion Ozun.
Deocamdată, pe scări, junele combatant se întorcea încîntat cu bonul de o mie de lei, căutînd ghişeurile administraţiei. îşi spunea că viaţa e uneori de-o simplitate nefirească. Acum şase ore nu mai vedea nici o dezlegare. Rătăcea pe străzi cu gînduri de sinucigaş. Şi toate se limpezeau deodată. S-ar fi spus că geniul rău care-l prigonise înverşunat pînă acum, ostenit sau îm-blînzit, a chemat îndărăt toate duhurile vrăjmaşe : „Lăsaţi-l ! Renunţ la el. Meargă-i de-acum totul cum a visat ! Iar totul, ca într-un vis devenit aievea, îi alerga într-ajutor grabnic, din cele patru zări, dărîmînd obstacolele cu bobîrnace în joacă.
— Domnule, dacă eşti bun . . . încotro se află ghişeul de mică publicitate ?
Tînărul care întreba avea o figură de undeva cunoscută. Ion Ozun nu ştia unde se află ghişeul de publicitate, fiindcă întîia oară intrase în palatul Universului şi fiindcă şi el căuta, dibuind, încăperile administraţiei.
Dar spuse cu hotărîre :
— Poftiţi după mine. Aici, în stînga . . .
într-adevăr, ghicise. Inscripţiile de deasupra uşii anunţau birourile administraţiei.
Celălalt salută, mulţumind. Apoi, după o şovăială, spuse :
— Mi se pare că ne-am cunoscut. Domnul Ion Ozun, gazetarul, mi ?
— El în persoană.
— Eşti salvatorul meu, domnule Ion Ozun. Dacă ţi-amin-teşti, astă-toamnă, cînd a călcat acceleratul o femeie. Dumneata rn-ai smuls de pe linie . . . Venea un expres. A lipsit o secundă . . .
•— Acum îmi amintesc, rosti Ion Ozun, îneîntat de suvenirul acestui eroism de Saint-Bernard.
— Ştiam că tot o să ne mai întîlnim noi odată şi odată, domnule Ozun. De multe ori mă gîndeam. Am căutat în ziare numele dumitale . . .
Ion Ozun surise cu modestie, făcînd un gest vag, dispreţuitor cu mina :
— Cred că n-ai avut cum să-mi găseşti nicăieri numele . . . Am scris pînă acum sub pseudonim. înţelegi dumneata, cu lipsa de independenţă a gazetelor, nu e prudent să-ţi angajezi numele. Devii prizonierul unor opinii de care eşti străin. Prizo-
144
nierul unei prese venale, pe care au zugrăvit-o Balzac, Mau-passant în Franţa, N. D. Cocea, la noi... Şi, fără nici o ezitare, minţi cu seninătate, ca un om pe care literatura îl îndeamnă la fiecare pas să transfigure realitatea : Acum va fi altceva ! Facem un ziar independent. Un ziar de luptă. Dacă ai văzut afişele : Voinţa ! Acolo voi semna cu numele întreg, fiindcă nimic nu mă mai împiedică să-mi apăr ideile mele.
— Te invidiez, domnule Ozun, spuse Costea Lipan. Te invidiez şi mi se pare că te reţin.
— Nu ! Nu ! Mergem împreună. Şi eu tot cu administraţia de aci am o mică socoteală. Lichidarea unei restanţe .. .
Ion Ozun intră la administraţie ca la el acasă. încasă bonul. Costea Lipan plăti un anunţ : „Student serios caută meditaţiuni orice clasă. Preţ convenabil."
La uşă se aşteptară şi se întîlniră.
— Caut o meditaţiune . . . păru că se scuză Costea Lipan. Sînt într-un conflict cu familia şi vreau să-mi organizez viaţa pe cont propriu. Ideile mele cam rebele nu se împacă cu tirania

burgheză a familiei.
— Înţeleg . . . încuviinţă fără convingere Ion Ozun, care rămăsese orfan înainte de cei şapte ani de-acasă şi nu îndurase tirania familiei, crescut de o mătuşă blîndă şi miloasă, incapabilă să ucidă o muscă.
— Aşa e ? se acăţă de această aprobare Costea Lipan. Conflictul dintre părinţi şi copii va dura cît are să dureze umanitatea. Adică nu ; burghezia ! mentalitatea şi tirania burgheză.
— Turgheniev, Gide, îşi aminti Ion Ozun. A apărut acum un prim volum dintr-un ciclu mai mare, Les Thibault, al lui Martin du Gard . . .
— L-ai citit şi dumneata ? se bucură Costea Lipan. Nu ştiu ce va urma în celelalte volume. Dar ştiu că în primele volume autorul a disecat virtutea cu o mînă de neîntrecut anatomist. Vei fi observat şi dumneata poate că nimic nu discreditează mai mult virtutea ca oamenii virtuoşi ! . . .
Spunînd, Costea Lipan se gîndea la părintele său, virtuos şi rigid ca un alt Oscar Thibault, şi la conflictele de acasă, înăsprite In ultimul timp. Cînd ministrul de justiţie îl chemase să-i dea o mică sinecură, Costea Lipan s-a încăpăţînat să refuze. Aceasta dezlănţuise o urgie indignată împotrivă-i. Iar acum căuta o meditaţiune, ca să-şi cîştige banii de buzunar, de cărţi

şi de ţigări prin propriile puteri, nu din graţia unui individ ca Gică Elefterescu, pe care îl dispreţuia.
Ajunseră în Calea Victoriei. Fulgii se legănau magic în luminile vitrinelor. Trecătorii păşeau voios în alba fluturare. Farurile automobilelor prindeau potopirea moi atică în evantaliile albăstrii, soseau de departe, dispăreau, să facă loc altora şi altora, virînd, oprindu-se, pornind, încrucişîndu-se într-o ameţitoare, întrecere. Ninsoarea, năvala luminilor, reclamele aprin-zîndu-se şi stingîndu-se absorbite de albastrul serii pretimpurii de iarnă, ca să tresară în ghirlănzile altfel colorate, roşii, verzi, galbene ; soneria cinematografelor ; ferestrele încărcate cu sclipitoare bijuterii, paşii elastici ai trecătorilor învioraţi de răceala blîndă şi jilavă a fulgilor ; totul dădea străzii un aer proaspăt şi festiv.
Ion Ozun era cucerit de acest spectacol. Uitase zilele de foame, vagabondajul deznădăjduit, cînd se strecura pe lîngă ziduri ca un cîine alungat, nopţile de nesomn, cu dinţii clănţănind sub plapomă.
Toate se petrecuseră foarte departe, şi amintirea fugea de la ele.
îl incinta acum numai oraşul pavoazat de ninsoare.
— Oraş al dezmăţului ! exclamă duşmănos Costea Lipan. Dacă ai prinde oricare din aceşti trecători îmbuibaţi de guler, să-l întrebi de unde vine, unde merge, din ce şi-a plătit blana, n-ar şti, încurcat, ce să răspundă. Ar începe să tremure. Ai observat în ce nebunie risipelnică trăiesc toţi ? Pe mine mă bucură. Grăbesc singuri sfîrsitul. Gonesc singuri, fără să-i alunge nimeni din urmă, la răfuiala cea mare, care îi aşteaptă şi n-are să-i ierte ! .. .
Ion Ozun îşi privi noul prieten cu sinceră uimire. El nu vedea nimic din toate acestea. Uitase că aceleaşi gînduri şi întrebări îi strînseseră pumnii încleştaţi în fundul buzunarelor nu mai departe decît în dimineaţa aceleiaşi zile. Acum, înainte de al treilea cintat al cocoşilor, el nu mai vedea decît un spectacol care desfăta ochii : un spectacol vrednic de zugrăvit într-o nu-velă ori într-un roman.
— De ce ? întrebă cu nevinovăţie. Eu găsesc că uneori capitala o un oraş admirabil. Această voie bună nu e un optimism de ţară tînără, de popor tînăr, de oraş tînăr ?
Costea Lipan se uită posomorit la lanţul automobilelor şi la îmbulzeala trecătorilor de pe trotuar, so ,?.» ,iT1 c /i>ut»u

— Optimism numeşti dumneata aceasta ? Inconştienţă, iresponsabilitate, orice . .. Nu optimism. îi vezi cum trec, cum se salută, cum se invidiază ? Doamnei acesteia, care a trecut pe lîngă noi, i se pare că n-are blană destul de scumpă, fiindcă doamna dinaintea ei are una încă mai scumpă. Fiecare haină, fiecare podoabă, automobilul acesta lung cît un vagon şi parfumul pe care îl lasă în urmă fetişcana aceasta prea văpsită, toate sînt preţul unui compromis. Dacă pe fiecare l-ai urmări acasă, cînd îşi leapădă masca de stradă, te-ai înspăimânta cu ce preţ plătesc zîmbetul acesta fudul de fericire mincinoasă şi de bucurie

deşartă. Iţi spun că mă bucură ! îi văd alergînd şi mă bucură că aleargă la judecata,din urmă.
— Dar dumneata eşti un revoluţionar primejdios ! glumi Ion Ozun.
— Sînt. Adică aş vrea să fiu. Urăsc societatea noastră, fiindcă trăieşte în această complicitate. Urăsc marii capitalişti, paraziţii burghezi, slujbaşii laşi, politicienii veroşi şi nervoşi, urăsc chiar şi colegii mei de studii ! ... Domnule Ion Ozun, numai ticăloşii nu pot urî. Fiindcă ticăloşii n-au de ce plînge orînduielile societăţii noastre. Ei se acomodează. Ei răspund răului ca rău. Dar un om de treabă e constrîns să urască. Altfel, devine şi el complice. Urăşti din pricina iubirii de oameni, de omenire. Fără ură nu poate exista iubire, cum nu există lumină fără umbră.
Ion Ozun se simţi şi el complice la această orinduială ticăloasă şi nu regretă defel. Spuse rîzînd :
— Dumneata eşti 6 excepţie. Noroc pentru lumea aceasta de pe Calea Victoriei că eşti o excepţie. Altfel, ar sări toţi în aer, sau ar merge la spînzurătoare . . .
— Nici nu merită altă soartă ! întrerupse cu aprindere Costea Lipan. Aici, e bucata aceasta de cîteva sute de metri, e bîlciul vanităţilor. Aici se îmbulzesc toţi, din toată ţara, să-şi arate o haină, obrazul bine hrănit, automobilul scump, preţul laşităţilor şi al vînzărilor. . . Eu, domnule Ozun, n-am sosit în capitală decît de cîteva luni. în trenul de-atunci, din noaptea de septembrie, astă-toamnă. Ca orice tînăr din provincie, am sosit cu un mare bagaj de iluzii. Cum ţi-am spus, mi se pare, sînt student. M-am înscris la facultate şi eram sigur că acolo am să găsesc alţi tineri ca mine, însetaţi de alt fel de viaţă decît au dus părinţii noştri. Nu laşă, nu complice. Poate există şi

aceştia undeva. Dar nu i-am găsit încă. N-am dat peste ei... Toţi, domnule, toţi cîţi i-am cunoscut nu visează să facă altceva decît ceea ce-au făcut părinţii lor. Să ajungă, să se căpătuiască, să se slujească de diplomă, ca să se poată plimba pe Calea Victoriei într-un automobil al lor şi să fie invidiaţi de cei care umblă pe jos. Ce naşte din rîmă rîmă rămîrie !
— Cu ideile acestea ai să ajungi la Jiiava, domnule Lipan, continuă să glumească Ion Ozun. Noroc că eşti ca orice român, ca mine şi ca oricare. Ne consumăm indignarea în vorbe. Şi cu aceasta ne-am răcorit [. . .] Mai bine să mergem undeva şi să bem o cafea ori o ţuică fiartă . . . spuse nevinovat Ion Ozun, prinzînd braţul proaspătului prieten. Discutăm mai în voie.
— Da, discutăm mai în voie, acceptă Costea Lipan, bucuros că a găsit în sfîrşit pe cineva să-l asculte şi poate să-i împărtăşească gîndurile de atîta vreme nespuse.
Dar Ion Ozun se afla acum departe de asemenea gînduri războinice. El găsea viaţa îneîntătoare. El era fericit că viaţa şi lumea şi Calea Victoriei, aşa cum sînt, sfîrşiseră prin a-l accepta pe el, Ion Ozun, aşa cum este ; aşa cum îl acceptase Teofi! Sterili. Nu se putu abţine să nu spună într-o doară :
— Tocmai vorbeam cu Teofil Steriu . . .
— îl cunoşti pe Teofil Steriu ?
— Da, chiar azi am dejunat la el. Un dejun cam prelungit, cu dezbateri de-ale noastre, literare . . . ticlui realitatea, poate fără să-şi dea seamă, Ion Ozun.
— Ce fericit eşti dumneata că ai cui împărtăşi gîndurile, îl pizmui Costoa Lipan. Eu trăiesc ca într-un pustiu . . .
Ion Ozun se ruşina de ticluirile sale şi se grăbi să schimbe vorba.
—• Splendid ninge, arătă cu mîna în sus, spre fulgii dan-sînd în jurul becurilor cu lumina lăptoasă.
— Da. Ninge ca în martie o mie nouă sute şapte ! rosti sibilin Costea Lipan.
| H
:;i .1 i
\ >r ,,, ,,
ii e ; i.

Î'V (|1 i
I <

* I ,' i

CEAIUL DANSANT .

j Mii

U„'j 'hi I'

Din sicriul sonor al patefonului gemu muribund o strună de banjo. Pe urmă alte instrumente bizare şi triste au început să se tînguie cu gîlgîiri de plîns, şi încă mai sfîşietor decît plînsul, cu rîsul acela inuman şi întrerupt de sincope al clapelor de saxofon.

Domnişoara care răsucise manivela şi schimbase acul vorbi către tînărul cu ochelari înrămaţi de baga neagră, aşa cum toţi poartă acum ochelarii lui Harold Lloyd :

- Eu ador havaianele acestea, Alee. Aş vrea să le văd dansate de sălbatici, în Honoluiu. Visez cîteodată o viaţă elementară, plină de primejdii şi de peripeţii sălbatice . ..

Pentru domnişoara anemică, pală şi lipsită de vlagă, care nu trecuse de cinci ori în viaţă dincolo de bariera capitalei, ca şi pentru tînărul cu ochelari americani, Honoluiu e un sat cu pitoreşti colibe de lut, în smîrcuri toride, undeva, în apele Pacificului, nu un oraş prosper, ca oricare altul, cu hoteluri de beton armat, cu docuri, silozuri şi garaje, cu tramvai zgomotos ;i vitrine, ghişeuri de bancă şi agenţii de transport maritim.

Ei cred că instinctele elementare colcăie şi se dezlănţuie numai la antipozi, la sălbaticii goi şi împungîndu-se cu lănci înveninate. Nu văd că sălbaticii sînt oriunde şi mai ales aici. Că poartă veston negru, piepţii cămăşii ripolinaţi, ochelarii lui Harold Lloyd, iar cînd se vînează unii pe alţii, nu ■ u nevoie de arc cu vîrful săgeţii înveninat.

Ana Lipan îşi aşeză pălăria cu delicată artă, să nu strivească buclele fragile şi frizate în simetrice spirale. Se dădu doi paşi îndărăt. Se privi în oglindă din faţă, din profil, din trei sferturi; cu o oglindă ovală, plimbată de sus în jos, din dreapta şi stînga, îşi examina ceafa şi cutele rochiei în spate.

Surise. Se uită grav. Se înclină graţios. Ridică din sprîn-cene surprinsă şi se încruntă în glumă, ironic, sceptic, cochet, mustrător. Se apropie atît de mult, îneît îşi văzu amănunţit în sticla poleită porii obrazului astupaţi de pudră. îndepărtă taburetul şi se aşeză gînditoare ; pe urmă atentă la spusele unui vorbitor invizibil ; pe urmă jucîndu-se distrat cu mărge-

lele de cristal; pe urmă ameninţînd gingaş, cu arătătorul ridicat, acelaşi vorbitor nevăzut şi de-o impertinenţă simpatică.

Toate aceste exerciţii de mimică în faţa oglinzii, în camera cu perdele trase şi cu luminile aprinse, ar fi surprins poate un martor indiscret care cunoştea numai o domnişoară Ana Lipan (Annie Lippan, cu doi n şi cu doi p), solemnă, severă şi distantă. Dar ce tînără fată în faţa oglinzii ar fi făcut oare altfel ?

Rochia era nouă, pălăria nouă, nou colierul de cristal, şi peste o singură oră avea să păşească, în sfîrşit, într-o lume nouă şi în atîtea reverii rîvnită.

Domnul, doamna şi domnişoara Lipan erau invitaţi la ceaiul din saloanele doamnei şi domnului ministru Gică Elefterescu.

Iar Gică Elefterescu, la telefon, astăzi dimineaţă, amintind această invitaţie, lăsase destul de lămurit să se înţeleagă că va juca un rol decisiv în viitorul domnişoarei Lipan. El nu era om să-şi uite prietenii şi nu era un ingrat, să nu se gîn-dească la tăinuitele lor griji şi amaruri.

Evenimentul adusese agitare în casa familiei Lipan şi tur-burare în bugetul casei Lipan.

■r De-o săptămînă împlinită, Ana alerga de la croitoreasă la .modistă, de la pantofar la magazinele cu piepteni, coliere şi ■poşete, alegînd, încercînd, plătind şi aducînd îndărăt, pentru

0 modificare îndelung meditată acasă şi confruntată cu teancul revistelor de modă: Vogue, Femina, l'Officiel de la Couture sau Jardin des Modes. Astăzi dimineaţă, două ore împietrise neclintită pe scaunul de supliciu al coaforului, cu fire şi cîr-lige electrice în păr, ca p-rizoniera unui cabinet de chinuri savante, cum n-au ştiut să născocească nici călăii Inchiziţiei, nici torţionarii subtili din China mandarinilor. Dar toate erau -răsplătite cu prisos. Annie Lippan întrupa cu desăvîrşire oricare jdin gravurile revistelor cu pagini cretate — oricare ducesă cele-ibră în carnetul monden al Parisului şi al Rivierei, coborînd jaerian treptele de marmură ale unei somptuoase vile, cu lampadare, parc, valeţi

şi scumpe automobile la scară.
1   Elena Lipan adusese o croitoreasă cu ziua în casă, să-i prefacă şi ei o rochie neagră, în vîrstă de peste un deceniu, adaptînd-o aproximativ la moda timpului.   Constantin Lipan îşi.trimisese hainele de solemnitate la spălătoria chimică, de unde'sosiseră întinerite şi fără mirosul farmaceutic de camfor.
: •   Acum bătea cu degetul uscat în uşă :tv"   *';   ' -"u" ....
150
— Annie,   e cinci fără un sfert.   Cinci fără paisprezece.."
— Gata, papa   !   sări Annie de pe taburet,   aruncînd o ultimă privire în oglindă.
Deschise uşa şi toţi intrară s-o examineze cu exagerate exclamaţii vocalice de extaz. Sabina descoperi o cută imperceptibil deranjată. Se îndoi de genunchi să o tragă în jos, se repezi la pulverizator să-şi învăluie sora într-un halo de pulbere lichidă şi parfumată. Constantin Lipan se uită peste ochelari, din toate flancurile, amănunţit şi atent ca la un decisiv corp delict. Elena Lipan, în hainele ei sărăcăcioase, de rudă scăpătată sau de guvernantă, întîia oară uită să evalueze costul acestei transfigurări în perechi de ghete cu preţul dinainte de război.
Acest obicei devenise de mult o manie. Leafa servitoarei, cursa cu birja, tona de lemne şi transformarea unei pălării reprezentau pentru dînsa trei, patru sau zece perechi de ghete în valuta anului o mie nouă sute paisprezece. Adineaori calculase că din cei opt mii de lei cheltuiţi de Annie, de altfel cu avară chibzuială, altădată ar fi cumpărat pentru copii 333 perechi de ghete a 24 lei perechea, rămînînd încă o fracţiune zecimală de 3,33 lei. Iar constatarea o înfricoşase ... O uită acum. Cu degetele încrucişate, îşi admira copila nevinovat şi sincer, ca o ţărancă în faţa vitrinei cu busturi de ceară. îşi simţi ochii năvăliţi de lacrimi înduioşate. Poate o singură clipă, scurtă şi îndată întunecată, se revăzu în această făptură născută din făptura ei, aşa cum va fi fost cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, în după-amiaza cînd Constantin Lipan, proaspăt supleant de tribunal, o aştepta în salonul părintesc, în redingotă şî incomodat de un buchet de trandafiri albi şi ţapeni în cornetul de carton cu dantelă de hîrtie ajurată, să-i ceară mîna.
— Trimitem pe Catinca să oprească un taxi !   spuse Constantin Lipan, ceroetîndu-şi încă o dată ceasul cu îngrijorarea unui şef de staţie în aşteptarea expresului.
— Mă duc eu, se oferi Nellu. Catinca e o netoată.   E în stare să vină cu un hîrb de Ford.
Elena Lipan, în paltonul modest şi reajustat cu un supliment de guler ieftin, mai cercetă o dată cheile şi încuieturile, mâi repetă porunci Catincăi, apoi, refugiată în birou, reciti în grabă, pe furiş, a zecea oară, scrisoarea de la Iaşi, de la Matilda.   '   '   .....
.   • »* ; • ~ •-■;>.
151
Bolnava anunţa că se simte slăbită cu totul şi chema pe cineva să-i vegheze la căpătîi. O cerea pe Annie, dacă „se poate desprinde de la distracţiile capitalei". In acelaşi plic, servitoarea bolnavei adăogase cu un creion chimic şi cu litere strîmbe o rugăminte simplă şi imperioasă în simplitatea ei : „Veniţi imediat. Cucoana e tare Rău. Domnu doctor spune Că no mai Duce nici cinci zile. Am pregătit Odaia pentru Duduia ana. Săru mina Frăsîna."
De astăzi dimineaţă scrisoarea îi ardea degetele. De cîteva ori fusese gata s-o citească bărbatului şi Anei ; de fiecare dată însă o oprise gîndul că aşa va turbura fără folos un ceas de mult aşteptat. Cu minuţiosul lui respect al datoriei, Const ar fi fost poate în stare să renunţe la invitaţia ministrului şi s-o trimită pe Ana cu primul tren. Şi chiar fără aceasta, atît Annie, cît şi el ar rămîne toată vremea preocupaţi, cu mustrarea de cuget că se desfată la un ceai dansant, cînd tanti Matiîda îşi dă poate sufletul. Tăinuind conţinutul scrisorii pînă la întoarcere, toate aceste complicaţii se aflau înlăturate. Iar cu trenul de noapte sau de mîine dimineaţă, Annie avea cînd să ajungă neîntîrziat la datoria unde o chema muribunda şi interesul lor, al tuturor.
— După întîia lectură a dublului apel, se gîndise să n-o lase pe Annie singură, ci să plece împreună cu Costea. Un bărbat, chiar cînd e numai abia trecut de vîrsta copilăriei, are alţi ochi şi altă prezenţă de spirit în asemenea împrejurări. Cine ştie dacă la căpătîiul tanti Matildei nu s-au adunat de pe acum rudenii îndepărtate şi cupide, gata să facă dispărut un testament sau să smulgă bolnavei cu voinţa şovăielnică altul, dictat de neomenia lor ?

Aşa cugetase, pregătind ferit de ochii celorlalţi bagajele de drum pentru Costea şi Annie, împăturite şi numărate, numai să şi le orînduiască singuri în valiza de pergamoid.
Dar a fost destul să simtă privirea lucidă şi rea a lui Costea urmărind-o, ca şi cum ar fi înţeles ceva : de îndată hotărî să renunţe în orice caz la o asemenea companie pentru voiajul Anei şi socotelile lor. Copilul acesta presimte tot şi o turbură de cîte ori îi citeşte răutăcios, ca într-o carte deschisă de osîndă, gîndurile cele mai ascunse... Nu vrea să înţeleagă că tot ce face şi tot ce prevede e numai pentru dînşii. Averea Matildei, aşa modestă cum e — două rînduri de case cu cîte două apartamente de închiriat şi o jumătate de milion în bonuri — ar în-

semna o zestre onorabilă pentru Annie şi Sabina, eîte o casă de fiecare, iar bonurile ar acoperi anii de studii în străinătate pentru doctoratul lui Costea şi pentru diploma de inginer a lui Nellu. Astfel, soarta copiilor s-ar uşura printr-o singură semnătură a unei văduve avare, care n-a făcut nici un bine în viaţă. Ea şi Const ar aştepta bătrîneţea şi pensia cu sufletul împăcat, bucurîndu-se de îndestularea şi fericirea altora. In faţa oricărei judecăţi, oricît de aspre, s-ar prezenta senină. Nimic n-a dorit şi nimic n-a făcut decît pentru a cruţa tihna bărbatului şi a apăra viitorul copiilor.
Numai Costea o sileşte să-şi plece ochii de cîte ori se întrerupe din lectura cărţilor lui cu idei monstruoase, s-o urmărească, pe ea şi pe toţi din casă, cu privirea încărcată de batjocură, de dispreţ şi de compătimire.
Acum chiar, în agitarea bucuroasă şi nerăbdătoare a tuturor, el singur stă la o parte, pe divanul din sufragerie, citind absorbit o asemenea carte otrăvitoare, cum e de mirare că legile prea blînde lasă să fie scrise, tipărite şi împrăştiate, pentru stricăciunea minţilor şi înveninarea inimilor.
Nellu trînti uşa de la antret, important şi satisfăcut :
— Am adus maşina, papa ! Un Buick limuzină. Dacă n-ar scrie pe tăbliţă taxi, ai crede că e un automobil dă legaţie. Superb ! Un Buick-Master, tipul ăl mai nou.
Elena Lipan transformă preţul cursei în ghete de copii a 24 lei perechea.
Coborîră scările. Se îmbarcară. Annie la mijloc, pe marginea banchetei, să nu-şi şifoneze pliurile de mătase.
Sabina rămase rezemată de uşorul sufrageriei, în şorţul negru şi scurt de uniformă, ca o mică şi tristă cenuşăreasă.
— Au plecat mondenii faivoclocişti ? ridică în sfîrşit ochii de pe foile cărţii Costea.
— Da... Şi păcat că n-ai venit s-o vezi şi tu pe Annie, vorbi cu înfrigurare Sabina. Era delicioasă ! Orice-ai zice tu, Costea, numai Annie dintre noi toţi ştie să păstreze un aer distins .. . cum să-ţi spun ? princiar .. .
-— Spune : înţepat! de aspidă ! rîse răutăcios Costea. înţepat şi fals, ca în jurnalele de modă. Mă mir cum de nu te umileşte gîndul că sora ta e dusă aşa, în complicitatea tuturor, la vedere. Tot aşa cum îşi ţesăla şi îşi peria juncanele, cînd le

scotea la iarmaroc, la vînzare, bunicu, dascălul de strană Costache Lipan.
— Cum poţi să compari, Costea, pentru Dumnezeu ? Eşti oribil cînd vorbeşti aşa .. .
— Oribil sînt eu, sau ei ? ... Oribil sînt eu, sau tu, Sabina, cînd cazi în extaz la toate mofturile şi farafastîcurile Anei ? Rîvneşti să ajungi ca ea ? Să te poarte peste patru-cinci ani, ca pe-o marfă de vînzare, pe sub nasul cine ştie cărui imbecil ? „Poftiţi ce sîni are, priviţi ce talie ! Ce ochi şi ce picioruş fin ! Pot să vă mai spun că aşteptăm şi o moştenire. Avem o mătuşă bogată, care poate dă Dumnezeu să plesnească din ceas în ceas" . .. Tu nu le vezi acestea, Sabina ? Nu le înţelegi şi nu le auzi ? Şi nu înţelegi că pentru tine îţi doresc altă soartă ? Tu meriţi altceva, Sabina ...
— Pe tine nu te mulţumeşte nimic niciodată . ..
— Cum să mă mulţumească ? Mă asfixiază atmosfera de aici . . . Uite şi tu cum ne-am strămutat cu toate hleaburile de mobile, pretenţioase, uzate şi triste printre care am crescut, şi cum îndată maman şi papa s-au grăbit să reconstituie exact, ca într-un muzeu istoric, atmosfera sordidă de mici şi poltroni burghezi provinciali. Pentru dînşii laşitatea cotidiană li se pare eroismul cotidian. . . Sînt oneşti ? da ! Papa, un magistrat

integru şi, după cum scrie în ziare, un procuror general temut, cum n-a mai fost de mult nimeni . . . Aceasta nu-l împiedică însă să aibă admiraţie pentru un om de nimic, pentru un sforangiu de cea mai mârşavă teapă, ca Gică Elefterescu ; să se simtă flatat că e primit în casa lui şi să-i ră-mînă recunoscător dacă îi va găsi un nerod să-l colăcească cu o logodnică înţepată ca Ana. .. Virtutea nu-l împiedică să rn-vidieze soarta celor mai puţin virtuoşi, care măcar riscă şi ies la larg, să înfrunte riscurile. Tristă virtute, Sabina, care n-a dus la alt rezultat decît să facă un copil să-şi urască şi să-şi dispreţuiască părinţii! . . . Acum de ce plîngi ? Ce sînt copilăriile acestea ? . ..

Sabina îşi ascunse obrazul în îndoitura cotului şi plîngea cu sughiţuri.

— Tu ... tu eşti imposibil, Costea ! Vrei să mă faci şi pe mine să nu-i iubesc... N-am să te mai ascult niciodată . . . Eşti un ... Nici nu ştiu să spun cum îmi pari tu cînd vorbeşti aşa .. .

— Sînt un monstru ... Da ? Spune cuvîntul, Sabina ! Aşa se naşte cîteodată în cele mai paşnice şi inofensive familii un

154

pui de năpîrcă ... Ai să mă înţelegi însă odată ... Atunci cînd .J
are să te sufoce şi pe tine viaţa aceasta de familie respectabilă, 1
cîrpită din mărunte socoteli şi ambiţii şi invidii. Acuma fii fată *
cuminte şi înţelegătoare : şterge-ţi lacrimile... ".

Costea închise cartea şi se ridică să şteargă lacrimile Sabi- ;.
neî cu batista. Ii ridică obrazul de bărbie şi o privi dureros în ochii ca luciul antracitului. Ochii ei, de galoşi Tretorn.

— Eu am să scap de aici . . . spuse cu glas tremurat. Am să plec şi am să-mi fac singur viaţa ... Dar tu, tu, Sabina ?.. . Tu ai să rămîi captiva lor... Aş vrea să înţelegi că aceasta mă doare.

— Cînd pleci ? se sperie Sabina.

— N-avea grijă. Nu azi, nici mîine ! Peste o lună ori peste două; cînd voi ajunge să nu datoresc nimănui nimic. Pînă atunci, mai bine să-ţi ajut la traducerea ta. Vezi că n-am uitat ?

— Tocmai ! se bucură Sabina, trecînd cu nestatornicie copilăroasă de la plîns la voioşie. Aşteaptă un moment, să-mi aduc caietul şi cărţile.

Alergă de zor, se întoarse şi le răvăşi pe masa din sufragerie cu învelitoarea de muşama cadrilată. Costea deschise cartea şi începu să dicteze :

„At vero Aeneas adspectu, dimpotrivă, la această privelişte, Aeneas obmutuit amens, rămase mut, împietrit, îşi ieşi din minţi, comaeque arrectae, părul i se ridică măciucă, horrore, de . groază, et vox haesit faucibus" .. .

Sabina scria, între pauze rozînd cu dinţii mărunţi capătul de lemn moale al creionului A. W. Faber nr. 3 şi cu ochii în-tredeschişi întrevăzînd cu extatică admiraţie pe Annie, în rochia ei vaporoasă şi fină, ca praful albastru de pastel. O Annie anturată de tineri sportivi şi fotogenici, tîrînd ca o trenă prin mijlocul saloanelor festiv luminate dîra de priviri invidioase a tuturor celorlalte femei. Orice ar spune Costea, viaţa nu e întotdeauna atît de posacă şi de respingătoare ! Pare aşa numai unui morocănos ca el.

— Cum ai spus, Costea ? Te rog mai repetă o dată . . . ■ ..•—. Nox erat, era noapte, et corpora fessa, şi trupurile ostenite, carpebant per terras, gustau, se bucurau pe pămînt, sopo-rem placidum, de un somn liniştit, silvaeque et aequora. . .l

1 Text din Eneida de Vergiliu.

In saloanele doamnei şi domnului Gică Elefterescu lucru-?rile nu se desfăşurau chiar aşa cum le întrevedea, ca într-un fastuos film, Sabina.

Apariţia Anei nu provocase nici o emoţie. Trecu neobservată, fiindcă lumea era multă şi pestriţă.

Aceste ceaiuri fuseseră născocirea şi deveniseră slăbiciunea doamnei Elvira Elefterescu, persoană înaltă şi vastă, cu trup de jandarm călare şi cu suflet inocent de prunc.

Doamna Elvira Elefterescu simţea o irezistibilă atracţie ; pentru toate evenimentele mondene : baluri şi înmormîntări, serate şi premiere, recepţii şi vernisagii. Mai mult însă decît pentru toate arăta predilecţie pentru nunţi şi logodne. Fără copii, dar cu un numeros contingent de nepoţi şi nepoate, de veri şi verişoare, de fini şi fine, pînă la a douăsprezecea

cren-, gătură a rubedeniilor care de care mai vagi şi îndepărtate, mai nevoiaşe şi oropsite de soartă, era îndeosebi posedată de un tiranic demon matrimonial. Universul i se înfăţişa ca un inepuizabil rezervoriu de „partide" viitoare ori posibile. Nimeni nu-i cunoştea o,figură mai desăvîrşit fericită ca atunci cînd, sprijinind o enormă luminare cu flori şi panglici albe, în rolul sacru de nună, în dreapta unui mire adesea mai puţin emoţionat decît dînsa, asista cu lacrimi de bucurie în ochi la schimbul de inele, şi cînd înconjura masa cu paşi săltaţi, ca o morăriţă la horă, în psalmodia greco-orientală, în care biblicul Isaia dănţuieşte de vreo două mii de ani la atîtea sute şi sute de milioane de nunţi ! Pentru satisfacerea acestei pasiuni inaugurase ea ceaiurile dansante, frecventate de cel mai bizar amestec de lume al capitalei. Cu un ochi providenţial, descoperea la un invitat şi la o invitată care abia s-au cunoscut tăinuite indicii că au fost născuţi unul pentru altul şi că nu-şi vor îndeplini destinul pe acest pămînt decît după ce-şi vor pune cununiile pe cap. Odată fixată această alegere, doamna Elvira Elefterescu îşi pierdea odihna şi somnul, născocind toate intervenţiile făţişe sau tăinuite care puteau ajutora destinul în misterioasele lui intenţii.
Gică Elefterescu strîmbase la început din nas cînd îşi vă-euse casa transformată în dancing intermitent. Pe urmă înţe-

lesese că nimic nu-i putea servi mai bine şi sub o aparenţă mal inofensivă complicatele înnodări şi deznodări de iţe politice. Invitaţii erau ai nevestei, nu ai lui. El se socotea mosafir, zeflemi-sind cu strîngeri din umeri un pueril capriciu feminin.
Dar în alegerea invitaţilor nu uita să adaoge ori să şteargă un nume, după cerinţele momentului. Şi în vreme ce încăperile răsunau de sughiţul saxofonului, de zornăitul cimbalului şi de suspinul extenuat al banjoului, în jilţurile moi din birou izbutea să adune întotdeauna, ca din întîmplare, cei mai înverşunaţi adversari politici. îşi strîngeau cordial mîinile. Se pomeneau discutînd foarte paşnic pe un teren ospitalier de armistiţiu si legînd, între două ţigări de foi şi două zvelte pahare de lichior, un pact care a doua zi răspundea într-o manevră neaşteptată la Cameră, o interpelare senzaţională şi un vot uluitor, cînd nu izbucnea în explozia unei declaraţii fulminante şi imprimată cu titluri de o şchiopă în ediţiile speciale de ziar.
Apartamentul părea dinadins construit pentru asemenea retrageri strategice.
în salonul din dreapta dansa şi se desfăta tineretul, sub privirea ocrotitoare şi complice a doamnei Elvira Elefterescu. Holul era o zonă repauzantă şi prielnică moţăielilor pentru al treilea sex : mame şi cocoane vîrstnice care nu dansau şi nici nu discutau remanieri ministeriale, domni cu reumatisme şi pensionari ai bugetului ori ai politicii, care nu pierdeau prilejul unui ceai parfumat şi al tartinelor cu icre negre, udate cu un pahar de vin autohton sau de şampanie franţuzească. în salonul din stînga se adunau, selecţionaţi prin imperioase afinităţi elective, invitaţii pentru care muzica şi dansul nu existau nici măcar ca pretext. Bancheri şi parlamentari, foşti şi viitori miniştri, oameni de afaceri şi preşedinţi ai consiliilor de administraţie, directori de ziare şi reprezentanţi ai consorţiilor străine. De acolo, cînd din discuţia generală se desprindea o chestiune vrednică numai de un mai restrîns şi discret auditoriu, partenerii se ridicau cu o aprobare complice a pleoapelor şi treceau în biroul lui Gică Elefterescu, lipind uşa capitonată, să nu străbată glas străin şi să nu audă ureche iscodelnică.
Gică Elefterescu fuma, staţionînd de la un grup la altul, şi îşi freca mîinile ca un fericit regizor, norocos după fiecare prerryeră. Cînd pleca ultimul mosafir şi servitorii începeau să mături, să deschidă ferestrele, să pulverizeze esenţa de brad şi să întindă covoarele, nu uita niciodată să mulţumească neves-

tei, înălţîndu-se în vîrful picioarelor, să-i ajungă cu buzele pe frunte, într-un sărut cast şi recunoscător.
—- Dragă Elviro, minunat ceaiul tău ! Cel mai izbutit din tot sezonul.. . Eşti o comoară, nu o soţie !
Elvira Elefterescu ştia ce înseamnă aceasta. Un plan urmărit de mult, o întîlnire abil pusă la cale ori un angajament cu tact smuls recompensau risipa de sandvişuri şi de lichioruri lipicioase, bomboanele strivite sub tălpi, olanda mesuţelor pătată de ceai, de vin negru sau

cocktail, fumul care cătrănea perdelele şi sfărmiturile scrîşnitoare ale paharelor de cristal, desperecheate din serviciul periodic, reîmprospătat prin grija şi din bugetul preagentilului soţ.
Soaţa pleca fruntea sub casca de păr oxigenat, zîmbind cu modestie şi cu oarecare întristare. Ea avea mai rar prilej să se arate tot atît de satisfăcută de rezultatul unui asemenea ceai. Invitaţii săi din salonul din dreapta soseau, dansau, deşertau pahare de ceai şi de lichior; se remontau cu piperment sau cu şampanie ; experimentau reţete inedite şi cu totul eretice de cocktail, spre stupoarea barmanului improvizat de la bufet şi plecau cu buzunările pline de ţigări de foi, dar se dovedeau rebeli proiectelor matrimoniale. Cu o piruetă scăpau de sub ameninţarea săbiei iui Damocles, fatal suspendată deasupra ca-petelor, şmecherind fatalitatea ca să apară tot atît de voioşi şi imuni la ceaiul viitor, pentru a înnoda iarăşi firul întrerupt al flirturilor cu smucituri sportive de mînă şi cu guturale exclamaţii anglo-americane.
într-un astfel de amestec dezlănţuit din plin, păşise intimidat „trio Lipan" — cum i-ar fi numit fără doar şi poate Sabina dacă i-ar fi văzut în acea clipă, cu totul departe de mirajul închipuirilor sale.
De la intrare, uşuraţi de vestmintele groase, escamotate de valeţi cu mănuşi albe de aţă, aruncaseră priviri disperate de naufragiaţi ca să se agate de o figură cunoscută. Annie Lipan simţi mai umilitor ca niciodată cît de sărăcăcioasă şi demodată e rochia Elenei Lipan şi cît de stîngaci e în miopia lui Constantin Lipan. Ca atare, puse distanţă de un pas între amîndoi, cu o instinctivă desolidarizare.
O doamnă în vîrstă, cu fire sure şi rare de scapet spin în barbă, o măsură prin lornion de jos în sus, pe urmă continuă să vorbească nepăsătoare principelui Anton Muşat. Un copil

fugărit de alţi doi descrise un semicerc, căutînd un refugiu, pe care-l găsi după rochia Anei Lipan. Urmăritul chicotea agăţîn-du-se de piiurile rochiei; urmăritorii luptau să-l captureze. Ana Lipan se silea să surîdă angelic, ca un model pentru o replică a tabloului Lăsaţi copiii să vină la viine i
Intrarea n-avu astfel nimic triumfal.
A fost totuşi un noroc că în acel moment de derută i-a văzut Gică Elefterescu prin uşa deschisă a salonului din stînga. Se repezi cu largi gesturi afabile şi, după ce sărută familiar manile femeilor de parcă le cunoscuse de cînd lumea, aruncă un apei sonor spre salonul din dreapta :
—' Elvira !
Apel tot atît de ineficace în momentul acela ca un strigăt deasupra cataractei Niagara, cea cu ecoul huruind noaptea pe o rază de şaizeci de kilometri. Jazul urla la paroxism. în delirul epileptic al instrumentelor, dialogurile continuau răcnite la ureche, ca între surzi.
Mai mult succes avu telegraful cu semnalizări mute. Gică Elefterescu ridică mina în sus, agitînd simbolic un steguleţ invizibil, pe care totuşi Elvira Elefterescu îl văzu din celălalt capăt. Răspunse de îndată la apel şi se prezentă să ia în primire invitaţii cunoscuţi pînă acum numai după o vagă şi sumară descripţie a bărbatului. Dinainte, pe nevăzute, decisese că Ana Lipan ar putea fi o partidă acceptabilă pentru un nepot stîngaci, sentimental şi tomnatic : Gută Mereuţă, iude de şedinţă adus în capitală la ultima mişcare în magistratură, tocmai din Cadrilater. Spre a sa încîntată surpriză, descoperi că Armie Lipan întrecea aşteptările. Şi hotărî că nimic în lume nu va putea conspira de-acum înainte să le împiedice fericirea.
Strîns încătărămată în mătăsuri foşnitoare, escortă pe Elena Lipan spre persoanele de al treilea sex : mame, mătuşe şi pensionari. O conduse apoi pe Ana Lipan spre salonul care o aspiră în mişcarea giratorie a dansului.
— Am să-ţi prezint trei nepoate ale mele, Trei surori : Lola, Lulu şi Lili. . . Trei creaturi admirabile . .. Doresc şi sper că veţi deveni prietene inseparabile. Prin ele ai să cunoşti toată lumea de aci . . , Iată-le ! Lola ! Lulu ! Lili !
Cele trei nepoate, în trei rochii de trei culori diferite — ca spicul griului, ca albastrul cerului şi ca verdele cîmpului — îşi tăiară drum şerpuind, pleeîndu-se şi sărind ştrengăreşte printre perechile de dansatori.

— Gata la apel, tăntiţo ! chicotiră tustrele, gîfîind şi fă-cîndu-şi vînt să se răcorească.
Nu erau frumoase, deşi Elvira Elefterescu nu le pomenea tripla lor existenţă fără o tenace aluzie la cele trei mitologice graţii. Cam bărbătoase, ciolănoase şi musculoase graţii ! Dar se arătară îndată foarte prietenoase, şi cu glasurile lor virile o copleşiră pe Annie Lipan sub o avalanşă de complimente, căzînd asupră-i din trei părţi, ca trei împroşcări de multicolore confeti.
—- Mă întrebam de ce întîrzii, spuse Gică Elefterescu, pu-nînd mîna protectoare pe spatele încovoiat, de miop, al lui Constantin Lipan şi mînîndu-l spre salonul discuţiilor lipsite de frivolitate. Se aflǎ cîţiva prieteni, care ţineau să te cunoască. Să încep cu principele Barbu Muşat. ..
— Ineîntat să cunosc pe marele nostru inchizitor ! îi scutură mîna Barbu Muşat, om înalt şi spătos, care, cu portul înadins neglijent şi cu barba fluvială, căuta să-şi dea o înfăţişare cît mai democrată şi să-şi facă iertat blazonul, arborele genealogic şi toate deşertăciunile, atît de scumpe vărului său ruinat, Anton. Ineîntat, mult temutule al nostru mare inchizitor !
— ... profesor doctor Minai Pop-Spătaru .. .
Omul cu profil metalic şi dur întinse degete osoase, adîn-cind o cută subţire între sprîncene, în sforţarea să-şi amintească unde a mai văzut acest chip stafidit, insipid, incolot şi inodor.
— Mirel Alcaz, directorul politic al Voinţei...
— ... care v-a adresat uneori săgeţi inofensive, domnule procuror general ! completă cu veşnicul surîs dezinvolt Mirel Aicaz, proaspăt bărbierit şi scos din cutie. O publicitate gra-tuită, domnule Lipan ! înţepăturile Voinţei sînt cea mai bună publicitate ...
— Fredy Goldamm.
Banoherul cu trăsăturile moi, gelatinoase şi cu ochelari americani prinse degetele lui Constantin Lipan într-o mînă flască şi umedă de sudoare.
— ... general Ignaţiu Zalomit, doctorul Ionescu-Strehaia, domnul Evghenie Condoritios, directorul Casei „Condoritios ei Macridian" din Salonic, Stanică Ţifescu, marele nostru elector de la Vlaşca, şi deocamdată atît... Te rog, ia loc. Ceai ? Lichior ? Vin sau şampanie ?
. , .

Constantin Lipan se instala cu precauţie, ca întotdeauna, numai pe trei sferturi din scaun. Răspunse cu modestie, ca un pasager econom într-un bufet de gară :
— O cafea neagră. Dacă se poate, cu zahăr puţin.
Toţi îl examinară cu oarecare surprindere. Se aşteptaseră la un om feroce, cum îl anunţaseră rechizitoriile prompte şi neîndurate. Aveau înainte un individ timid şi miop, cu înfăţişare neînsemnată de copist suprabugetar, îmbătrînit fără speranţe de înaintare.
Doctorul Mihai Pop-Spătaru îşi descruntă profilul subţire, îşi amintise. Era părintele de familie din tren de astătoamnă ; perechea posacă, tîrînd după ea o trupă de copii plicticoşi, printre care o fetiţă vioaie distona, ca un neastîmpărat pui de leopard închis laolaltă cu vulgare şi triste resignate creaturi domestice.
îl măsură cu ochi mai atent. Pe urmă trecu, dintr-un vechi obicei, cu privirea de la unul la altul. Le cunoştea tuturor metehnele ascunse. Ca un duhovnic, le aflase suferinţi secrete, slăbiciuni absurde — ştia sfîrşituri inevitabile, care nu iartă. De aceea îi îngloba pe toţi într-o crudă luciditate, şi totuşi, într-o generoasă compasiune profesională de confesor laic.
— Vorbeam tocmai despre procesul Osias-Mladoveanu — Continentala ! rosti Mirel Alcaz, lăsîndu-se pe spate în jilţul scund, întinzînd picior peste picior şi potrivindu-şi dunga pan-talonilor peste ciorapii fini, străvezii, aproape feminini. Nu ştiu dacă a făcut un serviciu guvernului. . .
— Justiţia n-are drept să se întrebe dacă face ori nu un serviciu guvernului ! întrerupse ca înţepat de o viespe Constantin Lipan, ştergîndu-şi ochelarii cu batista, ca să privească mai de aproape la directorul politic al Voinţei.
— Nici nu voiam să spun aceasta, se apără surîzînd serafic Mirel Alcaz. Voiam să spun că nu ştiu dacă a adus un serviciu guvernului, dar ştiu sigur că a adus unul teribil presei.. . Ne-a urcat tirajul gazetelor. Aceasta dovedeşte că toată lumea e însetată de dreptate. Eu pe chestiunea aceasta am părăsit un ziar unde lucram de la înfiinţarea lui. Am preferat să

întemeiez altul, liber şi în spiritul vremii. Poate aţi observat, domnule procuror general, că dacă Voinţa şi-a permis inofensive agresiuni la adresa justiţiei, o făcea numai cînd ni se părea că justiţia ezită. Noi a™ căutat să întreţinem o atmosferă favorabilă iniţiativelor de curaj şi de energie.

— Dragă domnule, justiţia nu se preocupă de atmosfera favorabilă sau nefavorabilă, o ţinu înainte cu încăpăţînare Constantin Lipan. Ea îşi face datoria chiar cînd opinia publică, indusă în eroare, vede victime acolo unde sînt numai vinovaţi.
„E cum l-am ghicit eu ! gîndi Mirel Alcaz asimilîndu-l de îndată lumii în mijlocul căreia trăia, pe care o cunoştea şi nu pierdea nici un prilej să-i exploateze metehnele. Un ipocrit. Un individ primejdios şi de o şiretenie lucidă, regizată la rece, care şi-a pus masca de fanatic serv al justiţiei pînă ce şi-o da o dimiskme zgomotoasă, ca să intre a doua zi într-un partid de opoziţie. Chiar haina de pe el e o modestie făţarnică. Adună bani, cine ştie cum, şi afli după un an ori doi că-şi durează o casă cu trei etaje pe numele nevestei" . ..
Acestea le gîndea, după cum dicta scepticismul şi experienţa profesională, dar cuvintele rostite spuneau cu totul altceva :
— De perfect acord, domnule Lipan. Justiţiei, justiţiei probe şi intransigente, puţin îi pasă de atmosfera favorabilă ori nefavorabilă din jurul ei. îi ajunge propria sa conştiinţă. Insă e cu atît mai fericită coincidenţă cînd opinia publică bine luminată anticipează ea opinia pe care şi-o face justiţia. Cum sperăm că vom căpăta satisfacţiune — vorbesc în numele opiniei publice — peste cîteva zile, cînd justiţia va avea să avizeze într-o chestiune evitată pînă acum de toţi predecesorii dumitale.
— îmi pare că vrei să vorbeşti despre afecerea „Petrolul—Iordan Hagi-Iordan" ? interveni cu nevinovăţie minunat jucată Fredy Goldamm.
— Poate de „Petrolul—Iordan Hagi-Iordan", poate de altceva l se apără tot atît de nevinovat Mirel Alcaz.
— Aceasta va fi o chestiune mult mai delicată, îşi dădu cu părerea principele Barbu Muşat. Fiindcă Iordan Hagi-Iordan . . .
— Prezent! afirmă teatral, cu voce de bas, Iordan Hagi-Iordan în carne şi oase, oprit în cadrul uşii. E prezent şi vă depune toate omagiile la picioare, principe, fiindcă e sigur că i-aţi luat o apărare de care nici n-avea nevoie de altfel.
Înainta legănîndu-şi trupul scund şi vîrtos.
Rînji sub mandibulele puternice, ascunse de mustăţi uriaşe Aşa cum se apropia, părea ultimul om cu mustăţi preistorice din Europa. Ultimul om ascuns pînă acum în caverne.
*....... j
Haina era însă impecabil tăiată ; cămaşa, cu piepţi de zăpadă.
Roti ochii şi, cînd găsi ce căuta, exclamă cu exagerată Incîntare :
— Bună seara, frate Gică ! După surpriza pe care ţi-o citesc în ochi, se pare că nu mă prea aşteptai. ..
— De ce ? ... Mă gîndeam ... Ce idee !. .. Chiar adineaori... se împletici în vorbă Gică Elefterescu.
Iordan Hagi-Iordan rîse zgomotos şi apucă mîna lui Gicâ Elefterescu, scuturînd-o să i-o smulgă din umăr.
— Nici nu mă îndoiam, excelenţă ! Excelenţă şi frate Gică ' Nu mă îndoiam că mă aştepţi, chiar dacă o fire înclinată suspiciunii ar fi interpretat cine ştie cum subita dizgraţie cu care mă tratează buna doamnă Elvira Elefterescu de cîteva luni, uitînd să mă mai invite la preadistinsele voastre ceaiuri dansate, unde unii dansează în salon pe parchet şi alţii la cabinetul secret, pe sîrmă ! ... Eu sînt mai simplu şi mai puţin sclav al acestor deşarte forme. Treceam acum un sfert de oră pe sub ferestrele voastre. Am văzut lumină. Mi-am adus aminte. Zic : Mă reped acasă, îmbrac pentru orice eventualitate o haină mai decentă, trec, dau bună seara şi plec ! în afară dacă nu mă onorezi şi pe mine cu un pahar de coniac, frate Gică. Ca în vremurile cele bune, cînd semnai scrisorile — (îţi aduci aminte care scrisori ? eu le-am păstrat pe toate) — cînd le semnai : „al tău frate, Gică" . . .
Toţi ascultau cu uimire, curiozitate şi cu oarecare bucurie răutăcioasă.
Se ştia că un dosar „Petrolul—Iordan Hagi-Iordan" se află In mîinile lui Constantin Lipan şi

că în cîteva zile scandalul multaşteptat avea să urmeze scandalului „Osias-Mladoveanu—Continentala". Marele rechin, Iordan Hagi-Iordan, era citat la Parchet sub grave învinuiri. Cu cinică temeritate, se invitase deocamdată oaspe în casa ministrului de justiţie, ca să dea pentru a doua zi ce şopti şi răstălmăci întregii capitale.
Constantin Lipan clipea mărunt, neînţelegînd în ce cuibar viperin a intrat. Căută ochii ministrului. Gică Elefterescu îi ocoli privirea.
Dar i-o surprinse Iordan Hagi-Iordan. Marele petrolist şi afacerist se apropie, întinzînd amîndouă mîinile, aspre şi vînjoase :..,...

'■• — Ce surpriză, domnule procuror general ! Numai fratele Gică ştie să rezerve prietenilor asemenea surprize. Doream de mult să te cunosc mai de aproape şi să stăm de vorbă mai pe îndelete . .. Ehei ! Că de vorbit, te asigur eu că avem ce vorbi să ţi se ridice 'părul măciucă în cap. Fiecare cu dosarele şi arhivele sale. Dar să lăsăm astea . . . Mi-a vorbit mult despre dumneata băiatul meu, Nicki. E coleg şi cel mai bun prieten cu un fiu al dumitale, şi n-am avut niciodată nimic de obiectat cînd îmi cereau unul din automobile să facă o plimbare nevinovată în jurul capitalei. Pot spune că m-a bucurat asemenea prietenie între copii. Eu am cultul prieteniei, cum foarte bine mă înţelege fratele Gică !
Pipăind cu mînă de orb, Constantin Lipan căuta ochelarii pe măsuţa din lemn de trandafir. Fără ei nu putea desluşi în ceaţa tulbure chipul lui Iordan Hagi-Iordan. îl ghicea numai rînjind, cu fălcile puternice şi cu dinţii laţi, să sfarme ciolanele, ca maxilarele de fiară.
Din discreţie, Mirel Alcaz făcu un gest de plecare. Iordan Hagi-Iordan îl surprinse şi îl opri :
— Vrei să pleci, prietene Mirel ? Aceasta înseamnă că n-ai fler de gazetar nici de două parale. Cum, părăseşti terenul tocmai cînd ceaiul dansant al fratelui Gică începe să fie mai interesant ? A propos ! Am ceva pentru Voinţa, care poate să-ţi pară încă mai interesant. Nişte scrisori senzaţionale, să-ţi dubleze tirajul în douăzeci şi patru de ore . . . Dacă ai răbdare, trecem mai acuşi în camera jurămintelor ! — făcu semn spre biroul lui Gică Elefterescu. Ştii tu ! La secret. Mă cunoaşte bine această chilie a spovedaniilor. Nu intru întîia oară acolo ! Aşa e, frate Gică ?
Gică Elefterescu se chinuia să rîdă înveselit foarte, ca de cea mai plăcută şi bucuroasă surpriză.
— Admirabil tip ! Dintr-o bucată ! se adresă către generalul Ignaţiu Zalomit, fiindcă era cel mai apropiat vecin. Ce zici, generale ?
Generalul Zalomit, surd ca un dovleac, înţelese în felul său ;
— Prea mult pentru artilerie şi prea puţin pentru infanterie. Infanteristul e inima armatei. . . Eu, domnule, am spus-o încă de la 99—900, lui Mitiţă Sturza.
Constantin Lipan îşi descoperise ochelarii şi privea deznădăjduit spre celelalte încăperi, unde se aflau Elena şi Annie.

— Şi dumneata vrei să pleci ? ghici Iordan Hagi-Iordan, pu-nîndu-i o mînă pe genunchi cu un gest de luare în posesiune. Ce curios, domnilor ! Toţi vor să plece . .. E o epidemie.
„Aceasta se întîmplă numai din pricina Elenei, cu mofturile ei de relaţii mondene şi cu vînătoarea ei după ginere !" îşi descarcă Lipan conştiinţa, şi rămase cu un oftat captivul mîinii tari şi păroase.
Elena Lipan se afla şi dînsa prizonieră în holul rezervat persoanelor de al treilea sex.
După cîteva întrebări distrate, care n-aşteptau nici un fel de răspuns, Elvira Elefterescu dispăruse, făgăduind că se întoarce peste o clipă.
Plecase şi o uită, irezistibil atrasă de secţia dancing, unde supraveghea, intervenea, încuraja şi respira cu nesăţioasă fericire atmosfera aţîţătoare de parfum, de mîini transpirate, fum de ţigări orientale cu opium şi englezeşti cu miere ; aroma răcoritoare de oranjade şi împestriţatele miasme de cocktail.
Dar plecînd, doamna ministru o predase unui octogenar ogîrjit şi friguros, cu gîtul înfăşurat într-o legătură cadrilată de lînă şi cu ochii lăcrimoşi de cimpanzeu răpus de oftică în vitregele noastre regiuni septentrionale. Elena Lipan nu-i auzise numele în hilara explozie a jazului ; atît doar : . .. „savantul nostru profesor".

Savantul profesor muia pesmeţi în ceai şi molfăia melancolic. Păru îndată foarte încîntat că a găsit pe cineva să-i asculte o senzaţională comunicare în chestia ţiparilor. Căpătă viaţă, ca un cadavru animat de experienţa lui Galvani.
— Ce părere aveţi despre ţipari, doamnă ? întrebase sever. Ce ştiţi despre ţipari ?
Elena Lipan făcu un apel disperat la toate cunoştinţele sale despre fauna acvatică.
Răspunse şovăind, ca la examenele de acum treizeci-treizeci şi cinci de ani în urmă :
— E un peşte de baltă... De nămol. Lung ca un şarpe. Un peşte ordinar, pentru oameni săraci. Mai ales ţiganii se dau în vînt după el...
Savantul rîse atît de înveselit, încît împroşcă printre gingiile văduvite de dinţi o mică planetă cu mai mulţi sateliţi de pesmet transformat în pastă gălbuie.
— O, sfîntă ignoranţă ! ridică mîinile spre plafon. Dar, doamnă, tiparul e cel mai ciudat fenomen din apele noastre . .. E peştele misterios. Un mister pe care ne-am pus cu toţii

pe-atîta, să-l clarificăm, şi-l vom clarifica. Ştiinţa nu admite mistere ! Tot ce-a fost ieri mister azi e banalitatea cea mai banală. Pretindeţi că nu ?
— Nu pretind nimic ... se apără vinovată Elena Lipan. Sînl o profană.
— Aha ! Profană ? Bine zis ! Ca profană, ştii dumneata că tiparul vine în apele noastre numai în vilegiatură ? Cam lungă, dar tot vilegiatură se cheamă. Ştii dumneata că în fiecare toamnă, cum s-a întremat şi a ajuns la maturitatea deplină, pleacă din bălţile noastre pe rîuri la vale, şi dacă nu poate pe rîu, o ia pe uscat, ca şarpele, pînă ce ajunge în fluvii, şi din fluvii în mare, şi din mare în ocean, ca să parvină cu orice preţ în Marea Sargaselor, tocmai la şase mii de kilometri ? ... De unde să le ştii acestea, ca profană ? ... Ei bine, află, stimată doamnă, că acolo şi numai acolo, la patru mii de metri adîncime, îşi depune ouăle si moare.. . Stimată doamnă, e unul din cele mai stranii şi deocamdată mai enigmatice fenomene ale naturii, şi e de mirare că oamenii aceştia din jurul nostru discută despre schimbarea guvernelor, despre slugi, pălării şi scumpirea lemnelor, în ioc să se minuneze cu evlavie şi să ia învăţăminte de la asemenea tainice orînduieli ale naturii... Eu am să vă explic aceasta. Sînt încîntat că am dat peste o persoană care dispreţuieşte vulgarele preocupări ale unei societăţi ignorante, şi mai jalnic decît ignorantă, fericită în ignoranţa ei...
Elena Lipan suspină şi rămase să se iniţieze în misterele tiparului voiajor, trudindu-şi ochii să descopere în cealaltă încăpere pe Annie. Surîdea fericită cînd, o clipă, Annie apărea şi dispărea în melstromul circular al dansului, în braţele unui tî-năr cu părul lipit ca o carapace de email negru şi cu jumătate de obraz paralizată în crispaţia monoclului.
A treia oară o vede dansînd cu acelaşi ins. Acesta îi păru un indiciu. Era fără îndoială nepotul doamnei Elvira Elefterescu, la care, în fugă, doamna ministru, cu un zîmbet complice, făcuse o atît de discretă aluzie.
Gîndul îi aduse o destindere în obrazul ei obosit şi pămîntiu. Revărsă o lumină de participare voioasă şi plină de speranţe la tot ce se petrecea în juru-i.
Savantul profesor luă această metamorfoză drept o victorie personală :
— Aşa e că începe să fie interesant, doamnă ? . .. Doamna, şi mai cum, dacă îmi permiteţi ?

— Elena Lipan ...*?'
— A ! Da .. . Soţia temutului nostru procuror general. Mă scuzaţi de aceste trădări ale memoriei... La vîrsta mea . .. Aşa e că începe să vă pară interesant ? Citesc pe figura dumneavoastră, stimată doamnă Lipan .. .
Stimata doamnă Lipan luă aminte la un fenomen cu mult mai apropiat de ritualul îndeletnicirilor sale de toată ziua decît expediţiile transoceanice ale ţi parilor. Observă pe haina octogenarului savant nepermise pete de scrum, de pesmete fărîmiţat, de pricomigdale, de ceai. Ca o grijulie mamă şi soaţă prin predestinările profesiei sale casnice, scoase batista din poşetă şi se ridică de pe scaun, întrebînd :
— îmi permiteţi, domnule profesor ?
— Mă rog, mă rog ... îi îngădui bătrînelul, nedumerit şi cam contrariat că fusese întrerupt la jumătatea cea mai interesantă a odiseii ţiparilor, pe care o relata cu atîta avînt.
Elena Lipan, conform atribuţiunilor sale domestice, îi şterse delicat petele şi îi scutură

scrumul cu batista, mai tipărindu-i cu dosul palmei şi reverul straiului, nodul legătoarei de la gît. Iar pricepînd în sfîrşit despre ce anume fusese vorba, cu un gest galant şi neaşteptat, ridicîndu-se la rîndul său de pe scaun, Home-rul ţiparilor îi cuprinse mîna şi îi sărută vîrful degetelor cu graţia unui june muşchetar.

A fost ceva atît de desuet şi de înduioşător, de pe vremea valsului şi a mazurcii, atît de deplasat în această casă, atît de nepotrivit cu vîrsta şi înfăţişarea lor, a amîndorura, încît orice privitor ar fi găsit scena de un comic irezistibil.

Dar nu se afla nici un spectator să-l intereseze episodul. Şi de altminteri, dacă s-ar fi găsit unul, mai ciudat decît întreaga scenă i-ar fi părut îmbujorarea subită şi feciorelnică din veştedul obraz al doamnei Lipan.

Aşezîndu-se iarăşi pe scaun, bătrînelul îşi reluă firul povestirii.

— Cum spuneam, aşadar, stimată doamnă, tiparul femelă, după un stagiu de cinci ani în apele noastre, coboară în estuare. Acelo e întîmpinat de tiparul mascul şi pornesc împreună pînă la sud de insulele Bermude, parcurgînd şase mii kilometri în şase luni. După acest voiaj de nuntă, tiparul femelă depune peste un milion de ouă, ceea ce veţi recunoaşte, multstimată doamnă Lipan, că e o cifră impresionantă !

Multstimata doamnă Lipan, silindu-se zadarnic să fie atentă şi să-şi concentreze gîndurile la spusele povestitorului, îşi revenise şi dînsa la vechea-i şi netămăduita-i obsesie. Transformă imediat kilometrii în lei, milionul de ouă în lei, şi suma totală, în perechi de ghete. Apoi la acest total mai adăugă şi o evaluare a trusoului Anei, tot în ghete a 24 lei perechea, cu preţul şi valuta dinainte de 1914. Cifrele o cutremurară. Şi o deznădăjduiau. Trusou ? De unde şi cu ce ? Nici cu leafa lui Const pe trei ani înainte nu se vor învrednici dînşii să-i înjghebe un trusou măcar la fel cu cel de care s-a bucurat ea cînd se măritase !

Prin firească asociaţiune de idei, se gîndi la boala Matildei şi strînse instinctiv între degete încuietoarea poşetei unde se afla scrisoarea. E a treia oară cînd medicul o socoate pierdută, şi de două ori pînă acum a revenit la viaţă. De ce-o fi chinuind oare Domnul o fiinţă care nu mai poate aştepta nimic de la ziua de mîine ? Acum doi ani voia să vîndă casele şi să plaseze banii în bonuri. Mai bine că n-a făcut. Bonurile s-au depreciat la jumătate. Iar preţul imobilelor a crescut.

— ... din ouşoare iese atunci o larvă transparentă ca sticla, continuă savantul profesor, clătind restul de ceai rece în fundul paharului.

Dacă moare Matilda, vor trebui să poarte toţi doliu şi să meargă la Iaşi, la înmormîntare, gîndi Elena Lipan. Altă cheltuială ! . .. Privirea i se destinse însă, fiindcă întrevăzu prin uşa deschisă pe Annie la braţul tînărului cu părul de smoală. Pare un tînăr foarte simpatic. Numai de n-ar fi prea nărăvit amator de dansuri şi de petreceri. Aşa sînt toţi pînă ce se însoară. Annie e însă destul de voluntară şi are destul tact pentru a şti cum să-l reţină acasă. Totul depinde de tactul femeii. Şi Annie e neîntrecută în acest simţ înnăscut al chiverniselilor casnice, moştenit de la ea.

O învălui într-o privire înduioşată, peste mese şi capete, tocmai în faţa bufetului, unde tovarăşul Anei o oprise şi îi întindea un pahar înalt, cu un lichid de culorile curcubeului.

Annie gustă şi se oţărî, rîzînd. *

Rîdea şi tînărul. ',*

— Chestie de obişnuinţă, spuse. Eu am o reţetă mai fudro-iantă. Saratoga cocktail. O jumătate de pahar de coniac, jumătate vermut, cîteva picături de angostura-bitter şi cîteva picături de curacao. Două măsline la fund. Nimeni nu rezistă la a

treia doză . . . Dar adevăratul, incomparabilul, neîntrecutul maestru e Tom. Dă-mi voie să ţi-l prezint pe Tom. Hello ! Tom !

— Hello, Scarlat !

Tom sosi patinînd pe parchet şi ţinînd de mînă pe una din cele trei nepoate ale doamnei Elvira Elefterescu, nici Annie nu ştie exact care : Lola, Lulu sau Lili ?

Junele Tom, ca şi prietenul său Scarlat, părea croit după chipul şi asemănarea ilustraţiilor mondene din revistele londoneze. Cel mai pur şi mai autentic gen englezesc, ba încă şi superlativ. Prezentîndu-se tot după cea mai autentică manieră englezească, ba încă la

superlativ, îi înălţă mîna, smucindu-i-o din cot, şi i-o zgîlţîi, ca să-i dea drumul apoi ca unei doare electrocutate.
— Spuneam că eşti un as în materie de cocktailuri, lămuri Scarlat.
— O ! se apără cu modestie Tom, ridicînd sprîncenele subţiri şi plivite cu cimbistra. E o legendă ca oricare alta şi e mincinoasă ca toate legendele.
— Ce urît îţi sade cînd încerci să-l faci pe modestul, Tom ! ... îl mustră Lola, Lulu sau poate Lili, în orice caz una din cele trei graţii. Nu-l crede ! Are acasă un bar de toată frumuseţea. O să mergi odată cu noi. . . Numai să nu sufli nimic tăntiţei. Acestea sînt escapadele noastre secrete . . . Tom are patefon, radio, cea mai completă garnitură de bar . . . Păcat că nu iubeşte femeile. Jură numai pe Gide, Cocteau şi Oscar Wilde.
Ana Lipan roşi plecînd ochii, deşi înţelegea numai pe jumătate.
Lola, Lulu sau Lili — în orice caz aceeaşi din cele trei graţii — adaogă, aruncînd o privire provocatoare :
— Noroc că şi noi ne răzbunăm. Ştim să ne dispensăm de dînşii. Pe urmă, desfăcîndu-şi braţul din mîna lui Tom şi prin-zînd-o pe Annie de mijloc, poate prea strîns, îi suflă la ureche : Fiindcă îmi imaginez că o să devenim foarte, foarte bune prietene, permite-mi să-ţi dau un sfat de prietenă. Lasă urîcioşii aceştia şi sacrifică cinci minute pentru dezolatul meu văr, Gută . . . Uite-l ce mutră nefericită are ... Observ că tăntiţa te urmăreşte de un sfert de oră cu dezaprobare. îi contrazici proiectele. Şi e păcat ! Gută al mamei, cum îi spunem noi, Gută cel mic şi necăjit are să fie un bărbat foarte comod. Priveşte cum i s-a lungit nasul aşteptînd ... UUUM ,w4,^,«,,,uui, ,

Gută Mereuţă aştepta într-adevăr trist, cu un nas prelung şi proboscidian. Nu ştia să danseze. N-avea nimic în figură sau în vorbă care să atragă o femeie. Cu ochii împinşi în lături, spre tîoaple, de rădăcina lată a apendicelui olfactiv, dezvoltat peste măsură ; în sala plină de râsete, de vuiet şi de trepidaţie, stătea nemişcat de două ore, pe un scaun, lîngă uşă, ca un posomorit cioclu al acestei tumultoase desfătări.
Se bucură cu cea mai desăvîrşită şi vizibilă candoare cînd Ana Lipan veni să se aşeze alături. Elvira Elefterescu îl dresase dinainte, îi spusese autoritar că această aleasă a sa, aceasta numai şi nu alta, are să-i facă fericirea vieţii ; iar el a şi început, subit, s-o iubească. Din lumea de unde venea, tîrg strîmb şi prăfos, cu singurele reprezentante ale sexului slab şi frumos doar cîteva necăjite şi robace neveste ori fete de bulgari şi tătari, Ana Lipan îi apăru o creatură celestă. Fire aproape de pămînt, îşi mai făcuse îndată socoteala că o asemenea căsnicie, pe lîngă protecţia doamnei ministru al justiţiei asigurată pentru totdeauna, îl încorpora şi tntr-o altă dinastie a magistraturii. Ana Lipan nu însemna numai o viitoare soţie : era o carieră.
— Aţi ostenit dansînd, domnişoară ? întrebă stupid, încheind şi descheind nasturele hainei, fiindcă nu ştia ce să facă cu degetele, cam lăboase şi extrem de păroase.
— Deloc ! răspunse cu un ton mai sus Ana Lipan, privindu-l peste umăr. N-am ostenit deloc. Dar am venit să te invit pe dumneata la dans, dacă am văzut că dumneata nu ...
— Regret, dar nu ştiu să dansez... declară umilit de această infirmitate Gută Mereuţă, şi în aceeaşi clipă se mustră cu dezgust de el însuşi : „Nu aşa, gogomanule ! Nu se răspunde aşa unei viitoare logodnice ! Trebuia să spui : Este întîia dată, domnişoară, cînd regret într-adevăr că n-am luat lecţii de dans, ca oricare fericit muritor din această sală."
Constatarea acestei incurabile inferiorităţi în arta conversaţiei îl demoraliza definitiv. Tăcu, trăgînd din aţele nasturelui.
Ana Lipan continuă să-l privească, palpitîndu-şi genele cu o impertinentă răceală. Acesta era bărbatul pe care i-l destinau ? Cu ce drept complotau toţi să~i lege viaţa de o asemenea făptură grosolană şi ridicolă ? Măcar de-ar avea alt fel de nas şi de-ar şti unde să-şi ţină mîinile ! *'<>• '■• "'■■

— Locuiţi de mult în Bucureşti ? îl întrebă, ca să spună ceva.
— M-a mutat unchiul Gică de două luni. Eu, de după război, tot în Cadrilater am stat, de mi s-a acrit. Mă crezi mata, domnişoară, că n-am fost pînă la mutare niciodată în Bucureşti ?
„Se şi cunoaşte !" era să răspundă Ana Lipan. Dar spuse cu totul altceva :

— Capitala e un teren prea prielnic pentru toate vanitățile. Numai în provincie se formează adevăratele caractere. Omul se adînceşte ! Are mai ades prilej să se confrunte cu el însuşi.
— Nu e aşa, domnişoară ? se animă pentru scurtă durată Gută Mereuţă, considerîndu-se un adevărat caracter îndelung clocit şi răsclocit în provincie.
Pe urmă nu mai ştiu ce să răspundă şi iarăşi tăcu.
Ana Lipan îşi cercetă în oglinda poşetei obrazul şi răsuci roşul în tocul de metal, sigilîndu-şi buzele. Gută Mereuţă o admiră cu ochi de dulău fidel de la stînele Cadrilater ului, unde-a mîncat el odată telemea grozavă, într-o anchetă judiciară . . .
Din fundul sălii, Elvira Elefterescu îi cuprinse într-o aprobare protectoare : „Admirabilă pereche ! Au fost născuţi unul pentru altul !" Şi înainta, virînd în altă direcţie, printre perechile dansînd, în zalele foşnitoare de mătase, să ocrotească providenţial alte viitoare fericiri.
Jazbandul izbucni mai întărîtat. După două ore de aproape neîntreruptă dezlănţuire, s-ar fi spus că o nouă vigoare nervoasă, un spasm frenetic de dervişi urlători s-a transmis de la unul la altul, dezarticulînd din bălămăli pe cei cinci muzicanţi. Toba detuna cutremurînd geamurile, saxofonul gîlgîia un plîns terminat în hohote guturale, pianul împroşca sunetele prin dinţii de fildeş ; la vacarmul instrumentelor se adăoga răcnetul glasurilor şi fluieratul dansatorilor contaminaţi de aceleaşi crampe epileptice. Pudra se topise de pe obraji, negrul curgea de sub gene, lărgind orbite de craniu, gulerele erau muiate, mîinile lăsau umede pecetea degetelor pe toaletele de mătase, şi totul se învîrtea nesfîrşit, tîrînd în picioare cleiul pateurilor şi lichidul bomboanelor cu lichior.
Prin acest tumult vibrant, principele Anton Muşat se plimba impasibil, cu mîinile la spate, ca un sultan arab într-o expoziţie europeană. îl ajunse din urmă Mirel Alcaz.
— Înainte de plecare, trec să depun respectele mele la picioarele amfitrioanei, mon prince. Păcat că n-ai asistat la con-

clavul politico-economico-financiar ! A fost o scenă care nu se poate vedea în fiecare zi.
—- Mă lasă rece asemenea scene, scumpe Mirel, spuse principele Anton prinzîndu-i braţul. Ştii că nu calc niciodată acolo. Nu înţeleg nimic şi nu mă pasionează nimic din aceste intrigi lipsite de fineţe. E destul că văru-meu, Barbu, nu pierde nici o ocazie ... El e născut pentru aceasta şi trăieşte pentru aceasta. Cînd se întîmplă de mă aduce aci cu automobilul lui, ne despărţim la uşă şi ne regăsim la uşă. Pe mine mă amuză mai bine acest spectacol al tinereţii.
— Spuneai, ou toate acestea, mon prince, că dispreţuieşti tineretul din zilele noastre, li găseai lipsit de stil. Mai deunăzi te întorseseşi chiar de aci scandalizat şi fulminînd ! îşi aduse aminte Mirel Alcaz.
Principele Anton Muşat privi circular prin sticla monoclu-lui sala agitată de spasm şi surise :
— Mă scandalizează şi revin. Acest tineret, scumpe Mirel, mă irită mă atrage. Mă irită fiindcă e lipsit de mister şi de stil. Mă atrage, fiindcă îl văd trecînd prin viaţă ca un obuz . . . Gaut să-l pricep. Şi fiindcă nu-l pot pricepe, mă pasionează ca orice problemă irezolvabilă, de care te lepezi seara şi la care revii a doua zi...
— Mon prince, distracţiile şi sentimentele şi plăcerile altora ni se par întotdeauna absurde, rosti aforistic Mirel Alcaz. Cu atît mai mult ambiţiile şi viciile.
— Posibil... în orice caz, femeile sînt şi acum frumoase, cum au fost întotdeauna. Deşi nici pe ele nu le mai înţeleg . . . Pe vremea mea inima lor era un melancolic sanatoriu. Acum inima lor e un zgomotos jaz. Sînt după chipul şi asemănarea bărbaţilor de acum, care nu ştiu să le mai iubească. Uzează numai de ele. N-au timp să le cucerească. Le smulg cu brutalitate şi se scapă de ele tot cu brutalitate ... Pe timpul meu, înainte de diluviul războiului, un bărbat adeseori se mulţumea cu atîta glorie cît îi trebuia ca să seducă o femeie şi pentru ca să aibă la ce renunţa pentru o femeie. Acum e o chestie doar de alcov. De alcov la figurat, termen anacronic şi impropriu, în garsonierele de unde alcovurile de odinioară sînt excluse. Un amănunt divers între două curse de automobil şi o serată de dans. Observă puţin... Ce te frapează la toate aceste trei-

zeci-patruzeci de perechi, cîte se învîrt aci în ritmul acesta acrobatic ?
Mirel Alcaz privi şi nu observă nimic. Strînse din umeri, recunoscînd :
— N-am spirit de observaţie nici de două parale, mon prince, deşi profesia mea mai întîi asta o cere.
— Nu observi, fiindcă ai mers o dată cu timpul, scumpe Mirel, şi fiindcă eşti cu vreo treizeci de ani mai tînăr ca mine. Eu am perspectiva ! Am rămas în urmă, şi aceasta îmi îngăduie perspectiva. .. Uite ce constat şi ce mă uimeşte . . . Toţi tac ! Sînt numai corp lipit de alt corp. A dispărut plăcerea conversaţiei .. . Toată fineţea acestui duel cu lame subţiri. N-au de schimbat o idee ori un sentiment... Viaţa aceasta de tam-tam nu le mai permite conversaţia. Aci jazul; pe drum eşapamentul maşinii deschis ... De altfel, ce-ar vorbi ? Ce şi-ar avea de spus ? Rîsul lor e fără ironie, plăcerile lor — elementare. Am un nepot, băiatul lui Barbu. Un tînăr de altfel admirabil. Mă tachinează întotdeauna cînd îi vorbesc despre suvenirurile mele din tinereţe şi se miră cum am putut, în asemenea timpuri, să-mi toc trei moşteniri. Se miră cum am putut trăi într-o vreme cînd nu existau automobile, avioane, şalupe cu motor. . . Pentru dînşii existenţa e un sport, şi universul — o pistă. Ambiţiile lor sînt cele de pe şosea, direct şi figurat. Cînd văd un automobil înainte, sună, te împing la dreapta pe marginea şanţului şi-ţi trec înainte cu insolenţă.. . Dar iată doamna Elefterescu ! Ea mai păstrează încă romantismul din epoca valsului şi din cele dintîi timpuri ale tangoului.
— îmi bîrfiţi copiii, principe, şi dumneata, domnule Alcaz, cu indiscreţia dumitale de jurnalist! . . . îi ameninţă cu degetul doamna Elvira Elefterescu, dînd gestului o intenţie de cochetărie copilăroasă, în strigător contrast cu proporţiile sale masive.
— O, nu, doamnă ! se apără într-un glas principele şi gazetarul. Dimpotrivă, admirăm acest teribil antren.
— Şi mai cu seamă admirăm atîtea femei şi fete delicioase ! adaogă principele Muşat. Nici nu ştiu unde aţi găsit atîtea femei frumoase în Bucureşti ! Sînt sigur că n-a mai rămas una acasă, doamnă. ■■;,■ .
•

— Eşti incorigibil, principe ! Bagă de seamă ! Les hom-mes qui regardent les femmes ne voient pas la vie '.
— E o învăţătură care-mi vine prea tîrziu, doamnă. Sel mult ar putea să profite de ea prietenul meu Mirel.
Doamna Elefterescu se uită lung la Mirel Alcaz şi îşi rosti un gînd care atunci îi mînjise — instantaneu — sub casca oxigenată a părului :
— Prietenului dumitale, domnului Alcaz, văd că au înee-put să-i răsară ghiocei la tîmple şi încă nu s-a decis să se uite mai atent la o femeie. Trebuie să te însori numaidecît, domnule Alcaz ! Am să meditez mai serios la cazul dumitale .. . Acum vă las, fiindcă nu pot lipsi copiii de prezenţa mea. Nu mă uita la ziar, domnule Alcaz. Am să-ţi trimit o listă de toate personalităţile prezente.
Se depărta, navigînd printre perechi, cu un cap mai înaltă decît toţi dansatorii, căutîndu-şi din ochi nepoatele. Lola, Lulu şi Lili dansau cu ţigările în colţul gurii, cu părul lor tuns băie-ţeşte şi cu perechi care nu erau bărbaţi.
„Au să mă omoare cu zile nepoatele acestea ! constată Elvira Elefterescu, plină de aceeaşi candoare a nepotului său Gută Mereuţă. De ce nu vor fi vrînd să se mărite ? Sînt nişte fiinţe inexplicabile. într-o zi mă voi hotărî să fiu mai energică. Trebuie ! Am o singură misiune, să impun altora fericirea cu sila, fiindcă nu ştiu să o vadă şi nu pot să şi-o cîştige singur."
Tînărul cu păr de smoală se înclină cartilaginos în faţa Anei Lipan.
— Ultimul shimmy, domnişoară. Permiteţi, domnule ? Ana Lipan lăsă poşeta în braţele lui Gută Mereuţă. îl prezentă, aristocratizîndu-i numele cu autoritate, din oficiu :
— Domnul Georges Mereutza ! Domnul Scarlat Bosie. Gută Mereuţă observă că dansatorul Anei poartă la mîna
stingă un lanţ subţire de platină. „
„Aşadar, alesul doamnei Elvira Elefterescu nu era tînăruî cu părul negru, gîndi dezamăgită la plecare Elena Lipan. Este acest Gută Mereuţă, cu nasul prelung şi cu glasul molîu."
■rt

1 Bărbaţii care privesc femeile nu văd viaţa (fr.).   , ^   . j^j'M

Pe urmă se consolă. E poate mai bine aşa. Are o înfăţişare mai serioasă. Pare un om statornic. Un bărbat bun n-are nevoie numaidecît de mutra seducătoare, provocatoare, suspectă a unui erou de film.
Oftă şi strînse între degete geanta cu scrisoarea de la Ma-tilda. De n-ar sosi prea tîrziu Annie ! Şi de nu s-ar ivi cine ştie ce complicaţii ! cine ştie ce nepoţi şi strănepoţi care pîn-deso moştenirile oa să aibă ce toca !
Iar cum Gonstantin Lipan plătea după ce coborîse orele de aşteptare şoferului, Elena Lipan transformă cei patru sute de lei în ghete a 24 lei perechea, cu promptitudinea unei maşini de calculat ultima patentă.
A ,»' !
1 ,1*. *
•fi' iktt
'A,

X <"•"•*'< t\
l$*   , H   \   1   l   •   IM'

PRIMĂVARĂ NEAGRĂ
într-o singură noapte au înflorit liliecii. A fost ca o erupţie de egrete albe   şi   violete, revărsate peste grilajuri   de fier ruginit.
Şi deodată capitala şi-a dezghiocat crisalida posomorită şi sură, ca sâ apară în soarele dimineţilor cu fraged surîs de copil.
în aerul transparent şi molatic, glasul trecătorilor sună cu timbru de cleştar. Sonor cadenjează şi paşii şcolarilor pe asfaltul zbicit, latâ şi cel dintîi domn fără pardesiu : e un domn bâtrînior, sur, uscăţiv, cu bărbiţă ; pare provocator şi e intimidat. în vitrinele modistelor au apărut pălăriile de pai. E o modă mult mai simpatică decît cea de anul trecut. Toate fiicele şi surorile Evei vor năvăli să nu cumpere altele întîi fiindcă a doua zi nu vor rnai a\/ea nici un haz. Toate au să pară înţr-o uniformă.
Poate undeva, departe, în cîmpuri, au şi sosit de mult cocorii. Pe-o pajişte, tot acolo, zburdă şi un miel alb cu roşu canaf de lînă în ureche.
Acum tristeţea e mai tristă decît întotdeauna.
Te reazemă de perete şi ascultă, sus, de la al doilea etaj, prin fereastra deschisă, exerciţiul monoton de pian. E o mazurcă foarte veche. O mazurcă pentru examenul de prim an. Mîinile aleargă pe clape în acelaşi tact sprinten şi agrest. Se poticnesc, ca să pornească din nou. Aşa de o sută de ori... De ce deodată, ascultînd, te-ai întristat fără pricină ? Soarele e sus, cerul - de albastrul lichid al acuarelei, aerul - parfumat, trecătorii au pasul elastic, parcă toţi au plecat să dea asalt fericirii. Şi tu te-ai întristat fără pricină. Gîndeşti la fata închisă în pensionul cu ferestrele văruite să înveţe că suprafaţa laterală a unei piramide se află înmulţind perimetrul bazei cu jumătatea apotemei, la poetul care moare tuşind, la atîtea primăveri cîte au fost şi la   atîţia oameni cîfi nu mai sînt.
Mazurca înaintează voios pînă la nota fatală. Aci s-a oprit şi începe din nou. Iar în lupta aceasta, cu o rezistenţă perfidă, s-a adunat toată tristeţea primăverilor inutile.
— Doarme ?   ;.,, ,   , , ,   ■
— După respiraţia regulată, se pare că da.   "
— Atunci nu -i mai dau picăturile ?
— Cînd s-o trezi.   Nu-l deştepta.   Somnul acesta e meşter tămăduitor decît toate doctoriile din lume.
mai

— Aşadar a scăpat $ixvvIJi4«HW?!!jln:i s''Sur ! se bucură Sonia Viişdreanu.   -q
rnc-'jt no .,
— Sigur ? Sigur e un cuvînt care nu există în dicţionarul nostru, domnişoară ! răspunse

medicul vîrîndu-şi termometrul în tocul de nichel şi prinzîndu-l în marginea buzunarului de la piept, ca un stilou. „Sigur" nu există. Dar criza cea mare a trecut . .. Acum aşteptăm să lupte tinereţea. Ea l-a scos pînă aici. Ea are să-l scoată pînă la capăt la liman. Sub aspectul acesta costeliv, e un tînăr viguros. Inima precisă ca un cronometru. Nu l-a trădat o clipă . . . Inimii şi dumitale îi datoreşte totul ! Ai fost o garde-malade ' admirabilă, domnişoară. Sînteţi rude ? prieteni ?
— Nici una, nici alta, domnule profesor. Vecini şi nimic mai mult. înainte de a se îmbolnăvi n-am schimbat douăzeci de cuvinte. Dar îl puteam lăsa ? . . . L-am ştiut singur. Se pare că toată iarna a îndurat lipsuri teribile. L-au ajuns acum ... A fost o întîmplare norocoasă, domnule profesor, că în noaptea cînd a început să delireze l-am auzit. Clădirea aceasta are o acustică absurdă . . . L-am auzit gemînd, am intrat aci, m-am speriat şi am dat fuga la cel dintîi medic. S-a întîmplat să fii dumneata, domnule profesor. Nici nu mi-am dat seama cînd am sunat ! . . . Nici la cine sun, nici că era ora două după miezul nopţii. Altfel n-aş fi îndrăznit. . . Nu ştiu cum să vă mulţumesc. Două săptămîni să urcaţi scările acestea de două ori pe zi, pînă la mizeria noastră ! .. . Ne-aţi făcut o graţie, domnule profesor.. .
Sonia Viişoreanu vorbea repede, cu un imperceptibil accent peltic, pe care nu izbutise să-l suprime definitiv cursurile laborioase ale Conservatorului de artă dramatică şi declama-ţiuni. Vorbea şi îşi apăsa sînii globuloşi în capotul de mătase negru şi prea strîmt, întins direct pe pielea goală. Vorbea, iar deasupra buzelor o uşoară umbră de puf bălan brobonise picuri de sudoare.
Doctorul Mihai Pop-Spătaru o opri, apărîndu-se de avalanşa cuvintelor cu amîndouă mîinile osoase.
— Ajunge, domnişoară .. . S-ar părea că am săvîrşit cine ştie ce eroism. Lucrul e ceva mai simplu. M-ai chemat la un bolnav. Am venit. Mi-am făcut datoria de medic şi nimic mai

1 Infirmieră (fi\). . ssjJ'

mult. . . Singurul lucru regretabil e că s-a întîmplat să se afle clinica mea în reparaţie şi nu te-am putut scuti pe dumneata de atîtea nopţi de nesomn. De altfel, mi-ai spus că te-ai fi opus la o strămutare de aci, ca şi la trimiterea unei surori de caritate . . . încît dumneata, nu eu, ai făcut dovada do aptitudini pentru eroism. Mai ales dacă sînteţi numai simpli vecini.... Ramînem înţeleşi. Picăturile cînd se deşteaptă, şi repetate la fiecare oră ... în trci-patru zile vedem dacă nu survine vreo complicaţie, ceea ce nu cred. Şi în două săptămîni e zdravăn ca mine şi ca dumneata.
Doctorul Mihai Pop-Spătaru avea cu totul altă înfăţişare în camera unui bolnav. Nu mai părea omul acid şi dispreţuitor care trecea prin lume cu o rece privire, silind capetele să se aplece şi glasurile să şovăie. Era o făptură vibrantă de energie. O energie contagioasă, care îi încorda trăsăturile osoase ale obrazului, îi decolora buzele şi îi altera vocea.
— De mîine nu mai trec decît o dată pe zi, la cinci. La revedere, domnişoară !
[
Sonia Viişoreanu îi reteză calea la uşă. Roşind, îndrăzni :
— V-aş ruga şi pentru mine o consultaţie, domnule profesor. E ridicolă. Ştiu ! .. . Dar oriunde m-am adresat, n-am obţinut nimic.
— Poftim, domnişoară, cu plăcere, spuse binevoitor Mihai Pop-Spătaru, punînd pălăria pe scaun. Ascult !
— Domnule profesor, nu ştiu ce să fac să nu mă mai îngraş. Doctorul Mihai Pop-Spătaru îşi pierdu bunăvoia, cu răceala
ivită din nou în privire, brusc, ca declicul unui aparat restabilit la punct.
— Foarte simplu. Mănînci mai puţin, domnişoară.
— Dar am redus la minimum mîncarea, domnule profesor ! se văietă Sonia Viişoreanu, uitînd în focul peroraţiei să mai apese capotul pe sîni şi lăsînd să se vadă după capriciul gesturilor corpul cărnos, gol şi alb. Am redus la minimum, domnule profesor.
— Redus cantitativ, dar nu ca număr de calorii. Prăjituri ?
— Una pe zi... ^ -r

— Sosuri ?
— Din cînd în cînd ...
— Ouă? «.*-■ i«;i, ,.„ „v — < <. » ' -* ' ■,rtn.5f.î '

— In fiecare zi, căci asta e baza. Atît îmi permit mijloacele ...
— Ceea ce era de demonstrat !
— Dar, domnule profesor, toată ziua sînt flămîndă, şi totuşi mă îngraş .. . Am pus şase kilograme numai astă-iarnă. E ceva îngrozitor ! Gîndiţi-vă că sînt actriţă. Ce spune publicul de mine ? Ce roluri mai pot să pretind ? Eu nu ştiu ce să mai fac, domnule profesor .. .
— Gimnastică. Mişcare, domnişoară !
— Fac gimnastică. Fac mişcare. Şi mă îngraş ! E o adevărată tragedie, domnule profesor. Salvaţi-mă. Daţi-mi un medicament.
Doctorul Mihai Pop-Spătaru strînse din umeri cu toată indulgenţa dispărută :
— Toate medicamentele în cazul dumitale sînt sau primejdioase, sau mincinoase. Există pe lume oameni graşi şi oameni slabi. Dumneata faci parte din categoria graşilor ; eu din a slabilor. N-avem ce face. Ne supunem. Fatalitate organică. Hormoni, glande cu secreţie internă, metabolism, catabolism, prea complicat... La revedere, domnişoară.
— Va să zică, sînt condamnată, domnule profesor ?
— Fără apel ! Fără recurs ! Fără graţiere ! rosti impacient medicul, luîndu-şi pălăria de pe scaun.
Plecă, înaintînd cu precauţie în culoarul sepulcral, încă o dată iritat de ciudatele contraste cîte încap într-un singur suflet de om. Pînă adineaori, găsea admirabilă solidaritatea aceasta umană a femeii veghind zi şi noapte la căpătîiul unui necunoscut, executînd cu simplitate servicii penibile de infirmieră : vasul de noapte deşertat şi urina turbure adunată într-un recipient pentru analiză. Acum, deodată, îi apăruse în toată deşertăciunea de femeie fără nici o substanţă interioară : „Ce spune publicul de mine ? E o adevărată tragedie . . . Salvaţi-mă ! . .. Va să zică, sînt condamnată ?" . .. S-ar crede că e vorba de o luptă pe viaţă şi pe moarte.
Trînti furios portiera limuzinei şi, după ce porunci şoferului să întoarcă, rupse banda unei reviste medicale şi începu să citească un lanţ de comunicări, ca să nu vadă oameni şi să nu gîndească la oameni., ., m$: 0:,n-.:,-- : nhnU: ■' , ■■■:nb --ni
t

Sonia Viişoreanu păşi îndărăt, în camera lui Ion Ozun, in-tiă uşurel în vîrful pantofilor cu talpa de pîslă. Bărbia cu guşa pufoasă îi tremura ca la copii înainte de a izbucni în plîns.
La ultima repetiţie directorul de scenă o avertizase în orăcăitul de înveselire al camarazilor că nu-i jmai poate da decît roluri de comedie. A ajuns fabula teatrulu'. Şi nimeni n-o crede. Toţi se simt datori să scornească o ghiduşie pe socoteala ei! colecţionează glumele şi ilustraţiile din reviste umoristice unde apare femeia-balenă.
Se întoarse tresărind. I s-a părut că Ion Ozun a mişcat. Scîncise numai prin somn. Ca un prunc care visează urît. Ii potrivi perna sub cap, cu mîna uşoară. îl înveli pînă la bărbie. (Un timp îl privi cu palmele în poale, aşezată pe scaun, cu piepţii .<capotului desfăcuţi, lăsînd să se reverse afară sînii de robustă mamiferă. Privirea avea o înduioşare maternă. Sonia Viişoreanu îşi simţi sufletul eroic şi nobil. Fu sincer şi profund emoţionată de această descoperire. Tot ce săvîrşise pînă acum, nopţile nedormite, veghea încăpăţînată, serviciile respingătoare au fost fără să-şi dea seamă. împinsă de o pornire necugetată. „Ai fost admirabilă, domnişoară !" i-a spus doctorul Mihai Pop-Spă-taru. Poate era născută pentru altceva, nu pentru teatru. Ea a visat întotdeauna o viaţă casnică, de gospodină. Să crească păsări, să îmbăieze copii, să aştepte bărbatul cu masa şi să-i etice hainele. Să iasă la braţ, împreună, duminica şi, după ce-au fost la cinematograf, să se oprească la berărie. Acum nu mai poate da îndărăt. Pînă la bătrîneţe are să joace roluri de mîna a doua şi are să suporte poftele bărbaţilor, aţîţaţi de frumuseţea ei planturoasă : directorul trupei, directorul de scenă, camarazi şi cronicari dramatici, toţi cruţînd-o şi acceptînd-o numai după cum le-a cedat, într-o întîlnire grăbită pe-o canapea scîrţîind de cameră mobilată.
Toţi sînt la fel. '■>

Toţi o dezgustă. Toţi îi fac oroare. Pe toţi îi urăşte. T

Se miră singură cum şi-a biruit repulsia două săptămîni, cît a îngrijit, mai credincioasă ca o soră, vecinul acesta necunoscut. Poate fiindcă întotdeauna a fost atît de respectuos cînd o întîlnea în antret. Poate fiindcă a bănuit cîte lipsuri îndurase tăcut în cămăruţa lui toată iarna. Poate fiindcă, bolnav, nu-i mai păruse un bărbat din cei cu ochii lubrici, dezbrăcînd-o, şi cu mîinile cinic pipăindu-i carnea : era un copilandru fără pu-

terc, transportat de delirul febril într-o altă lume, unde nu mai sînt pofte animale şi canapele care scîrţîie.

Are un obraz uscat, golit de sînge, cu tuleie în barbă, ca o gravură din cărţile cu sfinţi. Niciodată n-a respirat în două săptămîni atît de regulat ca acum. Respiraţie pură, de copil. Se întoarce din mormînt. Poşte o săptămînă ori două, are să fie la fel cu ceilalţi.

Pentru el a lipsit de la repetiţii. A pierdut un rol. A renunţat şi la turneul unde a plecat Bică Tomescu. încă unul, acela, care nu se încurcă de nimicuri în viaţă ! A dispărut într-o bună zi tiptil, lăsînd camera goală şi datorii la toţi vecinii, începînd de la un capăt al culoarului la celălalt. îl caută şi acum comisionarii de la amici tapaţi cu cinci poli; nici acum nu-i dă de urmă băiatul de la croitor ; e singurul om din Bucureşti care a izbutit să-l păgubească pe chir Panaioti cu o mie de lei. Ca să-i consoleze pe toţ;, le trimite tuturor cordiale salutări pe cărţi poştale ilustrate cu vederi din turneu. Peste un an, doi, îl vezi jucînd rol do prim-amorez, şi, ceea ce e mai scandalos, cu-legînd aplauze, căci are talent licheaua si ştie să poarte haina cu morgă britanică de autentic gentleman !

Sonia Viişoreanu se amărî profund, mistuită de această gelozie predestinată breslei actoriceşti, care se adăoga la martiriul obezităţii.

Rîndui pe măsuţa de la căpătîiul bolnavului cele cîteva reviste şi ziare primite cu poşta şi aşteptînd neatinse, sticlele cu medicamente, paharul şi linguriţa, vaza cu florile de liliac alese cu mîna ei.

Privi cu satisfacţie ordinea exemplară şi, în vîrful degetelor, trecu în camera ci, să mături, să scuture, să schimbe apa şi să pună un ou la fiert, măcar unul. Tot e condamnată fără apel, fără recurs, fără şanse de graţiere !

Odaia era plină de pernuţe, de panglici, flacoane goale de parfum, fotografii de artişti, ilustrate şi suveniruri de băi recoltate din turneele de vară ; ouă de sare de la Slănic, scoici de la Constanţa, vederi lipite pe sticlă de la Mehadia. într-un colţ, un primus. Patefonul. în cui, irigatorul, spînzurîndu-şi intestinul roşu dr cauciuc, cu o trivială impudoare.

Sonia Viişoreanu îşi încinse părul bălan şi frizat într-un tulpan roşu şi începu să deretice cu de-amănuntul, ca o vrednică soţie de arhivar. , ... ,

r Din adînc de lac negru şi greu, Ion Ozun se înălţă, împins spre lumină.

Deschise ochii şi lumina îl orbi.

Ce sînt florile acestea ? Nu se mai apleacă deasupra lui femeia misterioasă, sinucigaşa în haine fumurii să-i ciocănească fruntea cu degetul de os ? Au dispărut gîndacii negri cu pînte-cul respingător, care cresc, se lăţesc, apasă şi înăbuşă ?

O rază de soare a intrat oblic prin fereastra deschisă şi o gîză de aur se legăna în hamac nevăzut.

De unde soseşte şi unde-a ajuns ?

Lumina-i palpită cald pe obraz. Pe mîini... Ce mîini uscate ! Sînt mîinile lui ?

Ion Ozun se uită la mîinile lui ca la mîini străine ; mîini străvezii, cu falange de schelet. Ca degetul de os al femeii care i-a ciocănit tot timpul fruntea : toc-toc ! Ce căuta ? .. . Sînt mîi-nile lui. Se supun. Cu ele se pipăie. Pe obraz. Are păr pe obraz. I-a crescut păr pe obraz ... Dar de unde soseşte ? Ce-a fost cu el pînă acum ?

Patul n-a stat niciodată lîngă fereastră. Sînt doctorii şi flori pe măsuţă.

E în bursucăria lui chir Panaioti şi n-o recunoaşte. Ascultă. Prin pereţii sonori se aud toate cum au mai fost. Duruitul maşinii de cusut. Foxul impiegatului de la Finanţe, schelălăind în-cuiat în cameră. Studentul gîngav, care-şi prepară cu glas tare eternul examen. Răbufneala ţoalelor scuturate. Fluieră ordonanţa. Fluieră şi trînteşte făraşul. E deci dimineaţă.

Ce divine sînt toate sunetele acestea familiare care-l exasperau ! S-a întors la ele dintr-o lume înăbuşitoare şi neagră Acolo toate treceau şi veneau crescînd ca umbre imense şi mute. Numai degetul femeii fără chip suna dureros în osul frunţii : toc-toc ! Pe urmă creştea din toate ungherele negre armata gîn-dacilor negri. Şi totul, toate coborau împreună cu el în întunericul acela din fund de lac, unde se balansa ca un înecat între alţi înecaţi.
Acum sînt flori de liliac pe măsuţă.
Se răsuci în pernă. Peretele grunzuros din faţă nu lasă liber decît o făşie de cer. Dar o făşie atît de albastră ! Iar plopul înalt, deşirat, cu crengile sclerozate, plopul cel chinuit şi crescut în piatră, a întins spre fereastră un ram cu frunze mici, pricăjite, închircite, dar cu foşnet atît de dulce, argintiu. Ca un braţ

prietenos întinzîndu-i frăţeşte puţintică ofrandă de care se-n-vrednicea .. .
In sfîrşit, înţelege.
Ceva proaspăt, năvalnic şi ameţitor s-a revărsat asupra lumii.
Primăvara a izbucnit în noaptea prea lungă cit el dormea.
Ion Ozun vede lumina într-o păianjenire de lacrimă.
Toate s-au întîmplat fără ştirea lui. în lipsa lui.
Cînd a ajuns noaptea acasă, cu dinţii clănţănind, era lapo-viţă. Ploaie murdară şi rece, înstelată de fulgi. S-a trîntit îmbrăcat în pat, cu faţa în sus, cu gîndul să-şi lepede hainele mai tîrziu şi să stingă becul. S-a scufundat îndată în iezerul negru de unde acum se întoarce.
A trecut de atunci o zi ? O săptămînă ? O lună ? Cineva a fost să-l dezbrace, să-l culce, să-i împingă patul aproape de fereastra deschisă. Dar cine şi cînd ? Pentru el nu există nimeni în acest oraş. Sînt flori şi flacoane de doctorii pe măsuţă. Mai sînt şi reviste : hîrtie tipărită cu mirosul fad de cerneală.
Întinde mîna mecanic şi rupe învelitorile. Numele lui. O nuvelă. Numele lui. Altă nuvelă. Teofil Steriu şi-a ţinut cuvîn-tul. Dar ce ciudat ! Toate acestea i se par foarte străine. S-au rupt de el. Au căzut vreascuri. Altădată ar fi socotit ceasul acesta cel mai hotărîtor în viaţă. Ceea ce-ar vrea el să vadă mai mult decît toate acum e primăvara de afară.
Se ridică în coate şi se zgreapţănă de pat. Aproape să cadă. E atît de înalt, încît ameţeşte cînd se uită în jos. Picioarele (ale lui sînt picioarele acestea cu fluierul atît de subţire ?), picioarele abia îl ţin, mai că se frîng. Se tîrîie şi a asudat. Dar a ajuns.
Cu pieptul căzut pe pervazul ferestrei, aspiră dureros toată primăvara de afară.
Cerul sus, e numai o făşie, dar e atît de adine ! Se vede un nor mic ca o scoică de sidef, navigînd pe cel mai albastru cer care a existat vreodată.
Zidul din faţă e zgrunţuros şi urît. Jos se zăreşte lada de gunoaie, unde scormoneşte o pisică jigărită. Scormoneşte şi mor-năie şi fuge cu un os de peşte.
întoarce ochii de la priveliştea hîdă. Toată primăvara e numai în albastrul profund de cer şi în plopul cu frunzele mici şi rotunde. Le poate ajunge cu mîna. Rupe una şi-o mestecă în dinţi. Frunza lasă în gură un gust cleios şi dulce, acidulat. Acasă,

la dînşii, Se afla la geam un tei, nu un plop. Alt fel de arbore, cu rădăcinile înfipte în alt fel de pămînt, mai darnic : copac viguros şi umbros. Teiul lor de la poartă ! Din crengi retezate îşi făcea fluier. Coaja desfăcută lăsa tot aşa un clei dulceag şi acidulat. Aduna crenguţe multe şi se aşeza pe movila de zgură şi de fier vechi de la potcovăria din faţă, să fabrice fluiere pentru toţi copiii din mahala. Se auzeau ciocanele izbind în nicovală : bang l bang ! Venea miros de copită arsă. Dar primăvara, pajiştea de jur împrejur se întindea măruntă şi deasă ca o catifea moale sub paşi. Şi caisii întindeau peste zaplazuri florile albe şi roze, de-un alb şi de-un roz ireal. în lunca din marginea tîrgului mergeau să culeagă lăcrămioare. Erau primăveri cum n-au să mai fie niciodată Aici e un zid vertical şi bubos, cu ferestrele înguste de la closet. Jos, lada cu gunoi.
A ostenit. E atît de ameţitor aerul ! Ca o băutură prea tare.
Se tîrîie înapoi, ţinîndu-se de perete. S-a urcat în pat Si a tras plapoma pînă la bărbie. Priveşte tot spre fereastra deschisă, cu gîndurile risipite şi adunate în vălmăşag. O gîză a dat buzna din zbor de-aîară. A căzut ameţită pe plapomă. îşi lustruieşte elitrele aurii, îşi

mişcă într-o parte şi-n alta cornițele lungi, cu ciudate şi catifelate ca-nafuri în vîrf. Ce gîză să fie oare ? N-a mai văzut niciodată pînă acum o gîzulie cu mişcări atît de graţioase, cu vestmînt atît de fermecător. A ridicat mîna so prindă şi s-o pună în palmă, s-o admire mai de aproape şi să se bucure de frumuseţea ei, de viaţa ei. Dar gîzulia a deschis brusc aripile şi, cu o precizie uluitoare, a zburat săgeată spre geam, apoi afară, ducînd cu dînsa toată primăvara care îl bucura şi lăsîndu-l singur, mai singur, în patul undc-a bolit. îşi înghiţi nodul mîhnirii din gîtlej . . . Din vălmăşagul de gînduri, un lucru tot nu se lămurea şi-i dădea veşnic asalt. Nu unul — ce zice el ? — o sută. O sută de întrebări, care se leagă una de alta. S-o ia mai încet, metodic : „Cînd s-a trîntit în pat îmbrăcat" ...

Gîndul nu merge mai departe. Ion Ozun se scufundă din nou în lacul negru şi fără de fund. Iar acolo din nou se apleacă deasupra lui femeia cu faţa nevăzută şi-i ciocane fruntea cu deget de os. Femeia necunoscută care-a murit aci. Strigoaica. Se apleacă şi e gata să bată : tpc-toc ! Iar începe ? Orice, numai aceasta nu ! Să nu mai înceapă aceasta ! 4

184

Cu o smucitură din ultima drojdie a puterilor vrea s-o alunge. Deschide ochii, şi glasul gata să strige cu groază i-a stătut în gîtlej.

Deasupra-i surîde o faţă rotundă, bălană şi fericită : ,$%

— Hristos a înviat ! domnule Ozun. ti'i

Cu oglinda pe genunchi şi cu ligheanul alături, Ion Ozun îşi săpuneşte barba îndelung, aşa cum îl povăţuia unchiu-său, Tăsică, grefierul : „Măi băiete, să ştii de la mine. O barbă bine săpunită e pe jumătate bărbierită 1 Şi o femeie zdravăn bătută e pe jumătate cuminţită !" Asta o spunea unchiul Tăsică, grefierul, în glumă ; întrucît priveşte partea a doua a zicalei, fiindcă pe nevastă-sa n-a atins-o nici măcar cu o floare, deşi o ameninţa tot în glumă cu ghiveciul muşcatelor din fereastră. Dar în privinţa bărbii şi săpunitului avea toată dreptatea, precum nepotul a avut prilej să verifice prin experienţă proprie de cînd şi-a ras cele dinţii tuleie şi a început să-i miroasă a catrinţă. Tot aşa şi acum, îşi săpuneşte barba cu o atenţie cumplit de încordată, parcă s-ar pregăti pentru cine ştie ce gravă şi decisivă ope-raţiune, începe să plimbe Gillet-ul de sus în jos. îi tremură mîna şi oboseşte.

Maşina de cusut duruie în fundul antretului. Se aude şi studentul gîngav, recitind paragrafe. Cineva întreabă cu glas răguşit de domnul cel gras care sforăie.

Ion Ozun s-a reîncorporat deplin în toată viaţa din bursu-căria lui chir Panaioti. îl supără zgomotele. Ştie din nou cine a sosit şi cine pleacă. Noaptea ascultă foşcăitul gîndacilor negri năvălind puzderie din găuri. Toată primăvara de afară îl cheamă, şi el încă e prizonier în pat, condamnat să reconstituie după sunete viaţa micului univers trivial şi înăbuşitor din antretul îngust cu douăsprezece uşi şi cu viermuiala a douăsprezece biete făpturi omeneşti. A terminat. Poate spune în sfîrşit acum că are un chip ceva mai suportabil...

Se ridică singur să-şi ducă ligheanul. La întoarcere se priveşte în oglinda şifonierului, care-l arată în cămaşa lungă, retezat de la genunchi. E încă deşirat ca o arătare. îşi cercetează mai

185

de aproape ochii în găvanul orbitelor. E într-adevăr Lazăr, sculat din mormînt cu linţoliul în cap.

A fugit repede la pat şi s-a învelit cuminte pînă la bărbie, fiindcă a auzit paşii de pîslă la uşă. Sonia Viişoreanu are să-l mustre din nou. Nu-i dă voie să facă o singură mişcare fără ştirea ei. Teribil tiran !

— Iar n-ai stat liniştit ? se supără din uşă. Am să te leg de pat. Şi înaintînd : A ! înţeleg. Domnul a vrut să se facă frumos.

— Eram ca un fachir, se apără Ion Ozun. Şi mă plictisesc, mă plictisesc ! . . . Gîndeşte, domnişoară Sonia, că e primăvară afară şi că n-am o sută de ani...

— Mai bine ai lua doctoriile.

— Le-am luat... minţi cu seninătate Ion Ozun. Sonia Viişoreanu veni neîncrezătoare să verifice sticla.

— Nu prea pare ... sînteţi oribili toţi bolnavii ! Abia aţi scăpat, şi nu ştiţi să fiţi recunoscători medicamentelor care v-au salvat. .. Spune drept : le-ai luat, ori nu ?

— Am uitat, ca să-ţi spun drept... mărturisi Ion Ozun.

— Am ştiut eu. Domnul a uitat. Era preocupat să se facă frumos.
Sonia Viişoreanu turnă doctoria în linguriţă şi i-o dădu cu sila. Intre ea şi bolnav se stabilise o camaraderie bărbătească. Şi, pe temeiul drepturilor cîştigate, îl executa cu neîndurare, întîia oară găsise un bărbat să i se supună. E drept că bărbatul era un înviat din morţi şi că ea îl asistase la acest miracol. Nici nu-şi amintea alături de el că e femeie. Nici nu observa că Ion Ozun e bărbat şi că n-are o sută de ani. De aceea intra şi ieşea în capotul înfăşurat la întîmplare pe trup, se pieptăna în faţa lui şi îl ruga să încheie nasturii corsajului la spate cînd se gătea să plece în oraş.
— De-acum încep să prind viaţă ! spuse Ion Ozun. Am înţeles aceasta de adineaori, de cînd mi-a venit poftă de o ţigară . .. Cînd îmi dai voie să fumez ?
— Asta e acum ! Nici să nu te-aud ! se supără Sonia Viişoreanu. Să-mi stai cuminte şi...
— Bine ! Am să găsesc eu prin buzunările hainelor vreo ţigară uitată ...
— Că nu te-oi buzunări eu înainte !
— La ce stăpîn am intrat ! se văietă Ion Ozun.
186
Sonia Viisoreanu nu ţinu socoteală de aceste căinări de convalescent. Se aşeză pe marginea patului şi istorisi ce-o ardea pe ea de astăzi dimineaţă.
— Uitam să-ţi spun.. . Prietenul dumitale, domnul Bică, a ajuns la Timişoara. Am primit o ilustrată de la el... Dublează rolul lui Tony Bulandra. Ştiu că ăsta n-o să moară de modestie !
— Are talent, se dădu cu părerea Ion Ozun retrăgîndu-se lîngă perete, să-i facă loc. Are talent şi are încredere în el. încredere — adică tocmai ceea ce-ţi lipseşte dumitale, domnişoară.
— Uşor să vorbeşti. Pentru un bărbat, în teatru e destul să ai talent şi să munceşti . . . Pentru noi e mai greu . . . Nici nu-ţi imaginezi dumneata la cîte murdării trebuie să închizi ochii ca să capeţi un rol... Şi, după ce l-ai căpătat, abia atunci începe .. .
Vorbind, Sonia Viişoreanu gesticula şi gesticulînd lăsa să se desfacă laturile capotului. Dedesubt, trupul apărea alb şi gras, cu pielea catifelată şi cu falduri de odaliscă la pîntec. Sînii erau prea mari, dar tineri şi pietros ridicaţi în lături. Subsuori se ivea la fiecare mişcare părul mătăsos şi negru. Ion Ozun nu-şi putea desprinde ochii. El fusese sigur pînă atunci că o femeie cu părul blond trebuie să aibă neapărat şi subsuorile bălane.
— Eu am pierdut un rol acum doi ani. .. continuă să povestească Sonia Viişoreanu.
Ion Ozun simţea căldura trupului gras transmiţîndu-se prin plapoma subţire. Toată fiinţa era concentrată în privire, urmînd jocul rotund al liniilor la fiecare mişcare, scormonind ascunzişuri invizibile pe linia dintre sîni, în jos, unde capotul de mătase neagră era strîns între picioare.
Şi deodată, pe neaşteptate, cînd Sonia Viişoreanu povestea mai cu foc, o cuprinse cu o mînă de după ceafă şi, cu cealaltă strivindu-i sînul, începu s-o sărute pe gură, muşcîndu-i buzele pînă la sînge.
Femeia se smulse şi în luptă rămase pe jumătate goală.
— Ce-ţi veni ? gîfîi, ştergîndu-şi apăsat gura. Şi dumneata ? ... Ce murdărie ! De surprindere şi de indignare nu-şi găsea cuvintele. E nemaipomenit ! .. . Toţi sînteţi nişte brute. Da, brute ... Brută ! Şi eu, care de trei săptămîni.. . Cum am să mai dau ochii cu dumneata ? ... In mijlocul camerei îşi aduna în jurul corpului capotul sfîşiat, tremurînd de mînie şi înghiţindu-şi lacrimile. De ce ai îndrăznit aceasta ? întinse braţele şi iar le retrase, amintindu-şi şi strîngînd mătasea neagră pe sîni... Erai singurul bărbat care n-o făcuse aceasta ...
187
<rtSK> Ion Ozun, palid, încercă să surîdă nepăsător.
— De ce atîta teatru ? îngăimă. Ai spus singură că nu ţi se tntîmplă întîia oară. Nu-s eu doar cel dintîi...
Spunînd, se silea s-o găsească ridicolă în această explozie, ca să-şi păstreze pentru mai tîrziu o scuză. Dar înaintea lui nu se afla decît o femeie ofensată şi umilită, fără nimic grotesc în cărnurile grase şi în toată furia dezordonată, fiindcă revolta o ■transfigura.
Cînd uşa se trînti, rămase cu faţa în sus, cu privirea înfiptă In tavan.
De ce făcuse aceasta ? Ce duh rău şi nebunesc l-a împins ?

îşi acoperi faţa şi ochii.
Rămase nemişcat aşa, poate un ceas, poate două. Ridică mîi-•nile ne ochi, tîrziu, cînd uşa se izbi de perete.
în uşă, Costea Lipan.
Zvîrli pălăria.
— Uff ! De cînd te caut ! . .. Am scăpat ! M-am certat cu toţi ai mei. Am plecat ! Sînt liber ! Liber !
Intimidat de neclintirea rece a lui Ion Ozun, vorbi deodată cu glas mai domol şi cu toată bucuroasa pornire împotmolită :
— Te rog să mă ierţi. .. N-aveam cui să spun. Simţeam nevoia să strig cuiva. Te-am căutat la ziar. Am aflat că ai fost bolnav. Ţi-am descoperit adresa. Am dat fuga.
j Pe obrazul lui Ion Ozun nu se mişcă nici un muşchi. El era cu gîndul la întrebările lui : De ce-a făcut aceasta ? Ce nebunie l-a prins ? .. .
Celălalt continuă cu însufleţirea definitiv stinsă, ca o po-, veste care acum nu-l mai interesa :
— închipuieşte-ţi ! M-am certat cu toţi ai mei.. . Am plecat de-acasă. Am sfîrşit cu dînşii. .. Dar mai bine spune-mi cum te-ai îmbolnăvit. De ce nu mi-ai scris ?. . . Eu mă consideram Îndestul de prieten ca să merit aceasta.
b ti
.*, ..ifi
■'«O "
••'tb . V '■
i'ir/'. :'.
:#■.'. • fi

d 1 <
t)(
i j , i r« 4» h.tnt £' inin i<»-<;n > ' i îtrtfîf
,.' i d >„ j> d i " fU i * : ,

CHEIA VISURILOR

..I
Se aflau adunaţi la fosta grădina, foştii copii de odinioară.
Era un restaurant ca muzică şi cabaret, zidit în locul pavilionului vechi şi romantic, în locul arcadelor cu trandafiri. Un restaurant foarte modern.
Intîmplarea îi adunase la supeu, după teatru, fără să ştie unul de altul, printr-o misterioasă convocare telepatică. Cei doi bâieţandri de atunci şi fosta fetiţa, Mumu, doamna de-acum, cu soţul care tăcea şi asculta.
Povestiseră amintiri şi deveniseră trişti.
- îţi aminteşti, Mumu, cînd ne-am ascuns în pavilion fiindcă te chema preparatorul la lecţie ? în pavilion se aflau aţe de păianjen şi ţie îţi era frică. Eu învăţam să fumez, iar tu, Mumu, mi-ai cerut să tragi un fum. Ţi-am dat. Ai lăcrimat. Ţi-a venit sa tuşeşti. Pe urmă am intrat în casă pe uşa din dos şi am dat fuga să ne clătim cu Odol, ca să nu mirosim.
Bărbatul actual al fostei copile Mumu se uită nemulţumit la străinul care-i spunea nevestei pe nume şi amintea întîmplări de la care a lipsit. Mumu rămase o clipă surîzînd melancolic nevăzutului. Apoi vorbi :
- Cred că pavilionul era în locul unde e masa cea cu domnul în smoching şi cele două doamne cu părul platinat.
- Iar pe aici era aleea cea mare cu trandafiri, spuse al treilea fost cooil, potrivindu-şi ochelarii şi ştergînd aburul de pe fereastră, să privească afară pe geam. Acum e o stradă pavată cu granit şi e linie de tramvai, staţie de automobile şi chioşc de ziare. Parcă n-a fost niciodată aci grădina bunicului . . . Nici jocurile noastre parcă n-au fost niciodată ...
Toţi tăcură şi visară. Numai bărbatul lui Mumu nu înţelegea de ce erau trişti, fiindcă vorbiseră despre timpuri şi locuri care nu mai sînt.

Toţi tăceau şi încercau sa se revadă cu genunchi goi, cu pantaloni scurţi, cu părul asudat duoă jocuri nebune, aşa cum au fost. Erau cu început de chelie, cu început de miopie, cu început de burtă. Acum dînşii aveau copii. Şi nu ştiau de ce nu simt nici o bucurie că s-au văzut adunaţi aşa cum de atîta vreme se căutau.
- E curios . . . începu cel cu ochelari, care fusese întotdeauna căpitanul briganzilor în jocurile de atunci. '""■ ' "

- Ce e curios ? întrerupse bărbatul lui Mumii. Nimic pe lume nu este curios.
O femeie în rochie roşie ca flacăra dansa pe estradă. Toţi se uitară la ea şi n-au mai vorbit.
Mama şi fata nu-şi mai găsiră nimic de spus. Dură o tăcere jenată ca între două străine care s-au cunoscut la o vizită.
Ana Mereuţă avea o rochie verde-jad : un model de la Paris. Elena Lipan, o haină de casă, ponosită, săracă şi neagră.
— Ar trebui schimbată mobila aceasta de salon. Prea miroase a mucegai şi a provincie. . . spune Ana ridicînd degetele înmănuşate spre pereţi şi unghere. Şi prea n-are nici o baftă. Mobilă de salon într-un apartament fără salon . ..
Elena Lipan, urmărind traseul degetelor lipsite de orice îndurare, se uită şi ea la oglinda cu apa înceţoşată, la scaunele cu pluşul uzat, la tablourile palide de familie cu figuri ţapene şi costume demodate. Sărmana ei zestre, cînd s-a măritat.
— Ştiu, Annie.. . Dar se pare că ai uitat cît de limitat ne este bugetul. Sabina s-a făcut mare. îi trebuie şi ei o rochiţă mai acătării, pe lîngă uniformă. Nellu, de cînd e student, mai are şi el nevoie de bani de buzunar. Acum ne-a mai urcat şi chiria. Mă mir că tu le-ai uitat aşa de curînd .. .
Ana îşi pipăi colierul de la gît şi privi în vid.
Socoti mustrarea drept o aluzie la prosperitatea menajului său şi la indiferenţa cu care se dezinteresează de tot ce-a lăsat în urmă, acasă. Şi aceasta o împietri, în egoismul ei de trei ani netulburat.
De cînd se măritase şi de cînd moştenise toată averea tan-tei Matilda, se ferea instinctiv de necazurile şi lamentările în care crescuse. Venea cît mai rar, în fugă ; bănuia sub fiecare cuvînt o intenţie de a aduce discuţia pe un teren primejdios. Cînd intrase în stăpînirea moştenirii, lăsase vag să se înţeleagă că va purta grijă să rezerve o parte îndestul de generoasă pentru Sabina şi pentru fraţi. Pe urmă descoperise că venitul ei şi leafa lui Gută Mereuţă, devenit sub autoritatea ei Georges Mereutza, abia îi ajungeau pentru viaţa la care visase şi pe care şi-o organiza cu o răbdurie perseverenţă. Se achitase deocamdată, alegînd din bijuteriile tantei Matilda, multe şi multe mai de preţ decît se aşteptau, cîteva inele şi brăţări subţiri şi neînsemnate, pe care le dărui Sabinei. Iar cînd Georges, în pri-

mele luni, căutase o mai strînsă apropiere cu familia ei, se împotrivise energic :
— Tu n-ai de ce să te amesteci ! Ei au viaţa lor ; noi a noastră. Sau vrei să ne-aducem stăpîni în casă ?
Lucrurile au rămas aici. Gută Mereuţă era ginerele lui Constantin Lipan mai mult la Palatul de Justiţie decît în raporturile de fiecare zi.
— Am nişte rochii pentru Sabina, îşi aminti Annie. Le-am purtat foarte puţin. Prefăcute, cred că au să-i vină foarte bine.
— In orice caz, mi le trimiţi mie ... spuse Elena Lipan. N-aş dori să se considere, cine ştie cum, umilită . . . Va fi nevoie de puţină diplomaţie ca să le accepte .. .
— Aş vrea s-o mai văd şi pe asta ! ... se indignă Ana. Eu îmi prefăceam de trei ori o pălărie . .. De altfel, n-ar fi de mirare. Se cunoaşte cît de colo influenţa nenorocitului de Costea.
— De ce-i spui nenorocit ? îi luă apărarea, oftînd, Elena Lipan. Costea de trei ani n-a cerut nimănui nimic. îşi vede de învăţătura lui. A crezut că e mai bine să facă aşa cum a făcut. Ne doare pe toţi că a plecat din casă, mai ales în condiţiile în care a plecat. .. Dar nu pricinuieşte nimănui nici un rău... Gel mult, răul acela şi-l face numai lui...
— Crezi, maman ? întrebă ironic Ana.
— Cum să nu cred ? îl apără mai departe Elena Lipan. De el sînt sigură ca de mine. Ştii

ceva ? Ai aflat tu ceva ?
Ana se răsuci pe scaun şi tăcu un timp, privind în palma mănuşilor.
Abia într-un tîrziu se hotărî şi vorbi :
— Văd că trebuie să-ţi spun şi aceasta, maman. Dar e mai bine să fii prevenită. Află că domnul Costea al matale e pus sub supravegherea Siguranţei generale. Mi-a spus Georges .. . S-a luat cu nişte derbedei, cu nişte reformatori ai lumii, nici eu nu mai ştiu cu ce fel de oameni suspecţi. Umblă cu ei, se duce la întruniri secrete ... Mîine ne trezim că face cine ştie ce ispravă. Georges e foarte afectat. Siguranţa îl menajează deocamdată, fiindcă ştie că e fiu şi cumnat de magistrat. Dar cît are să meargă aceasta ? ... Crezi că e convenabil pentru cariera lui papa sau a lui Georges o asemenea situaţie ? Eu, drept să-ţi spun, nici nu-mi pot închipui ce inimă are, ca să nu se gîn-dească la toţi... La urmările pentru ceilalţi, dacă el e un bez-metio şi n-are nimic de pierdut. Ar trebui să-l chemi mata odată şi să-l aduci la realitate.. .
191
— Dar cum ? Dar de unde să-l găsesc, dragă Annie ? în_ trebă Elena Lipan cu glasul înecat de aceste ştiri neaşteptate De unde să-l chem cînd nici nu ştiu unde sade ? ... De trei ani n-a dat un semn de viaţă. Const nici nu vrea să audă de numele lui. De unde să-l chem ? Şi dacă îl chem, ce l-ar putea face să vină ?
— Adresa lui e uşor de aflat... A devenit, în felul lui, un personagiu cunoscut. Cel puţin pentru Siguranţa generală. Un simplu telefon din partea lui papa, şi afli nu numai adresa, dar şi ce-a făcut cu. de-amănuntul ieri şi alaltăieri şi toată săptă-mîna trecută.
— Ce zile am ajuns să trăiesc ! .. . începu să plîngă în batistă Elena Lipan. Copilul acesta are să mă bage în mormînt Eu nu l-am înţeles niciodată.
— Nici nu era ceva de înţeles, maman ! Nici el nu ştie ce vrea. A crescut ca un duşman în mijlocul nostru . .. Cît timp nebuniile lui erau inofensive, mai mergeau. îl priveau numai pe el. Dar acum, cînd începe să ne compromită, a ajuns o situaţie intolerabilă. Ar trebui să luaţi măsuri. Sau mata să-l chemi şi să-i vorbeşti omeneşte. Sau papa să-l cheme şi să-i interzică pur şi simplu . . . Insă poate că papa nici nu ştie. Cei de la Siguranţă l-au menajat. Dar l-au avertizat pe Georges. Dacă durează, îşi declină orice răspundere. Eu, în locul lui papa . ..
Elena Lipan duse degetele la buze, făcîndu-i semn să tacă, fiindcă se auziră paşi în antret.
— Te rog, Annie, să rămînă pentru moment acestea numai între noi. Am să mă gîndese şi să vedem ce e de făcut... Aceştia sînt paşii Sabinei. Nu cred că e bine să afle.
Sabina intră şi nu arătă nici o surprindere plăcută dînd ochi cu Ana. i — Bonsoar, Annie. ' — Bonsoar, Sabina. : Se sărutară cu răceală.
; Fetiţa zglobie şi drăcoasă de odinioară era acum o domni- şorică înaltă, puţin poate prea subţire, dar zveltă şi proaspăta în sveterul alb de lînă. Se întorcea de la patinaj, iar obrazul îi dogorea încă de gerul înţepător. Era singura ei plăcere, simpla şi necostisitoare.
Se aşeză într-un jîlţ cu pluşul decolorat şi începu să răsfoiască un album vechi şi de o mie de ori răsfoit. Avea acum ochii mai arzători, dar genele lungi îi îndulceau privirea.
192
—• Te-ai întors cu Nellu ? întrebă Elena Lipan, întorcînd caoul să-şi ascundă pleoapele roşii de plîns.
— Nu, maman. .. Nellu a rămas cu Nicki şi cu Viorica £jagi_Iordan. Au să-l aducă cu automobilul. Putea el să renunţe, •jnai ales acum, cînd a început să înveţe a conduce ?
__ E nostimă do tot Viorica Hagi-Iordan ! declară Ana.
Am cunoscut-o la Elfístereşti. . . Mi-a vorbit foarte bine despre tine. Nu seamănă deloc cu Hagi-Iordan. N-ai orede că e fata unui om atît de grosier . .. Are ceva fin şi cîteodată straniu, ostenit în privire. Sînteţi prietene ?
— Relativ ! răspunse Sabina, fără să ridice ochii de pe album, fiindcă nu-i plăcea să dea socoteală despre prietenele ei nimănui şi mai ales Anei. Relativ ! Diferenţă de vîrstă şi de condiţii sociale.
— Iar papa ce spune ? Cum admite aceasta ? întrebă curioasă Ana, pleeîndu-se avidă să afle şi privind pe rînd cînd la Sabina, cînd la Elena Lipan. La început am fost şi eu stinghe-rită cînd am făcut cunoştinţă . . . Era o situaţie destul de delicată. Papa l-a cercetat pe Hagi-Iordan, l-a ehemat la Parchet, a început urmărirea ... A fost un mare scandal judiciar. M-am

simţit jenată . . .
— Bine, dar aceasta e o poveste veche acum ! interveni Elena Lipan. Chestiunea s-a încheiat, Hagi-Iordan ştie că n-a fost vorba de ceva împotriva lui direct, personal. Const şi-a făcut datoria, şi nimiG mai mult.
— In orice caz, Iordan Hagi-Iordan nu e un om care să uite. E unul din cei mai primejdioşi indivizi, stărui Ana. Mai ales acum, cînd partidul lui Gioă Elefterescu vine din nou la putere şi cînd Gică va lupta să fie din nou la Justiţie. Nimeni nu se îndoieşte că va încerca să deschidă iarăşi afacerea sub altă formă. Şi cum e sigur că papa are să capete din nou delegaţie de procuror general, e tot aşa de sigur că va fi silit să ia castanele din foc cu mîna lui, pentru Gică Elefterescu.
Elena Lipan privea cu uimire şi eu admiraţie la fiica ei, atît de repede şi de precis iniţiată în toate tainele vieţii bucu-reştene, politice şi juridice, din care dînsa niciodată nu pricepuse nimic. Ana vorbea cu autoritate şi cu oarecare dispreţ, QUm s-ar adresa cuiva inGapabil să-i urmărească toate subtilităţile argumentărilor. ....

Într-adevăr, cîteva zile după episodul memorabil din casa lui Gică Elefterescu, guvernul căzuse. Tot săpîndu-şi groapa unul altuia, se rostogoliseră cu toţii într-o groapă comună. Noul ministru retrăsese delegaţia lui Constantin Lipan. Afacerea fusese părăsită. Dar în trei ani de opoziţie, jocul lui Gică Elefterescu se lămurise şi dăduse roade. îşi întărise situaţia în partid. Se ştia că el va prelua şefia, fiindcă înlăturase toate ambiţiile periculoase şi cîştigase o mare popularitate în masele alegătorilor, unde era socotit ca un viteaz apărător, al dreptăţii, cum o dovedise încă din tinereţe, în procesul omului care furase o pîine. De atunci încoace, în loc să capituleze ea alţii, nu se înverşunase el oare să urmărească frauda şi vinovaţii chiar în propriul lui partid ? Acum se vorbea de o nouă venire la guvern. Constantin Lipan era indicat să reia opera de purificare. Gazetele începuseră să-i pomenească numele, întotdeauna asociat la numele viitorului ministru al justiţiei.
■— Aşa stau lucrurile, sfîrşi Ana. Papa va obţine din nou delegaţia. Dar nimeni nu-l invidiază. Are să se afle în vina din cele mai critice situaţii. Cum spunea Georges, chiar ieri, că se vorbea printre avocaţi, printre magistraţi în tot palatul de justiţie, la „Urlătoare", pe scări, la bufet, în pauzele dintre şedinţe .. . Gică Elefterescu face o eroare fundamentală ! Nii-l cunoaşte încă bine pe papa. Crede că are să-l poată utiliza, şi . atîta tot. Iar papa, cum e omul datoriei, n-are să se oprească atunci cînd va spune ministrul : ajunge ! Are să meargă pînă la1 capăt, cu orice risc.. . De aceea mă mir că tolerează lui Nellu să fie prieten cu băiatul lui Hagi-Iordan, şi tu, Sabina, cu Viorica Hagi-Iordan. Papa are să se mai întîlnească o dată cu el, şi atunci nu-i mai scapă Hagi-Iordan din mînă ! . . . O ştie toată lumea, şi mai bine decît toată lumea o ştie chiar Hagi-Iordan.
■— Eu nu pricep nimic din toate acestea, suspină Elena Lipan, alarmată de ameninţarea atîtor primejdii si complicaţii pe care ea nici nu le bănuise. Copiii sînt prieteni. . . Cine-i poate împiedica ? .. . Mie mi se par foarte gentili şi binecrescuţi. Sabina e invitată des la Viorica Hagi-Iordan. Nicki vine la Nellu ; Nellu se duce la el. E adevărat că despre acestea toate Const nu e în curent. Dar ce-ar avea de obiectat ?
— Ştiu eu ? ... strînse din umeri Ana. Am spus o vorbă .. ■ Papa e atît de curios în excesul lui de scrupule ! în privinţa aceasta Georges e mult mai raţional. Trăieşte mai pe păm-int.

încheind, Ana îşi îmbumbie mănuşile şi se pregăti de plecare.
r — De ce nu mai stai, Annie ! întrebă Elena Lipan. Poate soseşte şi Const. Nu te-a văzut de o lună.
'— Imposibil, maman ! în astă seară mergem la teatru. E premieră. Cheia visurilor — un poem dramatic de Leon Mătă-saru. Se spune că e o piesă foarte reuşită. Are să fie tot Bucureştiul.
Elena Lipan se gîndi să întrebe de ce nu o iau cu dînşii şi pe Sabina. Aşteptase întotdeauna ca invitaţia aceasta să vină de la Ana.
Dar Ana părea că a uitat cu desăvîrşire lunile îndelungi cînd o asemenea seară i se părea un rar şi emoţionant, un decisiv eveniment.

— La revedere, maman ! La revedere, Sabina ! Sărutul fu indiferent, ca între străini.
în antret, Ana îşi îmbrăcă blana. O blană de vizon pe care Elena Lipan o şi evalua îndată la vreo cinci mii de perechi de ghete a 24 lei perechea.
Uşa se trînti în urma Anei, închisă să despartă două lumi între care nu mai exista de mult nici o comunicare.
Rămasă numai cu Sabina în încăperea cu mobilă urîtă şi uzată de salon, Elena Lipan vru să spună ceva. Făcu numai un gest de resemnare cu mina ei deformată de grosolanele îndeletniciri ale gospodăriei.
Sabina îi ghici poate gîndul nerostit. O văzu mai împuţinată la trup, mai îmbătrînită şi mai tristă decît întotdeauna. Fără să ştie de ce, fugi în camera ei, care-a fost camera Anei, şi, fără pricină, începu să plîngă, cu capul înfundat în pernă.
Odaia îşi schimbase stăpîna, dar pereţii apăsau tot atît de strimţi şi înăbuşitori, ca zidul cel negru din poveste, ridicat ' Pînă la cer.
Gută Mereuţă aştepta pe taburet, cu mănuşile pe genunchi. Ca un Constantin Lipan numărul doi, în copie fidelă, dar mai Puţm izbutită, scotea din buzunarul vestei ceasul şi îl punea■în-aarăt la fiecare cinci minute, cu o elocventă, deşi mută mustrare. ' „. ~~ Lasă, frate, ceasul, că acuşi nu mai merg. Renunţ ! Ră-mu tu cu dosarele tale, şi am terminat ! îşi pierdu Ana răbdarea, gesticulînd în faţa oglizii cu periuţa neagră de rimei în mînă.

— Dar n-am spus nimic, Annie ! se apără Gută Mereuţă. Mă uit la ceas, şi atîta tot. Orice cetăţean din România Mare e liber să se uite la ceas.
— Mai faci şi hazuri acum ? Ca să faci hazuri, trebuie să te prindă.
Gută Mereuţă nu mai crezu oportun să întrebe de ce el e singurul cetăţean din România căruia îi e interzis să se uite la ceas şi să facă spirite. Tăcu resemnat. Ştia altfel ce urmează şi cum se sfîrşeşte discuţia.
Ana muia periuţa în cutia cu tuş, năclăia genele, arcuin-du-le^n sus, se trăgea îndărăt şi revenea să mai adaoge un strat. Cînd genele deveniră groase ca părul de perie şi tari ca firele de sîrmă, îşi zîmbi satisfăcută.
Acum era în toată puterea cuvîntului „frumoasa doamnă Georges Mereutza", cum nu omitea niciodată s-o pomenească în termenii cei mai ditirambici, cu cele mai mirobolante epitete şi adjective, rubrica mondenă a ziarului din capitală.
îşi schimbă colierul cu altul mai adaptat la culoarea rochiei. Sună si ceru capa de zibelină : „înţelegi ? Cea de zibelină, nu cea neagră, de catifea."
— Ei, cit am întîrziat ? întrebă triumfătoare.
Gută Mereuţă, obţinînd libertatea să se uite la ceas, profită de autorizaţie cu o grabă perfidă, dar constată consternat că n-au întîrziat defel. Dimpotrivă. Vor mai avea de aşteptat.
— Ca să vezi şi tu cum eşti ! îl iertă generoasă Annie. Mai bine apropie-te să-ţi înnod funda ... Parcă n-ai mai purtat smoching şi parcă acuma vii din suburbiile tătarcelor tale, de calci opărit ca în străchini. Ce Dumnezeu, acolo purtai şalvari şi tîrlici ? .. .
Gută Mereuţă, imunizat la aceste aluzii asupra trecutului, nici nu se supără, nici nu zîmbi, fiindcă şi una şi alta nu sfîrşeau bine. Se apropie docil şi, prăvălind capul pe ceafă, îşi lăsă înnodată altfel cravata.
Ana, vrînd-nevrînd, îl privea aşa pînă în fundul nărilor cu o luxuriantă vegetaţie păroasă. „Măcar de-ar avea altfel de nas !* gîndi cu repulsie. Gută Mereuţă, care se obişnuise din fragedă juneţe cu nasul lui, crescut o dată cu el, nu bănui nimic din reflecţiile Anei.
Se admiră foarte voios în oglindă cu funda renovată şi se găsi acceptabil, ca soţ al preafrumoasei doamne Georges Mereutza.

Recunoscător, o sărută pe gît.
__ Ce-s apucăturile astea de rîndaş care ghemuieşte servitoarea prin colţuri ? se indignă Ana. Mi-ai şters pudra cu buzele tale ca ventuzele !
Gută Mereuţă din nou nu găsi nimerit să protesteze.
Povestea lor dura aşa din primele luni. Ana nu lăsa să străbată faţă de nimeni dinafară nimic din tainele căsniciei lor. Părea o soţie foarte fericită de asemenea soţ, cita cuvinte şi

păreri de-ale lui Georges, adeseori chiar cuvinte de duh inventate şi date pe socoteala lui. Astfel, pentru toată lumea păstra aparenţele celui mai armonios şi fericit menaj. „Binomul ideal !" cum se minunau unii ; nu „tuşea şi cu junghiul !" cum pretindea fratele rebel, Costea, înainte de a se despărţi de familie. Dar acasă binomul ideal lua cu totul alt aspect. Preafrumoasa doamnă Annie Georges Mereutza izbucnea măcar de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri în adevărate crize de iritare, cînd sarcastice, cînd furioase, exasperată de tot ce făcea şi ce nu făcea soţul stîngaci, nesărat, cu ochi de iepure şi nas de proboscidian. In schimb, Gută Mereuţă se descoperea tot mai îndrăgostit de nevastă, pe măsură ce Ana îl maltrata mai crunt. Iar aceasta se adăoga încă la înverşunarea femeii.
— Ai biletul la tine ? întrebă, gata de plecare
— N-am nici un bilet. E la Scarlat...
— Dar ştii măcar numărul lojii ?
— Nu ştiu nici un număr, dragă.
Ana se întoarse din uşă şi îl fulgeră cu privirea :
— Se vede că eşti complet idiot ! Cum o să mergem atunci ? Să începem a horhăi prin teatru, căutînd loja ?
— Dar, dragă Annie, ce sînt eu de vină ? Scarlat Bosie ne-a invitat. El are biletul. A spus că ne aşteaptă la intrare. Ce puteam să-i fac ?
— Să stea omul în frig ?
— Lasă, că e destul de bine înţolit şi nu răceşte el. Chiar mă mir, om fără nici o profesie, fără nici un venit şi fără nici o meserie, de unde-i dă mîna să poarte blană de o sută de mii de lei şi să piardă în fiecare seară, la club, sume astronomice .. .
— De multe te mai miri tu !
— Nu numai eu. Se miră toată lumea, dragă Annie. Se miră Şi vorbeşte . ..
T Ijasă atunci în grija lumii treaba asta ! Tu mai bine te-ai a în ce hal de meschinărie ai ajuns ! Adică, pardon ! Erai din
197
născare .. . Cum ? Te invită omul la teatru, te aşteaptă în frig laolaltă cu toţi gură-cască din cei care nu-şi pot cumpăra bilet, şi tu bîrfeşti pe socoteala lui, ca mahalagioaicele ... De asta mai bine te-ai mira ! Acum dă ordin să stingă luminile în urma noastră.
Gută Mereuţă porunci slujnicei cu şorţ de dantelă să stingă luminile şi păşi în urma Anei, de-a lungul camerelor vaste, cu mobilă cubistă şi covoare moi.
'■. Niciodată el nu visase şi nu aspirase la asemenea aparta-tnent, la asemenea mobile şi asemenea slujnică. Nici nu se închi-, jpuise vreodată păşind în urma unei femei frumoase, cu toaletele ■descrise amănunţit la rubrica „Tout Bucurest". Toiul întrecuse dorinţele lui simple, molcuţe şi călduţe.
i Dar, în loc să se simtă fericit, trăia cu nelinişte o existenţă înfricoşată şi teribilă, sub o necunoscută ameninţare. ;
Tîrît de Ana la spectacole şi baluri, la curse şi la recepţii, la • 'supeuri şi la reprezentaţii de binefacere, tînjea după timpul cînd, burlac, îmbrăcat nu chiar cu şalvari şi tîrlici, ci într-un surtuc vechi peste cămaşa de noapte oltenească, citea seara Universul, în papuci, la gura sobei, în camera lui cu luna din Cadrilater. Viaţa îi părea atunci solidă, ferită de surprize. Acum, bănuitor, se trezea în fiecare dimineaţă cu o tresărire din somn, ca osîndiţii la ghilotină în zorii execuţiei.
De unde venea acest presentiment nu-şi putea explica. Ştia însă că mîine ori mai tîrziu ceva înfricoşat şi irevocabil avea să curme această existenţă pe care n-o meritase şi nu era pe măsura lui.
— Ci aşază-te odată ! Strînge-ţi picioroangele ! '.'.'.'/ se răsti •Ana în automobil.
:>i;
Ei îşi strînse picioroangele şi aprinse o ţigare. " Ana tuşi.
f 2
- - Acum ţi-ai găsit să mă afumi ? >;■',
(Gută Mereuţă strivi ţigarea în scrumiera limuzinei şi tăcu. Tăcu şi Ana, privind ţintă înainte, ştiindu-se privită în interiorul maşinii de toţi trecătorii de pe Calea Victoriei.
Era ceasul cînd Bucureştii, după ce şi-au închis ghişeurile băncilor, uşile magazinelor şi cele

zece mii de birouri, suspen-dîndu-şi pentru douăsprezece ore rumoarea afacerilor, aleargă la desfăt. Automobilele se încrucişau purtînd perechile spre teatre, cinematografe, cluburi şi cabarete. Trecătorii aveau alte
198
vestminte şi arătau tute feţe. Cei care toată ziua se îndîrjiseră ■sâ-şi mărească agoniseala cu figurile crispate într-o încordare de pîndă mergeau acum, noaptea, să-şi risipească agoniseala cu o destindere bolnavă şi nerăbdătoare în ochi, alungaţi din urmă de ceasurile prea scurte şi de panica suspendată a deşteptării de mîine : „La unsprezece prezintă-te la minister ! . . . Delegaţia morarilor ! . . . Scadenţa de la Blank ! . .. Interpelarea lui Duca ! . . . Rata la mobile ! .. . Dacă Goldstein nu-mi oferă decît opt sute de mii, rup tratativele ! Ar fi o adevărată catastrofă să mai piardă acţiunile Creditului Minier încă treizeci de puncte ! ... O singură soluţie : să-mi primească banca de la Brăila porumbul în gaj ! . . . Comanda furniturilor pentru Ministerul de Război ar rezolva totul. .. Adina mai cere, tot cere, de vinde să-i dau ? . . . La fiecare metru cub 40 lei comision, aceasta ar face la 2 000 metri o sumă frumuşică ! Blank ! Banca comerţului! Reşiţa! Finanţe! Fisc! Sechestru! Filodormă! Cifre, cifre, cifre !" . . . începutul gmdurilor şi întrebărilor tresare în fiecare creier, drojdie încă neaşezată a zbaterii de azi şi subcon-ştientă organizare a atacurilor pentru lupta acerbă de mîine; dar gîndul şi întrebarea sînt îndată alungate, amînate, înecate în însetarea de a sorbi numai plăcerea nesăţioasă a clipei.-Toţi grăbesc, toţi rid, toţi au preţul fericirii din această noapte, împăturit în buzunar, la piept, peste zvîcnitul tic-tac al inimilor. încruntările sprîncenelor sînt pe mîine şi pe mîine din nou, goana neogoită.

Paşii scîrţîie plăcut în zăpadă. Roţile automobilelor derapează la virajii. Vitrinele revarsă lumina lor cretoasă. Firme incandescente, roşii, galbene, verzi, albastre se sting, se aprind, clipesc, sar rapid de la o literă la alta : Ciorapi Monica, Şampania Mumm, Şoşoni Tretorn. Fii frumoasă prin săpunul Elida ! Deasupra e un cer de catran, la care nimeni nu înalţă ochii.

E ceasul cînd în toată ţara satele au adormit în misterioasa lor neagră tăcere. Cînd în uzini se schimbă echipele de lucrători ; în hrubele subpămîntene echipele de minieri ; în cazărmi, pe patul de fier, adorm soldaţii cu fălcile strămutate de plutonieri, să geamă prin somn, visînd la paradisul de-acasă, măcar că paradisul acela e numai un infern. E ceasul cînd dincolo de Chitila, pe mii şi mii de kilometri, numai vîntul mai cutreieră bezna în mutele pustietăţi.

*	Aici, neogoită capitală a ţării a schimbat doar o viaţă pe Xaită viaţă.
199
: Automobilele se înşiră acostînd la bordura trotuarului, în .faţa restaurantelor şi a cabaretelor cu orchestră în smoching şi frac. Grigoraş cîntă plecat pe vioară : A media Luz. Corul rusesc, orchestra vieneză, Johnson Jazz. Dintr-o sută şi o sută de cîrciumi la periferie, izbucnesc prin uşile deschise suspine scîrţîite de lăutari şi explozia pianelor mecanice. Pe străzi cu becurile în agonie au apărut femei cu obrazul tragic văpsit, prelingîndu-se pe lîngă ziduri ca fricoase şi întristătoare creaturi ale nopţii.

Cum să mai gîndească oare cineva că în aceleaşi ceasuri, într-o mie de mii de umile sălaşuri, de maghernițe, de bordeie, pe laviţe tari de lemn, mii şi mii de ploduri omeneşti s-au încovrigat zgribulind de frig, clănţănind din dinţi, cu maţele ghiorăind de foame ? Că în bordeiele sleite, mii şi mii de prunci, abia născuţi şi seceraţi de molime, au început să se răcească, înainte de a fi apucat şi dînşii să se bucure de lumina zilei, de căldura soarelui ? Că mii şi mii de gîrbove femei şi de gîrbovi unchiaşi, după ce-au trudit o viaţă întreagă pentru un dărab de pîine uscată şi neagră, zac acum pe-un culcuş de paie şi trag să moară, fără un ţol deasupra, să le aline durerea cuibărită în ciolanele bătrîne, şi fără sîmburul de lumină al unui opaiţ în bezna tot aşa de neagră, de umedă, de rece ca a mormîntului care-i aşteaptă ? Cum să se mai gîndească oare cineva, cum să-şi mai amintească oare că aici chiar, foarte aproape, de jur împrejurul tîrgului de desfăt şi de înveselire, în cartierele măr-ginaşe, în bojdeucile cu lut pe jos şi cu spărturi pe unde suflă vîntul de sus, mii şi mii de pumni se încleaştă cu deznădejde şi cu mînie şi cu revoltă, ca într-o ameninţătoare centură a mizeriei şi revanşelor, care va purcede într-o bună zi a judecăţilor să scuture de piept şi să ceară socoteală celor ce se îmbuibă, rîd, se veselesc, aleargă alungaţi de nesaţiile

lor ? .. . Toate acestea par foarte departe, în coloniile altui continent, în altă planetă, din alte constelaţii ! Şi mai ciudat încă ! Pînă şi cei care-au venit cîndva de-acolo, care s-au născut cîndva acolo şl mai au încă fraţi, părinţi, bunici acolo, pînă şi aceia parcă au uitat ori nu vor să-şi mai amintească, pentru ca amintirea să nu le tulbure cumva desfătul şi veselirea.
Aleargă şi dînşii de-a valma cu toţi. Aleargă mistuiţi de aceeaşi înfrigurare.
Că dincolo de ziduri, într-o încăpere scundă şi gheţoasă, un ucenic cărturar, şcolar ori student, aplecat deasupra, tomurilor

deschise pe masa de brad, se trudeşte cu alt fel de nesaţiu să pătrundă tainele lumii şi ale vieţii — cui îi mai pasă şi cine ar mai crede-o ? Că undeva, în altă încăpere de dincolo de ziduri, alţi ucenici ai altor învăţăminte dezbat cu o altfel de îngrijorare legile care vor îndrepta strîmbaţiile lumii şi ale vieţii — cui îi mai pasă şi cine-ar mai crede-o ?
Încolo cu ele ! încolo cu ei !
Pe Calea Victoriei e o revărsare fără istov, din toate ungherele capitalei, din toate cotloanele ţării. Amestec de glasuri şi de limbi, de pofte şi de nerăbdări. Deputatul din Bălţi şi fabricantul din Timişoara ; cîntăreaţa din Cernăuţi şi inginerul din Cluj ; exportatorul din Brăila şi arendaşul din Craiova ; falitul din Iaşi şi moştenitorul din Vlaşca ; toţi se strigă, rid, fredonează, se întrec, se îndeamnă, aruncă privirea la ceasul de la Fundaţie şi de la Palat, să vadă cît au întîrziat, se interpelează în toate graiurile şi dialectele României pestriţe, şi toţi dispar,, magnetic absorbiţi de uşile luminoase unde se vinde plăcerea de-o noapte, uitarea de-o noapte, uscatul triumf al vanităţii de-o noapte sau scrîşnetul voluptăţii de-o noapte.
Ana savura parcursul acesta înfăşurată în mantaua de zi-belină, privită de ochi poftitori şi invidioşi prin geamurile de cristal, ca un fragil şi inaccesibil exemplar al umanităţii, aşa cum se văzuse în ambiţioasele ei reverii de pension.
Răspundea la saluturi cu o înclinare patriciană din cap. Observă cu iritare că nici acum Gută Mereuţă n-a învăţat cum să-şi scoată pălăria. înalţă mîna pieziş şi surprins, smulge pălăria stîngaci, parcă mereu s-ar teme să nu i-o fure vîntul.
Scarlat Bosie nu se afla la uşa teatrului. îl căutară în mulţimea gălăgioasă şi ghiontită, înălţînd gîturile să privească peste capete. Ana se descarcă şuierînd printre dinţi crude aluzii la lipsa de creştere şi la originile obscure ale lui Gută Mereuţă.
— Iată-l ! se bucură Gută.
— Mă iertaţi, doamnă ? Mă ierţi, Georges ? ... M-a tîrît într-un colţ, să mă tapeze, un amic de club. Abia am scăpat. Cretinul se simţea dator să-mi mai şi mulţumească, lungind explicaţiile şi asigurările de recunoştinţă . . .
Cînd Scarlat Bosie se înclină să sărute mîna, Ana primi în nări parfumul fin al părului, lipit carapace neagră de lac chinezesc. Toată iritarea îi dispăru. Obrazul se lumină. u.»•«$

— Pe noi să ne iertaţi, domnule Bosie. Noi am întîrziat. Cu Georges, aceasta se întîmplă întotdeauna.
— Tot eu sînt de vină, Annie ? încercă să protesteze Gută Mereuţă.
■*
Ana îl reduse la tăcere cu o singură privire. Privirea rezer», vată numai pentru el, între patru ochi. '■;
Spintecară cu greu drum în mulţimea compactă.
Ana înainta în lojă, cum fac toate femeile cînd se oferă admiraţiei publice. Silindu-se să pară preocupată cu totul de altceva decît de fiinţa ei, ca eroii păşind în zona de foc. Clipi mărunt, lăsîndu-şi desprinsă de pe umerii goi mantaua de blană, şi se aşeză verificînd cu o miopie distinsă nimicurile minuscule din poşetă. Ştia că o sută de ochi şi binocluri au întîmpinat-o din loji şi din staluri şi că o sută de întrebări şi răspunsuri i-au comentat culoarea rochiei, ondulaţiile părului, colierul şi floarea de catifea. Murmurul şoaptelor de sus şi de jos, acea incontinuă vibraţie surdă a sălilor pline, îi sună în urechi ca o muzică ameţitoare şi exaltată, după primele cupe de şampanie.
Numai după aceea ridică privirea şi cuprinse ghirlanda toaletelor şi decolteurilor expuse în

vitrinele logilor de catifea roşie ■şi de aur ; potrivi binoclul cu mîner de sidef şi începu să examineze amănunţit sala. Recunoscu unele prietene, răspunse la numeroase saluturi. întoarse profilul spre Scarlat Bosie şi declară :
— Ai avut dreptate . . . E o sală splendidă, cum n-am văzut încă la o premieră bucureşteană.
-— Explicabil, doamnă, încuviinţă Scarlat Bosie, rezemîn-du-şi mîna pe balustrada de pluş şi lăsînd lanţul subţire de platină să se balanseze în gol. Explicabil, fiindcă e o premieră de trei ani mereu anunţată şi mereu amînată. Leon Mătăsaru n-a mai scris nimic de zece ani. Critica îl consideră un om sfîrşit. Piesa aceasta îi va decide soarta. Unii spun că e o lucrare genială. Alţii, că e o operă ratată ... In orice caz, e un spectacol senzaţional şi plin de surprize, indiferent dacă va ii un apogeu glorios ori o cădere catastrofală.
— Spectacolul e deocamdată mai mult în sală . . . vorbi de la spatele lor Gută Mereuţă, pe care tonul atotştiutor şi plin de sine al lui Scarlat Bosie îl agasa întotdeauna.
Scarlat Bosie îşi potrivi monoclul şi privi în jos, la şirul lucioaselor chelii de fildeş din parter.-■">-*■-■■■> - ■ •■ ■■■•■• ■
202
— Ai dreptate, Georges, aprobă el împăciuitor. Cîinii îl sfî-şie de pe acum pe bietul poet. Văd critica înveselindu-se anticipat, ca în ajunul marilor masacre.
— Şi ce e, mă rog, în definitiv, această Cheia visurilor ? întrebă Ana.
— Ştiu eu ? Un basm. Poate ceva istoric. Poate o legendă . .. Mărturisesc, doamnă, că în literatura românească informaţiile mele sînt foarte vagi.
Gută Mereuţă ştia ceva mai mult, dar mai ştia că părerile lui n-au nici o importanţă pentru Ana. De aceea tăcu, desfăcînd programul şi citind cu de-amănuntul rezumatul piesei şi distribuţia, ca un dosar înaintea şedinţei.
— Văd şi pe principele Aton Muşat... descoperi Ana. Pare cu totul descompus. E o adevărată mumie. Unde a dispărut doi ani ?
— E o poveste întreagă, doamnă. Acum doi ani s-a certat cu Barbu, văru-său. A vîndut tot ce-i mai rămăsese : suveniruri do familie, arme, mobile de preţ, tablouri, covoare. A plecat în străinătate, să retrăiască un trecut . care-a făcut pe vremuri epocă. Se pare că s-a întors cu totul dezamăgit. Pretutindeni a căutat o lume dispărută .. . Ceea ce e sigur e că a revenit fără nici un ban. Locuieşte la un hotel mizerabil de pe Calea Grivi-ţei şi a refuzat pensiunea pe care a vrut să i-o servească prici-pele Barbu Muşat. Un' bătrîn cam zevzec şi. romantic. Ne-a recunoscut şi salută . .. E uimitor cum la vîrsta lui şi după viaţa lui mai păstrează o memorie atît de intactă.
într-adevăr, jos, principele Anton Muşat îşi împărtăşea impresiile vecinului de fotoliu, care se întîmplase să fie în acea seară tocmai Ion Ozun. Un Ion Ozun metamorfozat în trei ani de viaţă bucureşteană şi de un zgomotos succes jurnalistic. Chiar şi principele Anton, cu memoria lui atît de intactă, nu recunoscuse la început pe tînărul acesta plastronînd în smoching, ras, pudrat şi pomădat ; da, numai cu greu a mai recunoscut în el pe băietandrul atît de timid şi neşlefuit de odinioară, cu bastonul lui ridicol terminat în cap de raţă.
— Am crezut, tinere prieten, că mă simţeam deplasat numai aici, în ţara românească, unde îmi spuneam că toate prefacerile s-au petrecut prea rapid . . . Am constatat însă că oriunde, la Paris, la Cannes, la Deauville, la Biaritz, la Nisa, procesul a fost identic. In timpurile dinainte de diluviu (aşa numesc eu
203
epoca dinainte de război) lumea dansa după muzică vieneză şi iubea încă după tipicul din vremurile lui Musset. Aujourd'hui la musique est aux negres et l'amour ă Freud ...' Pretutindeni slugile au devenit stăpîni, iar plăcerile lor au rămas brutale, de foste slugi. E dureros să te supravieţuieşti... A ! uite şi prietenul nostru Alcaz. Ce noutăţi, Mirel ? Te aşteptam să mă pui în curent cu tot ce s-a petrecut în scumpul meu Bucureşti în lipsa mea .. .
Mirel Alcaz străbătuse spaţiul de la uşă pînă la fotoliul liber distribuind, ca întotdeauna, strîngeri de mînă şi prietenoase saluturi de la distanţă. Trei ani nu schimbaseră nimic din obrazul tînăr, din părul cărunt numai atît cît să-i sublinieze ca o perucă pudrată din cochetărie juneţea roză a chipului şi contagioasa voioşie inocentă a privirii.

Strînse mîinile bucuros, ca şi cum întîlnirea ar fi fost cel mai fericit eveniment pe care îl mai spera în viaţă.
— O ! Ce surpriză ! Bine-ai sosit, mon prince l Pa, Ionel ! Articolul tău din astă seară e o adevărată bijuterie. M-a oprit Gică să-mi vorbească despre tine. E încîntat !
— Gică ? ... se miră Ion Ozun.
— Da, Gică Elefterescu, preaiubitul şi popularul nostru fost şi viitor ministru al dreptăţii. De ce te miri ?
— Nu m-aş fi aşteptat ! Ştii, după afurisitul ăla de articol cu pîinea, omul care a furat o pîine, şi cu generosul său apărător . . .
într-adevăr, nu mult după ce se ridicase din patul de boală,. Ion Ozun, sub impresia celor povestite de Teofil Steriu la memorabilul dejun şi mai ales sub influenţa revoltelor lui Costea Lipan, scrisese un foarte violent pamflet împotriva lui Gică Elefterescu, presărat cu usturătoare sarcasme şi crude bilanţuri ale unei tipice cariere de sfruntat demagog din România Mare. Articolul fusese publicat în fruntea unei bătăioase şi efemere reviste de avangardă. Făcuse oarecare vîlvă. „li urcase acţiunile mai dihai decît ale Reşiţei !" după limbajul lui Mirel Alcaz, şi el atunci se umfla păunatic în pene, încîntat de gălăgiosul succes. Dar acum regreta că l-a scris. Prea se dăduse din senin, imprudent, la fostul şi viitorul ministru, băiat bun . . . Şi ca atare, în sinea sa, cu sucitele sofisme din firea omenească, dădea vina pe Teofil Steriu şi pe Costea Lipan, gâ-
1 Astăzi muzica aparţine negrilor şi dragostea lui Freud (fr.). . JA) 204
sindu-i pe dînşii răspunzători că l-au asmuţit să se pună rău cu un atotputernic al zilei, deşi nici unul nu-l îndemnase la aşa ceva.
— Ce copil ai rămas, Ionele ! .. . îl dojeni Mirel Alcaz, cu o zeflemistă şi superioară intenţie de consolare. Articolul tău e o poveste veche acum. Ţi-a servit mai mult decît crezi. Căci Gică e prea deştept să nu cultive presa, a treia putere din stat.. . L-ai împuns bine, să simtă ? Te preţuieşte cu atît mai mult. Ia notă ! ... Şi, fiindcă veni vorba, păcat că te limitezi numai la relaţiile de la „Capsa". Ar trebui să mai vii cu mine la Cameră, să intri în contact şi cu animalul politic... Te asigur eu că sînt relaţii profitabile ! Apoi, întorcîndu-se spre Anton Mu-şat : Vezi, mon prince .. . Dacă ţi-aminteşti, acum trei ani te asiguram că acest tînăr va face să se vorbească de el. L-am ghicit de pe atunci tobă de talent. S-a întîmplat măcar o dată să fie cineva profet în ţara lui... Întrebai noutăţi ? Să trecem în revistă tout le gratin . . . ' S-o luăm de la frumoasa doamnă Georges Mereutza. Cum observai, menajul Mereutza a devenit trio-stabil. Dar numai pentru gurile rele. De fapt, a rămas tot binomul ideal. Doamna Annie Mereutza e de o virtute inexpugnabilă. Virtute consolidată în provincie şi frumuseţe conservată în frigider. Nimic de făcut ! .. . îl compătimesc pe bietul Charles. Sărmanul Bosie pierde timpul cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună. Ce urmăreşte, nici eu nu înţeleg ! Orice femeie din lume, mon prince, nu merită atîta timp pierdut. Que de longues histoires pour nne si courte chose l . . .2 Fiindcă, la urma urmei, aceasta ori alta, ce-ţi poate da mai mult decît îţi oferă oricare ?
Mirel Alcaz flecărea şi clevetea zîmbind serafic, cu nevinovăţia dintotdeauna, ca un om imparţial şi dezinteresat, pentru care toate ciudăţeniile şi pidosniciile de pe lume sînt numai un pretext de amuzante reflecţii şi de filozofice aforisme. Ion Ozun, care ştia acum ce se ascunde sub aspectul acesta de simpatică odraslă a Bucureştilor, amic cu toată lumea, veşnic îndatoritor, veşnic surîzînd, veşnic gata să apere din oficiu pe cei calomniaţi, ca funia pe spînzurat, şi doar poate cam prea flecar — ca un medic cunoscînd o boală secretă şi hidoasă — nu-şi putea stăpîni mirarea că-i vede ochii atît de candid limpezi şi că nu-i surprinde niciodată glasul şovăind.
1 Toată elita <fr.).
2 Ce poveşti lungi pentru un lucru atît de mărunt! (fr.).

Voinţa cucerise cititori şi cîştigase autoritate. Insă Ion Ozun nu mai ignora cu ce preţ. Şi nu mai ignora că Mirel Alcaz, din independenţa Voinţei iscusit arendată în dreapta şi în stînga, îşi cumpărase o casă impunătoare în „Parcul Filipescu", mobilată cu piese de stil şi covoare autentic persane, împodobită cu sumedenie de tablouri şi sculpturi înhăţate pe gratis de la artişti cu prilejul expoziţiilor în schimbul unei cronici elogioase în ziar ; cum nu ignora că

ajunsese acum membru în trei foarte bănoase consilii de administraţie. Se simţea complice, irevocabil legat de soarta ziarului, fiindcă acolo îşi făcuse faimă de talentat polemist şi fiindcă acolo îşi cîştiga existenţa, îndestul de îmbelşugată. Dar cu spaimă se ferea să nu lunece mai jos, să nu fie într-o zi după chipul şi asemănarea lui ■Mirel Alcaz, gata la orice tocmeală, cu surîsul nevinovat pe buze şi fără tresărirea nici unei remuscări.

Tipărise cu doi ani în urmă un volum de nuvele lăudat de toata critica. Toţi descoperiseră în el o mare speranţă. Se oprise insă aci. Succesul zilnic al articolului de ziar îl furase definitiv. Ştia că niciodată de acum înainte, în acest Bucureşti al timpului risipit, nu va mai găsi tăria şi tihna să se refugieze în el şi să mai scrie a doua carte. De aceea adineaori trecuse stînjenit pe lîng'ă Teofil Steriu, cu maldărul lui de grăsime prăbuşit între braţele unui fotoliu. I s-a părut că cetise în ochii lui mici şi înecaţi în osînză o scurtă lucire de ironie, poate de milă, cînd i-a dat bună seara. Numai o clipă, şi poate că a fost numai o părere.

— Ai ochi mai,,buni, Ionele ! îl deşteptă Mirel Alcaz din aceste inoportune gînduri. Ai ochi mai buni şi te rog să-mi vii tu în ajutor. Cine se află, rogu-te, în loja de lîngă Hagi-Iordan ? Nu vreau să las neisprăvit raportul meu prinţului Anton .. .

Ion Ozun se răsuci şi identifică îndată persoanele din lojă :

•— Dar e doamna Elvira Elefterescu şi nepoatele sale celebre : Lola, Lulu. Lili. care-au avut atîta succes la revista de binefacere a „Ocrotirii" în rolul de paji, de boy, de coioboy. de dansatori argentinieni, de orice în afară de rolurile feminine.

— Exact ! aprobă Mirel Alcaz. N-o mai recunosc pe doamna Elefterescu de cînd şi-a tuns părul şi l-a vopsit într-o altă culoare a curcubeului. Iar pe cele trei graţii nu le mai văd decît în costumul sexului urît, dar viril. Apoi, re venind,la „raportul*

său, continua . Doamna Elvira Elefterescu a devenit, mon prince, mai impunătoare decît un tambur-major. Părul tuns şi re-văpsit a întinerit-o cu zece ani. Arată acum ca un tambur-major reangajat. E însă neconsolată . . . Cele trei graţii i-au scos peri albi, încît au silit-o să-şi dea coafura la atelierul de renovaţii, reparaţii şi reajustări. Păcat că n-ai fost să le vezi la reprezentaţie i Au fost delicioase tustrele .. . Dar mai ales Lola cîntînd cîntecul lui Carol al Vl-lea, nebunul :

Ml

„J'ai fait pipi dans le jardin, "*" . '.
Pour fair' pousser Ies coccinellea" ... ' ",. ■

—■■ Ce folos ! urmă Alcaz. Băieţoase şi condamnate să poarte fustă numai printr-o glumă idioată a naturii, nu vor în ruptul capului să se mărite. Să sperăm că acum, cînd va veni Gică din nou la Justiţie, va şti să descopere trei partide din floarea baroului. Altfel, nu-i mai văd zi bună în casă . . . Alături, precum vezi, nvtn prince, Iordan Hagi-Iordan este etern radios. A mai încheiat o afacere, din care-a ieşit cu vreo cincisprezece milioane. Şi mai operează undeva, misterios, nu ştiu ce misterioasă afacere în stil mare. Ceva tot cu petrol, prin Moldova, prin ţinutul Călimanului. Chiar o să mă interesez mai de-aproape. Da, da ! ... Cum de mi-a scăpat ? petrolul. Staţi, da, da ! Ru-manian Cavipany for the Development2 eţetera. In acest caz, nici .în cot nu-l doare tot ce manevrează amicul Gică. Are la spate rezerve cu care un biet Gică. Giculeţ, Giculică n-o să poată ţine la probă ! Numai de i-ar rezista arterele lui Hagi-Iordan pînă la sfîrşit şi de n-ar face erupţie ca la sondă de ţiţei ! . ..

Iordan Hagi-Iordan, în smoching şi cu piepţii cămăşii de zăpadă, părea într-adevăr mai stacojiu decît întotdeauna. S-ar fi spus că e în ajunul unui atac de apoplexie. Acesta nu-l împiedica să rîdă cu toţi dinţii sub buza acum rasă de mustăţile gigante, întors pe spătarul scaunului spre un domn lung, gălbejit, cu faţa scofîlcită şi cu ochii piezişi, ca un intrigat de melodramă. Pe un scaun în faţă, absentă de la ce se vorbeşte alături şi de la ce se petrece în sală, Viorica Hagi-Iordan privea în gol. Avea un oval fin, părul blond-cenuşiu, ochii imenşi încadraţi în cearcăne viorii, gura chinuită, transmiţînd întregii

f Am făcut pipi în grgdină, "f*T """li■ /4l
!>"Ca să crească buburuzele ... (fr.;. S-îJTI . :: r.Hfi
îlnCompania română pentru dezvoltare (engl.).J 'joi jei'îysail i.ib j&4$9ţb

făpturi o mască dureroasă şi ostenită, peste care nici o privire nu putea trece cu indiferenţă.

— Pentru mine, fata lui Hagi-Iordan e o enigmă, mărturisi Mirel Alcaz în continuarea expozeului său. A adus-o din străinătate de doi ani. Nu dansează, nu cochetează, nu frecventează nici un ceai. N-am văzut-o rîzînd niciodată. N.u-i ştiu nici un flirt. Atît doar : patinajul şi tenisul. Şi cel mult o dată într-un an, o premieră . . . Cred că n-are de ce se simţi felicită cu un asemenea părinte şi cu reputaţia unui asemenea părinte .. Altceva nou ce să-ţi mai spun, mon prince ? Am terminat tot repertoriul. Erai aici cînd s-a însurat Fredy Goldamm cu Marie-Jeanne Ghica. Ai sosit exact cînd a început divorţul. Dar Fredy s-a purtat ca un adevărat gentilom. I-a pus cinci milioane pe numele ei... Şi, după cum îl vezi, e tot atît de radios ca Iordan Hagi-Iordan. Numai că e pentru alte motive . . i Priveşte în sală şi priveşte în loji : îşi verifică lista din carnetul amorurilor secrete ; cîte din ele figurează în indexul lui alfabetic şi cît l-a costat fiecare. Te asigur că toate sînt prezente la apel. E singurul mijloc ca banul să circule. Am să-ţi povestesc în legătură cu aceasta o scenă nostimă. Mi-o spunea ieri Puiu . .;

Mirel Alcaz se opri. Sunase a doua lovitură.

Principele Anton Muşat părea de mult că nu mai ascultă. în faţa lui osoasă şi în ochii înceţoşaţi se stinse orice interes pentru tot ce-l înconjoară. Avea o figură chinuită, bătrînă si devastată ; iar cum plecase fruntea spre piept, se vedea o ceafă subţire şi slabă de copil, aţele gulerului scrobit, haina prea largă, făcînd cute ca pe-o sperietoare de cîmp.

Gongul vibra a treia oară. Cortina se ridică şi freamătul sălii muţi.

La picioarele unei mănăstiri voievodale, pe cîmpul mătăsos, în lumina aurie de primăvară, păşi înalt şi zvelt cel din-tîi fecior de domn din baladă. Păşi în zale subţiri de argint, alături de căpitanul cel credincios, crunt şi bărbos.

Şi viersul sună de cleştar — viersul prinţului.

Viersul sună grav, de aramă — viersul ostaşului.

Ca o singură mişcare, mulţimea se simţi captivată, şi nimeni în sală nu mai tuşi.

Iar Ion Ozun înţelese de îndată că asistă la ceva rar şi nespus ; la una din minunile acelea cînd o mie de oameni evadează din mizeria lor ascunsă, din ambiţii şi deşertăciune, din

griji vulgare şi din rînjetul fiecărei zile, să se ofere purificaţi de o văpaie arzătoare bucuriei de a admir-a.

Cunoştea poemul, fiindcă era unul din puţinii care-l citise şi care mai credea în talentul singuratic al lui Leon Mătăsaru, cu respiraţia largă pentru vastitatea altitudinilor. Se temuse că nu va fi înţeles, în cutezătoarea fuziurţe de legendă şi realitate, de adevăr istoric şi de superstiţii, cu fire împletite din trecut şi prezent, din simbol şi din adevărul brut, nestrujit, pietros. Acum îşi dădea seamă că teama i-a fost deşartă. Şi avu o pornire de î ecunoştinţă şi de iubire pentru publicul acesta, care, dincolo do vanitatea toaletelor şi de frivolitatea bîrfelilor, se reabilita, simplu şi unanim, în cele o mie de feţe transfigurate, întoarse ochii, şi în umbră descifra pe fiecare obraz miracolul divin : neclintirea lui Iordan Hagi-Iordan, din care dispăruse aroganţa ; dezmorţirea din ochii coagulaţi ai princi-pelîii Anton Muşat ; bucuria pură de pe figura lui Mirel Alcaz î extazul din ochii frumoasei doamne Annie Mereutza, care uita să se mai supravegheze ; participarea celor o mie de oameni fascinaţi de lumina scenei, respirînd în ritmul viersului, strămutaţi magic pe alt tărim, unde în clipele acelea nimic din spurcarea de acum un ceas şi de peste două ceasuri nu-i mai atinge şi le e străină. Toţi uitau ce sînt într-adevăr. Cine sînt. •Cum sînt. . . Toţi erau numai ce-au dorit cîndva a fi cu înse-tare, în elanuri de foarte de mult, secrete, cînd în nesaţiul cosmic al adolescentei fiecare s-a vrut mai bun, şi o aspiraţie spre înălţimi a înnobilat omida din care o singură dată se desface fluturele cu aripi de azur, să zboare în azur.

Cheia visurilor era aceasta. Era pentru aceştia. Era pentru toţi.

Ion Ozun găsi nespus de minunat şi de alinător miracolul prin care sala a ştiut să presimtă şi să preţuiască atît de spontan, atît de total ceasul acesta unic, cu un atît de fin şi de precis instinct ; că atît de îndată s-a oferit incantaţiunii care-i desprindea pe toţi din terestrele lor rădăcini, să-i înalţe pe aripi de vis în azur.

Iar bucuria lui fu amară. Căci cu amar măsură tot ce-a pierdut. Tot ceea ce nu se mai întoarce. Cărţile pe care nu le va mai scrie. Lumea de acum înainte pentru totdeauna sufo-cată în el, la care a renunţat pentru articolul de ziar cu viaţa de o zi, pentru camera confortabilă, pentru haina de cioclu de pe dînsul. Şi de ce toate ? Doamne, de ce ? Numai fiindcă, laş,

el nu s-a mai simţit în stare să mai îndure încă o iarnă cruntă de foame şi de ger, nopţile cu foşcăitul gîndacilor dezgustători şi cu arătarea neagră a femeii moarte plecîndu-se deasupra lui, aşa cum şi astăzi amintirea îi încrîncenă carnea.

Pe scenă, actorii intraseră şi ei în vestmîntul personajelor, cum de mult nu se mai văzuse un joc mai armonios.

Lui Ion Ozun nu-i venea să-şi creadă ochilor că fiul împăratului Verde, întinzînd braţe inspirate, e acelaşi Bică To-mescu pe care-l aşteaptă creditorii la uşă şi care în antret va împrumuta o sută de lei chiar de la Verdele-împărat în persoană ; că Ileana Cosînzeana, bălană în spuma străvezie a costumului, e aceeaşi Sonia Viişoreanu, mereu torturată de panica obezităţii, în camera ei unde a rămas şi acum, cu sfîrîit de primus şi cu irigatorul spînzurat în perete, maţul de gumă roşu şi cinic.

Viersul săvârşise miraculoasa încarnare. în decorul de alt veac, veneau, plecau, sufereau, iubeau şi mureau oamenii de alt veac, de departe, din timp, unde legenda a înălţat în neguri nehotărîte şi biserica păstorului Bucur, străbunul acestui blestemat Bucureşti al tuturor pierzaniilor, arză-l focul ! ,

Cortina rupse magia.

A fost ca un semnal al exploziei, cutremurînd sala în tumult de aplauze şi chemări. Publicul aclama în picioare ; nu găsea cuvinte îndestul de aprinse şi gesturi îndestul de expresive pentru a descărca emoţia comprimată, viers cu viers, în religioasa ascultare. Din loji zburară arcuit flori smulse de la piepturi, toţi căutau în jur şi regretau că n-au venit înar-maţi cu braţe de trandafiri : femeile uitară că nu trebuie să "plîngă cu rimelul genelor strivit de batiste şi cu şiroaie de negreală prelingîndu-se pe fardul obrajilor. Şi frenezia mai crescu încă atunci cînd împăratul Verde izbuti să tîrîie din culise, de mînă, vin Leon Mătăsaru orbit de lumina rampei şi pipăindu-şi cravata.

— Fumăm o ţigară, mon prince, Ionel ? întrebă Mirel Alcaz, pregătindu-şi tabachera plată de argint. Pot spune că am asistat la cea mai entuziasmată sală care a existat cîndva la Naţional ! Sînt curios să ascult oracolii. . V>>-

Ieşiră în fumoarul ticsit şi ăuind de glasuri şi de exclamaţii, ca vuietul mării închis în ghioc, cî*id îl pui la ureche.

Toţi arătau triumfal şi copilăros palmele înroşite de atîtea aplauze ; ca nişte bravi luptători întorşi de pe cîmpurile de bătălie încărcaţi de trofee, cu răni glorioase şi cu armele frînte, strîmbe, rănite şi ele. Toţi uitaseră surîsul sceptic cu care acum cîteva ore, pe stradă şi în cafenea, spuneau că vin din simplă şi crudă curiozitate să asiste la înmormîntarea unei cariere.

întrebau şi răspundeau oamenii necunoscuţi. Străini, din provincie, fără nici un prieten, cu pretextul unei ţigări aprinse, intrau în vorbă şi rosteau păreri inspirate şi naive.

Criticii şi cronicarii declarau între două fumuri de ţigară că niciodată nu s-au îndoit de succesul piesei.

— Şi e curios, Ozun, ai observat ? Nici un actor n-a fost deplasat în rol. Unic în analele Naţionalului ! Chiar Sonia Viişoreanu, în rolul Cosînzenei.

— Cine ? Ileana Osînzeana ? întrebă Ion Ozun, incapabil să reziste calamburului survenit înainte de a-i măsura sensul crud.

— Cum ai zis ? Ileana Osînzeana ? îi smulse Ia clipeală cuvîntul de pe buze un confrate entuziasmat. Asta e nostimă ! Ascultă, Alecule, Pol, Vidraşcule, ascultaţi una bună a lui Ion Ozun . . . Ionel, îmi dai voie s-o pun în cronică ? îi dedic un paragraf special : „Ileana Osînzeana sau Venus Hotentota din Jardin des Plantes" . . . Ştiţi, Venus cea cu buci de cinci ocale din albumele de artă africană . . . Bineînţeles, atingînd-o prin tangentă şi lăudînd-o cu atît mai mult cu cît a fost atît de admirabilă în rol, încît ne-a făcut să uităm dimensiunile

supra-planturoase de Ileana Osînzeana ! . . .
Ion Ozun muşcă în dinţi cartonul ţigării şi se depărta scîrbit de el însuşi. De ce spusese aceasta ? El şi acum pleca privirea în pămînt cînd dădea cu ochii de Sonia Viişoreanu.
De cînd se mutase din bursucăria lui chir Panaioti o vedea rar. Ea nu făcea nici o aluzie şi părea că a uitat. Iar el îi rămăsese recunoscător pentru această delicateţe. Şi iată că acum, stupid, pentru o glumă neghioabă, aruncase un cuvînt care va circula fără îndoială în toate cronicile dramatice şi va rămîne pentru totdeauna legat de cariera teatrală a Soniei Viişoreanu. „Sînt o canalie ! Devin din zi în zi o mai mizerabilă şi sinistră

«Sanalie !" se admonesta cu dezgust, încleştînd pumnii în fundlfl touzunarilor.

#**

I — Te căutam, Ion Ozun. Te-am văzut de sus ... _ ir Se întoarse.
— Tu erai, Costea ?
Jf — Precum mă vezi ... răspunse posomorit Costea Lipan. ; Era îmbrăcat în haine de stofă ordinară, cenuşii, cu guler moale, nebărbierit şi cu ghetele galbene, ude de zăpadă topită.
— Te-am văzut de sus, din cucurig, de la plebe, vorbi mai departe Cos tea Lipan. Ca, de altfel, cum am zărit-o şi pe sora mea, frumoasa doamnă Georges Mereutza, nelipsită de la orice premieră . . . Te-am văzut şi abia am răzbit printre gealaţi să ajung pînă aci. Vreau să-ţi vorbesc ceva neapărat. Am o rugăminte. Nu pentru mine, fiindcă pentru mine am învăţat să nu mă mai rog nimănui niciodată. O rugăminte pentru altcineva, un prieten, un tovarăş . . .
— Spune ! rosti Ion Ozun, retrăgîndu-se într-un colţ mal umbrit, să nu-l vadă lumea vorbind cu un tip îmbrăcat ca un vagabond.
— Dar nu pot aici... E ceva mai lung şi mai complicat. Spune-mi locul şi ora unde ne întîlnim . ..
— Un moment numai, se scuză Ion Ozun, fiindcă prietenul cronicar de adineaori îi făcea semne disperate să vină la el mai repede şi fiindcă voia şi el acum să intervină cu o rugă-minte ; anume, cu răgămintea să nu facă uz de stupidul lui calambur. Un moment numai, dragă Costea . . .
Se scuză gesticulând şi se lăsă dus la braţ.
— Am să-ţi arăt ceva nostim, îl anunţă confratele. Soţul doamnei Venus Hotentota. Priveşte ! . . .
Pe-o banchetă, cu programul spectacolului atîrnînd gata-gata să cadă dintre degetele grase, Teofil Steriu, nedeprins ?ă piardă serile, dormea senin, cu gulerul muiat de sudoare.
— „...gloria noastră naţională sucombînd zdrobită de emoţie ! . . .", făcu teatral cronicarul ghiduş şi colecţionar de calambururi.
— Pentru asta m-ai chemat ? .. . Nu ţi-e ruşine ? . .'. Hai sic ...
Ion Ozun se gîndi o clipă să-i ia programul dintre degetele lui Teofil Steriu şi să i-l pună uşurel pe genunchi. Să-l deştepte într-un fel ori altul, cît mai delicat, ca să nu mai dea prilej de

L

înveselire lichelelor ghiduşe. N-o făcu însă, nici el nu ar fi putut spune de ce, şi reveni în colţul unde-l lăsase pe Costea Lipan. Dar Costea Lipan dispăruse. „S-a supărat ? . . . Ce-o fi vrînd să-mi spună ? De altfel, îl priveşte ! E din zi în zi mai insuportabil cu exaltarea lui revoluţionară de conspirator din filmele poliţieneşti" ... Se mai uită peste capete, mai căutîndu-l încă o dată, aşa, de mîntuială, numai ca să nu rămînă cu o drojdie de conştiinţă încărcată. Nici o urmă.
Soneria anunţa începutul actului. Culoarele se goleau. Grăbi în urma celorlalţi şi din treacăt aruncă o privire satisfăcută lui Ion Ozun din oglindă, cu smoching impecabil, cu părul reţinut luciu pe creştet de „gomina argentina" şi cu obrazul proaspăt ras şi dichisit, ca al unui Mirel Alcaz oarecare. în ceaţa din lumea ireală, de dincolo de oglindă, se depărta în sens invers o umbră acum indecisă. O umbră pletoasă, cu pălărie mare, cu haine sărace, cu mersul împovărat şi cu o tristă mustrare în figura înecată de pîclă.
Dar Ion Ozun nu o văzu. ; . .

ţi,,;.
După spectacol, doamna şi domnul Georges Mereutza au în-tîrziat pînă la trei să supeze la „Elysee".
Scarlat Bosie a dispărut un ceas şi s-a întors, cu o veselie rea şi nervoasă în ochiul crispat sub monoclu.
— Aveam o întîlnire la club, într-o chestiune gravă, lămuri desfăcînd şervetul apretat şi dînd la o parte din faţă vasul de cristal cu flori. Am aranjat lucrurile într-un sfert de oră . . . N-am putut rezista tentaţiei cînd am auzit bancul de licitaţie. Şi priviţi rezultatul ! în douăzeci de minute, am ridicat cincizeci de mii de lei, după ce la primele arozagii pierdusem treizeci.. .
Spunînd, juca în mîriă portbiletul cu hârtiile de o mie îndoite ca foile unui caiet. Smulse una, o mototoli şi o aruncă pe estradă orchestrei.
— De ce joci ? îl mustră Ana.
— De ce ? ... Poate ca să ucid în mine o pasiune încă mai necugetată . . . vorbi încet, după mîna în care ţinea ţigara şi unde spînzura legănat lanţul subţire de platină.
213
Ana încruntă sprîncenele, reduse la o linie de un milimetru, şi se uită la Gută Mereuţă, să vadă dacă a auzit ori nu. Bărbatul citea însă ultima pagină a unui ziar de seară, ultima ediţie. „N-a auzit !" gîndi. Dar dacă ar fi privit suia faţa albă de masă, Ana ar fi observat poate cu mirare că mîna bărbatului era încleştată cu unghiile în genunchi, aşa cum oamenii tari îşi înăbuşe o durere a sufletului cu altă durere a cărnii.
La plecare, Scarlat Bosie ţinu Anei haina de zibelină, în-tîrziind mîinile în jurul gîtului, ca începutul unei îmbrăţişări. Ana se îndreptă de mijloc, învăpăiată de indignare. Drept ce o lua?
— Vă conduc pînă acasă ? Avem acelaşi drum şi am oprit maşina afară, se oferi Scarlat.
— Mersi ! Vreau să fac cîţiva paşi pe ios, spuse apăsat Ana. Scarlat Bosie înţelese şi nu insistă. înţelese şi Gută Mereuţă şi-i fu recunoscător Anei.
Afară, doi domni urcau într-un automobil, de subsuori, pe un al treilea.
— Ce e ? S-a întîmplat un accident ? se sperie Ana, ducînd mîna la inimă.
— Nu s-a întîmplat nimic, se întoarse rîzînd şi împroşcînd, o dată cu rîsul, o năprasnică duhoare de vin unul din cei doi. E autorul, Leon Mătăsaru . . . Şi-a serbat succesul, dar şi-a pierdut echilibrul şi cheia.
— Mmăi pă-ătosule, ă-mi cheia . .. Am găsit eilibru ş-arri pe-edut cheia . .. A-mi cheia, pă-ătosule ! . . .
Leon Mătăsaru vorbea cleios de unul singur şi, urcat în maşină pe o uşă, se muncea să iasă pe cealaltă, ca să caute cheia.
Cheia de la cameră. Cea a visurilor o dăruise generos tuturor.
J f i i viJ JOI
„»,
\ 1 U
Uf %
A ir
. m
.■
i
S
ii.,
.
- «.1
i
■*.' #
214
II
'lite.
.'ti ♦tfc

V"

NU EXISTĂ „CEAS RĂU"

E o întunecoasă şi umedă încăpere, cu semne cabalistice de aur şters pe fond de catifea neagra. în tavan zodiacul a fost zugrăvit de un meşter stîngaci după un almanah oarecare : Gemenii şi Cumpăna, Racul şi Săgetătorul, Fecioara şi Vărsătorul. Pisoiul somnoros cască şi îşi ascute ghearele ; din bufniţa împăiată au zburat penele şi un ochi de cristal a sărit. Totul e grosolan înscenat, calic şi întristător. Nicăieri minciuna şi sărăcia n-arată o mai mizeră haină. Totuşi, acolo, la celebra prezicătoare, se strecoară oamenii pe furiş, ca răufăcătorii, ruşinaţi de atavica lor credinţă într-un destin dinainte scris, să afle din semnele aştrilor şi din palmă, din drojdie de cafea şi din cărţi sleite soarta proceselor şi a boalelor, a moştenirilor şi a iubirilor, moartea duşmanilor şi izbînda întreprinderilor.

- Este un om blond, domnişoară, care sufere pentru dumneata. Şi o femeie de verde, care-ţi vrea răul. Mai văd omul cel bălan întorcîndu-se dintr-o călătorie lungă pe apă şi femeia de verde ţinîndu-i calea. Vei avea o supărare, dar de o scurtă vreme. Pe urmă bălanul are să vină tot la dumneata şi se arată mare fericire, fiindcS te iubeşte mult şi-i cu inimă nobilă. Femeia de verde o văd zăcînd de necaz. Poate să şi moară din asta. Nici nu merită altceva. O aşteaptă ceasul cel rău, intriganta !

„Prostii ! înşelăciune ordinară. Acelaşi clişeu pentru oricine. Naiv cine crede!... gîndeşte domnişoara, întorcîndu-se pe trotuarul strîmt şi Dăşind prin bălţi pînă la trăsura lăsată să aştepte la colţ. Cel puţin mi-am satisfăcut o curiozitate. Păcat că n-am fost mai multe să rîdem" . . .

Dar o aţă de gînd subţire se strecoară roşie prin celelalte gînduri. „El e blond. Deci tot numai el sufere pentru mine. Şi de la dînsa nici nu mă aşteptam la altceva, decît să-i aţină calea. Cine spunea oare că în tot neamul ei toţi au murit înainte de treizeci de ani, de ftizie ?"

Manichiurista a întins pe masa de cristal toate ustensilele complicate şi multe, cu o încetineală tacticoasă de maniacă. E bătrînă şi sufere de astm. După zece minute, respiraţia ei începe să agaseze, ca uruitul monoton al unui ventilator.

Tot aşa, ca un uruit de ventilator, e plicticoasă şi eterna ei poveste, aceeaşi întotdeauna. Are o fată care-a fugit cu un chelner. Chelnerul vine după miezul nopţii. Şi vine întotdeauna beat

din resturile paharelor deşertate Ia iuţeală, cînd se schimbă muşterii la mese. O bâte şi o alungă să doarmă pe scîndura (joaîă. Oare domnul judecător n-ar putea să-l cheme şi să-l ameninţe că-l bagă în zuhaus ? ' Şi-ar face o mare pomană.

Acestea le ştie Ana de mult pe toate, şi toate o scufundă într-o nemărginită plictiseală.

S-a hotărît de atîtea ori să se descotorosească de pacostea asta de manichiuristă bătrână, astmatică şi maniacă, înlocuind-o cu alta, mai tînără şi mai vie, dar n-a găsit nici una să vină ia ceasurile ei. Acum e ultima dată ! decide, şi după această tresărire a energiei, îndată, ca o apă tulbure şi mîloasă trăgîndu-şi la fund înecatul, o cuprinde din nou lehametea.

în bolul de porţelan cu apă fierbinte, degetele au devenit ca nişte cârpe zolite. Nici nu le mai simte.

Madam Keller le prinde delicat, pe rînd în mîna ei grasă şi pistruiată, rotunjeşte oval unghiile, taie pieliţele, lustruieşte, pensulează cu lac — şi geme, respiră, oftează, ca şi cum ar duce la capăt cu un supraomenesc eroism cea mai teribilă misiune care-i sleieşte puterile pe-o săptămână, pe-o lună, pe toată viaţa.

Din flacoanele de lac şi văpsea se împrăştie un miros farmaceutic de eter şi dulceag de sirop, care-a devenit pentru Ana inseparabil pe veşnicie de răsufletul penibil al bolnavilor de astm.

— Astupă, te rog, flacoanele, madam Keller. Nu pot suporta mirosul acesta infect. . .

Madam Keller mînuieşte flacoanele cu precauţia conspiratorilor preparând în laborator explozibile de o sută de ori mai puternice decît dinamita.

Alege o plută, o şterge cu cîrpa, o apasă încet şi mai şterge
0 dată flaconul întreg. îl potriveşte în cutie.

Ana îi urmăreşte fiecare mişcare descompusă cu un început de ură adunat din toată drojdia

după-amiezelor ei deşarte.
— F-am spus, toamna judecător ... Panditul acela mi-a ucis iar copila în bătaie ! .. . începu să se tînguie madam Koller.
Ana a închis ochii şi-ar vrea aşa, cu o singură mişcare a pleoapelor, să suprime totul : figura tumefiată cu vinişoare vinete a manichiuristei, lapoviţa murdară de afară, tic-tacu] atât de trândav al minutelor şi mai aîes plictiseala aceasta, care aşterne ca o ploaie de cenuşă peste tot ce-o înconjoară, peste tot ce
1 închisoare. Din germ. Zuchthaus „idem".
face, pătrunzînd cu un gust fad în tot ce gtistă, în nări, în gură, în paharul brumat de apă şi în miezul mustos şi parfumat al fructelor. De două luni nu poate scăpa de senzaţia aceasta a vidului. Şi nu poate reconstitui cum a venit, aşa cum se instalează durerile de cap, treptat şi perfid, pînă ce toropeşte toată fiinţa.
— ... i-am spus : Pantit ce eşti, am să merg la poliţie şi-am să fin cu un tomn comisar . . .
— Madam Keller, te rog, lasă acestea ! Le ştiu . .. Am vorbit cu bărbatu-meu. Justiţia nu se poate amesteca dacă nu este o plîngere. Acum mă doare capul.
Madam Keller a tăcut ofensată.
A început să strîngă foarfecele şi pilele cu mîner de fildeş ; le şterge cu pielea de căprioară, le înveleşte şi le adună în valiza de muşama neagră şi jupuită, punînd în fiecare mişcare un reproş de femeie nevoiaşă, care a avut naivitatea să creadă că poate găsi ascultare şi înţelegere la atotfericiţii pămîntului.
— Fă rog să mă scuzaţi, toamnă Annie.
— Nu e nimic, madam Keller, sînt nervoasă de o bucată de timp.
-— La o persoană tînără şi nerfoasă ca tumneata este nefoîe de un copil. . . Un copil este toctoria cea mai bună pentru turere de cap şi pentru ncrfi.
— Mulţumesc pentru consultaţie, madam Keller ! puse capăt conversaţiei Ana, sunînd servitoarea şi ridicîndu-se. Conduci pe madam Keller şi deschide ferestrele, să iasă mirosul ! . . .
Se mută în salon. Din salon, în birou. Din birou, în sufragerie. Deschise o carte şi nu întoarse foaia. Se uită în revistele ilustrate şi le aruncă. Desfăcu o batistă cu monograma începută de-un an. împunse de cîteva ori cu acul şi o lepădă. Oribil cum toate ceasurile — al ei, de la mînă, cel din birou şi pendul ut din sufragerie — toate îşi mişcă minutarele cu aceeaşi tărăgăneală de convoi funebru.
De două luni, după-amiezele ei sînt toate la fel. E cum s-ar fi rupt deodată resortul unui mecanism. O plictisesc ceaiurile, o dezgustă vizitele, nu poate privi un film pînă la sfîrşit ; cînd e acasă o sugrumă tăcerea şi ar vrea să fie în stradă ; cînd <^ în stradă o enervează mersul trecătorilor, orăcăitul claxoanelor şi privirile necunoscuţilor. S-a deşteptat deodată într-un mare gol, pe care nu-l poate umple nimic. Iar mai intolerabil supliciu e cel de la mese sau seara, cînd se află faţă în faţă cu omul care-i zgîrie nervii, şi cînd tace, şi cînd vorbeşte, şi cînd mestecă, şi cînd

f
stă nemişcat, şi cînd despătureşte ziarul sau şi cînd numai îl ştie în cealaltă cameră, în baie, bărbierindu-se, sau în birou, citind dosarele. Zgomotul furculiţei atinse de farfurie sau mişcarea cuţitului presărînd sarea nu şi-a închipuit niciodată că pot răscoli o ură atît de înverşunată. Fiecare gest şi mişcare îi par dinadins premeditate împotriva ei, ca să-i exaspereze răbdarea.
Abia îl aşteaptă să plece. Să rămînă singură. Şi atunci schimbă un chin pe altfel de chin. Tot ce-a încîntat-o trei ani, mobilele masive şi încăperile vaste, îi sînt reci şi ostile. N-au nimic prietenos. Nu-i spun nimic. Nu radiază din ele atmosfera aceea caldă din casele unde fiecare lucru s-a impregnat de viaţa stăpînilor şi fiecare a căpătat un suflet. A trecut ca prin camerele unui hotel şi-o resping ca pe-o pasageră oarecare.
Cu spaimă vede că n-are nici o prietenă, că nu e nimeni căruia să-i spună această descoperire neliniştitoare, că în jurul ei egoismul şi vanitatea, îndestulate pînă la saţietate, au pus între restul lumii şi ea un vid izolator, cum se află vidul anume închis în aparatele special construite ca să nu elibereze nimic din răceala lor şi să nu primească nimic din

căldura de afară.
Ana se tîrîie în haina capitonată cu puf dintr-o cameră în alta, şi toate-i par glaciale, chiar cînd se aşază cu jilţul în faţa focului cu flăcări straniu de decolorate şi reci.
După reprezentaţia poemului dramatic Cheia visurilor, se întrebase nu o dată de unde venea farmecul acela melancolic, parcă mustrător, care dura dincolo de cadenţa inspirată a versurilor. Abia cu încetul s-a lămurit, căci toate o ajutau de două luni încoace să se lămurească. Toţi oamenii urmăresc încă din copilărie, din adolescenţă, un vis. Dar nu e cel care trebuia. Un vis după chipul şi asemănarea lumii lor. Cînd nu se împlineşte, încă tot e bine ! Aspiri la îndeplinirea lui, speri, uneori lupţi — şi aceasta îţi întreţine amăgirea. Dar vai şi amar cînd visul aceia, după chipul şi asemănarea lumii tale, după chipul şi asemănarea egoismului, vai şi amar cînd se realizează ! Ce rămîne din el ? Ce rămîne din toate ? Ca un fluture pe care l-ai prins lacom în palmă şi i-ai strivit aripile cu care zbura în azur. Rămîne un slut viermişor, zbătîndu-se în agonie. Cheia visurilor ? Cheia amăgirilor, cheia deşertăciunilor pedepsite — aceasta poate că înseamnă şi aceasta poate că a vrut s-o spună poetul.

Acum înţelegea ce i-a lipsit şi ei, ce era mai scump decît tot. Braţul de care să se rezeme strîns, pieptul de care să-şi lipească tîmpla, ascultînd nemişcată misterioasa şi calda bătaie a unei inimi, glasul care sună mlădios şi grav ca o dezmierdare a vibraţiilor într-o înfiorare. Cum e cîteodată glasul lui Scarlat, care învăluie sfîrşitul frazelor într-un tremur de coardă care-şi mai prelungeşte ecoul după ce a tăcut. De ce a fost cu el atît de aspră ? Era singurul om care ar fi înţeles acum golul acesta mai sfîşietor decît o suferinţă precisă, înfiptă în carne, şi pe care, fiindcă o ştii, pe aceea, da, atunci o poţi vindeca.
De la gura sobei se mişcă la fereastră. Afară ninge murdar, cu amestec de ploaie, trecătorii păşesc posomoriţi în gropi lichide, tramvaiul duce din necunoscut oameni zgribuliţi spre destinul Lor necunoscut, cerul e vînăt şi totul e trist, ca într-o lume unde n-a mai fost şi n-are să mai fie soare cîndva.
N-a pus mîna ei pe minerul telefonului. N-a fost glasul ei care-a chemat. Altă putere, altcineva a mînat-o în birou ; vorbeşte pentru ea.
La capătul firului, din nevăzut, răspunsul a venit atît de repede şi irevocabil, incit s-ar fi spus că omul pîndea de mult, cu pîlnia de ebonită în ureche, aşteptînd.
— Cum bolnav ? întrebă Ana. Şi noi să nu ştim ? Să nu anunţi ?
— O ! nimic grav . . . răspunde glasul care-şi păstrează prin firul de sîrmă timbrul, învăluind-o ca o şoaptă dezmierdătoare, apropiat, aici, în ureche. O simplă răceală. Atît cît să mă silească să stau singur în casă şi să-mi măsor singurătatea.
— Aşadar şi dumneata ? . .. Alo ! Da, da ! Dar numai atît : trec cinci minute şi-ţi aduc volumul. Uşa a doua, zici ; la parter ? . . . Alo ! Fireşte că acum ! spune Ana, închizînd ochii, cum se arunca în baia rece cînd era copilă.
Ea a vorbit ? Ce glas vorbeşte pentru ea ?
Cînd deschide ochii, privirea se încrucişează cu ochii lui Gută Mereuţă din fotografia de pe birou. Fotografia unde nasul e încă mai absurd şi unde fotograful a izbutit să-l înlemnească încă mai ţeapăn, cu cele două decoraţii ridicole, ca două buline, pe piept.
A lăsat încet receptorul pe suport. A şters cu degetele un fir invizibil jucînd înaintea ochilor. A sunat slujnica :
îl»
■:§
'■ — Pregăteşte-mi ro©hia taupe. Ştii ce-i taupe ' ? ><ţ\«i .*=:.
— Ştiu, coniţă, se indignă servitoarea, cum să nu ştiu ? .' Rochia cu care aţi fost alaltăieri.
— Aia. Şi pantofii de la rochia taupe. Trimite pe Toader să aducă o maşină. Repede ! Repede ! Glasul nerăbdător nu e al ei. Mîna mototolind panglica hainei capitonată nu e a ei.
Afară alt tramvai duruie pe sub fereastră, în lapoviţa ghe-ţoasă, cu oameni zgribuliţi trecînd din necunoscut spre destinul necunoscut.
ii
In şedinţă, Gută Mereuţă făcea opinie separată în procesul Max Weintraub cu Aglae Stambridinos pentru adulter.

Nici o antenă nu-l avertiza prin spaţii şi ziduri că ora cea dureroasă a început.
— în orice caz, acest Max Weintraub e o mare canalie. Şi dînsa, mare neruşinată ! Femeie cu cinci copii... cu bărbatul paralizat în camera de alături ! Teribile canalii ! se minună Gută Mereuţă la urechea judelui vecin.
— De unde poţi şti, frate ? Poate că a fost într-adevăr, cum spun ei, ceasul cel rău ...
— Ce e aia ceasul rău ? Nu există ceas bun sau ceas rău ! rosti Gută Mereuţă scoţîndu-şi nasul prelung din dosar.
Judecătorul vecin, un bătrîn mîncat de scepticism şi de reumatisme, îşi frecă genunchiul sub robă.
— Bine, bine ! Crede ce vrei ! . . . Numai să dăm rasol mai repede. Mai sînt şapte procese, şi azi e ziua mea de masaj electric. Iar m-au apucat reumatismele cu ticăloşia de-afară . . . l
Scarlat Bosie închidea toate fotografiile compromiţătoare într-un sertar. Actriţe, dansatoare, femei din lumea de sus şi de jos ; toate necunoscîndu-se între ele, nebănuindu-şi reciproc

1 Cîrtiţă (fr.). ,aji! ,,t

existenţa şi toate aruncate laolaltă, să se asfixieze în comun, la rebut, în întunericul strîmt al cavoului.
Pe urmă, expuse pijamalele pe divan, să aleagă pe cea mai potrivită momentului. în dulap se aflau pregătite, ca întotdeauna sticla neatinsă ele porto, cutia cu biscuiţi şi coşul de castane zaharisite. Pulveriza o ploaie măruntă de parfum. Presără pe me-suţele scunde cutiile de ţigări egipţiene.
Fluieră răsucindu-se într-un picior, ca un om care n-a fost bolnav niciodată.
Şi începu să se uite nerăbdător la ceasul-brăţară.
'.i-t
rit):
Of -fi";

> . f .* , ■•<• .,»v'
i&s»

SPARTACUS

Printre norii subjiri aleargă o lună cu obraz cadaveric. Iar stelele se aprind şi se sting, palpitînd deznădăjduite semnale de agonie în spaţiile înalte şi reci.
- E o noapte pentru conspiratori ! exclamă actorul ridicînd braţul teatral spre cer.
Tovarăşul merse un timp alături, molfăind inseparabilul rest de trabuc. Pe urmă scuipă urît pe trotuar, cum se pregătea el întotdeauna să cuvînte dezgustat de banalele superstiţii ale contemporanilor.
- lată ceea ce tocmai îţi spuneam. Un caz tipic de deformare profesională. Nu mai poţi accepta natura decîţ în decorul pentru actul III, al conspiraţiei, tabloul II al execuţiei capitale şi aţa mai departe. îţi imaginezi că natura n-are altă grijă decît să confecţioneze o atmosferă şi un decor potrivindu-le peripeţiilor noastre de o clipă... Mizeria cea mare, cabotin infam ce eşti, e că natura rămîne impasibilă. Ea nu participă cu nimic !a peripeţiile noastre de viermi. Aminteşte-ţi soarele strălucitor de la Austerlitz, în dimineaţa cînd au murit totuşi cîteva mii de oameni. Aminteşte-fi... Soarele strălucea ; oamenii se zvîrcoleau în durerile morţii, cu degetele, cu unghiile înfipte în ţărînă. Participa natura la tragedia oamenilor ? ... Soarele de la Austerlitz strălucea numai pentru Napoleon atunci. Şi, precum ştii, n-a strălucit mult nici pentru Napoleon !...
- Orice ai spune tu, e o noapte pentru conspiratori ! o ţinu înainte actorul.
Tovarăşul înţelese că n-are cu cine vorbi şi tăcu morfăind scîrbit restul stins de ţigară.
Luna apleca deasupra oraşului un obraz cadaveric. Stelele îşi transmiteau semnalele lor dilatate, chemînd ajutor în spaţiile înalte şi reci.
Niciodată Costea Lipan nu mai văzuse asemenea ceaţă. Automobilele rare înaintau bîjbîind

cu farurile oarbe. Sitele de gaz aerian sfîrîiau cavernos dîndu-şi sufletul. Umezeala vîscoasă şi rece ca sudoarea de mort se agăţa în haine, înăbuşea respiraţia, părea că se îngroaşe din clipă în clipă, încît a doua zi trecătorii vor fi nevoiţi să-şi scobească tunel ca să se regăsească. , .. .? . ■ , ,
222 *~ *
Atunci a întîlnit el femeia fără nume, pe care nu o putea uita.
Venea pe o stradă lăturalnică, oprindu-se la fiecare colţ * să nu se rătăcească într-un Bucureşti deodată necunoscut şi misterios, cura numai în visurile de spaimă un oraş nu mai este acelaşi, devenit ireal şi neliniştitor.
Era aproape de ziuă.
Luminile cele din urmă începeau să se stingă. Noaptea fu mai nepătrunsă şi pustie, ca întotdeauna în ceasul dinainte de zori. El se întorcea de la o sfătuire tainică şi era cu sufle-tul greu de gînduri tot atît de negre ca noaptea, tot atît de turburi încă, aşa cum era văzduhul ceţos care-l împresura, prin care orbecăia. 11 ducea gîndul şi închipuirea la coşmoa-gele strîmbe din jurul oraşului, cufundate în ceaţă, în mîzgă, în noroaie. La oamenii, la bărbaţii, la nevestele, la copiii de-acolo ; căci pentru el existau. De acolo venea. Trăia mai mult printre dînşii. Şi era încredinţat că trăieşte mai mult pentru dînşii. Cea mai mare parte păreau resemnaţi. Pomeneau despre soartă ca despre o fatalitate împotriva căreia zadarnic ar fi însemnat orice luptă. Dar cîţiva, puţini şi îndîr-jiţi, tocmai despre luptă vorbeau şi pentru luptă se pregăteau. . . Tari oameni ! Hotărîţi oameni ! Nimic nu-j înfricoşa. Numai că şi pentru dînşii ţelul luptei şi mijloacele acestei lupte erau încă tot atît de turburi şi imprecise ca şi pentru el ; tot atît de turburi şi de imprecise ca aceste contururi fantomale în ceaţă care-l împresurau. Ceva mai lipsea încă. O călăuză. El prea multe şi amestecate cărţi citise. Dînşii prea puţine, sau deloc. Din această pricină orbecăiau. Dezlegarea trebuia să existe undeva. Dar unde şi care ? Unde şi care ? se întreba mergînd în noapte şi ceaţă.
în locul viran pe unde nu mai -trecuse niciodată (ori poate numai i se părea că n-<a trecut, fiindcă nu-l mai văzuse atît de vast şi deşert), un singur felinar mai ardea, inutil, ca în gările triste după ce ultimul tren a plecat. De lîngă stîl-pul acela din beznă şi ceaţă s-a desprins femeia aceea.
L-a chemat pistuind, cum pistuiesc femeile de noapte.
El nu s-a oprit, iar femeia a început să meargă după el. Aşa, o stradă, şi alta, şi alta... Ca un cîine fără stăpîn, tîrîndu-se după paşii celui dintîi trecător care nu s-a răstit să-l alunge. La capătul podului arcuit în ceaţă peste o Dîmbo-
viţă de ulei cu lucinti■■tătMfcjlaiM; îiâalfaiiţ^-■&B&tţibti\ duşmănos :
f ' , ■ . ' .«liî.f rit
— Ce vrei? '• ■ :,rH-: .>,,i%),: -,q fi-^iâV
— Ia-mă să dorm la tine. ţfiumai §pua ţj^supi. ,
frică... -:v-> »,fitj. ,irs .t8oli
— Pleacă! . >■. ■ ^ ;., ,1^^^ ,f?.~;
— Numai două ceasuri. Te implor . .. Mi-e frică ... Costea Lipan a plecat înainte. Paşii femeii au sunat după
el ca ecoul paşilor săi.
Prezenţa aceasta tenace dădea nopţii o atmosferă încă mai stranie. Toate ferestrele — întunecate. Blocurile clădirilor — ameninţătoare şi mute, ca şi cum toată viaţa ar fi fost înă-untru suspendată. Nici o trăsură, nici un alt trecător, nici o chemare depărtată de automobil, nici un paznic : strada pustie şi alături altă stradă pustie şi, încrucişîndu-se, alte' străzi; nesfîrşit labirint de străzi pustii astupate de ceaţă.
Tot aşa ar fi mers într-un oraş fantastic unde toţi au murit.
Ei doi erau ultimii supravieţuitori. Şi se urmăreau, cum vor rătăci strigoi din urmă pe planeta răcită printr-un brusc cataclism.
— Ce vrei ? Gautä-ţi de drum !
—■ Numai două ceasuri ia-mă la tine. Mi-e frică. Dorm jos, pe scîndură ... înţelege că mi-e frică.
A mers mai departe şi în urma lui paşii au pornit îndată, bătînd trotuarul în acelaşi sunet cu paşii lui, confundîndu-se.

In Calea Victoriei a venit alături :
— Lasă-mă să merg lîngă tine. Să creadă că sînt cu tine .. .
—■ Cine să creadă ? Nu vezi că nu-i nimeni ? Cine să creadă ?...
Mîna femeii arătă zidurile, întunericul, ceaţa.
Costea Lipan grăbi. Grăbi şi femeia. O mînie surdă clocotea în el. După cele ce-au dezbătut dînşii în încăperea dosită, numai aceasta îi mai trebuia. O femeie necunoscută, care să-l tutuiască şi de care să nu poată scăpa.
In gang, în faţa intrării, a mai vrut s-o alunge o dată.
— Pleacă ! Pleacă, fiindcă acum chem sergentul!
Şi întinse mîna spre un paznic care nu exista decît în ameninţarea lui. Femeia s-a atîrnat cu amîndouă mîinile de braţ : ■j-^.jq t>,j..jj u ji»,.„ j.> .iiiuu-r^ iuj.;j;,_,j tiu. .

— N-ai să faci aceasta ! Nu chema ! Ia-mă la tine . 'P. Mi-e frică . . . Nu eşti om ? N-ai inimă de om ?
Glasul a fost deodată atît de sfîrşit şi de rugător, încît toată asprimea s-a îmblînzit. Costea Lipan vorbi domol, lămurind :
— N-am unde. N-am decît un singur pat. . .
— Mă culc jos. Numai pînă se face ziuă. Mi-e frică.
— De cine ţi-e frică, femeie ? Ce-s prostiile astea ? Te înşeli dacă îţi închipui că... De cine poate să-ţi fie frică ? . . .
— De ei. De toţi. Tu nu ştii. . . Nimeni nu poate să ştie. Ai milă ...
„E desigur o nebună. Sau poate e urmărită de poliţie . . . gîndi Costea Lipan. Are să mă bage în cine ştie ce complicaţii. Tocmai acum, cînd sînt dator să mă păzesc de orice, de oricine" . . .
Dar femeia din ceaţă şi din întuneric aştepta împietrită într-un gest de implorare atît de deznădăjduit, încît ultima hotărîre de rezistenţă slăbi.
— Bine. Treci înainte ... Vezi că ai mult de urcat. Păşeşte în vîrful picioarelor. Uite lanterna...
— Am ştiut eu că un om tot trebuia să se găsească în oraşul acesta mare ... în oraşul acesta cîinos, îi prinse femeia mîna cu degetele ei ude şi reci.
— Lasă acestea, se desprinse Costea Lipan. Urcă odată !
Femeia a început să urce înainte, scormonind întunericul scărilor în spirală cu lama albastră a lanternei. Costea Lipan, în urmă, îi vedea numai fusta cenuşie, paltonul cenuşiu, pantofii uzi, cu tocuri strîmbe, cu tot noroiul străzilor adunat.
De cînd stătea în mansarda aceasta din Calea Victoriei, în preţul lecţiilor predate la copiii proprietăresei văduve de la parter, nu primea acum cel dintîi oaspe. Adăpostise de două ori fugari urmăriţi, fiindcă aici toţi îşi închipuiau că nimeni nu se gîndeşte să-i caute şi fiindcă le era uşor să intre şi să iasă într-o clădire unde se afla un dentist la primul etaj, un birou de publicitate la al doilea şi toată ziua un necurmat du-te-vino de trecători. Era judecata scrisorii furate din povestirea lui Edgar Poe. Nimeni nu purcede să caute un suspect în mijlocul oraşului, în văzul tuturor, li urmăreşte la periferie. Iar vecini nu se aflau sub acoperişul de tablă,

decît rîndaşi şi bucătărese din toate apartamentele casei : oameni de care n-avea de ce se feri şi nici nu-i purtau grija.
— încă ! Mai sus ! spuse. Aici ! . . Aşteaptă acum să deschid lacătul. . .
Cînd a intrat şi a răsucit butonul luminii, abia atunci a văzut-o la faţă. O credea o femeie. Era abia ceva mai mult decît o copilă. Dar cu o figură atît de sfîrşită şi de tragică sub văpseaua vulgară, încît înţelese că n-ar fi meritat niciodată iertare dacă ar fi lăsat-o afară, în noapte şi-n ceaţă, in gheara „lor". „De cine ţi-e frică ?" „De ei... De toţi! . . ."
Se uitară unul la altul. Poate necunoscuta înţelesese ce inimă simplă şi omenească avea tînărul acesta cu părul aspru şi cu obrazul colţuros, cu vorba atît de răstită. Poate era numai prea ostenită ca să-şi mai silnicească buzele în surî-sul profesional, destinat oricărui bărbat, oricînd. Căci îi spuse numai atît, căutîndu-i a doua oară mîna :
— îţi mulţumesc. Altfel ! . . . Fără .dumneata . . .

Acum, cînd şi-au văzut ochii, îi spunea „dumneata". Gestul neisprăvit arătă suspendat în aer ce s-ar fi întîmplat fără adăpostul acesta providenţial. Arăta orice; ceva nespus şi totuşi ireparabil. Poate moartea . .. Poate ceva mai înfricoşat decît moartea... Pe urmă, gestul căzu, şi necunoscuta cată cu ochii un loc împrejur, cum fac cei gata să leşine. Se aşeză pe marginea patului.

— Mă ierţi ? Am mers . . . am mers ... De ceasuri, de nu ştiu cîte ceasuri n-am stat jos ...

Costea Lipan se sili să-şi dea glasului o intonaţie prietenoasă :

— Haide acum. Scoate-ţi pălăria. Şi paltonul acesta ud . .. Fără pălărie păru mai copilă. Cu ochi albaştri şi cu părul

fin, cu obrazul neted, ar fi arătat fără îndoială mai puţin vulgară decît femeile care pistuiesc trecătorii noaptea, dacă toată armonia figurii nu s-ar fi aflat brutal ruptă de gura prea mare, cu buzele largi şi cu văpseaua exagerată. Sub palton, bluza era subţire şi străvezie. Un corp încă nu deplin rotunjit. Una din vietăţile cu umanitatea strivită, înjosită, iremediabil animali-zată, înainte de a fi apucat vîrsta să devină femeie.

— Aici n-au să mă găsească . .. Iar mîine ? Dumneata n-ai să ştii niciodată, domnule, ce-ai făcut pentru o fiinţă ca mine... . ,, :

Costea Lipan strînse din umeri, ca să arate că lui puţin îi pasă de mulţumiri şi de recunoştinţă, o dată ce aşa a hotărît. Nu mai întrebă cine n-au s-o găsească aci. Nici de ce se teme pentru ziua de mîine.

— îmi pare rău că n-am să-ţi dau un ceai, ceva. La mine nu se află nimic. Sînt singur şi mă vezi că trăiesc aici mai pe sponci decît un şoarece de biserică.

— Nici njar primi gura mea ceva astăzi, vorbi cu gîndul întors foarte departe necunoscuta. Şi deodată începu să plîngă.

Un plîns cum Costea Lipan n-a văzut niciodată, mai atroce decît orice vaiet. Mut, cu lacrimi rostogolindu-se monoton şi egal. Stătea dreaptă pe marginea patului, nemişcată, cu mîinile pe genunchi, lăsînd să se deşarte izvorul ochilor într-o neclintire inumană, fără un singur tras contractat în obraz, fără sughiţituri. Nu se ştergea, nu se îngrijora că lacrimile preling o dîră urîtâ în văpseaua feţei. Tot ce adunase în rătăcirea ei de animal fugărit ceasuri şi ceasuri, în frica ori în deznădejdea, ori în suferinţa ei necunoscută, se elibera acum, în acest plîns, cum plîng cadavrele îngheţate cînd li se topeşte lichidul ochilor crăpaţi, la căldură.

Costea Lipan nu putu suporta acest plîns. Merse la fereastră şi privi în jos, în întuneric şi în ceaţă.

Calea Victoriei — golită de trecători, moartă, aşa cum niciodată nu-i pare aceeaşi stradă a zbaterii neistovită din zori pînă tîrziu după miezul nopţii. în stradă nu se auzea nimic, nu se zărea nimic. Prin sticla cu reflexul luminii dinlăuntru vedea oglindită la spatele său numai necunoscuta cu plînsul ei mut, neclintit, de nesuportat, şi o aşteptă să sfîrşească. A stat mult aşa. Pînă cînd ceaţa s-a albăstrit şi oraşul a început să învie.

Necunoscuta s-a rezemat uşor cu fruntea de fierul patului, şi din plîns a trecut în somn. Somn chinuit de tresăriri şi de scîncete slabe, în care frica, ori deznădejdea, ori suferinţa ei necunoscută se prelungeau încă o dată, trăite într-o neîndurată neputinţă de evadare.

„Nu-i drept... îşi spuse Costea Lipan. Măcar prin somn ar fi avut dreptul să uite, să scape" . . .

li ridică încet braţul de pe fierul dur, îi aşeză perna sub cap, îi întinse picioarele şi o înveli cu pătura pînă sub bărbie. Pantofii uzi ; tremurul spasmodic al trupului ; ochii globuroşi zbătîndu-se sub pleoape într-un somn care nu-i întreg ; scîncetul

acela căutînd instinctiv, cum caută copiii, un adăpost cald şi siguranţa unei ocrotiri — o ! ce mizerie !

Costea Lipan o privi, descoperind încă o dată că nimic nu este mai neliniştitor şi mai plin de mister pentru un om ca) somnul altui om. Potrivi un ziar, să-i apere ochii de lumină.

Apoi îşi trase scaunul la soba rece de fier şi începu să gîn-dească la dezbaterile lor fără concluzie din acea noapte. Pe urmă, la altceva, fără legătură directă cu dezbaterile lor. La omul venit în ascuns de peste graniţă, la ceea ce spunea că pregăteşte şi că avea nevoie de

mîna lui. Aşa a dormit, cu obrazul îngropat *n îndoitura cotului.
Cînd s-a deşteptat dimineaţa, femeia necunoscută nu mai era. Pe un petec de hîrtie, o mînă nedeprinsă cu scrisul trăsese un singur cuvînt : „Mulţumesc".
Fără semnătură. Fără nimic. Viaţa îi trimisese din anonimatul cel mare o suferinţă anonimă, ca după cîteva ceasuri să si-o resoarbă din nou în infinitul ei anonimat. De atunci, în această întîmplare vedea un simbol, un avertisment, o confir- " mare mai mult a hotărîrii neclintite şi răzbunătoare cu caro venise omul străin, de peste hotar .. . Avea dreptate străinul. Pentru acestea toate cineva trebuia să expieze. Unul, o sută i pentru cei fără număr, care dintotdeauna îndură fără să crieri ească.
Gîndind la dînsa şi la străin şi la toate, a căutat-o şi n-a mai regăsit-o. A aşteptat-o şi n-a mai venit.
Ziua, în colcătul străzilor, îi pare cîteodată că o recunoaşte. Dar nu e. Noaptea se apropie de toate femeile întunericului ; dar întotdeauna sînt altele, rîd cinic şi bestial, îl cheamă cu vorbe deşănţate, îşi oferă cărnurile lor putrede şi sînii devastaţi. Numai aceea a venit trimisă să încorporeze toată suferinţa resignată şi umilirea şi groaza cîtă este într-o lume cu dreptatea mincinos făurită numai pentru cei tari. O ştie aici, în oraşul de un milion de suflete, şi-i pare că dacă ar pleca urechea la pămînt, din miile şi miile de paşi i-ar recunoaşte mersul şovăit şi înfrînt, aşa cum magul cel negru a desluşit la o mie de leghe paşii Iul Aladin, pierdut în viermătul mulţimii din uliţele Bagdadului. Spunea : „Mi-e frică ... De ei! De toţi." ., .,,■■ , n , .
228
De toţi cîţi, din netrebnicie ori din laşitate, sînt complic» nelegiuirilor întărite prin legi.
j
Noaptea, cînd întoarce ochii spre pat, o vede în plînsul acela mut, fără sughiţ, ca lacrimile cadavrelor dezgheţate. Cum ar putea uita ? în camera lui nu mai e singur. Există acum cineva care-i încleaştă mîna cînd slăbeşte şi-i biciuie îndîrjirea cînd şovăie. Că nu ştie de unde a venit, ce nume purta, ce-a adus cu ea e încă mai bine. Aşa a adunat în apariţia ei, materializată din întuneric şi ceaţă, toate suferinţele care au drept la toate răzbunările.
A aruncat cărţile din rafturi. S-a eliberat de ele.
Bine spunea străinul ! Abia acum a înţeles că vorba spusă şi scrisă, fără faptă, e o cheltuială deşartă de energie, un narcotic. Bune pentru muieri bocitoare şi pentru flecarii crescuţi în moleşeala tiradelor de cafenea.
Străinul spunea că ei sînt mai puţini. Numai o mînă de oameni. Dar hotărîţi la orice, în dispreţul doctrinelor blegi şi al revoluţiei birocratizate, cu preşedinţi, convocări, filiale, agenţi, delegaţi, inspectori, petiţii de înscriere, cărţi de membru şi moţiuni puse la vot. Ei au o singură religie : Fapta ! La aceasta, pe încetul, l-a convertit omul venit de departe, şi omul are dreptate. îndepărtîndu-l de prietenii lui vechi, tari şi dîrji, dar fără să ştie încă ce vor, orbecăind în nehotărîre cum orbecăise el în noaptea cu ceaţă, după acea noapte l-a cîştigat de partea lui. Acela a adus cu el experienţa de surghiunuri şi de viaţă ascunsă In toate capitalele Europei, prezent pretutindeni unde este nevoie de faptă şi plecînd numai după ce şi-a încheiat datoria.
Cînd spune „Fapta !", mîna lui slabă, de veteran al dinamitei şi al revolverului, retează un obstacol nevăzut. Şi omul străin, ciudat, fascinant începe din nou să meargă de la un perete la altul, ca într-o cuşcă prea strimtă, întinzînd gîtul într-un tic monoton, ca şi cum nu i-ar ajunge aerul prea puţin. Nimeni nu-i cunoaşte numele cel adevărat. Are zece identităţi, pentru zece ţări, cu zece paşapoarte. Se anunţă prin mesagiile lor tainice : „Spartacus". Aşa îl cunosc toţi şi aşa îl aşteaptă. Iar toţi rămîn surprinşi cînd în locul unui colos cu pumnii tari şi cu piept musculos să rupă cătuşe în zîngăt teatral, apare acest moşneag deşirat şi grebănos, cu bărbiţa gălbejită de tutun şi cu ochii apoşi, tresărind cu restul de puteri galvanizate numai cînd rosteşte retezat : „Faptă ! Violenţă ! Faptă !" -',,•'
229
'■■''' După plecarea lui de la prima întîlnire, a rămas parcă dezamăgit şi totul i-a părut suspect.
Acesta putea fi Spartacus ? Putea ţine stîrpitura aceasta omenească un revolver fără să-i tremure mîna ? Acesta, Spartacus, omul focurilor descărcate în săli pline şi al maşinilor

explodînd în amestec de carne şi sînge, dispărînd războ-pător şi invizibil, ca un erou de film anarhist ?
Era un mosnegel să-l ridice de guler cel dintîi agent de poliţie secretă şi să-l poarte suspendat în aer, agitînd picioarele ca un gîndac prins în ac. Să nu fie cumva numai un impostor ! Un agent provocator, o undiţă a poliţiei !
La a doua întîlnire a apărut într-o redingotă mai absurdă decît hainele de comis-voiajor de la început. O redingotă da profesor pensionar şi ochelari cu şnur după ureche. Cînd ridica mîna, de sub mînecă apăreau manşetele rotunde şi tari, cu butoni laţi de monede antice, cum poartă pensionarii oraşelor de provincie din Franţa cînd se duc duminică să-şi facă partida de manillă la „Cofe du Commerce".
Era mulţumit de tot ce făcuse, de tot ce aflase şi ce aştepta.
El îşi luase îndrăzneala să pomenească despre doctrină, program, organizarea mulţimilor prigonite. Atunci omul străin , s-a întors ca un surîs dispreţuitor, care îi dezveli dinţii cariaţi şi verzui. . .
— Mai binc-ai face să te gîndeşti că în momentul acesta, într-o mie de oraşe din lume, o mie de asemenea reformatori şi profeţi cred că pregătesc fericirea omenirii gargarisindu-se cu programe şi bătîndu-se cu pumnii în piept. Pe urmă, profeţii se duc şi se culcă foarte liniştiţi în paturile lor confortabile, unde vor muri de bătrîneţe, aşteptînd minunea să se facă singură. Eu nu sînt aici pentru programe. Mie nu-mi pasă de programe şi de doctrină ! . . . Acestea sînt pentru laşi. Ii cunosc pe toţi. Toţi tremură cînd e vorba să treacă la faptă. Curajul lor merge pînă la vorbă. Aceasta este şi părerea unor prieteni ai mei de aici, pe care dumneata nu-i cunoşti şi nu e nevoie să-i cunoşti. I-am ' .găsit, ne-am înţeles ! Şi dînşii sînt tot atît de hotărîţi ca mine. Nu laşi !
Din mers răsucea ţigarea de tutun negru, străin, cu miros neobişnuit şi acru ; fuma scuipînd şi plimbîndu-se însoţit de o scîrţîială enervantă a ghetelor cu gumă. El nu s-a putut opri atunci să nu-l găsească din ce în ce mai grotesc şi lipsit de prestigiu : «ş ■ ;% \
ş „jqi . -i.-,^i
230
!"t— Un Spartacus în ghete cu scîrţ ! *^-» ^tv
Şi s-a întrebat dacă nu participă cumva la o comedie în care acest pretins prim personaj nu va copleşi în ridicol faima adevăratului Spartacus. Era departe de a şti că aceleaşi gînduri şi întrebări frămîntaseră şi pe ceilalţi comparşi necunoscuţi, despre care îi pomenise.
După cum era departe de a şti că tot aşa, la a patra şi la a cincea întîlnire secretă cu dînşii, omul fără nume şi fără ţară pusese cu încetul stăpînire pe toţi, cum a pus stăpînire şi pe el. Nici unul n-a rezistat voinţei care se insinua treptat şi tiranic, comandînd fără să pară şi distribuind roluri teribile, ca un hatîr.
Într-o seară, cînd începeau să se aprindă luminile, intrase la Costea Lipan neaşteptat. Cu atît mai neaşteptat cu cît toate întâlnirile de pînă atunci fuseseră la ore şi în locuri mai dinainte hotărîte. Pe drept cuvînt deci Costea Lipan se miră că ştia unde stă fără să-i fi spus vreodată ; că ştia ceasul cînd el se află acasă.
Omul străin, Spartacus, a pus tacticos pălăria tare pe masa de scîndură şi a început să-şi scoată mănuşile, zîmbind enigmatic în bărbiţa afumată.
Vorbi, îndreptîndu-se spre fereastră şi privind afară, în jos :
— Admirabilă aşezare ! Ţi-ai ales camera cum nu se poate mai bine. In mijlocul oraşului, unde e circulaţia mai deasă. Un dentist la un etaj. Un birou de publicitate, la celălalt. Oricine intră şi iese neobservat. Se pierde îndată în mulţimea străzii. Nu, tînărul meu amic ?
— Şi eu cred că am nimerit bine ! vorbi flatat Costea Lipan, căutîndu-şi cuvintele să răspundă nemţeşte, fiindcă omul întrebase distrat în nemţeşte, cum trecea cu uşurinţă prin vreo şapte-opt idiome europene.
Omul se întoarse de la fereastră şi îl bătu pe umăr cu mîna osoasă, înveselit ca o paiaţă dezarticulată :
— Admirabilă naivitate ! Adorabilă tinereţe ! Nu te-ai întrebat niciodată, tînărul meu amic, dacă printre atîta lume, cîtă intră şi iese, nu se află cumva şi vreun anume om care intră după dumneata, te aşteaptă pe dumneata şi iese după dumneata tocmai fiindcă aici nimeni

nu-l observă şi n-are de ce să-l cerceteze ce caută ? - .. ,,
q 231
— Cîteodată m-am gîndit, mărturisi Costea Lipan. Pe urmă m-am convins că nu e nimeni, fiindcă n-am surprins niciodată pe nimeni suspect.
— Ce e aceea suspect ? La urma urmelor, cine nu e suspect ? Eu nu sînt suspect ?
Omul nu aşteptă răspuns şi iarăşi se opri din plimbare, la fereastră, privind în capul trecătorilor, cu mîinile la spate, în redingota lui veche, neagră-verzuie şi demodată. Spectacolul străzii, în ceasul acela cînd Calea Victoriei îşi vîntură trecătorii în lumina proiectată a vitrinelor, îl absorbi atît de îndelung, încît Costea Lipan crezu că a uitat de existenţa lui. Şi se simţi umilit. Omul însă deodată rîse fonf şi se întoarse, scoţînd pachetul galben de tutun şi începînd să-şi răsucească ţigare.
— Interesant spectacol, privit de sus ! Nu-ţi imaginezi cum seamănă un oraş la ora aceasta cu alte nenumărate oraşe la ora aceasta. Cunosc vreo patruzeci de capitale şi parodii de capitale cît acest Bucureşti, care se crede Parisul Orientului european ! . .. In toate, la ora aceasta, se aprind aceleaşi vitrine, vînzătorii de ziare zbiară aceleaşi ediţii speciale, s-au imobilizat la intersecţia bulevardelor aceleaşi automobile. . . Toate au slobozit din birouri îmbîcsite aceleaşi larve umane ale burgheziei, şi din uzine aceleaşi vite de jug, mergînd cu paşi împleticiţi să se tîrîie în tenebrele cartierelor mărginaşe... Se cred liberi, şi libertatea lor e de robi. Ceea ce este într-adevăr dezolant, tînărul meu amic, e că nu ştiu că sînt robi. Sclavii antichităţii aveau măcar această conştiinţă. Vino aici, să-i priveşti da sus ... Nu e absurd că toţi se cred liberi ?
Costea se lăsă dus la fereastră şi privi în jos spectacolul prea cunoscut al străzii.
— Nu observi ceva încă mai interesant ? întrebă brusc omul. Pentru dumneata în special, mai interesant decît banalele mele constatări ?
Costea Lipan nu văzu nimic alt decît strada dintotdeauna, cu fluviul omenesc dintotdeauna.
— Am să te ajut eu atunci ! anunţă străinul. Am să te rog să priveşti la individul acela (îl vezi ?), cu pălărie neagră şi cu pardesiu cenuşiu. Nu l-ai observat, sînt sigur, niciodată . . . Sau, chiar dacă l-ai văzut, ţi-ai spus că aşteaptă pe cineva de la frizerie, fiindcă în faţa frizeriei staţionează, se uită înlăuntru, face trei paşi, se întoarce ... îl vezi acum ? Cind se întoarce cu spatele, poate observa toată strada prin oglinda de la uşa frizeriei.......
232
Nu-i chiar aşa de prost. îşi cunoaşte meseria • • • Să nu te sur-prindă dacă ai să-l întâlneşti mîin'e pe scări, urcînd la dentist sau coborînd de la biroul de publicitate. Nici să nu te mire daci îţi cunoaşte camera cum îmi cunosc eu buzunarul. Sînt chei cart deschid orice lacăte şi orice sertare ; există oameni a căror curie-zitate e nelimitată. Ai înţeles acum ? .. . Iţi pare suspect indi. vidul ? E nevoie să pară suspect ? . ..
— Dar nu l-am mai văzut niciodată ! declară Costea Lipan cu o grabă de om care se dezvinovăţeşte. De altfel, de aici nu i se poate vedea figura. E plin Bucureştiul de indivizi cu pălărit neagră şi cu pardesiu cenuşiu.
— Poţi tace o experienţă, tinere amic, dacă experienţa mea nu-ţi ajunge . . . Poţi coborî în stradă şi poţi merge pînă la «e-lălăit capăt, să intri într-o berărie sau într-o cafenea. Te asigur eu că vei constata cu surpriză că, printr-o bizară coincidenţi, dmtre toţi oamenii cu pălărie neagră şi cu pardesiu cenuşiu cîţ sînt în acest Bucureşti, tocmai acesta are să intre şi el în cafenea ori în berărie, tocmai el are să se aşeze la o masă şi, deschizîn<l un ziar, n-are să ceară plata decît după ce vei fi sunat dumneata să faci plata... In afară dacă nu te va aştepta la uşă, ca acum.
— Imposibil ! refuză să creadă Costea Lipan-
— Pentru convingerea dumitale bineînţeles că e imposibil. Convingerea mea însă eu mi-am întemeiat-o pe elemente de care habar n-are lipsa dumitale de experienţă. Eşti, ca sj spun aşa, un diletant. Un diletant incurabil, în tot ce vre* $ încerci a vrea . . . Porţi stigmatul lumii dumitale. Te revolţi împotriva ei, dar cu revolte de calibru ci ... Vorbe, vorbe ! .., Şi acum să mă întorc la ceea ce m-a adus la' dumneata. Una se explică prin alta . .. Cum mă aşteptam, oameni ca acesta de afară vă poartă o grijă deosebită. Pot să te asigur câ există undeva un jurnal al existenţei dumitale, cu menţiunea orei cînd te-ai culcat şi te-ai trezit acum o lună, cu cine ai discutat Ş1 chiar cu oarecare copii de pe scrisorile pe

care le-ai primit.
— Imposibil ! refuză să creadă Costea Lipan.
— Nu numai că e foarte posibil. Ci chiar sigur ! Aoeasta nu înseamnă însă că trebuie să te alarmezi. ^ie mi-au ţinut asemenea contabilitate zece poliţii din lume şi nu m~au incomodat defel .. . îneît n-ai de ce te speria Am' luat informaţiile mele. In poliţia voastră, ca în oricare din lur^e, sînt imbecili şi flecari cîţi vrei. De la un astfel de imbeoil. o81"6 mai e P* deasupra şi cel mai flecar individ pe care l-a putut descoperi

£i*J
o poliţie secretă să-i păzească secretele, am aflat unde locuieşti acum şi unde ai locuit acum doi ani, cine e însărcinat să-ţi păstreze un atît de minunat jurnal la zi şi de ce ... Nu-ţi poţi imagina ce uşor deschide uşile şi desferecă gurile o carte de. agent secret, bunăoară al Franţei, şi cîteva recomandaţii, chiar1 cînd sînt plăsmuite în chipul col mai grosolan. Am aflat, aşadar, că eşti supravegheat, chiar de la cei care te supraveghează.
— Atunci tot ce-am pregătit ? . .. se sperie Costea Lipan, ştergîndu-şi tîmplele reci... Ne putem aştepta la orice . . . Sîn-tem ... {era să spună „pierduţi !" şi se temu de gravitatea sau de ridicolul solemn, al cuvîntului).
Omul rîse cu dinţii lui negri-verzui şi se plimbă cu mîinile la spate, umplînd camera cu oribilul scîrţîit ritmic. Se opri, 1 privind la Costea Lipan din picioare, cum se afla zdrobit de 1 această veste, pe marginea patului. Privi cu milă sub oehe- ! larii cu şnur.
— Ce tînăr eşti şi cum te joci de-a conspiraţia şi de-a, com-; plotul! Adică, mă rog, ce ţi-ai închipuit dumneata ? . . . Te poţi aduna la întrevederi secrete, poţi pregăti tot soiul de 1 isprăvi care interesează direct ordinea societăţii, şi dumneata \ îţi închipui că societatea nu are şi ea drept să-şi ia măsurile . ei de apărare ? îţi imaginezi că eu am venit direct, orbeşte, să cad o dată cu alde voi în capcană?... Află, tînărul meu | prieten, că înainte de a da ochi eu alde voi, cu cei pe care nici ' nu-i cunoşti, cînd m-am dat jos din tren, de la gară, cea dintîi '' grijă a fost să merg la poliţia voastră şi să-i prezint orna-, giile mele. (;
— Atunci eşti un spion ! Un agent provocator ... Ai min-> f ţit şi pe ceilalţi, pe nenorociţii pe care nici nu-i cunosc ! . .. r se ridică în picioare Costea Lipan, cu dinţii încleştaţi şi cu pumnii strînşi, gata să zgîlţăne această mînă de piele şi de oase adunate într-o redingotă de stofă putredă.
Omul îşi dădu drumul în jîlţ, întinse picioarele şi rîse cu hohot, bătîndu-şi ciolanele genunchilor cu ciolanele mîinilor într-un acces de veselie care sfîrşi în tuşă :
— Ha-ha ! Ce copil teribil ! . . . Agent provocator ! Spion ! Mai ce ? Mai spune, te rog ! . . . Dar nu e simplu şi infailibil procedeul meu ? Acelaşi oriunde . . . Mă pun întîi în regulă cu poliţia ţării unde am intrat, în numele poliţiei de la care am venit. Orice bănuială e prevenită de la început. Pot intra în

relaţii cu oricine, oricînd şi oriunde, avînd în vedere '„misiunea secretă" cu care am sosit. Poliţia, în loc să-mi stea în cale, se oferă să-mi facă ea servicii. Simplu ca o joacă de copil .' . . . Eu ştiu ce ştiu ei ; iar dînşii nu pot şti ce vreau eu ! Pot să te asigur că individul cu

pălăria neagră şi pardesiu cenuşiu de afară, dacă ieşim împreună, are să-şi frece mîinile încîntat. Are să admire abilitatea cu care un agent de poliţie străin a ştiut să-ţi intre atît de uşor în bunele dumitale graţii... Te rog, vezi la fereastră dacă mai există domnul acela acolo. Numai fiindcă te îndoiai adineaori.
Costea Lipan se ridică şi merse pînă la fereastră. Se întoarse, recunoseînd că într-adevăr individul se afla la post.
— Aceasta n-are absolut nici o importanţă, spuse omul, începînd din nou să se plimbe. Te pot asigura că nu te ameninţă nici o primejdie. Nici pe dumneata, nici pe ceilalţi. . . cum să le spun ? .. . Nici pe comparşii noştri, pe care nici măcar nu-i cunoşti, deşi trăiesc în tîrgul dumitale . . . Nu vă ia nimeni în prea mult serios. Sînteţi folositori numai în măsura în care un guvern poate să dea alarmă împotriva uneltirilor voastre, să vă urmărească şi să vă aresteze, în momentul cînd are interes să distragă opinia publică de la alte evenimente mai neplăcute . . . Sînteţi, tinere prieten, o rezervă. Dacă n-aţi exista, poliţia v-ar inventa . . . Iar omul de afară, cu pălăria neagră şi cu pardesiu cenuşiu, îmi pare că se află la postul său mai mult să vă păzească să nu vi se întîmple ceva decît să vă păzească să nu faceţi ceva ! .. . Sînteţi necesari ; aveţi drept să fiţi ocrotiţi. . . Aceasta am aflat-o de la admirabila voastră poliţie. Ş-am mai aflat tot de la aceşti oameni amabili că la minele de cărbuni greva va izbucni peste cel mult două săptă-mîni. Era momentul. Am început să mă plictisesc. Atunci va vorbi în sfîrşit aceasta !
Spunînd, omul scoase cu o îndemînare de scamator revolverul de sub pulpana rediîigotei şi îl juca în palma uscată.
Cu înfăţişarea lui slăbănoagă, fonf şi cu redingota uzată, lui Costea Lipan îi păru într-adevăr o sinistră şi demonică încarnaţi e a reveriilor sale revoluţionare. Altfel văzuse el omul luptei şi al faptelor. Nu, mai exact : oamenii luptei şi ai faptelor. Căci niciodată nu-i întrezărise singuratici, cutreierînd lumea ca nişte comis-voiajori ai atentatelor. Contrastul dintre portul acesta insignifiant de comis-voiajor în disponibilitate, scos la pensie, dintre figura lui incoloră, spinarea gheboşată,

ochelarii cu şnur şi dintre arma teribilă îi încreţi carnea pe şira spinării. Înţelegea că într-adevăr, pentru omul acesta cu temeritate şi luciditate de nebun sub aspectul inofensiv, nu poate exista nici un obstacol. In jocul lui dublu şi turbure, nimeni nu mai putea citi, fiindcă avea, fără îndoială, pentru fiecare dificultate, zece trambuline de rezervă, prin ale oăror resorturi să pice zvîrlit tot în picioare, ca omuşorii de celuloid cu un centru de greutate de plumb. Dar aceasta era revoluţia ? Aceasta însemna lupta ? Şi ce-ar fi reprezentat o victorie a lui şi a comparşilor săi ?
— Ştii să tragi ? îl întrebă omul, fixînd un punct nevăzut din perete şi închizînd ochiul apos sub sticla ochelarilor.
— Puţin ! minţi Costea Lipan, ca să nu pară un copil, deşi nu trăsese niciodată un foc de revolver.
— Trebuie să te exercitezi neapărat. Eu despio cartea de vizită în muchie. Dar mai ales lovesc ou precizie aici ! Arătă «u degetul tîmpla lui Costea Lipan. Doi ani am făcut la început exerciţii pe manechin. Nu dau niciodată greş. De altfel, pentru-mai multă siguranţă, trag întotdeauna şi al doijea foc. Acesta mi-e cel mai bun tovarăş. Prietenul cel mai fidel. De treizeoi de ani cutreierăm lumea împreună şi n-am avut de ce ne plînge unul de altul. ..
Omul săltă arma de oţel oxidat în palmă ; părea că îi verifică greutatea, se prefăcea că o scapă şi o prindea iar, o dădea peste cap şi o luneca de pe un vîrf de deget pe altul ; grotescă fantoşă în redingotă neagră-verzuie, amuzîndu-se cu înfricoşe-toarea jucărie a morţii. Era atîta îndemînare sprintenă în acest joc, ochii apoşi străluceau de atît de fierbinte scînteiere, omul se învigorase atît de neaşteptat, încît s-ar fi spus că metalul armei îi transmisese un fluid proaspăt de viaţă, care a accelerat sîngele în artere şi a redat elasticitate muşchilor sclerozaţi.
O clipă, Costea Lipan crezu că figura şi ochii şi gingiile ştirbite şi părul rar din creştet şi bărbiţa şi alb-gălbuiul murdar, toate au fost numai o mincinoasă mască, măsluită pe un obrai tînăr, ca să alunge orice bănuială şi să-l arate printr-un artificiu — inofensiv. Aştepta poate masca să cadă, cum îşi scot trans-formiştii barba de cîlţi, şi de dedesubt să apară într-

adevăr omul puternic, crunt şi răzbunător, cum îl preceda totdeauna legend».
Dar omul, ostenit de joaca lui neliniştitoare şi drăcească, se opri, punînd revolverul ca o vulgară tabachere în buzunarul de sub pulpana redingotei. Din nou avu înfăţişarea ştearsă de pro-

■ \ .
fesor pensionar, tuşi ca un bătrîn şi începu să-şi întindă mănuşile pe degetele osoase. Merse pînă la fereastră şi privi în creştetul trecătorilor. Fără să se întoarcă, vorbi :
— Dumneata crezi că merită să săvîrşeşti ceva pentru viermii aceştia ? . . . în stupiditatea lor nici nu au conştiinţă de nefericirea lor. Dacă le pregăteşti vreo fericire, trebuie s-o faci fără să ştie, în silă, peste voinţa lor . .. împotriva lor. Ceea ce ar schimba faţa lumii n-ar fi nici o religie nouă, nici o oaste de profeţi inspiraţi. Dă-mi patru sute de oameni-maşină. Patru sute de Imbecili sau nebuni, incapabili să cugete, căci n-au ce cugeta . . . Numai să se supună orbeşte. Iar toţi, patru sute, în patru sute de oraşe, să arunce la aceeaşi oră în aer parlamente, ministere, centrale poştale şi gări . . . Chiar prima condiţie e să nu cugete. Să-i scoţi dintr-un azil de idioţi sau de surdo-muţi şi să-i trimiţi să execute.
Sfîrşi într-o limbă necunoscută lui Costea Lipan. îşi dădu seama şi, întorcîndu-se, rîse ca de o slăbiciune pentru care are drept la indulgenţă :
— Mă ierţi ? Cîteodată uit în ce ţară mă aflu şi în ce limbă mă pot face înţeles ... De altfel nici nu ţin să fiu înţeles. îşi aşeză pălăria pe vîrful capului. Pălăria tare şi strîmbă, care-i completa aspectul grotesc. Repetă : Nici nu ţin să fiu înţeles ! . . . Se uită Ia pereţii goi, la tavanul înclinat de mansardă, la soba de fier, ia patul cu pătura aspră. Vorbi cu pălăria pe creştet, nemişcat, ca un om neînsufleţit, de cîrpă ; un om mecanic, din cei aduşi •pe scenă la reprezentaţiile de ventriloci : Tinere, camera aceasta a dumitale îmi aminteşte ceva foarte vechi . . . Altă cameră, unde se afla alt tînăr . . . Undeva, într-o ţară care nu importă şi într-un an care nu importă . . . Tot aşa, era o fereastră înaltă. De acolo se vedea cerul sus şi se vedeau oamenii jos. Viermii jos. Era un pat ca al dumitale, de fier. Un pat de tînăr sărac. Nu importă ce s-a întîmplat apoi. . . Destul să ştii că acolo a îngenuncheat el, lîngă patul acela ca al dumitale, jurînd să nu uite şi să nu ierte. 'Cu mîna pe o mînă rece a jurat... A coborît pe urmă scările, pentru ca să nu se întoarcă, şi de atunci cutreieră lumea oriunde găseşte prilej să plătească . . . Eu lovesc întotdeauna aici ! (Ridică degetul înmănuşat, de manechin ţapăn în articulaţii, spre tîmpla lui Costea Lipan.) Şi nu dau greş niciodată ! . . . Sînt un moşneag, dar încă nu-mi tremură mîna. N-am sfîrşit. Eu plătesc

oricui şi plătesc pentru toţi... Înţeleg ! Mă crezi un nebun . .$ Ura niciodată nu e o nebunie. După cum laşitatea nu e numai-decît cuminţenie . . . Acum să-ţi fac un serviciu. In astă seară am să te eliberez de omul de afară. Mă voi duce să-i pun o singură întrebare şi să-i ofer o ţigară. Sînt sigur că va merge cu mine la cea mai apropiată circiumă. Am pentru oamenii poliţiei de osiunde o irezistibilă atracţie şi îţi mărturisesc că le inspir o dezgustătoare încredere. Noapte bună ! Şi fă exerciţii ! Uite, ţi—1 las dumitale ! scoase el revolverul din buzunar şi îl aruncă pe pat. Eu am altul, în celălalt buzunar. Fă exerciţii în fiecare zi. învaţă să tragi întotdeauna aici !
Omul salută sacadat cu pălăria tare, ieşi lipind uşa cu luare-aminte şi începu să coboare scările în spirală, cu oribilele lui ghete cu scîrţ.
Costea Lipan rămase pe marginea patului de fier, cu tîmplele cuprinse în palme. Nu ! nu era aceasta ! Nu poate să fie aceasta. Dar atunci, ce ?
'4,. ;.

IV.
ARIZONA - BAR

■4b
Sînt diminefi cînd toata viaţa oraşului palpită spumos să inunde din paharul prea plin. Ai spune că toţi s-au trezit dintr-un vis care anunţa un miracol. Şi că toţi au ieşit sâ-l aştepte.

Pentru aceasta s-a pregătit şi cerul cu albastrul spălat, unde un singur nor alb îşi flutură mătasea festivă. Pentru aceasta şi soarele şi-a lustruit peste noapte alama strălucitoare. Totul a devenit deodată mai luminos şi mai simplu, mai plin de speranţe de cum a fost ieri. Priveşte gestul aerian al copilului cu haina străvezie.
Dacă încă o dată mai sare, o singură dată, va rupe plasa subţire o legilor care-l fin trist legat de pămînt şi va zbura graţios în haina lui străvezie spre soare.
Chiar cerşetorul din colţ a uitat să întindă mîna cu tînguitu-i milog. Surîde orb la dezmierdarea bună a luminii : el, care n-a văzut niciodată lumina cu ochii lui de albuş, sub sticla ochelarilor, urîtă şi neagră.
Sînt diminefi cînd toată viaţa oraşului s-a eliberat din fortăreţele sure.
Acum trecătorii sînt voioşi fără pricină. Cu pasul elastic, porniţi să dea un ultim asalt fericirii.
E ceasul cînd nimeni nu poate admite că la capăt există un irevocabil sfîrşit. Opreşte-I din nerăbdătorul avînt şi îi spune : „Unde grăbeşti ? Aminteşte-ţi că nu e departe vremea cînd din toţi care trec şi vin şi se duc nu va rămîne nici măcar suvenirul numelui. Eu văd numai schelete fugind. Eu în fiecare rîs fraged văd dedesubt un craniu rînjind !" El scutură capul şi te priveşte cu milă : „Ce nebunie te-a apucat ? De unde-ţi mai venirâ şi aceste gînduri inepte ?" Şi se întoarce să alerge la asaltul lui care sfîrşeşte in nimic.
Lasă-I s-alerge I Reazămâ-te de bara unei vitrine. Priveşte-i. Şi vezr dacă nu e înspâimîntător gîndul că în cincizeci de ani, din toţi cîţi vin şi trec şi se duc, cîfi rîd şi iubesc şi se bucură, nu va mai rămîne nici unul. Nici unul ! Nici numele. Tnchipuie-fi strada atunci golită de toţi cîfi nu mai încap acum. O stradă pe care ar fugi schelete.
Lasă-i s-alerge. Seara întoarcerea e extenuată. Fosforul ochilor, sleit. Pasul se tîrîie. Toţi au tăcut şi calcă privind posomorît în pămînt. Reintră în celulele lor sure.
Se închid cu zăvoare. Pentiu ce se închid cu zăvoare ?
Numai cei îndărătnici să prelungească minciuna mai merg să cumpere de un ban minciuna cea ieftină, care se vinde c-un ban.

Moartea lui Teofil Steriu a fost neaşteptată şi simplă. Cînd •servitoarea, Hanţi, a venit ca întotdeauna, la ceasul fix, să-i anunţe felurile de mîncare din acea zi, l-a găsit rece, în jîlţul biroului, ca un funcţionar adormit în lipsa şefului. Nu era nici o urmă de luptă cu moartea. O pagină întreruptă şi condeiul aşezat euminte alături.
Teofil Steriu, care, în dezinteresarea lui pentru orice spec- tacol al vieţii, adormea pe unde îl prindea vremea, în tren, la reprezentaţii şi la şedinţele Academiei, trecuse în somnul cel mare cu aceeaşi simplitate. Cum se afla între braţele scaunului, cu bărbia în piept, oricine s-ar fi aşteptat să-l vadă tresărind, ştergîndu-şi cu mişcarea obişnuită sudoarea din jurul gulerului şi apucînd tocul să continue rîndul început.
Dar gîndul se oprise răcit; iar corpul imens nu mai secreta prin porii pielii năduşeala cu atîta vervă popularizată de caricaturile revistelor umoristice.
A fost o moarte simplă, discretă şi fără de mister.
Medicul a trimis după doi oameni puternici din stradă, doi salahori cu şorţ de pînză verde, să-l ridice şi să-l poarte pînă în camera unde să-i pregătească toaleta mortuară.
— Trebuie să tragă ca la vreo sută douăş' dă chile ! spuse unul dintre dînşii, ştergîndu-şi fruntea cu mîneca şi îndreptîn-du-se de şale, după ce l-au aşezat în pat.
— Pă puţin ! încuviinţă celălalt. A fost cumplit om.
— Zice că scria istorii prin cărţi . . .
— Tot ce se poate. în lumea asta sînt tot soiul de meşteşuguri la care nu te bate nici vîntul, nici ploaia. Stai în şezut pe scaun şi faci osînză la inimă. Ian te uită la el ! Cîtu-mi-ţi-i bu-haiul ! . . . Văd că nu-l boceşte nimeni. Parc-a murit în casă pustie ...
— O fi fost un zgîrcit. Un zgripţuroi d-ăla de-şi goneşte neamurile, să nu se mai înfrupte nimeni din talerul lui... Acum ce mai aşteptăm, Vasile ?
— Poate ne-om căpăta c-o pomană dă straie, cevaşi. Din-tr-un surtuc d-al lui îţi ajunge d-o scurtă blănită şi mai rămîne.
— Eu m-aş mulţumi barem c-o pereche de pantaloni.
— Ca să nu te mai găsească acasă nevasta într-înşii ? rîse cel care se numea Vasile. Să

vorbim cu bucătăreasa. După cum îmi pare mie, tot dînsa-i tare şi mare acilea.
zţ
— Nu-i închidem ochii ? .&...-. ood m

„...„,,__ Ce-s eu, tocmit să închid ochii la morţi? N-au decît să-i închidă slugile lui. Destul l-am cărat. . .
Amîndoi ieşiră să umble prin camerele goale, cu uşile vraişte, în căutarea bucătăresei.
Teofil Steriu, întins cu faţa în sus, în patul unde îl aştepta în fiecare dimineaţă, la căpătîi, tava cu ceştile de lapte şi chiflele rumenite, privea cu ochi ficşi, ceţoşi şi indiferenţi, spre uşa deschisă, spre uşa pe unde nu mai putea de-acum înainte să intre nimeni care să-l mai intereseze, măcar cît tînărul deşirat şi lihnit ce furase şi el cîndva o pîine.
Pe măsuţă, plicurile nedesfăcute zăceau teanc.
Se afla şi o telegramă. Era veche de două zile, cu timbrul lipit. Ce i-ar fi putut spune o telegramă ? El nu aştepta de mult nimic de la nimeni. El pentru viaţă de mult era mort.
în celelalte odăi se auzeau chei zîngănind şi sertare trîntite.
Hamalii trecură prin antret, tropăind cu toată talpa, vorbind tare şi ţinîndu-se pe urma bucătăresei. Soneria telefonului chema îndărătnic şi neîntrerupt.
Pentru capitală, înmormîntarea a fost un eveniment vrednic de memoria marelui dispărut. Au sosit delegaţii din oraşe îndepărtate şi s-au anunţat discursuri unde fiecare, vorbind despre marele mort, n-avea să se uite mai cu seamă pe sine.
Cortegiul a plecat în după-amiaza cu soarele firav de primăvară, de-a lungul străzilor mişunînd de lume voioasă, fiindcă ieşise întîia dată după o iarnă urîtă şi lungă cu haine uşoare şi noi. Era un cortegiu foarte impunător. Lanţul trăsurilor şi cu-peurilor se înşiruia atît de prelung în urmă, încît tramvaiele se îngrămădeau imobilizate, aşteptîndu-l să defileze. Erau şi perdele negre la becuri. Se afla şi muzică şi soldaţi.
Toţi se numărau, mirîndu-se că sînt atît de mulţi. Cînd vedeau un fotograf ori un operator de la jurnalul cinematografic pregătind din balcon ţeava neagră a aparatului, nu ştiau dacă trebuie să surîdă sau să plece capul smeriţi. Îşi întorceau faţa în orice caz, ca să intre în raza aparatului, pentru a se admira a doua zi în ziar şi sîmbătă pe pînza de cinematograf.

^■' Erau atît de mulţi, fiindcă o asemenea înmormîntare însemna , un norocos prilej să se vadă şi să schimbe păreri, după atît de precipitatele întîmplări din ultimul timp.
Guvernul fusese înlocuit. Se pregăteau alegeri. Opoziţia proaspătă şi cu opoziţia mai veche nu găsiseră încă puncte co- ■ mune să cadă la înţelegere pentru lupta umăr la umăr. Unii se căzneau să încheie cartel. Ceilalţi se căzneau să-l împiedice.
Acum se întîlniseră în urma dricului şi, în pas încet, discutau, puneau la cale întrevederi, pipăiau anumite dificultăţi şi se prefăceau că au uitat anumite cuvinte grele, schimbate doar cu cîteva săptămîni înainte. .
Gică Elefterescu strîngea mîinile toate cîte îi ieşeau în cale şi părea atît de mîhnit, încît s-ar fi spus că aşteaptă personal condoleanţe ; deşi după articolul scris de defunct odinioară, nu mai ştiuse altceva despre Teofil Steriu decît că a fost un om cu-rios, care s-a izolat de urîţeniile şi frumuseţile lumii, să scrie un maldăr de cărţi.
Cînd uita însă tristeţea solemnă de circumstanţă, schimba ochiri scurte de complicitate şi de satisfacţie, cu toţi căpitanii gărzii sale electorale în păr. Tactica lui triumfase încă o dată. Revenise în Justiţie, izbutise să îndepărteze de pe lista ministe- ; rială doi concurenţi decapitaţi. Dăduse din nou delegaţie de pro- v curor general lui Constantin Lipan şi înainte de alegeri chiar se -pregătea să lichideze ultimele fortăreţe ale taberei adverse din guvern.
Ceea ce-l îngrijora deocamdată mai mult erau conciliabulele de la spatele său. Trei fruntaşi ai opoziţiei, deşi din trei partide deosebite, conversau de cînd a pornit cortegiul, cu o cor- " dialitate suspectă. Aceasta nu-i plăcea.
Rămase înadins în urmă şi se intercala între dînşii. încleşta mîinile îndelung, cu o durere neconsolată.
— Bietul Steriu ! . . . Mare pierdere pentru ţară ! I-am spus "r întotdeauna că asemenea viaţă ... De altfel, mie mi se datoreşte "'-că am decis guvernul să-i facă funeralii naţionale.

Nu fiindcă îi datoram o poliţă de recunoştinţă, ca unuia care m-a cunoscut mai * bine decît toţi şi mai înainte de toţi, cu ochiul lui de neîntrecut . psiholog. Avea el nevoie de recunoştinţa mea ? Am făcut-o fiindcă o ţară nu trăieşte numai prin politică . . . Despre noi nimeni n-are să mai ştie nimic cînd om fi oale şi ulcele, măcar că ne sacrificăm viaţa pentru binele obştesc ...

Ceilalţi tăcură. îşi făcură semn să continue discuţia lor după înmormîntare. ,..,'..k. <..
■'.. ■ ■ .... ..,...•

242 !l ■''*<!* i*>'-iaiaiv «»ifcD - n

Gică Elefterescu aprinse o ţigare, fumînd în pumn, cum proceda la şcoală, discret. Fumul se înălţă uşor şi albastru în aerul străveziu.

— Se spune că n-a suferit deloc. Fericită moarte ! Ce zici, doctore ? . . . întrebă generalul Ignaţiu Zalomit, îmbălsămat în uniforma de mare ţinută, care mirosea a magazie de echipamente şi a ladă de campanie.

Doctorul Mihai Pop-Spătaru tocmai alegea din cutia de email o pastilă parfumată. Răspunse, ţinînd bomboana în vîrful degetelor înmănuşate :

— Pentru el a fost o moarte fericită. Pentru noi, nu ... Cred că preţuia mai mult decît jumătate din turma aceasta care ne tîrîm tălpile după dînsuî. Era încă în puterea vîrstei. Mai putea lucra zece-cincisprezece ani.

— Asta mă miram şi eu ! Înţelese cu urechea lui de surd generalul Zalomit. Pentru un simplu locotenent de rezervă prea mult tămbălău . . . Am auzit că era şi antimilitarist, pacifist şi alte isturi. Boala vremii ! .. .

Convoiul trecea şi se oprea în străzi cu soare, în primăvara bună si caldă, pe care Teofil Steriu tot n-ar fi observat-o.

Era ceasul cînd la masa de scris, în haina lui îmbumbiată pe corpul enorm, cu ferestrele închise, înşira slova măruntă pe hîr-tie, absent de la tot ce există în univers.

Teii din marginea trotuarelor dăduseră frunză subţire şi fină, de-un verde fraged, peste care nu se aşternuse încă praful murdar. Trecătorii se opreau să-şi ridice pălăriile ; mulţi nu ştiau cine e mortul şi nici n-ar fi ştiut mai mult dacă i-ar fi aflat numele ; pe urmă porneau cu pasul viu spre viaţa lor. Erau şi perechi cu braţul strîns cald, plecîndu-se să privească unul în ochii celuilalt cu o însetare nemărginită, care mîine va sfîrşi prin oboseală şi saţietate, certuri, gelozie, reproşuri.

— Au sosit rîndunelele ! Priveşte colea, pe sîrma de telegraf ! . . . spuse cu bucurie o fată cu ochii albaştri umbriţi de pălăria albă, de pai.

Teofil Steriu, chiar dacă nu s-ar fi aflat în sicriu, cu pleoapele închise vieţii, tot n-ar fi ştiut că rîndunelele au sosit.

Mirel Alcaz ajunse convoiul cu un automobil şi sări sprinten, aruncînd ţigarea şi distribuind o dată cu strîngerile de mînă ştirile ultime. Se alătură de cortegiu, răsucind capul în dreapta şi în stînga, îndărăt şi înainte, să-şi memoreze cine-i prezent şi cine lipseşte. ■• :
.:. ;.^..; ..„.■ .. , , . .-, .- . i. v. .Vr^-..î • ■ ,>....■■ ,

243

'' Şopti la o ureche : : Jv*M' ;" ■ ■ - ■'.....■- ■■'■' *'■"'■>'•-"'* W"T: ?■■J■""* : ;
■

— Astăzi s-a redeschis dosarul Petrolul — Iordan Hagi-Ior-dan. Nebunul de Lipan de astă dată o face lată . .. Are să-i joace şotia lui Gică, precum te văd . ..

Vestea trecu din ureche în ureche. Unii mai curioşi se des-prinseră să vină la Alcaz, ca să capete informaţii directe.

Dricul înainta încet, încărcat de toate florile primăverii. Teofil Steriu tot n-ar fi mirosit aceste flori.

De altfel, toţi îl uitaseră. Din tot cortegiul lungit dîră în urma carului mortuar pînă la capătul străzii, el era cel care interesa acum mai puţin pe cei veniţi să-l întovărăşească în drumul final. Rezerva de la încep\it se risipise. Toţi vorbeau tare. Fumau şi comentau evenimentul senzaţional al după-amiezii. Unii pistuiau vînzătorii de gazete şi aruncau din mers ochii pe „Ultima Oră." Poeţii tineri îşi aduseră aminte cît s-au zaharisit cei bătrîni. Scriitorii bătrîni îşi schimbau amabile răutăţi de confraţi. Se vorbea cu satisfacţia dintotdeauna despre expoziţiile ratate şi despre premierele căzute. Despre un scandal

conjugal, un divorţ şi o descindere într-un cuibar de stupefiante. Soldaţii scoşi din cazarmă să dea onoruri unui mort despre care nu mai auziseră pînă acum îndreptau priviri îmbietoare slugilor din acest cartier necunoscut. Se hotărau să revină în permisia de duminică.
în cutia închisă de metal, Teofil Steriu trecea legănat în pasul celor şase cai cu mantii negre şi pompoane, printr-o lume şi un soare şi o primăvară pe care tot nu le-ar fi văzut, chiar dacă nu s-ar fi aflat cu negrul capac astupat peste ochi.
Pe aceleaşi străzi mai trecuse şi printre aceiaşi oameni, în toate primăverile cîte au fost — dar pentru el încă de pe atunci nu existau. Nu exista decît masa de scris, cu foile albe lucioase şi o lume care era numai a lui, crescută şi însufleţită din el. • '• — Nu văd pe nimeni din familie. N-avea nici o rudă ? întrebă Mirel Alcaz.
— A venit azi-dimineaţă o băbătie. .. informă repede un reporter, pipernicit şi vioi. Un fel de ţărancă bătrînă sau o mahalagioaică. Lăptărească, cică . . . Am găsit-o acasă la el, bocin-du-se . . . Eram cu sculptorul Han, cînd i-a luat masca. O femeie foarte simplă. Spunea că-i mama lui. 11 bocea : „Puiul mamii, pui !" Şi nu-l recunoştea. Pesemne că-l vedea tot băieţaşul din clasa întîia de liceu, cînd a plecat pentru totdeauna de acasă. La

început se văitase că nu-i băiatul ei... Parcă avea să i-l fure cineva ! .. . „Puiul mamii, pui !" Cred şi eu că n-avea cum să-l recunoască. Un pui de o sută douăzeci de kilograme ! . . . Zice că-i făcuse o pensie ... A rămas acasă, să păzească lucrurile. Cică să nu i le fure nimeni ... Se pare că-i o babă foarte avară ... Nu mai văzuse tablouri. întreba cît costă. Nu mai văzuse cărţi şi întreba unde-s cărţile pe care le-a scris puiul mamei, pui ! Cum, numai atîtea au rămas ? Că el, după cîte a auzit, scrisese cu duiumul, să umple toată ţara ! ... Pe urmă a început să strîngă cheile. Şi a cerut slujnicei, Hanţi pe nume, să-i facă o listă de tot ce se afla în casă, fiindcă ea nu ştie să scrie. Slujnica o sfătuia să rămînă în casa puiului mamei, pui fiindcă era proprietatea lui, şi nimeni n-are drept s-o alunge. Ea, nu ! Că nu poate lăsa vacile. Are două vaci. Şi la gîndul că le-a lăsat acasă, pe mîini străine, a început să le bocească şi pe ele : vacile mamei, vaci ! Iată un subiect de nuvelă pe care Teofil Steriu nu s-a gîndit s-o scrie niciodată . . .
— A trimis şi regina o coroană ! îşi exprimă uimirea generalul Ignaţiu Zalomit.
— Te cred şi eu, don general Sesotris ! A fost doar cel mai mare scriitor al nostru. Preşedintele Academiei ! îi răcni in ureche reporterul.
— Foarte bine ! pricepu generalul surd, în felul său. Foarte binr ! Să pui la ziar. Prea mult pentru artilerie şi nimic pentru infanterie. Aceasta am spus-o eu pe la 1899—1900 lui Mitiţă Sturza şi nu m-a ascultat... De asta ne ducem de rîpă ! . . .
-— De ce nu-ţi cumperi un microfon, domnule general ? Au ieşit un fel de aparate . . . Microfon. Mi-cro-fon !
— Ştiu ! Ştiu ! Lasă, nu striga aşa, că doar nu-s surd. Am să vînd „Creditul Minier" şi am să cumpăr. „Reşiţe".
La cimitir serviciul religios a fost lung, iar jalnioile cuvîn-tări, numeroase.
în jurul mormîntului cu hîda gură de ţărînă căscată făcuseră cerc, în haine solemne şi negre, toţi coi care ascultau vorbitorul, aştepiînd ca pe urmă vorbitorul să treacă în locul lor şi să-i asculte de dînşii. Unii, grăbiţi, au călcat rîndul, luînd înaintea celor înscrişi, alţii au avut atîtea de spus, îneît le venea lor singuri să caşte. Erau şi acei care toată viaţa îl bîrfi-seră şi îl descopereau acum gloria neamului.

Soarele, cu toţi milostiv, îşi juca razele calde în toate cheliile lucii.
La spatele acestei gărzi negre se afla, ridieîndu-se în vîrful degetelor, mulţimea cea simplă, pentru care într-adevăr Teofil Steriu existase. Tineri şi femei, liceeni în uniforme, oameni pe care nu-i observă nimeni niciodată pe stradă şi cărora nu le-ar şti nimeni numele chiar dacă i-ar vedea : cititori care-au crezut, au suferit şi au sperat cu lumea din cărţile lui Teofil Steriu. Aceia nu veniseră să fie prezenţi, să se arate şi să fie văzuţi ; dar dînşii nu aveau parte acum să vadă nimic alt decît un perete de capete şi de cefe, de spinări negre, astupîndu-le mortul lor. Mai vedeau doar aţele albastre de fum din căţuiele cu tămîie şi fumul elastic şi negru al luminărilor, înălţîndu-se molatic spre cerul primitor.

— Mergem să ne mişcăm puţin ? Am cîţiva prieteni aici, cărora nu le-am mai făcut de mult vizită . .. rosti Leon Mătăsaru, prinzînd braţul lui Ion Ozun.
îşi făcură loc prin mulţime. Amîndoi plecară printre monumente şi cruci. După grilajuri se vedea pămînt răscolit, cu răsaduri proaspete de flori. Dar cele mai multe morminte se aflau într-o mută şi mare uitare.
Aceasta nu împiedicase primăvara să îmbrace mesteacănii plîngători într-o balansată şi încă diafană perdea de frunze mărunte. Iarba creştea viguroasă şi deasă. Flori sălbatice şi proletarizate săltaseră vînjos printre scaieţi. Era în acest ţinut tăcut al morţilor, o victorioasă irupţie a vieţii vegetale.
Departe, se înmuia linia viorie a orizontului peste cîmpuri, şi de cealaltă parte, oraşul îşi îneca vîrful acoperişurilor în fum de furnale.
Leon Mătăsaru privi într-acolo, pe urmă cuprinse rotund oastea fără număr a crucilor de aici.
Făcu un gest neisprăvit cu mina, pe rînd, spre oraşul de departe ; spre crucile din jurul lor.
— Dacă toţi, cînd sîntem acolo, ne-am aduce aminte, o singură dată pe zi, că există şi aceasta, poate viaţa noastră ar fi altfel.. .
Pe urmă, după un timp :
— Ştii că eu de douăzeci de ani nu mai vorbeam cu Teofil Steriu ? Am fost prieteni foarte buni. Fraţi. Intr-o zi ne-am certat de la un nimic. Un oancan de cafenea. Poate nici atît. Bunăvoinţa prietenilor . . . Aceasta s-a întîmplat pe

vremea cînd el mai venea o dată pe lună la cafenea, înainte de a se închide în viaţa pe care a dus-o. L-ai cunoscut mai bine?
— Nu mult. . . Dar îndestul, vorbi Ion Ozun. Destul ca să preţuiesc în el ceea ce puţini poate au cunoscut. Sub înfăţişarea întotdeauna placidă şi de atîtea ori morocănoasă, eu am avut prilej să aflu ce ascundea . . . M-a ajutat cînd am sosit singur aici, sărac şi străin. Mi-a dat chiar să mănînc.
Ion Ozun respinse cu mîna o prezenţă supărătoare. Nu amintirea iernii de ger şi de foame ; după-amiaza cînd Teofil Steriu a lepădat deodată indiferenţa dintotdeauna să-l cheme la el. Ci respinse suvenirul privirii de mustrare şi de ironie şi, poate, de milă, cu care simţea că Teofil Steriu îl urmărise în drumul lui de mai tîrziu.
Se simţea vinovat. 11 înşelase. Nu fusese vrednic de încrederea lui : el, care renunţase la tot ca să devină acum aproape un alt Mirel Alcaz, doar încă nu destul de abil şi încă nu destul de cinic.
-— Să mergem pe cealaltă potecă . .. Prietenii mei sînt mai departe, spuse Leon Mătăsaru, pornind alături printre grila juri, cu pardesiul lui, dezbumbiat, cu pălăria pătată gras şi cu ghetele care n-au mai fost lustruite de un an. Ţi-am spus că am fost într-o vreme eu şi Teofil nedespărţiţi, şi că după aceea nu ne-am mai vorbit. Regret acum şi ştiu că regreta şi el. Am amînat întotdeauna .. . Spuneam : „Am să mă duc mîine, să-i apuc mîna şi să-i trec braţul celălalt după gît: Prietene Teofil ! Frate Teofile !" . .. Poate şi el va fi gîndit la fel. I-o citeam în privire, cînd întorcea ochii. Ne oprea nu ştiu ce. Fără îndoială, ne oprea şi siguranţa că puteam amîna aceasta pe „mîine". Acum, mîine pentru el nu mai există. De altfel, nici pentru mine . .. Stătu să vorbească, rezemat cu spatele de piatra unui cavou : Era singurul dintre confraţi pe care într-adevăr îl stimam. El singur înţelesese că nu e destul să fii sau să te crezi născut cu talent. El ştia că talentul implică o teribilă răspundere. Că din momentul ce ţi-a fost dăruit, trebuie să devii sclavul lui, să-l serveşti.. . Ceilalţi, cei care au scris o carte şi o tîrîie după dînşii o viaţă, îl acuzau că se izolează să lucreze în afară de contactul cu realitatea. Ca să creezi, nu e nevoie numaidecît să paşti realitatea cu ochii, ca viţeii iarba cu botul, pentru a da minţii ce rumega şi condeiului ce scrie. în cei dintîi ani el trăise viaţa din greu

şi amar. învăţase ce înseamnă realitatea epocii noastre, să-i ajungă pentru o sută de cărţi ! .. . Căci de la o anume limită înainte ce-ţi mai poate spune nou ? Şi ce săvîrşeşte nou această realitate în care trăim ? . . . Bănci şi uzini, ca să îmbogăţească mai fără măsură pe unii şi ca să flămînzească mai fără milă pe alţii. Politicieni neobrăzaţi, ca domnii miniştri pe

care i-ai auzit jelindu-l în numele patriei şi al poporului ! Judecind bine, într-un stat să află concentrată toată umanitatea, cu martiri, cu tirani, cu pezevenchi, cu naivi . . . Dacă l-ai privit o dată şi l-ai înţeles o dată, nu mai ai ce afla nou asupra umanităţii. Doar, toate, pe altă scară . .. De altminteri, bănuiesc că singurătatea şi izolarea aceasta a lui erau mai mult un fel de pudoare. Uneori pleca, dispărea cine ştie pe unde . .. NŞf m-ar mira să aflu că-şi împrospăta şi-şi verifica anume ştiinţe mai vechi.. . N-ai observat ce ochi teribili avea sub aspectul somnolent şi placid ? O singură sclipire a privirii îi ajungea să cuprindă totul şi să pătrundă dincolo de ceea ce vedem noi în oameni, în natură, în viaţă . . . Viaţa ? . . . Pe mine viaţa m-a risipit. . . De zece ani n-am scris un singur vers. Piesa care mi-a dat asa-zisul mare succes mi-e străină .. . N-o maî recunosc ... E desprinsă d*» mine de atîţia ani. Nu e bună nici pentru ceea ce-mi dă. îmi dă bani, cu caro n-am ce face, fiindcă nu mai pot cumpăra cu aceşti bani timpul pierdut. Altceva ce-aş cumpăra ? Pe mine mă dezgustă şi o haină nouă . . . Teofil Steriu a avut tăria să se apere de aceasta. S-a salvat la timp. Ştiam că pentru un lucru nu mă iartă. Pentru ceea ce n-am făcut ! Pentru acest timp pierdut. . . Nu mi-o ierta cu o durere de frate ... Acum e prea tîrziu să-i spun că l-am înţeles şi că durerea lui mă durea încă mai mult pe mine... Să mergem. Într-acolo sînt prietenii mei. Tovarăşii tinereţii, care nici ei n-au făcut nimic ; n-au lăsat în urmă aproape nimic. Ei au însă o iertare ! . .. Au murit înainte de timp, ca mai toţi din generaţia mea ... La începutul tinereţii. Ca această necunoscută de-o pildă.

Arătă din treacăt o fotografie pe sticlă, prinsă în marmura unui monument. Un cap de copilă, cu ochi sclipind de rîs tînăr şi cu obrazul tînăr.

— Citeşte anul morţii. . . Cine-şi mai aminteşte de ea 7 îi mai rosteşte cineva numele ? Trăieşte în vreun suvenir ? Revine în vreo conversaţie de bătrîni ? . .. Aceasta e moartea totală. Neantul! ,:^Huwr«»-.: ..-,..> >,,..:. y(

r

• K»— Totuşi, ceea ce cred eu că e mai îngrozitor decît aceasta, spuse Ion Ozun, e poate că pentru dînsa a fost mai bine să moară aşa. Să moară atunci. Uită-te şi dumneata. Ce minunat îi sclipeau ochii în tresăltarea aceasta de rîs tînăr şi fără grijă. Cu rîsul acesta şi cu obrazul acesta fraged, neîntinat a plecat din viaţă aşa cum o arată această imagine. Ar fi fost astăzi o babă plicticoasă, cu umbrelă şi pelerină demodată. O pensionară care se ceartă la ghişeul de percepţie şi pe care o dă uşierul afară. Aşa, a luat tinereţea cu ea. N-a cunoscut moartea din viaţă ... Moartea înceată şi respingătoare.

— Poate, încuviinţă Leon Mătăsaru. Am ajuns. Aceştia sînt. Aici sînt.

Locul era mai tăcut şi pustiu. Morminte sărace. Morminte părăsite ; definitiv redate pămîntuîui. Cu iarbă deasă şi cu flori de cîmp. Crucile — scufundate şi fără nici un nume. Un fluture trece prin aer, ca o floare vagaboandă.

Ion Ozun se trase în lături, să nu turbure gîndul poetului.

Leon Mătăsaru. cu pălăria în mînă, cu fruntea în soarele trandafiriu al asfinţitului, privea părnîntul gol. Ion Ozun îl văzu aşa cum îl arătau gravurile de acum zece şi cincisprezece ani : cu fruntea înaltă şi pură, cu ochii umbriţi de acea tristeţe cosmică a poemelor, pe care el le învăţase pe de rost pe băncile şcoalei. Dar gura era acum chinuită şi părul de pe tîmpJe căzut.

— Erau trei.. . spuse înecat Leon Mătăsaru. Erau tineri şi aveau drept să spere orice de la viaţă. ..

Le rosti numele. Ion Ozun cunoscu astfel că acolo, sub pămînt şi sub iarbă, se afla un pictor, un poet şi un cronicar, pe care manualele îi pomenesc drept trei mari făgăduieli secerate în cea dintîi tinereţe.

— Eram nedespărţiţi... O ceată foarte zgomotoasă şi insuportabilă, clocotind de proiecte. Nu poţi şti cum iubeam viaţa şi cum ne iubeam meşteşugul nostru. Nu ne încăpea lumea . . . Credeam că n-or să ne mai ajungă anii pentru cîte aveam de isprăvit... Poate e mai bine aşa, cum spuneai adineaori. S-ar afla acum, poate, alături de ceilalţi, rostind un plicticos şi plin de vanitate discurs. Am fi poate duşmani, de la cine ştie ce neînsemnată glumă. Poate ne-ar roade invi-

dia . . . Poate nu ne-am întinde mîna şi am aştepta un „mîine", amînîndu-l pînă ce devine ireparabil. .. I-a cruţat moartea de asemenea sfîrşit. Căci aceasta e soarta pe care ne-o rezervă şi la care ne condamnă societatea în care trăim ... E vina ei ? Vina noastră ? . . . Poate a amîndorura . . . Sigur că da ... Mă hotărîsem, îţi mărturisesc, mă hotărîsem să le ridic trei cruci de marmură, cînd am văzut că piesa îmi aducea atîţia bani cîţi nu-mi trebuiau. Vorbisem cu prietenul Han să le făurim pentru o grădină busturile de bronz. Prostii ! Deşertăciune pe care ei ar fi respins-o. Le stă mai bine aşa . . . Mormintele şi catedralele abandonate îţi vorbesc altfel... Să plecăm. Au sîL ne închidă aci, cu morţii...

W

Grăbiră pe potecile strîmbe. Cimitirul se golise.

Teofil Steriu rămînea în urmă, cea dintâi noapte sub pă-mîntul ud, cu toată movila de cununi proaspete pe piept, din care în scurtă vreme n-au să mai fie decît sîrme urîte şi un mototol putred de frunze. Rămînea cea dinţii noapte — cea mai grea — pînă cînd cimitirul îl încorporează poporului său pacificat, imobil şi mut.

— Eu ştiu un vin bun, într-un local unde sînt servit bine ! anunţă Leon Mătăsaru, tîrziu, cînd au ajuns în Bulevardul Academiei. Am nevoie în astă seară întîi să-mi amintesc. Apoi să uit. Mergi ?

-— Dacă bineînţeles mutra mea. . . acceptă Ion Ozun cu modestie, bucuros să se afle împreună cu unul din idolii adolescenţei sale.

— Lasă mutra. O dată n-are să devină obicei. Trebuie să ştii că eu am oroare de toată familia noastră : scriitori, pictori, gazetari, actori... Eu îmi petrec nopţile cu nişte funcţionari necăjiţi şi obscuri, care habar n-au de literatură şi de veninurile noastre. Aceasta nu-i împiedică să fie nişte oameni foarte de omenie. Dimpotrivă. N-au de împărţit cu mine nimic. Nu-mi azvîrl cu paharul în cap pentru cine ştie ce controverse estetice ; iar veselia lor nu-i spurcată de niei un rînjet confrăţesc în astă seară am însă nevoie să-mi amintesc despre ceilalţi, rămaşi acolo sus, ca pe urmă, pentru încă o bucată de vreme, să uit... Haidem i îţi spun că vinul e bun şi că sînt servit bine ..,

250

Am să-ţi fredonez un cîntec pe care îl cîntam cu ei... .Cînte-cul nostru .. .

Aşa au plecat şi aşa au cutreierat noaptea în localul unde exista un vin bun şi unde Leon Mătăsaru era servit bine ; pe urmă în alte şi alte localuri, cu băuturi mai puţin bune şi unde au fost serviţi mai puţin bine.

Aceasta nu mai avu de la o vreme nici o însemnătate nici pentru Leon Mătăsaru, nici pentru Ion Ozun. Au fost pe rînd fericiţi, trişti şi veseli ; au lăcrimat şi s-au sărutat. Au cîntat şi au observat apoi că mesele încep să se depărteze şi să se apropie bizar : ceea ce li se părea totuşi foarte normal şi plăcut.

Pe urmă, tîrziu, după ce s-au tras pretutindeni toate obloanele, un taximetru — cel mai ciudat taximetru din capitală, cu mers în zigzag şi cu facultatea de a trece vertiginos prin ziduri şi prin stîlpii de felinar — i-a adus la „Arizona-bar".

Un picolo în vestă roşie şi cu tichia pe o ureche le-a dat ajutor să coboare. Aveau neapărată nevoie.

Apoi le-a deschis uşa, poate fiindcă voiau să intre pe fereastră. Insă Leon Mătăsaru nu s-a lăsat convins decît atunci cînd Ion Ozun l-a ameninţat cumplit de mînios că-l bate, fiindcă îl compromite.

— Ai da tu în mine, Ozunule ? se miră îndurerat Leon Mătăsaru. M-ai bate tu ?

— Sigur ! Intri pe uşă sau te bat ? afirmă cu tărie Ion Ozun, care, aşa cum se afla atunci, n-ar fi simţit nici o remuş-care să-şi ia la scărmănat idolul adolescenţei ca pe-un mardeiaş din mahalaua lui.

— Ei bine, atunci, na, intru pe uşă ! renunţă cu mărinimie Leon Mătăsaru. Eu nu-s încăpăţînat ca tine !

Intră pieziş. Şi constată că există o providenţă, de vreme ce singura masă liberă se afla chiar lîngă uşă, dispensîndu-l de riscurile unui aventuros voiaj pînă în celălalt capăt.

Bătu în lemn şi se aplecă repede după pumn, să-l prindă îndărăt, fiindcă i ?e păru că pumnul avea o condamnabilă tendinţă să evadeze, desprins din încheietură.

Bătu şi comandă, global.

•— Vin !   Şampanie !   Whisky !   Orice ;   de toate ! . . .
Chelnerul, mai sceptic în evaluarea capacităţii de consum a clienţilor, aduse deocamdată numai o frapieră cu şampanie.
Barul era alb, lăcuit, geometrie; numai lemn lustruit şi metal nichelat. .,,... ..■■■.-.   . .,, ...
^..... ,s .;,; . .   . .
251
Dar atmosfera era înăbuşitoare. Ventilatorul, vîjîind, nu prididea să absoarbă fumul compact în spirale. Becurile opa-lescente luminau ca într-un fund de mină. Un quator rusesc, în cazacă neagră, cînta Luntraşii de pe Volga, şi Ion Ozun, la înfăţişarea frunţilor plecate sub suflul vast de tristeţe, simţi o neapărată nevoie să suspine, să ofteze, să plîngă, zdrobit de durerea şi amarul luntraşilor de pe Volga. Se birui cu o ultimă încordare adunată din drojdia conştiinţei, la gîndul că în sală se aflau atîţia prieteni şi încă mai mulţi cunoscuţi. Avu aceeaşi tărie cînd jazul cîntă o havaiană cu modulaţii de jale ancestrală, deşi i se păru insuportabilă amintirea că Teofil Steriu n-a trăit niciodată momentul acesta şi că de acum nici nu o să-l mai poată trăi.
Prin irizaţii care făceau să se clatine totul în fîşii luminoase de curcubeu, văzu că Leon Mătăsaru, de unul singur, se deda unei îndeletniciri stranii, spre înveselirea vecinilor de la celelalte mese. Prinsese un căţel jigărit scăpat înlăuntru printre picioarele celor care intrau şi ieşeau. 11 îndopa cu o răbdare de doică, turnîndu-i pe gît şampanie cu linguriţa. Pe urmă îl ridică de pielea cefii şi îl boteză cu un gîlgîit de şampanie în cap, dîndu-i numele singurului cronicar dramatic care i-a terfelit piesa de nu mai făcea nici două parale.
Ion Ozun nu se miră deloc. Găsea aceasta chiar foarte firesc. Entuziasmat, deşertă două pahare unul după altul pe gî-tul său, nu al căţelului jigărit, după care îndată se volatiliza într-o lume ireală şi celestă, fără legile gravitäţii şi fără dimensiuni.
Nu-i mai păsa de cei care-l văd şi-l cunosc. Erau cu toate acestea îndestui. . .
Chiar la masa din faţa lor, Iordan Hagi-Iordan se afla înconjurat de o lume zgomotoasă şi cu veselie foarte înaintată. în smochingul gata să arunce în aer nasturii, era stacojiu la ma-ximum, încît s-ar fi crezut că aceasta e seara atacului inevitabil de apoplexie. Rîdea cu maxilarele late, parcă mai late de cînd îşi răsese mustăţile uriaşe, ascultînd glumele individului cu faţa scofîlcită şi verzuie. Individul cu privire piezişă de intrigant şi cu o aţă de păr făcînd virgulă pe fruntea untdelemnoasă, nedespărţit de el în ultimul timp. Avea un fel deosebit de a istorisi anecdotele cele mai scabroase, fără nici o tresărire a feţei : corect, grav şi glacial. Iordan Hagi-Iordan exploda în hohote groase de rîs şi arunca priviri triumfale în jur, ca unul care ar fi contribuit cu ceva la paternitatea acestor istorii.* .   ,.,
>fai.; »
252
Venise înadins şi aici, după ce colindase toate localurile de noapte. Astfel dovedea tuturor cît de puţin e îngrijorat el de ameninţările justiţiei şi de manoperele lui Gică Elefterescu. Se ştia cu arme tari în mînă şi cu aliaţi puternici în spate. îşi făgăduia o repede si totală revanşă. Insă rîsul îi rămînea feroce, iar în fundul ochilor creştea pe măsura paharelor un întuneric răutăcios şi ameninţător.
La masa de alături, Fredy Goldamm, prudent, încercase de două ori să plece. Dar tovarăşa lui, o femeie tuturor necunoscută, înaltă, cu ochii mari şi superbi, se împotrivise, fiindcă îşi găsise un dansator pe măsura ei, Scarlat Bosie.
Cînd lunecau împreună, în lumina becurilor schimbată — verde-violetă — celelalte perechi se opreau să-i privească. Rochia fluidă a femeii oscila înfăşurîndu-se în jurul bărbatului, ca firele de algă într-un fund legănat de ocean. Lanţul subţire de platină de la mîna lui Scarlat Bosie îi dezmierda uşor catifeaua albă a pielii. Erau într-adevăr o incomparabilă pereche, vrednică de-o piacardă-reclamă a barului, alcătuind un singur şi elastic trup. Iar ea nu-l îndemna din ochi decît la dansurile cu mişcări lascive şi lungi.
Atunci două fiinţe se aflau în sală, care se uitau cu buzele strînse, silindu-se să pară nepăsătoare şi să surîdă. Fredy Goldamm la o masă, Ana Mereuţă la alta. Scarlat Bosie venise împreună cu Ana şi cu Gută Mereuţă. Dispăruse, se întorsese şi iar plecase. De fiecare dată cu ochiul mai turbure sub sclipirea de sticlă a monoclului. Ana ştia acum. Se ducea la club. Pierdea. Se întorcea şi pleca iar. In ultimele săptămîni mereu a pierdut, şi din

pricina aceasta se poartă cu dînsa din ce în ce mai nesuferit. E mereu preocupat. Răspunde duşmănos la întrebări. Se poartă cu dînsa mai tot aşa cum îi vorbeşte ea acasă iui Georges cînd devine Gută. Iar acum a mai apărut şi femeia aceasta !
li fu recunoscătoare cînd Scarlat îşi aminti că şi ea dansează şi o invită.
— De ce mă torturezi, Charles ? îl întrebă şuierat, prefă-cîndu-se a surîde, ca şi cum rostea cea mai şăgalnică şi răsfăţată glumire.
■— Începi iar ? replică el cu acelaşi surîs pentru ochii spectatorilor, care făceau prin contrast răsteala stapînită a glasului încă şi mai crudă. ,, ... ;

" — De două săptămîni te porţi cu mine, Charles, într-un mod ! ... Nici nu mai ştiu ce să cred ...
— Crede ce pofteşti ! . . . continuă Scarlat Bosie să zîm-bească suav. Grede ce vrei ! înţelege că nu pot să am grije numai de nacafalele tale. Sînt într-o situaţie disperată. Ţi-am spus. Două sute de mii, care nu erau ai mei ; pe lingă sfertul de milion al meu, ultimul fond de rezervă. Mîine nu-mi ră-mîne decît. . .
— Ce vrei să faci, Charles, pentru Dumnezeu ? se sperie Ana strîngîndu-i încleştat mîna.
Continuau să danseze printre celelalte perechi, izbutind să păstreze figură şi privire şi vorbă şi surîs de oameni care se amuză la acest ceas, cu toate desfătările pe care le îngăduie acest ceas şi acest loc. Dar surîsul şi vorba şi privirea, toate lăsau să străbată pentru un ochi mai atent, de sub faţa lor înşelător voioasă, strigătul singuratic al fiecăruia. Poate că nici nu erau numai ei doi din acest bar încercînd să se mintă într-asemenea veselie crispată.
— Ce vrei să faci, Charles ? Şi de ce mă mai torturezi cu femeia aceasta ?
— Uit. . . Vreau să mă ameţesc şi să uit. Gîndeşte că mîine . . .
Lanţul subţire de platină îi alinta acum şi mîna Anei la încheierea pumnului, cu o dulce senzaţie fizică înfiorată de amintiri, memoria cărnii, acolo unde Scarlat începea să o sărute de obicei, urcîndu-şi buzele spre umăr.
Muzicanţii, înfierbîntaţi de şampania trimisă de Hagi-Ior-dan, păreau atinşi de paroxismul delirului acrobatic. Dopurile pocneau. Chelnerii se strecurau şerpuit printre perechi. Afară era o noapte de april cu sclipet de stele — dar cerul pentru cine mai exista ?
— Şi nu se poate face nimic ? întrebă Ana.
— Ce să se poată face ?. . . Am banii mîine, s-a terminat ! Plătesc şi n-a fost nimic. N-am . . .
— Charles ... tu ştii bijuteriile mele. Sînt multe şi de preţ. Nu le port niciodată... Sînt o moştenire. Mă mulţumesc cu coliere de cristal, de jad, de perle japoneze ; tocmai fiindcă cele moştenite sînt prea grele şi lucrate în stil de epocă . .. Am şi nişte acţiuni despre care Georges nu se interesează niciodată ... Dacă într-adevăr înţelegi ce însemnezi tu pentru mine... •...... : .««a», ,.u -,,<. t,..,!»,

' — Ce-ţi veni ? Cum ţi-ai putut imagina aceasta ? întrebă indignat Scarlat Bosie.
Dar mîna lui o strângea captivă mai încleştat şi indignarea sună moale, fără convingere.
— Uite . .. Mîine dimineaţă trec pe la tine. N-are să ştie nimeni, niciodată. .. însă nu mai dansa cu femeia aceea, Gharles ! Tu pentru dînsa vii aci, cînd nu eşti cu noi ?
— Cum poţi să-ţi închipuieşti aceasta, Annie ? E întîia oară cînd o văd...
— Adevărat ?
— Cînd ţi-am minţit eu ? Să ne oprim. Pauvre Georges ! . .. î s-a lungit nasul privind la noi şi aşteptînd .. . vorbi Bosie generos şi cu glas îmbunat.
într-adevăr, Gută Mereuţă aştepta în faţa paharului neatins, cu o resignare de martir. El nu găsea nici o plăcere în aceste nopţi pierdute, unde îl tîra Ana şi pe care le-ar fi schimbat cu un jîlţ înaintea sobei, unde să citească ziarele în papuci şi în halat.
Se ridică să le facă loc. Nopţile acestea sau poate altceva i-au mai lungit încă nasul prelung de proboscidian şi i-au mai înceţoşat ochii, de la o vreme parcă mai mici şi parcă mai în-depărtaţi spre tîmple. Gulerul smochingului îl gîtuia. Se uită la ceas. Ana se uita în oglinda poşetei.
Dar ea privea cu gîndul dus. Urzind planul cum să ia mîine inelele, colierul şi brăţările, pachetul de acţiuni din birou, fără să ştie Georges niciodată. Va spune că le-a pierdut. Gă i

le-a furat cineva. De altfel, explicaţia nu cere nici o grabă. Va veni tîrziu . .. Cine ştie cînd ! Acum, important e numai să-l convingă pe Gharles să primească.
Scarlat Bosie privea în scrumul ţigării. Aşa de amar şi departe şi adînc, ca într-un străfund de negru abis, încît Ana i-ar fi prins tîmplele în palme, să-l strîngă la piept şi să-l facă să uite. în orice caz, va pune o condiţie. îl va ruga să jure că nu mai pune mîna pe cărţi niciodată. ,yj
-q -.f.
In
De undeva, din alt local de noapte, apăru prinţul Anton
Muşat.
Se aşeză la una din mesele acum goale, adică mai mult căzu decît se aşeză. Ceru o cafea neagră, dar chelnerul nu se grăbi

să-l servească. Nu-l mai privea cu slugărnicia mieroasă de odinioară. Căci prinţul Anton Muşat nu mai păstra nimic din vestigiile glorioase de odinioară. Nici nu mai era acelaşi om. Nici nu mai era om.
Un vagabond cu hainele destrămate şi cu gulerul murdar, cu barbă de o săptămînă. Obrazul găvănit şi ochii stinşi în ca-, vernele orbitelor, buzele albe şi nările arse mărturiseau surparea cocainei în ultima fază. Schimbase morfina pe praful alb, fiindcă era mai uşor de găsit. Cînd n-avea cu ce să-l cumpere, îl cerşea. Ca acum, cînd se ridică împleticindu-se să meargă pînă la masa lui Iordan Hagi-Iordan. El poate să-i dea oricît şi oricînd. Numai un semn să-i facă, şi toate femeile de aici îi întind cutioara de fildeş.
Iordan Hagi-Iordan se afla însă într-un ceas turbure şi crud. Încordarea îndîrjită după aceste zile ale lui de luptă şi băutura "acestei nopţi, care nu izbutise să-i aducă o destindere, se des-cărcau într-o duşmănoasă clocotire împotriva întregului univers.
— Nu şi-a permis nimeni să te invite la masa noastră, prinţule, în compania unor mitocani ca noi, fără blazon . . . rînji mestecînd capătul havanei între dinţi. încît măria-ta poate ră-xnîne la distanţă. Aduci oarecare insecte. Şi măria-ta ar putea să ne scutească în astă seară cu dragostea şi cu milogeala ... Le cunoaştem ! Ai plictisit toată lumea cu ele. Fii ceva mai demn, prinţule, că se răsucesc în morminte ciolanele tuturor Muşa-tinilor !
Quatorul rusesc cînta o melopee gravă şi tristă.
Anton Muşat rămase în picioare. Aşa se vedea întreg, cu hainele spînzurînd pe schelet, cu mîinile lui albe şi lungi tre-murînd gelatinos. Nu mai avea tăria să plece. Uitase mîndria să răspundă. El ar fi plătit cu orice, dacă ar mai avea cu ce, un singur dram de praf pe unghie sau pe mica paletă de fildeş. Rămase în picioare, fiindcă şi creierul era golit de gînd.
Ceilalţi, din jur, priveau. Ion Ozun moţăia cu ochii închişi si cu fruntea în palmă. Leon Mătăsaru urcase cîinele botezat pe masă, iar cu spatele întors la toată sala, îi jura duios că l-a adoptat, încît nu vor mai fi amîndoi singuri pe lume, ca nişte orfani.
— Am să te duc la baie . . . pă-ătosule ! Şi-o să ne cum-pă-ăm amîndoi aine noi. . . Am să-ţi cumpă-ă on zu-ăgălău ş-on paadesiu, o să ne p-imbăm ca i-şte bo-ei, pă-ătosule ! •w&

Individul cu faţa verzuie şi cu glumele fără nici o tresărire în obraz se plecă să şoptească o inspiraţie la urechea lui Iordan Hagi-Iordan.
— Ei bravo ! Asta e o idee ! se înveseli rînjind Iordan Hagi-Iordan. Şi întorcîndu-se către chelner : Cheamă pe Mitzi, garderobiera. Să se prezinte imediat.
Garderobiera veni. Corul sfîrşise.
— Asculţi, prinţule ? Ştiu prea bine ce vrea măria-ta, dar şi măria-ta ştie că orice pe lume se plăteşte . .. Cred că eşti convins de asta ca unul care o viaţă întreagă ai plătit cu banii moştenirilor ! . . . Poţi să plăteşti şi acum.
— N-am ! rîse idiot Anton Muşat, cu această unică tresărire a lealităţii în creierul lichefiat.
— Ştiu şi asta ! Măriei-tale n-are ce impozit progresiv pe venit să-i mai ia fiscul lui Vintilă. Cu toate acestea, putem cădea la înţelegere ... Prietenul de aici mi-a dat o idee . . . Măria-ta vrea să-şi plătească o plăcere. Nu ? Eu vreau să-mi plătesc un gust. Nu ? E simplu ?
— Simplu, repetă maşinal Anton Muşat.
— Atunci ne-am înţeles. Nu eşti atît de rasolit cum spune lumea, prinţule ! . . . Eu nu-ţi cer

mare lucru. Pui genunchiul frumuşel în pămînt şi pupi cu ardoare talpa lui Mitzi. Nu e întîia oară cînd săruţi pantoful unei femei. Pentru aceasta, plata e aici ! . . . (Puse pe masă cutia rotundă de os, trimisă de o femeie din mînă în mînă, pe sub mese.) Haide ! Miuzik !
Garderobiera vru să fugă.
— Stai ! o prinse cu mîna de fier Iordan Hagi-Iordan. Aceasta e pentru tine ! îi mototoli o hîrtie albastră în pumn.
— Ei, prinţule ! Ce aştepţi ? Uite acilea ; au apărut două cutii. E lumea" generoasă cu măria-ta în astă noapte . . . Două cutii ; ai pe o săptămînă ! Grăbeşte, căci îmi retrag oferta, ameninţă Hagi-Iordan în termenii săi curenţi de bursă şi licitaţii.
Prinţul Anton Muşat privi împrejur cu ochii goi. Poate nici nu vedea nimic. Poate îi păreau toate ireale. Poate îi erau toate indiferente.
— îmi dai ? scînci neîncrezător.
— Sîntem între oameni de onoare ! se scandaliza Iordan Hagi-Iordan. Un cuvînt am ! Uite-aci ! puse laba păroasă pe ambele cutii.
Anton Muşat se pregătea să-şi îndoaie genunchii, cum îî îndoia cînd era copil în faţa altarului, dus de guvernantă în

dimineţile de sărbătoare, în haine de catifea albastră cu guler de valansienă.
— Cum poţi face asta ? sări împingînd mesele şi smu-cindu-l de mînă femeia cu ochii imenşi şi cu rochia de alge, care stătuse alături de Fredy Goldamm. Cum poţi face aceasta ? Şi dumneata cum poţi cere aceasta ? Dumneata, brută ! îl fulgeră cu ochii fosforici pe Hagi-Iordan. Şi voi toţi cum puteţi tolera aceasta, voi toţi, care vă pregătiţi să priviţi, brute ? ... se adresă tinerilor sclivisiţi, cu rîsul vîscos şi poltron, care toată noaptea o asasinaseră cu ocheadele.
— Bravo, Eumenido ! Bravo ! . . . aplaudă Leon Mătăsaru,. care atunci observă că se întîmplă ceva. i
Căţelul ingrat, cu toate jurămintele de frăţie ale lui Leont Mătăsaru, profită de ocazie şi o tuli de fugă pe sub mese.
— Ascultă, fetiţo ! mormăi ameninţător, rîşnind din măselele maxilarelor, Iordan Hagi-Iordan, încă mai stacojiu.
Femeia îl măsură fără să răspundă şi-i întoarse spatele. Anton Muşat se lăsă dus de mînă la masa ei, ca un copil care s-a rătăcit.
Dar Fredy Goldamm dispăruse. Găsise că e mai prudent.
Patronul făcu semn jazurilor, iar alămurile izbucniră un dans voios, frenetic, nebun, ca să acopere glasurile.
Cînd au plecat toţi cei de la masa lui Iordan Hagi-Iordan^ şi alţii de la alte mese, Scarlat Bosie rămase în urmă şi vru să cheme cu o implorare languroasă privirea femeii. Femeia răsuci dispreţuitor capul şi începu să toarne cafea neagră în ceaşca lui Anton Muşat. Prinţul Anton stătea cu mîinile pe genunchi şi poate nici nu pricepuse ce s-a întîmplat cu el.
— Ţine-mi, te rog, haina, domnule Bosie, rosti Ana.
Gută Mereuţă i-o luă din mînă şi se oferi să i-o ţină el. Prin oglindă, Ana îl văzu deodată învăluind-o cu o privire pe care nul-o cunoştea. O privire care era, desigur, cea adevărată, a lui; cînd credea că nu i-o surprinde nimeni. Iar din privirea aceea Ana înţelese cu o rece cutremurare pînă în tălpi că el ştie.
fih;

wU9 - îi
I* >
♦ !
nî ,v
■<tî .bl
<{ b

n
„GROAZNICUL ÂlifNAr

ff-
Brusc, în larma voioasă şi fâră presentiment a străzii un strigăt strident a sâgetat :
- Citiţi ediţia specială !... Speciaaalaaa !
Şi îndată o ceată de demoni cu pieptul în dezmăţ, cu picioarele desculţe, cu părul vîlvoi au izbucnit întrecîndu-se în răcnet :
- Ediţia specială!... Groaznicul atentat! Primul-ministru asasinat!... Demonii negri zvîcnesc printre automobile şi cai, şerpuiesc pe sub
oişti. Dau buzna, şi într-o singură clipă au împroşcat strada pînă Ia celălalt capăt, cu chiotul care poate e mincinos.
Cinci mii de mîini au smuls foile cu litera udă. Zece mii de ochi devora avid litera lată, gigantă. Surîsul de adineaori a încremenit uluit.
Tn văzduhul electric cutreieră suflu de catastrofă. Glasurile s-au înecat de stupoare.
Au apărut din pămînt, patrulînd cadenţat, soldaţii cu arma la umăr, încinşi cu cartuşierele pline. Semnale ascuţite, străpunse, sfîşie timpanul pre-iung din gardist în gardist. De unde tălăzuieşte atîta norod ? Tumult de întrebări şi răspunsuri. Braţe agitate. Urlet de claxon. Tropot sonor de copite. Fîlfîie peste capete foile ziareior albe cu litere negre : „Speciala ! A apărut speciala ! Groaznicul asasinat !"
Trece vertiginos un automobil ministerial, spintecînd zăgazul de piepturi. Şl altul. Şi încă unul. Tn toate sînt oameni cu haine întunecate şi uniforme, oameni cu buzele strînse şi cu privirea gravă în gol. Şi toate gonesc fntr-acolo.
Acum ştii că telefoanele zbîrnîie neîntrerupt, şi ca pe spiţe de sîrme, vestea a fulgerat centrifug, pînă la marginea ultimă a ţării. t
- Primul-ministru asasinat !
Ce importă ? Undeva, într-o vîlcea sub cerul imobil şi indiferent, un plug trage cuminte brazda cea grasă.
Sună lin o talangă de turma. Scîrţîie care pe drumuri domoale de -Jară. Vîntul alintă lanul cu verdele fraged.
Se aude în luncă şi un cîntec. Totul e calm, cum a mai fost. ,
Viaţa nu se opreşte pentru atît ! *
Costea Lipan se întoarse de la fereastră. Deschise sertarul mesei si scoase revolverul, mic, negru şi plat.
-ftffiin
boc
259
li juca în palmă, cum văzuse şi invidiase. îl aruncă, îl prinsa, II răsuci, pînă cînd metalul fu cald de căldura sorbită din sîngele lui.
îl puse la loc şi abia a trîntit sertarul, că iar îl deschise şl iar începu jocul cu arma fascinatoare.
Nu s-a oprit să asculte decît cînd a auzit paşii separîndu-se de ceilalţi paşi şi înaintînd pe scările lui. Paşi uşori de femeie. Cu o zvîcnire scurtă a inimii, s-a răsucit aşa cum se afla, în picioare, rezemat de masă, cu jucăria de oţel în palmă. Paşii aceştia parcă îi recunoaşte. I-ar fi vrut ai femeii din noaptea şi ceaţa de atunci.
De cînd o aştepta !
îi salvase poate viaţa. Acum voia s-o vadă cum arată. Şi elt s-a schimbat. Cit de deplin salvase o viaţă. Pentru altceva da ce-ar fi aşteptat-o oare ?
Paşii s-au oprit. Dincolo de uşă ghici o şovăială intimidată. Poate nu crede că mai stă aci. Poate pînă sus hotărîrea s-a sleit. Cunoaşte aceasta. Prea bine, din tortura propriilor sale hotărîrl de atîtea ori ostenite, el cunoaşte aceasta. Desluşi foşnet d© manta cauciucată de ploaie.
Aşteptarea fu peste puterea oricărei răbdări. ^'"• !>'-'
Chemă : ,-> V mr,!
*■'- — Intră ! fără ca mîna de afară să fi bătut. ";6 ' riiJJ
i: Uşa se deschise cu precauţie. Prea încet. Prea încet. Prea ,tiî?
— Sabina ! exclamă dezamăgit.
Era numai Sabina. Iar ca să-şi stăvilească bucuria care, împotriva vrerii, îi năvălea totuşi

fiinţa, îşi încruntă sprîncenele, săpînd între ele cutele adînci din anii cînd era încă acasă. Anii cînd Sabina descoperise că această încruntare îi gravează In frunte un U ; „Iniţiala ta ! Stigmatul tău... U ! Ură !"

— Costea ! Bine că te-am găsit, dragul meu Costea ! înainta Sabina, înaltă şi sprintenă, după cea dintîi şovăire, din prag.

Se repezi să-i cuprindă gîtul. Nu se văzuseră de patru aniyiot Costea Lipan se feri.

« .

— Bagă de seamă să nu atingi aceasta ! anunţă, săltînd revolverul în mînă, şi în aceeaşi clipă se simţi scăzut în ochii lui, fiindcă i se păru că a rostit cuvintele teatral.

De altfel, teatral era tot jocul cu această jucărie a morţii. Fiindcă mai rămăsese ceva copilăros în el, cu toate încruntării»

dintre sprîncene şi privirile-i sumbre. De atunci nu poate rezista ispitei. Dar foc n-a tras niciodată şi nici nu i-a venit în gînd să încerce a învăţa să ochească la ţintă.

Bagă de seamă ! ... repetă încă şi mai cavernos.

Sabina nu ţinu socoteala de avertisment, strîngîndu-i ume-Tii şi îmbrăţişîndu-1.

Numai după aceea, cînd se desprinse de el, se alarmă :

— Ce înseamnează aceasta, Costea ? Ce e aceasta ?

— Cum vezi.. . Un revolver şi nimic mai mult, vorbi Costea cu o tărăgăneală indiferentă, de care fu şi de aceea îngrijorat, fiindcă şi aceea îi suna nefiresc.

— De ce umbli cu un revolver ? Ce vrei să faci cu un revol-Ver, pentru numele lui Dumnezeu, Costea ? se sperie şi mai copilăros Sabina, deşi nici ea nu mai era o copilă.

— Nu vreau să fac nimic alt decît ceea ce se poate face cu un revolver. Mă amuz ! Eu lovesc întotdeauna aici ! spune, atin-jgînd tîmpla Sabinei cu ţeava circulară şi rîzînd, cum credea el, satanic.

Sabina se trase un pas îndărăt, înfiorată de atingere. *' — Costea ! Ce sînt glumele acestea sinistre ? . .. Ah ! ai rămas tot aşa ! Strînge, te rog, oroarea aceasta şi ascultă-mă, să-ţi ^orbesc. N-am venit pentru glume, Costea.

* Costea Lipan aruncă revolverul în sertar şi împinse cutia. Nu fiindcă aşa îi ceruse Sabina. Ci fiindcă atît cît îl simţea în taină, nu putea rezista ispitei să-şi dramatizeze gestul şi glasul. E tot ce-i lăsase în urmă omul străin şi poate nebun, poate fanatic, impostor poate. Celebrul Spartacus, sau parodia lui poate. Acum nici n-ar mai şti ce să creadă.

Cînd arunca arma în sertar, închidea acolo şi fasci-'nanta ispită.

Din nou era el, cel dintotdeauna. Costea Lipan, cu U, semnul urii, brăzdat pe frunte, dar incapabil să strivească o furnică sub talpă.

— Te ascult! Se aşeză pe marginea mesei, cu picioarele atîrnate. Ia loc, te rog. N-ai prea mult de ales. Aci, pat. Dincoace, scaun.

Cu neplăcere se întreba dacă şi în această insistenţă să atragă luarea-aminte asupra mobilierului sumar şi a încăperii sărăcăcioase nu scotea cumva cornițe subţiri, o fanfaronadă absurdă şi inutilă. „De ce nu sînt natural ? De ce nu mai pot oare să vorbesc cum ne înţelegeam cînd eram copii ?*

Sabina îşi desfăcu nasturii impermeabilului pudrat argintiu de bura de afară. îl dezbrăcă şi îl atîrnă în cuierul pe care l-a descoperit îndată, cu instinctul de interior al oricărei femei, 'n cîteva minute, la dînsa acasă, oriunde. Gîndi : „Aici se cunoaşte lipsa unei mîini de soră sau de iubită. Totul e prăfuit şi lipsit de graţie. Rece şi trist. Masa trasă colea, ligheanul acesta de tablă acoperit, oglinda îndreptată în cui ; aceste mărunte modificări ar fi luminat îndată totul. Aici n-a fost niciodată o floare într-un pahar. Cît e de singur ! Cît e de singur şi de nefericit !"

Se aşeză pe marginea patului. Amîndoi se priviră. Au măsurat cît se schimbaseră amîndoi. Sabina îl găsi mai colţuros, voluntar, agresiv şi enigmatic, în înfăţişarea aceasta cu începutul de bărbăţie împlinită, suprapus pe trăsăturile adolescentului re-^ bel, de ieri. Pentru dînsa fusese întotdeauna un inspirat, un ora tare, un răzbunător social. Era numai un tînăr chinuit de lupta cu el însuşi. Dar ea îl admiră fiindcă a plecat de acasă şi fiindcă a rupt cu toţii, ca să-şi împlinească destinul lui mesianic, deşi dînsa venise tocmai ca să-l

întoarcă de unde plecase.
Costea o admira altfel. Nu mai recunoştea în domnişoara aceasta frumoasă şi zveltă pe Sabina lui de acum patru ani. Se mlădiase în linii subţiri şi în curbe fine. Doar ochii mai erau aceiaşi, cu lucirea lor neagră de antracit: „Ochii ei, de galoşi Tretorn". Şi poate în ei chiar lucirea din adine era alta. în domnişoara aceasta, parcă străină, nu mai exista nimic din Sabina drăcoasă, cu nasul turtit de geam, cînd privea afară spectacolul vieţii şi se bucura de toate, de tot, ca de tot atîtea nebunatice desfătări, ca de tot atîtea făgăduieli ale zilei de mîine.
Se scutură : „Cad în sentimentalism. M-am eliberat de tirania familiei, şi iată că e destul să apară unul dintre ei, ca să mă înclei în duioşie mălăiaţă. A devenit ceea ce trebuia să devină. O domnişoară probabil cu fumuri şi care fără îndoială a început să charlestoneze. Are desigur un flirt. Mîine va aştepta să se mărite, ca Ana, cu cel dintîi imbecil pus de alţii în cale. Ce vrea da la mine ? Ce mai vor de la mine ?"
— Aştept ! anunţă scurt.
Sabina veni la ei şi îi puse mîinile pe umeri, privindu-l în ochi cu blîndă iubire.
— Costea, te rog să nu-mi vorbeşti aşa. .. Nu merit să-ml vorbeşti cum faci tu cu ceilalţi. Şi te rog să nu întrebi nimic, numai să mă asculţi... Să mergi cu mine să o vezi pe maman. Te roagă ea să vii. Te rog eu. '". , r,
262
Costea îi desprinse mumie încet. , .<. :
— Ai urcat scările degeaba, Sabina. Ştii bine că am plecat •să nu mă mai întorc niciodată. Nu mai avem nimic de spus.
— Dar te roagă maman, Costea ... E în interesul tău. Pentru tine.
— Dragă Sabina, de mine îmi port eu de grijă. V-am spus că ...
— Tu nu ştii cît e de grav, Costea ! întrerupse nerăbdătoare Sabina. Altfel nu veneam ... îţi mărturisesc că am plecat cu gîn-dul să te mint.
r — Începi frumos ! observă el ironic.
— Lasă-mă, te rog, să urmez. Ascultă .. .
— Poftim ! se uită Costea în tavan, ca să arate cît de puţin « dispus să asculte dacă Sabina crede că există ceva care să-l poată aduce acasă.
— Mă gîndeam să te mint, Costea. Să-ţi spun că maman e bolnavă grav şi că de aceea te cheamă. Am ţinut hotărîrea pînă aci sus, la uşă. Şi aci am înţeles că nu te pot minţi. între noi n-a fost niciodată minciună şi ipocrizie ... Am să-ţi spun aşadar lucrurile cum sînt, adevărul. ..
Sabina se aşeză la loc, pe marginea patului acoperit cu pătura sură, şi povesti.
Erau într-adevăr ştiri care nu puteau să-l lase nepăsător pe Costea Lipan, oricît îşi impunea el să pară că ascultă în silă, ui-tîndu-se în tavan, pe pereţi, la vîrful ghetelor, ca un om obligat să aştepte sfîrşitul unei istorii plicticoase.
Înţelese că a devenit un obiect de precupeţire, ca ostaticii de război. înţelese că îl aşteaptă un ceas greu.
întîmpiările ajunseseră aci prin peripeţii turburi, pe care Sabina le pricepea numai pe jumătate.
Gică Elefterescu, din cine ştie ce pricini, hotărîse să facă •pace cu Iordan Hagi-Iordan. Se pare că se temea acum de el. îl .«chemase pe Constantin Lipan şi îi ceruse să suspende urmărirea ■şi să închidă dosarul. Constantin Lipan refuzase. îşi înaintase ;<iemisia. Ministrul nu i-o primise. Avea tot interesul ca afacerea Petrol—Iordan Hagi-Iordan să fie închisă numai de cel care o •deschisese, fiindcă actualul procuror general se bucura de prestigiul unui fanatic al justiţiei, incoruptibil. Numai el ar fi putut înmormînta cu toate onorurile această istorie care dura de vpatru ani.
263
Discuţia s-a oprit aici acum cîteva zile. Ieri ministrul l-a chemat din nou şi i-a pus înainte un dosar al lui Costea, alcătuit de Siguranţa generală. I-a arătat că dacă nu s-a atins nimeni de Costea pînă acum, aceasta a fost numai graţie lui. Dar că acum nu mai poate tolera un asemenea scandal. De altfel, chestiunea e de resortul justiţiei militare şi al Ministerului de Interne. După cele ce s-au întîmplat la grevele de cărbuni, ciocniri cu armata, salve, răniţi şi

morţi într-o parte, după sîngeroasele ciocniri studenţeşti pe de altă parte, guvernul e dator să ia măsuri severe . . . Concluzia a fost netedă : ori procurorul general renunţă la capul lui Iordan Hagi-Iordan, ori Costea va fi dus în douăzeci şi patru de ore la Jilava. Constantin Lipan, fireşte, a respins tîrgul, anun-ţînd totodată că-i este indiferent ce se întîmplă unui individ pe care de mult nu-l mai consideră copilul său.
Astăzi ministrul a schimbat tactica şi ordinea de bătaie şi a reluat atacul pe alt front. A sunat pe Elena Lipan la telefon şi i-a vorbit. A trimis-o pe Elvira Elefterescu să-i arate în culori patetice tot ce-l ameninţă pe Costea. Amîndoi au rugat-o să pună toată energia de soţie şi de mamă pe lîngă Constantin Lipan ca să-şi salveze copilul. Sînt interese mari la mijloc. Dictate din loc înalt. Gică Elefterescu pretinde că el numai transmite dorinţa celor hotărîţi să-l cruţe pe Iordan Hagi-Iordan cu orice preţ.' Dacă pînă diseară la nouă procurorul general nu înţelege să se supună acestor interese superioare de stat, atunci la noapte, cel mult mîine dimineaţă, Costea va fi dus între sentinele, cu lanţuri la mînă. Elvira Elefterescu n-a uitat să pomenească şi tot ce-a făcut bărbatul ei pentru dînşii şi ceea ce s-ar putea să mai facă pentru toţi : pentru Constantin Lipan, pentru Annie, pentru Nellu şi. chiar pentru Sabina, cînd va termina facultatea. Şi-a exprimat îndestul de bine simţit decepţia că la atîtea dovezi de prietenie li s-a răspuns cu atîta ingratitudine.
Pe urmă Elvira Elefterescu a plecat. Telefonul şi-a încetat zbîrnîitul. Acasă a rămas Elena Lipan să-şi frîngă mîinile.
— Costea, mă asculţi ? se apropie Sabina de încheiere. Trebuie să vii ! Gîndeşte la biata maman ... Ea nu îndrăzneşte să spună ceva lui papa. Ştie că nici nu suferă să-i vorbească nimeni, niciodată, despre asemenea lucruri. Tot aşa, nici pe tine nu vrea să te împiedice de la nimic. Dar vrea să te vadă. Să ştie ce ai intenţia să faci.. . Haide, spune că vii ! Costea, la ce te gîndeşti ?" Unde te uiţi tu acum ?
; eu. . ji»m..
264
te
Costea, balansînd picioarele pe marginea mesei, după ce sfîrşise de privit tavanul, pereţii şi vîrful ghetelor, căscă, deşi nu-i venea defel să caşte. fc'
întrebă :
— Aceasta e tot ?
— Ce mai vrei să fie, Costea ? Cred că atît e destul...
— Ascultă, Sabina ... La ce facultate te-ai înscris tu ?
— La Litere ... De ce întrebi ? nu înţelese Sabina.
— Credeam că la Drept. Ca să continui dinastia ilustră de jurisconsulţi Lipan-Mereuţă, spre gloria dreptăţii, patronată de domnul Gică Elefterescu. Eu m-am lăsat de astea ! Am renunţat ... i"*
— Cum ? Ai părăsit facultatea ? se sperie Sabina. Atîţia aiîi pierduţi ? ...
*'
— Te asigur că nu-s pierduţi ! Pierduţi erau dacă aş fi continuat ... Ce mare ispravă să fac eu cu o diplomă de jurist ? Să ajung un magistrat ca papa, victimă a intrigilor şi a tîrgurilor pe care vii să mi le propui tu ? Sau ca proboscidianul nostru cumnat, Gută Mereuţă, alias Georges Mereutza ? Să ajung o caiafă a baroului ca Gică Elefterescu, ministrul Justiţiei şi fariseul dreptăţii ? Mai va, scumpă surioară ! M-am supus acum patru ani la dorinţa familiei fiindcă nu aveam încotro . .. Şi-am mers stupid înainte, în virtutea inerţiei... Abia acum m-am luminat! Mă înscriu la Medicină. Cel puţin aşa am libertatea totală să pot fi de folos cuiva. Celor mulţi, care suferă şi mor cu zile şi fără luminare în ţara asta oblăduită de feluriţii Gică Eleftereşti.
— La Medicină ? Atunci e bine, Costea ! se împacă Sabina cu gîndul. Poate chiar foarte bine ! ... Să revin la ce-ţi spuneam .. .
— Revino, dar scurtează povestea. Pledezi şi lung şi slab şi inutil o cauză pierdută. Ai dreptate. Recunosc şi eu : e bine, chiar foarte bine că nu te-ai înscris la Facultatea de Drept, să preiei tradiţia familiei Lipan-Mereuţă. Fiindcă nu avem încă femei magistraţi, ce-ţi rămînea să faci cu diploma ? .. .Te apucai de avocatură, în loc să iei mătura de coadă, şi, după cît de anemic şi fără efect constat că pledezi, aveai toate şansele să devii o celebritate

somniferă a baroului...
— Costea, n-am venit la tine ca să mă supăr pe glumele tale răutăcioase. N-am urcat scările pînă aici pentru aceasta .. .
— Regret, Sabina. E tot ce-ţi pot servi ! sări Costea de pe marginea mesei unde stătuse şi ducîndu-se lîngă fereastră să

privească jos strada, şi nu numai strada. Ci mai ales locul din faţa oglinzii de frizerie, unde ştia că se află întotdeauna, la ceasul acela, un om care îl aşteaptă.
Omul lipsea. Curios. Acum mai mult decît oricînd era firesc să fie prezent. Acum, cînd în astă seară ori mîinc dimineaţă avea să-i bată la uşă : „In numele legii, te declar arestat!"
Sabina se apropie de el. îi puse braţul pe după gît şi îl întoarse spre ea.
— De ce nu vrei să mă asculţi, Costea ? Fă aceasta pentru maman. Vezi, eu n-am trecut niciodată peste q|vîntul tău. Mi-ai spus să nu te caut niciodată. M-am supus ... Poate simţeam nevoie să vin la tine. Eu numai cu tine mă înţelegeam. De multe ori mă sufoca şi pe mine viaţa aceasta uscată, de acasă. Ne vedeam risipiţi în oraşul acesta toţi, parcă am trăi fiecare în altă planetă. De o parte Annie, de alta tu ; acasă eu şi Nellu, străini; papa şi maman, cum îi ştii, cu toată discuţia lor redusă la o sută de întrebări şi răspunsuri monosilabice. îmi era dor atunci de tine. Nu-ţi închipui tu ce dor. Şi totuşi, nu veneam. Dar acum mi-am călcat cuvîntul pentru biata maman. Fă aceasta pentru dînsa... Tu nici nu vrei să mă asculţi, Costea .. . Unde te uiţi ?
Costea se desfăcuse din braţul ei cuprins după gît şi privea absent, pe fereastră, în stradă, unde soarele se amesteca oblic cu bura de ploaie, într-un joc luminos şi plin de gingăşie al cerului.
— Unde te uiţi tu ? repetă Sabina.
— Mă uit jos, cum vezi. La această Calea Victoriei, pe care probabil n-am s-o mai pot contempla multă vreme, de la aceeaşi înălţime. Adun ultimele impresii...
— Ce vrei să spui, Costea ?
— Nu vreau să spun nimic. Doar tu m-ai anunţat destul de clar că în astă seară sau mîine dimineaţă cel mai tîrziu vai fi înţărcat de acest spectacol. E întîia oară cînd am să regret Calea Victoriei. Priveşte şi tu, Sabina ... îmi plăcea de aici să mă uit în fiecare zi.. Este un om care m-a învăţat să văd cu ochii reci, lucizi. De aici văd viermii şi pe cei care strivesc viermii. Învăţ să-i urăsc şi pe unii, şi pe alţii. Pe viermi, fiindcă se lasă striviţi. Pe ceilalţi, fiindcă strivesc. îi vezi ? . ..
Sabina aruncă o distrată privire de-a lungul străzii, cum se vedea de sus, în irizaţia fină a picăturilor aurite de soare, cu lanţul vehiculelor şi cu îurnicarea .neagră a trotuarelor. Gîndul ei nu-i era însă acolo, ca altădată, cînd o copilandră trepida de>

nerăbdare într-un vagon de tren, abia aşteptînd să contemple mai repede freamătul mulţimii de pe Calea Victoriei. Stărui, scuturîndu-l de umeri şi căutîndu-i în ochi :
— Te-ai decis, Costea ? Nu e timp de pierdut.
— Ce să decid ? N-am nimic de decis. Rămîn aci şi aştept. Ceea ce poate să se mai întîmple e fără importanţă şi banal. Se întîmplă cîtorva sute de oameni în ţara românească pe an. Şi cîtorva zeci de mii, în toată lumea. Regret, doar, că timpul acela care-mi era preţios l-am pierdut. N-am făcut nimic. L-am pierdut vorbind şi trîndăvind. Amînînd... Nu bănuiam că am să devin atît de repede ostatic în mîna domnului Gică Elefterescu. Poate că, dacă ştiam, m-aş fi grăbit să fac altceva, orice, în aceşti ani, cînd m-am mărginit la vorbe şi iar vorbe, fugind laş de fapte. Acum nu-mi rămîne decît să aştept mesagerii dom-niei-sale.
Vorbind, Costea se întoarse la masă, trase sertarul şi începu să joace din nou revolverul în mînă. Aruncîndu-1, prinzîndu-1, răsucindu-1, pînă metalul răcit se încălzi şi prinse viaţă.
Sabina îl privea cu inima golită de sînge. Nu-şi putea înăbuşi o ciudată pornire de admiraţie. Ce tare era, aşa, cu fruntea lui pătrată şi încruntată ! Cu semnul urii scris deasupra sprîn-cenelor şi cu părul lui aspru, de sîrmă ! N-are să se dea în lături •de la nimic. El trăieşte pentru alţii.
Mai încercă o dată, punînd mîna pe oţelul plat :
— Încetează, te rog, Costea ! Şi haidem !

— Ţi-am spus că nu mă mişc de aici. Rămîn să-i aştept. Vreau să vadă că nu mă tem şi că nu fug. Iar dacă ţii să-mi faci o plăcere, Sabina, lasă-mă acum singur ... Am hîrtii de ars. Scrisori. Trebuie să mă pregătesc pentru o ispăşire pe care o merit după judecata mea, nu a lor, şi care nu se ştie cit va dura. Nu vreau să te găsească şi pe tine aci. Complici inutil situaţia domnului procuror general.
Spunînd, desprinse pardesiul Sabinei din cuier şi o sili să îmbrace mînecile. O duse pînă la uşă.
-— Lasă-mă să te sărut măcar, Costea.
— Despărţirea condamnatului de moarte ? Traviata ! rîse Costea, dar întoarse capul, să nu i se vadă ochii.
Paşii Sabinei se mai auziră un timp, coborînd treaptă ca treaptă. Pe urmă se topiră în ceilalţi paşi.
în Calea Victoriei, Sabina nu ştiu încotro să apuce. Norii retraşi dezveliseră o jumătate de cer. Albastrul se boltea mai
267
adînc. Pudra străvezie de picuri dura încă, pulverizată din senin 3 şi scînteind diamantin în stropii de raze. *■■ Văzduhul era înviorat de capricioasa scrimă dintre ploaie şi
* soare. Asfaltul ud se zbicea văzînd cu ochii, în insule albe. Trecătorii îşi încetiniseră mersul, ca să se bucure mai îndelung de
1 clipa aceasta rară, cînd şi cerul voios pare că şi-a luat încrun-
* ţările în joacă.
— Unde alergi, păpuşico ? spurcă puritatea clipei, cu zîmbet 1 libidinos, un băieţandru fardat şi cu tăietura hainelor exagerată ;.i pînă la caricatură, rezemat de bara unei vitrine.
^
i Sabina trecu mînioasă, fără să privească în urmaT Alerga
* într-adevăr. Atîta lumină şi atît soare şi divinul aer împrospătat ,1 îi strînseseră inima, gîndind la Costea cel rămas în camera de-tşartă şi ostilă de sus, să aştepte ceasul cînd o mînă va bate im-i placabilă destinul în uşă. Fusese prea copilă. Costea n-o luase [în serios. Ea nu ştiuse să-i clintească hotărîrea. Era nevoie de
-,} altcineva, autoritar. Un prieten. îşi amintise că acum patru ani, •< înainte de a pleca de acasă, Costea vorbea despre un asemenea ■ prieten. Ion Ozun, redactor la Voinţa ; tînărul acela cu pălărie 'mare şi cu părul pletos, care i-a smuls de pe linia ferată, din t calea expresului, în noaptea cînd soseau în Bucureşti.
La el alergă. Poate întîmplarea din noaptea aceea fusese un avertisment profetic. El, cu mîini puternice, îi trăsese din faţa primejdiei. Tot el va şti acum, cu un braţ tot atît de puternic, să-l ocrotească pe Costea. Să-i dea un sfat, să-l adăpostească undeva, să-l convingă ce zadarnică bravură e să aştepţi cu mîinile încrucişate o ameninţare care s-a anunţat. Poate încă de-o mai 'gravă şi urgentă importanţă, să-l împiedice de la cine ştie ce ne-' bunie. De ce revenea Costea mereu la revolverul oribil ? „Eu lovesc întotdeauna aici l" Părea hipnotizat de arma ucigaşă.
Sabina mai înteţi paşii. Urzea cu imaginaţia scene sînge-;' roase, după chipul şi asemănarea peripeţiilor de film, cu lugubre tainiţe de conspiratori şi cu mai lugubri spioni, dînd tîrcoale în noapte, cu mîinile încleştate pe revolver. Uşa de sus, zăvorită ... O somaţie, două, a treia; un umăr aruncînd scîndura în ţăndări ; Costea rezemat de masă, cum l-a găsit, descărcînd calm gloanţele pînă la ultimul.. .
Urcă într-un suflet scările redacţiei, printre afişele roşii, unde un pumn gigant zdrobea infime gîngănii omeneşti : „Vo-inţa! Citiţi Voinţa! Voinţa exprimă dîrz voinţa tinerii generaţii !"
268
In patru ani, Voinţa îşi afirmase cu succes, mai mult decît voinţa dîrză a unei generaţii, îndeosebi dreptul său nu mai puţin dîrz la viaţă. Din gazeta sărăcuţă dar bătăioasă, ospitalizată în cele trei camere dosnice ale Universului, în schimbul unor servicii achitate cu prisosinţă, astăzi devenise un abil şi mare cotidian, temut şi linguşit de oamenii tuturor partidelor, cu local propriu, cu o armată de reporteri şi cu anticameră întotdeauna ticsită de toţi necăjiţii pămîntului. Astfel se împlinise enigmaticul oracol al lui Mirel Alcaz, cînd

afirmase că independenţa e un ce foarte preţios, care se vinde foarte scump.
In această spaţioasă, impunătoare şi totuşi prea strimtă sală de aşteptare pentru alaiul de solicitanţi fu invitată şi Sabina :
— Domnul Ion Ozun e în conferinţă cu domnul director. Pe cine să anunţ ?
Sabina îşi scrise numele pe foaia de hîrtie şi începu să aştepte, alături de inventatorul nenorocos, chel, cu fruntea bombată şi cu barbă de gnom. Inventatorul se strînse politicos în capătul banchetei. El aştepta resignat, în această anticameră a speranţelor, cum aştepta în fiecare zi de ani şi de ani, oriunde credea că va descoperi în sfîrşit pe cineva să-l asculte. în chelia sferică şi lucie radiau fire de păr diafane ca un nimb de argint în bătaia soarelui revărsat pe fereastră. Se simţea în elementul său, în toate sălile cu oameni pe scaune, gemînd, consultînd ceasurile, oftînd, citind de două şi de trei ori aceeaşi pagină de ziar şi tresărind de cîte ori se deschidea uşa. Poate uitase ce mai căuta şi ce mai spera. El pornea în fiecare dimineaţă de acasă şi se întorcea în fiecare seară la planurile, devizele şi laboratorul lui, după €e colindase toate anticamerele din Bucureşti. Şi poate ultima descoperire şi cea mai de preţ era aceea pe care o purta filozofic cu el din anticameră în anticameră, ignorînd-o : Elixirul răbdării.
—■ Poftiţi, domnişoară ! Domnul Ozun vă aşteaptă.
Sabina păşi după uşier. Inventatorul cu nimb subţire de argint nu se miră şi nu fu indignat că alţii, veniţi mai tîrziu, îi trec înainte. L-ar fi surprins desigur o abatere de la această imuabilă rînduială.
Prin săli, reporterii şi redactorii ucenici plescăiră din limbă, admirativ :
— Teribil braconier, Ozunul nostru ! Numai lui îi pică toate nevăstuicile extra ! Vin singure la laţ ...
— Luaţi loc, domnişoară. Vă stau la dispoziţie.

Ion Ozun aşeză un scaun în faţa biroului. Avea un birou cum visase : cu telefon şi cu numeroase butoane de sonerii.
— Daţi-mi voie să vă prezint mai întîi pe directorul nostru ... Domnul Mirel Alcaz.
Mirel Alcaz rămăsese înadins ca să afle ce poate voi de îa dînşii fiica procurorului general. Cunoştea conflictul dintre el şi ministru pe chestia Petrolul—Iordan Hagi-Iordan. Gică Elefterescu îl rugase chiar 39 pregătească atmosfera, pentru o apropiată închidere a dosarului. Şi dăduse să înţeleagă că nu i-ar displace defel oarecare aluzii mai apăsate la excesul de zel al unor magistraţi atinşi de delir persecutoriu şi primejduind cu şicanele lor reputaţia oamenilor de muncă şi de energie, care salvează prosperitatea întreprinderilor financiare şi industriale, într-o vreme cînd creditul ţării e atît de zdruncinat. Iordan Hagi-Iordan îşi asigurase la rîrdul lui bunăvoinţa Voinţei, prin omul cu faţa măslinie, confident nedespărţit în timpul din urmă şi mijlocitor care condusese eu machiavelică ferocitate condiţiile împăcării cu Gicâ Elefterescu. Procurorul general n-avea astfel de ce se bucura,. la Voinţa, de o presă prea blajină.
Sabina privi drept în ochii lui Ion Ozun. Aşa cum privea ea întotdeauna. Nu-l recunoştea pe tînărul acesta cu haină croită după ultimul jurnal şi cu părul lins, pomădat, domesticit din romantica dezordine a pletelor de odinioară. Presimţi că altfel ar ii vorbit „celuilalt", mai hirsut şi mai direct, mai simplu, în portul lui boem.
Dar „celălalt" nu mai exista !
— Domnule Ozun, ştiu că sînteţi prieten cu fratele meu, Costea. De el e vorba...
Sabina se opri şi ridică genele lungi spre Mirel Alcaz. Directorul Voinţei înţelese şi îşi luă ziua bună :
— La revedere, domnişoară. Şi ţin, înainte de a pleca, să vă asigur că ziarul nostru vă stă la dispoziţie oricînd şi oricum, pentru fiica domnului procuror general şi pentru sora frumoasei doamne Annie Mereutza.. . Dragă Ozun, cînd termini, treci pe la mine... Se întoarse un pas din prag, să adaoge confidenţial : Domnişoară, simt datoria să vă previn. Nu-i ascultaţi madrigalele ! . . . Acest Ozun e cel mai teribil braconier al redacţiei noastre ! Dă zbranca, vînînd pe teritorii străine şi în special prin vînatul interzis. Pentru el nu există lege, teamă de Dumnezeu, măsură!,..,, „.,, , .

Ion Ozun rîse încîntat de sine şi de această pizmuită reputaţie, puse o ţigară între buze, oferi alta Sabinei şi fu surprins că e refuzat. Sună. Avea chibrituri, dar nu putea rezista plă-cerii să se afle servit, să sune, să distribuie ordine, să flecă-rească la telefon, să concentreze în jurul lui toată atenţia celor mai puţin privilegiaţi de ursitoare. "A
— Foc, Niculae ! Am cerut foc . . . Lasă chibriturile aici. 3i Şi pentru oricine mă caută, sînt plecat. S-aştepte ! ' «
Neculai servi foc. Lăsă cutia cu chibrituri şi se duse să în-părtăşească uşierilor celorlalţi că domnul redactor Ion Ozun iar a pus mina pe o bombonică de fată. Degeaba mai cerea foc, că i se aprinseseră călcîiele şi fără chibrit, la clipeală !
Era acelaşi Neculai care într-o dimineaţă cruntă de foame îi adusese lui Ion Ozun, pe o tavjă, paharul de apă rece, după ce aşteptase alături de inventatorul nenorocos, cu barba de gnom şi fruntea nimbată. Neculai se strămutase de la celălalt ziar, după Mirel Alcaz. Atunci Ion Ozun îşi jurase să-l copleşească de bacşişuri princiare, fiindcă n-avusese de unde să-i arunce o singură monedă de doi lei. Acum îl copleşea cu amenzi de cîte zece ori pe-atîta. Neculai nu se mîhnea. îl admira.
— E vorba de frate-meu, Costea, reluă Sabina. Fiindcă ştiu că sînteţi prieteni buni...
— Eram, pot spune, domnişoară. Eram.. . De un timp încoace mă evită. Ii par desigur un prea infam burghez.
— în acest caz ... vru să renunţe Sabina.
— Aceasta nu însemnează nimic, domnişoară. Eu îi păstrez aceeaşi prietenie .. . Sînt cîteva luni de cînd nu ne-am văzut. Aş fi încîntat să găsesc un pretext şi să ne apropiem din nou . .. Mai ales cînd aceasta s-ar face prin mijlocirea unei domnişoare atît de nostimă şi irezistibilă ca mata ... \
Sabina roşi de indignare. Pentru ce venea ea ! Şi ce-i spu-aeau oamenii aceştia!
înciudat pe cele ce spusese era şi Ion Ozun. Cum de nu găsise alt compliment mai puţin uzat decît ieftinul „nostimă domnişoară" ?
— Vă rog, continuaţi, domnişoară . . .
Prin fumul ţigării, Ion Ozun admira frumuseţea mlădie şi fragedă a Sabinei, minunîndu-se prin ce extravaganţă a naturii a apărut într-o familie cu oameni zidiţi din aluat vîrtos ca fostu-i prieten Costea Lipan, sau uscaţi şi mecanizaţi, ca
271
ţianiacul Constantin Lipan, sau cu înfumurarea patriciană de contrabandă, ca doamna Annie Mereutza.
Sabina povestea. Ion Ozun privea.
Cînd sfîrşi, hotărîrea lui era luată. Va merge la Costea. Dar nu pentru el, fiindcă de mult nu-l mai interesau toate rătăcirile lui de copil bătrîn. Ci pentru această domnişoară cu genele lungi şi frizate, cu negrul ochilor atît d° adînc şi cu însufleţirea glasului într-adevăr atît de irezistibil convingătoare.
— Numai dumneata, domnule Ozun, poţi să-l împiedici de la cine ştie ce nebunie. Mă tem pentru dînsul. Mi-e penibil să mărturisesc aceasta unui om pe care abia l-am cunoscut. . .
— Dar, dragă domnişoară, prietenia dintre Costea şi mine îmi dă dreptul să nu mă consider un necunoscut pentru mata ! spuse Ion Ozun cu emfază. Că v-aţi gîndit la mine, aceasta îmi pare o ...
—- Cu adevărat. Poate am avut o fericită inspiraţie. Aş fi regretat toată viaţa dacă nu aş fi încercat şi acest ultim mijloc ... se ridică Sabina, întinzîndu-i mîna.
Ion Ozun duse la buze degetele lungi şi subţiri.
— Termin în cîteva minute cu directorul nostru, domnişoară, şi într-un sfert de oră voj fi la Costea .. .
— Şi încă mai cer ceva, domnule Ozun. Eu plec direct acasă şi stau sentinelă la telefon. Aştept să-mi comunici dumneata în ce măsură ai izbutit să-l convingi.
— Domnişoară, dorinţele matale sînt ordine ! se înclină Ion Ozun cu o curtoazie larg gesticulată, care l-ar fi lăsat cu gura căscată şi cu ochii boldiţi pe Bică Tomescu, primul său mentor şi iniţiator cînd a descins el din tren în acest Bucureşti,
Deschizîndu-i uşa, o conduse pînă la scări. Sabina descoperi afară că lumina clementă a soarelui e mal suportabilă şi că voioşia trecătorilor e mai puţin respingătoare.

s — Ce voia bibilica ? întrebă Mir el Alcaz cînd Ozun intră fîn biroul directorial.

' Lui Ion Ozun niciodată directorul Voinţei nu i s-a părut o 1 mai desăvîrşită canalie.

' — Nimic interesant, răspunse cu nepăsare. Un mic serviciu pentru un frate al ei, cu care am fost prieten... Costea

Lipan, dacă-ţi aminteşti, cel care vorbea as$â-iarnă la întrunirile risipite de poliţie.

!

— A propos de acest Costea Lipan... Chestia Iordan Hagi-Iordan se complică. Se pare că amicul s-a impacientat şi că pune condiţii feroce lui Gică. Bietul Elefterescu m-a chemat la telefon extrem de alarmat. Mi-a spus, atît cît se pot spune lucrurile acestea la telefon, că Hagi-Iordan i-a fixat termen pînă mîine la douăsprezece. Altfel, dă drumul la scrisorile lui autografe . .. După cît cunosc eu cuprinsul acestor scrisori, ar fi destul una singură ca să-l scoată definitiv din circulaţie pe Gică. Mă mir cum a lucrat atît de imprudent, chiar dacă e o poveste veche de acum şapte ani. .. Elefterescu a înnebunit. Constantin Lipan e nebun complet. Am spus eu că ăsta are să-i frîngă gîtul lui Gică .. . Lui îi trebuia un om mai suplu... O mănuşă s-o întorci pe dos şi pe faţă ; să se dea după mînă . . . Acum ar fi bucuros să scape de el, dar vrea să-l forţeze să-şi dea demisia, fără ca publicul să facă apropiere între această demisie şi scandalul Hagi-Iordan ... în consecinţă, ne roagă să-i dăm o mînă de ajutor. Să-l somăm pe el, ca ministru de justiţie, într-un articol cît mai violent, să ne răspundă cum tolerează un procuror general de speţa catîrului de Lipan, al cărui copil e unul din cei mai primejdioşi agitatori şi rebeli. Probabil e vorba de acest Costea al dumitale.

— Dar nu-l văd agitator primejdios deloc ! exclamă Ion Ozun. îl cunosc bine. E un băiat foarte de treabă, cu o scrîn-teală revoluţionară la cap. . . Aceasta are să treacă o dată cu tinereţea.

— îl priveşte personal dacă are să-i treacă ori nu, strînse din umeri Mirel Alcaz. Principalul e că trebuie să-l servim neapărat pe Gică. li sîntem obligaţi pînă peste cap. Toţi de-aici, şi tu nu mai puţin. Plăcut ţi-ar fi să-şi amintească de articolul cu hoţul de pîine şi cu demagogul său apărător, care şi-a făcut carieră cu asta ? .. . De altfel, obligaţi am rămas şi faţă de marele pirat, Iordan Hagi-Iordan. . . M-am gîndit la tine. Un simplu articolaş. Un aldin. Patruzeci de rînduri. Uite chiar titlul : Lipan şi Lipan. De o parte Lipan, procurorul ; de alta Lipan, agitatorul. Colo, gardianul neînduplecat al ordinii şi al legii, dincolo, duşmanul tot atît de neînduplecat al ordinii şi al legii. Simetrie, paralelă, totul pe tavă, gata servit! . . .

— Dragă directore, aceasta n-o pot face ...

..: — Pentru bibilica de adineaori ? rîse printre dinţi Alcaz. Ion Ozun îşi înghiţi răspunsul care-i venise prompt pe buze. Numai tîrziu, după ce-l alungă, răspunse cu alte cuvinte, mai calm :

i\ — Nu pentru domnişoara Lipan ... Pentru fostul meu Jprieten, Costea Lipan .. . Ştiu că nu e agitator şi că nu e primejdios . .. ," — Prea multe ştii ! ricana directorul Voinţei.

— Da, ştiu prea multe ... Şi chiar am să te rog, directore, Bă-mi faci şi mie o singură dată o concesie. N-am cerut Voinţei nimic. Ţii minte ? Chiar de la început, cînd m-a pus dracul să scriu articolul ăla împotriva lui Gică Elefterescu, ţi-am ascultat sfatul şi nu l-am publicat în Voinţa, ca să nu-ţi produc complicaţii . .. Am alergat cu el în dinţi, să-l plasez aiurea .. . Aşa că înţeleg ce se poate cere Voinţei şi ce nu. Trăiesc cu picioarele pe pâmînt.. . Dar nu pot admite să-l atacăm pe procurorul general nici pe chestia aceasta stupidă şi nici pe oricare alta. Eşti şi dumneata tot atît de convins ca şi mine că e un om onest şi scrupulos pînă la manie.

— Ce e aia onest ? Maniac, da !

— Bine, maniac. Dar un maniac al onestităţii. Nu se prea găsesc asemenea maniaci pe toate drumurile. Facem o crimă... Nu e omeneşte şi nu e în interesul gazetei...

— Ta-ta-ta ! .. . Ai început să mă îmfeţi pe mine ce e şi ce nu e în interesul gazetei ? . . .

Ozun dragă, ţi-a răsucit bibilica aia capul în doi timpi şi trei mişcări. Nu te-am crezut aşa "de slab de înger. Am înţeles şi eu măcar atîta...
— N-ai înţeles nimic, directore ...
— Ascultă, Ozun ! îşi pierdu răbdarea Mirel Alcaz. Nu vrei să scrii articolul ? Haide, admit ! Nu te constrîng. . . Dar te rog să nu-mi dai mie lecţii. Aici eu sînt stăpîn şi eu dau directive. Au început să mă plictisească ifosele de moralişti, de cugetători şi de independenţi. Dacă-ţi place ! .. . Dacă nu ! ... (Arătă cu mîna spre uşă.) Necesari sînt toţi, indispensabil nu e nimeni.
Ion Ozun avu o clipă fulgerarea amintirii cînd un alt individ, la alt birou de director, aproape cu aceleaşi cuvinte şi cu acelaşi gest, arăta uşa reporterului politic Mirel Alcaz. Atunci el, într-o dimineaţă de foame după alte dimineţi de foame şi de ger, în camera alăturată, de unde fără voie ascultase, îşi spunea că n-ar fi răbdat să tacă aşa cum a tăcut Mirel Aicaz

t'ASiT> «■ »J
nici pentru toate dimineţile de foame pînă la sfîrşitul vieţii. Rolurile ^ schimbaseră. Mirei Alcaz se afla într-un jilţ de director — iar el, Ion Ozun, tăcea. Tăcea, cum tăcuse celălalt.
Directorul Voinţei bătu cu o mişcare impacientată cartonul ţigării în tabachera lată de argint, gata să rostească încă o dată : „Am tei minat!"
N-a avut însă cînd să repete cuvintele, căci atunci uşa se trînti de perete şi zvîcni în mijlocul cabinetului directorial Dima, reporterul fără pereche, care, ca Balsamo, e în aceeaşi secundă în douăsprezece locuri prezent.
— Aţi auzit ? Şefule, dă ordin să oprească ediţia de provincie ! Cum ! Nu ştiţi ? .. . Primul-ministru a fost asasinat ! Hîrtie ! . . . Sună tipografia . ..
— Nu ! .. . Ce-s basmele acestea ? refuză să creadă, sărind de pe scaun, Mirel Aicaz. Am vorbit cu el ia Cameră acum o jjumătate ...
-— Şefule, de la Cameră vin. Acolo s-a întîmplat. . . Sub ochii noştri.. . Daţi-mi hîrtie .. . Fă-mi loc . . . Mişcaţi-vă, fraţilor, că pierdem ediţia. . .
— Dar e imposibil, Dima . . .
Reporterul, scurt, gras, asudat şi gîfîind încă, se aşeză la birou, înfăşcînd blocul de hîrtie.
— Eu scriu faptele . .. Tu, Ozun, toarnă-i cîteva rînduri despre lipsa măsurilor de pază.. . Primul-ministru plăteşte fiindcă guvernul a fost prea tolerant cu agitatorii. Şefule, tu scrie necrologul. . . Mort la datorie et eţetera, et eţetera. ..
— Tot nu înţeleg.. . Cum s-a întîmplat, mon cher ami ? nu voia incă să admită Mirel Alcaz . . .
— Nu e timp de poveşti, şefule ... Ne iau ceilalţi cu ediţia specială înainte ! scria Dima, zvîrlind foile cu ieroglife zgî-riate cu creionul... în cîteva vorbe, aceasta e . .. După ce-a răspuns la interpelarea lui Ioaniţeanu, primul-ministru pleca la Senat... Pe scări i-a ieşit un individ înainte ... Pac-pac ! două gloanţe în tîmp]ă. . . Primul-ministru n-a zis nici au, nici vai, nici pis ; s-a lungit jos, şi veşnica pomenire ! .. . Individul a dispărut.. . Ceea ce e nostim e că asasinul venise cu Turei Lampagiu, inspectorul de poliţie. De-o lună se învîrtea tot printre oamenii poliţiei. Se dăduse drept agent secret străin. îi dusese cu zăhărelul pe toţi. . . Gugumanii ! ... E, după cît se pare, un anarhist celebru şi nu e la primul atentat... Dă ordin la
'" ■ > ,'-x
•e« oi 'h ; ,. ■

secretariat să pună un clişeu mare ... îl avem pe cel de la banchetul de-acum două luni, la aniversarea lui de naştere. E bun şi pentru necrolog... Sold general din cauză de deces !
în cîteva minute, redacţia Voinţei fu un infern de sonerii zbîrnîite, de uşi trîntite, de ordine strigate şi contramandate, de oameni gonind şi întorcîndu-se de la tipografie. Peniţele scîrţîiau. Foile nepaginate zburau, pe măsură ce erau scrise, în subsolul unde rotativa înţepenise, aşteptînd să zvîrle într-o jumătate de oră ediţia specială cu litere ude, de-un lat de palmă.
— în ce an era născut ? ... La 64 sau la 65 ?
— Parcă-şi luase doctoratul la Paris.

— De cinci sau de şase ori a fost prim-ministru ? Ia vezi, bre, colecţia . ..
— Fchipa ! Dă ordin să fie gata echipa de vînzători !
în toate pîlniile telefoanelor, glasurile zbierau răguşit. După stupoarea din primul moment, senzaţia evenimentului! cutreieră toate încăperile.
— A adus o fotografie ! ... Costin a adus o fotografie de la faţa locului. . . Avea din întâmplare aparatul la el.
— Fuga la zincografie ! Clişeu lat, pe trei coloane . . .
— Alo ! Alo ! Lasă-mă, domnişoară.. . Aci Voinţa :■ Vo-in-ţa .' Dă-mi Siguranţa generală ! Daţi-mi Internele ! Alo ! Camera ! . ..
Mirel Alcaz încheiase necrologul şi adaogă cîteva rinduri bine aduse din condei despre succesorul defunctului, care nu putea fi altul decît Gică Elefterescu. . . Aşa îl cerea ţara, aşa îl voia partidul ! Gîndi că acţiunile lui Iordan Hagi-Iordan au crescut vertiginos, ca şi ale lui Gică. O singură scrisoare publicată mîine, în autograf, ar decide pentru totdeauna soarta lui Gică Elefterescu. îl vedea pe Iordan Hagi-Iordan frecîndu-şi mîinile.
îşi frecă şi el mîinile.
Din asemenea complicaţii turburi un om îndemînatic poate obţine orice dacă e îndestul de independent să joace pe amîn-dcuă tablourile.
Sună telefonista.
— Domnişoară, dă-mi casa Iordan Hagi-Iordan. Pe el personal. Dacă nu e acasă, dă-mi biroul Hagi-Iordan. Sau „Petrolul".
Aşteptînd, deschise uşa de alături, să vadă ce face Ion Ozun. 276
La birou, Ion Ozun scria de zor un scurt şi fulgurant articol, veştejind lipsa de energie a guvernului, care n-a ştiut să stîrpească din timp plaga agitatorilor şi acum plăteşte. Uitase cele făgăduite Sabinei Lipan. Uitase existenţa lui Costea Lipan. Muşcînd din cartonul ţigării, se opri să rotunjească în gînd o frază de încheiere destul de patetică. Surise încîntat cînd o găsi.
Mirel Alcaz se plecă şi citi peste umăr :
— Ei bravo ! Aşa mai vii de-acasă, puiule !
— Vă cheamă la telefon casa Iordan Hagi-Iordan ! anunţă un uşier.
In cabinetul înalt, rece şi luminos, procurorul general Constantin Lipan nu semăna niciodată cu omul cenuşiu şi timid, care se strecura miop, confundîndu-se cu mulţimea fără nume a străzii.
Aici, un simţămînt aspru şi drept al datoriei îi îndrepta umerii şi îi învîrtoşa glasul. Pentru aceasta trăia. Aceasta îi vibra ca o strună întinsă toată fiinţa.
Iar cînd intra şi ieşea de-a lungul culoarelor hîde, cu haotica larmă care transformă acest palat al dreptăţii într-un birt vulgar de gară, într-o cafenea de bursă şi într-o hală de pre-cupeţi la taraba justiţiei, apariţia lui amuţea deodată toate glasurile. Toţi se fereau ki o parte respectuos. Puzderia de martori, de împricinaţi gălăgioşi, de avocaţi tîrînd după dînşii ghiozdane uzate, toată mulţimea cu miros de sudoare şi cu masca de pe figuri sfîşiată să arate goale aviditatea, teama, vicleşugul şi minciuna — toată această mizerabilă puzderie deschidea potecă despicată să-i facă loc.
Chiar şi în viesparul înveninat al „Urlătoarei", de unde porneau slobozite poreclele infame şi tocmelile cinice să cutreiere bîzîind din sală în sală şi din etaj în etaj, chiar acolo numele lui era rostit fără rînjet. Nimeni nu-i descoperise o articulaţie şubredă în armura-i intact lipită pe trupul lui slăbănog dar călit de-un jar lăuntric îndată ce păşea pragul intrării.
Constantin Lipan întrupa mistica justiţiei, şi toată haita scepticilor, care la început îl asemuiseră cu un grotesc Don Quijote luptîndu-se cu morile dreptăţii pentru o Dulcinee le-
277
gata la ochi, sfîrşise prin a recunoaşte că ministrul a avut • mină mai ferice decît merita.
în cabinetul înalt, rece şi luminos, procurorul general Constantin Lipan veghea după parapetul dosarelor, cu spatele rezemat de spătarul scaunului înalt şi drept. Numai de cîteva zile umerii coborau însă treptat şi ochii se stingeau sub sticla ochelarilor, arătîndu-l aşa cum îi cunoştea lumea dinafară de Palatul Justiţiei, cînd se strecura neobservat, anonim şi ghiontii piintre trecători. De cîteva zile, trupul trudit se scorojea, încît părea că numai haina îl susţine în cutele metalizate. Mîna osoasă întârzia pe foile dosarelor. Creionul roşu îi

luneca dintre degete.
Îşi aducea aminte tresărind. Corpul revenea la loc, cu umerii rectificaţi, ca o armă care s-a încărcat din nou, automat.
Aşa l-a găsit acum două ore soneria telefonului, cînd Gică Elefterescu i-a vorbit ceva şi el a răspuns : „Nu !'< Aşa l-a găsit şi acum a doua chemare a ministrului.
Cu pîlnia la ureche, Constantin Lipan nu putea şti ce culoare cadaverică i-a golit obrazul de ultima picătură a sîngelul pe măsură ce asculta.
Răspunse totuşi şi de astă dată, răspicat : „Nu !"
Aşeză cu meticulozitatea lui de miop pîlnia pe suportul de nichel. Dar mîna îi tremura. îşi strînse cu o mare sfîrşeală între oasele degetelor tîmplele în care s-au înfipt dureros doi dinţi de cleşte. Primul-ministru asasinat, şi omul acela nu gîn-deşte decît la târgul lui ! . . . îşi trosni încheieturile degetelor. Se ridică şi reveni la loc. în cîteva clipe, vestea uciderii va cuprinde instantaneu tot oraşul. Iar cea dintîi represiune va fi urgia împotriva tuturor sus-pecţilor. A tuturor — şi a lui Costea !
Se ridică iarăşi. Nu mai orîndui hîrtiile cu minuţioasă grijă de maniac. Nu mai închise sertarele. îşi luă pălăria din cuier şi ieşi, grăbindu-se atît de neînfirea lui, încît uşierul rămase privindu-l din urmă, cu mîna la gură şi cu ochii holbaţi.
Colcăitul sălilor era acelaşi dintotdeauna. încă n-a ajuns ştirea. în cinci minute, toată mulţimea aceasta se va îmbulzi spre ieşiri, împinsă de bestiala curiozitate să afle, să strige, să alerge 1,,^. Constantin Lipan nu răspundea la saluturi. Nu le ■vedea. :>!l

>■"; Răsuflă uşurat cînd căzu p#Bpţ»Mele taxiftjfctruluf.
>— Mai repede ! Am spus, (Mea Victoriei'!1 ^ i^^b iii;— Acilea e numărul ?   "'■"■>
<   n   >■><•
— Aici.   i--l   '"•   ' ' "   '   M? Constantin Lipan plăti.   Verifică mai bine numărul   după
însemnarea de pe-o hîrtioară.
Urcă scările, cum nu făcuse niciodată, nici în tinereţea lui cumpănită. Cîte două şi trei trepte. Se opri în faţa uşii, să-şi astîmpere bătăile inimii pretimpuriu bătrînă şi slabă. E uşa aceasta ? E alta ?
— Intră !
A fost glasul lui Costea.
Era glasul lui Costea, şi pornirea lui Costantin Lipan a fost să străbată distanţa pînă la dînsul, să-i prindă fruntea strîns la pieptul lui uscat, cu un gest fierbinte de ocrotire.
— Bună ziua, Costea !   --   , Atît spuse. Şi cu atît se opri în prag.   ■"•J <m
— Bună ziua, papa !
Costea se ridică fără grabă de pe scaunul din faţa sobei de fier, unde se afla un morman de hîrtii arse ; iar glasul i-a sunat cu îndepărtare.
Nu-şi întinseră mîinile. Costea nu-l pofti să şadă. Constantin Lipan alese marginea patului de fier şi se aşeză, cu pălăria pe genunchi. Nu-şi închipuise vreodată că are să se simtă atît de stingherit şi străin, în faţa copilului său. Costea văzu că a mai albit şi că din gulerul larg gîtul i se deşiră mai lung. Constantin Lipan constată că ochii lui Costea sînt mai adînc scobiţi sub fruntea aspră şi încăpăţînată, cu cele două brazde dintre sprîncene.
Vorbi.
De la început, cu sentimentul că se izbeşte într-o rezistenţă stîncoasă, pe care nimic n-are s-o poată sfărîma.
Costea ridică privirea surprinsă, numai la episodul atentatului. Aşadar, acela s-a ţinut de cuvint ! îi recunoscu mîna. Două gloanţe în tîmplă. „Eu lovesc întotdeauna aici.'" S-a ţinut de cuvînt, iar el, în vremea aceasta, stătea la adăpost, aşteptînd o arestare pe care o dramatiza anticipat, cu o fanfaronadă de cabotin al revoluţiei. Chiar dacă nu admitea aceasta şi chiar dacă îşi dădea seamă că aceasta tot nu rezolvă nimic, ba dimpotrivă va dezlănţui alte urgii, nu-şi putea opri o absurdă ad-

miraţie. Cel puţin acela îndrăznise ceva ! Săvîrşise ceva ! Se ţinuse de cuvînt !

— Asasinul a dispărut, continuă Constantin Lipan. Dar sperăm, pentru scurtă durată . . . Nu poate să scape .. .
— Pe acela nu-l prinde niciodată, nimeni ! rosti Costea.
— De unde ştii ? . . . Sînt copilării ! . . . Asemenea oameni sfîrşesc întotdeauna unde trebuie să sfîrşească şi cum trebuie să sfîrşească.
— El nu ! Ştiu că nu va sfîrşi aşa, fiindcă îl cunosc. Constantin Lipan înclină fruntea, biruit de o ameninţare
mai grea decît o aştepta el cînd a urcat pînă aici. Dacă l-a cunoscut într-adevăr, cercetările vor ajunge din fir în fir pînă la Costea. Copilul acesta va fi strivit ca o gîză sub talpa unui om cum e cel care i-a vorbit adineaori la telefon. Se hotărî :
— Costea ! ... Să uităm tot ce-a fost... . *• ;ţ,-a
— Eu nu am nimic de uitat.
— ... te iert, pentru . . .
— Nu am nevoie de nici o iertare, pentru nimic.
. — înţelege, Costea, că sînt la mijloc ani din viaţa ta. Po| toată viaţa ta ...
— Sînt major. Dispun de viaţa mea ...
— Costea, este un mijloc . . . Lasă camera aceasta şi vino acasă. La mine nu are să te caute nimeni. N-au să cuteze . . . Pe urmă, îţi găsesc o posibilitate să pleci . . . Pînă se uită . . .
— Papa, cînd eram copil m-ai învăţat să am curajul faptelor mele. Să răspund pentru faptele mele.
Constantin Lipan coborî mai jos fruntea. După o tăcere în care străbătu de jos, din stradă, răcnetul vînzătorilor de ziare anunţînd ediţia specială, mai încercă :
— Cel puţin vei spune că n-ai cunoscut omul acela . . . Asasinul acela . . . Sau vei spune că n-ai ştiut cine era şi ce avea de gînd să facă . . . Poţi spune că te-a indus în eroare. Că l-ai crezut un om inofensiv, cum l-a crezut toată lumea . . .
Costea vorbi apăsat, privindu-l în ochi :
— Papa, cînd eram copil, tot dumneata m-ai învăţat să nu mint niciodată. Şi n-am minţit. E greu să învăţ aceasta acum ... Şi n-o învăţ de la dumneata ...
Constantin Lipan nu putu suporta privirea copilului.
— Aceasta e ultima ta hotărîre ? întrebă cu ochii în pămînt»
230
— Papa, nu există nici ultimă, nici primă hotărîre. E una singură ! Aceea care se potriveşte cu tot ce m-ai învăţat cînd eram copil.
Se ridicară amîndoi în acelaşi timp. Constantin Lipan îşi spuse că poate ar fi plecat cu o uşurare dacă discuţia sfîrşea altfel; dar cu o urîtă uşurare. Nu-şi putu înăbuşi, ascuns, într-o firidă tăinuită şi neştiută a sufletului, mulţumirea, aproape recunoştinţa, că într-acest ceas Costea a vorbit într-acest chip.
•— Cu bine, Costea.
— La revedere, tată.
De astă dată şi-au strîns mîinile. Poate Costea şi-ar fi apropiat fruntea de buzele lui Constantin Lipan ; poate Constantin Lipan şi-ar fi apropiat buzele uscate de fruntea lui Costea.
Dar îi ţintui orgoliul, sau altceva mai puţin deşert, pe amîndoi.
Coborînd scările, Constantin Lipan zări firma biroului de publicitate.
Intră şi întrebă unde e telefonul. \
— Sînt procurorul general. Doresc, vreau să comunic ceva urgent ministrului de justiţie . . .
— înţelegem, domnule procuror general ! spuse un tînăr roşcat cu ochelari, care citea lacom ediţia specială. Poftiţi p-aci. .. înţelegem, cu oribilul acesta asasinat. . .
Se trase respectuos şi discret la o parte.
— Alo ! chemă Constantin Lipan în gura neagră de obosită. Alo, domnul ministru al Justiţiei ! . . . Da, da ! Procurorul general Lipan . . . Chiar pentru aceasta chemam .. . Am meditat şi am ajuns la concluzia că aveţi dreptate . . . Fireşte, domnule ministru ! . . . Exact, domnule ministru, cum mi-ai cerut dumneata. Facă-se voia dumitale, domnule ministru !
Pe scări, de la etajul biroului de publicitate, coborî în Calea Victoriei un om încă mai adus de spate decît cel care se pregătise să urce, cu privirea încă mai împîclită şi parcă acum

vinovată, miloagă, ocolind să înfrunte alte priviri. Un om gîr-bovit, cu mersul lui şovăielnic, în straiele lui de cioclu, care de îndată pieri contopit în fluviul celorlalţi oameni, cîţi alergau zorind, ghiontindu-se, îmbrîncindu-se, încrucişîndu-se, călcîn-du-se, vociferînd, smulgînd lacom ziarele din ghearele vînză-torilor să afle mai repede alte şi alte senzaţionale amănunte

despre" orîbiliiMMMhat. Ce,linuri IPihiat poliţia? Ce fact guvernul ? Ce vfcliffî-riia mîine? Cinp'Vk fi noul preşedirit^de
consiliu? v ; c> •■; ^u

Faţada de la casa domnului ministru de justiţie Elefterescu, preapopularul Gică băiat bun, omul zilei şi al evenimentelor mai mult decît oricînd, nu dădea direct în stradă.

Pînă la stradă se întindea o vastă peluză de gazon cu bordură de flori şi arbuşti mahonii şi trandafiri pitici. Peluza era despărţită spre latura dinafară, spre trecătorii de pe trotuar, de un grilaj de fier şi aramă, cu zăbrelele ascuţite în chip de lance. înlăuntru, spre zidurile clădirii şi peronul intrării cu scările late de marmoră, marchiză de sticlă şi lampadare, era despărţită de-o alee în arc de cerc, pavată cu dale simetrice de granit roşcat şi cu fire de iarbă, de trifoi mărunt şi de por-tulace mijind printre intervalele lespezilor.

Superbă intrare, superbă faţadă ! Vrednică de asemenea clădire, care rivaliza cu locuinţa faimosului petrolist Iordan Hagi-Iordan de la Şosea şi care, de altminteri, îi slujise de model.

Numai că aceea era copie ; pe cînd aceasta — originalul autentic, creaţia marelui arhitect Mincu.

Fostă casă de boier cu numeroase latifundii pe vremuri şi fumuri occidentale, de mult scăpătat şi odihnit întru Domnul. Singurul vestigiu al avuţiilor părăduite în tinereţe şi în prima parte a vieţii fusese numai această construcţie, cu parc în dosul casei, cu peluză şi scări monumentale în faţă, cu mobilier de epocă şi covoare persane, pe care nu l-a răbdat inima să le abandoneze pe mîini străine. Nici măcar să le împovăreze cu ipoteci. Era ceva tabu ; mîndria lui şi o fală arhitectonică a capitalei. Moştenitorii, tot aşa de scăpătaţi ca şi dînsul, dar mai puţin sclavi ai prejudecăţilor F.entimentale, se grăbiseră să le lichideze, la trei luni după înmormîntarea defunctului bunic, unchi, văr, frate, cumnat.

N-aveau timp şi fonduri de rezistenţă să se judece şi să-şi dispute unul altuia prioritatea drepturilor. Mai ales că se vorbise despre un testament prin care răposatul făcea casa danie pentru un muzeu, lăsîndu-i cu buzele umflate. Despre testament

ştiuse Gică Elefterescu, avocatul proprietarului scăpătat. După moarte, curios, testamentul dispăruse. Şi mai curios, nici Gică Elefterescu, deodată, nu mai ştia nimic.

li îndemna însă cu subînţelesuri:

— Sfîrşiţi mai repede ! E o succesiune nesigură . .. Ce-i în mînă nu-i minciună !

Âu căzut deci repede la înţelegere, arbitraţi tot de Gică Elefterescu. Bun băiat ! Nici tu onorarii, speze, nimic. Totul pe gratis.

Iar fracţionatelor fărîmituri de la împărţeală, cîte au revenit fiecăruia, fiecare le găsi de urgenţă întrebuinţarea cea mai potrivită cu firea şi cu visurile lor. Nu degeaba tot aşteptau de ani şi de ani să moară matusalemicul lor unchi, bunic, văr, frate, cumnat — şi el tot nu mai murea !

Unii din cei mai puţini la număr, dar cică mai chibzuiţi, îşi depuseseră partea lor la bancă sau»au cumpărat acţiuni, să aibă de ronţăit dobînzi şi cupoane pînă la sfîrşitul vieţii. N-au făcut însă mare ispravă, căci devalorizarea leului după război şi scumpirea vieţii au redus veniturile la te miri ce şi mai nimic. Alţii, cei mai mulţi şi mai aventuroşi, s-au urcat în vagonul de dormit şi au dat fuga la Monte-Carlo, să-şi încerce norocul la ruletă, după o martingală îndelung studiată şi infailibilă. Pare-se însă că şi martingalei lor, îndelung studiată şi infailibilă, îi lipsea totuşi ceva. O mică scrînteală de calcul. Căci toţi s-au întors în ţară cu vagonul de clasa a III-a mai scăpătaţi şi fără speranţă docît înainte de a se procopsi cu moştenirea. Şi unii şi alţii fireşte, l-au afurisit tot pe mort, cu afurisita lui de moştenire. Le încurcase viaţa !

Calculele lui Gică Elefterescu s-au dovedit mult mai infailibile. N-au dat greş. Nici o

scrînteală şi nici un neprevăzut.
In plină ascensiune, el ochise de multişor casa şi operase cu alte chibzuieli, să nu piardă ocazia, cum se pierduse testamentul.
Era tocmai ce-i trebuia lui ! Cum să piardă ocazia ?
O casă arătoasă, al cărei trecut şi prestigiu avea să se răs-i frîngâ prin natura lucrurilor şi asupra noului proprietar, cum i s-a şi întîmplat.
Un dublu şi iscusit plasament — material şi moral — al
*- feluritelor tantieme, onorarii, picuşuri, comisioane şi învîrteli,
pe care le agonisise cu osîrdie în calitatea sa de avocat inimos
. 283
şi de parlamentar serviabil. Pe atunci nu ajunsese încă prea-pcpularul Gică, ministrul-băiat bun ! Era numai aspirant. Numai băiat de viitor, cu popularitatea în vertiginoasă creştere.
Arsese deci testamentul cu daniile lui stupide, care, curios, se pierduse prin dosarele sale avocăţeşti; arbitrase în modul cel mai imparţial cu putinţă împărţeala moştenirii; se făcuse luntre şi punte să împlinească suma din chiverniselile proprii cu adaosul unui împrumut picat din senin de la cine se aştepta el mai puţin ; pusese banii gheaţă în palma moştenito-rilor nerăbdători şi a intrat în stăpînirea casei de mult rîvnită şi pîndită. Cine are cap de băiat deştept şi inimă de băiat bun nu le are de haram în ţara românească ! Asta-i lege.
înainte de a se instala, noul proprietar a introdus oarecare modificări în distribuţia interioară a încăperilor, adaptate la nevoile şi interesele sale. Şi, astfel, casa de mult rîvnită şi pîndită a devenit cu adevărat o comoară inestimabilă pentru amîndoi soţii Elefterescu.
Atît pentru interesele şi iţele politice ale lui Gică, ajuns în sfîrşit popularul ministru-băiat bun, cît şi pentru pasiunea de infatigabilă şi providenţială peţitoare a doamnei Elvira Elefterescu, cu ale sale ceaiuri dansante şi sindrofii prelungite pînă tîrziu după miezul nopţii.
Acum, însă, iarăşi curios, nu se zărea nici o aţă-aţişoară de lumină la ferestrele dinspre stradă, care îndeobşte revărsau pe scări, pe peluză, pînă departe, o hipnotică orgie incandescentă, chiar ca de dancing, de bar, de prosper şi veşnic animat cabaret nocturn, în serile de recepţie şi de pomină ale doamnei Elvira Elefterescu.
întuneric total. Lampadarele, stinse. Voleurile şi obloanele, trase. Uşile, ferecate. Relaş pe toată linia !
Nici o ţipenie.
Numai sergentul de la poartă, imobil în ghereta lui de santinelă.
Şi numai cîţiva soldaţi, patrulînd doi cîte doi, în răstimpuri egale, cu arma la umăr, cu cartuşierele pline şi cu paşi sonori pe trotuarul din faţă, fiindcă după asasinarea primu-lui-ministru, poliţia şi Siguranţa generală nu excludeau perspectiva unui şir de alte atentate.
Poate asasinatul de la Camera deputaţilor fusese numai un semnal. Poate temutul şi misteriosul anarhist, Spartacus, nici nu plecase din ţară şi chiar nici din oraş, plimbîndu-se sub cine ştie ce altă fantasmagorică deghizare, cum circula legenda. Poate că avea alţi complici, cu
284
misiunea altor atentate înscrise pe o listă, să împrăştie panica, dezordinea şi teroarea, smintita lor anarhie. Iar în acest caz, cine altul s-ar afla înscris în fruntea listei, primul vizat, decît popularul ministru de justiţie şi marele arbitru al partidului do la guvern, cu cele mai multe şanse indicat să preia succesiunea politică a victimei încă neîngropată ?
Paza era, aşadar, strictă, pe picior de mobilizare, cu ochii în patru. Pază întărită de agenţi secreţi, în straie civile, dosiţi prin ungherele întunecoase, prin curţi şi pe la ferestrele vecine.
Văzută din stradă, casa părea trecătorilor singuratici o fortăreaţă blindată, un bastion inexpugnabil, gata să înfrunte orice atac : mitraliere, bombe, maşini infernale şi toate satanicele arme ale anarhiei şi terorismului.
Simplă şi amăgitoare, naivă impresie !
înlăuntu, dincolo de porţile şi uşile baricadate, dincolo de ferestrele negre, domnul ministru al justiţiei şi viitorul preşedinte de consiliu numai la atentate nu se gîndea el şi numai de asemenea asalturi anarhice nu se temea. Avea el alte păsuri şi îl munceau alte griji, de care

urma să se scuture definitiv în astă seară, pentru a se şti în sfîrşit cu mîinile libere şi să se poată avînta cu inima uşoară la asaltul său cel mare de mîine, aşteptat şi pîndit de viaţa întreagă.
Pe stradela îngustă şi de obicei pustie din flancul casei — un fundac numai cu cîteva locuinţe de rentieri tihniţi, de văduve bătrîne şi de foşti înalţi funcţionari la pensie -—■ se mai afla încă o intrare discretă, rezervată numai prietenilor intimi şi cîtorva iniţiaţi, care preferau să intre şi să iasă ferindu-se de văzul lumii. Portiţa se deschidea automat, la un semnal electric. Crteva trepte. O uşă de stejar ghintuită cu ornamente de fier forjat. Un ochi rotund de sticlă cit o lentilă de ochelari. Alt semnal electric, şi vizitrtorul pătrundea într-o anticameră strimtă şi dinadins scufundată în penumbră. De acolo, valetul sau un secretar de încredere îl introducea direct în cabinetul lui Gică Elefterescu ; camera jurămintelor, chilia spovedaniilor şi sediul, viesparul tenebroaselor puneri la cale.
Pe acolo intra acum Iordan Hagi-Iordan, după ce a coborît la colţul străzii dintr-un taxi de piaţă, nu din automobilul său imens ca un vagon şi arhicunoscut de tot Bucurestiul. în taxiul de piaţă îşi lăsase amicul inseparabil din ultima vreme. Omul care îl însoţea ca o umbră, cînd nu se călătorea emisar peste
285
graniţe, la băncile şi centralele societăţilor ce finanţau împrumuturile şi întreprinderile din România Mare ; el fiind cam slăbuţ cu amestecul lor babilonic de limbi, multe şi pestriţe, cîte se întîmplau paradoxal a mai fi şi limbile lui Voltaire, Shakespeare, Goethe, Dante sau a psalmistului David. Omul cu faţa lividă ca a unui intrigant de melodramă, cu şuviţe de păr căzute pe frunte chiar cînd purta pălăria pe cap şi cu privirea ochilor oblică, verzuie ca apa putredă a bălţilor stătute, ©u privirea lui putredă şi neliniştitoare.
— Faci o plimbare la Şosea ! .. . îi recomandase Iordan Hagi-Iordan. Nu-ţi strică să iei un pic de aer curat. Prea arăţi
' ca o ciumă, cu boala care te-a atins la ficaţi ! îţi iese fierea şi veninul în obraz.
— Mie?
— Lasă asta ! ... Te întorci peste o oră şi aştepţi tot acilea.
— O oră ? . . . Cred că-i prea puţin pentru toate răfuielile pe care le ai cu onorabilul !
■
— Aş !
— Să-ţi recapitulez ...
— Scuteşte-mă cu recapitulările tale, că le-am recapitulat eu destul ! Toate au să meargă în mare viteză. I-am pregătit
, hapurile !
— Poate că şi el ţi-a pregătit altele ţie ! Nu te-ntrebi ?
— Ce ştii tu ! ? Ale lui ? Nici hapuri de pîntecăraie ! Ale mele ? Hehe ! . .. îi bag hapurile pe gît unul cîte unul, să le
' înghită, gogîlţ-gogîlţ ! Şi o să le înghită, pastele şi mama lui
' de lichea, unul cîte unul, gogîlţ-gogîlţ ! Cum te văd şi cum mă
vezi. P-ormă ţi-l consolează bădia cu cofetul ăl mare, al nostru,
dulce şi tăvălit în zaharicale, pe care o să-l înghită frecîndu-se
pe burtă şi cerînd : mai dă-mi ! mai dă-mi ! mai vreau, bădie !
— De ... Numai să iasă aşa ! Eşti optimist.
i — O să iasă ! Ţi-l cunoaşte bădia pînă-n fundul bojocilor
şi ţi-l joacă pe deşte. Vorba aia, a ta. Cum îi ziseşi ?
— A voleur, voleur et derai! '. .
— Aia e ! Şi aialaltă ? <
— Les grands voleurs pendent Ies petits !2.
■■— Aia e ! astea sînt ! . . . ■ i
ii
'- Şi-a găsit pungaşii' naşul ! (fr.). I*1- *•>
2 Peştele cel mare înghite pe cel mic (fr.)stti; i
2SS
••:ier;Astea şi fuseseră ! Cînd Iordan Hagi-Iordan a intrat în camera jurămintelor, Gică

Elefterescu vorbea foarte febril la telefon. S-a ridicat în picioare de pe fotoliul de la birou fără să îndepărteze pîlnia receptorului de la gură, continuînd a vorbi şi bucuros de această simplificare a primului şi celui mai dificil moment al întrevederii. Din cap îi făcu semn prietenos de bun venit şi din ochi se scuză că nu-şi poate întrerupe convorbirea.
Cu mina liberă i-a indicat fotoliul cunoscut, prea bine cunoscut de Iordan Hagi-Iordan, invitîndu-l să ia loc.
Iordan Hagi-Iordan nu avea nevoie de asemenea invitaţii şi ritualuri de politeţe.
O luase înaintea invitaţiei. Se trînti în fotoliu, tolănindu-se de-a coasta şi răscăcărîndu-şi un picior, pieziş, peste braţul elastic, îmbrăcat în piele. îşi legănă piciorul atîrnat aşa în pantoful bombat, cîrn, american, de bizon ; aprinse o havană ca întotdeauna enormă şi zvîrli cu o sfîrlă golăneaţă chibritul jos, pe covor, deşi o scrumieră ovală de cristal îi stătea sub ochi. Părea că nu ascultă, dar asculta.
— Vorbişi cu Mitiţă ? ... întrebă, cînd Gică Elefterescu a terminat, a depus pîlnia telefonului pe suport şi s-a apropiat făcînd înconjurul biroului să-i strîngă mîna. Cu el vorbişi ? . . .
— De unde-ai ghicit ? . .. întrebă Gică Elefterescu la rîn-dul său, în loc să răspundă direct.
— Că mare scofală era să ghicesc. Pricepui de la cele din-tîi cuvinte mieroase ale tale . . .
—- Mieroase ? de ce mieroase ?
— Alifioase ! Cataplazme ! ... Uiţi că sînt o caiafă mai bătrînă şi niţel mai cevaşi decît tine.
Iordan Hagi-Iordan, ca o caiafă mai bătrînă şi mai cevaşi decît dînsul, l-a lăsat cîteva momente cu palma întinsă, cău-tîndu-i mîna prin aer ; el, tot răsucindu-şi havana între maxilare cu degetele mîinii stîngi, iar cu degetele mîinii drepte tot căutînd şi el ceva în buzunarul de la piept, fără a găsi ce căuta. Mormăi — adică mîrîi — cîteva cuvinte cu totul neinteligibile şi cîteva pomeniri despre sfinţi-părinţi, Hristoşi, Născătoare, cruci, evanghelii, mult mai clar rostite şi mai expresive. Gioă Elefterescu se temu că Iordan Hagi-Iordan a uitat acasă ceea ce tot căuta el în buzunar. Alt truc al banditului !
Banditul abia după toate acestea se îndură şi îşi lepădă şi el mîna în palma întinsă a ministrului de justiţie. O mînă moale,

, it;of t;
flască şi inertă ca o balegă, deşi Iordan Hagi-Iordan avea pumni vînjoşi şi pietroşi să doboare un bivol cu o singură lovitură. Mina plescăi în palma ministrului chiar ca o balegă. Ministrul o scutură cu frenezie s-o stoarcă.
Banditul nici nu se uită la el. Privea în tavan.
— S-a făcut, frate Iordan. Gata ! Chestie definitiv clasată ! anunţă Gică Elefterescu jovial şi fericit la culme. Să facem şi noi pace, iubite şi vechi prieten !
— Eu nici nu m-am considerat în război.
— A fost o prostie, recunosc, o prostie la care am fost constrîns . . . stărui Gică Elefterescu, aşezîndu-se şi el între braţele fotoliului din faţă şi aprinzînd şi el o ţigară, dar de dimensiuni mult mai modeste. Dacă aş fi un mare pişicher. . .
— Dacă ! . . . a clătinat din cap Iordan Hagi-Iordan, cu o foarte elocventă lipsă de consideraţie pentru aptitudinile de mare pişicher ale ministrului-băiat bun. Aia e ! Dacă . . . Numai că nu e !
Socotind mai prudent şi mai abil să nu ţină seamă de întrerupere, Gică Elefterescu se menţinu la planul dinainte şi pe _ îndelete ticluit al expunerilor sale avocăţeşti. Începu să înşi-' ruie lanţul argumentărilor, verigă cu verigă, sigur că atunci cînd va ajunge la capăt orice dubiu şi orice suspiciune vor fi irevocabil înlăturate :
— Dacă aş fi un mare pişicher, cum insinuează unii şi; alţii, aş spune că toate mi-au fost comandate de interese supe-, rioare de stat. Patrie, datorie, răspundere şi alte bombe, tiri-bombe ! Astea însă, dragul meu, sînt bune pentru gazete. Bune pentru întrunirile publice şi discursurile parlamentare, la tri-a bună . . • Gogoşi ! Moşi-pe-groşi ! . . . Cu tine însă am datoria să fiu sincer, cum am fost întotdeauna. Şi sincer îţi mărturisesc că nu interese superioare de stat mi-au impus măsurile inepte, care. . . Cunoşti îndestul de bine că aveam şi eu un stăpîn, cu- . noşti şi tu cine ; un stăpîn care mi-a forţat mîna ... Ce puteam face ? . . .

Vrei, nu vrei, bei, Grigore, aghiazmă ! Oricît am încercat să rezist, imposibil ! . . . Am dat drumul atunci chestiei .. . aşa . .. numai de formă, păstrînd rezervele mele. Ştiam prea bine că pînă la sfîrşit chestia tot avea să se rezolve de la sine . .. Bietul şef, Dumnezeu să-l ierte, m-a ţinut veşnic sub presiune. Am avut şi îndestule conflicte cu dînsul ; conflicte foarte serioase şi unele extrem de violente. Degeaba. El, că nu şi nu şi nu ! ... Deştept, onest, cap politic, bun organizator, dar

ce folos ? Asta era defectul lui capital. Cînd o lua razna, cine să-l mai oprească ? Şi acum ? ... îşi mai găsise şi un instrument mărginit în concepţii, un fel de inchizitor, un constipat, maniacul ăla de Lipan. Lumea crede că eu l-am inventat. Eu ? Ce, eram nebun ori tîmpit să-l caut pe dracu cu luminarea ? . . . Adevărul este că el mi l-a impus . . . Primea, probabil, adică sigur, nu probabil, primea ordine confidenţiale de la el, peste capul meu. Altfel, cum de-ar fi cutezat să-mi reziste şi pe ce se simţea el forte să-mi reziste ? ... Dovadă că acum, cînd nu mai are pe cine se bizui, i s-a dus pe copcă toată rezistenţa. Să-l fi auzit la telefon, ţi-ar fi făcut scîrbă . . . Scîrbă de atîta slugărnicie, laşitate şi turpitudine omenească ; nu milă ! Behăia ca mielul la tăietoare ... Şi într-o oră s-a prezentat cu dosarul şi concluziile de clasare. Alte salamalecuri de slugă : „Da, domnule ministru î Exact, domnule ministru ! Trăiţi, domnule ministru ! Vă salut, excelenţă, şi vă rog să iertaţi !" Scîrbă, frate Iordane, scîrbă ! în ce lume de poltroni trăim ! . . . Dosarul şi concluziile de clasare sînt aci, pe birou, la dispoziţia ta. Nu vrei să le vezi ? . . .

Iordan Hagi-Iordan pufăia imperturbabil din havana cît ştiuletele de porumb şi slobozea spre tavan norii vîrtejiţi de fum, urmărindu-i cu ochii cum se înalţă, cum se răsucesc în spirale, cum se destramă şi se risipesc. Cu ceafa proptită în spătarul fotoliului şi cu piciorul încălecat pe braţul elastic, care gemea sub el, prăvălat de-a coasta, nici nu se milostivea să arunce ochii la vorbitor şi nici nu părea că-i aude vorbele, necum să le dea vreo crezare. Brusc, opintit, îşi îndreptă spatele, coborî piciorul, puse havana pe marginea scrumierei, aşeză amîndoi pumnii enormi şi încleştaţi pe masă, privindu-l drept în ochi :

— Ascultă, mă Gicule. Eu venii acilea de plăcerea mea, fiindcă m-a lovit amorul şi dorul de tine ? Nu tu mă chemaşi ?

— Eu, sigur că eu.

— Pe tine te păli dorul şi amorul. Tu ai ţinut neapărat să mă vezi, nu ?

j i .

— Şi pentru ce anume ? ' . '■ t ' '

— Ţi s-a comunicat şi pentru ce anume ţineam neapărat să ne vedem. Pentru o clarificare definitivă . .. Ţi-am explicat care era situaţia ; permite-mi să-ţi explic şi cum văd eu acum

situaţia nouă, care . . . înţelegi... o situaţie, în definitiv, înc# nu definitivă, dar care . ..

— Mă Gicule, mă ! Nu te mai bîlbîi ! Vorbişi destul şi ai obosit. Lasă-mă să vorbesc şi eu. Să te judece banditul !

— Dacă mă iei aşa . ..

— Te iau cum meriţi. Bine, mă Gicule, cum îţi închipui tu că venii aşa, de florile mărului, numai ca să ascult balivernele tale, ca nătăfleţii care te aplaudă ?. .. Simţeai nevoia să-mi serveşti niscai scuze şi explicaţii ? . . . Eu nici nu ţi le-am cerut şi nici nu mă aşteptam la ele. Dar fiindcă aşa ai socotit -de trebuinţă, de ce nu eşti sincer şi cinstit ca mine ? De ce dai vina pe mort ? . . . Spune pe şleau, în cîteva cuvinte . .. Aia ţi-a fost piesa ta ! N-a mers. .. N-a mers, fiindcă aveam şi eu piesa. mea, cevaşi mai grea. Şi mărturiseşte cinstit că, văzînd că n-a mers, îţi veni mintea românului cea de pe urmă. Te-ai convins. că o pornişi strîmb din capul locului... Greşii, frate, ştergem cu buretele ! Aia e tot ! Asta mă aşteptam s-o spui. . . Ce-mi umbli mie cu aşa şi pe dincolo ? . .. Eu venii cu alte gînduriy -nu să-ţi ascult toate palavrele tale, pe care le îndrugi şi care -încep să mă şi supere, mă ofensează ...

— Dar n-am avut intenţia să te ofensez, frate Iordane. Dimpotrivă . . .

— Leagă căţeaua ! Taci! Eu vorbesc ... Mă ofensează, fiindcă toate palavrele tale îmi fac dovada că mă socoti mai nă-rod dccît sînt! Aista rtu înghit, cum ştii că n-am fost omul să

înghit de cînd mă cunoşti. Şi sînt ceva anişori de atunci. Ia zi, cîţi ? . ..
— Vreo şaisprezece ...
— Optsprezece ! am ţinere de minte mai bună decît tine. Ei, în optsprezece ani, aşa învăţaşi să mă cunoşti ?. .. Eu venii să-ţi spun neted, acilea, între patru ochi, unde nu vorbim în-tîia oară : „Mă, din piesa ta, care n-a mers, şi din piesa mea, care ţi-a luat piuitul, dacă sîntem oameni deştepţi şi de înţelegere, poate să iasă o piesă nouă, care să meargă strună şi să ne fie cu folos la amîndoi. Hai s-o facem ! Tovărăşie cinstită. Te-am ars eu vreodată ? Nu ! Cu mine nu-i primejdie să te arzE nici mîine !" . . . Aşa se vorbeşte cinstit şi aşa se fac treburile ; aşa venii să-ţi vorbesc. Cînd colo, tu m-aşteptai cu gogoşi, cu mosi-pe-groşi, cum bine le-ai zis ! ... Mă Gicule, să-ţi intre în cap o dată pentru totdeauna că în manevre d-alde astea, în care tu te crezi grozav şi dat dracului, eu sînt cel mai tare şi eu am să rămîn întotdeauna cel mai tare ! Eu ies deasupra. Nu c-oi fi mai mare pişicher decît tine ! Nici nu dau două parale pe vorba asta ; nu mă prinde ! Pe mine m-.ar strînge ca o bulean-dră d-a altuia, prea strimtă, care plesneşte pe subţiori. E o vorbă ş-o boarfă, ca pe calibrul borfaşilor cu care lucrezi tu acuma. Rămîi pişicher, mic, marc, mijlociu, cum te-ajută puterile. Nu mă băga şi pe mine în tagma voastră. Nu încap. M-ar înăbuşi. Mi-ar sta toate acilea, în gîtiţă . . . Eu sînt un bandit.
— Bandit ! De unde ai scos-o şi pe asta, frate Iordane ?
— De la tine am scos-o. Bandit, marele bandit, gangsterul numărul unu al României Mari, primejdia naţională!... Nu de la tine am scos-o ? Nu aşa ai binevoit să te exprimi în con-siliul nostru de miniştri, cînd ai decis să mă tîrîi pe la Parchet şi alte alea ? . .. Cum îţi închipuiai tu că nu s-au găsit alţi bine-vcitori de teapa voastră, să mă informeze înainte de a se împlini douăzeci şi patru de ore? Pînă-n seară am şi primit raportul ! . . . Stai liniştit, nu te agita fără spor, cum se agită pe loc căţeluşul doamnei Elvira Elefterescu, apucat de bîţîieli cînd intră în laba unui dulău ... Te am acilea ! ... In labă ! .. .
Iordan Hagi-Iordan descleştă pumnul mîinii drepte, întin-zînd palma deschisă peste masă, sub nasul şi sub ochii omnipotentului şi popularului ministru de justiţie băiat bun, ca să se încredinţeze cu ochii lui unde şi cum îl are el în labă.
— Te am acilea ! . . . rînji Iordan Hagi-Iordan. îneît degeaba te bîţîi întrebîndu-te cine anume a dat goană cu ştafeta. N-avea grijă ... Că n-a fost numai unul! Au fost trei-patru ; ba, ca să fiu exact, chiar cinci ; cinci binevoitori, numărînd bine. Chiar şi amicul cu care vorbeai adineaori atît de mieros la telefon, cu nini-ni şi fifi-fi, cu dragă, scumpule, iubite. ..
— Chiar şi Mitiţă ?
Gică Elefterescu scăpase întrebarea fără voia lui, şi acum zadarnic, prea tîrziu mai dusese mîna la gură, parcă ar fi vrut să-şi împingă cuvintele îndărăt.
Strîngînd din umeri, Iordan Hagi-Iordan se grăbi să-i risipească orice îndoială :
— Da, chiar şi el, chiar şi Mitiţă ! De ce te miri ? întrea-bă-l şi adu-l faţă în faţă cu mine, la confruntare cu martori, să văd dacă poate crîcni ! Crezi că pe el nu-l am tot acilea ?
Deschizînd şi închizînd iarăşi palma, ca să-i arate unde-l are şi pe Mitiţă, Iordan Hagi-Iordan continuă, strîngînd iarăşi din umeri cu acelaşi rînjet :

— Dacă îţi închipuiai că nu-l am şi pe dînsul, prost mă crezi! Pişicheri ! Pîrlaci !... N-aveţi ce face, aia e piesa! Ră-mîneţi pişicheri şi pîrlaci, că asta vă e meseria. Eu, ca mare bandit, am să fiu întotdeauna mai tare decît toate pişicheriile voastre si am să ies întotdeauna deasupra, nu fiindcă oi fi cumva mai deştept decît voi, cum nici n-am pretenţia că sînt. Ci fiindcă marele bandit are capitalul la spate, şi capitalul ăsta vă ţine pe toţi în mînă. Pe voi toţi, drîngăleţii politici. N-aveţi încotro ! Asta n-o ştiai încă ? Trebuia să te învăţ eu ?
Puţin cam descumpănit de maniera făţişă şi brutală în care Iordan Hagi-Iordan prezenta lucrurile, fără nici o perdea, poate puţin şi cam contrariat de adevărul acestei realităţi, Gică Elef-terescu îl ameninţă cu degetul, încercînd să întoarcă discuţia pe-un ton mai glumeţ.
— Cave ne cadas ! Cave ne cadas ', frate Iordane !
— Ce e aia ? Nu mă lua pe după piersic ! ...
— Cave ne cadas ! Bagă de seamă să nu cazi ! . . . Prea te crezi tare ! .. . Asta o spuneau romanii consulilor, cezarilor şi auguştilor care se întorceau în triumf după războaie şi bătăliile cîştigate. Puneau un sclav la spatele lor, să le aducă aminte din cînd în cînd şi să le

mai moaie trufia. h
— Şi asta vrei să mă înveţi tu pe mine ? y;..
— Nu să te învăţ, dar zic ...
— Mai cuminte ar fi să ţi-o spui ţie, dacă e pe aia şi ai niţică minte ! . . . Uite, ţi-o spune frăţeşte vechiul şi bunul tău prieten : Cave ne cadas, cada şi cădelniţa ta de pişicher, mă Gi-cule ! . . . Tu nu te umfla tocmai acuma, în ajun de-a cîştiga bătălia, că-i cu primejdie să plesneşti. Plesneşti de-a mai mare mila şi paguba, cînd ţi-era lumea mai dragă ...
Gică Elefterescu îşi pierdu tot elanul şi pofta de citate latineşti, cu întorsături glumeţe. Se posomori, mai pierzîndu-şi şi glasul.
Avea dreptate banditul ! Prea se grăbise, fără să-şi asigure toate garanţiile. Acum, cînd dosarul „Petrolul—Iordan Hagi-Iordan" era închis, banditul, piratul, brigandul, gangsterul, rechinul putea să-l frece şi să-l joace cum voia el. Dacă ar fi fost cu adevărat un mare pişicher, cum se crezuse el, purta dintru-ntîi
1 Ia seama să nu cazi ! (lat.). Avertisment împotriva trufiei. ,.,.., \i,,„lti.j,.,,- , 292
grijă să-şi asigure acele gajţrpnţii în a treia mînă. Ţi-am dat, îmi dai !
— Ce-ai rămas aşa ? ... îl luă Iordan Hagi-Iordan la rost imperativ, ca o somaţie.
— Mă gîndeam şi eu ...
— La ce ?
— Aşa ... la multe şi mărunte . . . Doar îţi dai seamă cîte complicaţii. . .
— Atunci la multe, dar nu chiar şi atît de mărunte . . . rînji Iordan Hagi-Iordan. Te înţeleg, Gicule. Bine spuseşi : cave ne cadas ! Arde-1, birjar ! Arde-1, să dea bîca, din coada birjei unde se agăţase, crezîndu-se că-i cocoţat în carul de triumf. Atîta învăţai şi eu în cele trei clase de gimnaziu, pînă ce mă apucai să-mi cîştig pîinea . ..
Gică Elefterescu se scufundă într-o şi mai adîncă posomorala. Fiecare vorbă a banditului îi părea o şi mai răspicată aluzie la neghiobia cu care procedase. Era în mîna banditului !
Banditul îşi reluă havana uitată pe marginea scrumierei. încercă să tragă un fum. Constată că s-a stins. O lepădă, nu în scrumieră, ci pe covor. Aprinse alta. Şi fără a mai ţine pumnii încleştaţi pe masă, vorbi cu alt glas, mai prietenos, cu o pová-ţuitoare dojana :
— Mă Gicule, mă ! Cînd o să te dezbari tu de năravurile tale, măcar cu mine ? Asta-i o boală, pesemne . . . Trăind cu pişicherii, nu mai vezi lucrurile altfel. . . Ce-mi umbli mie cu fo-fîrlica ? Complicaţii ! . .. Complicaţiile s-au descomplicat. Mîine ai să fii preşedinte de consiliu, excelenţa-sa cea mare peste toate celelalte excelenţe mai mici. Ce-ţi mai pofteşte inimioara ? Ce altceva ai urmărit toată viaţa ? Plăcinta gata ! Trai nineaca, cu banii babacăi ! ... Şi în loc să te înveseleşti, în loc să te bucuri şi să stai la sfat cu vechiul tău prieten, care nu ţi-a dat sfaturile cele mai proaste în cei optsprezece ani de cînd ne cunoaştem, stai ca un mogorog, ca un ţap logodit, ca un motan călugărit ! Trezeşte-te, mă Gicule, mă ! . . . Pierzi trenul şi n-ai să-l mai prinzi. Nu te mai întîlneşti cu el a doua oară . . .
Gică Elefterescu oftă şi făcu un semn de adîncă şi resemnată capitulare.
— Aha ! . . . Poate vrei să spui că te gîndeai la astea ? . . . îl întrebă Iordan Hagi-Iordan.
Intrebînd, băgă mîna de astă dată cu tot dinadinsul în buzunarul de la piept, unde de la început, tot bombănind, tot mor-
293
Aiăind şi mîrîind şi suduind, căutase el ceva, fără să găseasdi tjeea ce căuta.
$
H Acum găsise. • • •
Scoase un teanc de plicuri şi de scrisori. { Le aruncă pe masă, spunînd : 4 —
Pofteşte ! Pofteşte şi te linişteşte !
Teancul, repezit cu putere, lunecă pe cristalul mesei şi se împrăştie pe jos.
Gică Elefterescu s-a aplecat la moment să le culeagă, ca o păcătoasă slujnică — ori ca un netrebnic valet, el, coşcogea ministru al justiţiei şi mîine preşedinte al consiliului de miniştri,
Rînjind şi trăgînd fumuri groase din havană, Iordan Hagi-Iordan, banditul bandiţilor şi gangsterul gangsterilor, îl privea de sus în ceafă cum umblă în patru labe să culeagă răvaşele unul cîte unul, de la picioarele lui.
— Hai ! Nu mai pierde vremea şi nu le mai număra pe sub masă, că sînt toate la

inventar ! . .. Ţi-a venit inima la loc ? Dă-le dracului ! Arde-le, că ard cum ard şi testamentele . . . Adună-ţi mintea de la ele, acilea, la treburile noastre. Fiindcă o să avem de lucru, mă Gicule, mă ! Ca în vremurile noastre alea bune, cînd îmi scriai epistole de amor. Ba încă o să avem cevaşi mai mult de lucru, fiindcă de atunci mai crescurăm şi mai învă-ţarăm şi altele, pe care p-atunci nu le ştiam . . . Asta e piesa ! . . . Aşază-te în fotoliu, că nu te mai judec. Din partea mea, eu am isprăvit. Ce-a fost a fost; ce-o să fie ne interesează. Hai să întocmim un plan de asociaţie pe-o bază nouă şi mai solidă. De asta venii, nu de florile mărului.

Supus, Gică Elefterescu, preapopularul ministru-băiat bun şi preaaclamatul orator de la tribuna Parlamentului, se aşeză în fotoliu, pe margine, parcă n-ar fi fost în casa lui. O clipă îşi aminti mutra lui Constantin Lipan, magistratul timid şi fîstîcit de provincie, din ziua cînd îi acordase prima audienţă în cabinetul său ministerial. La naiba ! A ajuns ca dînsul ? Se imbeci-lizeazâ ca dînsul, tocmai acum, cînd . ..

Ridică scrisorile, blestematele de scrisori şi de bileţele clădite cu mîna sa pe mesuţa dintre dînşii, şi le întinse lui Iordan Hagi-Iordan, restituindu-le ca un gaj solemn al asociaţiei şi încrederii absolute pe care o inaugurau pe-o bază nouă şi indestructibilă. ■■■■ ^»w

• ,: ;-.-«.> =*«?•■• ...-:.„■ ..■.*

294

— la-le îndărăt, Iordane, frate Iordane ! Nu de asta te-am chemat şi am făcut apel la tine. Nu ţi le-am cerut. Ştiu că vorba ta e vorbă . . .

— Atunci ce-mi umblai cu zdrîngai-zdrîngai, cu colindul şi florile dalbe ? .. .

— Prostii . . .

— Crezi tu că numai astea le ţineam în mînă, să te am la ■mina ? Uitaşi chestia cu casa ? Testamentul cu pricina nu fu la mine înainte de a-l arde tu ? Mă crezuşi atît de prost să nu-l fotografiez ? Aşa, fără un scop anume. Ca să fie ... Iar cînd dădeai din colţ în colţ ca să înjghebi suma care-ţi mai trebuia să cumperi şi să plăteşti casa în care stăm noi acum la sfat, ca doi prieteni vechi, cine veni cu banii la tine ? Banditul ! Nu-mi ceruşi nimic; nici nu te aşteptai. Am înţeles ; sării să-ţi fiu de-un ajutor. Nu-mi era lesne, ca acum. Eram amîndoi mai ■slabi la pungă ... Şi eu îţi cerui atunci ceva la mînă, hîrtie, dovadă ? Nu. îţi mai cerui eu banii vreodată ? îţi mai amintii vreodată de ei ? Nu ! Asta era banditul ! Mă, mă Gicule, mă ! Multe mai ai de învăţat de la bandit. Ce-ţi folosesc scrisorile şi bileţelele astea ? .. . Crezi că n-au fost şi ele fotografiate ? Tot aşa, fără un scop anume. Ca să fie l . . . Dar ca să le folosesc cum te-ai speriat şi cum ai tremurat în nădragi ; prost ai fost s-o crezi şi prost m-ai crezut ! Adică mie încă un scandal peste ălealalte, multă şi bună reclamă îmi făceau ? De asta mai aveam ■eu nevoie ? . . . Trecutul ! Dă-l dracului de trecut. ..

— Ai dreptate . . . recunoscu pocăit Gică Elefterescu. Să îăsăm dracului trecutul şi să ne gîndim la viitor.

— Eu ce-ţi tot toc de cînd venii !? exclamă Iordan Hagi-fordan. Semn bun, mă Gicule, mă ! începi să te dai pe brazdă . . .

Dat pe brazdă, Gică Elefterescu se înfundă şi el între braţele fotoliului, venindu-şi deplin în fire, surîzînd şi încrucişîn-du-şi un picior peste picior, ca să nu se mai afle în situaţie de inferioritate faţă de banditul bandiţilor şi gangsterul gangsterilor !

— Nu ţi se parc că e mai bine şi mai cuminte aşa ? îl întrebă Iordan Hagi-Iordan. Mai întîi, să-ţi dea banditul ştirile sale despre oarecare lucrături care încearcă să te sape .. . Am şi eu poliţia mea ... Să nu te găsească nepregătit. .. complicaţiile tale de mîine, mă Gicule, mă, fiindcă atunci se cheamă că-s

• şi complicaţiile mele ! ... Ia notă, excelenţă şi domnule preşe-

295

dinte al consiliului de miniştri ! Ia notă, că nu-i glumă. Ne-aş-teaptă chestii mari pe amindoi. Ţara aşteaptă lucruri mari de' la amîndoi. . .

î K '

ir'■■

Numai zece miniite trecuseră. Numai zece.

Şi s-ar fi spus că în acea cameră secretă a răfuielilor şi a împăcărilor, toate se petreceau acum ca în piesele de teatru care nu mai respectă de mult legea strictă a unităţilor lui Aris-

tot. Se lasă cortina la finalul primului act, retezînd scena palpitantă unde doi adversari îşi încrucişează spadele cu scrîşnete de ură feroce într-o luptă pe viaţă şi pe moarte, pentru a se ridica la începutul actului următor, dezvelind ochilor o scenă de-o idilică duioşie, unde aceiaşi duşmani pe viaţă şi pe moarte, în-tr-acelaşi loc, cu părul cărunt ca doi veterani stau bătrîneşte,, prietenos, la sfat şi la poveşti — cu menţiunea explicativă în program : „după douăzeci de ani".

Tot aşa şi aici. <   încăperea era aceeaşi. Cei doi oameni dinlăuntru, aceiaşi.

Dar toate cît de altfel arătau !

* Parcă marele petrolist Iordan Hagi-Iordan, poreclit rechinul, şi popularul potentat politic, domnul Gică Elefterescu, eternul ministru-băiat bun şi viitorul preşedinte al guvernului, pe-care toată ţara îi ştia în înverşunată luptă la cuţite să se extermine, parcă amîndoi şi-ar fi reluat, hehei ! abia după un îndelungat răstimp şi după un amar stagiu de pocăinţă, vechile lor locuri din camera de taină a jurămintelor, din chilia spovedaniilor, din   sediul, din viesparul   tenebroaselor puneri la cale.

Nu coborîse însă şi nu se ridicase nici o cortină.   Nu era cazul nici unei menţiuni explicative : „au trecut ani şi ani, să-i vînture viaţa şi să le aducă în tidvă cuminţenia cea de pe urmă'' Nu trecuseră decît zece minute. Iar amîndoi nici nu se clintiseră, din loc, să vînture şi să-i   vînture   viaţa.   Că-i vînturase viaţa destul şi vînturaseră ei destule în viaţă !

Au apropiat doar instinctiv fotoliile, fără să-şi dea seamă cînd şi cum.

Le-au apropiat mai alipite de masa rotundă dintre dînşii, ca să-şi poată sprijini coatele mai la îndemînă. Să-şi poată privi mai prietenos şi fierbinte în ochi. Să-şi alăture mai irezistibili

frunţile, sub a căror găoace îşi dospise şi unul şi altul separat punerile sale la cale, încă vagi, rudimentare, nebuloase, imperfecte pînă mai adineaori ; pentru ca numai aşa şi abia acum, în frăţeasca lor comuniune, să capete, în sfîrşit, o formă precisăr contur, miez, consistenţă, început de realitate. Sîmburul victorioaselor realităţi de mîine.

Tensiunea încărcată de crepitaţiile electrice din preceasul uraganelor cu tunete şi cu trăsnete ; încordarea aceea apăsătoare, care dura de cînd Iordan Hagi-Iordan intrase aici izbind uşa şi de cînd s-a trîntit lăbărţat în fotoliu, cu rînjetul lui crud şi ameninţător ■— unde mai era oare ? Cum de-a dispărut volatilizată, ca la semnalul unei vărguţe magice ?

Lampa de pe biroul din fundul încăperii filtra aceeaşi lumină dinadins scăzută, savant dozată sub abajurul albastru, opac, ca o lanternă suspectă de speluncă, pentru a nu demasca prea violent şi trădalnic jocul pe fizionomia comparşilor, a făptaşilor, reacţiile, crispaţiile, încruntările, rictusul surîsurilor pe rînd perfide, bănuitoare, falşe, satisfăcute, triumfale. Aceeaşi lampă, în acelaşi loc la distanţă, cu acelaşi abajur dinadins opac ; dar ciudat cît de altă lumină filtra acum !

Caldă, intimă, învăluitoare, idilică.

Doi vechi şi buni prieteni, în vechile lor fotolii, sub lumina caldă, intimă, învăluitoare, idilică, continuîndu-şi vechile lor confidenţe şi plănuiri, din vechea lor încăpere a întîlnirilor şi punerilor la cale de taină. Cine-ar fi spus că acele sfaturi au fost curmate vreodată ? Că între dînşii, pînă mai adineaori, dăinuise o duşmănie şi o ură neînduplecată, pe viaţă şi pe moarte, după ce atîta vreme fuseseră comparşi, prietini, fraţi ?

Afară, în noapte, oraşul era scufundat în întuneric.

Poate dincolo de zidurile negre, după perdelele trase, mulţi nu-şi găseau încă somnul, zbuciumaţi de impresia groaznicului asasinat. Poate mulţi se întrebau cu îngrijorare : Ce va fi mîine ? Ce va urma ? Ce se va schimba în ţară ? Ce oameni providenţiali vor răsări, cu răspunderea şi cugetul zguduit de semnele turburi ale vremii ?

Doarmă în linişte şi pace ! Fără grijă. Fără ale lor copilăroase şi inepte întrebări.

Aici, în lumina blîndă şi caldă a încăperii de taină, se hotăra ce va fi mîine şi ce se va schimba mîine. Mai erau şi alţii care nu dorm — dar aceştia nu-şi pierd noaptea şi somnul în în-

trebări fără răspuns. Au şi aflat răspunsul ! Cei doi vechi prieteni, care s-au căutat şi s-au regăsit pătrunşi de gravitatea evenimentelor, purtau ei grija ţării şi a zilei de mîine.

Desprinzîndu-şi coatele de pe mesuţă, Iordan Hagi-lordan se îndreptă de şale şi se rezemă de spătarul fotoliului, întinzînd braţele în sus şi în lături cu trosnete din încheieturi, să le dezmorţească.
După care mişcări, acompaniate de-un căscat al gurii imense de rechin cu dinţi nenumăraţi şi care de care mai ascuţiţi, exclamă :
— Aşa e piesa ! . ..
Căscă, spuse şi îşi zvîrli laba mînii drepte peste masă ; © zvîrli pe umărul vechiului său prieten şi viitorul preşedinte al consiliului de miniştri, să-l scuture zdravăn, repetînd :
— Aşa e piesa ! Bine că te lămurişi, mă Gicule, mă ! . . . Că intrasem la gînduri. Pentru tine, nu pentru mine. Vâzuşi ? Eu aveam şi am rezervele mele. Ce era aia „Petrolul" şi ce e aia ? Un fleac ţ Floare la ureche .. . „Petrolul — Iordan Hagi-lordan. !" Vax ! Un dosăraş de mai mare mila. Afacere clasată, cura_ ziseşi tu. Clasată era mai dinainte pentru mine ; a cincea roată la căruţă. Mai creştem, mă, nu ne oprim acilea ! . .. Piesa a mare şi grea era la Piscul-Voievodesei, cum văzuşi. Ala petrol ! Acolo, petrol, să vă umple pe toţi şi să vă ajungă pe toată viaţa . .. Nu statui degeaba, cît mă frecă şi mă purtă pe drumuri Lipan ! Nu de dosarul tău îmi păsa . . .
— Al lui Lipan, nu al meu ! Al lui Lipan ! ... se lepădă ca de Satana Gică Elefterescu.
— Fie ! Al lui Lipan, nu al tău ... Nu dosarul lui Lipan mă ardea pe mine la ficaţi. îmi încurca însă socotelile cu piesa a mare şi grea, cînd îmi era lumea mai dragă.. . îmi bătea vîntul în pupă, să mă tot ducă ! Voi, hop, dosarul şi scandalul !
— Noi ? Care noi ? Lipan ...
— Fie, Lipan ! Dă-l dracului. . . Mă, eu mi-am trăit copilăria in port, la apă, unde cărai şi saci cu spinarea, unde umblai Şi cu barca, de învăţai cum se umblă, nu ca tine, tot cu şezutul în două luntri ! . .. Află de la mine că fofîrlica asta cu apa nu merge ; nu ţi_o iartă ... Eu învăţai că apa te scoate la liman şi că^ tot apa te îneacă la mal. . . Luptam s-ajung la liman, nu să mă înec la mal. Luptam cu bandiţii ăia mai mari şi mai tari decît mine ; cu gangsterii ăia numărul unu ai petrolului din toată lumea, cu societăţile lor, care mă aşteptau la strîmtoare. Un scan-
298
dai îmi trebuia mie, taman cînd pusei laba pe piesa a groasă şi bănoasă ? ... Voi, hop ! Dă-i la mir ! Aia îmi fu otrava a mare, pe care mi-o făcuşi, ca un orbeţ ce-ai fost.
— Lipan ţi-o făcu ! Nu eu ! protestă iarăşi Gică Elef-terescu.
— Fie, Lipan ! Lipan, nu tu ... Dar de făcut, mi-o făcu-răţi. . • Acum, aşterne-te luntre şi punte, Hagi-Iordane, să dregi ce-aţi stricat voi ! . . . Nu-i treabă uşoară . . . Cînd mă gîndesc, iarăşi văd negru înaintea ochilor şi iar îmi vine să-ţi trîntesc un pumn d-ăsta în fruntea ta de găgăuţă, să vezi şi tu stele verzi. .. Mai bine s-o lăsăm baltă ! .. . Ce-a fost a fost. . .
— Tocmai ! se bucură Gică Elefterescu. Ce-a fost a fost. Ce să mai scormonim ? O s-o dregem amîndoi.. .
Iordan Hagi-Iordan dădu semne de plecare. Mai căscă o dată. îşi băgă în buzunar tocul enorm de piele, în care purta ca într-o cartuşieră enormele lui ţigări de foi. Se uită la ceas, şi, înainte de a se desprinde dintre braţele fotoliului, simţi datoria să atragă toată luarea-aminte a fratelui Gică asupra cîtorva ■simptome alarmante, care-i interesau îndeopotrivă măsură pe amîndoi.
— Mă Gicule, mă ! Mai întîi şi întîi, atenţia mărită la pişicherii care se zgreapănă să se ridice în urma ta. Aia, mai juni şî încă neprocopsiţi cu locmalele tale. Tineretul partidului, curo le spuneţi voi. Speranţa de mîine, viitorul. . .
— Băieţi buni ! ... îl asigură marele strateg şi viitorul şef al partidului şi al guvernului, în deplină cunoştinţă de cauză, ca un băiat bun ce fusese şi el, mai rămînînd tot băiat bun şi după ce începuse a încărunţi. Băieţi buni, ţi-o spun eu !
— Or fi ei băieţi buni, dar au şi dînşii burtă ! Cer şi ei pă-pică pentru burtică. Au şi dînşii nervi, ambiţii, alte alea ; şi n-au răbdare. Oameni şi ei ! ... Vă pomeniţi cu dezidenţe, rupturi, zdrenţe de partide noi, prăsilă de partide . . . Lihneala îi orbeşte să-şi taie singuri creanga de sub picioare, tăindu-v-o şi vouă, partidelor istorice ... Ia aminte ! . ..
— La cine faci aluzii ? Dodel Calomfirescu ? î •
— Şi el.

— Nicuşor Vîlcu ?
— Şi el...
— Ei, mai las-o ! .. . clătină din cap, incredul, Gică Elefterescu. Prea exagerezi, frate Iordane !   .   > ;,

,.,s - ;ş — Nu da clin cap ca un viţel cînd se apără de muşte ! . . . îl povăţui, cu o asprime de dascăl sever, Iordan Hagi-Iordan. Bine,, mă, cum naiba de nu vă intră asta în cap ? Ce ? Lumea începe cu tine şi sfîrşeşte cu tine ? Adică pe dînşii nu i-a plămădit mă-sa din acelaşi aluat ? N-au crescut la şcoala voastră ... a ta ? Nu te-aşteaptă şi ei să-ţi mănînce din colivă cum ai să mînînci tu mîine din coliva ălui de pe catafalc ? .. . Dacă nu te-ajută mintea să gîndeşti la asta, slab o s-o scoţi cu politica ta, slăbuţ de tot, mă Gicule, mă ! Să te învăţ eu atunci ce-i politica şi ce-i cu dînşii, ca unul care-i cunosc mai bine, fiindcă la traista mea cu grăunţe vin la trap mînzocii.
— Şi ei ? ...
— Adică numai tu credeai că ai monopol ? Bineînţeles că şi ei, ca toţi din toate partidele, nu numai al tău . . . Aia e ! . . .
Gică Elefterescu a căzut pe gînduri. îşi prefiră degetele pe-frunte, alungind muştele supărătoare. iji   Recunoscu : ;.,.   ■— Adevărat ! .. . E o chestie care ar trebui studiată serios.
— Studiaz-o serios, mă Gicule,   mă,   pînă   nu-i prea   tîr-ziu ! ... Te slătuiesc prieteneşte, frăţeşte. Nu numai de dragul tău ; ci şi de interesul meu. Prea mare şi fără fund traistă de grăunţe îmi trebuie pentru atîţia ! . ..
— Am să fac ordine, făgădui Gică Elefterescu. ':.   — Fă !
\   — Am să-ţi cer şi sfatul tău.
— Cere-1. . . Deocamdată, să-ţi mai dau eu şi a doua chestie de studiat. N-o fi ea chiar aşa de urgentă, dar e mai cu cîntec. Asasinatul de azi, ca asasinatul ! Ce s-a întîmplat azi nu înseamnă mare lucru, chiar dacă se mai repetă şi mîine .. . Nu un nebun din toată lumea are să vă sape pe voi, mai săpîndu-ne şi pe noi, ăi cu traista de grăunţe ! Mai lucrează însă şi alţii, ăia mai cu socoteală şi cu primejdie, Gicule ! ... îi ştii tu care şi îi ştii cum lucrează ?
Gică Elefterescu îşi alungă iarăşi cu degetele răşchirate pe-frunte un roi de muşte, mai supărătoare decît cele de mai înainte. Se posomori. Şi mărturisi cu un of adînc :
— Ştiu, ştiu, ştiu . ..
— Ce anume ştii ?
,;■■   — Ştiu la cine te-ai gîndit. La cei cu grevele, cu sindicatele, la comuniştii cu lupta lor în ilegalitate ...   e   .,...,

— Aia e ! Aia sint ! . . . " "' :"   "'   ";   .....'
Se lăţi un timp de tăcere.
Iordan Hagi-Iordan stărui,   sfredelindu-i în ochi,   nu   mai puţin posomorit decît el :
— Şi ? ...
— Şi, o să vedem ! .. .
— Cască ochii bine, să nu vezi prea tîrziu alea care-s de văzut ! Acolo e buba şi primejdia a mare, mă Gicule, mă ! Află de la mini1 . . . Aia nu dau buluc la traista de grăunţe, să se înfrupte fiecare cum poate ; dacă nu curge, pică ! .. . Aia îs mai daţi dracului ! Vor să înhaţe grăuntele cu traistă cu tot, să mă lese şi pe mine, să vă lese şi pe voi bătînd din buze ... Aia e ! .. . Este ?
Gică Elefterescu încuviinţă fără glas, clătinînd iarăşi din cap, să alunge roiul de muşte.
— Mă ! ... îi mai presără Iordan Hagi-Iordan sare pe rana din carne vie. Mă, am şi eu poliţia mea, care nu-i legată la ochi ca a voastră. Mă ţine la curent de la zi la zi, cu tot ce vi se poate întîmpla vouă ; cu tot ce mi se poate întîmpla şi mie ! Fiindcă, la drept vorbind, vrem nu vrem, purtăm aceeaşi zgardă şi avem aceeaşi firmă. M-am dus dracului eu, v-aţi dus şi voi ! V-aţi dus voi, mă duc şi eu ! Aia e ! . . . De unde ieşiră ăştia, mă Gicule, mă ? Şi ce profit au ? Ce vor ? Uite, chiar şi odorul uscatului şi calicuiui ăla   de   Lipan, chiar   şi mucosul ăla . . . cum   îl cheamă ? . .. chiar şi ăla o înhăitat cu banditţii care ne sapă groapa. Aia bandiţi ! . . . Cunoşteai ceva, cumva ?

— Cunoşteam. Că nici poliţia noastră nu-i aşa de legată la ochi, cum spui tu ...
— Şi dacă cunoşteai, ce făcuşi ?
— Deocamdată l-am prelucrat în foi de viţă pe constipatul •de Lipan, să nu te prelucreze el pe tine.
— A ! ţinu laba suspendată în aer. Iordan Hagi-Iordan, re-capitulînd socotelile sale. Deci aceasta fusese la mijloc ? Nu în-căpăţînarea mortului de pe catafalc, cum inventase Gică Elefterescu o scuză, căreia de altfel Iordan Hagi-Iordan nici nu-i dăduse vreo crezare. O puse şi aceasta la dosar, la dosarul lui Gică Elefterescu, şi păru foarte surprins şi chiar admirativ :
'■', — Hm ! . . . Aşa îl prelucraşi ? Aia fu piesa ? »•< • t„ . j
— Aia. , ■•-■■. • ' • ■ ......■ ■ ■ »
■
— Ţine-o în rezervă. Vezi să nu mai avem nevoie cumvaşi, cevaşi de dînsa . . . Acestea fiind zise, m-am cărat. Cu bine şi cu sănătate, mă Gicule, mă ! Vezi cum o scoţi mîine la spălat. .. Cave ne cadas ! Aşa se spune ?
— Aşa.
— Aia e ! ...
Iordan Hagi-Iordan se ridică din fotoliul care scoase un suspin de uşurare din toate mădularele. Amîndoi îşi strînseră mîi-nile frăţeşte.
Gică Elefterescu îl petrecu pînă la portiţa cu încuietoare automată din strada lăturalnică, întunecoasă şi pustie, să-i mai scuture o dată mîna frenetic, recunoscător, mai exuberant decît se arăta nevoie, îndeosebi faţă de Iordan Hagi-Iordan, care le punea şi el toate la dosar.
<) • f.i ,%■ i •*.}•- .. : v:U,
— Ei?... întrebă omul cu mutra intriganţilor de melodramă, ce-l aştepta în taxiul de piaţă, după ce Iordan Hagi-Ioff dan izbi portiera. Ei ? cum a mers treaba ?
— Pe roate ! .. . rînji Iordan Hagi-Iordan.
Dar nu mai adaogă nimic. Şi nici celălalt nu mai stărui cu întrebările, cunoscînd că nu are să capete nici un răspuns pînă ce nu-i va veni pofta lui Iordar. Hagi-Iordan să răspundă. Ta-aciul a virat pe-o stradă, pe alta, încă pe Una.
Iordan Hagi-Iordan îşi desfăcu gulerul din nasture sub cravată, aspiră pînă în străfundul plămînilor şi rosti :
— Opreşte maşina ! Plăteşte. Şi mergem pînă acasă pe jos. Simt nevoie să iau şi eu niţel aer ; tu luaşi destul.
Celălalt se execută. Plăti, şi au pornit amîndoi pe bulevardul aproape deşert în noapte, către capătul dinspre Şosea. Treceau arare patrule cu arma la umăr, în pas cadenţat. O echipă de harnici şi sprinteni lucrători zorea cu mare grabă înainte, re-zemînd scări subţiri de stîlpii luminii electrice şi înfăşurînd becurile în zăbranice de doliu. Astfel, în urma lor bulevardul se întuneca şi mai desăvîrşit în noaptea fără lună şi stele, ca şi cum cu adevărat capitala se scufundase într-o amară şi neconsolată jale, după moartea marelui sfetnic asasinat şi întins undeva, pe

catafalc, sub coroanele de flori cu mărturia neconsolatelor regrete înscrise pe latele panglici.
— Mă ! Ce taci ? Nu mă întrebi ? dădu glas Iordan Hagi-Iordan, înviorat de boarea nocturnă şi de paşii parcurşi pe jos.
— întreb. Ei ? Cum a mers treaba ?
— Pe roate, cum îţi spusei ! rînji din nou Iordan Hagi-Ior-dan. Se putea altfel ? N-a mai zis nici cîrc, licheaua ! Numai nu dădea din coadă şi nu făcea sluj, că în patru labe îl făcui să umble ... îl am acilea, licheaua !
Prin întuneric, deschise lat palma ciolănoasă şi pietroasă, apoi strînse încleştat pumnul, să arate unde şi cum are el licheaua în mînă.
După o pauză şi după cîţiva paşi :
— Şi, la o adică, de-o fi să mai încerce vreodată a zice cîrcr nu ţi-l zboară nen-tu, să se ducă învîrtindu-se ? Aia o ştie acum mai bine decît oricînd. I-a intrat la dovleac. Uite, aşa se

duce . . .
Iordan Hagi-Iordan deschise iarăşi palma şi suflă asupra ei din străfundul foalelor, ca să mai arate şi cum îl va zbura el la o adică pe vechiul şi scumpul său amic. Pe urmă ridică palma spre casele negre, mari şi impunătoare, înşirate de-o parte şi de alta a bulevardului ; tot locuinţe de mari proprietari, de bancheri, de industriaşi, de rentieri :
— Dorm, imbecilii ! . .. Habar n-au că nu-i departe vremea cînd au să zbîrnîie la telefon şi or să se îmbulzească la ghişeuri, să-i miluim cu cevaşi acţiuni de la Piscul-Voievodesei ! Triplarea capitalului, mă ! Pe puţin ! .. .
— A mers aşa de bine treaba ?
Iordan Hagi-Iordan se opri locului şi slobozi un hohot detunat de rîs în noapte :
— Bine ? ... A mers ca untul, mă, ca untul de ricină ! Ce-ţi spusei ? . . . Păcat că nu fuseşi de faţă ! Ai fi dat toate paralele să-l vezi mai întîi cum umbla în patru labe, cuţu-cuţu.
— îmi închipui...
— Nu-ţi închipui nimic, mă ... Că nu-i numai vorbă, aşa, cum îţi închipui tu ... S-a tîrît de-a buşilea, în patru labe, acilea, la picioarele mele, javra, cuţu-cuţu ! Şi mai p-ormă numai că nu dădea din coadă şi numai că nu făcea sluj, cuţu-cuţu, să-nghită zaharicaua, javra ! . . . Domnul ministru al justiţiei, care mă freca pe la Parchet, şi mîine excelenţa-sa domnul preşedinte al consiliului de miniştri. . . Ptiu !
!•;..,-.. •',-,.■ ,■ ..■;,.: !■ •
• 303
Scîrbit de propria sa izbîndă atît de ieftin cîştigată, Iordan Hagi-Iordan ţîşni printre dinţi o rotocoală împroşcată de scuipat pe trotuar.
Apoi, luînd-o din loc, îşi rosti şi concluzia judecăţilor sale i — Mă, dacă nici în ţara asta a nimănui n-om şti pînă la sfîrşit să le luăm tot aşa piuitul ălor care-o conduc, atunci mari idioţi mai sîntem ! . .. Putem să ne întoarcem !a Dunărea noastră, să ne legăm cîte un bolovan de gît şi să ne-aruncăm în apă, să ne ducă bolovanii la fund. Că de pomană mai trăim şi facem umbră pămîntului ! Aia e !
i, i
V -l'
«
^q \"W ''iqtjî, (t h' 1 i) '
nf,
;i" 87 * " ' • «ţ;
m-' '\
r igr.U
l ; an
- fii ilrf*)y / oi»
fli
H iîat>
69"î
ti 'U'|
a i.' i
Jir
1 , <. f -Mir.,
t -
Airri f)
~. Vi ", tlL-.i r I.
VI
MÎINE NfERGEM LA CURSE
*
«1
Erau doi. Un domn bătrîn şi simpatic, cam demodat cu umbrela lut cenuşie. Celălalt, un tînăr înalt şi musculos, cu umerii laţi şi cu mijloc subţire : un exemplar superb şi bronzat, după care femeile întorceau involuntar ochii pe stradă.
Bătrînul se născuse, trăise şi aştepta să moară în acest Bucureşti, despre al cărui trecut

scrisese o istorie în trei tomuri ; nepotul său acum sosea din viaţa vastă şi însorită a cîmpurilor.
- Recunosc că sînt un ghid fără nici un haz, surise bătrînul cărturar cu oarecare melancolie. Ce te-aş putea iniţia dintr-o viaţa prin care am trecut spectator ? Eu ştiu cînd a fost clădită şi de cîte ori a fost restaurată o biserică. Mai ştiu cînd a ars o uliţă şi unde a fost o spînzurătoare. Pot să-ţi descriu după documente precise cum a fost viaţa de aici acum cincizeci, o sută ori două de ani... Pentru viaţa de acum, însă, ochii mei sînt prea uzaţi şi inima mea a fost închisă. Caută-ţi, aşadar, un ghid tînăr, de tinereţea şi sănătatea ta ... O călăuză, dacă se poate, cu fuste. Lecţiile au să fie mai puţin monotone şi sînt sigur că n-au să te poarte prin biserici pustii şi prin muzee cu molii. Eu atît pot să-fi zugrăvesc : o închipuire de bătrîn maniac. Mai ales că această închipuire a mea de bătrîn maniac poate nu peste multă vreme n-are să mai fie valabilă şi are să treacă şi ea la rebutul amintirilor istorice. Calea Victoriei de ieri şi de astăzi e pe ducă. Toate se deplasează în alte direcţii de pe planul capitalei, spre bulevardele acum încă deşarte şi neumblate, aproape pustii. Mîine, poimîine, pustie va fi Calea Victoriei ... O ruină istorică, o amintire. Nu-i întîia oară cînd oraşele îşi schimbă centrul de gravitate. E o lege. Dar ne întoarcem la Calea Victoriei cît timp mai este ce este ...
Vezi tu, mie Calea aceasta a Victoriei îmi apare întotdeauna ca un arbore. (Nu ride ! Te-am prevenit ca e o idee de bătrîn !) Un arbore cu rădăcina în Lipscani şi în întortochetura aceasta stufoasă de străzi vecine, cu bănci, case de schimb, zarafi, angrosişti, cu magazine mereu primenite şi pînă seara golite. De aici îşi pompează tot oraşul sucul vieţii. Banii şi belşugul. Substanţa şi podoabele. Ceea ce-i îndestulează nevoile lacome sau numai deşertăciunea... Tulpina îmi pare că e tot traiectul, de aici, de la Poştă şi Casa de depuneri, pînă la Caoul Podului. Precum vezi, e o tulpină cam deşirată şi îndestul de strîmbă. Nu e un arbore rectilin şi aerisit. Dar pe scoarţa acestei tulpine mişună toate gîzele : şi cele urîte, şi cele plăcute ochiului ; şi cele cu aripi, şi cele care se tîrîie ; şi cele care aduna, şi cele care risipesc... Iar acolo, în vîrf, de la Capul Podului înainte, se

întinde Şoseaua şi aleele răsfirate cu vile, frunzarul umbros pentru desfătarea îndestulaţilor. Mergi într-o zi cu soare ca aceasta : ai să găseşti vînturîndu-se o lume voioasă şi gureşă în cele mai frumoase straie şi în cele mai scumpe vehicule. E o fluturare de aripi irizate şi o întrecere de culori într-adevăr încîntătoare. . . însă un lucru e bine să iei aminte : dacă fluturii au ajuns acolo, sus, omizile lor şi-au hrănit şi îşi hrănesc încă viafa de aici, de jos, de la rădăcina Lipscanilor, din bănci şi case de schimb, societăţi cu o jumătate de miliard capital sau tejghele mucede de zarafi, iar praful irizat de pe aripi şi toată amăgeala pentru ochi le car^ ambalate în hîrtie de mătase, tot din vitrinele Lipscanilor mereu primenite. De aici şi-au supt viaţa, dar şi răul de care adesea mor... înţeleg că eşti nerăbdător să porneşti într-acolo ! zîmbi cărturarul bătrîn.
- Ai înţeles bine, unchiule, recunoscu tînărul cu obraz bronzat şi cu dinţi de zăpadă.
- Bagă de seamă. Viaţa de acolo cîteodată ucide ...
- Cît despre aceasta... Eu am culcat un urs cu pumnii mei, rostr umflîndu-şi pieptul puternic, gata să dărîme în joacă toate împotrivirile.
Cărturarul bătrîn îl privi din urmă, cum se depărta spintecînd voiniceşte mulfimea. Apoi plecă păşind mărunt, cu umbrela lui cenuşie, să cerceteze un zapis din leatul 7146.
încă o dată, Ana străbătea Calea Victoriei, legănată pe elastice roţi de gumă, expusă ca într-o vitrină în automobilul cu largi ferestre de cristal.
Dar ochii nu mai căutau privirea trecătorilor, unde citea altădată cu egală satisfacţie admirarea sau invidia. '
Ana privea în nevăzut, cu buzele-i subţiri, crispate într-o, chinuire care-ar fi vrut să mai pară surîs.
Oricine ar observa însă dacă s-ar uita mai atent că nepăsarea n-a încremenit numai în obrazul cu pudra şi cu roşul mai spălăcite. A invadat nesimţit portul hainei, pălăria, care nu rnai e ultimul model de la Paris, heneul părului neîmprospătat la timp, lăsînd rădăcini

negre.
Frumoasa doamnă Annie Mereutza trecea pe Calea Victoriei ca prin pustiul lunar.
Alături, Gută Mereuţă, stînd incomod şi drept ca întotdeauna pe marginea banchetei, fără să se razeme de spătarul cu resorturi, cu palmele pe genunchi, îmbumbiat pînă sus ca uni cioclu, nu rostise de un sfert de oră nici un cuvînt. Ana îi fu recunoscătoare. Ea ştia acum că la orice cuvînt nu mai aveai
glas să răspundă cu semeţia tăioasă care-l zdrobea, copleşit.   î
■.o 4
306
(I .-in») :siWt'>Vf uMi'J — «t
Iar tăcerea aceasta imobilă a bărbatului era mai încărcată de ameninţări decît toate mustrările. Era explicaţia suspendată : poate peste un ceas ; poate peste un an ; poate pentru niciodată.
Povestea ei fusese scurtă. Şi ca oricare, banală, în acest Bucureşti, pe această Calea Victoriei şi a naufragiilor.
în dimineaţa cînd hotărîse şi vestise la tefelon, a dus scrinurile pluşate cu bijuterii şi pachetul cu acţiuni. Scarlat Bosie s-a împotrivit. A fost nevoie de rugăminţile şi de piînsul ei ca să le primească. De două săptămîni, pentru dînşii s-a luminat din nou un calm armistiţiu, în garsoniera cu divanuri scunde, cu blăni moi sub picioarele goale şi cu pijamale schimbate după culoarea cerului. Apoi telefonul a început să sune fără răspuns.
Scarlat Bosie era din nou preocupat şi întotdeauna grăbit. . .
într-o zi, Gută Mereuţă, trecînd pe Calea Victoriei, s-a oprit în faţa unei vitrine de giuvaergiu să admire un colier cunoscut. A intrat, a întrebat preţul, şi mai stăruitor decît preţul a căutat să descopere cum ajunsese din sertarul Anei acolo. Nu i-a fost anevoie să afle ; iar ce n-a aflat n-a fost greu să descîlcească din iţele încurcate cu gîndul. .. „Da, da, un domn cu o brăţară subţire de platină . . . Avem dovezi semnate la mînă, domnule judecător . . . Noi nu lucrăm decît cu persoane cunoscute." Două zile Gută Mereuţă a cules de pe la bănci toate măruntele economii din anii cînd era burlac şi a făcut datorii mult mai mari ca să răscumpere cutiile cu nestemate. A pus negustorul să le trimită Anei, fără nici un cuvînt. A aşteptat.
N-avea ce aştepta. Numai Ana îşi mai închipuise că de la Scarlat Bosie putea să aştepte ceva. în prima clipă crezuse că el le-a răscumpărat şi că voise să-i facă aşa, o surpriză. Pe urmă, înţelegînd, străbătută de un fior, a alergat la dînsul într-un suflet. Cînd a ajuns acasă la el, cu haina de stradă trasă în fugă peste haina de casă, Charles o primit-o surprins şi nerăbdător, după ce-o ţinuse cinci minute la uşă. Era un miros de parfum străin în cameră ; ţigări strivite la jumătate în scrumiere, cum fumează nervos, maşinal, neisprăvit numai femeile ; două pahare pline de porto.
— Charles, dragă Charles, se întîmplă ceva rău cu noi ! Georges ştie . ..
— Nici nu l-am crezut aşa de dobitoc ca să nu simtă măcar atît, întrerupse Scarlat Bosie, căutînd cu ochii ceva . . .
307
A înţeles ce căuta cînd a văzut unde i s-au oprit ochii. La o cămaşă de femeie şi la ciorapii zvîrliţi mototol, aşa cum au fost jupoiaţi în grabă de pe picior.
— Charles ! îi prinse Ana cu amîndouă mîinile revenirile pijamalei, să-l apropie şi să-l privească în adîncul negru al pupilelor. Tu ai pe cineva Ia tine ! .. .
— Ar fi idiot să neg ! rîse cinic Scarlat Bosie, ocolindu-l privirea. M-am trădat singur . .. Nu trebuia să-ţi deschid.
Mîinile Anei căzură de-a lungul trupului. Scarlat se aşeză pe un taburet, aprinse o ţigară şi, legănînd picior peste picior, în pantofi de marochin, începu să-şi cureţe unghiile, apropiin-du-le şi depărtîndu-le, să le contemple lacul.
Ea venise cu o năvală de planuri şi cu o singură încheiere. Să-i spună cum a primit cu o jumătate de ceas înainte pachetul de la bijutier ; cum a întrebat la telefon şi cum negustorul i-a răspuns că nu domnul Scarlat Bosie le-a răscumpărat, ci, domnul judecător Mereuţă ; cum a dat fuga la el să-l avertizeze şi, poate, să se bucure amîndoi că se limpezeşte aşa o stare dintre ei, turbure. Va cere divorţ. în cîteva luni va fi liberă. Şi atunci nimic nu-i

împiedică să dea vieţii lor înfăţişarea legitimă pe care o cere societatea.

Toată această clădire de şubrede şi fragile cartonaşe se surpase într-o singură clipă. Se vedeau şi pantofii femeii. Pantofi pe care Ana îi socoti cu două numere măcar mai mari decît ai săi. Desigur, e o femeie înaltă şi voinică. Şi desigur că s-a refugiat în baie, de unde pîndeşte şi ascultă cum nu o dată i s-a întîmplat şi ei să asculte. Ce dezgust ! . . .

Scarlat Bosie sfîrşise toaleta unghiilor.

Ana nu mai avea nimic de sfîrşit.

în urma ei, pe fereastră, de după perdeaua brodată, femeia dinlăuntru se uita s-o vadă cum pleacă. Era cu un sîn scăpat din pijamaua lila a lui Scarlat — aceeaşi pijama pe care o îmbrăca de obicei Ana.

— Ea doua oară cînd mă mai sechestrezi cu picioarele goale pe mozaicul rece pentru toate amorurile tale „crampon" din lumea mare ! Să ştii, dragă Scarlat, că a treia oară . .

Scarlat Bosie n-o lăsă să continue, alintîndu-i circular cu buzele globul sinului spre vîrf, unde se opri mai îndelung.

De atunci Ana ocolea privirea bărbatului ; iar Gută Mereuţă tăcea. Mu era în această tăcere nici ură stăpînită, nici revoltă, nici amărăciune. Cu acestea toate Ana ar fi luptat. Era

o mare milă şi în acelaşi timp o hotărîre calmă şi puternică, asemeni apelor adînci, s-o smulgă din tot ce i-a fost viaţă pînă acum şi s-o apere de ea însăşi. Niciodată Ana nu bănuise în omul cu nasul prelung şi caraghios o neclintire atît de delicat afirmată şi o voinţă atît de simplu exterminînd toate împotrivirile.

Acum o săptămînă îi spusese la masă, între două feluri, ca o ştire foarte firească şi neînsemnată :

— Annie, de luni dimineaţă au să vină hamalii să împacheteze mobila. Ne mutăm. A apărut astăzi numirea mea, preşedinte de tribunal în Ardeal. .. N-a fost greu. Se luptă o sută pentru un loc în capitală.

— De ce să ne mutăm ? . .. Nu înţeleg ce însemnează aceasta ! rămăsese Ana cu furculiţa în aer, şi o aşezase în farfurie fără să mai ducă bucăţica de pui fript la gură.

— Annie, tu ai nevoie să schimbi aerul de aci. Am explicat tuturor că aceasta este recomandaţia medicilor. E bine ca acelaşi lucru să-l spui şi celor ai tăi.

A fost singura dată în trei luni cînd a vorbit atît de amănunţit, de metodic, fără să fie întrerupt.

Acum mobilele au plecat- închise în sicrie de lemn. Le-a rămas un singur pat şi divanul din birou, pe care doarme Gută Mereuţă. Mîine dimineaţă vor pleca şi ei. Pentru cine ştie cît timp. Pentru totdeauna . .. poate.

E ultimul drum pe Calea Victoriei, şi-i pare că trec ca osîn-diţii la ghilotină, deposedaţi de toate bunurile, într-o zi de execuţie cu lumina lividă, pe acolo unde fuseseră aclamaţi şi stăpîni.

Soarele era însă strălucitor — numai în ochii ei o ceaţă fumurie, cure va împîcli totul de acum, se instalase pînă ia moarte. în clipa aceea se gîndea încă numai la nimicurile frivole de care nu se descătuşase. Cum va comenta lumea plecarea lor ? Cît se va simţi oare lipsa la ceaiurile şi la premierele unde de patru ani era nelipsită ? Cît va mai dura oare în amintirea tuturor „frumoasa doamnă Annie Mereutza" ? Se gîndea că frumuseţea ei nu va însemna mare lucru în tîrgul netrebnic unde se vor îngropa. Că nu va însemna nimic. Numai tîrziu, cînd această frumuseţe va fi definitiv devorată de timp, ca un chip întrezărit fantomatic într-o oglindă de plumb, numai atunci avea să măsoare cîţi ani de viată care ar fi putut să fie altfel a ucis ea într-un ceas cu zloată urîtă şi cu tramvaiele purtînd necunoscuţi din necunoscut spre destinul lor necunoscut.

— Annie ! vorbi Gută Mereuţă coborînd şi întinzîndu-i mîna cu o corectă politeţă, s-o ajute. Annie, am rămas înţeleşi. Spui tuturor că aşa a fost recomandaţia medicilor ... Şi spui că totul nu va fi decît pentru un an ori doi.

— Da, Georges, răspunse docil Ana.

Cu un glas cît de străin de ea ! Cu o grijă să-i evite ochii, cît de departe de dispreţuitoarea privire cu care îl măsura din tălpi pînă în creştet!

Urcară scările pînă la etajul al doilea, de unde familia Lipan nu se strămutase de cînd au sosit în Bucureşti.
Despărţirea a fost în puţine şi reci cuvinte. Elena Lipan se interesă dacă au găsit casă încăpătoare şi dacă mobilele au plecat în condiţii bune.
Bănuia altceva dincolo de explicaţia lor ; ceva mai ascuns, poate mai aproape de adevăr. Era albită. Cu un tremur al mîini-lor înăsprite de munci grosolane şi cu haină prea largă pe trupul împuţinat.
— Const e în biroul lui... Să-l chem, sau mergeţi la el ? ... El stă acolo toată ziua închis, de un timp.
— Mergem noi, hotărî Gută Mereuţă, iar Ana se supuse. Constantin Lipan se ridică de pe scaun pipăindu-şi ochelarii
pentru distanţă, să-i schimbe în locul celor cu care citea.
—• Aşadar, plecaţi, vorbi cu o mare osteneală în glas. Mai bine, copii . . . Bucureştii aceştia omoară totul în noi. . . omoară totul în noi ! repetă cu ticul căpătat în ultima vreme să mai rostească o dată sfîrşitul frazelor. Cred că nu e ceva prea grav cu tine, Annie . . . prea grav cu tine, Annie.
— Nu, tată, răspunse în locul ei Gută Mereuţă. Dar am crezut mai prudent să ascultăm sfatul medicilor din timp.
— Nu e nimic grav, papa, repetă şi Ana.
— Eu, dacă ies la pensie, am de gînd tot aşa, să plec de aci, declară Constantin Lipan. Să plec de aci. . . Atunci va termina şi Sabina ... va termina şi Sabina.
—- La revedere, papa . . .
—■ La revedere, copii... şi scrieţi-mi, copii ! Scrieţi Elenei, copii. Elena e tot mai singură . . . Tot mai singură, copii.. .
Rămase în birou şi-şi schimbă ochelarii pentru distanţă cu ochelarii pentru citit.
De cînd Gică Elefterescu devenise preşedinte de consiliu, din recunoştinţă pentru serviciul făcut cu închiderea dosarului Iordan Hagi-Iordan, îl îndemnase cu tot soiul de delegaţii şi
310
onoruri. Constantin Lipan le refuzase. De trei luni îi ceruse un concediu mai lung, renunţase la delegaţia de procuror general şi rămăsese acum în vechea lui ierarhie de consilier de curte, aş-teptînd anii de pensie. Se închidea în birou. Alcătuia un proiect pentru reforma justiţiei, pe care avea să-l lase la moarte în sertar. îl salvase pe Costea ; dar Costea nu ştia cu ce preţ. El continua să vorbească la întruniri clandestine şi să semneze manifeste al căror conţinut poliţia îl cunoştea adesea înainte de a fi apărut tipărite. Dar dincolo de aceste informaţii pe care Siguranţa generală i le punea periodic şi discret sub ochi, Constantin Lipan se mai încredinţase că toate nu însemnau numai o agitare deşartă. Se alegea undeva, în adînc, o mişcare a adîncurilor Oameni care pregăteau cu răbdare alt fel de răsturnări. Şi ciudat ! Constantin Lipan se bucura acum că feciorul lui înclină spre dinşii. Că a început a se lămuri. Poate lumea acelora, lumea lor, va fi mai bună şi mai dreaptă decît aceea pe care el o apărase şi care-l răsplătise cu atîtea supărări. . . „cu atîtea supărări !" repetă şi în gînd cuvintele Constantin Lipan, cu ticul său cel nou şi răpus, bătrînicios, întristător, de acum.
— S-o văd şi pe Sabina ... Să-mi revăd camera mea ... vorbi Ana, şi se uită la Gută Mereuţă, parcă şi-ar fi cerut învoire şi pentru această dorinţă inofensivă.
Sabina se îmbrăca.
Ana îşi spuse că s-a făcut mai frumoasă decît dînsa, mai ales aşa cum e acum, bronzată, după o lună de soare marin.
— Ce plăcută ai făcut camera aceasta, Sabina ! se miră Ana. N-am văzut-o de doi ani . . . Şi atunci abia îşi dădu seama cît de rar s-a mai întors aici şi cît de străină de toţi a devenit.
— Cîteva nimicuri. O perină aici, o cadra dincolo . . . explică Sabina. Cîteva flori... Cum vezi şi tu, Annie, e mai mult un trompe l'oeill. Ca şi rochia aceasta prefăcută a doua oară ... Spune şi tu dacă nu-mi vine bine. S-ar crede că e prefăcută a doua oară ? . . .
rt, t
1 O iluzie optică (fr.).
,Lt

Sabina se răsuci în călcîiele subţiri şi rochia albastră-închis s-a înfoiat ca o corolă. Era de o statură cu Ana, dar părea mai înaltă, fiindcă liniile erau mai mlădii şi mijlocul mai subţire. Oprindu-se din piruetă, observă neclintirea din faţa Anei, ochii cu lucirea împîclită.
— Annie, îi cuprinse gîtul, silind-o să se aşeze pe scaun, Annie, tu ai altceva ... Tu nu pleci fiindcă eşti bolnavă. E altceva, mai rău.
— Ce te face să crezi, Sabina ? se apără moale Ana. Mi-au spus doctorii.. . Georges s-a sacrificat. îţi mărturisesc că începuse să mă obosească viaţa aceasta la Bucureşti.
„Cit de străine sîntem una de alta ! gîndi Sabina. Ea nu-mi poate spune ceea ce într-adevăr duce cu dînsa. Eu pînă în trei zile nin să uit poate, chiar dacă mi-ar spune."
Gîndea, şi din nevăzutul unde se hotărăsc destinele nici un presentiment nu străbate prin nevăzute antene, să-i spună că peste trei zile pentru ea nu va mai exista nici într-un caz nici amintire, nici uitare.
— Nu vrei să-mi vorbeşti, Annie ? . . . Poate mă crezi tot cu capul numai la drăcoveniile afurisitei tale de surioare, care-ţi cotrobăia prin borcanele cu cremă şi-ii stric;1, vaporizatorul de parfum . . . Annie, vezi tu cum ne-am schimbat amindouă ?...■■ Acum, cînd mă gîndesc, îmi aflu şi eu o vină că am ajuns atît de îndepărtate una de alta. întotdeauna mi-am satisfăcut o plăcere rea, stupidă, să te agasez. Tu treceai pe aici, ca o străină în vizită . . . Acum e inutil să recapitulăm cine şi cît am fost de vinovate . . . Ţi-o spun numai ca să-ţi amintesc, Annie, cînd vei fi în tîrgul acela, că ai aici o soră. O soră mai puţin afurisită decît păream ... Eu nu ştiu pentru ce pleci, într-adevăr. Nici ceea ce te poate aştepta acolo . . . Vreau să-ţi aminteşti, Annie, că poţi găsi în mine mai mult decît o soră, cum greşit am spus : o prietenă. Eu înţeleg mai bine aceasta deeît crezi tu, fiindcă singura mea prietenă, Viorica Hagi-Iordan, pleacă şi ea peste cîteva zile. Rămîn singură, numai între maman şi papa, şi Nellu, adică nimeni, adică neantul . . . Chiar la Viorica mă pregăteam să plec. Cobor o dată cu voi. . .
Ana asculta fără să-i tresară o singură fibră de muşchi, de nervi, în obraz. Măsura cu ochi reci camera unde s-a simţit şi ea înăbuşită, a plîns, a ascultat în nopţi deşerte de nesomn vaierul oraşului, dar unde exista atunci pentru dînsa căldura

unei mici văpăi tremurate, ca o lumină vie de candelă într-un ungher : nădejdea într-un miracol, în altceva. Visurile ei. Acum şi acea mică şi netrebnică văpaie era stinsă ; iar oriunde ar fi mers avea să bîibîie cu mîinile întinse, ca orbii într-un veşnic întuneric de hrubă. Cheia visurilor ! Trădalnica şi neîndurata cheie a visurilor.
Descoperi un simţămînt ciudat şi rău. I se părea injust că Sabina rămîne aici şi că dînsa are drept să plăzmuiască într-o sută de chipuri fericite viitorul. Că Sabinei i-a rămas dreptul să spere iot ceea ce ei viaţa i-a interzis, brutal, pentru totdeauna.
O privi fără iubire. Cu toată drojdia sa neputincioasă şi înfrîntă de egoism.
Se ridică şi vorbi cu glas ostil :
— Dacă mergi cu noi, pune-ţi pălăria. E tîrziu. Mai am ultimele lucruri de împachetat. Eu nu plec la prietene, să mă amuz . .
Sabina nici nu voi să discearnă intonaţia ostilă din glasul surorii mai mari. O iertă şi o compătimi. Tuflindu-şi pălărioara cu un gest băieţesc pe-o sprinceană, aruncă o singură privire fugară în oglindă. Din treacăt, atinse un benchi de creion roşu pe buze ; singura culoare străină în figura ei mată, fără pudră şi cu genele lungi, negre şi frizate, fără dresuri din cutii şi flacoane.
— Gata ' anunţă la uşă. Hai să-l vezi şi pe Boţocan. A îmbâtr'mit şi e reumatic. Mai bine îl luam cu mine la mare, să facă băi de nămol.
In sufragerie, undo Boţocan, pisoiul, îmbătrînea morocănos şi fidel tenebrelor de sub canapea, Sabina se plecă în genunclr-şi-l trase remorcat de coadă.
— Cum vezi, dragă Annie, a rămas tot solemn si ţîfnos ca un mandarin. Onorabile ! Pofteşte să-ţi iei adio de la Annie şi mie spune-mi la revedere ! îi scutură laba.
Boţocan, ofensat, se retranşă în vechea-i fortăreaţă. ■, .,
— La revedere, maman ! !
— La revedere, Annie. Sabina, cînd te întorci ?

— Poate rămîn la masă ... în orice caz, dacă întîrzii, mă aduce Viorica. N-avea grijă, că nu scapi de mine atît de uşor. Eu sînt neaga rea. O să mai aibă lumea de furcă cu o lighioană ca mine ... ; ,. ,

313

Glasul ei mai păstra tresăltarea şăgalnică şi voioasă a copilandrei drăcoase de pe vremuri. Sora mai mare nu i-o ierta nici asta. Ce-i pasă ? Pentru dînsa viaţa continuă.

In prag, înainte de a începe să coboare scările, Ana se mai uită la zidurile unde a rămas ceva din viaţa ei şi unde poate n-avea să se mai întoarcă. Sabina n-avea ce privi. Ea, care pleca să revină peste cîteva ceasuri.

— Maman, să-mi pună Catinca în odaie la mine maşina de spirt şi serviciul de cafea. Vreau să citesc toată noaptea pentru examen . . .

Ea ştia că nimic nu există să poată schimba orînduielile dintotdeauna.

Şi scoborî scările, copilă încă, sărind treptele două cîte două.

Elena Lipan le privi din urmă, aplecată peste marginea balustradei. Oftă pentru Ana. Pentru Sabina n-avea de ce ofta.

Se întoarse în camera fără destinaţie precisă, dar cu mobila urîtă, uzată şi veche de salon, mobila ei de zestre. Fără să-şi dea seamă cum, nici din ce pricină, se pomeni răsfoind albumele cu fotografii de familie. Fotografiile Anei şi Sabinei cînd erau eleve de şcoală. Fotografia ei şi a lui Constantin Lipan cînd s-au logodit. Aşa a fost ea vreodată, cu ochii vii şi sclipitori, care semănau mai mult cu ai Sabinei decît cu ochii reci ai Anei ? Aşa a fost Const vreodată ? Cine-ar mai crede şi i-ar mai recunoaşte ?

în stradă surorile îşi luară rămas bun. Sabina se oprea să aştepte tramvaiul pentru Bufet : de acolo pînă la Viorica Hagi-Iordan e cale de cinci minute.

— Sabina ! vorbi Gută Mereuţă, prinzîndu-i mîna subţire în palma lui mare şi lată. Sabina, eu nu mi-am permis niciodată să-ţi dau un sfat. Am rămas pentru tine un străin . . . Dar dă-mi voie, înainte de a pleca, să mă abat de la această regulă. Sabina, peste trei ani, cînd îţi vei lua licenţa, caută o catedră cît mai îndepărtată de Bucureşti. Bucureştii îţi iau din viaţă totul şi nu-ţi dau îndărăt nimic.

— Ce poate să-mi ia mie ? rîse Sabina cu toţi dinţii. Sînt o fată atît de sărăcuţă în toate, şi cu duhul, încît nimeni nu poate să-mi ia nimic.

Spunînd, flutură mîna în urma lor.

O clipă gîndi la glasul surd şi la mîhnirea stăpînită cu care îi vorbise bărbatul Anei. Nu mai părea omul ridicol, aşa cum

314

îi pusese ea diagnosticul cînd l-a văzut întîia oară : „stîngaci, fiindcă se simte desigur incomodat de nasul prelung, de pro-boscidian". Pe urmă strînse din umeri şi sări sprintenă pe treapta tramvaiului.

La Bufetul de la Şosea coborî cu acelaşi neastîmpăr, înainte de a se opri vagonul. Dar soarele palid de început de toamnă îi încetini mersul după primii paşi.

Era un amurg de o largă şi gravă splendoare, cum aveau să mai fie multe în acel an. Frunzele teilor mureau anemiate, de ceară. După lanţul automobilelor, întrecîndu-se în vîrtej, fîlfîiau multicolore eşarfe de mătase. Copiii alergau fugărind cercurile pe nisipul stropit. Sabina îşi spuse că dacă va trece pe aici mîine sau peste douăzeci de ani, aceiaşi copii se vor afla la aceeaşi joacă, hîrjo-nindu-se şi fugărindu-se cu aceeaşi larmă. Nu prinzi de veste cînd au fost înlocuiţi. îndată ce un ciclu dispare, sînt alţii care din urmă răsar. Şi-i păru anapoda şi glumeaţă ideea că aşa, cu pulpele goale şi cu obrajii asudaţi, tîrîţi de-o aripă de guvernante şi zgîlţîiţi pe înfundate, se hîrjonesc acum bancherii avizi de mîine, cărturarii miopi, personagiile simandicoase şi solemne, canaliile şi victimele, doamnele cu ifose, fericiţii şi nefericiţii de mîine.

îşi zîmbi singură la aceste gînduri care-i mijiseră prin minte şi care poate nu erau atît de năstruşnice şi de înveselitoare, cum i-au părut întîi. Aşa sare ea cu gîndul, nestatornic, de la una la alta. Şi aşa descopere ea după o clipă ceva melancolic şi întristător în tot ce-o făcuse să zîmbească numai cu o clipă înainte. Să fie semn de nestatornicie aceasta ? Sau ce ? Va cerceta în ea mai tîrziu, să introducă o disciplină mai severă în toate. Nu vrea să-şi pregătească o viaţă deşartă, din nimicuri, ca Ana.

Pe urmă, hotărî, cu începere chiar de a doua zi, să-şi alcătuiască un program strict : dimineaţa şi noaptea să citească pentru examene ; după amiază să vină întotdeauna aici, ca să-şi împrospăteze gîndul, sîngele şi plămînii.

Va începe de mîine. Curios cum îi revine stăruitor ca niciodată cuvîntul acesta : mîine. Numai de-ar fi şi mîine, şi poi-mîine, şi toate după-amiezile pînă la sfîrşitul lui septembrie tot aşa de senine şi calde.

Toate după-amiezile şi asfinţiturile lui septembrie au fost în acel an atît de senine şi blînde şi calde, încît mulţi n-aveau

să le uite pînă la sfîrşitul vieţii, povestind ca despre o minune nespusă şi rară. Dar nimeni n-avea să mai vadă nici mîine şi nici poimîine şi niciodată pe veci, printre frunzele de ceară, în soarele molatic şi bun, fluturînd rochia albastră de acum.

Sabina păşea uşor, prin intervalele de lumină şi de umbră, după cum scăpata apusul oblic printre vîrfuri de crengi. S-ar fi spus că lumina şi umbra îi aştern înainte, pe nisip, tot atîtea imateriale bariere, să-i reteze mersul. Sabina nu le vedea, nu le simţea ; erau mai fragile decît firele de funigei.

Găsi portiţa de fier dată în lături. Casa lui Iordan Hagi-Iordan, monumentală şi albă, se afla în fundul unei grădini imense, celebră în tot Bucureştii.

Aici, înaintînd pe trotuarul de lespezi roşcate, lumina şi umbra zvîrlite printre zăbrelele grilajului păreau c-o biciuie mai înverşunat, s-o oprească, cu vergi de raze şi de întuneric. Sabina zîmbi de jocul acesta, care-o lovea inofensiv şi alintat peste ebraz, peste gene, în ochi.

îşi încruntă voioşia numai cînd îi apăru înainte Nickl Hagi-Iordan. Sărise pe fereastră, fiindcă scurtase aşa din drum, şi se opri în faţa ei, cu picioarele răşchirate şi cu mîinile lui lungi, spînzurînd aproape de genunchi.

— Mă ierţi, domnişoară Sabina, că am ieşit, aşa, numai în switer, fără haină ? Sîntem încălziţi rău de tot.. . Facem o bombă grozavă de adio. Păcat că lipseşte şi Nellu . . . Jucăm pocher şi am ajuns la al optulea cocktail .. .

Sabina primi confirmarea în obraz : răbufneala mirosului de alcool.

Ea nu-l putea suferi, cu privirea lui falsă şi cu buzele lui vinete şi groase, ca două umede lipitori. Un adevărat fiu al lui Iordan Hagi-Iordan ! Întotdeauna i s-a părut monstruos şi absurd că o fiinţă atît de diafană ca Viorica poate avea un asemenea tată şi un asemenea frate.

Gesturile lui Nicki Hagi-Iordan erau eliptice. Gesticula stenografie. Cantitatea de spirturi ingurgitată îl făcuse încă şi mai respingător, dînd obrazului o culoare pămîntie şi ochilor verzi un turbure murdar, ca verdele troscotului prăfuit din marginea de şanţ.

Se împiedică de treptele peronului şi rîse, restabilindu-şi anevoie echilibrul. Se mustră fără prea mare severitate :

— Te-ai cam ameţit, dragă Nicki ! M-ai făcut de rîs ! •

Apoi, în răcoarea de catedrală a holului, se reculese. i;

— Viorica e sus . . . Eu rămîn aci cu băieţii. Sus mai sînt şi nişte domnişoare . . . Adică vorba vine, domnişoare ! . . . In sfîrşit, nepoatele doamnei Elvira Elefterescu; cele trei greaţii ! . . .

Sabina urcă scările pe covorul moale, bucuroasă că a scăpat de el atît de repede.

— Domnişoară Sabina ! o chemă din urmă Nicki Hagi-Iordan.

Sabina se opri cu mîna pe bara lucie, întorcînd capul să-l privească în jos. întrebă retezat :

— Ce e?

— Domnişoară Sabina, ştii că nu-mi prea place cum te porţi cu mine, aşa, ca o ducesă ! . . . Eu numai de aceasta regret că plec ... Că nu m-ai înţeles ! Eu am crezut întotdeauna că ...

Sfîrşitul se înecă într-un sughiţ. Sabina ajunsese sus.

Nicki intră în camera unde-l aşteptau tovarăşii. Din uşă îi încredinţa pe toţi, plescăind limba în cerul gurii, că sora lui Nellu Lipan are nişte pulpe de te scoate din minţi : „cele mai frumoase picere din Bucureşti !"

— Mă guguştiucilor, mă ! Acuma mă uitam cînd urca scările. M-a luat ameţeala . . . Halal dă cine-o pune laba pe ea ! ...
Se întrista. Destăinui că l-a lovit cea mai mare nenorocire cure putea să i se întîmple în acest ceas. Mabel l-a procopsit cu o boală urîtă.
— Spurcăciunea ! Tocmai acum, cînd plec cu Viorica în străinătate şi cînd mă pregăteam de trai, ostrogoţilor, să dau iama prin franţuşte . . .
Prietenii îl copleşiră cu sfaturi şi cu reţete, dar mai ales îl consolară cu pahare.
Cele trei graţii, Lola, Lulu şi Lili, au întîmpinat-o pe Sabina cu o zgomotoasă surpriză, sărutînd-o, îmbrăţişînd-o şi pi-păind-o atît de stăruitor şi îndelung, încît Sabina simţi aceeaşi repulsie de adineaori, cînd privirea lui Nicki Hagi-Iordan se tîrîse pe corpul ei, lipicioasă ca o dîră de melc.
— Ne pregăteam să plecăm, Sabina. Dar fiindcă ai venit tu, nu putem rezista ... Mai stăm.
317
Viorica se uită la Sabina, consternată. Înţelegerea între ele fusese să rămînă singure în această ultimă seară. Acum ştiau că nu vor izbuti uşor.
— Eşti delicioasă aşa, arămie, declară Lulu.
— Parcă ai mai crescut, Sabina, constată Lola.
— Nu porţi soutien-gorge ? Uitaţi-vă la dînsa, nu poartă soutien-gorge şi ce sîni pietroşi are, se miră Lili.
— Vrei ceai ? Lichior ? Vrei să trimitem jos să ne expedieze băieţii un transport de cocktail ? îşi asumă Lulu atribuţii de gazdă.
— Sabina, eu, dacă aş fi bărbat, aş săvîrşi orice pentru tine ! Aş ucide, aş fura . . . m-aş ucide !
Toate trei, cu ţigări groase între buze şi cu glas răguşit, o asaltau cu întrebări, n-aşteptau răspunsuri, o îndemnau să stea lîngă dînsele pe divan, clădind pernele pufoase, gesticulînd şi în-trerupîndu-se una pe alta cu o aţîţare crescîndă.
Viorica Hagi-Iordan, ca să-şi descarce scîrbirea acestei privelişti, luă cravaşa din cui şi biciui scurt, pe spinare, ogarul alb şi nevinovat, care se afla întotdeauna încolăcit la picioarele ei. Ogarul o privi cu o mustrare omenească în ochi. Viorica zvîrli cravaşa şi îl dezmierdă. Pe urmă se aşeză la pian, ca aşa cel puţin să întoarcă spatele celor trei mutre desfigurate de o patimă de mult scăpată din frîul oricărei stăpîniri de sine.
Prietenia ei cu Sabina se născuse şi dura tocmai fiindcă lîngă această copilă cu şase ani mai tînără, loială, firească şi fără ascunzişuri, găsea o reconfortare. Prezenţa Sabinei o ajuta să lupte cu tot ce vedea, cu tot ce ştia şi presimţea că se în-tîmplă în juru-i, între un asemenea tată şi un asemenea frate.
Dar o apărase această prezenţă mai cu seamă de ea însăşi.
Căci şi în sîngele ei se afla ceva din sîngele lui Iordan Hagî-Iordan. Nu fusese cruţată nici dînsa de acelaşi venin, filtrat în substanţa vieţii. Oricine ar fi ghicit aceasta, urmărind cum gura ei, cu toată fineţea străvezie a figurii, căpăta cîteodată o crispaţie urîtă şi crudă : aceeaşi care dădea înfăţişare bestială lui Iordan Hagi-Iordan şi lui Nicki Hagi-Iordan. Acum se biruise. Dar după ce luptă !
Cu trei ani în urmă şi ea scoborîse povîrnişul pînă la fund. Departe de ţară şi de ochii care o cunoşteau aici numai într-un singur fel, neaşteptat, ca într-o năprasnă, urmase somnam-bulic într-o noapte, în camera lui, unul din acei aventurieri ai
318
lumii pe care nimeni nu-i ştia precis de unde-au venit şi unde vor sfîrşi. Toate s-au întîmplat la Cannes. Iar cînd dansatorul cu ochi migdalaţi (care poate era într-adevăr mlădiţa blazonată, cum spunea, sau numai un dansator de profesie), cînd a plecat spre alte Palasuri, la alt cazino cu ruletă, după altă femeie, n-a lăsat-o singură. A lăsat-o cu o consolare. I-a transmis prafurile şi fiolele, de unde oricine îşi poate urzi în cîteva clipe paradisul artificial. Cu acestea a trăit trei ani, în afară de viaţă şi de legi, ca deşteptarea de a doua zi să-i fie mai acră. în locul dansatorului a fost altul şi pe urmă altul şi apoi căderi tot mai repezi, din care nici amintirea nu mai păstrează decît nehotă-rîte, dar pline de spaimă umbre. I-a trebuit o voinţă cum nimeni n-ar bănui că se poate încorda într-o făptură atît de şubredă, ca astăzi să se ridice din nou spre o lumină împăcată, dintr-un adine populat cu atît de

spasmodice vedenii. Ea ştia că aceasta a fost cu putinţă numai şi numai fiindcă de cîte ori o atrăgea iarăşi afund chemarea întunericului, prezenţa Sabinei o tonifica, înviorînd-o ca un şipot rece cu apa proaspătă a vieţii, în jurul ei toate conspiraseră să-i sugrume ultima zbatere. Toţi dimprejur, din casă ; prietene, văzduhul respirat, şi încă mai viclean decît toate şi mai tenace, îndemnul lăuntric al sîngelui, care nu era numai al ei, ci şi acel al unui asemenea tată şi al unui asemenea frate.
Prin Sabina se săvîrşise minunea.
Ea săvîrşise minunea.
Iar acum, cînd medicii o trimeteau să-şi vindece pieptul mistuit încă de arşiţa infernului de unde s-a întors, singura mîhnire e că se îndepărtează de Sabina. îi pare că pleacă singură şi ingrată, cum nu se mai uită îndărăt convalescenţii la sanatoriul alb care le-a redat viaţa şi de care nu mai au nevoie.
Viorica Hagi-Iordan gîndea la toate acestea, iar degetele alergau pe clapele de fildeş, furată de cîntecul cîntat numai pentru Sabina, fiindcă îl ştia al ei, preferat între toate.
îşi amintea dimineaţa rece de iarnă, cu soarele sclipind în albul diamantin al zăpezii. Dimineaţa cînd s-au cunoscut la patinaj. Copacii ninşi transfigurau grădina într-un fantastic peisaj de basm pentru copii. Sabina apăruse lunecînd pe oglinda de gheaţă, lin şi vertiginos, în haina albă, ca o pură încorporare a tot ce zăpada şi iarna evocă în orice închipuire, tînăr, proaspăt, feciorelnic şi înviorător. Din ceasul dintîi s-au îm-

prietenit. De atunci, numele ei, gîndul la ea şi prezenţa ei i-au rămas nedespărţite de senzaţia aceasta de alb, luminos şi pur: E cum ar intra deodată dintr-o lume hîdă şi respingătoare într-o magie ninsă, de unde hîzenia şi mîhnirile şi teama de bezna de uncie sosea au dispărut printr-un îndurător miracol.
Se opri. în sfîrşit, Lola, Lulu şi Lili s-au hotărît să plece. Le întovărăşi cu vagi făgăduieli să le trimită cărţi poştale ilustrate.
Veni la Sabina şi, aşezîndu-se alături, îi prinse încet mîinilel
Ogarul se culcă la picioarele lor.
Se priviră în ochi lung. Şi înotară umezi ochii de miozotis şi ochii de antracit. Cum se aflau alături, păreau că s-au căutat şi că s-au găsit, minate numai de o poruncă irezistibilă a contrastelor. Lîngă Sabina, cu* sănătatea ei tînără şi fragedă, Viorica Hagi-Iordan, palâ şi morbidă, în rochie argintie, cu cearcănele viorii sub ochi şi cu buzele ofilite, arăta ca o înduioşătoare salvată de la înec, peste care au bîntuit toate furtunile oceanelor. Că firava ei fiinţă biruise genunile să iasă la liman era încă de mirare.
— Povesteşte, Sabina, ce-ai făcut tu ...
— Povesteşte, Viorela, ce-ai să faci tu ...
Mai mult decît spusa cuvintelor, îşi ascultau glasul. Şi mai mult decît învăluirea glasului, prietenia lor s-ar fi mulţumit şi numai cu prezenţa, cu simţămîntul acela de siguranţă şi de întregire, care le întărea încrederea în ele însăşi de cîte ori se aflau împreună. Poate prietenia nu este decît aceasta. O prezenţă care se întregeşte cu altă prezenţă. Prietenii de obicei se caută, iar cînd s-au găsit adeseori tac.
Ele erau însă şi femei. N-ar fi ştiut să tacă.
Au povestit, aşadar. Au rîs. Şi-au adus aminte de întîm-plări trecute şi au plăsmuit întîmplări viitoare. S-au întristat, şi genele li s-au umezit de înduioşări. Şi-au mărturisit secrete şi au jurat solemn să le păstreze ; deşi Sabina, aşa de „sărăcuţă în toate" cum era, n-avea nici măcar un secret al ei ; deşi secretele celeilalte erau într-o mare măsură din cele care nu se pot mărturisi. Şi nici nu le mărturisise vreodată Sabinei, ca să nu-i cutremure şi să nu-i spurce tinereţea virginală din ochi, din glas, din tresăltările rîsului.
Toate treceau ca în orice întîlnire de^ prietene, care pentru prietenia lor mai au încă înainte o viaţă întreagă, de multe şi

atrt de importante nimicuri. Viorica Hagi-Iordan avea să se întoarcă la primăvară. Atunci vor lega firul rupt. Nimic nu putea fi tulbure şi îndoielnic între ele. Totul era simplu fiindcă acum şi Viorica Hagi-Iordan învăţase să fie simplă.
— Şi n-ai să mai începi niciodată ? îi strînse mîinile Sabina. Mă tem pentru tine ...

— Sabina, e singurul lucru de care acum nu mă mai tem. Tu nu ştii tot ... Nici nu poţi bănui din ce lume m-am întors. Sînt lucruri care nu se pot spune şi nu ţi le-am spus. De altfel, mi-am făcut singură dovada cea mai bună. Se află aci, în sertar, închise toate . . . toate ororile acelea. Mi se părea că niciodată n-o să am provizii destule. Le-am avut aci. Cheia e aci. Oricînd aş fi putut să deschid ... O singură dată. Aceasta e graţia pe care şi-o acordă toţi, o dată, o singură dată, ca a doua zi să reînceapă, şi a treia zi, şi după aceea pînă la ruinarea totală .. . Ce vrei mai bună dovadă ? . . . Sînt vindecată, Sabina mea 1 Acum şi gîndul mă dezgustă . . .
— Oricum ar fi, cred că tot e mai bine să le arunci . .. ororile acelea, cum le spui tu. Să nu le iei cu tine .. .
— Ce copilă eşti, Sabina ! Dar oricînd, dacă m-ar prinde iar nebunia, oricînd aş găsi cum să-mi refac rezerva la loc. Tu nu ştii la ce abjecte viclenii ajungi şi de cîtă josnicie devii capabilă ... Ai un exemplu . . . Spectrul celui care a fost principele Anton Muşat.
Se ridică în haina argintie şi se îndreptă spre sertar. Ogarul păşi după dînsa şi se opri, privind-o cuminte în ochi.
— Am să fac o faptă generoasă, Sabina. îmi pare bine că mi-am amintit... Le împachetez toate şi le trimit principelui Anton. Pentru dînsul totuna e. Vindecarea nu mai există. Nici nu i-ar folosi să se mai deştepte ... Ar fi prea înspăimîntător pentru el... I le trimit. Au să-i vină fără să ştie de la cine şi de ce ... E mai bine aşa decît să le cerşească . . .
Viorica Hagi-Iordan deschise sertarul şi aruncă pe masă cutiile, una cîte una. Erau multe şi de toate înfăţişările. De argint şi de email. De aur şi de sidef.
—■ Cum vezi, o farmacie întreagă, Sabina ... Să extermini un pension. Aci cocaină . . . cocaină ... tot cocaină. Aci heroină Aceasta e cea mai teribilă. De zece ori mai puternică decît morfina. Cu efectul instantaneu ... Şi după un ceas de nălucire mincinoasă, cu deşteptarea aceea îngrozitoare, cînd nu ştii ce-ai făcut, ce s-a întîmplat, ce-ai putut să accepţi. .. Numai

aşa ai să-ţi explici şi unele drame inexplicabile pentru alţii. Ruina de om care-a ajuns principele Anton Muşat. . . Drama de la „Arizona-bar", despre care s-a scris şi în ziare, fără să spună totul. . . Acea doamnă frumoasă, tînără numai de douăzeci de ani, crescută în pensioane, care în lipsa soţului din Bucureşti îşi lăsase copilul de leagăn acasă şi venise cu un prieten . . . uşor de înţeles ce fel de prieten ... ca să petreacă o noapte la faimosul bar ... La trei după miezul nopţii rochia de paiete inflamabile aprinzîndu-se de la flacăra brichetei ca o torţă ! Ea arzînd de vie, pe rug ! Bărbatul, prietenul care o întovărăşise, închizîndu-se într-o cabină de toaletă şi zburîndu-şi creierii .. . Amîndoi căutaseră paradisul în asta ! . .. scutură Viorica Hagi-Iordan o cutioară. Şi paradisul lor s-a încheiat cu oroarea de-atunci. Acestea tu nu le poţi şti, Sabina. Fericită eşti că n-ai să le ştii niciodată.
Sabina admiră filigrana cutiilor, gravurile sub'iri din argint, emailul şi încrustaţiile. Deschise o cutie. Alta. Ii părea cu neputinţă să admită că rămăşiţele acestea de pudră albă de pe fundul unor cutioare cît jucăriile conţin condensată o atît de fatală putere, să schimbe destinele şi să nălucească vieţile.
— Le adun toate, vorbi Viorica Hagi-Iordan. îi aflu adresa principelui Anton Muşat şi le trimit. N-are să ştie de unde-i vin. Cred că, aşa cum e, are să-i fie indiferent.. . Dar sînt sigură că în toată viaţa lui, el, care s-a risipit în patrii vînturi şi şi-a plătit orice plăcere, cred că n-a avut fericirea pe care are s-o simtă acum . .. Tu nu-ţi imaginezi ce înseamnă să-ţi lipsească acestea, cînd nu te mai poţi iipsi de ele. Aci e fericirea lui, pentru două luni cel puţin . . . Ceea ce nu mai spera niciodată. Un cadou de la un fost camarad, necunoscut şi evadat. . . Am devenit patetică ! adaogă Viorica Hagi-Iordan după o pauză, în care timp privise în întunericul lăsat în urmă.
Se întoarse la divan. Povestiră iar nimicuri fără vreo însemnătate, numai de dragul de a-şi auzi glasul. Ogarul adormi la picioare şi seînci uşor prin somn.
Noaptea cuprindea odaia. Viorica aprinse o singură lumină albăstrie în capsula abajurului de mătase.
Fiindcă pomeniră despre alergările de fi doua zi, cele mai însemnate din tot anul, Sabina mărturisi că n-a fost

odată la curse,j,;ijij. ^i^v^^m^-ju ,«'fc »•*>.. - ; <• • .^
- ti
fiş — Cum e posibil ? Adevărat, Sabina ? se miră Viorica Hagi-Iordan, care în scurta ei existenţă de pînă acum epuizase toate desfătările. Dar aceasta e ceva absurd . . . Ah ! Dă-mi voie puţin să mă gîndesc. Mîine urma să mă duc după amiază la o mătuşă plicticoasă şi surdă, să-mi iau rămas bun. Am să contramandez corvada. Inventez un pretext. Şi mergem împreună la curse. O să ne amuzăm nebuneşte. Aceasta da ! Nebunie inofensivă, în aer liber, soare, mulţime, tribune ! Ai să strîngi şi tu pumnii, să te ridici în picioare şi să urmăreşti cu ochii calul tău, pe care l-ai ales ... Te învăţ şi să pariezi, fiindcă altfel n-are nici un haz .. . Cum de n-ai avut curiozitatea să vezi pînă acum cursele ?

— Poate curiozitate am avut, Viorela. Dar m-am învăţat de mult să-mi limitez dorinţele . . . Cu cine m-aş fi dus ?

— Şi eu, care de atîtea ori mă plictiseam, fiindcă n-aveam cu cine merge ! Aşteaptă să căutăm în ziar. Să vedem ee cai aleargă şi să facem pronosticurile noastre.

Viorica Hagi-Iordan aduse un ziar şi începură să discute eu aprindere. Pentru Sabina orice asemenea plăcere împlinită însemna un prea rar şi mare eveniment. Ceru sfat ce rochie să îmbrace. Deciseră la ce oră să se întîlnească. In ee fel să-şi asorteze pălăriile. Cum să evite pe cele trei graţii, Lulu, Lola şi Lili, care le-ar fi stricat tot cheful. Dumineca de a doua zi căpătă deodată importanţa unei date memorabile în existenţa Sabinei, săracă în peripeţii, cum era ea „sărăcuţă în toate". Se bucură copilăreşte că mîine va fi şi ea în sfîr-şit una din acele fiinţe privilegiate, pe care le vedea de două ori pe săptămînă, depărtîndu-se în întrecerea grăbită a automobilelor, spre un mare spectacol al capitalei. Viorica Hagi-Iordan îşi aminti alte alergări de cai, de la Eongchamps, Auteuil, Maisons-Lafitte, Vincennes. Sabina se gîndi că în viaţa ei de viitoare profesoară obscură nu are să le vadă pe acelea niciodată . . . Dar ea se mulţumea cu atît de puţin !

Servitoarea veni să anunţe pe cineva. Viorica Hagi-Iordan sări bucuroasă în picioare :

— Să mai spui, Sabina, că nu există providenţă ! E tocmai mătuşa mea, despre care-ţi vorbeam. Te las un sfert de oră, cît stau cu dînsa în salon. Am să-i ascult resemnată toată cronica Bucureştilor. Nici nu-ţi imaginezi cîte cancanuri cunoaşte din auzite o femeie surdă ! Născocesc ceva să mă scuz

că nu pot veni mîine şi-am rămas cu toată după-amiaza a noastră. Să fi vrut, şi nu s-ar fi putut întîmpla mai bine ! ... Cîntă ceva pînă ce mă întorc. . . Iar de la uşă : Vezi, că rămîi cu acestea de aci ! arătă cutioarele de pe măsuţa de toaletă. Nu ţi-o da în gînd cumva să încerci şi tu ? Bob, stai aci cu Sabina şi păzeşte-o ! . . . porunci în glumă ogarului, care se ridicase, venind după dînsa pînă la uşă.

Ogarul se întoarse şi se culcă supus la picioarele Sabinei.

— Ce filozof cuminte eşti tu, Bob ! îl dezmierdă Sabina, jucîndu-se cu urechile lui mătăsoase. Nu te miri de nimic, nu doreşti nimic, nu vrei nimic... îţi spune : haide ! — mergi. Iţi spune : stai ! — rămîi.. .

Pe urmă Sabina se ridică să se ducă la pian.

Trecînd, se opri la cutioarele de argint, de sidef, de fildeş. Luă între degete una, să-i admire filigrana neagră în argintul mat. O deschise .. De ce-i spusese să nu cumva ? . .. Ea e atît de stăpînă pe dînsa ! . .. Aproape tot aşa de înţelept resignată ca Bob !

Zvîrli cutia. Gutia se rostogoli şi se deschise. Praful se risipi pe lemnul mesuţei. li culese cu o lamă de unghii şi îl turnă cuminte înapoi. .. De ce-i spusese să nu cumva ? . .. O singură dată ce-ar putea să însemne ? ... A dus lama la nări şi aspiră praful de cristal.

Un praf, şi nimic mai mult... O senzaţie dezagreabilă chiar. Nările şi buzele, lemnificate. Se poate numi aceasta o voluptate atît de ucigaşă, cum exagerează toţi ?

Mai aspiră o dată.

Şi încă.

Apoi luă cutia şi se întoarse la divan.

Ogarul o privea poate cu o blajină, dar neputincioasă dezaprobare în ochi. Vedea că şi această prietenă a stăpînei ţine acum aceeaşi cutioară în mînă şi aceeaşi unghie de fildeş la nări, cum îşi văzuse de atîtea ori stăpîna, cînd era atît de neînţeleasă, cu mînii şi cu accese

de înveseliri fără pricină. Atunci cînd nici el nu mai ştia dacă mîna se întinde şi ia cravaşa sau să-l alinte.
Sabina trase o pernă sub cot. Mai aspiră încă, aşteptând . .. De ce-i spusese să nu cumva ?. .. E într-adevăr o senzaţie ciudată, dar nu atît de neplăcută cum i s-a părut la început. S-ar spune o dematerializare..,,.   Corpul eliberat de ghiulele

de plumb care-l atîrnă greu la pămînt. Şi gîndul planînd euforic. Nu un gînd ! Două, o sută, o mie ... O mie de gîn-duri... Un tumult de gînduri...
Perdeaua se îndepărtă ireală, îndată prefăcută în pînză purpurie de navă ... Iar lumina albastră e un soare fantastic, dintr-un alt cer, cu alte constelaţii. Se aude un clipotit argintiu de valuri. Ca un sunet delicat şi îndepărtat de zale, cum sună valurile seara în nisipul de scoici pe plaja mării, de unde s-a întors ea cu pieliţa bronzată. Dar e altă mare. Cu totul altă mare, sub alt cer, din celălalt emisfer. Nava care o duce a intrat într-o mare calmă de miraj. S-a apropiat de ostrovul rotund de corali, care nu era adineaori, şi a apărut ca un inel de logodnă al oceanului... Ce bizari copaci! Se văd întîi în apă, cu vîrful în jos. Par crescuţi vertical, în adînc, cu rădăcinile în aer. Numai pe urmă ridici ochii, să-i vezi şi pe cei de aievea, cu jerbele de frunze lucioase în vîrf . . . Şi deodată, furtuna aceasta din senin ! A sosit neaşteptat, din cine ştie ce depărtări... Nava a început să se legene pe creste spumegoase de talazuri ! Prea mult ! încă o dată dacă mai izbeşte sus, are să trosnească lemnul. A şi trosnit ! Ce bine e că a învăţat să înoate astă-vară ! Iar apa ce caldă e . .. Se văd la fund, în transparenţa adîncă, animale şi plante de feerice culori. O lume cum n-a ştiut niciodată că există. Dar mîinile au rămas împietrite. Nu le poate mişca, ţintuite de-o vrajă rea. Se duce la fund ... Lin. Lin . . . Pe deasupra trec peşti cu zvîcnite suveici de aur, sînt crini apleeîndu-se s-o primească, o stea străvezie de mare pluteşte legănat ca şi dînsa, lin, lin ... Aici este tot basmul divin din copilărie, scufundat cu toate minunile închipuirii de atunci . .. Erau aici, şi nu le ştia. Dar prea în adînc a ajuns ! N-are să mai iasă niciodată la suprafaţă. E acum captiva mării. Ajunge ! Cine are s-o mai elibereze vreodată de aci ? ... A fost destul numai să se gîndească la asta, că cineva a şi înotat pînă la dînsa. S-a scufundat, a prins-o uşor de mijloc, o ridică. O poartă pe braţele lui tari. Ce înotător frumos şi puternic, cu trup de aramă, cum sînt gravurile din atlasuri ! Un înotător de la antipozi, din cei care culeg din fundul oceanului scoicile cu mărgăritare. Numai de n-ar fi un sălbatic ! .. . Ce gînd i-a dat ? Toţi oamenii de aici sînt simpli şi blînzi, ca într-o asemenea natură paradisiacă, unde totul e albastru de mare, de cer, de arbori... A aşezat-o pe nisipul cu umbre albastre. Pe

nisipul cald. S-a aplecat în genunchi deasupra ei, să simtă dacă mai respiră ... Ea îi surîde recunoscătoare ... li surîde recunoscătoare . . . Nu ! Dar ce înseamnă aceasta ? Ce vrea omul acesta ? Omul acesta hidos, dintr-o dată altul, cu buzele vîs-coase ca melcul vîscos, astupîndu-i gura, să nu poată striga ? Ge vrea omul acesta hidos ? De ce soarele albastru deodată s-a stins ? Cu un fulger roşu, a iluminat şi s-a stins ... Ce vrea ? Iar braţele ei de ce nu i se supun ? . . .
Viorica Hagi-Iordan, prin uşa deschisă a salonului, îl văzuse pe Nicki trecînd pe lîngă pereţi, cu mersul lui balansat şi prelins. Voise să-l cheme. Pe urmă, doamna bătrînă şi surdă o întrebase ceva, la care nu înţelegea răspunsul. Îşi aduse din nou aminte, cînd iar l-a surprins întorcîndu-se şi închizînd uşa. Ochii piezişi şi paşii de pîndă vicleană i-au strecurat o senzaţie nelămurită de nelinişte, cum mai simţise numai într-o noapte, de mult, potopită de întuneric în cîmp, la ţară, cînd era o fetiţă şi s-a rătăcit în marginea pădurii. Tot aşa i se părea atunci că umbre de oameni sau de fiare, sau numai închipuiri, înaintau tupilate pe linia neagră a zării, încărcate de o ameninţare necunoscută. Strigă : „Nicki !" „Da ! Da ! Imediat vin !" răspunse Nicki şi nu mai veni. Doamna cea surdă voia să afle tot itinerariul călătoriei.
Viorica uită definitiv impresia apăsătoare, şi de altfel nu nouă. Nu întîia oară mersul lui Nicki, noaptea, o frapase prin această prelingere suspectă pe lîngă ziduri, căutînd un-gherele întunecoase, ca răufăcătorii.. .
Abia după ce a petrecut doamna pînă la automobil şi se întorcea, se întrebă din nou :

„Unde-o fi Nicki ? De ce n-a venit ?" ...
Prietenii îl aşteptau jos. Deci nu era cu dînşii, cum a crezut.
Urcă scările în fugă, mînată deodată de-o presimţire absurdă.
Deschise uşa, şi cînd văzu întunericul, într-o fulgerare de-o singură clipă, înţelese că a ajuns prea tîrziu.
Răsuci butonul luminii. &q u-îbs&şk a .:,

Nicki se ridică şi-i stătu înainte, cu braţele lui lungi şi cu fruntea plecată în pămînt, legănîndu-se pe tălpi, ca un urs surprins de lumină în cavernă.
Cînd a pus mîna pe cravaşa ? Cînd a păşit pînă la cuiul unde atîrna şi cînd s-a răsucit atît de repede să înceapă a lovi ? Biciul de piele şuieră, izbind pînă la sînge obrazul.
— De ce-ai făcut aceasta ? Ah ! De ce-ai făcut aceasta ?
Cravaşa tăia vărgi roşii, iar el se trăgea înapoi, legănîndu-se pe picioarele scurte, cu mîinile spînzurate, fără să se apere. Cu spatele ajuns în perete, se opri. Cravaşa tăia înainte. Iar acum gura celei care lovea avea acelaşi rictus teribil ca buzele celui lovit: semnul lui Iordan Hagi-Iordan.
— De ce-ai făcut aceasta ? Ah ! Bestie ! De ce-ai făcut aceasta ?
Cravaşa reteza aerul, şuierător.
; ii.,
rad::.
I™ ■

EPILOG

-,*♦)>• f">.V#
S.'-'
■i ;•■

I VVANT TO BE HÂFPY

Nu i se vedea faţa. -
O rochie albastră, o cîrpă ; o umbră răpusă de copilandră • într-o zdreanţă de rochie albastră, căzută pe pragul ferestrei.-Deasupra, perdeaua neagră a fîlfîit, ca două aripi întunecate care se închid. Aşa Ie strînge arhanghelul negru de cîte ori poposeşte aşteptând.
Nu i se vedea faţa Sabinei. Nu i se vedeau ochii.
S-ar fi părut că priveşte afară. Sus poate ; cerul cu soare molatic ca mierea, cum va dura în toate amintirile din toamna aceasta. Jos poate ; năvalnicul iureş al străzii întorcîndu-se s-ajungă mai repede la alergarea de cai. leii se bucura fiindcă ştiuse că şi ea avea să se afle printre voioasele nerăbdări de acolo.
Astăzi ochii nu mai privesc în lumea aceasta. Iar faţa-i ră-mîne ascunsă.
In camera de aici n-au fost niciodată flori. în camera lui Costea, rebelul tribului Lipan.
E o cameră despuiată, severă, cu perdele de pînză neagră Ia geam, ca drapelurile din porţile caselor unde-a murit un om.
0 cameră unde n-au intrat decît două femei. O dată, una desprinsă într-o noapte din întuneric şi ceaţă. Ea a trecut să nu lase în urmă nici numele. Alta se întoarse acum în ceaţă şi în întuneric. Şi al ei nume, încă viu, încet, treptat, se va şterge. Pentru vecii vecilor, încet, treptat se va şterge, să nu mai rămînă nimic, nimic să nu mai rămînă.
A fost o fată care iubea florile, lumina şi rîsul. E o faţă ascunsă în palme ; doi umeri zgribuliţi, depărtîndu-se încet în

1 Vreau să fiu fericit (engl.).

ceaţa şi întunericul unde toate se îneacă. De unde nimeni nu se mai întoarce.
Ea a iubit întotdeauna florile. In camera aceasta n-au fost niciodată flori.
Scrîşneşte alături aceeaşi placă de patefon. E cîntecul la modă în acel an, repetat pînă acum de o sută de ori, cu aceeaşi hilară şi inumană explozie de talgere şi cimbal.
11 ştie ; chiar ea l-a cîntat la clavir nu mai departe de ieri.
I want to be happy !
Vreau să fiu fericită.
Stăpînii de jos sînt plecaţi. Sluga a rămas cu singura placă neîncuiată. Şi-a adus patefonul sus şi cîntă. Cîntă, lăsînd să se răsucească aceeaşi placă de-o sută de ori . . .

/ want to be hetppy !
în iarna aceasta avea să se ducă la cel dintîi bal. îşi şi plăs-muise în minte rochiţa ieftină şi totuşi încîntătoare a celui dintîi bal.
/ want to be happy !
A fost pe marginea apei urîte astă-noapte. Apa curgea cleioasă, cu tinichele la fund şi oase, cu stîrvuri şi viermi.
Ea a iubit-o întotdeauna, încă înainte de a o vedea şi de-a o cunoaşte ; ea a iubit întotdeauna apa adîncă şi vastă a mării, unde înota departe în larg, să revină la ţărm cu faţa în sus, alin-tată de val, cu tot cerul deasupra boltit. Ea iubea gheaţa străvezie a lacurilor în gerul cu promoroacă din toiul iernii ; tipsia lucie, pe-al cărei scînteietor cleştar luneci în zbor şerpuit, în spirale, cu aripile subţiri de oţel ale patinelor la picioare.
Era hotărîtă ! ... Şi laş a cuprins-o spaima mîlului de la fund, cu tinichele şi oase, cu stîrvuri şi viermi.
A fost între linii ferate, cu verzi constelaţii deschise în catran, între cabluri şi sîrmă. Un tren a trecut şi alt tren.
Ea a iubit întotdeauna clipa cînd trenul porneşte lin şi încet din gară, spre munţi şi oraşe, peste poduri sonore şi ape, spre ţări pe care niciodată nu le-a văzut şi niciodată ea n-are să le vadă de-acum, niciodată !
Era hotărîtă. Şi laş a cuprins-o cutremurat amintirea cărnii strivite, în balta de sînge negru, în noaptea cînd trenul o aducea în oraşul acesta întîi.
A fost printre copacii pădurii, unde un singur cordon de la cingătoare ajunge s-atîrne un cadavru într-o creangă, trei palme deasupra planetei.
329
• Ea a iubit întotdeauna pădurea cu umbra aromată de mintă şi saltul elastic al veveriţei, din ramură în ramură : un joc.
In luna imensă şi nepămînteană, o cucuvaie cu aripi moi a zburat. Da ! A zburat dintr-un ram, sinistru şi drept, în lumina rotundă, ca într-o gravură spăimoasă din cărţile basmelor cu strigoi şi ruini şi fantome, care o îngrozeau cînd era mică şi le arunca să alerge la joacă, în soare, în lumină, la rîs şi cîntări şi viaţă. La viaţa care-o chema şi se făgăduia nesfîrşită.
Era hotărîtă. Şi laş a cuprins-o fiorul ochilor mîncaţi de furnici, limba rînjită vînăt spre lună.
Oriunde a fost, tot ce-a iubit a respins-o. Totul era hîd şi neprimitor. Toate altfel de cum le ştia şi cum îi erau dragi. Ce străine şi neprimitoare toate ! Cînd s-au schimbat, Doamne, cînd ? Ea ce le-a făcut şi cu ce-i vinovată faţă de ele, să-i fie deodată atît de duşmane şi neprimitoare toate ? Paşii s-au împleticit sfîrşiţi, mîinile i-au căzut frînte. Mîinile ridicate spre cerul cu nepăsătoarele stele, să ceară putere pentru o ultimă,1 crudă tărie.
Eu lovesc întotdeauna aici!
Gîndul i-a tresărit scurt la arma neagră şi plată din sertarul de atunci. Rotund şi rece în tîmplă, s-a deşteptat amintirea ţevii lipite, cînd s-a retras cu spaimă şi poate cu un presentiment : „Eu lovesc totdeauna aici .'"
Gîndul acela şi acea amintire i-au mînat apoi paşii împleticiţi de la toate cîte n-au vrut şi nu s-au îndurat s-o primească ; i-au mînat paşii împleticiţi într-acoace, pe străzi şi pe străzi, pe treptele scărilor, pînă şi în camera goală de-atunci, care ea singură o aştepta şi-a primit-o.
Nici măcar uşa închisă cu cheia să-i pună o împotrivire. A apăsat minerul, a împins uşor, s-a deschis, a intrat.
Eu lovesc întotdeauna aici ! '
Da, camera goală unde n-au fost niciodată flori o aştepta.:
Acum nu i se vedea faţa.
0 zdreanţă albastră, căzută în pervazul ferestrei. Deasupra perdeaua şi-a închis înalt aripile întunecate. Aşa
le strînge arhanghelul negru de cîte ori a sosit la chemare şi aşteaptă.
1 want to be happy !
S-a întors de la fereastră, de sub aripa neagră a perdelei. Dar faţa tot nu i se vede. Nici nu mai este o faţă din această lume. . .iu^;j,î--t ~---
i^•■•'■---■ •.....i

Iată patul alături, cu pătura aspră ! Pat de cazarmă, cu margini de fier.
In camera aceasta n-au fost niciodată flori. E numai pe masă, scos din sertar, revolverul mic, negru şi plat. Jucăria morţii.
Ea n-a strivit în viaţă nici o furnică. Ca şi fratele ei, rebelul, stăpînul jucăriei de-a moartea, ea n-a strivit în viaţă nici o furnică, îi era atît de dragă şi scumpă şi sacră viaţa ! Mai avea încă atîtea de văzut, de simţit, de spus, de trăit într-o viaţă care ţi-e hărăzit s-o trăieşti o singură dată în tot universul, şi ţie, ca şi unei umile furnici strivite sub talpă ! Altfel, de ce s-ar fi retras dînsa atunci cu atîta spaimă cînd Costea i-a pus în joacă ţeava rotundă şi rece la tîmplă ? In joacă spunând : „Eu lovesc întotdeauna aici !"
Viaţa nu-i joacă. Nici moartea.
Oţelul cît de rece e şi acum ! Tot aşa ca atunci. îl încălzeşte cu mîna ei, la pieptul ei, din sîngele vieţii ei, care acuşi nu va mai fi...
E un pat cu pătura aspră şi cu pernă tare, de cazarmă.
Cînd te-ai aşezat cuminte pe pătura aspră, cu capul pe perna tare de cazarmă, pregătindu-te pentru un somn lung şi cuminte, cînd priveşti în tavan să-ţi aduni gîndurile din urmă pentru somnul cel fără de vise, prin ochii de pe acum păienjeniţi, cît de ciudate se conturează petele umezelii pe tencuiala de sus ! Seamănă cu o hartă din atlasurile de şcoală, pe care le copia pe-un caiet de şcoală o şcolăriţă cu uniforma neagră de satin, cu guleraş alb scrobit şi cu ochii umed lucioşi de galoşi Tretorn. A existat oare îndeaievea vreodată şcolăriţa aceea de-atunci ? . .. Poate toate nu sînt decît un vis monstruos ! Poate că a adormit în patul de-acasă şi visează că se afla în patul acesta, din camera unde n-au fost niciodată flori... Ce hartă să fie acolo, sus ? Conturul unui atol din mările tropicale, care perfid te-ademe-neşte la năluciri. Nu, nu-i vis ! Ajunge !
în camera aceasta n-au fost niciodată flori.
N-are să tragă în tîmplă. Aici, sub sîn, unde bate cald şi mărunt ceasornicul inimii. Ea n-a strivit nici o furnică. Dar mîna acum nu-i tremură. «j / want to be happy !
A fost numai atît ? .,,, .,., ,

Iordan Hagi-Iordan s-a urcat în automobil, cu hainele lui cadrilate, care-i dau înfăţişare de turist american devenit miliardar după ce-a săpat în tinereţe la cărbuni.
A aprins o ţigară groasă de foi. Fără musteţile gigante, rîn->. jetul care-i dezveleşte dinţii puternici, albi şi intacţi e din ce în ce mai feroce. Nu ştii dacă rîde ori dacă nu-i gata să muşte.
După ce automobilul a pornit şi după ce a închis geamul de la mijloc, să n-audă şoferul, s-a întors către prietenul cu faţa lividă şi cu şuviţa subţire de păr căzută pe frunte :
— Bine că se sfîrşi şi cu dandanaua asta ! îţi spun drept că mi-a făcut mare năduf.
— Te cred ! încuviinţă celălalt. Abia scăpaşi de una, şi dai peste alta. Colac peste pupăză !
— Chiar colac peste pupăză ! . . . Noroc că-i scosesem paşaport dinainte. Tot avea să plece cu Viorica peste cîteva zile. L-am îmbarcat în tren şi l-am expediat azi dimineaţă. Peste-un an, cînd se întoarce, totul va fi uitat de mult şi definitiv.
— Fără doar şi poate ! încuviinţă celălalt. Asta e un oraş lipsit de memorie !
— Cu atît mai bine pentru noi ! rînji Iordan Hagi-Iordan. Ce ne-am face să mai aibă şi memorie ? Vai şi-amar ! Ne-ar costa dublu, triplu . . . După o pauză, plimbîndu-şi cu limba havana groasă dintr-o latură a maxilarelor în cealaltă, întrebă în continuarea preocupărilor sale : Cu javrele de la ziare ai aranjat să le-astupi gura şi să nu latre ?
— Nici o grijă ! i
— Cît au înghiţit ?
— Sumuliţe mărunte, cu rabat ! Tarif redus. Rabat 50 la sută . . . Cine are interes acum să dea amploare unui scandal mai mult sau mai puţin monden în ajunul împrumutului ? Toţi au să-nghită păpica de-acolo din gros ! Ţara plăteşte ! . . . Diversiuni sînt destule şi mai comode pentru toţi. In fond, Lipan ce mai reprezintă ? Nimic . .. Un cadavru . . . Spanac ! . . .
— Lipan ! . . . pufni pe nări un colac de fum Iordan Hagi-Iordan. După cîte zile fripte îmi făcu mie acest imbecil, pot spune că nu regret nimic. îi veni şi lui plata, cu vîrf şi îndesat ! Nicki parcă ar fi fost într-un gînd cu mine. I-a tras un colac peste pupăză lui Lipan, s-o

pomenească toţi Lipanii în mormînt pînă la învierea d-apoi ! Ceea ce e mai nostim e că Nicki mai era şi bolnav, canalia ! Aşa că o făcu lată rău ! Mă, ăsta o să mă lase de căruţă, canalia ! ■ » *Ui> iiwuAfti jcui ,-'..

332 .

Epitetul a fost repetat cu o indignare ocrotitoare, aproape admirativă.

— Şi domnişoara Viorica ? Cînd pleacă în cazul acesta ? mai întrebă omul livid, cu şuviţa de păr ruginiu căzută pe frunte.

— Domnişoara Viorica ! . .. Domnişoara Viorica ! . .. Cine le mai înţelege pe femei ? Acum nu mai pleacă. M-au plictisit mofturile astea ! I-a stricat obrazul băiatului cu cravaşa.

— Pe ce motiv !

— Istericale femeieşti ! Era prietenă cu pupăza lui Lipan. Mi-a făcut scene şi mie ... Că de asta-mi arde ! Mă ! . . .

— Zi !

— Mă, ar trebui să-ţi aduci nepotul ăla de prin străinătăţi. Cum ziceai că-i spune ? Lazaride şi mai cum ?

— Lazaride, ca pe mine, şi Nicki, ca pe Nicki al tău. . .

— Hm ! .. . Sper că nu seamănă în toate cu Nicki al meu, fiindcă avînd în vedere cazul în speţă, se schimbă chestia.

— Seamănă cu mine, vru să-l liniştească în această privinţă celălalt.

Iordan Hagi-Iordan se întoarse pe pernele automobilului şi privi peste umăr la omul cu faţa verzuie a intriganţilor de melodramă, izbucnind în rîs :

— Din lac în puţ. Mă, dacă seamănă cu tine la mutră, poţi să te ştergi pe bot. Ce, fata mea e o pupăză dă alea ? A ajuns la mezat ?

Celălalt izbucni şi el în hohot de rîs :

—■ Seamănă la doxă, nu la mutră. Cînd o să-l vezi şi o să-l cunoşti, ai să te exprimi altfel, nenişorule.

— Pretinzi că are fason ? '»s

— Oho ! "'•(?.i

— Şi ceva în cap ?

— Oho ! Scapără de deştept. Carieră. Prim-secretar de legaţie, mîine ministru plin, poimîine ambasador. Scapără, ţi-o spun.

— Să scapere atunci. Să lase niţel diplomaţia, să-şi ceară un concediu şi să poftească la nenea, la vedere. Ţi-l cîntăreso eu cîte parale face în doi timpi şi trei mişcări. Iar dacă îmi lasă impresie bună, batem palma ! Să intre pe fir, să înceapă mişcările de împresurare ; cevaşi curte, cevaşi poezele şi alte alea. Că altfel, cu Viorica nu merge ! ... Iţi spusei că nici eu n-o mai înţeleg. Şi eu vreau să se termine povestea asta şi s-o văd la casa

333

\

ei. Prea mă joacă tontoroiul. Mal, joace tontoroiul şi pe altul. Mie mi s-a acrit...

— Atunci, de acord ? '^

— Nu te repezi. De acord numai principial şi condiţionat. Dacă . . . Dacă răspunde la ceea ce am eu în cap. Şi dacă răspunde la ce-o fi avînd Viorica în cap .. . încolo, şi mie nu-mi displace ideea să ne înrudim. Strîngem rîndurile şi consolidăm capitalurile. Un ginere în diplomaţie e şi el un capital pe vremurile astea ale împrumuturilor cu căldăruşa prin străinătate . . . îl trimitem pe undeva, plocon. Ministru la Londra, în America, în Belgia, unde se fierb toate chestiile petrolului din lume, direct la sediul central al societăţilor cu care mai avem de luptat. Că avem de luptat, mă, luptă grea, cu caiafe mai abraşe decît Gică Elefterescu .. . Vorba-i să facă impresie bună Vioricăi şi să cîş-tige el mai întîi lupta acolo . .. Aia-i piesa !

Viorica Hagi-Iordan nu mai pleca. Era în camera cu perdelele trase. Cu toate cutioarele în sertarul de la căpătîi, să-i fie la îndemînă. Nu le-a mai trimis. Nu le mai trimite. Aeum îi trebuiesc ei.

Firul subţire care o ţinea la suprafaţa luminii s-a rupt. I-a dat drumul din nou în adine, unde se scufundă cu o acră volwp-tate în zvîrcolirile cu pline de spaimă vedenii.

A şi început.

E cu haina argintie mototolită pe trup, între pernele fierbinţi, cu cearcănele viorii mîneîndu-i iarăşi toată figura, cu buzele în care pecetea cea veche a reapărut, cum se redeschide o rană vînătă : semnul lui Iordan Hagi-Iordan.
Ogarul s-a depărtat de la picioarele ei. E în celălalt colţ. Ştie că de acum iarăşi n-are să mai poată ghici cînd mina se ridică să apuce cravaşa şi cînd să-l dezmierde.
Perdelele sînt trase. \
Noaptea a rămas închisă înlăuntru.
I want to be happy ! '
Cîntecul metalic al patefonului sună lugubru în camera»
unde se află o moartă. - ., ,., . . ^ , i|

Doctorul Mihai Pop-Spătaru se uită cu încruntare spre peretele unde dincolo cîntecul se dezlănţuise ca o farsă macabră de ventriloc.
— Ar trebui să înceteze ! . . . Sînt animale fără simţire ! Costea n-a auzit.
El priveşte patul cu pătura aspră, care înveleşte pînă la bărbie trupul celei ce pare într-adevăr că doarme cuminte şi palidă numai fiindcă era atît de obosită. Acuşi, cînd se va deştepta, are să arunce pătura urîtă şi aspră, să sară în picioare şi, cu o piruetă de-a ei, să izbucnească în hohotul ei tresăltat : „Aşa e că ţi-am tras o spaimă, Costea ? Acum hai să facem ordine aici ! Aici n-au fost niciodată flori !" Dar amăgirea aceasta nu mai e cu putinţă.
Iar Costea Lipan priveşte la trupul neclintit, cu ochii uscaţi, fără de lacrimi. Priveşte cu ochi lărgiţi şi fără lacrimi. în ei se citeşte însă că ochii aceia nu vor uita. Nu vor ierta.
Mihai Pop-Spătaru îşi caută mănuşile, pălăria. Nu mai are nimic de făcut aici. Poate ar vrea să ştie numai un singur lucru şi nu-i vine să întrebe. îi pare că undeva, chipul acesta imobil, în recea şi marea lui împăcare, de undeva, de mult, îi este cunoscut. Altfel. Acesta şi parcă nu acesta . . . Dacă i-ar vedea ochii, e sigur că şi-ar aminti. Dar ochii sînt pentru totdeauna acoperiţi de pleoape, să nu mai primească toate luminile lumii : ochii fără astîmpăr, cu luciul de antracit. Ochii de atunci, de galoşi Tretorn.
Atinge cu mîna umărul lui Costea •.^ ffl|
— Era iubită ? f>jg \z
— Nu. Soră !
Poate s-a înşelat. El a văzut atîtea şi-a uitat atîtea ! Făcu pînă la uşă cîţiva paşi. Se întoarse. Cum putea să lase copiii aceştia aici, în singurătatea lor, cu oribilul cîntec de dincolo ?
I vântto be happy !
îl prinse de braţ şi îl duse la fereastră :
— Nu sta alături. Nu privi. Aceasta distruge nervii.
Nu mai ţinea minte, acum nu mai ţinea minte că aproape cu aceleaşi vorbe, odată, într-o noapte, pe acelaşi tînăr, un copilandru atunci, îl mustrase fiindcă lăsa o copilă să ia cunoştinţă de înfăţişarea plină de oroare a morţii, care lui de mult nu-i mai spunea nimic, nici nou, nici vechi, nici plin de oroare.

':■'-" „Costea . . . Cum poate face cineva aceasta ?" JfJ-wW'7 '>'■*
Acum Sabina ştia şi ea cum poate face cineva aceasta şi ce înseamnă aceasta.
Cîntecul s-a oprit brusc. S-a oprit căscînd o tăcere imensă, parcă şi mai cu neputinţă de suportat decît odioasa şi hilara explozie de talgere şi cimbale, mereu şi mereu aceea şi aceeaşi, chiuind acelaşi nesaţ al vieţii : „Vreau să fiu fericită !"
Doctorul Minai Pop-Spătaru a plecat. A vrut să spună : „Aici ar trebui aprinsă o luminare de ceară. Şi puse cîteva flori, după datină" . . . Dar n-a spus nimic. A tăcut şi-a plecat.
Costea a rămas la fereastră.
Calea Victoriei răsuna de clamoarea mulţimii care* se întoarce de la cea mai strălucită cursă de cai, cu cele mai extravagante surprize la pariuri din acel an, în cel mai triumfal amurg din acea toamnă. E o fîlfîire nebună de eşarfe în urma automobilelor, o întrecere

biciuită de echipagii, o larmă hohotitoare de glasuri, care şi ele vor să fie fericite, risipindu-se pînă aici, în camera unde n-au fost niciodată flori şi unde, pe patul cu pătura aspră, se află o moartă pentru faptul divers de mîine.
Perdeaua smulsă de mîna lui Costea şi-a deschis în lături larg aripile întunecate. Aşa le desface arhanghelul negru, de cîte ori, după ce-a poposit, porneşte aiurea unde-i chemat. Pe cerul nemărginit albastru două braţe întinse descătuşează în sfîrşit plînsul. Dar nu ştii ce vor. Poate imploră lumina de sus. Poate blestemă viermuirea deşartă de jos. Poate ameninţă şi pecetluiesc un legămînt.
Cerul era înalt şi gol.
rl
'H? in'hi ia i ,,f,\r,<''jn ob '"r> '<
« i' - 1 it, ,u i ti tnbru»i

f
REFERINŢE CRITICE
Hi-

v 4
SI

tt — Calea Victoriei tf«r. I)
■ rj
7? 1
ai -i •■■ >

PERPESSICIUS : Cu excepţia celor cîteva povestiri pe ţesătură fantastică sau psihiatrică, literatura d-lui Cezar Petrescu se bucură de o rară unitate. Fie că dintr-un colţ de răzeşie închipuieşte în debuturile sale scriitoriceşti scrisori în care evocă tipuri de puritate sufletească, moravuri provinciale, poezie rurală, fie că în Drumul cu plopi stăruie asupra lumii de provinciali sterilizaţi, fie că în întunecare reconstituie istoria contemporană din ajunul războiului pînă prin 1925, dimpreună cu toate procesele de arivism sau înveninare, fie că în Calea Victoriei, penultimul său roman, năzuieşte să ridice planşa morală (imorală, ar fi mai corect) a Bucureştilor, în toate acest puncte ale operei sale literare d-l Cezar Petrescu deschide aceeaşi zare peste viaţă, acelaşi cer îl bolteşte peste lumea eroilor săi. Şi totuşi, preferinţele noastre merg, pînă astăzi, mai ales către acea vastă frescă a Întunecării, în care arta romancierului se vădeşte mai întreagă, mai sigură pe mijloacele sale, mai fără de lacune.
După cum, astăzi, preferinţele noastre merg mai mult către Calea Victoriei decît înspre Paradisul general. Dacă întunecare încheia într-un impresionant spaţiu narativ un întreg proces istoric, acela al inundaţiei veninului, secretat de împrejurări sociale şi politice mincinoase, Calea Victoriei, într-un spaţiu mai restrîns, desigur, aborda o temă foarte înrudită. Aşa de mult, că nu greşeşti a privi Calea Victoriei ca pe un fragment al dramei din întunecare. E fragmentul oraşului devorator — Moloch modern, din văpaia căruia nimeni nu scapă. Că Bucureştii nu sînt numai această bolnavă şiră a spinării, care este Calea Victoriei, cum lasă să se acrediteze d-l Cezar Petrescu, iată un lucru neîndoios.
Că sînt în acest Bucureşti eroisme şi castităţi vrednice să figureze într-un roman al capitalei, iată ce este mai presus de orice tăgadă. Cu toată modernizarea de faţadă, mai sînt totuşi colţuri, şi cuiburi de patriarhalitate, de muncă şi de puritate, asemeni acelei miresme tradiţionale pe care o cînta într-o înduioşătoare poemă a Bucureştilor poetul Mihail Celarianu. Că sînt şi oameni şi suflete ca acelea din romanul d-lui Cezar Petrescu şi că 'd-sa acest aspect a urmărit să-l realizeze — iată ce este tot pe atîta de adevărat. De aceea, familia integrului mapistrat Const. Lipan va suferi alterările capitalei, de aceea însuşi Const. Lipan, a cărui frunte n-a cunoscut ruşinea, se va pleca neputincios şi umilit în faţa atotputerniciei politicianiste.

Aici Ion Ozun, literatorul descins cu un mare bagaj de iluzii, va trebui să se adapteze celei mai comode dintre vieţi, pentru ca să nu piară de foame sau de prea multe amînări, aici Mirel Alcaz, gazetarul suplu, în sensul reptilian al cuvîntului, se umileşte şi parvine, aici Costea Lipan, răzvrătitul fecior al magistratului — veritabil Radu Comşa (eroul întunecării) în embrion — se va întuneca şi mai mult şi-şi va spori veninul. Cine, din toată această galerie de victime ale capitalei, mai scapă cu aripile neîntinate ? Însuşi Teofil Steriu, romancierul, obez, absent la furnicarul din preajmă-i şi aservit pupitrului de scriitor, însuşi Teofil Steriu, suflet prin excelenţă curat, devine opac. Şi singure violentări ca aceea a lui Ion Ozun, încolţit de foamete, îl mai mişcă din insensibilitatea-i mecanică. Dar d-l Cezar Petrescu merge şi mai departe. Dacă problemă şi oameni sînt urmăriţi cu atenţie şi fără de silnicie din partea romancierului, solicitudine ce se vede, după părerea noastră, şi din acele mici poeme în proză, epigrafe sintetice cu care se deschide fiecare capitol — sînt însă cîteva pete care trădează pe polemistul şi cronicarul cotidianului, dacă totul nu va fi fiind o neglijenţă tehnică.

In primul rînd amestecul de autentic de toate zilele, care strică acelei autonomii a verosimilului pe care trebuie să-l realizeze romanul. Şi nu e atît vorba de acele elemente uşor identificabile, care cel mult pot să stăpînească astăzi, cînd sînt încă pe buzele tuturor, iar mîine trecute definitiv în arhiva umanităţii comune — cît e vorba de acel uz do nume proprii, din viaţa politică, literară şi gazetărească — infiltraţii de cronică stînje-nind ficţiunea şi coborînd-o de multe ori pe stradă, în coloana de gazetă. în al doilea rînd sfîrşitul romanului, patent nedrept şi siluit. Tonul însuşi al scrisului se schimbă şi din obiectiv scrisul devine subiectiv. Sabina Lipan, fecioara nevinovată din Calea Victoriei, este asasinată pur şi simplu, şi greşeala stă în aceea că asasinatul e mai curmd imputabil d-lui Cezar Petrescu decît brutei din casa petrolistului Hagi-Iordan. Cu aceste obiecţiuni, socotim Călea Victoriei, şi sub raportul subiectului şi sub acela al scrisului, în imediata vecinătate a întunecării.

(Din articolul Cezar Petrescu : Calea Victoriei, roman, în „Cuvintul", 1930, 11 mai ; vezi şi Menţiuni critice, III, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1936,
;,,■■< .,,...,>-;, : ■'■ . PP- 226—229).

339

OVIDIU PAPADIMA : E ciudat cum personalitatea literară a d-lui Cezar Petrescu întruneşte atîtea paradoxe. Sămănătorist ca formaţie şi structură, indică în acelaşi timp cel mai precis şi mai susţinut efort de a scoate epica noastră din făgaşurile obişnuite şi atmosfera sămănătoristă. Cunoscător şi ironizator în atîtea pagini al clişeelor şi trucajelor literare le uzează candid în tot atîtea pagini. Personajele sale sînt sau aşa cum toţi ne-am obişnuit să le ştim în literatură, sau, ostentativ aproape, inversul acestora. Căutînd să afunde în actualitatea vie a vremii şi lumii de azi cele mai îndrăzneţe şi mai moderne sonde, e în acelaşi chip robit de sugestiile literare ale unui trecut ce şi-a stins viaţa aproape cu totul. Realist prin efortul de a cunoaşte viaţa românească în toată complexitatea ei, mergînd pînă la ambiţia balzaciană a închegării unui dosar tipologic complet pentru toate clasele sociale — e totuşi un imaginativ tipic, ale cărui cele mai bune pagini sînt de proză fantastică şi a cărui principală vocaţie ni se pare că e în acest sens. De aceea, deşi psiholog lucid, nu e acel fin seismograf care să înregistreze tot tumultul de nuanţe al unei vieţi sufleteşti — şi îşi vădeşte cele mai preţioase calităţi nu în analiza propriu-zisă, ci în crearea unei atmosfere sufleteşti prin procedee de sugestie elementară, printr-o tehnică ce se îndreaptă firesc spre domeniile aparte : obsesie, halucinaţie, fantastic — unde are unele din cele mai caracteristice realizări.

Prin urmare, încă o dată, un imaginativ, nu un constructiv. Ceea ce a determinat diferenţierea sa de d. Mihail Sadoveanu. Apropiaţi prin punctul de plecare, Cezar Petrescu i-ar fi rămas pentru totdeauna în umbră dacă nu ar fi fost această diferenţă de temperamente. Insă lipsa de imaginaţie, dificultăţile de acomodare la diverse teme, vizibile la d. M. Sadoveanu, l-au adîncit pe acesta într-o vînă mai apropiată de lirism, care îi e caracteristică.

Iată, un exemplu tipic pentru toate acestea, poate fi şi ultimul mare roman al d-lui Cezar Petrescu — în comparaţie cu Locul unde nu s-a întîmplat nimic, ultima frescă epică a d-lui

Sadoveanu şi în legăturile sale cu celelalte realizări epice ale autorului întunecării. Faţă de cursul lent, adîncit pînă la unduirea muzicală a unui lirism ce se întrepătrunde cu epicul — al căiţii d-lui Sadoveanu — Oraş patriarhal arată cu evidenţă
340
tehnica de construcţie a d-lui Cezar Petrescu, ca şi toată acea ciocnire paradoxală de caracteristice, pe care am indicat-o.
In primul rînd, aş fi nedrept şi incomplet dacă aş elimina din discuţie romanul care a precedat ca spirit acest Oraş patriarhal : Calea Victoriei, precum şi ceea ce ştiu despre cel care îl va urma — Aurul Negru — care pare a urmări o acţiune ce aici e de abia presimţită. Prins în problematica acestor două cărţi din urmă — a unei capitale care desfigurează şi macină toate energiile pure ale ruralilor şi a industriei care frînge la fel calmul patriarhal al unei vieţi care nu mai e în cursul vremii — Oraş patriarhal îşi pierde caracteristica de inactuală şi lipsită de orizonturi epică a provinciei. în acelaşi timp evidenţiază şi caracterul de construcţie al literaturii d-lui Cezar Petrescu. în adevăr, d-sa afirmă că lucrează ciclic. Insă creaţia sa n-are acel curs lent şi de amploare, într-o singură direcţie, al obişnuitelor realizări ciclice ale epicei europene. Acestea se amplifică în timp, cele mai tipice fiind în acest sens cele care urmăresc o familie în mai multe generaţii ; ciclurile d-lui Cezar Petrescu cresc, ca să zic aşa, în suprafaţă. Personajele sînt doar fire de legătură tehnică, nu determină viaţa romanului, care se împlineşte singură din explorarea a cît mai multe şi mai diverse straturi sociale, explorare peste care se proiectează totdeauna lumina mohorîtă, caracteristică viziunii sumbre a d-lui Cezar Petrescu. Astfel, între Calea Victoriei şi Oraş patriarhal e o înrudire vizibilă, de problematică şi atmosferă, la care nu contribuie aproape cu nimic faptul că personajul Teofil Steriu trăieşte şi moare episodic, în ambele. Personajele nu sînt urmărite amplu în creştere, în devenire, ci utilizate ca piese de şah, în construcţii determinate de viziunea de moment a romancierului, sau de necesităţile de realizare a atmosferei, a tonalităţii, a vieţii subterane, ca să zic aşa, a romanului. [. . .]
Astfel, condus uneori de apetiturile exagerate ale imaginaţiei, romancierul construieşte, nu urmăreşte, viaţa : o diformează la rigoare. în neastîmpărul cu care lucrează, pierde uneori obişnuita siguranţă cu care înşurubează complexe epice şi mecanisme sufleteşti, diluînd substanţa de viaţă.
Dacă, prin proporţii, opera d-lui Cezar Petrescu rămîne o mare frescă a lumii noastre de azi, cu rădăcini vizibile în actua-
341
litate, animată prin aceasta, neastîinrfparul în "creaţie îl face să treacă adesea uşor peste multe din legile unei epici a cărei masivitate ar putea să înfrunte vremea.
(Structura epicei d-lui Cezar Petrescu, articol apărut în noiembrie
«J: 1933, reprodus din volumul Creatorii
> şi lumea lor, Bucureşti, Editura U
Fundaţiilor, 1943, pp. 218—220 ; vezi
> şi Scriitorii şi înţelesurile vieţii, Y'
Bucureşti, Editura Minerva, 1971, »i i.i*« pp. 104
—105, 108).
$&■' "fi *
POMPILIU CONSTANTINESCU: Cînd istoria literară va căuta să fixeze fizionomia de prozator a d-lui Cezar Petrescu, va putea stabili mai amănunţit obsesia marilor umbre de scriitori sub care s-a dezvoltat. Desprindem încă de pe acum un spirit de adaptare la diferite metode şi formule artistice, în compoziţia temperamentului său nelimpezit. Debutul d-lui Petrescu, în Scrisorile unui răzeş, pornise din atmosfera unor modele locale, ca o fîşie desprinsă din lirismul evocator al d-lui Sadoveanu. Povestirile sale aveau aspect de poem, iar nuvelele oscilau între document şi sensul simbolic. In Drumul cu plopi, substanţa lirică începe să fie subordonată unei afabulaţii, întreruptă şi de frecvente abateri descriptive. Din stare de suflet, descrierea evoluează spre cadrul social şi ambianţă morală. Liricul se în-dreaptă spre observaţie şi analiză a obiectului, anunţînd trecerea spre realism. Noua sa formulă o afirmă romanul întunecare, conceput pe dimensiuni de frescă, de un realism prea

minuţios în documentarea descriptivă. Eroii păşesc după logica intimă a faptelor, se plasticizează, dar nu mărturisesc totdeauna o viaţă independentă de intenţiile prestabilite ale scriitorului. Aspectul de fantoşă pe care-l găsim în figura lui Comşa, evidenţa de copie de pe natură a altor personaje ascund încă pe liric, convertit în căutarea de situaţii satirice şi melodramatice. Truda laborioasă de aplicare la obiect dă totuşi rezultate satisfăcătoare, în noua evoluţie a d-lui Cezar Petrescu. Un reportaj vast de fapte, de siluete cu stare civilă determinată, transformă un evocator într-un romancier. Însăşi Calea Victoriei, simbol de

342

perdiţiune al vieţii de metropolă, plină de ascunzişuri satirice, de atitudini preconcepute şi de romantism evident în punctul de plecare, este un roman construit pe observaţie realistă. [....]

Prin Comoara regelui Dromichet, primul fragment dintr-o completare ciclică, d. Cezar Petrescu reia investigaţiile sale documentare asupra societăţii româneşti, aplicîndu-şi observaţia şi tematica la procesul dintre clasa răzăşească în ruină şi invazia progresului industrial într-un mediu patriarhal. [...] D. Cezar Petrescu înfăţişează un cîmp mai larg, ca într-o dezbatere la care iau parte reprezentanţi ai mai multor categorii sociale. Inginerul Grinţescu, Emil Sava şi Hagi-Iordan sînt extremele procesului : burghezia orăşenească, atee şi amo-ralizată prin ştiinţă, privită ca o nouă perversiune sufletească ... [. ..]

Dacă fiecare capitol, ca şi în Calea Victoriei, poartă un „motto" poetic, un leit-motiv liric, acesta este un indiciu sigur de subiectivism elegiac al d-lui Petrescu, prezent în structura sa de romancier. ,

•1 ,

3Îb «rflnm ij-,

tUvio nî ,"«1 n iitiiH .nit

(Cezar Petrescu, în Critice, Bucureşti, Editura Vremea, 1933, pp. 176—177, 181, 184—185, 187—188 ; vezi şi Scrieri, IV, Bucureşti, Editura Mi-nerva, 1970, p. 285, 287, 289, 291).

GEORGE CALINESCU : Sînt suficiente semne că Cezar. Petrescu a urmărit, nici mai mult nici mai puţin, să refacă opera lui Balzac. Luciditatea intelectuală îi lipseşte, spre a înţelege complexele probleme ale genului. El e un cititor de lucrurile cele mai amestecate, îndeosebi de romane, răsfoite izolat, abstrase de literatura organică din care fac parte. Cărţile sale abundă în citate din toate limbile, fără a da impre-siunea unei minţi care profită de lecturi. Este invederat că oricare ar fi fost intenţia lui Balzac, elementul tipologic covîr-şeşte în Comedia umană materialul istoric. Balzac studiază omul general, nu omul epocal. Indus în eroare de anume romane ciclice moderne care sub propunerea de a studia o epocă ascund mai degrabă intenţii politice (Jules Romains, Roger Martin du Gard) şi sînt o degenerare a naturalismului,■ scrii-

343

torul român, adînc înrîurit de altfel şi de tehnica cinematografului, tinde să „studieze" societatea română pe o porţiune de timp, să definească mentalitatea claselor sociale (boierime, burghezie, ţărănime), să determine raporturile politice între sat şi oraş, să înregistreze stadiul nostru cultural, să stabilească izvoarele unor mişcări. Acesta e în fond program de istoric, cu totul fără interes într-un roman, chiar dacă s-ar admite că un romancier ar fi în stare să intuiască excelent unele relaţii. In orice caz este de reţinut că observaţia lui Cezar Petrescu se simbolizează în cîteva profesii caracteristice (proprietar, răzeş, ţăran, preot, învăţător, ministru, prefect, profesor universitar, romancier, poet, jurnalist) şi în cîte-va nume care, ca şi la Balzac, revin : prefectul Emil Sava, bancherul Iordan Hagi-Iordan, ofiţerul Muţi Leonardescu, romancierul Teofil Steriu etc. In fond, oricare ar fi estetica scriitorului, fundamentală rămîne numai chestiunea realizării. In privinţa aceasta modeste apar mijloacele cu care Cezar Petrescu înţelege să înfăptuiască o arhitectură aşa de vastă. „Incontestabilul talent" apare de la început ca o facultate foarte onorabilă de a ocupa cîteva sute de pagini cu promisiuni şi indicaţii de procese epice şi analitice, într-un limbaj jurnalistic, tumultuos, niciodată însă înjosit, ba chiar cu multe digresiuni de uşoară erudiţie. [. ..]

Calea Victoriei voieşte să fie, în ordinea orizontală, o zugrăvire a marelui infern citadin.

Eroii romanului vin din provincie în capitală să-şi cucerească existenţa, aşa cum vin eroii lui Balzac spre Sodoma franceză. Unul din f>roi este magistratul Constantin Lipan. însoţit de numeroasa lui familie, el descinde la Bucureşti, chemat de fostul lui coleg de şcoală Gică Elefterescu, ministrul justiţiei, în postul de procuror general. Gică Elefterescu îşi cunoaşte colegul ca un om inflexibil şi l-a chemat spre a se sluji de el în anume scopuri politice. Cu acelaşi tren soseşte în Bucureşti tînărul Ion Ozun, aspirant la gloria literară. Lipan îşi îndeplineşte funcţia cu rigiditate, spre satisfacţia ministrului. Familia lui însă suferă reaua influenţă a mediului. Fiul său Costea Lipan intră într-o societate suspectă de anarhişti şi cu prilejul asasinării primului ministru e pe cale de a fi arestat. Gică Elefterescu ar dori acum, ajuns şef de guvern, să înceteze rigorile lui Constantin Lipan» însă acesta, obstinat, rezistă, spre plictiseala ministrului, pînă ce situaţia fiului îl sileşte să abdice de la o austeritate greu de

344

păstrat. Ion Ozun, de partea lui, suferă de foame, bate la uşa romancierului Teofil Steriu, îl convinge cu greu să-i citească producţiile, în cele din urmă îşi face un nume, pătrunde în presă, ia cunoştinţă de imoralitatea ei, spre a sfîrşi el însuşi în conformism. Pe această schemă, autorul încearcă o pictură a societăţii, introducîndu-ne în hotele mizerabile şi în baruri, în culise şi în cercuri de morfinomani. Enunţarea programului romanului ar făgădui cititorului senzaţii rare, un tablou plin de excitaţiuni epice, oricît de superficiale. Din păcate, tratarea spulberă şi zădărniceşte schiţa. Bănuiala criticului este că autorul se aşează la masa de scris fără a avea clare în minte conturele personagiilor şi traiectoriile lor, înaintînd în pură verbalitate, pînă ce prinde din aer ideea epică. Fiecare capitol se începe cu un motto de o mărime monstruoasă şi se încîlceşte în discursuri, pierzînd din vedere pe prea mulţi eroi, încurcîndu-i în spaţii picturale prea grandioase, făcîndu-i de nerecunoscut. Plăcerea de a vorbi soarbe din seva epicei.

(/.sforţa literaturii române de la ori-]' ' gini pînă în prezent, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1941 ; reprodus din ediţia a Ii-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Minerva, 1982, 1966, II,' p. 256, 257, 259).

TUDOR VIANU : Dacă romanele lui Ionel Teodoreanu sînt construite cu o largă întrebuinţare a dialogului, care strîm-tează în proporţie spaţiul pe care şi-l rezervă comentariul şi povestirea autorului, acest spaţiu este mult dilatat la Cezar Petrescu, care îşi analizează personagiile cînd strămutîndu-se în interiorul lor, cînd privindu-le din afară. Dialogul joacă la acest scriitor primul dintre rolurile pe care le-am distins mai sus, acela de a reliefa imaginea unui ins sau a unei situaţii [. . .] Pe de altă parte, analizele lui Cezar Petrescu, foarte întinse în suprafaţă, îmbrăţişînd un mare număr de situaţii şi reacţii sufleteşti, este drept a spune că nu coboară niciodată în adîncimi. Ceea ce ni se arată că trece prin sufletul eroilor săi,

345

nu depăşeşte uneori nivelul unor generalităţi ale reflecţiei, sub care simţim că pot fi straturi mai profunde, mai inedite. [. . .]

Intr-un chip destul de surprinzător, printre mijloacele sale stilistice, Cezar Petrescu foloseşte adeseori pe cele ale estetismului modernist, cu multele elemente puse la dispoziţie de aluzia literară, de arte, de ştiinţe, feluritele asociaţii pe care i le procură o curiozitate cam răspîndită. [.. .]

Printre autorii care au contribuit la înflorirea contemporană a romanului, Cezar Petrescu este fără îndoială acela care dispune de cel mai întins cîmp de observaţie. Nimeni altul, alături de el, n-a erijat o frescă la fel de completă a societăţii noastre.

(Romancierii. Cezar Petrescu, în Arta
*' prozatorilor români, Bucureşti, Editura Contemporană, 1941 ; reprodus
ii din ediţia a Ii-a, Bucureşti, E.P.L.,
] 1966, II, p. 256. 257, 259).

MIHAI GAFIŢA : Romanele Calea Victoriei şi Oraş patriarhal, apărute la puţină distanţă unul de celălalt (primul' în 1930, al doilea în 1931), alcătuiesc un corp comun al demonstraţiei literare prin care Cezar Petrescu arată că atît capitala, cît şi oraşul de provincie

constituie medii care aduc prăbuşiri şi înfrîngeri.
în Calea Victoriei acest proces este urmărit pe două planuri diferite : al familiei magistratului Constantin Lipan şi al tînăru-lui aspirant la literatură Ion Ozun. Familia Lipan este scurmată de ambiţii şi aspiraţii foarte diverse : capul familiei, om rigid, dintr-o bucată, cu principii austere şi imuabile, dorea de mult avansarea la Curtea de Apel şi apoi la Casaţie, posturi despre care credea că le merită, dar pe care, în umilul tîrg de provincie, şi le vedea pentru totdeauna interzise. Avansarea rîvnită şi venirea în capitală se datoresc însă nu strădaniilor şi meritelor lui, ci calculelor, pe care el nu le cunoaşte, ale unui ministru, fost coleg de liceu. Destul ca, odată ajuns în Bucureşti, să inaugureze noua treaptă ierarhică atinsă, prin amputarea numelui mic la Const şi prin dublarea unei consoane la cel de familie : ' Lippan. Eroul are deci conştiinţa dobîndirii unei noi psihologii,

a unei condiţii superioare — prin simpla părăsire a oraşului de provincie şi stabilirea în capitală — şi îşi celebrează succesul prin această meschinărie. Copiii lui se adaptează mai uşor vieţii în metropolă, fiecare în genul său, dar sfîrşesc unul mai lipsit de glorie decît altul : o fată devine soţia cu ifose şi amantă a unui magistrat şters, lipsit de coloana vertebrală ; un fiu, un om de altfel lucid şi conştient de ridicolul pretenţiilor părinteşti, alunecă pe calea conspiraţiei anarhiste, deşi din intenţii curate ; o altă fată, Sabi'ia, fiinţă pură, puiul de lebădă al acestei familii de raţe, va sfîrşi sinucigîndu-se, după ce a încercat din curiozitate morfină şi a fost violată în timpul transei de feciorul rechinului financiar Iordan Hagi-Iordan ; în sfîrşit, mezinul familiei e un exemplar incolor, sportiv fără glorie, amic al pramatiilor de-o vîrstă din protipendada banului. Iar Lipan însuşi, şantajat cu ameninţarea că va fi dată pe faţă activitatea fiului mai mare în caz că nu muşamalizează o chestiune murdară, e lovit şi el în ceea ce pînă atunci fusese tăria lui : rigiditatea în aplicarea legii. Intransigenţa lui Lipan fusese posibilă în oraşele mici, unde tocmai datorită legii pe care era chemat s-o aplice, personajul devenea reprezentantul, deţinătorul supremei puteri faţă de localnici, cu toţii mai prejos faţă de el, prin condiţia lor de supuşi faţă de lege. în capitală, pus în concurenţă cu cei care făceau ei înşişi legile, care deci erau mai tari decît ele, Lipan se frînge la prima încercare. Numai departe de aceştia, aplidnd voinţa lor înscrisă în lege, neînduplecatul magistrat putea să se situeze comparativ la nivelul lor, deci folosindu-se de forţa pe care -ei i-o mandatau, ca instrument al voinţei lor. Departe de ei — adică în provincie ! Intre ei, el nu înseamnă nimic. Romanul demonstrează deci nu teza unei fatale prăbuşiri în capitală, ci procesul explicabil, în firea lucrurilor, prin care decade un om, victimă a unei opacităţi fundamentale, care nu şi-a înţeles poziţia în societate, şi-a exagerat limitele atribuţiilor şi puterii.
Ion Ozim izbuteşte să parvină în ierarhia jinduită, deci are un drum total deosebit de al familiei Lipan. După multe peregrinări nenorocoase prin redacţii, amînat fără nădejde, adică respins, după ce rabdă bine de foame, îşi ia inima în dinţi şi pătrunde cu curajul disperării la scriitorul cel mai vestit, pretin-zînd şi în acelaşi timp implorînd sprijin. Mai mult uimit şi contrariat decît convins, Teofil Steriu îl recomandă Dresei, şi de aici începe ascensiunea lui Ozun : el devine scriitor şi gazetar,

începe a fi cunoscut, şi chiar temut în lumea cafenelei. Cinstea lui iniţială sa corectat pe măsura înaintării pe calea urmărită — adică s-a adaptat, a părăsit vechiul mod de a gîndi şi de a se , manifesta — şi personajul e încercat din cînd în cînd de trecă-, toare melancolii şi regrete. Dar şi acestea se sting numaidecît. Drumul lui Ozun e asemănător, în alt plan, celui al lui Radu Comşa. Ca şi el, tînărul aspirant la Olimp, are un model, în umbra căruia mai întîi vegetează, apoi se ridică : ziaristul Mirel Alcaz, n cărui biografie o presupunem apropiată de a lui Ozun. T.,:i ziarul lui Alcaz, Ozun ajunge gazetar cu oarecare platformă, cronicar dramatic cu spirite şi calambururi care fac ocolul cafenelei etc. Ca şi acela, care ucenicise la alt patron, mai vechi, Ozun capătă veleităţi de independenţă, adică începe să caute pe cont propriu un stăpîn în lumea finanţei şi politicii. Ozun nu e totuşi fericit. Capitala i se deschide înainte — dar personajul începe să aibă senzaţia că nu acesta era drumul rîv-nit, cu toate satisfacţiile pe care i le oferă. Cînd va avea pe deplin conştiinţa acestui lucru, sau cînd o va pierde de tot, atunci înfiîngerea iui va fi deplină, sugerează

scriitorul. Căci, şi într-un caz şi în celălalt, el nu ar putea face decît exact ceea ce a făcut : în societatea burgheză a acţionat cu mijloacele ei, pentru a obţine promovarea între valorile ei. Problema pe care o pune Cezar Petrescu cu consecvenţă e că ascensiunea în ordinea vechii societăţi, care era a burgheziei, plasarea cît mai sus In ierarhia valorilor ei nu însemnau şi realizarea valorii umane, ci duceau, dimpotrivă la pierderea lor. Mai apropiaţi de inima cititorului sînt unii din cei pe care societatea — societatea burgheză — îi respingea, căci cititorul recunoaşte în cazurile respective conştiinţe de care societatea burgheză nu numai că nu avea nevoie şi le refuza, dar le socotea duşmane ei. [. . .]

Romanul citadin al lui Cezar Petrescu a reluat pe larg şi în variante felurite dezbaterea problemei intelectualului, începută în nuvele şi în romanul întunecare. Ion Ozun, Constantin Lipan şi fiul său Costea (Calea Victoriei), Tu dor Stoenescu-Stoian (Oraş patriarhal), Adrian Sîntion (Plecat fără adresă), Paul I. Năgară (Cheia visurilor) şi Dinu Grinţescu (Aurul negru) reprezintă tot atîtea ipostaze ale intelectualului în societatea burgheză, în perioada de pace, toate caracterizate de aceeaşi inevitabilă prăbuşire.

Ca şi alţi scriitori ai epocii, Cezar Petrescu a încercat să afle o soluţie acestei probleme. Nu a descoperit nici una. Com-

348

pararea aspiraţiilor intelectualului cu cele ale mediului politî-co-financiar din metropolă, cu spiritul meschin de parvenire ori adaptare din oraşul de provincie a fost totdeauna dezas-truoasă ; intelectualul lui Cezar Petrescu a fost totdeauna un în-frînt, fit. că s-a opus direcţiei fundamentale a mediului citadin burghez, fie că şi-a ajustat pretenţiile pe măsura lui, ajungînd ia treapta cea mai de sus, ori rămînînd în vermina necunoscută, încercările mai îndrăzneţe de evadare nu sînt urmărite de autor ; el ne lasă să înţelegem, în aceste cazuri, înfrîngeri similare, compromisuri de aceeaşi natură. Retragerile în sine însuşi, izo-larea de acest mediu nu apare nici ea o soluţie, dovadă, de exemplu, nefericirea ascunsă, scepticismul scriitorului Teofil Steriu, în Calea Victoriei, prelungit în Oraş patriarhal.

l(vţ ,-,! , i (Cezar Petrescu, Bucureşti, E.P.L., 1963, pp. 236—239, 278—279).

Cititorul obişnuit cu literatura lui Cezar Petrescu va constata o anumită apropiere între destinele eroilor din Calea Victoriei şi ale celor din Dumineca orbului. Şi pe unii şi pe alţii capitala îi descumpăneşte, îi derutează, uneori îi prăbuşeşte definitiv, îi suprimă chiar. [...]

Calea Victoriei se deschide cu o înfrigurată aşteptare din partea personajelor, să ajungă mai repede în Bucureşti, ca într-un liman al tuturor împlinirilor rîvnite. Fiecare speră, e în-credinţat că va afla aici tot ce a clădit cu imaginaţia în lungile luni de existenţă provincială. Din mulţimea care va invada cu-rînd peroanele, revărsată din tren, ochiul romancierului se opreşte asupra familiei magistratului Lipan şi asupra unui tînăr cu veleităţi de scriitor, Ion Ozun. Momentul cînd încep să se desfăşoare întâmplările nu e lipsit de semnificaţie : 25 septembrie 1925, deci cîteva luni sau numai cîteva săptămîni după ce întunecare, romanul care a precedat Calea Victoriei, se încheie cu sinuciderea disperată, tragică a lui Radu Comşa. Intenţia succesiunii relativ stricte între romane se desprinde şi de aici. în primele două părţi ale noului roman acţiunea e dusă pînă în primăvara următoare, a anului 1926 ; ultima face o boltă peste trei ani, pînă în iama 1928—1929. Ca şi în ca-

349

zul Întunecării, „cronicarul veacului" prelungeşte întîmplările, prin diferite artificii de construcţie, pînă în momentul în care el însuşi scria cartea respectivă sau pînă în momentul cînd aceasta apărea. Procedeul se va menţine şi după Calea Victoriei —- publicat în 1929 — în cele mai multe din romanele lui Cezar Petrescu. [...]

Calea Victoriei este primul roman al lui Cezar Petrescu în care jungla capitalistă este abordată pe larg, şi anume într-un moment de vîrf al manoperelor ei din perioada interbelică. Sînt anii premergători marii crize din 1929—1933, deci epocă de relativ calm după zguduirile din timpul războiului, epocă în care afacerile se închegau cu repeziciune, beneficiile sporeau vertiginos, noi surse de cîştiguri erau descoperite. Procesul e privit în acest roman în perimetrul lumii de afaceri şi a politicienilor ; în romanele ulterioare, îndeosebi Comoara regelui Dromichet şi Oraş patriarhal, observaţia scriitorului se va de-plasa către sat, către oraşul de provincie. Latura de analiză socială are în Calea Victoriei o

pondere cu mult mai mare decît în numeroase alte romane. Denunţarea corupţiei de la vîrful «piramidei burgheze se va face pe direcţiile principale de atac. ^Urcuşurile şi coborîşurile în arena politică, „marile afaceri" sînt văzute si înfăţişate cu ochiul gazetarului priceput în materie, aşa cum fusese Cezar Petrescu, neîntrerupt, începând cu "1918. Latura de senzaţional nu lipseşte naraţiunii, nici surpriza •^bine pregătită, lovitura de teatru etc. Romancierul verificat „din întunecare făcea o nouă demonstraţie de virtuozitate în îsubtilităţile genului, remarcîndu-se printre cei mai iscusiţi au-jtori ai naraţiunilor de largă respiraţie, cu acţiunea desfăşurîn-du-se pe multe planuri, cu numeroase personaje. Şcoala bună balzaciană, frecventarea marilor epici realişti ai lumii, de la jStendhal la Tolstoi şi ochiul atent la mişcările epocii îşi spuneau cuvîntul.
'.'ii;
(Cuvînt înainte la volumul Cezar Petrescu, Calea Victoriei. Dumineca, orbului, Cuvînt înainte de Mihai Gafiţa, Bucureşti, E.P.L. 1965, pp. V, VII, XIII-XIV).   .   ^;,; .

OV. S. CKOHMĂLNICEANU: Cezar Petrescu extinde observaţia ambianţei umane destul de strict compartimentate, din care se obişnuise să-şi ia atîta vreme subiectele proza noastră, asupra întregii societăţi. El a avut ambiţia să dea o Cronică românească a veacului XX şi şi-a grupat, ca Bal-zac, volumele de nuvele şi romanele pe cicluri :
I. Rodul pămîntului ar fi cuprins : Scrisorile unui răzeş (1922),   Carnet   de   vară   (1928), Comoara regelui   Dromichet (1931), Aurul negru (1932), Apostol (1935) şi 1907 (1937).
II. Război şi pace : întunecare (1927), Plecat fără adresă (1932), Ochii strigoiului (1939), Războiul lui Ion Săracu (1945).
III. Tîrgurile unde se moare : Drumul cu plopi (1924), La paradis general (1930),   Flori de   gheaţă (1931) şi Oraş patriarhal (1931).
IV. Capitala care ucide: Calea Victoriei (1929), Dumineca orbului (1934), Cheia visurilor (1936), Carlton (1942), Adăpostul Sobolia (1945).
V. Fantasticul interior : Omul din vis   (1926),   Omul   care şi-a găsit umbra (1928), Aranca, ştima lacurilor (1929), Simfonia fantastică (1929) şi Baletul mecanic (1931).
VI. Satyricon: Kremlin (1931), Greta Garbo (1932), Nepoata Hatmanului Toma (1933), Floarea   de   agave   (1933)   şi Cain şi Abe' (1936).
VII. Rădăcinile din celălalt veac :   Romanul lui Eminescu [Luceafărul (1934), Nirvana (1934), Carmen Saeculare (1935)].
Ideea acestei grupări nu a prezidat, probabil, de la început compunerea cărţilor, ci a survenit ulterior. Multe dintre ele au o legătură cam vagă cu diversele capitole ale Cronicii veacului XX. Pentru întîia oară însă un prozator român descria mediul rural şi urban, satul, oraşul de provincie şi metropola, aducea în scenă ţărani, muncitori, funcţionari amărîţi, potentaţi politici, ziarişti, escroci, căpitani de industrie, vedete cinematografice, scriitori, pictori, savanţi, demimondene, aristocraţi decăzuţi, profesori, sportivi, anarhişti ş.a.m.d.

'*(»«■ nu lipsesc nici cîteva personaje care, ca la Balzac, revin în romane diverse, spre a sugera şi o anumită desfăşurare temporală a întregii construcţii epice. [...]
Mai interesantă prin noutatea ei [. . .] e partea din Cronica lui Cezar Petrescu consacrată vieţii marelui oraş, sau, cum spunea scriitorul, „capitalei care ucide". Şi aici avem de-a face cu romane ale dezrădăcinării. Cezar Petrescu mărturisea, în prefaţa la Scrisorile unui răzeş, că aceste pagini le-a scris într-o cămăruţă dintr-o clădire cu multe etaje şi, de la ultimul unde e ea situată, ascultă înspăimîntat, tînjind după verdeaţă, soare şi crengi înflorite, murmurul oceanului furios al străzii. In raport cu metropola modernă, tîrgul de provincie patriarhal reprezintă o zonă paşnică, din care, scoşi şi aduşi în lumea devoratoare a capitalei, oamenii se simt dezrădăcinaţi.
în Calea Victoriei, primul roman al Bucureştiului, cu trenul sosit în Gara de Nord vine din Moldava familia magistratului Constantin Lipan, nevasta, fiica şi doi băieţi, unul student şi celălalt licean. în urbea lui provincială, eroul şi-a făcut o faimă de om incoruptibil. Ministrul Justiţiei, tipul politicianului cinic şi venal, Gică Elftereseu, intenţionînd să exercite un şantaj asupra propriului său partid, spre a obţine şefia cabinetului, l-a chemat în Capitală şi l-a numit procurar la înalta Curte de Apel. După ce-i declară că vrea să inaugureze o operă

de purificare a vieţii publice, îl însărcinează să înceapă a răscoli cîteva afaceri scandaloase. Lipan se conformează cu dragă inimă, dar odată acţiunea începută, Elefterescu se înspăimîntă de efectele ei şi-i cere prea zelosului procuror muşamalizarea panamalei Iordan Hagi-Iordan. Spre surpriza şi furia ministrului, eroul refuză. Dar Lipan devine repede vulnerabil. Feciorul său Costea, care nutrea gînduri anarhiste (fugise de acasă, locuia într-o mansardă, unde primea vizita unui personaj suspect, dinamitard şi ucigaş, din vindictă socială, cu numele conspirativ Spartacus), e filat de poliţie. Fata procurorului, Sabina, ajunge prietena fiicei lui Iordan Hagi-Iordan, morfinomană şi vicioasă. Siluită de băiatul industriaşului, se sinucide.
Spartacus, aşa cum făgăduise, îl omoară pe primul-minis-tru, împuşcîndu-l cu precizie exact în tîmplă. Izbucneşte un uriaş scandal. Procurorul e dărîmat ; nu mai ştie pe ce să se sprijine. Urmează o explicaţie între tată şi fiu. Lipan înţelege revolta lui Costea, e însă prea slab ca să o împărtăşească. îşi dă

seama că bătălia pe cale legală e o luptă zadarnică şi că c« a fost mai bun în el a trecut în băiat. Lipan cedează presiunilor lui Gică Elefterescu, afacerea Iordan Hagi-Iordan e clasată. Calea Victoriei îşi continuă viaţa ei trepidantă, monstruoasa-i agitaţie, în care destinele se amestecă şi se zdrobesc.
Romanul e compus din intrigi paralele, precedate ie scurte introduceri lirice, pentru stabilirea „atmosferei" : „apariţia gazetelor", „intrarea în gară", „foamea" etc.
Marele oraş capitalist închipuie pentru autor Sybarisul, cetatea tuturor prăbuşirilor, centrul unde civilizaţia distruge orice etică. Dramele sînt privite din perspectiva dezrădăcinaţilor, a oamenilor care vin în Capitală cu obiceiuri patriarhale şi trăiesc tragedia vietăţilor neadaptate la legile junglei. Magistratul are bătrînescul lui crez în justiţie, se simte chemat să apere legalitatea şi ordinea. El se întîlneşte cu lumea lui Elefterescu şi Iordan Hagi-Iordan, cu concesiunile aranjate, cu li-vrările-fantomă şi delapidările de milioane. Descoperă că miniştrii sînt păpuşi în mîna industriaşilor şi a oamenilor de afaceri, că templul justiţiei e un tîrg infam. Ceilalţi membri ai familiei Lipan poartă şi ei stigmatele dezarmării. Tînărul Costea are la rîndul lui o reprezentare naivă a vieţii, nu prea înţelege ce se întîmplă în jurul său, urăşte, cu idealismul intelectualului mie-burghez, prejudecăţile morale, ipocrizia relaţiilor sociale, dar ar vrea să curarisească totul după metoda lui Spartacus, un glonte în tîmpla conducătorilor corupţi ; revoltele şi ingenuită-ţile personajului se lovesc de rapacitatea şi indiferenţa celorlalţi. Ceva asemănător păţeşte şi Sabina, care e o fată suavă, băieţoasă, inteligentă, dispusă să întîmpine lumea cu o curiozitate focoditoare. Experienţele vieţii o vor murdări însă şi o vor azvîrli în băltoaca unde se tîrăsc omizi păroase de speţa lui Nîki Iordan.
Tragediile — tinde să demonstreze autorul — se evită prin lepădarra pielii, prin Tiăpîrlire. Poetul Ion Ozun, venit şi el cu acelaşi tren tot dintr-un fund de provincie, călătoreşte în clasa a IlI-a ; are, la fel, capul plin de vise mari. Ajunge însă repede cerşetorul murdar, capabil, de foame, să fure pîinea altui dezmoştenit. Acestea se petrec atîta timp cît eroul rămîne poetul Ozun, omul care plănuieşte să scrie romane clocotitoare, să înfrîngă cetatea blestemată a banilor, să-i impună idealurile lui. Va deveni însă un gazetar fercheş, cu nenumărate relaţii, cu mult

succes, de îndată ce va îmbrăca o haină elegantă, va lepăda principiile morale şi ideile generoase şi se va modela după chipul şi asemănarea şantajistului Mirel Alcaz. [.. .]
Literatura lui Cezar Petrescu constituie, sub raport tematic, o încercare mai curajoasă de investigare, la noi, a universului citadin. Oricît ar umbri-o optica tradiţionalistă a autorului, această orăşenizare „de suprafaţă" presupune parcurgerea unei etape însemnate în dezvoltarea prozei româneşti, şi nu trebuie subestimată.
Cezar Petrescu se îndreaptă spre o formulă epică mai sintetică. Ciclurile sale tind să părăsească tipurile distincte de roman rural şi citadin, să realizeze o frescă socială a epocii, cu toate mediile umane şi stratificările lor.
Ceea ce viciază literatura lui Cezar Petrescu e caracterologia sumaiă. Autorul schiţează un

personaj, dar îl interesează prea puţin misterul individualităţii umane. Eroii romancierului se reţin, ei sînt adesea figuri reprezentative, dar lipsite de o fibră sufletească originală. De aici, absenţa interesului pentru adîncimile morale, revenirea la anumite scheme.
Literatura lui Cezar Petrescu suferă şi de pe urma „poetizării" artificiale. Pentru a umple lacunele rezultate din observaţia cam gazetărească a mediilor descrise, autorul tratează „li-ric" capitole întregi, apelînd la sugestie. Efectul, ca în Calea Victoriei sau Ochii strigoiului, mai ales, nu e prea fericit. Un fel de ciment gol imagistic tinde să acopere profilul ezitant al construcţiei.
(Caleidoscopul mediilor. Cezar Petrescu, în Literatura română între
t ÎS cele două războaie mondiale, I, Bu-
,-:)■. cureşti, E.P.L., 1967; reprodus din
,. * ediţia a Ii-a revăzută, Bucureşti,
Editura Minerva, 1972, pp. 316—317, #1 325—327,330—331).
ION BÂLU : în practica artistică însă Cezar Petrescu a reprezentat tipul scriitorului social, deschis către realitatea societăţii româneşti interbelice. In afara unor incontestabile motive semănătoriste în scrierile debutului şi persistenţa lor, ate-
w54.
u«l;;t,it i... «,>■
I
nuată, în celelalte, Cronica românească, a veacului XX se integrează unei viziuni realist-romantice despre lume, aflate mai mult sau mai puţin în continuă interferenţă rar echilibrată pe deplin ; romantismul caracterizează nuvelele şi romanele ce-şi trag substanţa îndeosebi din realităţile rurale ; scrierile inspirate din lumea capitalei ori a oraşelor de provincie se subordonează realismului. Pesimismul prozatorului se dovedeşte a fi o „jale" romantică determinată de sentimentul înjosirii prezentului ; o forţă brutală pătrunde în viaţa oamenilor schimbîn-du-le cursul destinului, degradează peisajul autohton, aducînd după sine prăbuşirea instituţiilor dragi inimii romaneieru-Im [. ..]
Inrîurirea nocivă a metropolei, mediul vorace dizolvant sau numai indiferent determină spulberarea iluziilor şi speranţelor, Calea Victoriei rămînînd romanul unei ample dezrădăcinări.
Oamenii aduc cu ei o conştiinţă patriarhală, o anume etică, un mod anumit de comportare, dar în noul decor, principiile ce le-au călăuzit paşii o viaţă nu mai au valabilitate şi pe ne-aşteptate se trezesc dezarmaţi. Eroii nu au mijloacele necesare spre a contracara influenţele destructive exterioare, nici unul nu-şi găseşte un reazim lăuntric şi comportamentul consolidează impresia că înfrîngerea lor se datorează unei apatii organice, conjugată cu necrezută, uneori, naivitate. Sabina intră într-un cerc de morfinomani ; batjocorită sub efectul narcoticelor de Nicki Hagi-Iordan se sinucide. Costea devine complicele anarhistului Spartacus ; Ana, căsătorită, caută satisfacţii extracon-jugale ş.a. Părinţii înşişi se dovedesc incapabili să-şi conducă odraslele. în dezinteresul magistratului Lipan există o formă de egoism, dar prozatorul nu insistă asupra ei, ci contureză cu voluptate doar formele decăderii.
Cu minime excepţii, familia Lipan întîlneşte în Capitală oameni corupţi, conştiinţe de duzină, care chiar dacă, prin excepţie, au avut cîndva idealuri au coborît acum definitiv pe treptele decăderii morale. Toţi cei ce au izbutit „să se aranjeze" sînt, constatăm, indivizi cu pregătire intelectuală mediocră. Gică Elef-terescu, de pildă, ministrul justiţiei, fusese în şcoală „o puşlama zgomotoasă şi leneşă, întotdeauna prin coada clasei. Gicu, cel care-şi vindea cărţile, încă de la începutul anului; cel care copia cu mai neîntrecută dibăcie la teză ; cel care răspundea cel mai obraznic profesorilor . . ." El îi încredinţează lui Lipan

dosarul afacerii „Petrolul Iordan Hagi-Iordan" : „. . . nu-ţi cer decît să-ţi îndeplineşti misiunea. Fără nici o rezervă. Fără de nici o restricţie", convins că odată declanşată, conştiinţa profesională a magistratului va sfărîma orice presiuni adiacente i lnÂsta, gîndeşte ministrul, cu dreptatea şi conştiinţa lui e în stare să-şi vîre pe tată-su şi pe mamă-sa la puşcărie !" Şi nu se înşală. Pornind procesul, lipan se arată inflexibil şi nu renunţă nici cînd ministrul, ameninţat la rîndu-i de marele magnat, i-o cere. Tăria lui Lipan izvorăşte din

rigiditatea integrităţii sale profesionale, dar pus să aleagă între aplicarea legii şi renunţarea la ea — fiindcă numai aşa îşi poate salva copilul implicat în asasinarea primului ministru — el e nevoit, pentru întîia oară, să abdice de la principiile impuse de-a lungul unei cariere model. Se află aici o dramă adevărată ce ar fi putui deveni memorabilă, dacă prozatorul îi adăuga un plus de gravitate, însă durerea omului de a se vedea înfrînt ca părinte şi magistrat este estompată de retorica volubilă, de aglutinarea prea multor episoade insuficient de semnificative. Cunoaştem hoteluri ieftine, sîntem plimbaţi pe Calea Victoriei, la felurite ore, intrăm în cercuri selecte, sîntem duşi la Teofil Steriu acasă, ni se dezvăluie culisele redacţiilor etc, dar în spatele pitorescului .personajele îşi pierd consistenţa.
Din aceeaşi neîncredere în forţele eroului său, Cezar Pe-trescu nu s-a putut hotărî să facă din Ion Ozun un Eugene de Rastignac, deşi premisele existau. Mai greu decît ceilalţi, mînat îndeosebi de spectrul mizeriei, Ozun se conformează : intră în ziaristică. El singur a avut tăria să renunţe, după o deliberare mai mult sau mai puţin îndelungată, la idealurile ce i-au anima* avânturile. Ascensiunea pe treptele ierarhiei sociale, pare a spune indirect prozatorul, nu o va mai opri nimic : eroul nu-şi va mal face de acum încolo procese de conştiinţă. Convingerile lui Ozun au murit, visurile generoase s-au risipit; le-a ucis Capitala, după cum le-a ucis, bănuim, şi pe ale celorlalţi intelectuali cunoscuţi de Ozun în peregrinările saîe. Civilizaţia „distruge orice etică" 1 Atitudinea e semănătoristă în substanţă, dar ni se oferă întîia memorabilă prezentare a oraşului. [. . .]
Surprinzînd în cărţile sade realităţi sociale şi psihologice caracteristice României interbelice, îndeosebi situaţia intelectualului român, Cezar Petrescu s-a singularizat şi printr-o forţă de fabulaţie mai rar întîlnită. Indiscutabil, în epocă, a fost sim-
356
ţit de cercurile largi de cititori un prozator modern, un romancier „la modă". Deşi tradiţionalist prin structură, Cezar Petrescu a arătat o largă receptivitate diverselor modalităţi arhitecturale experimentate pe plan mondial, utilizîndu-le cu relativă prudenţă, menită să satisfacă exigenţele cele mai diferite.
Romanul de structură clasică, romanul frescă desfăşurat pe planuri paralele, întretăiate în momentele nodale a fost des folosit în Întunecare, în Calea Victoriei şi în trilogii. [.. .]
în aceste felurite structuri compoziţionale, Cezar Petrescu a turnat o variată materie romanescă, oferind, dintre contemporani, profilul cel mai complex, dar aducînd în acelaşi timp inegalităţi de necrezut. Peste tot pune o îndemînare indiscutabilă, se mişcă cu nativă uşurinţă în medii diverse, însă rareori ocupă locul întîi. A dat viaţă unei bogate tipologii; oameni de toate profesiunile şi de toate vîrstele ; copii, adolescenţi timizi, tineri ambiţioşi sau studioşi, funcţionari, militari, bancheri, boieri, magnaţi ai industriei, miniştri ş.a. mişună în romanele sale. [. . .]
Idolatrizat de mulţi, considerat pe nedrept „marele prozator român" al perioadei interbelice, Cezar Petrescu a fost violent contestat de Pompiliu Constantinescu, Eugen Lovinescu şi G. Călinescu, ultimul negîndu-i iarăşi pe nedrept, orice merit. Fără a putea fi aşezat lîngă Liviu Rebreanu, Camil Petrescu sau H. Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu se apropie, valoric, de celălalt moldovean, Ionel Teodoreanu cu care de altfel în epocă a împărţit şi gloria literară. Excesiva vegetaţie discursivă şi retorică a celui dintîi îşi găseşte echivalentul în metaforismul celui de al doilea. European prin motivele tratate — nu întîmplător a fost scriitorul cel mai tradus în epocă — Cezar Petrescu însuşi în context european poate fi alăturat unei Vicki Baum, unui George Ohnet sau Joseph Kessel, mai bine zis un emul al lui W. S. Maugham cu o mai înclinată aplicare spre social.
Bun constructor de proză epică, în care se resimte stilul gazetăresc, Cezar Petrescu a lăsat în urma sa peste şasezeci de volume. Insă puţine au rezistat cariului vremii. Din fiecare ciclu se detaşează una sau două piese bune : întunecare, Apostol, Drumul cu plopi, Calea Victoriei, Oraş Patriarhal, Adevărata moarte a lui Guynemer şi mai ales Aranca, ştima lacurilor. [...]
Mai mult decît un simplu prozator neobişnuit de fecund, Cezar Petrescu rămîne, cum observa Perpessicius, „unul din cei
357
mai sensibili martori ai epocii sale, ispitit neîntrerupt de probleme şi aspirînd cu adevărat,

după ilustra pildă a marelui său patron, Balzac, să ne dea o comedie umană axată în meridianul nostru". Dacă nu a izbutit decît parţial, în schimb, romancierul a fost el însuşi un colosal erou de roman, coborît aievea din paginile lui Balzac şi istoricul literar ce se va apleca asupra vieţii sale, va întîlni în Cezar Petrescu pe cel mai uluitor personaj al Cronicii veacului al XX-lea.
(Cezar Petrescu, Bucureşti, Editura Albatros, 1972, pp. 20—21, 89—91, 148—149, 150—151, 154).
MIRCEA ZACIU : Obsesia fundamentală a literaturii lui Petrescu este ideea destinului (individual şi colectiv) acţionînd asupra lumii româneşti din veacul al XX-lea ca o „fatalitate" născută din conjugarea factorilor istorici, geografici, social-po-litici şi generînd sentimentul unui tragic modern. Cariera prodigioasă a gazetarului îl familiarizează cu cele mai diverse medii, de la formele de existenţă ale ţărănimii (Apostol, 1907) la mutaţiile spectaculoase ale procesului industrializării capitaliste (Comoara regelui Dromichet, Aurul negru), la straturile vieţii „tîrgurilor unde se moare" (Oraş patriarhal, La Paradis general) ori ale oraşului tentacular, cu lumea interlopă, a „faptelor diverse" (evocată încă din nuvele) şi a mediilor potentaţilor politici, intelectualilor etc. (Calea Victoriei, Dumineca orbului, Baletul mecanic, Carlton). [. . .] Cu Întunecare, primul său roman — frescă, intervine în optica operei ideea procesului (istoric, social) văzut în amploarea mişcărilor colective (războiul) şi în consecinţele asupra individului reprezentativ pentru o sensibilitate şi un comportament: „învinsul". Plonjarea în. fantastic (Aranca, ştima lacurilor, Simfonia fantastică, Baletul mecanic) şi în socialul imediat (Calea Victoriei, Comoara regelui Dromichet, Aurul neqru) îl conduce pe prozator către descifrarea unui nex al alienării, din perspectiva căruia se clădeşte viziunea ciclică a „cronicii" epice proiectate din 1932. [. . .] Experienţa iterativă a eroilor lui Petrescu e a „dezrădăcinatului" şi „inadaptabilului", sortit eşecurilor, înfrîngerilor, ratării sau gestului disperat. Accentul fantastic ori senzaţional din unele romane
358
nu face decît să sublinieze impactul cu o realitate inaderentă, caracterul convenţional al intrigii fiind aici încă mai evident. Scriitorul rămîne mai personal în evocarea epică lentă, lipsită de spectaculos a existenţelor crepusculare, impregnate de atmosferă decadentă, nu străin aci de stilul unei „art nouveau" la modă. Informat şi deschis experienţelor estetice, Petrescu era de altfel la curent cu mişcarea mondială a prozei interbelice, căutînd cu ostentaţie uneori să se „pună de acord" cu tehnicile ei moderne : montajul epic influenţat de cel cinematografic, secţiunea transversală într-o realitate temporală ori spaţială, alternanţa simbolică a planurilor, rapida (uneori simultana) schimbare a cadrelor etc, inclusiv ideea-pilot a „romanului marelui oraş" (introdusă de Manhattan Transfer a lui Dos Passos, 1925, si de Berlin Alexanderplatz al lui Doblin, 1929), preluate cu destul fler scriitoricesc de romancierul nostru în Cheia visurilor, Dumineca orbului, Calea Victoriei, Carlton, etc. Această tehnică narativă vizibil modernă se află însă într-o permanentă inadeovare cu stilul stufos ,,sadovenian" al acestei proze mereu trasă îndărăt spre ritmurile verbale ale povestirii tradiţionale. Observaţia realistă, acidă, nervoasă a gazetarului e „tradusă" într-un discurs pletoric, arborescent, asociativ şi livresc cu exces, pricină a desuetudinii acestei proze, altfel atît de receptivă la problematica epocii şi la chestiunile de estetică a romanului. Petrescu e unul din puţinii prozatori români prin excelenţă citadin, evoluînd fără prejudecăţi şi stinghereli în mediile cele mai felurite, create de diversificarea societăţii noastre postbelice ; el sesizează cu acuitatea observatorului cu îndelungă experienţă o fenomenologie caracteristică, simptomele şi diagnoza maladiilor ce macină lumea sa, chiar dacă soluţiile lipsesc ori se limitează la paleative morale. El e prin fibra intimă a talentului un reporter, avid de actualitate, ancorat în prezentul mişcător şi greu sesizabil, fără prejudecata „perspectivei" dispus să investigheze cu claritate tot ce-i cade sub ochi. Dacă prejudecata calofilă n-ar fi alterat stilistica discursului, el ar fi putut depăşi, prin idei şi organică viziune asupra lumii, cît şi printr-o arhitectură epică impresionantă, pe marii săi contemporani. Pe care i-a concurat de altfel, în cea mai largă şi populară audienţă de public. Posteritatea, în acord cu sentinţele criticii interbelice, a corectat sensibil relieful scriitorului. Petrescu este un caz inte-

35»
resant de creator divergent, la care ideile şi proiectele, mult
mai interesante, o iau înaintea realizării estetice, aceasta minată de multiple carenţe.
>,j {Scriitori români, Bucureşti, Editura
Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, pp. *" 369, 370—372).
•st';
AL. PÎRU : Ideea de a înfăţişa capitala ca un oraş distrugător de energii, în total sau simbolizat printr-un cartier sau o stradă, au avut-o înainte de Cezar Petrescu, la noi, V. Demetrius în Oraşul bucuriei (1920), Radu Cosmin în Babylon (1921) şi Mihail Sadoveanu în Strada Lăpuşneanu (1923), care are ca fundal laşul, unde capitala se mutase în timpul războiului, la americani John Dos Passos în Manhattan . Transfer (1926), la germani Alfred Doblin în Berlin Alexander- • platz (1929) roman futurist, simultaneist, polifonic. Tema e şi în Calea Victoriei cea din întunecare : prăbuşirea iluziilor şi prefacerea idealiştilor în conformişti cu voie sau fără voie. în acelaşi tren sosesc în Bucureşti magistratul Constantin Lipan cu familia, scriitorul matur Teofil Steriu şi tînărul poet dornic de a se afirma Ion Ozun. Romanul nu e cu cheie, personajele sînt de pură ficţiune. Constantin Lipan, om de o mare onestitate morală, nu vine în Bucureşti din proprie iniţiativă, cu toate că nutrea dorinţa de a promova, ci fiindcă l-a chemat colegul său de şcoală, Gică Elefterescu, ministrul justiţiei. Acesta nu l-a chemat însă din prietenie, ci pentru a se sluji de el în, interes personal, spre a redeschide procesul afacerii clasate „Petrolul Iordan Hagi-Iordan". Numit procuror-general, Constantin Lipan şi-a adus cu el pe Ana, fata mai mare, absolventă de pension, pentru care Elena, soţia, visează un logodnic, pe Costea, absolvent al liceului, doritor de a întîlni un camarad de facultate cu idei, pe Sabina, elevă atrasă de mirajul unei: noi lumi. în eurînd, Ana devine soţia, cu aventuri extraconjugale, a unui magistrat obscur, Costea cunoaşte un anarhist şi este în primejdie de a fi implicat cu Spartacus în asasinarea primu-lui-ministru, Sabina intră într-un cerc de morfinomani şi va fi siluită de Niki, fiul petrolistului Iordan Hagi-Iordan, aface-
3«0
ristul cu concesiuni aranjate, livrări imaginare şi delapidări. Procurorul şi-a îndeplinit sarcina corect şi este pe punctul de a da pe faţă afacerile necurate ale petrolistului, cînd Gică Elef-terescu ajuns şeful guvernului, îl roagă să înceteze ancheta. Competiţia dintre ministrul versatil şi procurorul inflexibil ap fi un bun subiect de roman, dar autorul nu-l alege pe acesta. în programul său era ca toate idealurile să se sfarme ; prin urmare, procurorul se pleacă voinţei superiorului său. După multe tribulaţii şi suferinţe, primit aproape indiferent de Teo-fil Steriu, Ion Ozun ia o lecţie mai bună de la gazetarul corupt Mirel Alcaz şi sfîrşeşte şi el prin a îngroşa rîndurile reporterilor anonimi de fapte diverse. Printre acestea e de notat sinuciderea Sabinei. Ca şi întunecare, Calea Victoriei e mai mult un studiu de medii decît de eroi, care sînt ţinuţi prea puţin în scenă, purtaţi prin birouri, localuri, interioare de lux sau mizere, înregistraţi fugitiv, nu fără a lăsa o imagine în memoria cititorului după lectură, un clişeu luat de un aparat de fiii mat. [. . .]
Credem că, într-o mare parte a operei sale, Cezar Petrescu este un scriitor viabil. Se vor citi, desigur, în continuare nuvelele lui, îndeosebi cele din Aranca, ştima lacurilor, şi romanele întunecare, Calea Victoriei, Baletul mecanic, Comoara regelui Dromichet, Oraş patriarhal, Apostol, Dumineca orbului, Cheia visurilor, Carlton, Tapirul şi romanul pentru copii (recent ecr«-< nizat) Frarn, ursul polar.
ţ' "' (Studiu introductiv la volumul Cezar
"■î"1 >isv'n. i .<■" ' fţil" * .'>' • Potrescu, Opere, I, Schiţe, povestiri ij. * 'ju.ij'ri
omiia <■ i) (1 nuvele. Ediţie critică, note, comen-
tarii şi variante de Mihai Dascăl. Stadiu introductiv de Al. Piru, Bucu-•i ' P 'ui*! ji l><[
«(ji' !>P'> i-t fireşti, Editura Minerva, 1985, pp.
k '< c> '.i ■ o . >/ ncij'tn olxv—XVI« XLVI). .ii i'i-Iuiii' niiin > '>!< f> imanul i$ m.-
>""<*'> a
urt u'l «•"■*(,- ',i'o i'iin b f>bi- ivxi t'.iv;- â
• « rf' iWi,\ ^h f,i ,ft /[(JWfnltl .Vi' i. fe! R

VAI.ERIU RÂPE \NU : Dar prestigiul lui Cezar Petrescu, atunci, în anii celui de al doilea război mondial [. . .] nu se mărginea doar la un mediu sau la anumite categorii sociale. Nu exagerez dacă spun că popularitatea sa nu avea margini, răsfrîn-gîndu-se asupra tuturor categoriilor de cititori; într-un fel sau

361

altul aceştia trăiau, trăiseră sau vroiau să trăiască dramele, aspiraţiile, speranţele personajelor sale, se confundau şi se identificau cu ele, aveau sentimentul că opera lor le răzbună visurile neîmplinite şi îi face părtaşi la biruinţele vieţii. Chiar faţă de Ionel Teodoreanu care cunoştea şi el favoarea unei popularităţi ieşite din comun, se mai puteau emite semne de întrebare cu privire la aria penetraţiei sale, grupul cel mai dens, cel mai compact, cel mai statornic fiind cel feminin şi mai ales cel monden. Faţă de Cezar Petrescu însă nu se emiteau nici cel puţin asemenea semne de întrebare, deoarece trebuie să spunem că opera lui dădea sentimentul că oferă o viziune totală asupra societăţii româneşti, că implică toate categoriile şi straturile sociale, că îi cuprinde pe toţi în această cavalcadă epică ce nu ocoleşte nici una din întrebările omului contemporan. Dar critica, mă vor întreba cititorii mai tineri, cei crescuţi într-o altă atmosferă literară, cei ce cunosc paginile de o severitate fără nici un menajament pe care George Călinescu i le dedica în Istoria literaturii române apărută în 1941. Trebuie să spunem că în cazul lui Cezar Petrescu aprecierile critice, fie că aparţineau lui George Călinescu, fie altora nu au avut nici o înrîurire asupra publicului cititor. Cei mai mulţi le ignorau, alţii nu le urmau, altora nu reuşeau să le zdruncine în nici un fel convingerile moştenite sau însuşite prin lectură chiar dacă, şi trebuie să spunem, nu puţini erau cei ce începeau să simtă decalajele valorice, facilitatea, lipsa de substanţă a unora din romanele sale. Dar şi pentru aceştia cel ce scrisese Întunecare, Ochii strigoiului, Aurul negru, Comoara regelui Dromichet, Oraş patriarhal, Calea Victoriei, Apostol, Omul din vis, Drumul cu plopi nu se clintea de pe soclul unei notorietăţi şi stime literare ce nu cunoştea momente de eclipsă.

Mai ciudat e alt fapt : după 1954 cînd opera lui începe să fie reeditată, cînd şi alte generaţii de cititori vor să o cunoască, iar aceste generaţii cunoşteau şi lucrările sale conjunctural-didac-tice sau teziste scrise în perioada anilor cincizeci, opera lui nu a fost întîmpinată negativ. Dimpotrivă, şi aceste generaţii au venit cu aceeaşi căldură către proza lui, epuizată în ediţii succesive şi tiraje ameţitoare, chiar în condiţiile în care structura literaturii s-a modificat, gustul publicului s-a schimbat şi el, iar criteriile de valoare ale criticii au pătruns mai adînc în conştiinţa lectorului contemporan. Şi totuşi, se citeşte Cezar Pe-

362

trescu deoarece, după opinia mea, romanele sale au următoarele calităţi esenţiale pentru a cuceri marele public : ele conţin ceea ce se numeşte o istorie, o poveste care respectă regulile unei naraţiuni urmărită chiar în digresiunile ei ce nu ne dau impresia depărtării de subiectul cărţii, ci o feresc de monotonie ; în al doilea rînd această poveste reconstituie o problemă umană, o dramă, cu o valoare generală nu prin datele sociale fatal perimate, ci prin cele sufleteşti ; al treilea motiv, această problemă morală implică un erou cu o stare civilă, recognoscibil nu prin statutul său de personaj al istoriei (în afara unor romane de tipul celui dedicat lui Eminescu), ci de om obişnuit, împlîntat în cotidian, pe care îl absoarbe parcă prin toate fibrele fiinţei sale, confruntat cu datele unei vieţi medii, şi în sfîrşit pentru că toate acestea sînt relatate într-un stil alert, familiar, care nu pune nici un obstacol între cititor şi scriitor.

ii

..'''. '* '"....... (Începuturile lui Cezar Petrescu, în
,. ;,,. .... ,.. , .. Scriitori dintre cele două războaie,
Bucureşti, Editura Cartea Româ-
■'■. " ' *........... nească, 1986, pp. 151—1D3).

-U'.-O /
i V
I
I

S63

CUPRINS